ANUL XIX. Ianuarie 1908 No. 1

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

APARE ODATA PE LUNA

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL:

Pentru orice priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-lui *A. D. Atanasiu*, profesor, Iaşi.

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

IAŞI, 1908

ARHIVA

Organul Societăţiĭ Ştiinţifice şi Literare din Iaşĭ

Preşedinte şi director: **A. D. Xenopol,** profesor la universitatea din Iaşĭ, membru al Academieĭ Romîne, membru al Institutuluĭ de Franţa.

Membri şi colaboratorĭ: G. Aramă, A. D. Atanasiu, Em. P. Bardasare, A. A. Bădărăŭ, Căpitan Băncilă, N. A. Bogdan, Gh. V. Botez, Eug. Boureanul, T. T. Burada, D. Cădere, I. Calomeri, M. Codreanu, D-na Laura Constantinescu, Dr. Leon Cosmovicĭ, A. C. Cuza, Preot V. Damian, Dr. Dossios, Dr. I. Duscian, Dr. Nec. Dragan, D-na Coralia Gatoschi (Riria), I. Găvănescul, Gh. Ghibănescu, Ilie Ghibănescu, Eug. N. Ghika-Budeştĭ, D. A. Greceanu, Dr. E. Herovanu, C. Hogaş, Valeriu Hulubeĭ, Dr. Drag. Hurmuzescu, Dr. C. Ionescu, Dr. Konya, Titus Lapteş, D. Longinescu, Dr. G. G. Longinescu, Radu Manoliu, Dr. I. Naum (Inau), Gh. Nădejde, Gh. Nether, Dr. T. Nicolau, G. Pascu, Dr. I. Peretz, Dr. I. Petrovicĭ, V. Popovicĭ, Dr. Va, leriu Roşculeţ, Eug. Revent, Petru Răşcanu, Dr. Aug- Scriban, C. D. Stahi, Romulus Sevastos, Rudolf Suţu. Dr. A. Şunda, Caton Theodorian, I. C. Tăzlăoanu, M, Tomida, Gr. L. Trancu, Dr. P. Zosin.

ABONAMENTUL:

Ediţia obişnuită: 10 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 85 banĭ
Ediţia de lux: 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 l. 25 banĭ

Domniĭ abonaţĭ sînt cu stăruinţă rugaţĭ să binevoĭască a trimite abonamentul la revistă pe anul curent.

Toate ziarele şi revistele care reproduc diferite articole din „Arhiva“ sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

Anul XIX. Ianuarie 1908 No. 1.

IN AL XIX-lea AN

Cu acest număr «Arhiva» intră în al XIX-lea an al existenţeĭ eĭ, şi durata uneĭ întreprinderĭ ştiinţifice garantează în totdeauna valoarea eĭ.

Ca şi în trecut vom căuta a răspunde scopurilor urmărite de «Arhiva» de la înfiinţarea eĭ, anume de a fi un organ în care, pe lîngă lucrările oamenilor ce şi-aŭ făcut acuma calea în ştiinţă şi literatură, să se deie loc şi încercărilor talentelor maĭ tinere. Ne vom sili, pe cît se poate, a menţinea limba romînească ferită de neologismele nefolositoare, fără a o închide însă cuvintelor nouă, cînd acestea însamnă ideĭ saŭ lucrurĭ nouă. Critica pe care o vom face atît aşezemintelor cît şi scrierilor va fi, ca şi pînă acum, obiectivă, ţintind numaĭ cit ideile, ĭar nicĭ decît persoanele. Vom dezvolta ceva maĭ mult critica şi studiile privitoare la artă, care sînt menite a răspîndi în popor principiile estetice ce aŭ pătruns în sînul săŭ atît de puţin pînă acuma. Acestea vor fi însoţite de ilustraţiunĭ; căcĭ frumosul nu trebue să fie numaĭ desfăcut în ideĭ ci şi reprodus în fiinţa luĭ. Intr-un cuvînt ne vom sili în marginile putinţeĭ a urma maĭ departe, cu propoveduirea prin exemple şi ideĭ, a răspîndi în sinul poporuluĭ romînesc cultul adevăruluĭ şi al frumosuluĭ.

Direcţiunea

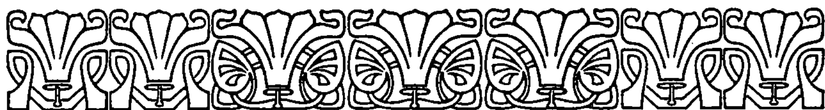

Din scrierile Vornicului Teodor Burada

Vornicul Teodor Burada. Publicăm mai jos o foarte interesantă povestire a uneĭ călătoriĭ făcută în anul 1826, de Teodor Burada (născut în Odobeştĭ la 1800, mort la 1866), tatăl d-lor: Teodor Burada, cunoscutul explorator al neamuluĭ romînesc, membru corespondent al Academieĭ Romîne, etc., a Doctoruluĭ Mihail Burada, medic primar al ospitaluluĭ Sf. Spiridon din Roman şi a d-luĭ Ioan Burada, Prim Preşedinte al Curţiĭ de Apel şi profesor la Universitatea din Iaşĭ.

Bătrînul Teodor Burada, care a scris amintirile ce le reproducem maĭ jos, a fost o figură foarte interesantă din prima jumătate a seculuĭ al XIX-lea. Prin funcţiunile distinse ce le-a ocupat cu vrednicie în Principatul Moldoveĭ, precum: membru la Divanul Domnesc, Preşedinte Tribunaluluĭ Criminal, Preşedinte Divanuluĭ de Intăriturĭ, Preşedinte Comisieĭ Epitropiceştĭ, Preşedinte Municipalităţiĭ Iaşilor (Primar), şi avocat privilegiat al Principatuluĭ Moldoveĭ şi altele, Ocîrmuirea l-a răsplătit dîndu-ĭ rangul de *Vornic mare*. El învaţase de timpuriŭ muzica, şi anume nu numaĭ cea bisericească, ci şi cea profană, şi ajunsese a fi un bun executant pe piano şi pe ghitară. A remas încă în hîrtiile luĭ o scriere întitulată: «*Gramatică romînească de note pentru tot fundamentul ghitareĭ, compusă după cea evropienească* de Teodor Burada, Sluger. An. 1829, Eşĭ». Această gramatică fiind cercetată de *Comisia privighitoare asupra cărţilor de cetit în Prinţipatul Moldoveĭ* [1]), prin adresa No. 60 din 16 Iunie 1833, se învoeşte tipărirea eĭ, şi este cea întăĭ la noĭ în ţară în care

1) De pe atuncĭ exista o comisie pentru cercetarea cărţilor şcolare.

se vede silinţele ce şi-a dat autorul de a exprima cu nume romîneştĭ terminiĭ muzicalĭ a muziceĭ europĭeneştĭ. Iubirea cea mare ce a avut Teodor Burada pentru muzică l-a împins ca se pună pe copiiĭ săĭ de micĭ ca să înveţe muzica. Aşa pe Mihail l-a pus să înveţe piano, ĭar pe Teodor, violina, lucru ne maĭ pomenit, căcĭ pe atuncĭ, din acest instrument, nu cîntaŭ şi nicĭ era dat se cînte alt cineva, decît numaĭ ţiganiĭ lăutarĭ. Nu numaĭ atîta, Slugerul Burada deschide în anul 1831, împreună cu soţia sa Maria, —fiica Şatraruluĭ Ioan Isăcescu şi nepoata Sardaruluĭ Chiriac—un pensionat de fete, lucru ĭarăşĭ ne maĭ pomenit pe timpurile acele, căcĭ asemene întreprindere era lasată străinilor şi maĭ cu samă *franţujilor*, cari se îndeletnicĭaŭ de obiceiŭ cu asemene meserie, şi acest pension de fete fu cel întăĭ ţinut de un romîn în Ţerile Romîneştĭ. In acest pension atît Teodor Burada cît şi soţia luĭ, pe lîngă alţĭ profesorĭ, dădeaŭ şi eĭ lecţiĭ, şi anume: *Maria Burada* de limba franceză, romînă şi germană, ĭar Slugerul *Teodor Burada*, de limba greacă piano şi ghitară.

Tot el după aceĭa fiind epitrop la biserica *Vulpe*, a înfiinţat cu a sa cheltuială în una din casele aceleĭ bisericĭ o şcoală, în care psaltul Panaiti de la acea biserică, era tocmit ca să înveţe pe copiĭ *bucoavna şi ceva psaltichie*. Pe lîngă copiĭ maĭ învaţaŭ şi robiĭ boĭerilor.

Nu vroim să facem aicĭ biografiĭa Vorniculuĭ Teodor Burada, care a fost schiţată în revista *Biserica ortodoxă romînă* No. 10 din 1889, dar am adus aceste cîteva ştirĭ pentru a caracteriza felul minţeĭ autoruluĭ ce a scris amintirile călătoriilor ce urmează. Maĭ adăogim la cele de maĭ sus, că Teodor Burada era un om foarte religios căpătîndu-şĭ primele cunoştinţĭ în Seminarul Veniamin, singurul aşezămînt de cultură în Moldova de pe atuncĭ, şi crescut în casa părinţilor luĭ într-un mediŭ tot evlavios.

Despre religiositatea luĭ face dovadă restaurarea bisericiĭ Vulpe, care a fost arsă de istov de focul cel mare din 1844, precum şi adresele de mulţămire a

Mitropolituluĭ Veniamin No. 281 din 9 Maĭ 1835 şi No. 86 din 4 Fevr. 1839, despre rîvna ce a aratat către pomenita biserică şi ajutorul ce ĭ-a dat în tot timpul cît a fost epitrop.

Pe lîngă cultura luĭ bisericească şi juridică—ca unul ce fusese mult timp *avocatul Moldoveĭ* în procesele sfinteĭ Mitropoliĭ, a mănăstirilor închinate sfîntuluĭ Mormînt, a mănăstirilor pămînteştĭ şi a Caseĭ scoalelor—o tragere de inimă a luĭ particulară îl împinsă aşĭ lărgi cercul cunoştinţelor şi aşĭ cultiva simţimîntul prin îndeletnicirĭ muzicale. El a fost cel întăĭ în casa căruĭa se făcea muzică clasică, executîndu-se trio quartete, quintete, etc. de Beethoven, Mozart, Mendelsohn, Haydn şi alţiĭ. La prima violină cînta Verner şi Paul Hett, la secunda violină Schulz, la violoncel Iosef Herfner fost capelmaistru muziceĭ militare, şi Francisc Caudella fost director conservatoruluĭ de muzică şi declamaţiune din Iaşĭ.

Sevîrşindu-să din vĭaţă, la 14 Iulie 1866, s-a înmormîntat la biserica Vulpe, unde fusese epitrop toată vĭaţa sa.

A. D. XENOPOL

Amintirĭ de călătoriile Vorniculuĭ Teodor Burada în ţară şi în străinătate în anul 1826 [1].

CAP. V

Pentru exilarea me în anul 1824 la monăstirea Neamţuluĭ. Urmarea petreceriĭ mele în pomenita monăstire pe vreme de două lunĭ cît am şezut acolo, şi chipul prin care cu fuga şi pe gios am scapat de acolo.

1) Ele se află în Cap. V, VI. VII şi VIII, a scrieriĭ sale: „*Testamentul meŭ alcătuit în vremea înfricoşateĭ şi de vĭaţă secerătoare epidemie a holeriĭ, întîmplată în Moldavia, în lunile Maĭ, Iunie şi Iulie a anuluĭ 1848, iar în capitalie aŭ început omorul de la 3 Iunie şi aŭ ţinut pănă la 28 Iulie.* Spatar Teodor Burada, în 5 August, 1848, Eşiĭ“. In acest testament care cuprinde XII Capite, se aflǎ şi povăţuirĭ precum şi sfaturĭ ce dă fiilor săĭ, pe care trebue să le urmeze în cursul vieţeĭ lor. Manuscriptul e bogat legat, avînd în total 64 file poleite.

Dĭavolul începătorul răutăţiĭ a căruĭa dobîndă este a tulbura pacea lumiĭ pe care Mîntuitorul prin evanghelia sa o aŭ dat, şi învrăjbind să strămute starea liniştită a lucrurilor, acesta precum zic, pismuind în deobşte fericirea omenească, n-aŭ suferit

VORNIC TEODOR BURADA

După un portret în oloĭ zugrăvit de Schiavoni în anul 1840, ce se află în Pinacoteca din Iaşĭ.

după durerile anuluĭ 1821, a vedea pus în lucrare între Domnul ţăriĭ noastre şi supuşiĭ săĭ, graĭul cel D-zeesc ce ne învaţă: «Să ne ĭubim uniĭ pe alţiĭ ca întru un cuget să mărturisim», ci vărsînd din noŭ fieala dezbinăriĭ şi a înpărecherilor [1]) între magna-

1) Apocalips. Cap. 15, stih 7 şi Cap. 16.

ţiĭ Moldavieĭ, aceştia în anul 1824, s-aŭ ridicat în potriva Domnuluĭ lor patriot pe carele fără de nădejde ungînduli-l harul luĭ D-zeŭ, cu puţin maĭ înainte l-aŭ fost primit întru lacrimĭ de bucurie, şi între ceĭ răsculaţĭ cari căutaŭ prin uneltirile pîrilor şi a mituirilor către Poarta Suzerană, să răstoarne de pre scaun pe patriotul lor Domn, aflîndu-se şi reposatul vornic Stefănică Roset, carele viind până la Focşanĭ cu scop de a trece la Ţarigrad, aicĭ de scriitor corespondenţilor sale casnice ce avea a trimite la Eşĭ, dupre slobozirea luĭ D-zeŭ, m-aŭ găsit pe mine. Scrisorile sale s-aŭ prins, şi slova me ce mă găsam pe atuncea Căpitan de Odobeştĭ fiind cunoscută la Hătmănie de unde îmĭ atîrna postul meŭ, fără de veste şi peste toată a me aşteptare m-am pomenit şi eŭ pe lîngă ceĭ ce aŭ trebuit să pătimească, adus în capitalie, arestuit, şi vîrît în protocolul cercetărilor, cu scop de a descoperi de la mine cevaş maĭ mult peste cuprinderea pomenitelor scrisorĭ ce nu purtaŭ în sine alt nimica, de cît numaĭ casnice regularisirĭ.

Şezut-aŭ după aceĭa pre scaunile lor boĭeriĭ cercetătorĭ, şi eŭ adus fiind înaintea lor, prin amenințărĭ fără dreptate mă prigonĭaŭ în zadar, cît puţin de nu m-aŭ nimicit; s-a fost lipit de pămînt sufletul meŭ, şi vĭaţa me, maĭ că nu eram sigur de ea; însă D-zeŭ înviindu-mă întru dreptatea sa, m-a povăţuit şi în asemenea împrejurărĭ a cunoaşte şi a păzi îndreptările sale; şi aşa după cîte-va zile de cercetare şi închisoare la arestul cămăriĭ domneştĭ, am fost în cele de pe urmă trimis spre canon la monăstirea Neamţuluĭ, supt neadormită privighere a unuĭ aprod al guvernuluĭ.

In aceste cazurĭ pedepsitoare neînţelepţiiĭ mele, eŭ nu am avut altă mîngîĭere şi altă adăpostire, de cît numaĭ rugăcĭunea— psalmodiile — şi imnodiile către D-zeŭ, în al căruĭ sfinţit locaş mă aflam sara şi dimineaţa; ĭar după trecere de două lunĭ de zile a şederiĭ mele acolo, întru una din nopţĭ cîntînd în horul bisericiĭ, în timpul cetireĭ psalmilor pe care-ĭ ascultam întru cea maĭ adîncă bagare de samă, am închentrat cugetările mele în sine-mĭ, şi după o duĭoasă meditaţie cugetînd, că prietenîĭ şi ceĭ maĭ de aproape aĭ meĭ staŭ departe de mine, că ceĭ ce căutaŭ cele rele mie, grăĭaŭ deşertăcĭunĭ şi clevetirĭ, urzind vicleşugurĭ înpotriva me, mi s-aŭ tulburat cele dinlăuntrul ale mele, m-aŭ părăsit vîrtutea, ĭar lumina ochilor lor şi aceasta nu maĭ era cu mine; decĭ întru o aşa zdobire găsindu-mă, am înalţat întru i-

nima me către înduratul D-zeŭ, prin lacrimĭ și suspine din adîncul sufletuluĭ meŭ, următoarea rugăcĭune: «Doamne D-zeul mîntuiriĭ mele, milostivește-te asupră-mĭ, și pleacă urechea ta spre ruga mea, căcĭ s-a umplut sufletul meŭ de rele, trupul mi s-a cuprins de durere, ĭar vĭaţa me s-a apropiat către sfîrșit, remas-am fără de ajutorul omenesc și lepadat de la milostivirea ta, departat-aŭ cunoscuţiĭ meĭ de la mine, ajuns-am de urăcĭunea lor; oare maĭ eși-voĭ eŭ din această arestaţie în care mă văd aruncat? toate talazurile valurilor înviforate preste mine aŭ trecut, aŭ doară apele amare ce cuprind în noĭanul săŭ marea acesteĭ vĭeţĭ, toate preste sufletul meŭ se vor turna? aŭ doară nu voĭ maĭ ajunge a cînta încă în biserica părinţilor meĭ? aŭ doară depururea va fi cufundat capul meŭ întru crăpăturile munţilor acestora? aŭ doară porţile acestor ziduri mărginitoare pașilor meĭ vor fi pentru mine încuĭetorĭ vecĭnice? scapă D-zeule din această pedeapsă pre robul tăŭ, fă ca să ĭasă vĭaţa sa din acest întuneric, că nu celor morţĭ veĭ face minunĭ, nicĭ ceĭ din mormînturĭ se vor scula și te vor lăuda pe tine, pentru ce lepezĭ sufletul meŭ de la tine, și întorcĭ faţa ta de către mine, că sarac sunt eŭ, și întru ostenelĭ din tinereţele mele înălţindu-mă m-aĭ smerit, și inima me se află cuprinsă de toată întristăcĭunea; preste mine a venit mînia ta, și înfricoșerile tale m-aŭ tulburat foarte, milostivește-te Dumnezeule și mă auzĭ din muntele cel sfînt al tăŭ, să între înaintea ta rugăcĭunea me, pleacă urechea ta spre rugăcĭunile mele și mi le fă de folos».

In această vreme a rugăcĭuniĭ mele, păzitorul meŭ aprod, ce se afla stînd lîngă mine în strană, adoarme, ĭar eŭ mergînd dinaintea altaruluĭ, m-am închinat icoaneĭ Mîntuitoruluĭ cerîndu-ĭ ajutorul săŭ spre mîntuirea me, și întru rostirea acestor rugăcĭunĭ, ĭes până la ușa bisericiĭ, unde oprindu-mă cîte-va minute, am observat cu cea maĭ strînsă bagare de samă mișcările păzitoruluĭ meŭ, pe care văzîndu-l cuprins de un adînc somn, fără a maĭ pĭerde vremea, așa cum mă găseam numaĭ cu fesul în cap și cu gĭubeaŭa pe mine, m-am făcut deîndată nevăzut din cuprinsul monăstireĭ, și pornind în fuga mare, mi s-a făcut zioă tocmaĭ la cișmeaua numită *de la icoană*, maĭ jumătate de cĭas de la monăstire în spre tîrgul Neamţuluĭ, unde oprindu-mă cîte-va minute am îngenunchĭat înaintea icoaneĭ maĭciĭ Domnuluĭ ce se află lipită de unul din păreţiĭ caseĭ cișmeleĭ, și cerîndu-ĭ prin lacrimĭ și suspine ajutorul săŭ întru scaparea me, m-am pomenit

de odată plin de curaj și bărbăție lipsindu-mĭ încă și frica de care până acolo eram întovărășit, și așa ca povățuit de cel maĭ bun și maĭ puternic călăuz ce așĭ fi avut, lăsînd drumul ce ducea la tîrgul Neamțuluĭ, am apucat deadreptul prin codri și prin căĭ încunjurate de greutățĭ și compromentărĭ cu scop de a ĭeși la monăstirea Agapieĭ, și de acolo înainte spre tîrgul Pĭetreĭ, și tot înainte până la Odobeștĭ la născătoriĭ meĭ părințĭ.

(Va urma)

Vornicul Teodor Burada

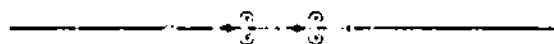

PAPUCIĬ LUĬ EMPEDOCLES

Impins de mintea sa netoată
De-a-șĭ explica făr-de zăbavă,
Cum Etna-n zbucĭumare gravă
Cuprinsă-ĭ ca de spazmurĭ toată,

Empedocles sări în lavă,
Lăsînd papuciĭ, ca să poată
Fi faptul cunoscut de gloată
Și trîmbițat ca o ispravă.

Din fapta sa nesăbuită,
Ce pot s-o facă toțĭ năuciĭ
Răbdarea cînd li-ĭ mistuită,

Spre faĭmă ĭ-aŭ rămas papuciĭ:
Simbol al vanitățiĭ oarbe,
Ce rostu-nțelepcĭuniĭ soarbe.

P. ZOSIN

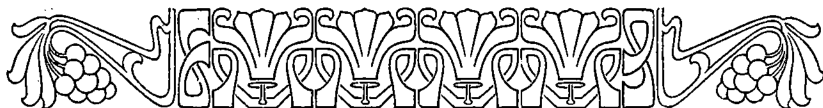

DUHURILE

— Poveste adevărată —

Iubitului meŭ amic Profesor-Doctor G. Marinescu.

O seară vînătă depe la sfîrşitul luĭ August. Luna, un taler alb fărîmat pe marginĭ îşĭ arată chipul încruntat din înnălţimĭ şi parcă priveşte cu un ochĭ gînditor, pămîntul. Noriĭ peticaţĭ se-mbie în fîşiĭ de toate feţele: sure, roşiĭ vioriĭ, se destramă ca nişte lente scămoşate. Uliţile şerpuesc negre, ca tîrîtoarele adormite.

Casele îşĭ tăvălesc coperişurile plumburiĭ în spuza luminiĭ nehotărîte şi-şĭ aştern umbrele izînite subt zidurile înnalte. Slove arginţiĭ, fosforescente, se desprind din afişele lipite pe pereţĭ, pe stîlpiĭ telegrafuluĭ, pe obloanele închise ale prăvăliiĭ din drum ce poartă lipite turte marĭ roşĭ, de ceară, pe capetile benzilor de pînză pecetluind falimentul. Copaciĭ îşĭ întind crăcile şi frunzele, se îndoae domol sorbind pe tăcute răcoarea săriĭ frămîntată de vîntul ce unduĭe.

Duruit de trăsurĭ se-aleg de-departe, pîlcurĭ de lume, se ivesc pe la colţurĭ, trec de vale pe uliţa ce duce în inima tîrguluĭ, la teatru, unde-ĭ cheamă şi-ĭ adună slovele afişuluĭ şi minunea celor povestite de ceĭ ce-aŭ fost în seara din ajun. De acolo bueşte un zvon de glasurĭ, de rîsete şi de şoapte.

Din curtea de peste drum ĭes vĕciniĭ meĭ: un neam de teleormănenĭ, veniţĭ după sănătatea locurilor muntoase de la noĭ. Un roiŭ de fete, cincĭ, în rochiĭ de tulpan, se ivesc în pragul porţiĭ din faţă, trec uliţa pe asfaltul ce ocoleşte curtea caseĭ mele, pe urmă-le vin bătrîniĭ, cucoana împomponată ca o sorcovă, boerul, uscăţiv şi uşurel, cu mustăţile albe, lungĭ de-asupra buzelor, îşĭ poartă umbrela pe umăr, din prevedere, şi fiindc-a văzut scăpărărĭ la cornul capriĭ, cînd ajung în dreptul chioşculuĭ unde m-am furişat, singur, mă desluşesc şi mă bagă în seamă:

—«Dar dumneata nu mergĭ, cucoane? Tot oraşul se duce să se cruceascĭ de minunile spiritistuluĭ Wiliam şi-ale miss Lolăĭ».

—«Nu, nu merg».

—«Se vede că eştĭ sătul de d-aldeastea dac-aĭ fost atîta vreme prin streinătate; cîte-ĭĭ fi văzut dumeata!», îmĭ spune

domnul Comărzan care a fost şi în ajun, şi merge şi-acum, şi-o să se maĭ ducă de cîte orĭ s-o maĭ «da teatru» de Wiliam şi Mediumul luĭ miss Lolla.

—«Ba, vezĭ, d-astea n-am văzut de loc, nu m-am dus de fel. Eŭ numaĭ odată am stat la vorbă cu duhurile—şi mi-e de ajuns».

Vorba asta aţîţă curiozitatea fetelor. Incepură să mă roage să le povestesc cum.

—«Apoĭ d-aicĭ, depeste gard, cum o să vă spun ? Lasă, maĭ e vreme, v-oiŭ spune altă dată; acum sunteţĭ grăbiţĭ, o să se înceapă la teatru».

Dar fetele spun c-aŭ eşit maĭ de timpuriŭ, să se maĭ plimbe pe la grădină, că se-ncepe la 9 şi maĭ e un ceas pînă atuncĭ. Cu toatele, cu toţiĭ, întrară în curte, năvăliră peste mine, chioşcul se umplu de coconet.

S-aşezară pe scaune şi pe băncĭ:

—«Ba nu zăŭ spune drept»—zicea domnişoara Aglaia Comîrzan—«aĭ vorbit dumneata cu duhurile?»

—«Precum vorbesc cu dumneata domnişoară«.

—«Ştiĭ, pe mine asta mă pasionează tare mult; Flamarion, Richet, şi toţĭ spiritiştiĭ m-aŭ cucerit....»

—«Dumneata» îĭ zic «te ţiĭ de spiritism, citeştĭ, cum văd, cele ce se scriŭ pe tărîmul ăsta, mergĭ la şezătorile de magie, de hipnotism şi de.... şarlatanism; şi facĭ foarte răŭ. Asta o să-ţĭ aprindă închipuirea, o să-ţĭ slăbească judecata, o să-ţĭ fure odihna şi o să te bolnăvească».

«Cum şarlatanism?» —se supără domnu Comărzan — păĭ dac-aĭ fi fost aseară n-aĭ vorbi aşa. Aĭ fi văzut pe miss Lolla făcînd să salte masa de-un lat de mînă-n sus, aĭ fi zărit mînile duhurilor apucînd lucrurile în văzduh, chitara cîntînd neatinsă, clavirul jucînd singur; aĭ fi văzut....»

—«Să-mĭ fie cu ĭertăciune, domnule Comîrzan că n-am văzut aşa lucrurĭ fiindcă n-am mers nicĭ odată să le caut, şi pentru că mi-am adus aminte, că-n evul mediŭ ceĭ ce se dedaŭ la asemenea înletnicirĭ eraŭ arşĭ de viĭ, pe rug.... O dată am stat de vorbă cu duhurile, v-o ziseĭ şi v-o maĭ spun; dar fără să le caut saŭ să le chem, ci cu totul în alte împrejurărĭ. Orĭ ce-aţĭ crede dumneavoastră, duhurile, dacă sunt—şi, vezĭ, eŭ nu zic că nu sunt—vin nechemate, nu trebue s-alergăm pe la teatre ca să ni le arăte Wiliam al dumitale şi cu Lolla dumnealuĭ.... Cînd le vine pofta coboară ele la noĭ, duhurile, şi atuncĭ.... Eŭ am păţit-o o dată».

—«Ia să vedem. Maĭ bine spune-ne povestea dumitale şi nu-ţĭ maĭ bate capul să ne scoţĭ pe noĭ dintr-ale noastre» zise domnişoara Comîrzan vorbind cu vioiciune «de-aĭa am şi venit».

«Dar nu e de loc o poveste, e o întîmplare cît se poate de adevărată.—Am fost jucăriĭa duhurilor în 1899, în noaptea de 27 spre 28 Decemvrie. Eram în Craĭova şi locuĭam la maĭcă-mea, în strada Calomfirescu, casa cu numărul 10. Vă spun nume propriĭ,

vă daŭ date. Cu vre-o 14 zile maĭ înainte se-ntîmplase de se-npuşcase la vînătoare în pădurea Slăviteştilor, de-aicĭ, din Vîlcea, văru-meŭ Petrişor Slăvitescu. Se rănise la picior, gloanţele, cîlţul cu bucăţĭ din cismă şi din ciorap, îĭ sfărîmase glezna picĭoruluĭ drept... Chemat în pripă, doctorul Leonte isbutise s-apuce ultimul tren înnainte de înzăpezirea cea mare din anul de atuncĭ, să vină, să-ĭ cureţe plaga şi să-l scape. Tăetura făcută de doctoc izbutise pe deplin. Trecuseră două săptămînĭ şi bolnavul nostru se simţea bine, se pregătea să se dea jos din pat; i se făceaŭ spălăturĭ în fie-care zi şi rana se arata închizîndu-se, cusăturile fuseseră scoase. In chiar ziua de 27 Decemvrie primisem scrisoare că văru-meŭ e scăpat, şi că orĭ ce putinţă de complicţie e înlăturată.

«Veselĭ, seara avuse-sem la noĭ acasă, în Craĭova, sindrofie, serbătorind—îmĭ aduc foarte bine aminte—ziua de naştere a frate-meŭ maĭ mic, care lipsea, dus la învăţătură, în Elveţia.

«Pe la ceasurile 11 musafiriĭ şi rudele aŭ plecat şi noĭ neam culcat. Maĭcă-mea în catul de sus, pe care şi-l oprise, noĭ—nevastă-mea şi cu mine—în odăile de jos.

«Trebue să se fi scurs multe ceasurĭ de la culcarea noastră, cînd, prin somn, eŭ simţiĭ o lumină mare ce parcă-mĭ topĭa pleoapele, o lumină ca a flacărilor de vreascurĭ în sobă, ce albeşte, cîte-o-dată, o încăpere de-aĭ zice că e ziuă... Din spre uşa ce da din odaĭa mea de lucru zăriĭ ivindu-se o umbră ce înainta încet, păşĭa agale pe lîngă unul din dulapurile cu oglindă; în oglinda dulapuluĭ de al doilea, din faţa patuluĭ meŭ, osebiĭ şi maĭ bine umbra; era, aĭ fi zis în carne şi-n oase, un băeţel de vre-o 10—12 anĭ, cu pantalonĭ de postav scurţĭ, cenuşiĭ, cu hăĭnuţe la fel, cu capul gol.,.. Venind spre mine, ocoli paturile şi se prelinse între latura lunguluĭ patuluĭ meŭ şi între zid; era aci, un loc strîmt de cel mult treĭ palme. Cînd ajunse la căpătăĭul meŭ se opri şi mîna luĭ, mică şi subţire, se lungi atingîndu-mă; mă apucă foarte uşor, şi mă scutură de mînă, cu băgare de seamă, parcă temîndu-se să nu mă deştepte, fiindcă dormĭam».

—«Scoală» — îmĭ zise — vărul tăŭ îşĭ trage sufletul...» Atuncĭ se făcu o lumină şi maĭ mare încă, în care arătarea se topise.

«Tresăriĭ şi degetele mele abĭa aflară chibriturile după mescĭoară, cu cari vream să luminez odaĭa ce căzuse ĭară în întunerecul adînc al nopţeĭ, focul din sobă se stinsese de mult, mĭ-era frig şi pe dinaintea ferestreĭ se vedeaŭ, plutind şi sclipind, fulgiĭ de zapadă, luminaţĭ de-o rază slabă ce venea de la lampa din uliţă. «Aprinseĭ lumînarea şi cercetaĭ prin odae. Toate eraŭ la locurile lor, uşile închise cu cheĭa, nimic nu se schimbase. Incredinţat c-am fost jocul unuĭ vis urît, stînseĭ lumînarea, îmĭ trecuĭ plapuma peste trup, învălindu-mă bine şi adormiĭ de grabă. Nu cred să fi dormit mult însă, nicĭ să fi trecut vreme lungă. Odaĭa se luminase ĭară, şi a doua oară văzuĭ ivindu-se în fundul odăeĭ aceĭaşĭ arătare. Toate lucrurile din odaĭe, scaune, dulapurĭ, spă-

lător, haine, covoare, le vedeam în cele mai mici amănunte, le desluşiam ca ziua. Printre ele, cu băgare de seamă, fără să atingă ceva, fără să s-audă paşi, ca pe nişte suluri de bumbac, aluneca spre mine umbra băeţelului ce mai venise. Mă atinse pe trup, peste plapumă, mă bătu, încet, cu mîna pe frunte, mă chemă şi-mi spuse:

—«Deşteaptă-te.... Petrişor Slăvitescu a murit».

—«Dar tu cine eşti, de-mi spui asta» îl intrebai eŭ.

—«Eŭ sunt Fratoştiţeanu şi-ţi spun încă odată: a murit...» Umbra se nărui, parc-ar fi fost de scrum, şi eŭ mă trezii de astă dată tremurînd... Aprinsei luminarea şi mă grăbii să deştept pe nevastă-mea spunîndu-i tot ce încercasem. Nici cea mai mică frică nu mă cuprinsese; dar mi-era frig şi dobîndisem încredinţarea adîncă, că văru-meŭ s-a dus.

«Privirăm amîndoi ornicul: eraŭ două după miezul nopţii, şi eŭ însemnai ceasurile. Fălcile îmi clănţăneaŭ şi cu încetul intram într-o stare nervoasă urîtă. Mă liniştii cu greŭ, coborîi din aşternut, mă îmbrăcai şi eşii, pentru că simţiam trebuinţa să povestesc numai decît şi maică-mii zguduitoarea întîmplare. Fiindcă pentru mine adevărul ce auzisem nu mai suferea nici o îndoială, voiam, simţiam un îmbold căruia nu mă puteam împotrivi, care-mi poruncea să spun tuturora din casă.

«Maică-mea îmi deschise uşa spăimîntată deocamdată, dar surîse cînd află păţenia mea cu toate amămănuntele:

—«Dute-te culcă. Ai visat».

—«Ştiiam bine că n-ai să crezi»—i-am zis plecînd «dar fiind că mîine, neapărat, o să primim întărirea vestii pe care mie mi-a adus-o un duh văzut, ţineam să nu poată fi pusă la îndoială istorisirea aceasta: dacă ţi-aş fi spus-o în urmă ai fi putut crede că glumesc».

Vorbele mele puseră pe gînduri şi pe mama, care acum, tăcea. Mai tîrziŭ însă încheie:

«E cu neputinţă! N-ai cetit scrisoarea de eri?»... Cu vorba asta am lăsat-o şi am mers în odaia mea, unde pe nevastă-mea am aflat-o deşteaptă încă... Am stat de vorbă, mai mult, despre asta... Pe la patru ceasuri ea a adormit. De mine nu s-a mai lipit somnul pînă la ziuă.

—«Vezi» îmi spunea mama a doua zi de dimineaţă cînd ne beam ceaiul împreună, «vezi că n-a fost nimic».

«Pînă la 9 de dimineaţă nimic, e în adevăr, nu venea ca să adeverească vestea arătării. Eŭ, mereŭ neliniştit, şi frămîntat, ţineam să aflu tot ce se putea şti. Mi-adusei aminte că soacra lui Petrişor, doamna Maria Oteteleşanu şi sora ei, doamna Sevastia Radovan, locuiaŭ în Craiova şi rugai pe maică-mea să scrie doamnei Radovan, încredinţat că cel puţin acolo trebuia să fi venit vre-o ştire. Dar maică-mea nu avea gust de scris:

— «Dacă vrei scrie tu, şi dă-mi să iscălesc». Făcui cum îmi zise.

«După vre-o treĭ sferturĭ de cĭas fecĭorul trimes cu scrisoarea se înapoĭa cu răspunsul, o scrisoare închisă cu adresa scrisă de-o mînă nervoasă. Eram cu toţiĭ strînşĭ într-un ĭetac din catul de jos, maĭcă-mea făcea nişte socotelĭ. Sluga îmĭ dete, mie, scrisoarea şi o luaĭ cuprins ĭară de un simţimînt cĭudat. Mă brăzdaŭ nişte fiorĭ aci recĭ, aci de foc, şi nu cutezam s-o deschid. Simţĭam, ştiĭam, că cele scrise acolo aduc ştirea morţeĭ luĭ văru-meŭ. Dăduĭ maĭcă-miĭ plicul... Ea ridică capul deasupra catastifuluĭ ce ţinea în mînă:

— «Ce e?»

— «Răspunsul de la doamna Radovan. Deschide tu; mie mĭ-e frică, n-am nicĭ o îndoĭală c-a murit Petrişor» Maĭcă-mea distrată, deschidea plicul desprinzînd colţurile lipite, cu un cuţitaş. Eŭ adăstam înlemnit, cetĭam apoĭ peste umărul mameĭ cincĭ rîndurĭ numaĭ, scrise de domnişoara Elena Radovan:

— «Mama este dusă lîngă tanti care e bolnavă. A primit depeşe că astă noupte la ora două bĭetul nenea Petre s-a prăpădit».

«Fusese întocmaĭ cum îmĭ spuse «Fratoştiţeanu» şi punct la cĭasurile două, cum însemnasem. Doamna Radovan, alergase lîngă soră-sa, doamna Otetelişanu, soacra luĭ Petrişor, care de bună seamă primise lovitura cu durere mare.

«Maĭcă-mea tăcea, ţinea scrisoarea între degete, plîngea şi se uĭta la mine; eŭ tremuram fără să pot vorbi; nevastă-mea privea afară, pe fereastră, foarte mişcată şi ea.

«Maĭ tîrzior veni şi factorul cu telegrama de la Rîmnic. Depeşea ne găsĭa tot în starea asta de jale şi de uĭmire.

«Voĭam să plecăm numaĭ de cît la Rîmnic pentru îngropăcĭune; trenurile nu mergeaŭ şi căile eraŭ înzăpezite.

«După amĭază ne duserăm la doamna Otetelişanu. In sala cea mare un băĭeţel ne ĭeşi înainte. Atuncĭ avuseĭ o încercare şi maĭ grozavă, îngălbeniĭ şĭ-abea putuĭ să-mĭ înnăbuşĭ un ţipăt.

«Era acelaş băĭeţel ce venise la mine, peste noapte. Spăĭmîntat, ziseĭ, încet, maĭcă-miĭ.

— «Cine e copilul ăsta?».

«Maĭcă-mea îl privi, îl recunoscu, îşĭ aduse aminte de cele petrecute, şi avu vreme să-mĭ şoptească înainte de a intra în odaĭa unde doamna Otetelişanu bolia:

— «Cĭudat! E băĭatul Jujucăĭ Fratoştiţeanu şi al doctoru-Fratoştiţeanu: orfan, îl ţine bunică-sa, doamna Otetelişanu, de cînd şi tat-săŭ şi mă-sa aŭ murit. Cĭudat, foarte cĭudat *visul* tăŭ».

«Maĭ tîrziŭ aflaĭ că răposatul văru-meŭ avea o mare slăbicĭune pentru copilul ăsta, despre a căruĭ existenţă eŭ nicĭ nu ştiĭam».

— «Asta e telepatie prin mijlocitor!» striga bătînd din palme domnişoara Comîrzan «Şi dumneata te maĭ îndoieştĭ?»

— «Nu mă întreba domnişoară» — iĭ ziseĭ eŭ — «Ţi-am spus de la început că eŭ m-am ferit de a ceti despre ştiinţele oculte. V-am spus, doar, păţania mea... Pe Petrişor Slăvitescu toţĭ rîmnicenii l-aŭ cunoscut şi l-aŭ iubit, oraşul întreg l-a plîns la moarte. A fost primarul Rîmniculuĭ mult timp, iar întîmplarea o ştie p-aci maĭ toată lumea, căcĭ am spus-o precum v-o spuseĭ. Dac-aţĭ fi rîmnicenĭ l-aţĭ fi cunoscut şi dumneavoastră şi-aţĭ înţelege de ce amintirea luĭ mĭ-e scumpă, de ce această întîmplare m-a zguduit atît».

— «De ce n-aĭ împărtăşit-o luĭ Flammarion?» îmĭ imputǎ domnişoara Aglaia Comîrzan, «aĭ fi ilustrat o frumoasă pagină din «les Annales» saŭ din «l'Écho du Merveilleux».

—«E drept domnişoară»—iĭ răspunseĭ—«că spunînd şi altora întîmplarea mea, s-aŭ găsit mulţĭ carĭ să mă-ndemne să fac cum zicĭ dumneata. Un minut chiar am avut aplecarea să-ĭ ascult, maĭ vîrtos că un prieten din Craiova, adept al «ştiinţelor oculte», cînd a auzit-o mĭ-a adus un braţ de cărţĭ spiritiste şi «Analele» de care pomenişĭ. Dar tot n-am împărtăşit-o revisteĭ, fiindcă ast-fel de întîmplărĭ, asemenea vedeniĭ le încearcă oamenii cu sistemul nervos atins de-o boală care, e dovedit, trece lesne asupra celor cu nerviĭ şubrezĭ; şi dacă eŭ voĭ fi dintre ceĭ dintăĭ, de ce să ajut la întinderea boaleĭ? Este destulă slăbiciune că voinţa mĭ-o îndoaie, adesea, aducerea aminte a celor ce am văzut în urîta noapte cînd duhurile m-aŭ cercetat şi că mĭ-a lipsit puterea să n-o tac şi să n-o maĭ spun şi altora. Te povăţuesc, însă, să încetezĭ cu cetitul asemenora cărţĭ, să nu maĭ mergĭ la Wiliam, să alungĭ gîndurile despre spirite, şi să te dedaĭ la alte îndeletnicirĭ, maĭ sănătoase».

— «Va să zică dumneata, care aĭ văzut, care aĭ controlat, tot nu crezĭ?» îmĭ ţipă domnişoara Comîrzan foarte înfierbîntată.

— «..... Nu zic nimic. Cuget, caut, mă mir!

Nepoftiţiĭ meĭ musafirĭ, grăbiţĭ să se ducă la teatru, se sculaseră şi ne zisesem noapte bună. Iĭ văzuĭ plecînd din chioşc, trecînd prin curte, ieşind pe poartă, în uliţă, şi pierind după colţul uniĭ prăvăliĭ; domnişoarele, cîteşĭ cincĭ, înainte, părinţiĭ lor la cîţĭ-va paşĭ în urmă.

— «Va să zică tot nu crezĭ» auziĭ iară glasul domnişoareĭ Comîrzan, răspicat, puternic, şi cătaĭ să văd de nu mi l-aduce vîntul. Se furişase, nu ştiŭ cum, într-un colţ întunecos din chioşc şi abia-ĭ înţelegeam liniile trupuluĭ şi rochiia albă de tulpan, pătată de umbrele nopţiĭ. Cum se făcea de se afla lîngă mine cînd, cu cîte-va clipe înainte, o văzusem ieşind şi pe dînsa? N-am găsit dezlegarea niciodată.

Iĭ strigaĭ răguşit, cu glasul ce-mĭ tremura în gîtlej:

— «Cum, dumneata aĭ rămas aicĭ?» și ea-mĭ răspunse limpede:

— «Da, ca să te fac să crezĭ!» Mă uĭtaĭ maĭ bine, mă credeam prins de nălucirea unuĭ delir, și-mĭ puneam la îndoĭală limpezimea minţiĭ. Dar cînd o văzuĭ apropiindu-se, și-ĭ deslușiĭ ochiĭ, gura, părul, mîĭnile, începuĭ să mă obișnuesc cu ideĭa că ochiĭ mă înșelaseră cînd crezusem c-am văzut-o ĭeșind cu surorile ĭeĭ. Mă căzniĭ să răspund hotărît, deși simţĭam slăbindu-mĭ puterea:

— «N-aĭ să izbuteştĭ domnișoară».

— «Ba da!» și tulpanul rochieĭ eĭ atinse mîĭnile mele, părea învălurată într-un gĭulgiŭ și capul nu i se maĭ vedea bine, dup-aceĭa mîna ĭeĭ, rece, ca de oţel, mi se puse pe gură, ca o cătușă apăsînd și-ĭ simţĭam degetele înfigîndu-se în carne. Imĭ lipsĭa aerul și mă înnecam. Mă zbăteam ca să scap. Ridicaĭ braţele și luptaĭ ca să alung mîna Aglaeĭ de pe gură. Dar cînd credeam c-o să-ĭ prind degetele, ca să i le apuc și să i le frîng, domnişoara Comîrzan nu maĭ fu lîngă mine și mi se păru că pĭere înghiţită de freamătul frunzelor copacilor ce începuseră să se mişte, în bătaĭa unor aripĭ ce-mĭ atinseră creștetul.

Alergaĭ de-mĭ luaĭ pălăria și o rupseĭ de fugă, pe uliţĭ, ca s-o ajung, să mă încredinţez c-a fost în chioşc după plecarea celorlalţĭ. La o răspîntie aflaĭ o birjă ce mă duse ca fulgerul la teatru. Cînd ajunseĭ toate locurile eraŭ prinse, sala gemea de lume, lojile eraŭ ticsite. De jos descoperiĭ loja în care lumea ce fusese la mine aștepta nerăbdătoare să se ridice perdeaŭa; cîte-va slugĭ stingeaŭ luminile. Domnişoara era în loje, în faţă, lîngă maĭcă-sa, celelalte patru fete şi domnul Comîrzan stăteaŭ maĭ înapoĭ.

Văzîndu-mă începură să zimbĭască batjocoritor; credeaŭ c-am venit pentru spectacol.

Nu-mĭ puteam tălmăci cum Aglaĭa putuse s-ajungă, pe jos, înaintea mea care venisem cu birja. Mă duseĭ în loja lor:

— «Iţĭ fac complimentele mele domnişoară: eştĭ maĭ sprintenă ca o căprioară... Să fi zburat şi tot n-aĭ fi putut ajunge maĭ degrabă; cu trăsura și nu te-am putut ajunge». Dînsa se uĭtă la mine lung și părea că nu înţelege:

— «Frumos ştiĭ să te prefacĭ» ĭi spuseĭ. Dar toţĭ Comărzaniĭ mă ţinteaŭ miraţĭ, ĭar domnul se cam și supărase.

— «Ce vreĭ să zicĭ?». Le spuseĭ, atuncĭ, cele ce mi se întîmplase după plecarea lor. Muma și fetele se jurară că Aglaĭa a plecat odată cu ele și că nu s-a despărţit o clipă de lîngă surorile eĭ. Domnişoara Aglaĭa însă mă privĭa cu ochĭ rătăciţĭ, se albise ca tibişirul, i se făcea răŭ.

— «Dumnealuĭ e un glumeţ, ĭĭ place să pună floricele ca să sperie fetele» spunea domnul Comîrzan, fără să prindă de veste că Aglaĭa se pleacă și cade în nesimţire după scaun. Işĭ pĭerduse cunoştinţa şi braţe se întindeaŭ sprijinind-o. Aŭ dus-o acasă și d-l Comîrzan, era tare mîniĭat, că-ĭ scapă spectacolul.

Am ĭeșit înainte de a se ridica cortina.

Se-negura, norĭ groşĭ şi încărcaţĭ de ploaĭe se adunaŭ pe cer, fulgere rare sclipĭaŭ departe, scăpăraŭ maĭ aproape, se-aprindeaŭ, flacărĭ, lîngă mine. Cîte-va picăturĭ de ploaĭe, marĭ, recĭ, grele, îmĭ căzură pe faţă, odată cu primul tunet ce scutură pămîntul.

Am ajuns acasă odată cu furtuna şi am veghĭat toată noaptea, în odaĭa mea, spăĭmîntat, cu capul ca de plumb, fără să pot aţipi o clipă. In chenarul ferestreĭ, de cîte-orĭ fulgerile se aprindeaŭ şi poleĭaŭ geamurile, mi se arătă chipul Aglaĭeĭ, despletită, cu ochiĭ închişĭ, albă ca tibişirul, cu buzele pălite, întredeschise, înfăşurată în rochia-ĭ de tulpan, căzîndu-ĭ dupe umerĭ pe pĭept, dupe pĭept pe şoldurĭ, învăluindu-ĭ picĭoarele într-un gĭulgiŭ străveziŭ, lung, ca o coadă, ce mătura pămîntul ce lovea în ferestre şi turbura golurile negre.

CATON THEODORIAN

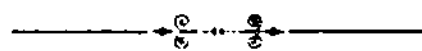

CÎNTEC

E scrisă durerea de veacurĭ
Pe faţa luĭ arsă de soare;
In sufletu-ĭ veşnică noapte
Şi nimenĭ nu întreabă ce-l doare.

In brazda pămîntuluĭ negru
Işĭ pune nădejdea de mîne
Şi rob suferinţeĭ amare
De-apururĭ acelaş rămîne.

Pustiul se-ntinde şi moartea
In casa de lacrimĭ bogată;
Blestemul ursiteĭ haine
Aceĭa-şĭ carare ĭ-arată.

Işĭ cîntă amarul dureriĭ
In doĭna ce veşnic suspină,
Doar codru-ĭ răspunde a jale,
Şi singur durerea-ĭ alină.

EUGENIU REVENT

D-l A. de Giers, fost consul al Imperiuluĭ Rusesc în Iașĭ și filo-romîn convins, cît timp a stat în orașul nostru, pe lîngă că a învățat f. bine l. romînă (în afară de alte zece limbĭ care le știĭa), a publicat maĭ multe studiĭ privitoare la Romînĭ în revistele rusești, precum și în «Arhiva» an. VIII pag. 640.

D-sa a făcut un mare serviciŭ țăriĭ și științiĭ romîne, căutînd și găsind în arhivele consulatuluĭ din Iașĭ, după o muncă stăruitoare de două lunĭ de zile, documentul, poate cel maĭ însemnat al istorieĭ noastre contimporane; adecă «Constituția luĭ Ioniță Sturza din 1822» asupra căruĭa d-l Xenopol, care rugase pe d-l Giers să facă cercetarea și în arhiva consulatuluĭ, a scris însemnatul săŭ studiŭ, publicat în Analele Academieĭ Romîne sub titlul: *«Primul proiect de constituție al Moldoveĭ»*.

Din trecutul Consulatuluĭ rusesc din Iașĭ

(Moldova și Valahia înainte de războiul anuluĭ 1787 cu Turcia) [1].

III

În 12 August 1787, Latînin, secretarul (actuarius) consulatuluĭ general rusesc din Moldova, Valahia și Basarabia, scria din Bucureștĭ vice-cancelaruluĭ, grafuluĭ I. A. Ostermann:

«Mă cred dator a raporta escelențeĭ Voastre, că la 11 August curent prințul [2]) a chemat la sine pe domnul consul general Ivan Severin [3]) și comunicîndu-ĭ porunca că între cele două imperiĭ aliate s-a declarat războiŭ, «prin urmare, (zice Domnul), mi se poruncește din partea curțeĭ mele să vă rețin aci», cu toată politeța cuvenită l-a primit și-l reține, bucurîndu-se însă de

1) V. Arhiva literară No. 11 și 12, anul 1897,

2) Domnitorul Valahieĭ, Nicolae Mavroghene.

3) Ivan Ivanovicĭ Severin, a fost numit în locul primuluĭ consul din Principate, Serg. Laz. Lașcarew, permutat în Crimeea, și a decedat în Iașĭ, Martie 1799.

toate favorurile. Pînă acum oamenii, de orĭ-ce condiţie ar fi eĭ, puteaŭ intra şi ĭeşi. De asemenea a poroncit se fie arestat şi Nordung, primul dragoman.... De curînd a sosit un curier din Constantinopol, din partea baronuluĭ Herbert, ministrul romano-imperial de acolo, şi anunţă că războĭul este declarat şi Iacov Ivanovicĭ Bulgakow, trimisul nostru extraordinar şi ministru plenipotenţiar, a fost arestat. In aceĭaşĭ scrisoare se porunceşte din partea curţeĭ (vieneze) ca supuşiĭ noştriĭ ruşĭ se fie protejaţĭ întocmeĭ ca şi aĭ săĭ» [1]).

Se începu al doilea războiŭ (din timpul Ecaterineĭ) cu Turciĭa, care a durat maĭ bine de patru anĭ şi s-a terminat prin pacea din Iaşĭ, din 29 Decembre 1791.

Nu puţine aŭ fost, în aniĭ din urmă, cauzele, care aŭ aţiţat acest războiŭ, ele sunt cu toatele înşirate de Turcĭ în manifestul Porţeĭ, pe care-l dăm maĭ la vale,—menifest edat la 13 August, 1787. Acesta e maĭ mult un lung catalog de plîngerĭ contra unor stărĭ de lucrurĭ, care din partea noastră puteaŭ fi justificate prin convenţiile anterioare, dar cu care imperiul Osmanilor, din temelie zguduit de noĭ, nu se putea de loc împăca. Turciĭa oficială, hotărîndu-se să declare războĭ, ti-mera de nutrea vr-o speranţă vie că-şĭ va recapata Crimeĭa, saŭ că-şĭ va întări stăpînirea asupra «hanuluĭ de Tiflis» ; [2]) dar se vede că ea credea, că, în cazul unor împrejurărĭ favorabile, se va scuti în principatele dunărene de prezenţa consuluĭ rusesc, «răzvrătitorul supuşilor eĭ» din aceste principate şi agentul activ al ambasadoruluĭ Rusieĭ de pe lîngă Poartă, cu care aceasta din urmă era vecĭnic în conflict, relativ de numirea şi schimbarea domnilor şi relativ de modul de administrare al Principatelor, în afacerea cărora consulul, se zicea, că, contrar tratatelor, s-ar fi amestecînd necontenit, sub cuvînt de a apăra şi proteja pe comercianţiĭ supuşĭ Rusieĭ.

La această presupunere ne îndreptăţeşte studiul şi cunoaşterea de aproape a activităţeĭ luĭ Severin [3]), consulul general al Rusieĭ în Principate, şi a conrespondenţiĭ luĭ cu ambasadorul Bulgakow în cercul ultimilor treĭ anĭ, care aŭ precedat războĭul. Raporturile luĭ Severin şi scrisorile luĭ Bulgakow, pe care le vom cita poate în întregime, ĭar parte în fragmente, ne daŭ o ideĭe

---

1) Protectoratul Austriacilor a durat numaĭ cîte-va lunĭ, de-oare-ce înşuşĭ eĭ, în primăvara anuluĭ 1788, întrară în războiŭ cu Turcia.

2) Stăpînirea eĭ asupra Georgieĭ a durat totuşĭ încă pînă la anul 1800.

3) De la anul 1785 consulul general al Rusieĭ îşĭ alesese ca loc stabil de reşedinţă Valahia, ĭar în Iaşĭ nu venea de cît pentru cîte-va lunĭ pe an. In anul 1792 s-a stabilit ĭarăşĭ definitiv la Iaşĭ, lăsînd la Bucureştĭ un vice-consul. In intervalul de timp de la 1785 pînă în ziua declarăriĭ războĭuluĭ, ca vice-consul în Iaşĭ a fost maĭorul Ivan Lavrentievicĭ Selunsky, care, cum vom vedea, a dat mult de lucru atît domnuluĭ, cît şi Porţeĭ şi chĭar şi superiorilor săĭ propriĭ.

clară despre acel amestec al reprezentanţilor Rusieĭ în afacerile Principatelor, contra căruĭa se plîngeaŭ Turcieĭ şi care, mulţămită apucăturilor administraţiuneĭ turceştĭ şi a moduluĭ de gospodărie a domnilor Fanarioţĭ, n-a fost decît o consecinţă logică şi inevitabilă a mişcărilor ofensive ale statuluĭ rusesc asupra lumeĭ musulmane, care era încă destul de groznică pe atuncĭ şi cuprindea toată frontiera sud-vestică a Rusieĭ.

Dacă avem în vedere, că acum o sută de anĭ nu numaĭ că nu existaŭ telegrafe, dar chĭar şi poşta regulată era departe de a fi garantată, ĭar în Turciĭa mişcarea curierilor şi a poştalioanelor era pur şi simplu expusă la pericole; dacă avem în vedere, că din aceste cauze, toate ordinile şi instrucţiile guvernuluĭ din Petersburg, în unele cazurĭ, nu puteaŭ să ajungă la destinaţie decît foarte tîrziŭ,—atuncĭ nu se poate să nu ne amintim cu bine-cuvîntărĭ de primiĭ reprezentanţĭ aĭ stăpînireĭ ruseştĭ în orientul otoman, pe care împrejurările îĭ siliaŭ cîte o dată să lucreze pe răspunderea lor, ne aşteptînd instrucţiunile guvernuluĭ şi să răăpundă cu închisoarea dacă nu cu capul, pentru neînţelegerile ce s-ar fi ivit, şi cari aŭ purtat pe umerele lor toată greutatea relaţiunilor zilnice cu guvernul uneĭ ţărĭ, unde orĭ-ce trăgăneală în mersul afacerilor era urmată de o grabnică şi adesea singeroasă pedeapsă. Lăsînd la o parte miile de soldaţĭ ruşĭ, cari şi-aŭ jărtfit vĭaţa lor, în luptele cu aceştĭ «Basurmanĭ»—acestor reprezentanţĭ aĭ intereselor ruseştĭ în imperiul Osmanilor, datorim noĭ succesele noastre din urmă, ĭar statele creştine care figurează astăzĭ pe karta Europeĭ răsăritene, îşĭ datoresc eliberarea de subt stăpînirea «Agarenilor» [1]).

(Va urma). **A. de Giers**

1) Tradus din ruseşte de Ieromonah Nicodem Munteanu.

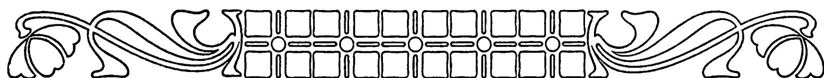

Lupta între Drăculeștĭ și Dăneștĭ

INTRODUCERE

Istoriĭa constă din o înlănțuire de fapte, singuratice sub raportul timpuluĭ, adecă de acele ce nu se maĭ reproduc niciodată în chip identic în decursul luĭ; dar aceste fapte pot fi, în privința spațiuluĭ: 1) saŭ tot singuratice, adecă alipite de un singur loc saŭ de o singură persoană; 2) maĭ mult saŭ maĭ puțin obșteștĭ, adecă cuprinzînd maĭ multe persoane, saŭ petrecîndu-se deodată în maĭ multe locurĭ deosebite; 3) saŭ chĭar universale, adecă cuprinzînd totalitatea ființelor de acelaș fel și a locurilor în cari ele se întîlnesc.

Împrejurarea că faptele nu se repetă în decurgerea veacurilor, a fost privită ca o scădere a disciplineĭ care se îndeletnicește cu dezvoltarea, deoarece lipsa repețiriĭ împiedică închegarea lor în normele obșteștĭ ale legilor. Istoria însă posedă altfel de norme obșteștĭ, potrivite cu firea faptelor eĭ, singuratice în timp, pe cari le înșiră în expunerea eĭ. Acestea sunt înlănțuirile faptelor în *seriile de dezvoltare*, înlănțuire ce este mijlocită de legătura lor cauzală. Și acest element obștesc al serieĭ istorice este tot atît de neapărat pentru constituirea științifică a istorieĭ, precum acel al *legiĭ* este neapărat pentru acea a științelor faptelor de repețire, așa numitele științĭ naturale.

De acea, alcătuire științifică a istorieĭ nu există, cît timp faptele singuratice, culese din izvoare, nu vor fi înlănțuite pe firul cauzalitățiĭ în seriĭ istorice, și de aceĭa, în orĭce cercetare istorică, trebue a se ținti cu mintea totdeauna la închegarea acestor fapte în șirurĭ de dezvoltare, care întroduc faptele singuratice în ideĭ maĭ obșteștĭ.

Așa am procedat în totdeauna în cercetările mele de istorie pragmatică; la început, dintr-un instinct sănătos, înainte de a-mĭ fi limpezit firea istorieĭ prin o cercetare teoretică asupra eĭ, cer-

cetare cuprinsă în cartea mea: *Principiile fundamentale ale istoriei* [1]), maĭ pe urmă, cu deplină conştiinţă, în urma aceleĭ cercetărĭ.

În întrebarea cu care voiŭ să mă îndeletnicesc acuma, rivalitatea îndelungată dintre Drăculeştĭ şi Dăneştĭ, am procedat tot aşa, şi cu toate că, pe cînd scriĭam capitolele din *Istoria Românilor în Dacia traiană*, atingătoare de această întrebare [2]), cunoştinţile documentale eraŭ mult maĭ restrînse şi nu învoĭaŭ o pătrundere atît de adîncă în chipul cum s-aŭ petrecut şi s-aŭ înlănţuit evenimentele, am crezut a descoperi în înverşunarea luptelor purtate între cele două marĭ familiĭ muntene, nişte seriĭ istorice, caracterizate prin ideĭ obşteştĭ determinate de a lor înlănţuire.

Aceste ideĭ eraŭ:

1) Că partidele Drăculeştilor şi a Dăneştilor (numită şi Băsărăbeştĭ) aŭ fost la început curat personale; dar că cu timpul ele aŭ tins tot maĭ mult a lua un caracter teritorial, Băsărăbeştiĭ rezămîndu-se pe boĭeriĭ din Muntenia-Mică saŭ Oltenia, ceĭace împingea pe Drăculeştĭ către boĭerimea din Muntenia-Mare.

2) Că amestecul tot maĭ rostit al Turcilor în viaţa politică a Ţăriĭ Romîneştĭ, a desfăcut jocul acestor partide, amestecând şi învălmăşind interesele lor, aşa că întîlnim domnitorĭ din aceĭaşĭ familie susţinuţĭ de partide protivnice.

3) Că se păstră caracterul teritorial al acestor partide, cît timp Ungaria stătu ca stat neatîrnat la nordul Ţăriĭ Romîneştĭ şi cit timp ea luptă contra Turcilor pentru precumpenirea politică în această ţară.

4) Că după zdrobirea Ungarieĭ în bătălia dela Mohacz, candidaţiĭ la tronul Ţăriĭ Romîneştĭ nu maĭ puteaŭ să pună mîna pe el, decît îndreptîndu-se tot către Turcĭ, carĭ nu maĭ încuviinţaŭ precădere niciĭ uneĭa din partidele muntene, ci aceluĭ competitor care dădea maĭ mulţĭ banĭ.

Voim să reluăm acuma cercetarea acesteĭ perioade din istoria Ţăriĭ-Romîneştĭ şi să vedem, dacă rezultatele ce le vom dobîndi se vor deosebi mult de acele pe carĭ le-am întemeĭat la început. Fără îndoĭală însă, că propăşirea studiuluĭ istorieĭ îndreaptă şi îmbogăţeşte tot mereŭ amănunţimile trecutuluĭ, făcînd să propăşească istoriĭa pe partea aceasta a cunoaşteriĭ eĭ. Dar,

1) Vol. II, 1889; Vol. III, 1890.

2) *Ediţia franceză*. Paris, Leroux, 1899. Ediţia II, 1908. *Ediţia romănească*, Iaşĭ, Goldner, 1900.

cum am spus-o şi altă dată, închegarea liniilor celor marĭ şi faptele ce aŭ hotărît dezvoltarea, îmĭ par că aŭ fost prinse de mine dela întăĭa mea încercare a înjghebăriĭ istorieĭ Romînilor, incît în această privinţă, rezultatele obţinute de mine nu vor maĭ putea fi nicĭ odată schimbate.

Dovada acesteĭ împrejurărĭ o facem tocmaĭ cu cercetarea din noŭ a amintiteĭ perioade din istoria Ţăriĭ-Romîneştĭ, epocă care tocmaĭ a dat prilej uneĭ desăvîrşirĭ a cunoştinţelor privitoare la dînsa, prin descoperirea multor izvoare nouă şi interesante.

Din aceste cercetărĭ va reĭeşi, bine înţeles, că adausă mult şi îmbogăţită, dovada *aceloraş ideĭ* cari aŭ fost sprijinite de mine dela întăĭa atingere cu faptele istorieĭ Romînilor, lucru ce, mărturisim, m-a surprins şi pe mine, căcĭ deşi am păşit la această nouă cercetare, absolut ferit de orĭce ideĭe preconcepută, şi fără a căuta să dovedesc o teză, totuş, cum se va vedea din expunere, rezultatul a fost tocmaĭ întărirea ideilor sprijinite de mine; fără îndoĭală, că maĭ bine aşezate pe dovezĭ de fapte şi maĭ bine motivate cauzaliceşte.

(Va urma). **A. D. Xenopol**

CÎND LUNA.....

Precum cînd luna visătoare
Străbăte geana unuĭ nor,
Maĭ palidă, maĭ tristă-ţĭ pare,
Maĭ dătătoare de fior,

Tot astfel tu, trecînd cernită,
Tu palid, blond, tu veşnic vis,
In bĭata-mĭ inimă trudită
Aĭ pus luminĭ din paradis....

Iaşĭ, 1907. GORDON

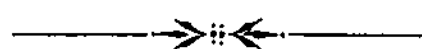

Inceputul Teatruluĭ în Moldova

(Urmare)

XXXIII

In 23 Dec. 1845, cu ocaziĭa reprezentațieĭ date de familiĭa *Ulrich*, care consta în danțurĭ, s-a jucat și pĭesa *Les petites misères, (Niște săcăturĭ din vĭața omenească)*, comedie vodevil în 1 act (Afișul la biblioteca Academieĭ).

La 2 Ianuarie 1846 s-a jucat de trupa moldovenească pĭesa originală *Ionică dragul mameĭ*, melodramă în 4 acte, compusă de D. Miclescu, a căreĭ critică, făcută de Dimitrie Gusti, o găsim în *Albina Românească* din 13 a aceleĭ lunĭ, No. 4, în cuprinderea următoare:

TEATRU NAȚIONAL

«In șirul pĭeselor reprezentate în ĭarna aceasta pe teatru național, însemnăm și pe acea întitulată: „*Ionică dragul mameĭ*", melodramă în 4 acte, compusă de D. D. Miclescu. Ea fu representată în 2 sesiunĭ a curgătoareĭ în benefisul d-neĭ Caterina. Sala era plină de privitorĭ pe carĭ iĭ atrăsese originalul pĭeseĭ. Esecuția eĭ urmă nu cu ace nemerire, despre care trupa moldovană ne-aŭ dat în maĭ multe rîndurĭ dovezĭ. O nedeplină știință a rolelor, și suirea pĭeseĭ fără de repetițiĭ așa zicînd, aŭ făcut a pĭerde foarte mult acția jucătorilor, și aŭ întunecat puțin și meritul pĭeseĭ. Cu toate aceste nu se poate tăgădui că *d-na Teodorini* în rolul de Ruxanda, soția C.C. Ionică, nu și-aŭ arătat patetica sa, motivată din amăgire, din ĭubire și din posiția ranguluĭ săŭ ca fiică de făclieriŭ. Graĭul eĭ era organul suferințeĭ, și suferințele jugul amorĭuluĭ pe care-l purta. Tînără actriță se pare a-ș fi întrunit toate puterile pentru de a executa și a culege în sara aceasta aplausele privitorilor, pe care cu mulțămire deplină i le da. Aceea însă ce nu caracteriza naturalitatea sa, era grimăsuirea cea nepotrivită, care-ĭ defigura cu totul ochiĭ ceĭ plîngătorĭ, acea-ce este însă de împutat neștiințeĭ persoanelor decorătoare, ca unele ce trebue să cunoască prisosul din aceea ce-ĭ de nevoe pentru figurație. *D. Marino* ca loghiotatos aŭ esecutat rolul săŭ cu cea maĭ mare nemerire, în imitația pronunțieĭ și ac-

ţieĭ, D. ni făgăduește sţeneĭ un bun jucătoriŭ. Incostiumarea cea veche răsăriteană și nenaţională aŭ sporit mult efectul primăvereĭ. In acee-ce se atinge de pĭesă, cu dreptul putem zice că D. autorĭul aŭ ales o idee curat morală, culeasă chĭar din cercul nostru soţial, din mijlocul patemilor învrăjbitoare și darăpănitoare familiilor.

Prin *Ionică dragul mameĭ* ni se zugrăvește o neţermurită și oarbă ĭubire parţială a uneĭ maĭce către unŭ fiŭ, pe care-l ticăloșește ajungînd un desfrînat și răsipitoriŭ. Scheletul pĭeseĭ este mare, încarnarea potrivită cu patimele ce ni se descriŭ. Stilul maĭ mult familiar însușit cu împrejurările teatruluĭ naţional, și împărţirea pĭeseĭ în 4 acte, este nimerită cu sujetul, de și unii din cunoscătorĭ socot a fi foarte scurte, precum maĭ cu samă actul al 2-le, la care trebue a ști că aŭ urmat o suprimare radicală a maĭ multor sţene, și încă interesante, pe care ni le mărturisește originalul autoruluĭ, sţene care nu puţin aŭ deschegat totul întreguluĭ. Cursul pĭeseĭ urmează în acest chip. „Iubirea maĭceĭ pentru Ionică, ne însamnă toate greșelele luĭ, desprețuește sfaturile frateluĭ săŭ, a învăţătorĭuluĭ, și pentru dînsul jărtfește tot viitorĭul celuealalt fiŭ al săŭ Costachi, dîndul într-o monăstire. Toate aplecările cele rele se desvălescŭ, treptat, treptat, în caracterul luĭ Ionică: Furtișagul, cărţile, beţia, răsipa, nerespectul maĭ marilor seĭ și necredinţa casnică, înșală pe fiica unuĭ făclier, maĭcă-sa îngînfată de boeria sa, neînsamnă această greșală, și în sţena 13, actul I, găsim o frumoasă lecţie în despreţul ranguluĭ însușit făclieruluĭ, cînd acesta zice: dacă socotiţĭ că vă este de necinste a vă uni cu familia făclieruluĭ, trebue maĭ înainte a da copiilor dumnilor-voastre o creștere potrivită ranguluĭ în care vă găsiţĭ. Lecţie pe care toată familia trebue a o însămna cu scumpătate. D. autorĭul nu ne lasă pe Ionică de tot prada crimelor, el ĭĭ deșteaptă pe unŭ moment cugetul, și așa se hotărește a însoţi pre Rucsanda amăgită. Fuge cu ea pentru asemenea scop, și chĭar în virtutea aceasta ni amestecă călcarea vroinţeĭ maĭceĭ sale, carea auzind de căsătorie moare de supărările ce li-aŭ căşunat, și așa se închee actul al 2-le, care în adevăr este scurt prin suprimare. Sţena ce urmează în polìtia Iași, se mută în Focșanĭ unde se și face însoţirea, care însă nu-l îndreaptă nicĭ de cum, el îșĭ dă un maĭ mare desfrîŭ patimilor maĭ cu samă prin uneltirile cele primejdioase a luĭ Vasilică prietenul săŭ. Actul al 3-le este unŭ tabloŭ deplin a caracteruluĭ celuĭ stricat a luĭ Ionică; intriga se complică de tot aice, moșul săŭ vine, dă preste dînsul și-l află înconjurat de lăutarĭ și de ștrengarĭ dedaţĭ cu toţiĭ la beţie și joc de cărţĭ, cariĭ îl părăsescu acum. Bătrînul săŭ moș vă aduce blăstemul maĭceĭ sale pe care cu purtările luĭ o omorise, el rîde de aceasta, ne însamnă sfaturile ce i se fac, da pe bătrînĭ afară, acesta-l blastămă și în înrăutăţirea neascultăreĭ, soţia sa ăĭ roagă ertare dar nu o capătă. Pănă aicea autorĭul leagănă pe tînăra luĭ femeă în braţele speranţeĭ, în-

sușind toate abaterile aceste, caracterului săŭ celuĭ încă încunjurat de ușurătatea vărsteĭ.

Toată iluzia aceasta autorĭul face a i se stînge cînd soțul săŭ tărăt de patimĭ vroește a călca legătura cea sfîntă a casătorieĭ, descoperindu-șĭ unuĭ amoriŭ viclean către slujnica sa. Rucsanda martoră taĭnică la toate aceste, se vede amăgită în speranțele eĭ, și prinzîndul înjenunchet înaintea eĭ, îl părăsește cu sluga dinpreună, după ce însă ăĭ face maĭ multe înfruntărĭ umilitoare pe care el le ne-nsamnă.

Pentru a se duce nenorocitul acesta până la rîpa prăpastieĭ vine o stenă carea prin o urmare a prietenuluĭ săŭ, ce-ĭ uneltește o ceartă și batae cu oameniĭ ocîrmuireĭ, se văd nevoițĭ amîndoĭ de a părăsi țara trecînd în Valahia, cu care se mîntue actul al 3-le. Sțena se strămută din Moldova în o poliție a Valahieĭ, unde Costache eșind din Monastire după 24 de anĭ, prin bunile sale purtărĭ ajunge favoritul tuturora, și încurînd Ispravnic. pitrecînd o vĭață fericită, în actul acesta găsim contrastul patimilor cu a virtuților, și cum aceste din urmă triumfează, Vasilică din boer ajunge chihae de slujitorĭ la Ispravnicul acela, Rucsanda înebunește și în rătăcirea eĭ, s-adăpostează în casa Ispravniculuĭ. Bătrînețele luĭ Șerban îl îndeamnă a afla pe nepotul săŭ Costache, pentru aĭ da bine-cuvîntarea ș-al face clironom averilor sale și a suroreĭ, nu-l află la monastirĭ, aude că-ĭ în Valahia, vine la el, să întîlnesc, istorisesc unul altuia întîmplările. Moartea maĭceĭ, ticăloșia frateluĭ săŭ, care s-aŭ făcut nevăzut, și înduioșirea sporește din ambe părțile. In aceste împrejurărĭ, Vasilică spre a nu fi descoperit fuge, lăsînd în ochiĭ privitorilor o răsplătire pilduitoare de purtările sale.

Ionică ca un pribeag, se prinde, se aruncă în închisoare, și în desnădăjduirea nenorocirilor sale vroește a se sin-ucide, păzitoriĭ ăĭ oprese mîna ucigașă și-l aduce înaintea Ispravniculuĭ. Intriga în acest chip complicată sporește, crescînd tot-odată interesul între privitorĭ și pregătind desnodarea eĭ, carea maĭ întăĭ ne înfațoșază catastrofă, ĭară maĭ apoĭ se schimbă în peripeție nelăsînd atîtea prăzĭ, patimelor și făcînd ca Rucsanda, deși nebună, se cunoască pe Ionică, prin care-șĭ veni în sine, și acest fiŭ al desmerdăreĭ și neascultăreĭ căindu-se, capătă ertarea și bine-cuvîntarea moșuluĭ, cum și ĭubirea frateluĭ seŭ Costache. Ast-fel se sfărșește actul și pĭesa însuflînd în inimele privitorilor o morală care este scopul fie-căreĭa lucrărĭ dramatice. Fie ca acesta se slujească de lecție maĭ multor familiĭ care cresc în sinul lor maĭ mulțĭ *Ionică dragul mameĭ:* ĭar d-sale autoruluĭ, pe lîngă aplausurile capatate în sala teatruluĭ ăĭ mărturisim și în public comuna mulțămire atît pentru pĭesa aceasta, cît și pentru cele de maĭ înainte, poftindu-l tot odată de a păși maĭ departe în cîmpul cel frumos al literatureĭ».

Mercurĭ în 8 a curgătoareĭ s-aŭ representat *Angelo saŭ tiranul de Padua,* dramă în treĭ acte și 4 tablourĭ a luĭ Victor

Hugo, tradusă de D. K. Negruţĭ, a căruĭa merit ca literator romîn, este cunoscut de maĭ mulţĭ anĭ. D-na *Mase* în rolul Tisleĭ aŭ dovedit publiculuĭ, că nu numaĭ în role comice se deosebeşte, dar şi în cele seriĭ. Jocul eĭ aŭ fost aplaudat, şi acest aplaos răsplăteşte cu dreptul meritul actriţeĭ noastre.

D. *Poni* ca Angelo, aŭ arătat în destul, tirania ce caracterisa rolul săŭ.

Decoraţiile maĭ cu samă în actul I, aŭ fost de tot frumoase, care pe dreptul aŭ meritat aplausul căpătat, recomendînd prin acesta gustul D. D. Jerant.

D. G.

La 9 Ianuar se maĭ reprezintă, în al 21-lea abonament, ĭarăşĭ pĭesa luĭ Victor Hugo, *Angelo, saŭ Tiranul de Padova*, dramă în 3 acte şi 4 tablourĭ, tradusă de Costachi Negruzzi, punîndu-se în scenă cu decorurĭ şi mobile nouĭ, înadins făcute pentru această pĭesă, de către Valeri, zugravul teatruluĭ naţional.

In această pĭesă aŭ jucat actoriĭ: Poni, Teodorini, Sterian, Mangirov, Stroescu, Stavăr, Cuza, Handoca, Dimitriu, Apostol, precum şi actriţele Teodorini, Mase, D-rle Dimitriu şi Gabriela[1]).

La 11 Ianuar se joacă în benefisul actoruluĭ P. Nicolaŭ, fără abonament, treĭ pĭese, şi anume:

Băcăliă ambiţioasă, comedie-vodevil într-un act de R***[2]), pentru prima oară, şi în ea ĭaŭ parte actoriĭ: Teodoru, Teodorini, Sterian, Iacovachi şi actriţele Caterina, Mase şi Gabriela; *Creditorii*, comedie în 1 act de *** (V. Alexandri), în care joacă Luchian, Nicolaŭ, Poni, Teodorini, Marinov, Apostol, Handoca şi actriţa Massé; precum şi pĭesa *Un Ramaşag saŭ o Intrigă de Bal mascat*, comedie vodevil în un act, de A ***, (tot de V. Alexandri), în care joacă Neculau, Luchian şi actriţele Massé, Caterina şi Gabriela. (Afişul la biblioteca Academĭeĭ Române).

Asupra acesteĭ representaţiĭ găsim în *Albina Romănesca* No. 5 din 17 Ianuar 1845, o critică, semnată deasemenea de D. G. (Dimitrie Gusti), prin care se daŭ relaţiĭ amănunţite asupra chipuluĭ cum a urmat această representaţie.

(Va urma) **Teodor T. Burada**

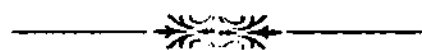

1) Afişul acesteĭ representaţiĭ se află în biblioteca *Academieĭ Romîne*.
2) Probabil *Alecu Russo*.

SAMARITEANCA

(LA SAMARITAINE)

Evanghelie în 3 tablouri în versuri de Edmond Rostand

Traducere de G. V. BOTEZ (Gordon).

(Urmare)

Fotina. El se închină!...
Preotul. Maĭ bine-ţĭ parfumează intrarea, şi-n prag ĭară
Găteşte-ţĭ viclenia în ochĭ pentru diseară!
Fotina. Vorbind ast-fel nu crede c-aprinzĭ mînia mea:
Cît merit mă tratează acum vorbirea ta!...
Azriel. (Uimit) Cum? Ea, atît de mîndră? aşa să s-umilească?
Atuncĭa da, e-o taĭnă aicĭ, dumnezeĭască!...
Fotina. (Ingenunchind în mijlocul pĭeţeĭ)
Imĭ spoveduesc vĭaţa, îmĭ spoveduesc vina,
Mă bat în pĭept, ertare cerîndu-vă!...
O femeie. (Rîdicînd-o) Fotina!...
Fotina. Ca profeteasă-aşa e, nevrednică-s, ştiŭ bine;
Dar celuĭ blînd ce-acuma spre mîntuire vine,
I-s dragĭ tocmaĭ acĭĭa, aceĭ ce nu-s ĭubiţĭ,
Aceĭ pe cari-n vĭaţă blăstămurĭ voĭ svîrliţĭ,
Toţĭ ceĭ lipsiţĭ de milă, uĭtaţĭ în umbră,-n jale;
Luĭ dragĭ îĭ sunt săracii, dragĭ bĭetele-animale:
Ceĭ cînĭ umilĭ în chinurĭ, tăcuţĭ, triştĭ măgăruşiĭ,
Şi ceĭ ce cer otcupul, şi ceĭ ce-n pragul uşiĭ
Cerşesc, şi curtezane...
Strigate diferite. Opriţĭ-o neaparat!...
Tacĭ, plino de pacate!...
Fotina. Isus mi le-a ertat!...
O femeie. (Eşind din mulţime şi alergînd la Fotina).
Le ĭartă şi pe-a-mele?...
Fotina. Da, fiĭ încredinţată!
De-ĭ trestia lovită şi stă în jos plecată,
El trestia n-a rupe-o, aşa, c-o zmuncitură;
De pîlpîĭe o lampă şi fumegă pe gură,

El flacăra-ĭ n-a stînge-o c-o repede suflare...
Ci, trestia să poată sta ĭar în legănare
Ca-n vîrful eĭ, supusă, o pasere să ţie,
El îĭ îndreaptă paĭul cu multă gingăşie,
Iar pentru ca din lampă lumina ĭar s-apară,
El, blînd, cu-n ac va trage fitilu-ncet afară!...

Preotul. Acest rostit în inimĭ e mult maĭ stricător
De cît la dinţĭ oţetul, şi-n ochĭ, fumu-orbitor!...

Un tînăr. Acuma ce frumoasă-ĭ!

Altul. Fiind-că, vezĭ, pe ea
Suflat-a Sfîntul Spirit!...

Alt tînăr. Frumoasă-ĭ, zăŭ aşa!

Altul. (Incercînd să ĭa pe Fotina ca să-ĭ arăte un grup hotărît).
Ia, haĭ, sîntem o droaĭe!...

Fotina. Ba nu; nu voĭ pleca
De cît c-o jumatate de-oraş!...

Un copil. Eŭ merg cu ea!..,

Fotina. (Străbătînd mulţimea adunată)
O, voĭ, din ale căror sălaşurĭ cine-va
Cînd ĭesă, are grijă lungĭ ore-a se spăla,
Voĭ, ceĭ ţinuţĭ de oamenĭ în scîrbă mult maĭ mare
Ca ceĭ ce joacă păserĭ, orĭ cîntă-n străzĭ, voĭ, care
Goniţĭ sînteţĭ prin lege din orĭ-ce înlesnire,
Păgînĭ, beţivĭ, toţĭ ceĭa cu păcătoasă fire,
Samaritenĭ în fine, căcĭ ăst cuvînt îngust
Cuprinde-ntr-însul toată rostirea de dezgust,
Calicĭ pe lumea asta, din cealaltă goniţĭ,
Spre Christ, spre Christul vostru, urmaţi-mă, veniţĭ!...
Iar ceĭ ce nu ştiŭ chinul, ruşinea zilelor,
Ceĭ veselĭ, ceĭ puternicĭ, nu vie, nu-ĭ al lor!...

Preotul. Christos învingătorul în gloriĭ v-apărea!

Fotina. Un biet drumeţ e dînsul şi cere ca să bea.

Preotul. Incununat cu aştriĭ, văzduhul străbătînd
El va veni pe-o cale albastră, fulgerînd!...

Fotina. El a venit pe drumul din vale ridicat.
Ne-ncununat cu stele ci-n suflet înstelat!...

Preotul. «In lume totu-ĭ legea!» venind va spune-o tare.

Fotina. «Credinţa-ĭ tot în lume!» o spune-n suspinare,

Preotul. Printr-un războĭ lua-va el lumea-n stăpînire!

Fotina. E duşmanul cel pacînic a orĭ-ce războire,
Ruina ruinăreĭ, el este-a morţeĭ moarte!

Preotul. Dar ştim noĭ de-unde vine? Profet, din care parte?...
Din Dàvid şi din Preoţĭ! Christ trebuĭ să coboare!

Fotina. Intre strămoşĭ pe Dàvid se va găsi că-l are;
Dar de-ocamdată vine din loc foarte umil,
Şi-n mînĭ de sfînt el teslă ţinu cînd fu copil;

Iar îngerii, în fundul căsuţei tăinuite,
Dădeaŭ sărut surcelei din pletele-aurite,
Supus, lucra cîntare şi juguri îmbinate...
Şi, Domn de şi în cerurĭ, el, ca şi voĭ muncea,
Şi-n timp ce cĭoplea jugurĭ, la jalea-vă gîndea,
Şi făurind cîntare, dreptatea-n vecĭ visa!

Un bărbat. Haĭdèm!

Preotul. Christ fals e!

Bărbatul. Fie! Eŭ merg, nu maĭ aştept;
Toţĭ Christiĭ falşĭ urma-voĭ să nu-l pĭerd pe cel drept!...

O femeĭe. Ne du pe noĭ la dînsul! Sînt brute, nu-nţeleg!...

Fotina. Ba nu, nu mă voĭ duce de cît c-oraşu-ntreg!

Un bărbat. (Batjocoritor) Un Christ aşa ce ĭartă pe păcătoşĭ, îmĭ place!...

Fotina. Cuvîntul luĭ în inimĭ tăcere-adîncă face!

Alt bărbat. (Ca cel de maĭ sus) ... Şi-ĭ place-a sta la vorbă cu fete, la fîntînă!...

Fotina. El umbre-albiĭ în suflet aşterne cu-a sa mînă!

Un negustor. Pe cînd vorbeşte dară frumos e?...

Fotina. E-o minune!...
Ce spune el n-a spus-o nicĭ cînd alt om. El spune:
«Intăiĭ, vor fi-n urmă!... Acela care plînge,
«Zimbi-va... Cel ce urcă, spre-abis pleacă, se stînge...
«Sînt fericiţĭ trudiţiĭ că-odihnă vor avea,
«Ceĭ triştĭ sînt fericiţiĭ, căcĭ eĭ s-or bucura!»...

Un negustor. In jurul eĭ mulţimea uĭtaţi-vă-ĭ gramadă!

Fotina. Tot ceĭa ce-a spus dînsul mă duc să strig pe stradă!

(Ea esă urmată de mulţime)

I bătrîn. Şĭ-o face!...

Un negustor. (Privind după eĭ) Intr-o clipă miĭ fi-vor la olaltă!

Alt negustor. (Strigînd cu disperare, între culise)
Haĭ în ateliere!... Lăsat-aţĭ lucrul baltă?...

Altul. (In scenă) Ce-ĭ de făcut? S-o lese nu-ĭ chip printre nemernicĭ!

Vocea Fotineĭ. (De afară) El spune: «Voĭ, slăbiţiĭ, voĭ fi-veţĭ ceĭ puternicĭ!»...

Intăĭul negustor. Opriţĭ-o! Nu-ĭ daţĭ voĭe să maĭ vorbească-aşa!

Vocea Fotineĭ. (Maĭ departe) «Judecătoriĭ voştriĭ voĭ îĭ veţĭ judeca!»...

Un bătrîn. (Furios) Poftim, acuma asta chĭar ne maĭ trebuĭa!

Alt bătrîn. Ce facem?

Preotul. Să aducem Romaniĭ! (Unuĭ negustor) Haĭ, tu... ĭute!

(Iĭ explică cu jumatate de glas ce-are să spue; se aude:)
E ordinea stricată... poporu-aprins... ci du-te...

Vocea Fotineĭ. (afară) El spune încă: «Vouă zic adevăr să ştiţĭ:

«M-or moșteni pe mine toți ceĭ dezmoșteniți!»...
Un negustor. (Ingrozit) Vaĭ, auziți ce vorbe cetatea năpădesc!!...
Preotul. (Către cel pe care-l trimite)
Să cerĭ soldați degrabă căcĭ dacă n-o opresc,
Războĭul civil gata-ĭ!...
Vocea Fotinei. (apropiindu-se) «Pe drumu-ngust s-apucĭ,
«Din cele două drumurĭ!»...
Preotul. (Negustoruluĭ) Romaniĭ să-ĭ aducĭ!...
(Negustorul ese cu fuga)
Fotina. (Reîntră urmată de o mulțime și maĭ mare)
El zice:—«Orĭ-ce știință e umbră de misterurĭ,
«Săracilor cu duhul e-mpărăția-n cerurĭ!»...
El zice...
Un bărbat. (Care o urmează, ca pĭerdut, șovăind, amețit)
Ascultațĭ-o!... Venițĭ cu toțĭ aci!
Acestea sînt cuvinte ce nu se pot scorni!
Un D-zeŭ de poate să spuĭe-așa cuvinte!
Fotino, ce maĭ spune Christos?... Zi înainte...
Fotina. «Fițĭ blînzĭ» maĭ spune dînsul. «Pricepețĭ și zimbițĭ,
«Privițĭ cu drag. Tot ceĭa-ce vouă voĭ dorițĭ
«Să vi se facă-aceĭa aproapeluĭ făcețĭ-ĭ:
«Aceasta-ĭ toată legea, aceasta e profețiĭ!...
«Lăsațĭ inima voastră să sufere ferbinte!»...
Ce v-aș maĭ spune? Nouă cuvinte! Marĭ cuvinte!
Prin care unul vecĭnic revine,-l-întinești:
«Iubirea e... ĭubirea!... E cerul cînd ĭubeștĭ...
«Spre-a fi ĭubițĭ de Tatăl, pe-aproapele-l ĭubițĭ;
«Dațĭ totul din ĭubire, și pînea v-o-mpărțițĭ
«Cu-amicul care vine chĭar noaptea să ĭ-o dațĭ...
«Și dacă-n timpul rugeĭ voĭ încă maĭ aflațĭ
«Că fratele vă poartă în suflet mîhnicĭune,
«Plecațĭ și nu vă-ntoarcețĭ din noŭ la rugăcĭune,
«De cît cînd după pace cu el v-ațĭ sărutat...
«De și ĭubirea asta nu e ceva-nsenmnat,
«Căcĭ a ĭubi pe-un frate, e bine, dar o poate
«S-o facă și păgînul. Da, n-are-nsemnătate
«Iubirea către-aciĭa de care eștĭ ĭubit:
«Iubește-apăsătoriĭ, pe-aceĭ ce te-aŭ hulit!
«De șepte-zecĭ și șepte de orĭ dă-le ertare!
«Credința mea-ĭ: ĭubirea s-o aĭ către-acel care
«Iubirea o alungă... De te-a lovit cum-va
«Tu nu striga-mpotrivă-ĭ, ci roagăte-a-l erta.
«De-țĭ ĭa vre-unul haĭna tu dăĭ și rufa ta...
«Iubițĭ pe toțĭ aciĭa ce n-aŭ recunoștință,
«Iubiți-vă vrăjmașiĭ, și-țĭ fi-n a mea priință.
«Ca mult să vi se ĭerte vă cer să ĭubițĭ mult,
«Iubițĭ, ĭubițĭ, ĭubirea vă fie-un veșnic cult,

«Şi-n vecĭ uniĭ pe alţiĭ voĭ toţĭ să vă ĭubiţĭ,
«Uneĭ, iubirĭ ca asta, voĭ vĭaţa s-o jertfiţĭ!...
«Am să v-arăt odată cît trebuĭ să ĭubiţĭ!...
«Iubire! N-aveţĭ alta în peptu-vă, pe gură,
«De cît ĭubire!»....

Toţĭ. (Căzînd în genunchĭ) D-ne!.... Ce fel de-nvăţătură!..
(Vuete-Strigăte) Fiŭ al luĭ David, Rege! E Christ!... Rege ceresc!

Să mergem toţĭ cu dînsa!...

(In clipa aceasta toţĭ înflăcăraţĭ se ridică şi se ĭaŭ după Fotina, voind să plece. Sînt însă opriţĭ şi izbiţĭ îndărăpt de către soldaţiĭ romanĭ cari intră; un Centurion apare).

SCENA IV-a

Aciĭaşĭ, Centurionul, Soldaţiĭ.

Centurionul. Cum? Ce?.... Se răzvrătesc?...
Vă-mprăştiaţĭ pe dată! Ce Rege aclamaţĭ?...
Ce-ĭ cu femeĭea asta în jurul căreĭ staţĭ?...
Intăĭ pe ea legaţĭ-o!...

Fotina (In timp ce soldaţiĭ iĭ leagă mînele). Vaĭ, totul e perdut!
Cînd iĭ duceam spre dînsul!

Centurionul. (Mulţimeĭ care murmură). Ce? Nu m-aţĭ priceput?...
Vă-mprăştiaţĭ!... Şi-n grupe să nu vă văd!.. Tăcere!..
(Neguştorilor). Voĭ ceştia, haĭ ĭute, l-a voastre daravere!...
(Fotineĭ). Aţîţĭ mulţimea?.... Sigur, ţineaĭ şi cuvîntărĭ
Vorbind contra luĭ Cezar şi-a plăţilor de dărĭ!...
Ce le-aĭ vorbit?...

Fotina. Dar despre...

Centurionul. (Soldaţilor). Frînghia strîngeţĭ tare!

Fotina. Dar despre inimĭ bune şi despre îndurare,
Vorbiam despre ĭubire....

Centurionul. Ş'apoĭ?

Un bărbat. (Repede). Nimic!...

Alt » (Idem). Atît!...

Preotul. De Mesia-a spus încă!...

Mulţimea (Exclamă indignată).

Centurionul. Pricep numaĭ decît!
(Preotuluĭ). Find-c-aĭ denunţat-o azĭ Roma-ţĭ mulţumeşte!

(Către soldaţĭ, rîzînd).

Pe-acel ce-o să-ĭ răzbune, pe Mesia-l vesteşte,

«M-or moșteni pe mine toțĭ ceĭ dezmoșteniți!»...
Un negustor. (Ingrozit) Vaĭ, auzițĭ ce vorbe cetatea năpădesc!!...
Preotul. (Către cel pe care-l trimite)
Să cerĭ soldațĭ degrabă căcĭ dacă n-o opresc,
Războĭul civil gata-ĭ!...
Vocea Fotinei. (apropiindu-se) «Pe drumu-ngust s-apucĭ,
«Din cele două drumurĭ!»...
Preotul. (Negustoruluĭ) Romaniĭ să-ĭ aducĭ!...
(Negustorul ese cu fuga)
Fotina. (Reintră urmată de o mulțime și maĭ mare)
El zice:—«Orĭ-ce știință e umbră de misterurĭ,
«Săracilor cu duhul e-mpărăția-n cerurĭ!»...
El zice...
Un bărbat. (Care o urmează, ca pĭerdut, șovăind, amețit)
Ascultațĭ-o!... Veniți cu toțĭ aci!
Acestea sînt cuvinte ce nu se pot scorni!
Un D-zeŭ de poate să spuĭe-așa cuvinte!
Fotino, ce maĭ spune Christos?... Zi înainte...
Fotina. «Fițĭ blînzĭ» maĭ spune dînsul. «Pricepețĭ și zimbițĭ,
«Privițĭ cu drag. Tot ceĭa-ce vouă voĭ dorițĭ
«Să vi se facă-aceĭa aproapeluĭ făcețĭ-ĭ:
«Aceasta-ĭ toată legea, aceasta e profețiĭ!...
«Lăsațĭ inima voastră să sufere ferbinte!»...
Ce v-aș maĭ spune? Nouă cuvinte! Marĭ cuvinte!
Prin care unul vecĭnic revine,-l-întîneștĭ:
«Iubirea e... ĭubirea!... E cerul cînd ĭubeștĭ...
«Spre-a fi ĭubițĭ de Tatăl, pe-aproapele-l ĭubițĭ;
«Dațĭ totul din ĭubire, și pînea v-o-mpărțițĭ
«Cu-amicul care vine chĭar noaptea să ĭ-o dațĭ...
«Și dacă-n timpul rugeĭ voĭ încă maĭ aflațĭ
«Că fratele vă poartă în suflet mîhnicĭune,
«Plecațĭ și nu vă-ntoarcețĭ din noŭ la rugăcĭune,
«De cît cînd după pace cu el v-ațĭ sărutat...
«De și ĭubirea asta nu e ceva-nsemnat,
«Căcĭ a ĭubi pe-un frate, e bine, dar o poate
«S-o facă și păgînul. Da, n-are-nsemnătate
«Iubirea către-aciĭa de care eștĭ ĭubit:
«Iubește-apăsătoriĭ, pe-aceĭ ce te-aŭ hulit!
«De șepte-zecĭ și șepte de orĭ dă-le ertare!
«Credința mea-ĭ: ĭubirea s-o aĭ către-acel care
«Iubirea o alungă... De te-a lovit cum-va
«Tu nu striga-mpotrivă-ĭ, ci roagăte-a-l erta.
«De-țĭ ĭa vre-unul haĭna tu dăĭ și rufa ta...
«Iubițĭ pe toțĭ aciĭa ce n-aŭ recunoștință,
«Iubiți-vă vrăjmașiĭ, și-țĭ fi-n a mea priință.
«Ca mult să vi se ĭerte vă cer să ĭubițĭ mult,
«Iubițĭ, ĭubițĭ, ĭubirea vă fie-un veșnic cult,

«Şi-n vecĭ uniĭ pe alţiĭ voĭ toţĭ să vă ĭubiţĭ,
«Uneĭ, iubirĭ ca asta, voĭ vĭaţa s-o jertfiţĭ!...
«Am să v-arăt odată cît trebuĭ să ĭubiţĭ!...
«Iubire! N-aveţĭ alta în peptu-vă, pe gură,
«De cît ĭubire!»....

Toţĭ. (Căzînd în genunchĭ) D-ne!.... Ce fel de-nvăţătură!..
(Vucte-Strigăte) Fiŭ al luĭ David, Rege! E Christ!... Rege ceresc!

Să mergem toţĭ cu dînsa!...

(In clipa aceasta toţĭ înflăcăraţĭ se ridică şi se ĭaŭ după Fotina, voind să plece. Sînt însă opriţĭ şi izbiţĭ îndărăpt de către soldaţiĭ romanĭ carĭ intră; un Centurion apare).

SCENA IV-a

Aciĭaşĭ, Centurionul, Soldaţiĭ.

Centurionul. Cum? Ce?.... Se răzvrătesc?...
Vă-mprăştiaţĭ pe dată! Ce Rege aclamaţĭ?...
Ce-ĭ cu femeĭea asta în jurul căreĭ staţĭ?...
Intăĭ pe ea legaţĭ-o!...

Fotina (In timp ce soldaţiĭ îĭ leagă mînele). Vaĭ, totul e perdut!
Cînd îĭ duceam spre dînsul!

Centurionul. (Mulţimeĭ care murmură). Ce? Nu m-aţĭ priceput?...
Vă-mprăştiaţĭ!... Şi-n grupe să nu vă văd!.. Tăcere!..
(Negustorilor). Voĭ ceştia, haĭ ĭute, l-a voastre daravere!...
(Fotineĭ). Atîţĭ mulţimea?.... Sigur, ţineaĭ şi cuvîntărĭ
Vorbind contra luĭ Cezar şi-a plăţilor de dărĭ!...
Ce le-aĭ vorbit?...

Fotina. Dar despre...

Centurionul. (Soldaţilor). Frînghia strîngeţĭ tare!

Fotina. Dar despre inimĭ bune şi despre îndurare,
Vorbiam despre ĭubire....

Centurionul. Ş'apoĭ?

Un bărbat. (Repede). Nimic!...

Alt » (Idem). Atît!...

Preotul. De Mesia-a spus încă!...

Mulţimea (Exclamă indignată).

Centurionul. Pricep numaĭ decît!
(Preotuluĭ). Find-c-aĭ denunţat-o azĭ Roma-ţĭ mulţumeşte!

(Către soldaţĭ, rîzînd).

Pe-acel ce-o să-ĭ răzbune, pe Mesia-l vesteşte,

Pe-acel care-o să fie Imperator pe-Evreĭ
Bătînd Romaniĭ,—așa e?... Rău fac și ea, și eĭ!..
Căcĭ luĭ Pilat acestea se poate să nu-ĭ placă!
Haĭdèm!...

Fotina. (Aparte). Perdut e totul!,..

Preotul. (Centurionuluĭ). Răscoala ca s-o facă,
Ea spune că pe-aicea Christos s'ar și afla!
Și știţĭ pe cine oare nebuna chĭamă așa?
Pe un obscur fanatic, aţîţător de gloată;
Calic din Nazaret e...

Centurionul. De ce n-aĭ spus-o-ndată?...
Saracul cel ce vine din Nazaret?... știŭ, da!...
(Soldaţilor). E, știţĭ, omul acela, e prostul ce trecea
De-ndreptător de lepră în Galileea toată.
Venirea luĭ pe-aicea ne-a fost doar aratată.

Preotul. Să-l urmăriţĭ de sigur aveţĭ poruncĭ de sus?

Centurionul. Iozùe par-că-ĭ zice, așa e? saŭ Isus?

Preotul. Da, el!

Centurionul. Cum, vra să zică-ĭ Isus? Și dinioare
Cînd mă gîndesc că....! Asta însemnătate n-are!
Nu-ĭ el omul de care vom fi noĭ eclipsaţĭ!
(Soldaţilor). Nu e nimic!... Isus e!.... Puteţĭ s-o dez-
legaţĭ!...

Fotina. (Imediat liberată). O, cer!...

Centurionul. Evreul, bĭetul, e în melancolie.
Văzutu-l-am eŭ însumĭ făcînd o nebunie!
E astă-zĭ tocmaĭ luna, chĭar în Ierusalim.
Eram de gardă-n templu, în fort, de-unde privim
Tot ceĭa ce se-ntîmplă pe jos; cu nerăbdare
Urmam cu ochiĭ-o albă manta rătăcitoare,
Și îmĭ ziceam: «Acesta-ĭ Esenian, el vine
«Din En-Gaddi. Și face o predică, văd bine,
«Din schimele acelea ce mînele-ĭ făceaŭ»...
—Alţĭ doĭsprezece-n haĭne închise, îĭ urmaŭ
Albeţeĭ luĭ. Și dînșiĭ, vorbind, nu se opresc
Decît în locul unde habotniciĭ cinstesc
Pe Domnul lor, cu schimbul, la mesele-nșirate,
Dînd cu măsurĭ de-acele ce-arar s-adevărate!
Pe jos, cît templu-ncape, te minunezĭ văzînd
Cum vînd eĭ: sare-oleĭurĭ, și chĭar și vite vînd,
Și cum împrăștieate pe jos staŭ pieĭ, frînghiĭ...
De-odată pe acela în alb eŭ îl zăriĭ.
Cum ĭa frînghiĭ de-acolo, le-noadă, și-n mînie
Croește-n ceĭ ce-acolo făceaŭ negustorie;
Și toţĭ și ceĭ podagriĭ, burtoșiĭ cît de marĭ,
Fugeaŭ loviţĭ de dînsul—o turmă de măgarĭ!
Iar el lovea-ntru-una, lovea știţĭ, furios;
Și-l aclama poporul. Era, zeŭ, curios!...

Noĭ, ceştilalţĭ, Romaniĭ, rîdeam, rîdeam mereŭ...
Ast om nu poate-aduce Romanilor vr-un rĕŭ!
Nu-ĭ place luĭ ca templul să fie un bazar,
Da-ĭ place-a da luĭ „Cezar ce e a luĭ Cezar!»...

Preotul. S-auzĭ însă femeĭa!....

Centurionul. (Rîzînd şi urcînd). Nu vreŭ s-o-aud, îţĭ spun!

Preotul. (Incercînd să-l reţie). Ia-ntreab-o...

Centurionul. Nu fac asta! Am eŭ ceva maĭ bun!

Preotul. Ce?....

Centurionul. (Luător în rîs). Am cititu-n cartea la care maĭ mult ţin;
Citind sub crengĭ, o umbră de frunză de zmochin,
Trecînd, cum trece-o mînă, pe cartea mea, din spaţiu,
Cu degetu-ĭ albastru-mi-nsamnă-un vers de-Oraţiu!..

Preotul. Dar...

Centurionul (Rece). Nimenĭ nu maĭ vie de-acum să mĕ maĭ cheme!...
(Poporuluĭ). Un Christ aşa permis vi-ĭ, noĭ n-avem a ne teme.
(Eşind, unuĭ soldat) El e tîmplarul cela, frumos şi blond, ştiĭ care!
Nu ăsta o s-aducă în lume tulburare!...
Porniţĭ!... (Ese cu soldaţiĭ).

SCENA V-a

Aceĭaşĭ. (Fără Centurion şi Soldaţĭ).

Fotina. Ş-acum, la goană!... (Murmure în mulţime).

Bărbatul. Ba nu!

Fotina. Ce-aĭ spus?...

Bărbatul. Nu voĭ!...

Alt bărbat. Un Rege linguşindu-l pe Cezar, nu-ĭ de noĭ!

Altul. Astfèl fiul luĭ David pe noĭ ne mîntueşte?!...

Altul. Cu birurĭ!...

Altul. Pe Tiberiŭ el Cezar îl voeşte!...

Fotina. O, D-ne, D-ne—ascultă-ĭ, cum se nenorocesc!...
De care-mpărăţie voĭ credeţĭ că vorbesc?
La Cezar, la Imperiu, vi-ĭ gîndul vouĕ oare?..
Cătaţĭ ca să pricepeţĭ ce-am spus maĭ dinioare!
Samaritenĭ, voĭ cari ca suflet nu periţĭ,
La taĭnica Domnie din cerurĭ vĕ gîndiţĭ,
La-acea adevarată Domnie de la care
Provincie să rupă n-a fi vr-un Rege-n stare!...
Şi întru cît tot trebuĭ ca azĭ, orĭ altădată,
Voĭ să pĭeriţĭ, vĕ pese puţin, dacă odată,
Acel ce noaptea vine, tîrîş, să vĕ sfîrşiască,
Va fi lupoaĭca Romeĭ, orĭ vulpea jidovească!,..

A, făr-a-ĭ ști de nume, aceluĭ ce-ĭ sînteţĭ
Intîmplător supușiĭ, cu toţiĭ să-ĭ dădeţĭ,
Tot ceĭa ce se cade luĭ Cezar, cu dispreţ!...

Toţĭ. Da, dar...

I Bărbat. Impărăţia, pe unde-ĭ, care-o spuĭ?

Fotina Jos nu-ĭ; ea nu-ĭ de Rege, ea este-a Domnuluĭ!

Alt bărbat. Dar dacă nu-ĭ aicea unde-om vedea-o noĭ?

Fotina. Puţin, de-odată-n inimĭ, ĭar toată-n cer apoĭ!

Maĭ mulţĭ. In inimĭ?...

Fotina. (Mergînd de la unul la altul). Icĭ sămînţa-ĭ din care-un arbor crește!
Voĭ să voiţĭ și-ndată Domnia se pornește!...
Și pentru toţĭ!... Puţină ĭubire și credinţă,
Și veţĭ vedea ce mîndră Domnie-șĭ ĭa fiinţă!...
Tu, cĭoplitor de peatră, tu nu-ĭ maĭ suferi,
Fiind-că-n umbra mășteĭ ce ochiĭ-ţĭ va păzi,
Eĭ vor avea în raze luminĭ de viitor!-.
Pe degete, de-acuma, simţi-veĭ, săpător,
Atingerĭ răcoroase de-aripĭ de heruvimĭ,
Cînd l-eĭ săpa-n argintul pe care te înclinĭ!...
Și tu, care la table de-eatac, aĭ tot tăĭat
Salcîmul, chiparosul și cedru-mbălsămat,
Aĭ să slăveștĭ spărtura din fundul gășteĭ tale
Cînd ţĭ-a vîrî izopul prin ea vrăjile sale!...
Voĭ ţesătorĭ, veţĭ plînge pe-aceĭa pentru care
Veţĭ ţese; ceprezariĭ, cu cît va fi maĭ mare
Galonul ce-l vor pune la stofele-ușurele,
Cu-atît, ca filozofiĭ, zimbi-vor eĭ de ele!...
Cu drag va sta la munca-ĭ umilă fie-care,
Veĭ smălţui argila cu drag și tu, olare!...
Voĭ prisacarĭ, de-albine voĭoșĭ veţĭ îngriji!
Impletitorĭ, c-un cîntec panere-ţĭ împleti!

Preotul. Da-mpărăţia asta speranţă-ĭ!... alta nu-ĭ!...

Fotina, Ceva maĭ bun ca dînsa aĭ tu să le propuĭ?

Strigătele tuturora. Da, s-o urmăm!... Domnia luĭ Christ e!... S-o urmăm!...
Luaţĭ și instrumente!...Un psalm...Toţĭ să cîntăm!...

Un neguţitor. (Fotineĭ). Eŭ drept ţĭ-oĭ spune: Nu cred, dar merg să văd, așa!

Fotina. Ci haĭde!...

Azriel. De urîtu-mĭ eŭ merg, făr-a spera,
Doar să mĕ mișc!...

Fotina. Ci haĭde!...

Un tînăr. Fotino, tu-mĭ eștĭ dragă;
Și merg de frumuseţa-ţĭ!...

Fotina. Ci haĭde!...Lumea-ntreagă
Să vie! Rupeţĭ ramurĭ de prin măslinĭ sfinţiţĭ;
De ce veniţĭ, nu-mĭ pasă, ci numaĭ să veniţĭ!...

Preotul. Haĭ merg și eŭ! Căcĭ poate cult noŭ de-ntemeĭază
Pe mine ca maĭ mare pe preoţĭ mĕ așază!...
Fotina. Și-n cale, Psalmul Celuĭ Etern să-l intonăm.
Să-ncepem cu versetul: «Pe harfe să cîntăm»...
Mulţimea toată. (Cu un imens strigăt de înflăcărare).
«Să zicem pe harfe cu brațe-ncrustate
«Cu aur, mărgeanurĭ, sidef lucitor,
«Să zicem pe harfe cu corzĭ de kinnor,
«Şi-n flaute ĭarășĭ să zicem ușor,
«Și-n goarnele care-s din cornurĭ lucrate!»...

(Mulţimea, în urma Fotineĭ, se adîncește în umbra bolţeĭ de la poartă, ĭar psalmul să maĭ aude apoĭ departe, pe cîmpie:)

«Spre cinstea Celuĭ care va sta la judecată
«Eternă, să tresalte pămîntul, lumea toată!...
«Şi mările... și toate...

(Va urma).

CÎNTEC

E în spre mĭezul nopţiĭ
Şi liniștea-ĭ deplină....
Ci, luna doar de-aruncă
Văpae de lumină.

Şi miile de stele
Sclipesc pe cerurĭ, sus!....
Iar colo jos în vale,
Tot satul doarme dus.

Cuprins de nemişcare
Adoarme codru-n zare,
Şi vîntul printre ramurĭ.
Şi murmur de izvoare...

Tăcere.... Mĭezul nopţiĭ
Şi totu-ĭ liniştit!....
Doar doru-mĭ maĭ colindă
Pribeag nenorocit!....

Bucureştĭ **Dim. C. Zavalide**

Incercare de a lămuri hiperestesiile în hemisecţiunĭ medulare.

(Creşterea sensibilităţiĭ regiuneĭ corporale, de aceĭaşĭ parte cu tăerea transversală a măduveĭ spinăreĭ).

Experimentăm maĭ adesa, avînd în vedere, cunoaşterea *cauzelor* saŭ a *efectelor* unor schimbărĭ în mersul firesc al vieţeĭ noastre. *Paralizia* uneĭ jumătăţĭ din corpul omenesc, se întîmplă foarte des; cu dînsa avem saŭ creşterea saŭ micşurarea sensibilităţeĭ regiuneĭ paralizate saŭ a regiuneĭ opuse, numind — în cazul dintăĭ — o *hiperestesie*, în cazul al doilea o *anestesie.*

Şi pentru scopul amintit, precum şi pentru a afla, dacă o iritaţie a uneĭ părţĭ din pĭelea *(tegumentul)* noastră, ajungînd la măduva spinăreĭ, se duce prin ea, pănă la crierĭ *(encefal*[1]*)*, numaĭ prin jumătatea corespunzătoare din măduvă, saŭ numaĭ prin jumătatea medulară opusă, saŭ prin ambele jumătăţĭ, să fac secţiunĭ transversale şi sagitale, la anumite nivelurĭ a măduveĭ. Tăind transversal numaĭ o jumătate din măduvă, se zice o *hemisecţiune.*

Tăind sagital măduva, spr. ex: în regiunea şalelor *(lombară)*, se observă un început de anestesie, în ambele membre pelviene (picioare). Concluzie: *incitaţiunile să încrucişază în măduvă*, şi din alte studiĭ se maĭ găseşte, că încrucişarea are loc, în *substanţa cenuşie.*

Făcînd o hemisecţiune în regiunea şalelor şi spr. ex. la nivelul vertebreĭ a 3-a dorsală, se observă un început de anestesie, în membrul opus tăetureĭ şi o hiperestesie în membrul de aceĭaşĭ parte. Concluzia: *incitaţiunile sensitive se încrucişază în cea maĭ mare parte.*

Se naşte întrebarea: pentru ce însă, membrul saŭ regiunea

---

1). Ştiinţificeşte vorbind, trebue să întrebuinţăm numaĭ expresiunea de *encefal.*

corporală din aceĭașĭ parte cu tăetura medulară, nu rămîn cu *sensibilitatea* normală, și din contra, ea se exagerează?

S-a înaintat următoarele lămurirĭ (teoriĭ); cel puţin atîtea cunosc din memoriĭ și tratatele respective:

1°. Teoria luĭ Schiff, după care: rănirea cordoanelor posterioare ar fi cauza hyperestesieĭ, căcĭ se știe că pișcarea, împungerea, sgîrierea acelor cordoane, în adevăr provoacă o exagerare a sensibilităţiĭ generale.

Cade însă, lămurirea dată de Schiff, faţă cu rezultatele ce căpătăm, cînd, pe animalul supus experienţeĭ, înaintăm cu tăerea măduveĭ, și în ceelaltă jumătate medulară: atuncea observăm, o scădere a hiperestesieĭ ce era și o pronunţare și maĭ mare a anestesieĭ din partea opusă hemisecţiuneĭ. Dacă rănirea este pricina, ar fi trebuit să avem creștere a sensibilităţeĭ în ambele părţĭ corporale, inervata de capătul periferic al măduveĭ. Maĭ mult încă. Reușim a ţinea viĭ, multe lunĭ după hemisecţiunĭ medulare, animalele respective, cînd rana se lecuește și cu toate acestea hiperestesia rămîne aceĭașĭ; pe cînd ar trebui să scadă.

2°. Majoritatea fiziologiștilor susţin, că-n măduvă sunt elemente nervoase (*neuroni*), care guvernează *excitabilitatea* (proprietatea de a răspunde iritanţilor) medulară. Prin tăerĭ, unele din acele elemente fiind desfiinţate, se rupe oare-cum echilibrul normal și măduva ajunge maĭ excitabilă.

Nimenĭ însă n-a arătat aceĭ neuronĭ și apoĭ, cu greŭ se poate înţălege creșterea excitabilităţiĭ, din distrugerea lor; în fine, cînd hemisecţiunea înaintează în jumătatea medulară opusă, să distrug și maĭ mulţĭ din neuroniĭ pretinșĭ echilibratorĭ, în cît excitabilitatea medulară ar trebui, încă să se exagereze, și decĭ hiperestesia să se menţie, ĭar nu să scadă. Decĭ și această teorie, n-are nicĭ un razim.

3°. Vulpian susţine, că prin tăerea uneĭ jumătăţĭ de măduvă, se provoacă o pĭerdere a excitabilităţeĭ aceleĭ porţiunĭ, care este luată de jumătatea opusă; în adevăr se constată, *că de cîte orĭ scade excitabilitatea uneĭ jumătăţĭ din măduvă, crește în ceĭelaltă și vice-versa*.

Dar cum este luată acea excitabilitate? Avem în teoria luĭ Vulpian, afirmarea unuĭ fapt pozitiv, demonstrat, însă nu lămurirea aceluĭ fapt și decĭ hiperestesia care ne ocupă, de asemenea nu este lămurită.

Ţinînd samă, de *încrucișările căilor normale*, care aŭ loc în

substanța cenușie, de la *neuronii* uneĭ jumătățĭ de măduvă la *neuronii* jumătățeĭ opuse; de la neuroniĭ unuĭ nivel, la neuroniĭ nivelurilor maĭ superioare saŭ maĭ inferioare și *a căilor neîncrucișate* în lungul fie-căreĭ jumătățĭ de măduvă — legăturĭ dovedite prin procedeurĭ de disecțiunĭ, prin experiențe și prin observațiunĭ patologice, clinice — cred că putem da o lămurire foarte mulțămitoare.

Și pentru a fi ințăleșĭ de orĭ cine, să încercăm alăturata schemă a sus amintitelor legăturĭ, simplificîndu-le.

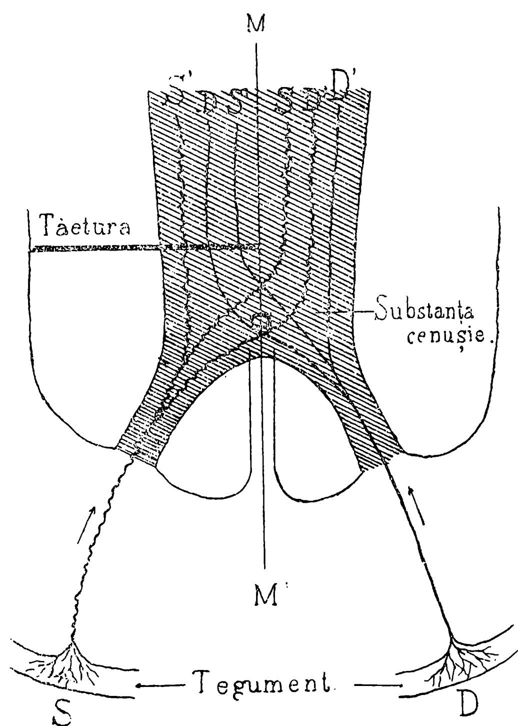

Dela tegument, pleacă nervĭ, care ajung pînă la măduva spinăreĭ; tubiĭ nervoșĭ să pun în legătură cu neuroniĭ din coarnele posterioare și aceștia, pentru un nerv dat, D saŭ S să pun în legăturĭ cu neuroniĭ din jumătatea măduveĭ opusă DS', SD' și cu alțiĭ, maĭ puținĭ la număr, din jumătatea corespunzătoare D' și S' și apoĭ din segment în segment să leagă între dînșiĭ și-n

cele din urmă cu anumiţĭ neuronĭ, din diferite regiunĭ ale encefaluluĭ. O lovitură a peleĭ la nivelul D, spre exemplu, să duce prin nervul corespunzător pînă la măduvă şi acea *iritare* saŭ *impresiune*, după cum să maĭ spune, este condusă, în cea maĭ mare parte, în spre encefal, prin legăturile din jumătatea opusă (DS') şi numaĭ o parte, prin legătura din aceĭaşĭ parte (DD'). Odată iritarea ajunsă la encefal, să deşteaptă în animal o stare, ce numim *simţire* şi-n urma căreĭ-a, capătă noţiunĭ de stările corpuluĭ care l-a lovit, atins, iritat.

Odată acestea spuse, înţălese, să ne uĭtăm, ce se întîmplă, cînd facem o hemisecţiune; să tăem spr. ex.: jumătatea stîngă, (vezĭ figura). Am oprit ca cea maĭ mare parte din intensitatea impresiunilor culese de partea dreaptă, să poată fi duse înspre encefal şi numaĭ o mică parte, ajunge, prin calea strîmtă, redusă (D') din aceĭaşĭ parte. De acolo, începutul de anestesie a regiuneĭ opusă hemisecţiuneĭ (D) şi inervată de capătul periferic medular. In partea corporală însă, care priveşte hemisecţiunea—la stînga (S) exempluluĭ nostru—provocăm ca totalitatea impresiunilor culese la periferie, să zic duse prin jumătatea opusă, drumul fiind maĭ bătut, prin urmare efectul aceleĭ îndrumărĭ, *adecă deşteptarea sensibilităţeĭ*, trebue să fie maĭ pronunţată. Cum noĭ raportăm simţirea ce avem, la regiunea corporală atinsă, zicem că acea regiune este maĭ sensibilă, adecă hiperestesiată.

Cum, pe de altă parte, jumătatea opusă hemisecţiuneĭ, duce totalitatea acelor impresiunĭ, desigur că acea porţiune, răspunde maĭ repede, adecă va fi maĭ *excitabilă*, după cum afirmă Vulpian, fapt deaseminea uşor de înţăles. Şi cu cît totalitatea excitaţiunelor vor fi oprite de a să transmite prin o jumătate oarecare medulară şi vor fi îndrumate prin jumătatea opusă, cu atîta excitabilitatea celeĭ dintăĭ porţiunĭ va scădea şi proporţional va creşte excitabilitatea celeĭalte porţiunĭ.

Eată dară că şi faptele amintite de Vulpian, ajung lămurite în modul nostru de explicare.

Şi pentru a înlătura orĭ ce urmă de îndoĭală, că aşa să petrec lucrurile şi că astfel trebue să lămurim efectele observate, voĭ maĭ adăogi:

Că-n regiunea opusă hemisecţiuneĭ, trebue să fie un început de anestesie de oare-ce, impresiunile apuc drumurile ce le constatăm, încetul cu încetul şi progresiv cu dezvoltarea orga-

nismuluĭ; *să bate drumul* după cum am spus, încît *incitaţiunile* nu pot, odată acel drum întrerupt, să apuce cu ușurinţă cărărușa ce să maĭ află. Ear dacă animalul trăește în urma acelei hemisecţiunĭ, să observă o scădere a anestesieĭ, ceĭace dovedește, că încetul cu încetul, *cărărușa*, la rîndul eĭ începe a să bate, impresiunile apucînd gradat pe acel drum.

Trebue să fie anestesie într-o parte și trebue să fie hiperestesie de cealaltă parte.

Iașĭ 1 Decembrie 1907. **Dr. L. Cosmovicĭ.**

Studiĭ Filologice

XIII

Elemente latine în limba romînă

Ardic. Vb. tr. Înalţ, suĭŭ.—Variante: *aridic, ridic, rîdic.*—Et.: **ardico*, dela *ardumm* lieu élevé, hauteur, montagne, propriŭ zis 'a se sui pe munte', comp. fr. *monter*>*mont*, *urc*=**orico*, apoĭ megl. *rid* deal, colină, muche de deal.

Aŭa *(aŭă).* Adv. mr. Aicĭ.—Variante: megl. *ua (uă).*—Et.: *Ad*+*hoc.*—Candrea și Densușianu (Dicţionar) propun ca etymon pe *ad*+*hac* «devenit **aa*, de unde prin epenteza luĭ *ŭ* între vocalele in hiat, *aŭă*». Epanteza luĭ *ŭ* între doĭ *a* este însă absolut inexplicabilă din punct de vedere fonetic, căcĭ, pentruca între două sunete să se poată naște unul epentetic este neapărat de nevoe ca limba să-șĭ schimbe poziţiĭa de articulare. Cînd însă după un *a* urmează un alt *a*, limba rămîne exact în aceĭaș poziţie, așa că o rîdicare a eĭ spre palat, rîdicare cerută de *ŭ*, este exclusă. Aceasta e și cauza pentru care *aa* se contrag totdeauna în *a*: *cal*>**caál*, imperf. conj. I *á* > *-áa-*, *-aá-*. Dacă apoĭ ar fi vorba de «evitarea hiatuluĭ», cu atît maĭ mult ar fi trebuit să se păstreze sunetul pe care etimologiĭa îl dă între ceĭ doĭ *a* la **caal*>**cabal*, imperf. conj. I. *á* > *-ába-*, *-abá-*. Insfîrșit, cîtă vreme *aoace* este *ad* + *hoce* (A. Philippide, Zeitschrift für roman. Phil. 1907 p. 292), se vede cît de colo că și sinonimul săŭ *aŭa* nu poate fi decît *ad*+*hoc.*—Derivate: mr. *aŭaĭa (aŭăĭa)* > *aŭa* + (sufixul advervial) *-ea*, rupt dela adverbe ca *aoacea, aicea, atumţĭa.*

Avgîţescu. Verb trans. 'A adăuga, a spori, a mări' (Dalametra).—Et.: **avgat* pl. ** avgaţĭ*, particip dela **ávgu* > **augo*= *augeo.*

Biducľaŭă *(bidukľáŭâ)*. Subst. fem. 'Pĭedică la trîntă' (Dalametra). Et. : lat. **peducula=*pedicula*, diminutiv dela *pidica+-ăŭă*. Pentru *b->p-*, cf. mr. *biducľu* (Dalametra) = dr. *pedúke*.

Bulgăr. Subst. m. Boț, umflătură.—Variante : *bulgăre,bulgur*. — Et. : lat. **bulll(i)gus > bulla + -ur*.

Bulughĭană. Subst. fem. Pl. *balughene*. Cartofă.— Et. : **Bulligula*, dela *bulla*, + *-ână*.

Bulughină. Subst. fem. Pl. ? Boule, boulette. — Et. : **Bulligula*, dela *bulla*, + *-ină*.

Căcĭulă. In Arhiva XV 439—441 am derivat pe *căcĭula* din **cuciulla*, o formă contaminată din *cuculla* glugă. Aflu acum că prin Hațeg (Viciu 25) *căcĭulă* însamnă tocmaĭ *glugă*. Dimpotrivă *gugĭu* glugă însamnă în Țara Oltuluĭ (Viciu 48) *'căiță* pe capul copiilor micĭ', adică *căcĭulă*.

Cărinte. Subst. m. Dinte canin (Mihaileanu, Papahagi).—Variante: *cîrindi*. Et. : *caninus + -te*.

Chiur. Verb. intr. A ciripi (Dalametra).—Variante : dr. *chirâesc* idem, despre grierĭ. Et. : **(pi)piulare*, diminutiv dela *pipio*, *pipilo* gazouiller.

Cĭumbă. Subst. f. 'Umflătură, uĭmă' (Papahagi). Variante : *gĭumbă* idem (Papahagi), 'excresanță, umflătură, gîlcă' (Dalametra). — Et. : *cĭumă* idem.

Fulăĭ. Subst. m. pl. Care suflă ('Unu ară, doĭ se mĭară, doĭ *fulăĭ*, patru umblăĭ, șĭ-un fîțaĭ fîțaĭ'—porcul cu un rît, doĭ ochĭ, două nărĭ, patru picĭoare și o codiță. Goroveĭ Cimiliturĭ 303).— Et. : **flău >flo + -ău*.

Gîudescu. Verb. intr. 'A se bucura' (Dalametra). —Et. : lat. **gaudo=gaudeo*.

Golnă. Subst. fem. 'Deal, colină fără arborĭ, goală de tot'. Dalametra.—Et. : **cóllină*, dela *collis*. *i* a dispărut după ce încetase posibilitatea diftongăriĭ luĭ *ó—â* în *oá—â*. Pentru *g- > c-* cf. mr. *gĭumbă > cĭumbă*.

Îngit. Verb netr. Intart, excit, ațîț (*A îngita* a întarta. Șez. III 17). — Et. : lat *invito*.

Mîșit. Adĭect. 'Unsuros și bătut de colb' (Guler de haĭnă și peptene *mîșit*. Săghinescu, Vocab. rom. 60). — Et. : particip dela un vb. *mîșesc* (care poate există) > lat. **minxire = mingere* uriner.

Mușin. Vb. intr. Flairer (du chien).—Et. ; Derivat prin *-in* dela lat. **musius* bot, comp. *musus* rostrum, rictus (Ducange), it. *muso*, pv. *musso*, fr. *museau*. Pentru alunecarea înțelesuluĭ comp. fr. dial. *amusser* flairer (du chien) > *musse* lèvres et bouche d'un chien = fr. *museau* (Șăineanu, Le Chat 75).

Mușluesc. Vb. intr. Flairer (du porc).—Et. : Derivat prin *-luesc* dela **muș bot*, de unde și *mușin* (v. maĭ sus).

Muștecapă. Subst. fem. 'Pasere mică ce se hrănește cu muște pe cari le prinde din zbor'. (Săghinescu, Vocab. rom. 61).

—Et.: *muşte*+*capă*=pers. 3 sg. de la vb. pĭerdut *cap* prind> lat. **capo*=*capio*.

Piuĭŭ. Verb. intr. Piailler, gazouiller, rendre un son aigu. Variante: *chiuĭŭ (kíuĭŭ kiuíre)* crier, pousser des cris, appeler quelqu'un en criant.—Et.: **(pi)pilio,—ire*=*pipilare* gazouiller, caqueter + -*u*-, cf. *pipire* piauler, *pipulus* criaillerie, piaulement, *pipulo poscere* demander à grands cris.

Puliiri. Subst. fem. Spălare a mînilor. Megl.—Et.: Infinitul unuĭ verb pĭerdut **puliès*=lat. *pelluo* spăl.

Ramăt. Subst. m. Pl.? Zgomot, huet. (Foicică de alună, cîntă cucu pe fîntînă; corbu vine şi-l îngînă. Ce *ramăt* s-aude-n codru? Se ceartă cucu cu corbu. Şez. V 89 b).—Et.: scurtare din *hramăt*, *hreamăt*, *freamăt*.

Scapăr. Vb. tr. Produc scînteĭ lovind cu amnarul în cremene spre a aprinde un fitil.—Et.: *Scăpărătoarea*, *amnarĭul*, este un mic băţ de oţel îndoit la ambele capete şi care serveşte spre a se aprinde un fitil prin scînteile pe care le produce lovind într-o bucată de cremene. Cele doŭă capete sînt astfel îndoite încît constitue partea amnarĭuluĭ care se ţine în mînă, atuncĭ cînd *se scapără*. Forma amnaruluĭ ne aminteşte imediat pe lat. *scapus* băţ. Din acest *scapus* s-a derivat **scapulo*, **scapilo* lovesc cu băţul, în special lovesc cu băţul care scoate scînteĭ din cremene, din care apoĭ direct al nostru *scapăr*.

Şir. Subst. eter. Pl. *şirurĭ*. File, suite, rang, rangée, enfilade. Et.: derivat imed. de la verbul *înşir înşirare*>*în*+**sere*> *series*. Prefacerea luĭ *é* în *í* la verb este datorită analogieĭ formelor neaccentuate.

Titiană, tutuĭană. Adĭect. fem. Care strigă, ţipă. ('Tivgă *titiana*, strigă la poĭană'—gîsca. Goroveĭ Cimiliturĭ 172.—'Gîscă *tutuĭană* umblă noapte pe poĭană'—luna, Goroveĭ ibid. 213).—Et.: **tituleo*, diminutiv de la *titio*=*titinnio* crier aux oreilles, étourdir, chanter, gazouiller,+ — *ánă*.

Titilic. Subst. m. Pl.? 'Tilincă de coajă de salce fără dop, cimpoĭŭ din coajă de salce'. Viciu 85.—Variante: *titilig* Viciu 85, *titilincă* şi scurtat *tilincă* Viciu 84. — Et.: Derivate prin -*ík*, -*íg*, -*ínkă* de la **titillo* saŭ **titulo*, diminutiv de la *titio* = *tinnio* sun, răsun, cînt, propriŭ zis 'instrument din care se cîntă', cf. *ţipă* 'flueră de salcă şi de plumb din prăvălie' (Viciu 84), derivat imediat de la verbul *ţip*.

Titirez. Subst. eterog. Pl. *titireze*. Toupie. Variante: *titirişcă* subst. fem., pl. *titirişti*. Et.: derivate prin—*éz*,—*işcă* din **titilo* **titulo*, diminutiv de la *titio*=*titinno*.—Derivate: *titirigĭor*.

Trişcă. Subst. fem. Pl. neîntreb. '*Trişca* e un fluer ce durează un cĭas orĭ doŭă, şi se face din picĭorul (coada) frunzeĭ de bostan (dovleac), de castravete saŭ de pepene galben. In adîncitura eĭ, sub frunză, se crapă, după ce frunza s-a retezat, i se fac găurĭ pe partea cealaltă, se bagă în gură şi apoĭ se suflă. Tot ast-fel se fac şi cele din pae de ovăsc (ovăz) saŭ secară. Tăetura

se face pe o parte în formă de limbă, care tremură cînd se suflă într-însa. *Trișcă* se maĭ face și din cucută groasă. Ea se tae la ambele capete, și la un capăt se leagă c-o hîrtie de ţigară. Se cîntă pe partea opusă, ĭar tremurarea foiţeĭ slujește ca un ison saŭ un acompaniament. I se pot face și găurĭ. *Trișcă* din pană de gîscă se face ca și cele cu limbă, dar ele ţin maĭ mult. In loc de *trișcă* se aude pronunţîndu-se și *strișcă*. Pamfil Jocurĭ de copiĭ 68.—Et.: *trișkă>tit(i)rișkă>*titulo+-ișcă; strișcă>s* prot.+*trișcă*. Pentru înţelesul de 'instrument din care se cîntă' cf. *titilic*.

Trulișcă. Subst. fem. Pl.? 'Fluĕră din coajă de salce, tilincă'. Viciu 86. Et.: **turlișca>*titurișcă>*titulo+—ișcă*, cf. *titilic*.

Tuturez. Subst. m. Pl.? 'Bucin în care zic copiiĭ; este făcut din scoarţă de alun'. Viciu 87.—Et.: **tituréz>*titulo*, dimin. de la *titio*,+-*éz*, cf. *titilic*.

Vîrghe. Subst. f. Vărguţă, beţișor. ('Fata de pandur cu *vîrghea*-n spate'—coţofana. Goroveĭ Cimiliturĭ 109.)—Et.: *virgula*. — Derivate: *vîrghie* bîrnă Damé T. 99, *vîrghină* 'capetele de bîrne care ĭes din zid sub strașină; pe aceste acaţă secerĭ saŭ altceva' Viciu 88.

G. PASCU.

H. Sienkievicz către A. D. Xenopol.

D-l *A. D. Xenopol*, președintele societăţiĭ știinţifice și literare din Iași și directorul acesteĭ reviste, a primit următoarea scrisoare de la marele scriitor polon *Henrik Sienkiewicz*, autorul luĭ *Quo Vadis*.

Paris, le 16 Décembre 1907

Monsieur,

Le vingtième siècle voit s'acomplir un fait inouï, une insulte à la civilisation, au droit, à la justice, et à toutes les conceptions humanitaires qui sont le fondement de la vie et de la culture intellectuelle des sociétés modernes.

Depuis longtemps existait déjà, dans la Pologne prussienne, une Commission de Colonisation ayant pour mission de racheter leurs terres aux Polonais, afin d'y établir des Allemands, en payant ces propriétés avec des fonds auxquels contribuaient forcément, par les impôts, les Polonais eux-mêmes, sujets prussiens. Si nous ajoutons encore le martyre des efants polonais dans les écoles allemandes et le récent projet de loi interdisant l'usage de la langue polonaise dans les réunions publiques,— il semble imposible que l'iniquité et le mépris de l'égalité devant la loi puissent être poussés plus loin. Et cependant le gouvernement qui a pour principe que „la force prime le droit" n'a pas voulu s'arrêter là.

En effet, on vient de presenter á la Diéte de Prusse un projet de loi

sur *l'expropriation forcée*. Les Polonais soumis au sceptre prussien seraient enfin chassés de ce sol qui est leur patrie, la terre aimée où, depuis des siècles de longues générations sont nées, ont vécu et restent ensevelies.

La partie de la Pologne dont s'est emparee la monarchie des Hohenzollerns n'a jamais allumé les flammes révolutionnaires: elle se conduit pacifiquement, remplit strictement les pénibles devoirs que lui ont imposés les évènements: elle paie les impôts et fournit un contigent militaire dont plus d'une fois Bismarck lui-même a admiré la vaillance. Aussi, lorsque les premières nouvelles de cette expropriation forcée parurent dans la presse européenne, jugeat-on universellement ce projet comme une sauvage et folle élucubration de quelques fanatiques privés non seulement de sens moral mais de raison. On se persuadait gu'un Etat civilisé, qui reconait le droit de propriété comme la pierre angulaire de l'édifice social, n'irait jamais jusqu'a fouler aux pieds, avec tant de brutalité, et ce principe même et les plus élémentaires conceptions de la justice. Personne ne croyait un tel crime possible dans une société qui se considère et se dit chrétienne.

Pourtant le chancelier Bulov a présenté à la Diète de Prusse un projet de loi sur *l'expropriation forcee des Polonais* et la Diète au lieu de renvoyer la chancelier à l'étude du droit et de la morale a renvoyé le projet à la Commission.

La nouvelle officielle de cet évènement s'est répandue déjà dans le monde entier, et, pour l'honneur de l'humanité, il faut constater que partout elle a provoqué un cri unanime de protestation et d'indignation. La presse européenne, sans distinction de couleure ni de partis,—et avec elle toute la presse allemande indépendante,—a condamné l'acte du gouvernement prussien comme un ignominieux attentat contre les droits naturels de l'humanité et contre la constitution en viguer dans le royaume de Prusse.

Même un pareil gouvernement este obligé de tenir compte de cette indignation et de de ce mepris universelle.

Mais nous, Polonais, nous desirons que cette protestation contre la barbarie, dure le plus longtemps possible et qu'elle prenne les proportions les plus vastes. C'est pourquoi nous ne jugeons pas suffisantes les voix de la presse, obligée qu'elle est de s'occuper chaque jour de faits nouveaux. Cette protestation n'acquerra la durée et en même temps une immense autorité, que si, dans le monde entier les représentants les plus éminents de la science, de la litérature, et des arts veulent bien exprimer individuellement leur opinion. Ce sera là le jugement définitiv de la conscience universelle en face d'un crime sans précédent; et ce sera oussi le plaidoyer le plus puissant peur la défense d'une importante fraction d'une nation civilisée qui a bien mérité de l'humanite.

Il ne s'agit nullement ici de se mêler des affaires intérieures de la monarchie des Hohenzellerns. Il s'agit d'une question dans laquelle a droit à la parolle tout homme civilisé, et surtout ceux qui, parmi les nations, sont les piliers ve la civilisation et de la culture intellectuelle.

C'est pour cette raison que nous nous adressons à vous, Monsieur, en vous priant instamment de vous prononcer sur le projet présenté par le Couvernement prussien et qui a pour but d'arracher leur terre aux Po-

lonais, au moyen de l'expropriation forcée. Certes, nous ne supposons pas un seul instant que votre opinion puisse être autre chose qu'une parole d' indignation et de réprobution, mais un blâme public venant d'un homme éminent tel que vous, sera la condamnation de la plus grande iniquité ét de la plus grande infâmie dans l'histoire du 20-ème sièclĭ; votre réponse remplira d'ardeur et d'espoir la nation polonaise et sera aussi d'un puissant secours pour tous les honnêtes gens de l'Allemagne, qui, ne voulant pas voir leur patrie se déshonorer devant l'univers entier, combatent fermement l'odieux projet du gouvernement prussien.

Veuillez agréer, Monsieur, l'expression de ma haute considération.

Henryk Sienkiewicz.

Je vous prie d'envoyer votre réponse à l'adresse suivante: Monsieur Henryk Sienkiewicz, Agence Polonaîse de Presse, 45 rue de Reneas—Paris.—Toutes les réponses seront publiées dans les journaux, puis en une brochure.

CRONICĂ

Strîmtoarea Panama. In volumul «*Strîmtoarea Panama*» apărut în 1907, în care se propune o altă metodă, ca să se ajungă odată, la spargerea istmuluĭ Panama și să se lege între dînsele, cele două Ocoane: *Atlanticul* cu *Pacificul*, găsim foarte însemnat, sumele enorme cheltuite și felul cum s-aŭ cheltuit, fără izbîndă. Compania franceză în timp de cîteva lunĭ, de la 3 Martie pînă la 14 Decembrie 1888, a rîdicat 55 de milioane de metri cubĭ de pămînt, cheltuind suma de 782 milioane; ceĭa ce face 14 fr. 22 c. metrul cub. Guvernul american însă, în 4 anĭ, abia a rîdicat patru milioane și ceva de metri cubĭ, cheltuind 225 milioane francĭ, ceĭa ce face 51 f. 13 c. metrul cub de pămînt.

Un miliard cheltuit și dacă nu să schimbă sistemul, inginerul Bunao-Varilla afirmă, că mult timp va maĭ ține, și multe milioane se vor maĭ perde, fără a să ajunge la un adevărat canal inter-oceanic navigabil.

Fabricarca camforeĭ. In No. din August 1907 a jurnaluluĭ de Agricultură tropicală, găsim însemnat, din maĭ multe puncte de vedere, lupta dintre *fabricarea camforeĭ* (*synthetica) artificială* și *producerea camforeĭ naturală.* Industria *celuloideĭ* cere cătimĭ marĭ de *camforă*, produs natural Japonez și care se scumpește zi cu zi. Cu toate că industria a ajuns să fabrice *camfora*, aproape absolut identică celeĭ naturale, din *esența de terebentină*, totușĭ nu s-a reușit a să scădea prețul *produsuluĭ*; contrar aspirațiunilor industriașilor și poate unicul caz de ne-izbîndă synthetică.

O nouă fabricare a creĭoanelor. In Berlin s-a întemeĭat o

societate care fabrică lemnul trebuitor creĭoanelor, din o substanță în care intră, în cea maĭ marte, produse din cartofe. Cu această metodă, nu numaĭ că să eftenește foarte simțitor, fabricarea creĭoanelor, dar să dă și maĭ multă tărie plumbuluĭ, produsul în care este cuprins, tăindu-să maĭ ușor, maĭ neted și fiind maĭ bine aplicat decît e *lemnul* din care pînă acuma să fabricaŭ creĭoanele. Trebue să maĭ amintim, că s-a încercat să se înlocuĭască lemnul creĭoanelor, cu pastă de hîrtie, fără reușită. Apoĭ s-a căutat înlocuirea lemnuluĭ, din cauză că astăzĭ a ajuns foarte scump și aceasta, tot din exagerata distrugere a copacilor și-n specie a Cedruluĭ *(Pinus Cedrus.* Linn.) singura specie de brad, care îndeplinește condițiunile cerute de a avea un bun creĭon.

Iuțala vapoarelor. Dorința omenireĭ e—pînă cînd vom reuși cu aeronautica—să străbatem Oceanele, cu cea maĭ mare repegiune. O încercare făcută la 6 Decemb. stil noŭ 1907 cu-n vapor «*Mauritania*» s-a străbătut distanța dintre New-York și Liverpol, în 4 zile 22 oare 29 minute. A costat însă acea călătorie 450,000 francĭ. Să spune însă că de la călătorĭ și mărfurile transportate s-a încasat frumoasa sumă de 783,000 francĭ. Iată dară în 5 zile, un beneficiu de 333,000 de francĭ.

L. C. C.

„Abilitățĭ“ de ale d-luĭ Gustav Weigand. — Decînd aŭ luat o atitudine ostilă față de prețiosul lor colaborator de altă dată, d. A. Philippide, „Convorbirĭ Literare“ ș-aŭ atras simpatiĭa și chĭar colaborarea d-luĭ Gustav Weigand, unul din adversariĭ ceĭ maĭ aprigĭ aĭ savantuluĭ profesor dela Iașĭ. In No. 12 din 1907 al revisteĭ bucureștene, cunoscutul profesor din Leipzig scrie un articol, în care, supt pretext de a vorbi despre „B. P. Hasdeu ca filolog“, d-sa aruncă săgețĭ la adresa unor adversari de aĭ săĭ. D. Weigand scrie de pildă: „(Luĭ H.) i se datorește și meritul de a fi fost cel dintăĭ la Academiĭa extrem de latinistă cași la Universitate, care a recunoscut necesitatea cunoașteriĭ limbilor slavice și *maĭ ales a limbiĭ bulgare* pentru pătrunderea studiuluĭ limbiĭ romîne...... *Și totuș se maĭ găsec și astăzĭ bărbațĭ chĭar la Academie care socotesc că studiul limbiĭ romîne s-ar putea face și fără cunoașterea celorlalte limbĭ balcanice.*

Pentru cetitoriĭ neinițiațĭ în misterele în care Weigand se învăluește pot da următoarele informațiĭ, pe care le ĭaŭ din Analele Academieĭ Romîne, Partea Administr. și Dezbat. pe 1905—1906. Ca un om prin excelență „practic“ ce este, d. Weigand a înțeles că o „bogătașă“ ca Academiĭa poate fi... ademenită spre a... căpăta banĭ. Așa dar imediat ce a văzut că Academiĭa a însărcinat pe d. S. Pușcariu cu redactarea dicționaruluĭ eĭ, hop și d. G. Weigand cu o scrisoare prin care felicită călduros pe Academie pentru „fericita“ alegere în persoana d-luĭ Pușcariu. Dar felicitarea era numaĭ o intrare în vorbă: „*D. Weigand îșĭ exprimă totodată părerea ca, pentru limbile slave și cea albaneză, să fie asociat d-luĭ Pușcariu un cunoscător de aproape al acelor limbĭ*“. Cine putea fi acele „cunoscător de aproape“ decît însuș d. Weigand, „propunătorul“? Acadmiĭa a refuzat însă „propunerea“, și de aicĭ supărarea d-luĭ Weigand. Fiindcă a venit vorba, maĭ putem spune că

d. Weigand a maĭ propus încă Academieĭ de a-ĭ tipări şi un Dicţionar. etimologic macedo-romîn, care, zice d. Weigand, „va costa maĭ puţin decît dicţionarul limbiĭ romîne“, şi nicĭ această propunere nu ĭ-a fost primită. Iată decĭ care e cauza amesteculuĭ Academieĭ în „B. P. Hasdeu ca filolog“.

D. Weigand scrie maĭ la vale: „Prăpăstiĭ etimologice, cum ar fi bună oară *sat* (alb.) derivat din latinescul *satum*, saŭ *proţap* din lat. *pro-coper* (Anal. Ac. Rom. 1877) nu i s-aŭ putut atribui luĭ Hasdeu niciodată. Nostimade *d-astea* (d. W. face pe Munteanul) maĭ reapar din cînd în cînd numaĭ în „Arhiva“ din Iaşĭ.

Fiindcă sînt *singurul* care fac studiĭ etimologice la această revistă, săgeata d-luĭ Weigand este evident îndreptată încontra mea. Din motive pe care cetitoriĭ le cunosc acuma, d. Weigand nu mă poate suferi. „B. P. Hasdeu ca filolog“ ĭ-a dat ocaziĭă nimerită de a mă lovi. Cum ? Luînd „prăpăstiile etimologice“ ale luĭ Hasdeu şi aruncîndu-le în spinarea mea. Foarte comod, nu-ĭ aşa ? Decît, eŭ ĭată ce spun.

Fiindcă d. G. Weigand atacă *întreaga* mea activitate etimologică, îl invit să binevoĭască *a dovedi* că sînt „prăpăstiĭ“ nu numaĭ *cîteva* din etimologiile mele, căcĭ aceasta s-ar raporta numaĭ la o *parte* din ele, ci **tot** ce tot eŭ am publicat în aceată revistă.

D-luĭ G. Weigand *i se impune datoriĭa* de a face acest lucru din respect făţă de părul săŭ cărunt, faţă de situaţiĭa pe care o ocupă şi faţă de autoritatea de care se bucură în ochiĭ multora; faţă de public, care cere lămuririĭ, nu vorbe goale şi insulte ; şi faţă de bătrîna revistă care ĭ-a acordat ospitalitatea. Altfel d-sa va rămînea *un calomniator iremediabil.*

Articolaşul, aş zice maĭ bine polemica, d-luĭ Weigand este scris într-o limbă care arată cît de colo că autorul nu ştie bine romîneşte. Pe lîngă întreaga luĭ *alură* neromînească, sînt şi supărătoare greşelĭ de sintaxă. Iată cîteva mostre:

Pe drumul ce duce dela gara Buftea în spre comună mă întîlnesc cu un *bărbat* îmbrăcat nemţeşte. — Şi de unde popularitatea aceasta ? Desigur că nu din Istoriĭa Critică şi nicĭ din Răzvan şi Vidra, ci din Etymologicum Magnum Romaniae şi-*a putut-o* căpăta (*a putut-o el* căpăta). — Dar ca savant, ca investigator, îĭ lipseaŭ *multele* (*multe*). — Nu de puţine orĭ i s-a întîmplat să susţie un lucru numaĭ ca posibil, şi maĭ tărziŭ *uĭtîndu-şĭ de el* să-l prezinte ca adevărat. — Iar pe vremurile acele gloriĭa şi reputaţiĭa luĭ Hasdeu era bine meritată. Aşa ceva nu existase în literatura romînă şi nicĭ chĭar în *celelalte (! !).*

Puneţĭ acuma că articolul d-luĭ Weigand a trecut pe supt ochiĭ d-luĭ Mehedinţĭ-Maiorescu, care ĭ-a atenuat fireşte greşelile, şi veţĭ înţelege ce grozăviĭ de limbă romînească a trebuit să cuprindă el dela capul loculuĭ. Dacă decĭ în *1907* d. Weigand ştie aşa de puţin bine romîneşte, ce va fi ştiut d-sa acum *douăzecĭ* de anĭ *în urmă*, cînd a început a face dialectologie romînă ? Şi la ce rezultate a putut ajunge un asemene om, studiind dialectele romîneştĭ ? Sigur că la „prăpăstiĭ“, după cum voĭŭ dovedi-o la timp printr-un articol special. Văzînd şi făcînd . . .

G. PASCU.

*

Presa franceză despre A. D. Xenopol.—Ziarele din capitala Franţeĭ cu prilejul lecţiilor ce le ţine la Sorbona, ilustrul istoric d-l *A. D. Xenopol*, preşedinte al societăţiĭ ştiinţifice şi literare şi Director al revisteĭ noastre «Arhiva», aduc cele maĭ frumoase laude d-luĭ Xenopol şi ţăreĭ. Dăm, de pildă, o mică schiţă tipărită pe pagina întăĭa a ziaruluĭ «*le Gaulois*» din 31 Ianuarie 1908:

«Mîne Sîmbătă la cincĭ ceasurĭ, în amfiteatrul Michelet, la Sorbona, va avea loc a 6-a din cele 12 lecţiĭ, pe care Facultatea din Paris le-a cerut mareluĭ istoric A. D. Xenopol, profesor la Univ. din Iaşĭ, corespondent al Institutuluĭ de Franţa.

D-l A. D. Xenopol, foarte cunoscut şi preţuit în lumea oamenilor de ştiinţă, este o autoritate în ştiinţile istorice. La figură, samănă mult cu d-l Gaston Boissier; e în vrîstă de 60 anĭ. Născut în Iaşĭ, îşĭ făcu studiile la Berlin; el a publicat numeroase lucrărĭ toate foarte însemnate: *Istoria Romînilor*, şase vol. (1893); Romîniĭ în vrîsta mijlocie (1889), Romîniĭ din Dacia Traĭană, 2 vol. (1896) cu o prefaţă de Alfred Rambaud, lucrare coronată de Academiea franceză, Domnia luĭ Cuza Vodă, etc.

Cea maĭ mare parte a lucrărilor sale sînt scrise în limba franceză. El ne vorbeşte limba cu uşurinţă şi exactitate. Are vorbirea curgătoare, călduroasă, convingătoare, cu un uşor accent care adaogă la farmecul interesantelor sale lecţiunĭ.

El este exemplu de statornicia puternică a raseĭ romîneştĭ în obîrşia eĭ.

Cu toate că şi-a făcut studiile în Germania, are spiritul cu desăvîrşire latin şi francez.

Vocaţiunea sa a fost pricinuită de cetirea luĭ Guizot şi de Volney încă de cînd avea numaĭ 15 anĭ.

Chemarea luĭ fu de a da Istorieĭ caracterul de ştiinţă, căcĭ el are convingerea că dacă Istoria este şi o artă, aceaste e un adaos, fiind ştiinţifică prin felul cercetărilor eĭ.

Ceĭa ce e de mirat în acest suflet larg, e bogăţiĭa nemaĭ auzită a ideilor, a vederilor generale, a descoperirilor, a legăturilor între ele.

Ascultaţĭ una din lecţiunile sale: într-o oră el expune un număr însemnat de ideĭ, şi toate sunt în franţuzeşte, în mod limpede clasate, subordonate, expuse, demonstrate, controlate şi dovedite.

E un exemplu atrăgător de dialectică solidă şi plăcută. El poate atinge toate problemele mari de rasă, evoluţie, legĭ ştiinţifice, cauzalitate. El a creeat *teoria* temeĭnică şi atrăgătoare a *seriilor istorice*. Acesta e omul de rară valoare care e acuma în Paris şi a căruĭ prezenţă trebuĭa să arăte «le Gaulois» cititorilor săĭ.

E un prieten al Franţeĭ, şi mîne va vorbi despre starea de faţă a ţăriĭ noastre; va fi curios de văzut ce părere poate să aĭbă un străin despre starea încurcată în care ne aflăm».

Eminentul nostru stilist şi prozator d-l **N. Gane,** a scos a doua ediţie din însemnata operă **Infernul,** de *Dante*, Traducere în versurĭ, deplin revăzută şi îndreptată. (1 vol. 350 pag. pr. 3 leĭ 50 b. Librăria Iliescu, 1907, Iaşĭ.

Bibliografiĭ

Dr. P. Zosin. Viitorul Romînieĭ, saŭ ce constată un Romîn în ţara luĭ şi ce propune pentru propăşirea eĭ. Iaşĭ, 1907, un vol. 160 p. 3 leĭ.

Dr. I. Petrovicĭ. Cercetărĭ filosofice. Tip. „Dacia" Iliescu, Iaşĭ, Un volum 205 pag. pr. 3 leĭ.

Romulus Sevastos. Le postglaciaire dans L'Europe Centrale du Nord et Orientale, Tipographie Nationale Iassy 1907.

C. Chiru. Rectificarea rîurilor şi irigaţiuni.

Romulus Sevastos. Raporturile tectonice între cîmpia romînă şi regiunea colinelor din Moldova, 1907.

Emil M. Brancovicĭ. Reforma fonciară şi problema noastră agrară, 1907, Constanţa.

Reviste noue.

Arta Românească, revistă (pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură- sub îngrijirea d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ, abona) mentul 6 leĭ pe an.

România Nouă, organ naţionalist înaintat, revista lunară, sub direcţiunea d-luĭ *I. G. Calomeri*, abonament 10 leĭ anual, str. Episcopieĭ 3. Bucureştĭ.

Viitorul Social, revistă lunară. Directorĭ: Dr. C. Racovski, George Grigorovicĭ şi M. G. Bujor; administrator Ioan Sion, str. Sft. Teodor 31, Iaşi, abon. 10 leĭ.

ANUNCIURI

Medalia comemorativă, bătută cu ocazia împlinireĭ a 30 de anĭ de la luarea Griviţeĭ şi eliberarea Bulgarieĭ, 30 August 1877—1907.

Comitetul de iniţiativă:

Preşedinte: A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Academieĭ; *membri:* General P. Botez, T. T. Burada, Lt. Col. G. Tereuzescu, Lt. Colonel Alex. I. Jippa, C. N. Paraschivescu, Lt Col. în garda civică, Maior Al. Cujbă, Căp. K. P. Cernea, Căpitan Flexi, Căpitan Dumănescu, A. D. Atanasiu.

(Medaliile se găsesc la toate librăriile din ţară. Depozit general la Librăria „Autoriĭ Romînĭ" Iaşĭ).

LUPTA PENTRU VIAŢA

REVISTĂ SOCIOLOGICĂ şi LITERARĂ ILUSTRATĂ

redactată de N. A. BOGDAN

Au apărut două volume complecte pe aniĭ 1903—1905, conţinînd 450 paginĭ, cu peste 200 articole, studiĭ sociologice şi de economie naţională, nuvele, piese teatrale, poveştĭ, schiţe istorice, documente, versurĭ, amintirĭ din teatru, anecdote, etc. *Peste 100 Ilustraţiĭ.* Preţul ambelor volume *5 lei*, franco. Un singur volum *2 lei 50*, franco.

A se adresa d-lui **N. A. BOGDAN** *str. Albineţ No. 2 — Iaşĭ.*

IAŞI

Tipografia „Progresul" A. Grünberg Str. Stefan cel Mare 9

1908

ANUL XIX. Fevruarie 1908 No. 2

ARHIVA

ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ

DIN IAŞI

APARE ODATA PE LUNA

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL:

Pentru orĭce priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor, Iaşĭ.

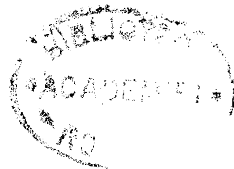

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

IAŞI, 1908

ARHIVA

Organul Societăţii Ştiinţifice şi Literare din Iaşi

ABONAMENTUL:

Ediţia obişnuită: 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ
Ediţia de popularizare: 10 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 85 banĭ

Domniĭ abonaţĭ sînt cu stăruinţă rugaţĭ să binevoĭască a trimite abonamentul la revistă pe anul curent.

Toate ziarele şi revistele care reproduc diferite articole din „Arhiva" sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

Eminentul nostru stilist şi prozator d-l **N. Gane**, a scos a doua ediţie din însemnata operă **Infernul**, de *Dante*, Traducere în versurĭ, deplin revăzută şi îndreptată. (1 vol. 350 pag. pr. 3 leĭ 50 b. Librăria Iliescu, 1907, Iaşĭ.

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

Anul XIX. Fevruarie 1908 No. 2.

Amintiri de călătoriile Vorniculuĭ Teodor Burada în ţară şi în străinătate în anul 1826

CAP. VI

Descrierea cu deamăruntul a călătoriei mele de la mănăstirea Neamţuluĭ până la Odobeştĭ—urmată în curs de patru zile—pe gios şi numaĭ cu un beţişor în mînă, întîmplările ce am suferit în drumul acela, din care una era a-mĭ primejdui şi viaţa.

Cotiturile potecilor, din care unele şi părăsite, pe care mĭ-am fost îndreptat paşiĭ meĭ făcîndu-mă a rătăci prin cele maĭ ascunse şi maĭ prăpăstioase locurĭ ale codrilor maĭ toată ziua în care am fugit de la monăstire, de-abea în asfinţitul soareluĭ, am putut răzbate într-o poeniţă în care se sfîrşa cursul a cîte-va drumurele de care, însă şi acelea părăsite; acolo punîndu-mă la rădăcina unuĭ copaciŭ spre a mă maĭ odihni de ostenelile drumuluĭ, şi începînd a mă gîndi atît despre masul meŭ, cît şi despre merindele ce-mĭ lipsĭaŭ, ca unul ce toată ziua aceĭa afară de apa care de la cîte-va izvoare o băusem, nimica alta n-am fost pus în gura me, aud de odată glasul unuĭ bucĭum, pe care ascultîndu-l cu cea maĭ vie bagare de samă, de îndată mĭ-am şi desfiinţat planul ce mĭ-am fost pus de a mînea în noaptea aceĭa în desele crengĭ ale copacĭuluĭ supt care mă aflam odihnindu-mă, şi apucîndu-o cam repede spre partea în care cu necontenire re-

suna pomenitul instrument, peste o jumătate de cĭas, m-am pomenit la o stînă ce era foarte cu apropiere de monăstirea Varateculuĭ.

Cĭobaniĭ ce eraŭ în număr de treĭ, și din care unul mă apara de furia cînilor ce s-aŭ fost slobozit către mine, după ce mă primiră cu cea maĭ creștinească ospitalitate, avură curiozitatea de a mă întreba, că ce vînt m-a înpins către olatul lor, pe la așa vreme, singur și așa de sprintin, poate că vîntul despre Varatic; ĭar din aceste a lor voroave, înţălegînd că monăstirea Varateculuĭ s-ar afla aproape de stîna lor, de îndată le-am și răspuns: așa prieteniĭ meĭ, de la monăstire vin, acolo mă aflu în gazdă, și pricina pentru că n-am luat pe nimene cu mine, spre a mă aduce aicĭ, a fost glasul bucĭumuluĭ d-voastră, de după care luîndu-mă părîndu-mĭ foarte aproape, ĭată cît de bine m-a călăuzit; venirea me în aceste locurĭ muntenoase nu este pentru a-mĭ mulţemi gustul plimbăriĭ, precum mulţĭ o obicĭnuesc aceasta, ci de a mă vindeca de boala despre care de cîtă-va vreme pătimesc; doftoriĭ hotărîndu-mă ca să dorm vr-o 15 zile dea rîndul în mijlocul oilor vre-uneĭ stînĭ, unde mîncarea me să nu fie altă nimica de cît numaĭ caș, urdă și mămăligă, și numaĭ odată pe zi, tocmaĭ sara, de aceĭa am și venit la d-voastră, ca, de veţĭ bine vroi, să ne tocmim pentru acestea; spuneţi-mĭ dar, pe pomenita vreme de 15 zile, cît vreţĭ să vă daŭ? Unul din eĭ ce era maĭ bătrîn, fără a se gîndi mult, îmĭ răspunsă, două-zecĭ și cincĭ de leĭ să ne daţĭ boerule, și noĭ vom îndestula pe dumneata cu toate acestea, ĭar eŭ scoţînd din buzunar patru sorocoveţĭ, și dîndu-le înainte cu arvonă,—le-am zis, că de vreme ce tocmala am săvîrșit-o, apoĭ haĭdeţĭ să facem începutul lucruluĭ chĭar de astă sară.—N-am apucat bine a săvîrși aceste cuvinte și cĭobaniĭ meĭ, sculîndu-se de la foc, unul mĭ-aŭ așternut o cergă tocmaĭ în mijlocul ocoluluĭ oilor, ĭar altul puĭnd masa și aducînd deasupra eĭ cu înbelșugare, urdă, brînză și mămăligă,—după ce am mulţemit în sine-mĭ ziditoruluĭ a toate pentru milostivnica sa purtare de grijă,—ne-am pus din împreună cu toţiĭ de am cinat. Conversaţia me cu numiţiĭ în cîtă vreme am șezut la masă, și după aceĭa pănă ce am adormit, n-a fost alta, de cît numaĭ, că cercetîndu-ĭ despre toate potecile şi drumurile ce se întindeaŭ din acel loc, m-am folosit despre o asemene știinţă, pentru fieste care drum și potecă, la care anume sat, tîrg saŭ monăstire ăşĭ avea răspunderea sa.

Frica luĭ D-zeŭ prin care și-aŭ săvîrșit aceștĭ cĭobanĭ închinăcĭunile lor pe cînd era a ne culca, ne fiind eŭ în stare a o descrie aice, mă mărginesc a însamna numaĭ, că atîta umilinţă și zmerenie, pot zice că n-am văzut, nu numaĭ la vre unul din mireniĭ ce cunosc pănă acum ca temătorĭ de D-zeŭ, dar apoĭ nicĭ macar la vre unul din călugăriĭ aceĭ ce cunosc fundamental relighia, afară însă de cîţĭ-va călugărĭ din Monăstirea Neamţuluĭ lipsiţĭ de toată învăţătura, pe carĭ în cursul petreceriĭ mele a-

colo iĭ putusem cunoaște, și pe cari iĭ și respectuĭam după vrednicia lor întocmaĭ ca pe niște sfințĭ a luĭ D-zeŭ, folosindu-mă nu puțin de la dînșiĭ întru cîte-va articole relighioase pe care mintea me nu le-aŭ fost putut maĭ înainte străbate cu înțălegire.

Ostenelele zileĭ trecute de care eram cuprins prelungindu-mĭ somnul în contra îngrijăriĭ ce aveam de a mă mîneca cît se va pute maĭ de dimineață, m-am sculat cam tîrziŭ, cînd cu cea maĭ mare grabă luîndu-mĭ ziua bună, prin cuvintele, să ne vedem sănătoșĭ desară, de la unul din cĭobaniĭ ce rămăsesă a păzi tîrla, fiind că ceilalțĭ doĭ se aflaŭ dușĭ spre pășunatul oilor, am apucat-o pe potica ce scotea la drumul ce ducea la tîrgul Pĭetreĭ.

Arșița și zăduful zileĭ aceliea, atîta me-a fost de primejdioasă, în cît dacă nu m-ar fi umbrit mîna celuĭ a tot puternic, ar fi urmat, de a mi se pune capăt zilelor mele încă de atuncea. Cĭasurile era unul după amĭază zi, și eŭ aflîndu-mă pe sub poalele satuluĭ Bălțăteștiĭ, acolo aproape de o fîntînă în marginea drumuluĭ, viindu-mĭ un feliŭ de amețală și căzînd gĭos, am ramas ca leșinat; piste cîte-va minunte, prin strigările — turnațiĭ degrab apă rece în cap—deșteptîndu-mă ca din morțĭ, am văzut înpregĭurul meŭ cîțĭ-va băețĭ cu cofile în mînă ce mă udaŭ necontenit, și pe un neguțitor într-o căruță cu un cal ce mergea la tîrgul Neamțuluĭ și carele comenduise pe numițiĭ băețĭ întru aceasta.

Umilicĭoasele mele mulțămirĭ ce am făcut după aceĭa numituluĭ neguțitor, atîta l-aŭ simbatizat asupră-mĭ, în cît—uĭtîndu-șĭ despre graba călătoriĭ sale, el s-aŭ dat gĭos din căruță—s-aŭ pus lîngă mine—și aŭ început din noŭ însu-șĭ a mă freca pe la frunte și piste tot capul cu apă rece, pănă cînd me-am venit cu desăvîrșire întru întregimea simțurilor pe cari, întru o clipeală de cias, le-am fost pĭerdut; după aceĭa dînd băeților doĭ sorocovețĭ și ducîndu-se eĭ de acolo, neguțitorul aŭ început a mă întreba—cine sînt eŭ—de unde vin—și unde mă duc—și pentru ce cu așa rînduĭală numaĭ cu bățul în mînă și fără căcĭulă în cap,—răspunsul meŭ la așa întîmplărĭ despre care eram pregătit încă din cĭasurile porniriĭ mele de la stînă—fu acesta: că vin de la Eșĭ și că mă duc la tîrgul Pĭetriĭ pentru de a cumpara oareș care chereste pentru niște binale ce părințiĭ meĭ voesc a face, și fiind că brisceĭ mele i s-aŭ stricat oare ce la dînsa, o am lasat-o nu departi înapoĭ cu viziteul și cu fecĭorul pentru ca să o dreagă, ĭar eŭ luînd-o pe gis înainte numaĭ așa precum mă vezĭ, le-am poruncit să grăbească a mă ajunge; văd însă că eĭ nu maĭ vin, și aceasta mă bagă la prepus a gîndi, saŭ că n-aŭ mîntuit încă întocmirea brisciĭ, saŭ că poate aŭ pățit alt cevaș; te rog dar mîntuitor al vĭețeĭ mele, grăbeștețĭ purcederea de aicea căcĭ nu departe veĭ găsi oameniĭ meĭ, fiind în chĭar drumul Dv. cărora să aĭbĭ bunătate a le spune că-ĭ aștept la această fîntînă unde am de gînd a și prînzi. Neguțitorul meŭ, saŭ maĭ bine a zice, trimisul mie de pronie ca purtător de grijă a zileĭ aceleĭa, scoțind din

căruța sa niște racle cu icre, o pîĭne de casă și o ploschiță cu rachiŭ, me-aŭ răspuns, să prînzim maĭ întăĭ împreună și apoĭ mă voĭ duce spre a vă sluji și întru aceasta, cu toate că merindele mele sunt cam proaste, dar eŭ te rog să nu-mĭ stricĭ hatîrul; atuncea eŭ ca uĭmit de bucurie ne putînd a zice alta de cît numaĭ «să fie precum vroeștĭ», ne-am pus la masă supt niște sălciĭ de care era încunjurată zisa fîntînă, și după ce am mîncat. luîndu-ne unul de la altul ziua bună, numitul aŭ apucat drumul săŭ spre tîrgul Neamțuluĭ, ĭar eŭ prefăcîndu-mă că am a-mĭ aștepta brișca acolo pe loc, de îndată ce am perdut din vedere-mĭ trăsura numituluĭ am și apucat-o spre tîrgul Pĭetriĭ.

Drumul pe care mă aflam mergînd fiind șleah mare, în toate minuntele mă întîlneam cu feliŭrimĭ de călătorĭ din carĭ pe aceĭ ce-ĭ vedeam că să cam uĭtă lung la mine și că ar vroi a mă întreba, de unde, și încotro, eŭ proftasam de îndată aĭ ruga. să aĭbă bunătatea a zice oamenilor meĭ ci aŭ ramas cu trăsura-mĭ pe urmă, și pe care nu departe aŭ a-ĭ întîlni, ca să grăbească a mă agiunge; un asemene dar rol am giucat nu numaĭ către pomenițiĭ drumețĭ, dar apoĭ și către unul din preoțiĭ satuluĭ Dărmăneștiĭ, la carile sara întru tîrziŭ agĭungînd am și mas la dînsul.

A doua zi pe cînd zorile începuse a se împrăștiea asupra pămîntuluĭ, eŭ sculîndu-mă din somn—cu cea maĭ mare grabă am pus în lucrare—pe de o parte trimiterea unuĭ om înadins plătit cu patru sorocovețĭ ca să meargă pe drumul către tîrgul Neamțuluĭ spre a-mĭ găsi bricĭca și a o aduce la casa preotuluĭ. ĭar pe de alta dînd în mîna preotuluĭ cincĭ sorocovețĭ, pentru grăunțele și fînul ce era a se cumpăra după ce vor sosi caiĭ cu bricĭca, am luat ca împrumut de la numitul o căcĭuliță de mĭel neagră și care nu făcea maĭ mult de cît vre-o treĭ leĭ și puĭnd-o în cap, ĭam spus că mă duc în tîrgul Pĭetriĭ, și că la vreme de masă mă voĭ întoarce ĭarășĭ acolo spre a prînzi împreună.

In diastimă de gĭumătate de cĭas agĭungînd tocmaĭ la podul Bistrițiĭ pe care îl doream foarte, și unde odihnindu-mă puțin și privind la sutele de plute ce sta priponite la ambele malurile, am întrebat pe niște plutașĭ ce sta deasupra unora din plute, dacă cineva din eĭ se află gata de pornit către Galațĭ, pentru că aș avea dorință de a călători și eŭ pe apă pănă la podul de peste Siret numit Furceniĭ, unde mă așteaptă o tabără de care a mele încarcate cu vin de Odobeștĭ, pe care vroesc, parte a-l aduce aicea în Pĭatră, ĭar parte al lasa la tîrgul Romanuluĭ. răspunsul plutașilor către mine fu foarte în scurt, și anume, că îndată ce le voĭ da două-zecĭ de leĭ, eĭ mă vor duce la locul dorit, avînd a pleca în chĭar acele cĭasurĭ; de asemene și eŭ ne maĭ tîrguindu-mă maĭ mult pentru preț, le-am și numarat ca arvonă zăce leĭ, rugîndu-ĭ de a mă aștepta numaĭ o gĭumătate de cĭas, pănă cînd mĭ-aș maĭ pune trebile caseĭ la cale, prefăcîndu-mă că sînt unul din pămînteniĭ neguțitorĭ din Pĭatra. Aceasta

învoindumi-să de către plutaşi, am făcut o voltă prin tîrg de am cumpărat o pîine şi nişte icre, şi întorcîndu-mă a punctul la cĭas, ne-am şi pornit cu plutile pe apă.

Favorisit dar atît de senina vreme, cît şi de buna vroinţă a plutaşilor pe cari necontenit îĭ adăpam cu vin şi rachiŭ pe la toate puncturile de poposit, ĭar maĭ cu prisosinţă la poalele tîrgului Bacăuluĭ unde am şi mas în sara aceĭa. Ne întîmplîndu-mi-să nimica răŭ, a doŭa zi am agĭuns la pomenitul pod al Furceniĭ fără de nicĭ un fel de primejdie, de unde, după ce m-am răfuit de plutaşĭ şi mĭ-am luat ziua bună de la dînşiĭ, eşind de pe plute, am apucat-o pe malul Siretuluĭ din sus către o tabără de cară ce sta poposind, şi pe care cară le-am fost aratat plutaşilor că sînt ale mele.

Este însă o bucată bună de loc, de la Siret şi până în podgoria Odobeştilor pot zice maĭ ca la două poşte, şi eŭ am calcat-o pe gĭos dea dreptul şi peste cîmpiĭ numaĭ în curs de şase cĭasurĭ la viile ce atuncea aveam în zisa podgorie — numită la vărsătura mică — m-am oprit vre-o două cĭasurĭ de mĭ-am dat repaos paşilor meĭ, ĭar după aceĭa cam pe la mĭezul nopţiĭ pogorîndu-mă din împreună cu vierul meŭ catră tîrgul Odobeştĭ, am ajuns în sfîrşit după patru zile de suferinţĭ în casa născătorilor meĭ părinţĭ, fără însă a mă şti alt cineva de cît numaĭ eĭ, vierul, şi fraţiĭ meĭ de cari nu mă puteam sătura îmbrăţoşindu-ĭ.

CAP. VII

Pentru pribegirea me în Valahia, sţena despărţiriĭ mele de părintele meŭ la rîul Milcovuluĭ. Ospitalitatea şi părinteasca îngrijire de mine a dascaluluĭ meŭ de musichie în Bucureştĭ, şi pentru petrecerea ca profesor de musichie în Valahia mică, în oraşăle Craĭova şi Cerneţul.

Odihna mea în casa părintească pentru a-mĭ putea căpăta măcar parte din puterea picĭoarelor pe cari din multa osteneală a călătorieĭ mele pe gios o aveam perdută, ne încheindu-se în maĭ multă vreme de cît numaĭ în vre-o patru cincĭ zile, am început după aceĭa din noŭ a mă gîndi—în cari parte a lumii să o apuc—fiind că căzut ce eram în urgia domnească, împrejurările mă silea a mă face nevăzut de neaparat din patrie-mĭ; şi aşa întru confuziea acestor învăluirĭ, întru una din serĭ viindu-mĭ în gînd a mă duce în Ţara Românească, am şi pus în lucrare pregătirea celor de nevoĭe. Toată noaptea aceĭa nimica altă n-am făcut fără de cît—dînd slobodă voe curgeriĭ lacrimilor mele, udam cu ele, cînd pragul caselor în care văzusem lumina vĭeţiĭ, cînd mîĭnile părinteluĭ meŭ, fiind că de maĭca me mă feream, ca de una ce nu avea ştiinţă nicĭ de eczilarea me la monăstirea Neamţuluĭ, nicĭ de fuga me de acolo, fiindu-ĭ cunoscută numaĭ rădicarea me cu om domnesc în capitalie, unde după cum

ĭ-am fost spus eŭ—desvinovăţându-mă înaintea Domnitoruluĭ, mă aflam înturnat ĭară-şĭ la îndatoririle slujbeĭ mele, ĭar a doua zi, maĭ înainte de împrăştierea iscusitelor zorĭ asupra feţeĭ pămîntuluĭ, şi de a aţiţa ele întru toată făptura cîntările şi bucuriea carĭ numaĭ în mine nu-şĭ putea face lucrarea lor—prin luarea unuĭ pătrunzător adio—atît de la maĭca me cît şi de la fraţiĭ meĭ, m-am pornit întovărăşit de părintele meŭ, carile îmĭ făgăduisă a mă petrece până la un loc, ĭar maĭciĭ mele ĭ-aŭ fost spus că merge până la Focşanĭ avînd oare-şĭ carĭ trebuinţĭ de ale slujbeĭ.

După o călătorie de vre-o treĭ cĭasurĭ maĭ bine, agĭungînd noĭ la rîul Milcovuluĭ dincolo de Focşanĭ, drumul cel mare al Bucureştilor, acolo după sămnul dat de tatăl meŭ, oprindu-se căruţele, ochiĭ meĭ se umplură de lacrimĭ, ĭar părintele meŭ luîndu-mă de mînă şi depărtîndu-ne pe cîmp cît-va de trăsurĭ, aŭ început a-mĭ zice: «Toate începuturile fiul meŭ îşĭ aŭ şi sfîrşiturile lor, va veni vremea ca odată istorisînd tu fiilor tăĭ întîmplările acesteĭ de acum a tale pribegirĭ, eĭ să le aĭbă ca de cea maĭ sfîntă lecţie întru ferirea lor de la nişte asemene cursă de care tu n-aĭ ştiut a te păzi. Gîndirile tale în timpul de faţă, nu trebue a le ţinti altă nicăirea, de cît numaĭ la îndurările celuĭ prea Inalt, căruĭa în tot locul şi în toată vremea să te rogĭ ne încetat, spre a te povăţui şi în această cale a nemerniciei tale; nădăjduesc fiul meŭ că în curîndă vreme noĭ ĭară-şĭ ne vom vedea, orĭ încotro te veĭ afla, îndată ce-mĭ veĭ scrie eŭ voĭ veni. Aruncă-ţĭ dragul meŭ spre D-zeŭ toată grija şi nădejdea ta, căcĭ nu te va lăsa, ci te va milui, şi te va mîntui şi din cursa aceasta, el îţĭ va purta de grijă orĭ încotro te veĭ întoarce, numaĭ şi tu dragul meŭ, să-l ĭubeştĭ din tot sufletul tăŭ, din toată inima ta şi din tot cugetul tăŭ».

Ah părintele meŭ ĭ-am zis eŭ—tăĭndu-ĭ vorba cu un glas foarte tremurător şi plin de suspine, aşa este, bine îmĭ zicĭ, noĭ ne vom vede, dar cine oare ştie în lumea aceasta saŭ poate că în cealaltă?

Destul fiul meŭ mĭ-aŭ zis tatăl meŭ—destul; şi începînd a-mĭ repetui atît cele de maĭ sus cît şi alte sfătuirĭ însă—cu un glas prin care vrînd să-mĭ arăte oare-şĭ care părintească străşnicie—l-am văzut de odată părăsit de toate puterile sale şi căzut în braţele mele, pe care spălîndu-le ca un sfert de cias cu lacrimile sale, aŭ alcătuit în sîne în cele de pe urmă o stare maĭ statornică, şi făcînd o silă în inima sa, îmĭ zice: «Mergĭ sănătos fiul meŭ, nădăjduesc că fără întîrziere te veĭ înturna ĭarăşĭ în patria ta, mergĭ sănătos, nu da uĭtăriĭ sfaturile mele—să ĭubeştĭ pre D-zeŭ—să te temĭ de el—şi să urmezĭ poroncilor luĭ, auzit-aĭ? aşa să facĭ».

Zicîndu-mĭ aceste cuvinte—pe care le-am ca tipărite în inima me şi acum—se zmulge din braţele mele, şi înarmîndu-mă cu blagoslovitoarea sa mînă prin însemnarea sfinteĭ crucĭ şi rostirea a cîte-va cuvinte de rugăcĭune, saŭ întors de către mine cu

o neobicinuită repeziciune, şi suindu-se în căruţa sa, s-aŭ înturnat spre Focşanĭ cu o foarte mare grabă.

Iar eŭ întru deznădăjduirea me, rămăind ca uĭmit cu mînile întinse spre trăsura tatăluĭ meŭ, am început a-l striga prin nişte graĭurĭ înjumătăţite de suspinele ce-mĭ opriseră şi curgerea lacrimilor mele.

Părintele meŭ rămîĭ sănătos; multă sănătate prea ĭubiteĭ mele maĭce şi prea ĭubiţilor meĭ fraţĭ; rămîĭ sănătos prea ĭubitule al meŭ părinte, rămîĭ sănătos; rămîĭ sănătoasă şi tu prea ĭubită patrie, din împreună şi voĭ prea ĭubiţilor compatrioţĭ; rămîĭ sănătos părintele meŭ, ĭubitul meŭ părinte, rămîĭ sănătos. Prin strigările acestea repetuite poate de sute de orĭ, pĭerzînd din vedere-mĭ zisa trăsură, tot odată am pĭerdut pentru de vecĭ şi pre părintele meŭ, căcĭ de atuncea nu l-am maĭ văzut.

Poticnirile paşilor meĭ, precum şi halul în care mă găsam, aducînd la milostivire pre harabagiul meŭ de mĭ-aŭ dat agiutorul săŭ întru suirea mea în trăsură, m-am şi pornit din locul acela—loc pre cari nu-l voĭ scoate din a mea aducere aminte nicĭ odinioară—şi prin trecerea rîuluĭ Milcovuluĭ înstrăinîndu-mă din patrie-mĭ, am nemernicit vre-o două-zecĭ de zile prin tîrgurile Ţăriĭ Romîneştĭ numite Rîmnicul, Buzăul şi Urziceniĭ—de unde în luna Aŭgust a anuluĭ 1825—ducîndu-mă în Bucureştĭ, acolo am intrat drept la dascălul meŭ—Constantin Kiosa—ce m-aŭ fost învaţat musichia (cîntările bisericeştĭ), căruĭa după ce ĭ-am spus cu deamăruntul întîmplarea ce m-aŭ silit a pribegi, el precum se înţelege năstăvindu-să de pronie, m-aŭ primit întru ale sale întocmaĭ ca pre un copil al săŭ, şi îngrijindu-se—pe de o parte a nu fi cunoscut de către neguţitoriĭ Focşănenĭ ce veneaŭ adese prin Bucureştĭ, ĭar pe de alta pentru zilnicul meŭ traĭ—ca unul ce deşi aveam vre-o treĭ miĭ leĭ cu mine, dar neştiindu-se cît se va prelungi pribegirea mea, şi că acele se putea cheltui numaĭ într-un an saŭ mult în doĭ, aŭ găsit de cuviinţă, ca cap ce era al şcoalelor de musichie în limba naţională în tot prinţipatul Valahieĭ, să mă orînduĭască profesor de musichie la oraşul Craĭova, unde era locul vacant, şi aşa întru una din zile după recomendaţia ce maĭ întăĭ me-aŭ dat către persoanele din care era închebat comitetul şcoalelor făcîndumi-se public examen, de îndată am şi fost orînduit cu decretul Domnitoruluĭ de atuncea —Grigore Ghica Voevod—profesor de musichie în Valahia mică la pomenitul oraş Craĭova, unde—deşchizînd şcoală publică în cuprinsul monăstireĭ Adormiriĭ Maĭciĭ Domnuluĭ poreclită—Biserica slugeruluĭ Băluţă—am petrecut acolo ca zece lunĭ de zile, după cari apoĭ am fost strămutat după însuş a mea cerere la tîrgul Cerneţul, ţinutul Mehedinţuluĭ, ce stă clădit aproape de cîmpul luĭ Traĭan, în a căruĭ marginĭ loveşte apa Dunăriĭ şi pe cari marginĭ se află şi astă-zĭ ruinile—atît a poduluĭ luĭ Traĭan ce l-aŭ fost făcut peste Dunărea, cît şi a cetăţiĭ făcută de Severic împarat—zicîndu-i-se acum Turnul Severinuluĭ.

Inplinirea cu sfinţenie a datoriilor mele, atît către slujba ce ocupam, cît şi către toţĭ orăşeniĭ boerĭ şi neguţitorĭ, me-aŭ agonisit şi aicea protectorĭ, între cari maĭ cu osebire me-aŭ fost boerul Ghiţă Opran, un barbat temător de D-zeŭ şi ĭubitor de aproapele, plin de patriotizm şi naţionalizm. Acesta precum zic simpatisindu-mă, avu plăcere a mă avea maĭ totdeauna întru ale sale şi a mă trata mult maĭ bine de cît pe chĭar însuşĭ fiĭ săĭ.

Bunătatea, şi curăţenia omuluĭ acestuĭa m-aŭ făcut—ca întru una din sărĭ pe cînd ne plimbam amîndoĭ pe malul Dunăriĭ alăturea cu ruinile turnuluĭ luĭ Severic—să-ĭ descopăr în adevăr cu toată lămurirea întîmplările răzleţiriĭ saŭ a pribegiriĭ mele de patrie-mĭ, care este cel adevarat nume al meŭ, rangul meŭ, şi în sfîrşit toate suferinţele mele până în cĭasul acela; pe care aceste ascultîndu-le numitul, încurajarea sa către mine, atît în timpul istorisireĭ mele cît si după aceĭa încheindu-se întru o necurmată vărsare de lacrămĭ, căruĭa nu maĭ puţin şi eŭ îĭ urmam, din minuntul acela n-aŭ vroit a mă maĭ lasa de lîngă dînsul, nicĭ să şăd maĭ mult cu locuinţa unde-mĭ era şcoala, şi anume la biserica Sfinteĭ Treimĭ, ci mutîndu-mă în ale sale, me-aŭ dat cu deosebire toată ospitalitatea în casa sa, în cît această urmare a sa, băgînd în oare-şĭ care nedumerire pe ceilalţĭ orăşenĭ ci mă cunoştea, necontenit mă iscodea eĭ spre a le spune—cari anume ar fi împregiurările uneĭ asemene extra ospitalităţĭ—însă răspunsurile mele către dînşiĭ nu eraŭ altele, de cît numaĭ—că omul acesta fiind un al doilea Avraam, îşĭ urmează filantropica sa datorie cu îmbrăţişarea străinilor potrivit urmărilor celuĭ întăĭ Avraam. După aceasta apoĭ relaţiile de neguţătorie ce avea numitul Opran, chĭemîndu-l a merge în cîte-va tîrgurĭ şi cetăţĭ ale imperieĭ Austriace, unde îşĭ avea casă de neguţătorească tovărăşie, am călătorit şi eŭ împreună cu el, după ce însă m-am desfăcut maĭ întăĭ de pomenita şcoală din Cerneţ.

Vornicul Teodor Burada

(Va urma)

VRĂJITOAREA

Sprijinind cu mîna fruntea, visătoare eŭ stăteam
Şi gîndirea-mĭ călătoare în spre dînsul aţinteam;
Căcĭ pe ea în lume numaĭ sunt stăpînă, şi am drept
S-o trimit, ca să-mĭ aducă dulcea veste ce aştept....

Dară ce? Aud de-odată cine-va la uşă bate
Şi încet Eleonora în odaĭa mea străbate
Şi-mĭ şopteşte cu sfială, părînd a se ruşina,
C-ar voi ceva să-mĭ spuĭe, dacă nu m-aş supăra...
«Te cunosc pe ochĭ şireato; vreĭ să-mĭ spuĭ un lucru mare:
Să-ţĭ cer voe de la mama să te lese la primblare.
—Nu! mĭ răspunde. O vrăjitoare, desbrăcată, vaĭ de ea,
Stă la poartă şi mă roagă s-o aduc eŭ la mata.
Ci-că ştie să gîcĭască ce a fost şi ce va fi
Pentru o mică mulţumită, ce-ĭ veĭ da, dacă-ĭ voi...
«Nu cred ceĭa ce spun ele; nu-ĭ nicĭ una năzdrăvancă
Zi-ĭ să plece de aicea mincĭunoasa de Ţigancă...
— Asta nu-ĭ ca celelalte; să vă spun zăŭ nu-ndrăznesc;
Am cercat eŭ înainte în gheocu-ĭ să-mĭ ghicesc;
Şi mĭ-a spus chĭar, duduiţă, mĭ-a spus aşa multe drepte
Tot ce-a fost maĭ înainte, tot ce poate să m-aştepte...»
«Dac-aşa-ĭ, atuncea spune-ĭ ca să intre maĭ curînd:
Dar ĭea sama de închide toate uşele pe rînd.

*
* *

Iată intră-ncet o babă cu catrinţa învechită.
A eĭ faţă o arată cam de vreme-mbătrînită.
Ea se pleacă cu încetul, tot zicînd: «Măria ta».
Cînd ajunge lîngă mine ea începe-a cuvînta:
«Sărut mîna cuconiţă; vine baba să-ţĭ ghicească
Din gheoc să scoată vorbe şi-n oglindă să cetească;
Dar să-mĭ daĭ o vechitură şi un bănişor de-argint
De ţĭ-oĭ spune taĭnicĭ dorurĭ ce în gîndu-ţĭ se alint...»
Scoate baba-ncet oglinda dintr-un sac de gît legat
Şi desnoadă din ştergaru-ĭ gheocelul fermecat;
Se aşează ea greceşte pe covoru-ntins şi moale
Şi cu-ncetul mă priveşte de la creştet până-n poale...

—Ia să mi te pun la probă vrăjitoarea mea ghibace
Poţĭ să-mĭ spuĭ acuma mie dragul meŭ ĭubit ce face?
Răscoleşte tu cenuşa din trecutul ars de vreme
Şi gheocul şi oglinda în spre tine să mi-l cheme;
Să mă laşĭ să văd în vraja-ţĭ în ce stă al meŭ noroc
Şi în cartea vieţeĭ mele de e scris în vre-un loc?
Să-mĭ aruncĭ un sorţ maĭ dulce descîntat în buruene
Ce în faptul dimineţeĭ adunat-aĭ prin poene...

Cade baba greŭ pe gîndurĭ; orĭ nu ştie orĭ ĭ-e teamă
Orĭ că darul de ghicire printr-un farmec spre ea-l chĭamă.
Drept în ochĭ apoĭ priveşte şi din buze-ncet descîntă
Par-că dînsa-ar vrea să-mĭ fure gîndul care mă frămîntă,
Ş-îngăĭmat începe-a spune: «Mare dor te prăpădeşte;
Ca un verme rădăcina sufleţelul ţi-l munceşte;
Că ţi-ĭ drag, drag tare, maĭcă; după el inima-ţĭ bate;
D-apoĭ, ce folos măĭcuţă, că de el n-aĭ să aĭ parte,
Că de cununie vorbe cu o roşcovană-a pus
Şi că gîndul de la tine de mult, mamă, i s-a dus.
Dar să nu te laşĭ pe jale, că-n oglindă mi s-arată
Că-nainte zile bune, zile bune te aşteaptă.
Să nu-ţĭ puĭ amar la suflet! Ce-a trecut, trecut doar este;
Cînd ţĭ-e dat a stîrpi răul, înainte-ĭ prinzĭ de veste.
Dar de vreĭ s-ascultĭ pe baba ce ghicind a-mbătrînit.
Să laşĭ maĭcă la o parte dulce dorul de ĭubit...
Să te daĭ tu după vreme, ĭar nu vremea după tine....
De veĭ fi cum eştĭ acuma, nu ţĭ-a merge ţie bine.
Iar cînd trece Zburătorul de mînă cu Făt-frumos,
Lung să nu priveştĭ la dînsul, ci să ţiĭ privirea-n jos;
Căcĭ cînd ochĭu-ĭ de jăratec drept în ochĭul tăŭ priveşte
Ica cu dînsu-n lungă cale fericirea ce-o găseşte...
Ş-apoĭ umbli tot nemernic, la Apus, la Răsărit;
Dar ce fură Zburătorul cu greŭ poate fi găsit.
Doar am fost şi eŭ odată tînără, cu gîndurĭ multe
Şi eŭ ştiŭ că tinereţea cu greŭ cată să asculte...
Să-ţĭ daŭ ţîră de năvalnic şi o ţîră cap de cuc;
Găuruita dă-mĭ acuma...'vine noaptea... să mă duc...

*
* *

S-a dus baba cu gheocul, cu oglinda şi catrinţa
Şĭ-a lăsat în al meŭ suflet desperarea şi căinţa.
Am jurat în ceasul cela, că în vĭaţă cît voĭ fi,
Nu voĭ maĭ privi la nime, nicĭ pe nime n-oĭ ĭubi...
Dar la ce îţĭ foloseşte prea tîrziŭ de a jura?
Căcĭ nicĭ vraja babeĭ mele nu mă poate dezlega...
Eŭ jurasem înainte că îl voĭ ĭubi cu dor...
Cu această hotărîre eŭ simt astă-zĭ c-am să mor!

RIRIA

Din trecutul Consulatuluĭ rusesc din Iașĭ

(Moldova și Valahia înainte de războiul anuluĭ 1787 cu Turcia) [1].

(Urmare)

Bulgakow, încheind într-un mod strălucit tratativele privitoare la anexarea definitivă a Crimeeĭ la Rusia, prin semnarea actuluĭ așa numit «de Constantinopol», la 28 Decembrie, 1783, se grăbi să anunță despre aceasta pe Severin [2]. «Am plăcere să comunic d-voastre, că afacerile Crimeĭeĭ le-am terminat cu totul, întocmaĭ după dorința înalteĭ curțĭ... Cu chipul acesta pacea e restabilită, tratatele anterioare sînt confirmate, afară de articolele privitoare la Tatarĭ [3]), care aŭ fost pentru vecie nimicite, și ultimele noastre neînțelegerĭ cu Poarta sînt terminate».

Dar Bulgakow se putea mîndri nu numaĭ cu regularea afacerilor Crimeeĭ; grija de soarta Principatelor Dunărene, impusă luĭ, era obiectul preocupațiunilor sale zilnice. Stăruințele sale încontinuĭ pe lîngă Poartă în această privință curînd aŭ fost încoronate de un succes tot atît de mare.

«Despre terminarea afacerilor mele, d-voastră avețĭ cunoștință din (scrisoarea) mea precedentă [4]). La restabilirea păciĭ de asemenea am maĭ obținut eŭ și avantajele cerute pentru principatele Molodova și Valahia. Curînd se va trimite domnilor un Hatișerif (hatti-șerif), în care nu numaĭ că se va confirma precedentul (hatișerif) în totul, ci și avantaje nouĭ, obținute de înalta curte, se vor întroduce. Rămîne numaĭ ca domniĭ și locuitoriĭ ambelor principate, rugînd pe cel prea înalt pentru salvatoarea lor, să se bucure în liniște de fericirea procurată de ea și mărinimia eĭ să o proslăvească în neamurile neamurilor» [5]).

---

1) V. Arhiva No. 11 și 12, anul 1897; Arhiva No. 1 an. 1098.

2) 1 Ianuarie, anul 1784.

3) Art. 3 a tractatuluĭ de Kiiuciuk-Kaĭnargi și Convention Explicative din 1780 recunoșteaŭ Tatarilor din Crimeea dreptul de a se administra independent.

4) In bucățile citate bucval din depeșile luĭ Bulgakow și Severin, s-a păstrat ortografia originalelor.

5) Bulgakow către Severin, 15 Ianuarie 1784.

Apariţia hati-şerifuluĭ n-a făcut să fie mult timp aşteptată, şi la 1 Martie, acelaşĭ an 1784, Bulgakow trimise un exemplar luĭ Severin, dimpreună cu o scrisoare, în care însărcinează pe acest din urmă să atragă atenţiunea domnilor, «că acum depinde numaĭ de la ĭeĭ de a aduce provinciile încredinţate lor într-o stare de înflorire, ne scăpînd din vedere că şi eĭ şi principatele lor îşĭ datoresc fericirea îngrijireĭ eĭ (împărăteseĭ) materne de dînsele, şi silindu-se să fie demnĭ de dînsa şi în viitor. Maĭ cu samă trebue a spune domnuluĭ Moldoveĭ [1]), că duşmaniĭ s-aŭ încercat să-l lipsească de scaun, dar eŭ am reuşit să înlătur aceasta, căcĭ am aflat din bună vreme. Pentru aceasta eĭ, domniĭ, pot şi singurĭ să judece, cît de mult trebue să fie cu mine în corespondenţă, de care lucru pînă acum şi eĭ şi capiĭ chihaiĭ [2]) lor s-aŭ ferit aşa de mult».

In hatti-şeriful [3]), despre care e vorba, e dat în urma stăruinţelor neîncetate ale ambasadoruluĭ Rusieĭ, se enumeră diferite îmbunătăţirĭ, introduse în administraţia principatelor, şi se determină exact proporţia dărilor şi a tributuluĭ anual. Dar importanţa deosebită pentru noĭ a acestuĭ act se cuprinde în făgăduinţa dată de sultanul, ca, «conform obligaţiunilor luate de Poartă faţă de imperiŭl Rusieĭ», să nu schimbe pe domnĭ altfel, de cît numaĭ dacă va fi vădit saŭ se va dovedi, că eĭ ar fi săvîrşit vr-o crimă. Indeplinirea acesteĭ făgăduinţe, după cum vom vedea maĭ la vale, se păru sultanuluĭ cu totul imposibilă. Pe deoparte, intrigile Fanarioţilor, cari se silĭaŭ să pună mîna pe domnia Moldoveĭ şi a Valahieĭ, exclusiv numaĭ pentru a se îmbogăţi, ĭar pe de altă parte, iritaţiunea ce încerca sultanul şi consilieriĭ săĭ, văzindu-se apăsaţĭ de tutela şi controlul ambasadoruluĭ rusesc, aŭ fost cauzele, pentru cari hatti-şeriful amintit a rămas aproape literă moartă şi pentru cari domniĭ aŭ fost schimbaţĭ de Poartă ca şi maĭ înainte şi oare-cum în cĭuda luĭ Bulgakow.

Domniĭ Fanarioţĭ puţin s-aŭ pătruns de sfaturile ambasadoruluĭ rus, care le fusese comunicate de Severin şi-ĭ îndemna să se ocupe cu organizaţia principatelor şi să preţuĭască protecţia putereĭ ruseştĭ. «Domnul [4]),—scrie Severin, din Iaşĭ luĭ Bulgakow, [5])—se teme maĭ răŭ de cît în trecut să aĭbă relaţiunĭ strînse cu mine, zicînd, că pe viitor orĭ-ce convorbirĭ cu scopurĭ politice nu poate să le ĭea în consideraţie căcĭ, judecînd după ordinile Porţeĭ, se vede lămurit, că avantajele rezervate principatelor

---

1) Luĭ Alexandru Constantinovicĭ Mavrocordat, poreclit deli-bei (nebunul), schimbat de Poartă la 1785.

2) Trimişiĭ domnilor pe lîngă Poartă.

3) Din 15 Februarie 1784.

4) Alexandru Mavrocordat, Deli-bei.

5) La 1 Aprilie, anul 1784.

nu vor servi la nimic. Beneveni[1]) m-a încredinţat, că Poarta nicĭ odată nu-şĭ va ţinea făgăduinţa dată şi prinţul e maĭ în primejdie de cît în trecut de a-şĭ pĭerde scaunul din cauza înmulţireĭ duşmanilor săĭ».

Iată atitudinea faţă de consulul rusesc a domnuluĭ pentru care mijlocire Bulgakow, cînd Poarta voise să-l schimbe. Işĭ poate orĭ-cine închipui ce fel trebue să fi fost purtarea domnilor, cînd ajungea la urechea lor vestea, că representantul Rusieĭ la Poartă cere înlocuirea lor. Mavrocordat, domnul Moldoveĭ, un caracter neîmblînzit şi de o lăcomie ne mărginită, se simţia apăsat de controlul consuluĭ şi se silea în tot chipul să micşureze însămnătatea acestuĭ din urmă în ochiĭ populaţieĭ, încredinţat fiind, că o ast-fel de purtare conrespunde perfect vederilor Porţeĭ[2]). El nu s-a înşelat în socotele, de oare-ce invitaţiunile amicale ale luĭ Bulgakow, de a domoli pe smintitul prinţ, multă vreme au rămas fără nicĭ un rezultat. La început ambasadorul spera că domnul îşĭ va lua de samă,

Răspunzînd luĭ Severin la un raport, în care acest din urmă să jăluia de ocara, cu care domnul se năpustise asupra luĭ în timpul tratativelor, relative la recunoaşterea formală a maĭoruluĭ Selunsky în calitate de vice consul în Moldova, Bulgakow scrie (la 1 Ianuarie 1785): «Nebunia domnuluĭ Moldoveĭ e cunoscută tuturor, dar de la nişte sminţiţĭ nu se poate cere, ca eĭ să facă lucrurile, ca oamenĭ în toată firea, ci e destul că le fac, fără a eşi din marginele buneĭ cuviinţe şi, de şi cu deasîla, dar îndeplinesc cele cerute. Poate consilieriĭ au întărîtat pe domn; poate acesta are vr-o nemulţumire personală contra luĭ Selunsky, dar toate acestea nu împedecă a-ĭ da firmanul şi a întroduce pe vice-consul în girarea afacerilor sale. Sper ca el va îndeplini toate cele prescrise de Poartă în firman; ĭar dacă s-ar întîmpla vr-o împrotivire.....atuncĭ rog să mi se dea de veste, *ca se pot îndrepta purtarea luĭ, de aicea.*

Se vede că Mavrocordat «a făcut împotrivire» căcĭ după o lună (1 Februarie 1785) Bulgakow înştiinţează pe Severin (despre următoarele): «Stăruinţele mele pentru pedepsirea domnuluĭ Moldoveĭ cu depunerea, de sigur, se vor învrednici a fi aprobate, căcĭ am primit deja poruncă să nu împedec aceasta; şi această

---

1) Secretarul domnuluĭ.

2). Severin scrie luĭ Bulgakow la 1 Aprilie 1784: „Ierĭ, în ziua de Paştĭ, făcînd de dimineaţă vizita domnuluĭ Moldoveĭ şi întorcîndu-mă acasă. eŭ, spre marea mea mirare. am găsit-o pe această (casa) înconjarată de oamenĭ care căzîndu-mĭ în genunchĭ, cereaŭ se mijlocesc la domn, ca se li se învoească a avea scrînciob, pentru care am şi trimis la dînsul să-l rog a satisface cerinţa poporuluĭ, dar el aprinzîndu-se, a poruncit imediat să se strice scrînciobul.... Mie însă a poruncit să mi se răspundă, că dacă ar fi cerut la dînsul, atuncĭ ar fi putut să dea voe, dar dacă a făcut aceasta (cererea) consuluĭ rusesc, nu poate să se înduplice . . . .

schimbare, socot eu şi boerilor le va deschide ochiĭ, că noĭ n-avem de cît să zicem un singur cuvînt (pentru) a transforma in nimica pe prinţul, cînd el s-ar purta rău şi că nu pot eĭ aştepta altă fericire, decît dela noĭ, şi de aceĭa şi trebue să se silească a fi vrednicĭ de protecţia noastră».

A insista pentru schimbarea domnilor ne demnĭ care jăfuĭau ţara încredinţată conducereĭ lor şi care abăteau de la invitaţiunile consululuĭ rusesc; a susţine pe aciĭa din eĭ, carĭ erau cîtuşĭ de puţin cum se cade şi preţuĭau protecţia curţeĭ ruseştĭ, — ĭată grija de căpetenii de care a fost preocupat Bulgakow în tot timpul de a precedat al doilea războĭ cu Turcia.

Abĭa scapat de Mavrocordat Deli-beĭ, înlocuit prin Alexandru Ioan Mavrocordat, om de un caracter liniştit şi fără îndoeală devotat Rusieĭ, şi Bulgakow se văzu nevoit să apere atît pe acesta, cît şi pe domnul Valahieĭ, Mihaĭ Sucĭu (poreclit Dracu). Sultanul dorea numaĭ de cît să schimbe pe unul din eĭ pentru a da unul din principate protejatuluĭ luĭ Căpitan-Paşă [1]), Fanariotuluĭ Nicolae Mavroghine [2]), dragomanul arsenaluluĭ de marină.

Luĭ Mavroghene ĭ-a venit în minte să se facă domn, scriĭa Bulgakow luĭ Severin la 1 Iulie 1785. Căpitan Paşa ĭ-a făgăduit aceasta şi a cerut învoirea sultanuluĭ. La început au voit să schimbe pe domnul Moldoveĭ; Poarta însă s-a împotrivit. După aceĭa au năpădit asupra celuĭ din Valahia, dar m-am opus eu. Nu există intrigĭ infernale, pe care Mavroghene să nu le fi întrebuinţat. Pînă acum eu am triumfat şi socot că încredinţarea ce mi s-a dat de minister va rezista. Vă rog, spuneţĭ acestea domnuluĭ [3]). Pentru cunoştinţa D-voastră alăturez pe lîngă aceasta toată istoria, pe care în secret o puteţĭ citi şi prinţuluĭ, pentru ca el să vadă cît de mult îl protejăm noĭ şi cît de mult datoreşte el Rusieĭ. Aceasta îl va face să ne fie în totd-auna devotat... Puteţĭ să inspiraţĭ aceasta şi celuĭ din Moldova, necomunicîndu-ĭ-o cu toate acestea prin scrisorĭ. De acum eĭ pot fi multă vreme liniştiţĭ, căcĭ din toate se vede, că Poarta n-a îndrăznit şi, prin urmare, nu va îndrăzni să-ĭ schimbe fără de mine».

Hîrtiĭa, pe care Bulgakow o comunică luĭ Severin pentru informaţiile sale, e scrisă în franţuzeşte şi portă titlul: «Narration de ce que s'est passé à l'occasion des intrigues de Maurojeni, dragoman de l'amiranté, pour devenir Prince de Moldavie ou de Valachie» [4]). Ea cuprinde în sine raporturile luĭ Pizani, dragomanuluĭ misieĭ ruseştĭ, către Bulgakow şi notele acestuĭ din urmă despre cele ce a făcut el personal în această afacere.

---

1). Şeful floteĭ turceştĭ.

2). Care peste maĭ puţin de un an a şi capatat domniĭa Valahieĭ.

3). M. Suţu. Severin trăĭa atuncĭ în Bucureştĭ.

4) „Istorisire despre cele ce s-aŭ petrecut cu ocaziunea intrigilor luĭ Mavroghene, dragomanul arsenaluluĭ de marină pentru a deveni domn în Moldova saŭ Valahia".

Dăm acest document interesant (în traducere) aproape în întregime, deoare-ce dintr-însul putem cunoaște temeĭnic nu numaĭ modul de alegere a domnilor, modul cum intrau eĭ în exercitarea vredniciei lor şi privirile or asupra principatelor, ci și condiţiunile, în care ambasadorul rusesc avea să conducă tratativelor, relative la chestiunile ce interesau nu numaĭ pe sultan singur și pe miniștriĭ luĭ, ci și pe ambasadoriĭ străinĭ.

(va urma) **A. de Giers.**

Lupta între Drăculeștĭ și Dăneștĭ

Cauzele începătornice ale dușmaniei [1].

La 1384 se urcă pe tronul Munteniei *Dan I Voevod.* Acesta era fiul luĭ Radu și frate cu Mircea, urmașul luĭ în scaunul domnesc, după cum se vede lucrul din două documente: unul în care Dan Voevod se dă drept fiul luĭ Radu (al II-lea) Voevod, și al doilea, în care Mircea — și el fiŭ al luĭ Radu—se dă drept fratele luĭ Dan [2]). Mircea—pronumit cel Bătrîn, une orĭ cel Mare—se află ca domnind în Ţara-Romănească în anul 1387.

In Istoria Romînilor primisem părerea ce reesă din istoricul grec *Chalcocondila*, că Dan fusese ucis de Mircea spre a-ĭ lua tronul, deși această versiune este protivnică aceleĭ arătate de cronica luĭ Constantin Căpitanu care spune că «Dan voevod fusese ucis de Şișman voevodul Sîrbilor, dar pentru ce, nu se știe» [3]).

Dar chiar dacă nu s-ar primi fratricidĭul luĭ Mircea asupra luĭ Dan — pentru a înţelege dușmăniile carĭ sîngerează tronul Ţăriĭ-Romîneştĭ între fiiĭ luĭ Mircea și aceĭ aĭ luĭ Dan, nu este de neapărată nevoe ca cel dintîĭ să fi înlăturat, prin o crimă, pe fratele săŭ din fruntea ţăriĭ, faptă pe care apoĭ să fi vrut s-o răzbune fiiĭ ucisuluĭ. Explicarea îndestulătoare ne-o dă sistemul de moștenire în domniile romîne, acel al dreptuluĭ tuturor rudeniilor și maĭ ales al fiilor domnitorilor reposaţĭ, de a se urca dacă eraŭ ceruţĭ de boĭerĭ.

A fost destul deci ca, după moartea luĭ Mircea, în 1418, să

1). Vezĭ No. 1 din Arhiva 1908.

2) Documente din 1385 în Hasdeu, *Istoria critică.* 1875, p. 127; doc. din 28 Iunie 1387, Hasdeu, *Arhiva istòrică a Romăniei*, III, 1867, p. 102.

3). Vezĭ hrisovul din 1396 Iunie 2, dat de Vlad care uzurpase, pentru scurt timp, tronul luĭ Mircea cu ajutorul Polonilor, reprodus de mine în *Ist. Romînilor* II. p. 102, după Hasdeu *Istoria Critică*, p. 75 și toată explicarea faptelor ce conţine.

rămînă moştenitorĭ şi de la el şi de la fratele săŭ maĭ mare, Dan, pentru ca o luptă să isbucnească între eĭ; ĭar liniile coborîtoare intinzîndu-se în timp, era firesc lucru, ca rivalităţile lor, fără încetare reînnoite, să vecĭnicĭască această luptă.

Dacă fiiĭ luĭ Dan nu aŭ stîrnit turburărĭ chĭar în potriva luĭ Mircea însuş, aceasta se datoreşte, după cît se vede, firiĭ prea energice a mareluĭ domnitor care insufla frică rivalilor săĭ. Cel puţin istoria nu ne-a păstrat nicĭ un fapt din care să putem scoate vre-o încercare de răsturnare a luĭ Mircea din partea coborîtorilor luĭ Dan, şi ea pomeneşte numai despre răzvrătirea împotriva luĭ Mircea a însuş fiuluĭ săŭ Vlad [1]).

De îndată însă ce Mircea închise ochiĭ, rivalităţile pentru domnie între moştenitoriĭ luĭ şi aceĭ aĭ luĭ Dan, se deslănţuiră.

De la moartea luĭ Mircea la suirea luĭ Vlad Ţepeş (1418—1456).

La moartea luĭ Mircea rămăsese doĭ fiĭ, Mihail şi Vlad (Dracul). Acest din urmă fusese însă urgisit de tatăl săŭ, din pricina răscoaleĭ încercate, şi de aceĭa Mircea pomeneşte în documentele sale, posterioare anuluĭ răzvrătiriĭ luĭ Vlad, 1396, numaĭ pe fiul săŭ Mihail, pe care chĭar şi-l întovărăşeşte la domnie, după cum se vede din un document din 1399, pe care îl arată ca dat «în zilele domniei mele şi în zilele fiuluĭ meu Mihail», şi din inscripţia din 1413 a unuĭ clopot de la mînistirea Tismana, făcut cum spune acea pisanie: «în timpul luĭ Ion Mircea Voevod şi a luĭ Mihail Voevod» [2]).

Mihail Voevod 1412—1420. — La 1418 cînd Mircea moare, îĭ urmează acest fiu al săŭ, Mihail Voevod, care dă chĭar în anul suiriĭ sale în scaunul ţării Saşilor, din Helta Transilvanieĭ, dreptul de a paşte vitele în munţiĭ Ţăriĭ-Romîneştĭ [3]). In potriva luĭ Mihail se scoală însă Dan II, numit în un document din 1426 fiu al luĭ Dan I fratele luĭ Mircea [4]). Acest Dan, după spusele

(1) *Magasin istoric pentru Dacia*, I, 1841, p. 91. Aceĭaşĭ versiune este dată şi de o cronică bulgară citată de d-l N. Iorga în *studiĭ şi Documente* IV, 1901. p. IV.

2) 1399 în Hasdeŭ, *Archiva istorică*, I, 1, 1864, p. 97; 1413 Hasdeŭ *Istoria Critică* p. 135.

3) Hurmuzaki, *Documente colecţia N. Densuşanu* I. 2. 1890, p. 502. Alt document de la Mihail din 22 Iunie 1419 din *Sbornik* IX, 1893, p. 365. citit de Gr. Conduratu *Relaţiunile Ţăriĭ-Romîneştĭ şi Moldova şi cu Ungaria*, 1898. p. 121 nota 1.

4) Hasdeŭ, *Arh. ist.*, I. 1, p. 19. In o scrisoare a luĭ Dan către oameniĭ săĭ din Muntenia, D. Bogdan, *Documente şi Regeste* 1902, p. 34. care o traduce, pune pe Dan să spună: „în zilele părinteluĭ domnieĭ mele Mircea Voevod". E de sigur o greşeala de cetire, întru cît nu se poate ca Dan să se dea de fiul luĭ Mircea.

istoriculuĭ bizantin Duca [1]), vine în Muntenia pe o corabie grecească şi susţinut fără îndoială şi de o partidă de boĭerĭ de oarece multă oştire nu ar fi putut avea pe acea corabie, atacă pe Mihail, dar este bătut de dînsul.

Despre această împărechere ne spune *Thurvez*, cronicar ungur, aproape contimporan cu evenimentele, că «în acele timpurĭ (nu arată anul), doĭ principĭ, unul Dan şi altul Mircea (greşit în loc de Mihail), ambiĭ născuţĭ din acelaş sînge, se luptaŭ pentru tronul Valahieĭ Transalpine. Dan ceru ajutorul Turcilor; Mircea însă pe acel al regeluĭ Sigismund» [2]). După poticala [3]) luĭ, se vede că Dan s-a îndreptat către Turcĭ, cu ajutorul cărora el bate şi ucide atît pe Mihail cît şi pe generalul ungur ce-ĭ venise în ajutor. Lupta cu rezultat fatal pentru Mihail s-a dat probabil în 1420, de oarece în 1421 Turciĭ carĭ ajutaseră luĭ Dan la ocuparea tronuluĭ Ţăriĭ-Romîneştĭ, pentru a se răzbuna pe Ungurĭ, trec în Braşov, pe care-l pradă cumplit, ducînd în prinsoare pe întregul senat al oraşuluĭ, cum ne spune o inscripţie a bisericiĭ catolice din Braşov din acel an [4]).

Dan II 1420—1431—Deşi Dan ajunsese în scaunul Munteniei cu ajutorul Turcilor, îl vedem cîţĭ-va anĭ după a luĭ întronare, în bune relaţiĭ cu Unguriĭ de oarece, în un privilegiŭ dat Braşovenilor în 1424 Dan se mîndreşte că «s-a îndurat craĭul asupra luĭ şi l-a luat drept adevărată sluga a sa» [5]), ĭar regele unguresc într-un document din 1426. numeşte pe Dan: «domnitorul Valahieĭ credinciosul nostru» [6]).

Această aplecare a luĭ Dan II către Ungurĭ desplăcu Turcilor, care hotărîră să-l înlocuĭască cu fratele săŭ Radu III, pronumit Prasnagĭava [7]). Dan bate întîĭ pe competitorul săŭ, dar curînd după aceĭa pĭerde o mare bătălie, din care abĭa scapă cu vĭaţa. Atunci Sigismund se hotărăşte să «proceadă în persoa-

---

1) *Duca*, Ed Bonn. p. 202.

2) In Schwantner, *Scriptores rerum hungaricarum*. I. p. 290. Deşi e vorba de Dan şi de Mircea în cuvintele luĭ Thurvez, lucrul se rapoartă la lupta dintre Dan II şi fiul luĭ Mircea, Mihail. Vezĭ desbaterea întrebăriĭ în Gr. Conduratu, *l. c.*, p. 87.

3) Cuvînt întrebuinţat de Ureche însemnă înfringere; de la *potieni potieneală, poticală*.

4) Hurmuzaki, *Doc. col. Dens.*, I. 2, p. 515.

5) Scrisoarea regeluĭ Sigismund către Hernic de Beaufort, 13 Maiŭ 1526, în N. Iorga, *Acte şi Fragamente*. III, 1897, p. 80.

6) I. Bogdan *Documente şi Regeste*, 1902 p. 16.

7) Radu III, dacă socotit pe Radu Negru ca I şi pe Radu tatăl luĭ Mircea cel bătrîn şi a luĭ Dan I, ca Radu II, supranumele de Prasnaglava, vezĭ într-un doc. al regeluĭ Sigismund din 1427 în Hurmuzaki, *Doc. Col Dens.*, I, 2, p. 550.

nă în ajutorul voevoduluĭ» [1]). In acelaş an 1426, se închee un tratat de apărare a luĭ Dan cu regele Sigismund [2]). Expediţia luĭ Sigismund este încununată cu izbîndă. El respinge pe Prasnaglava şi pe Turcĭ şi restitue pe Dan în trouul Ţăriĭ Romîneştĭ după cum se vede aceasta din un document al luĭ Sigismund din 1427 dat din Cîmpulung şi în care spune, că plecase contra Turcilor precum şi dintr-un alt document din acelaş an dat din Feldioara, în care arată, că «alungînd pe Prasnaglava, aŭ restabilit în domnie pe Dan Voevod» [3]). Dan reîncepe domnia luĭ, intreruptă pentru cît-va timp prin lovitura frateluĭ săŭ şi domneşte apoĭ pînă la anul 1431 [4]).

Această împrejurare intîmplătoare a împărecheriĭ celor doĭ fraţĭ din familia Dănească, Dan II şi Radu Prasnaglava, nu întrerupe însă şirul duşmăniilor dintre cele două case rivale, Dăneştiĭ şi Drăculeştiĭ.

După istoricul bizantin *Duca*, Dan ar fi fost bătut şi ucis de Vlad Dracu, şi el adaogă că intervenind în luptă şi fratele luĭ Dan. Radu (Prasnaglava) ar fi fost şi acesta bătut şi ucis de Vlad [5]). Lucrul însă nu pare a fi exact, întrucît după Dan II, întîlnim în domnia adevărată a Ţăriĭ-Romîneştĭ, nu pe Vlad Dracu ci pe un alt domnitor Alexandru.

Dan II este cel dintîĭ domnitor din linia Daneştilor care se numeşte *Basarab*, cum spune Chalcocondila [5]).

Alexandru II Aldea. 1431—1435.—Documentele descoperite nu de mult la Braşov—printr-un şir de acte şi de scrisorĭ ne arată pe un domnitor noŭ şi necunoscut pînă acuma, *Alexandru Aldea*, fiul luĭ Mircea cel bătrîn [6]). Acest Alexandru vine să maĭ înmulţească cu o unitate numărul, şi aşa în destul de mare, al domnitorilor muntenĭ. In acelaş an, 17 Ianuarie 1431, cînd Alexandru Aldea dă documentul luĭ din Tîrgovişte, prin care se intitulează «oblănduitor şi domnind toata ţara Ungro-Vlahieĭ» şi păruеşte mînăstireĭ din Deal două sate, întărindu-şi hrisovul prin mărturia maĭ multor boĭerĭ, şi lucrînd decĭ ca un domnitor netăgăduit al ţăriĭ, aflăm încă cu 6 lunĭ înainte, în 8 Fevruarie 1431 pe Vlad Dracu în oraşul Nürnberg, în Germania, pentru a se înţelege cu domnul săŭ Sigismund asupra unor afacerĭ foarte însemnate şi dînd la acea dată o diplomă prin care încuviinţa-

1) Scrisoarea luĭ Sigismund catre H. de Beaufort, citată.

2) Extract din Feger reprodus în Hurmuzaki, *Doc. col. Dens.*, I, 2 p. 534

3) Ambele documente *Ibidem* p. 542 şi 550.

4) In 30 Ianuarie 1431 Dan II, dă încă un privelegiŭ Braşovenilor. Traducerea acestuĭ act în Bogdan *l. c.*, p. 20—23.

6) Chalcocondila, ed. Bonn, p. 338.

7) Vezi scrisoarea luĭ Alexandru Voevod, în I. Bogdan, *Documente şi Regeste*, p. 29, şi un document din 17 Noemvrie 1431 de la Alexandru Voevod, în Nicolaescu, *Documente slavo-române*, 1905, p. 209.

ză fraţilor Minoriţĭ voĭa de a predica în Muntenia, intitulîndu-se de asemenea ca un voevod netăgăduit al acesteĭ ţărĭ. «Eu Ion Vlad, prin mila luĭ Dumnezeŭ, Domnul Ţăriĭ Transalpine şi Ducele Făgăraşuluĭ şi al Amlaşuluĭ» [1]). Cu toate că Vlad se afla în aşa de bune relaţiĭ cu regele Ungarieĭ şi Alexandru Aldea carĭ ar trebui să fi fost răŭ văzut de acest rege, se dă drept supus a luĭ spunînd chĭar în o scrisoare a luĭ, că «Domnul-craĭul nu-l ţine pre el cum a ţinut pe Dan Voevod, că l-a luat drept fiŭ de suflet» [2]).

In puterea acesteĭ stărĭ a luĭ de om al regeluĭ, găsim pe Aldea cerînd, în repeţite rîndurĭ, ajutor Braşovenilor, cărora le arată cîtă slujbă le-a făcut, scoţîndu-le rob• de la păgînĭ şi apărîndu-ĭ de prigonirea ce-ĭ aştepta din partea Turcilor. Se vede însă că Aldea a fost nevoit să se plece puteriĭ covîrşitoare a Otomanilor, căcĭ el spune în scrisoarea luĭ către Razgon Iştvan, şpanul Temişoareĭ, că «ştiĭ d-ta cum m-am dus la Murat Impăratul, şi cum m-am jurat cu el, şi cum am vorbit cu el; toate le-am dat de ştire cu groază domnieĭ-voastre; am făcut ce am făcut şi m-am dus la el şi am dat (zălog) copiĭ boĭereştĭ acolo». Maĭ adaogă că Turciĭ aŭ să vină cu oaste asupra Ardealuluĭ şi că va veni şi el cu dînsa; dar că îndată ce va veni oştirea ungurească, el se va da cu oastea luĭ la o parte şi va părăsi pe Sultanul; că de multe orĭ l-a înşelat Turciĭ pe el, ĭar acuma vrea să le facă şi el tot aşa, ca să nu rămînă nicĭ sămînţă din eĭ. Se jură pe ocina luĭ, pe credinţa luĭ şi pe capul luĭ, că alt-fel nu va face [3]). Orĭ-cine vede în asemenea rostirĭ şi jurăminte, năzuinţa de a acoperi şi îndreptăţi o purtare ce numaĭ prietenească nu putea fi pentru Ungurĭ. De aceĭa şi cunoscînd scopurile luĭ Aldea, de maĭ înainte, chemase Sigismund de la începutul anuluĭ 1431, pe Vlad Dracu la Nürnberg, spre a se înţelege regele cu dînsul asupra însemnatelor afacerĭ carĭ interesaŭ ambele ţărĭ: Romînia şi Ungaria. Ast-fel duşmănit de Turcĭ, nesprijinit de Ungurĭ, Aldea vedea necontenit îngustîndu-i-se stăpînirea. El se jălueşte într-o scrisoare, că «pe cînd el cu greŭ păstrează ce ĭ-a maĭ rămas din ţară, Săbieniĭ [4]) îĭ bănuĭaŭ că «vrea să prade cu Turciĭ ţara Domnuluĭ şi Craĭuluĭ luĭ».

---

1) Diploma din 8 Februarie 1431 în Anton Kurtz, *Magazin für Geschichte, Literatur und alte Denk und Merekwürdigkeiten Siebenbürgens*, II, 1846, p. 45. Comp. locul din cronica luĭ Eberhard Windek. *Ibidem* p. 48.

2) Bogdan l. c. p. 29.

3) Scrisoarea se vede a fi din 1432. I. Bogdan, l. c., p. 33. Textul slavon în Nicolaescu, *Documente slavo-romîne*, p. 213. Altă arătare că Aldea a fost la Turcĭ, în scrisoarea de la Bogdan, l. c., p. 27.

4) Scriem *Săbiŭ*, nu *Sibiŭ*, căcĭ aşa îl rostesc localniciĭ din acest oraş, aceea-ce totodată învederează originea latină a numeluĭ, de la Sabinus,

Alexandru Aldea însă moare în curînd, căcĭ o scrisoare[1]) a luĭ Vlad Dracu spune Senatuluĭ din Braşov că Aldea a murit saŭ că e pe moarte. Că atuncĭ abea intră în adevăr Vlad Dracu în Ţara Romînească, se vede tot din cuprinsul acesteĭ scrisorĭ, trimisă de la un loc din Ardeal, către Braşovenĭ, prin care Vlad cere ca Braşoveniĭ să vină cu el, că are să-ĭ lase la margine în munţĭ şi că el are să meargă cu gloate înpotriva duşmanilor. «De mi se va întîmpla vre-o nevoĭe, adaogă Vlad, mă voĭ întoarce spre voĭ; ĭar de îmĭ va ajuta Dumnezeŭ, precum am nădejde, căcĭ n-are cine să-mĭ stea împotrivă, o să venițĭ pe de-a gata. Şi Săghişoreniĭ merg cu mine». Această scrisoare pare a fi din 1435, epoca de cînd începe a se găsi prin izvoare urme sigure de domnia efectivă a luĭ Vlad Dracu. Prin urmare, spusele luĭ Duca despre sosirea luĭ Vlad în contra luĭ Dan II cu ajutor bizantin, trebue reduse la aceea numaĭ, că Vlad a venit pe o corabie bizantină până la Dunăre, de unde a trecut în Ardeal; ĭar diploma luĭ din Nürnberg, 1431, era numaĭ un mijloc de a-şĭ arăta pretenţiile sale la tronul muntean. Adevăratul domn în răstimpul de la 1431—1435 a fost Alexandru Aldea. Acest Aldea fusese decĭ pus de Ungurĭ; dar trecînd la Turcĭ, — deşi poate numaĭ silit — Unguriĭ îĭ părăsiră, şi el vede ţara luĭ răpită şi îngustată de sigur de trecerea eĭ către Vlad Dracu, cînd tocmaĭ murind Aldea, Unguriĭ pun la domnia Ţăriĭ Romîneştĭ pe competitorul săŭ Vlad Dracu.

(Va urma)

A. D. XENOPOL

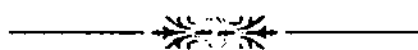

Inceputul Teatruluĭ în Moldova

Iată acea relaţie:

«Vinerĭ în 11 a curgătoareĭ lunĭ (Ianuarie), aŭ fost benefisul D. P. Nicolau, la care s-aŭ reprezentat treĭ pĭese originale, a doĭ deosebiţĭ autorĭ. Spectacolul s-aŭ început cu *Băcalia ambiţioasă*, comedie-vodevil într-un act, de D. R**. Titula acesteĭ pĭese după cum prin jocul eĭ s-aŭ aratat cu dreptul, ar trebui schimbat în *Băcăliţa ambiţioasă*, căcĭ ambiţia nu este nicĭ de cum patima care se însuşeşte lucrurilor, dară fiinţelor celor maĭ sensi-

1) Bogdan, p. 36, D. Bogdan pune această scrisoare în 1432 şi bănueşte că Aldea s-ar fi întors bolnav de la Turcĭ. D. Nicolaescu l. c. p. 218, o datează încă din 1435, şi d-sa spune că această scrisoare ar fi confirmată de una latină a comiteluĭ Jaksch din *1435* nedită în arhivele Braşovuluĭ.

bile. Aşa *Zoiţa*, fata Matasarĭuluĭ, a unuĭ bacal ambiţionează a căpăta de soţ pe un cuconaş boer anume *Găluşcă*, şi în această pretenţie a eĭ, despreţueşte meseria familieĭ sale. Matasarĭul cu soţia sa Paraschiva, nu se învoesc la aceasta, cunoscînd şi eĭ starea cea mizerabilă a unor asemine pospoiţĭ cuconaşĭ, pe carĭ nu amorul dar nevoea lipsurilor îĭ făţărniceşte a-şĭ uĭta vrednicia ranguluĭ, însoţind pe fiica unuĭ bacal. Căsătoria urmează a se face numaĭ din leşinarea Zoiţeĭ, cînd părintele săŭ îĭ spune că n-o dă după cuconaşĭ; o asemene hotărîre se pare a face o sţenă pre pripită luînd aminte la împrotivirea Matasarĭuluĭ de maĭ înainte, cu toate acestea ea rămîne descoperindu-se scopul cel viclean a luĭ Găluşcă, printr-un ravaş în care se vede că avea de gînd să pună mîna pe vr-o 15.000 miĭ de galbenĭ, el fuge din casa bacaluluĭ, şi privitoriĭ nu văd nicĭ un fel de răsplătire pentru dînsul. Zoiţa prin aşa urmare este înfruntată, şi mîna eĭ rămîne tot pentru un bacal ce-l dispreţue. Stilul este familiar, o sinonimitate de cuvinte cam groase se vede presurat în maĭ multe sţene, şi personalitatea este cu totul nerespectată, în cît în aceasta se vede maĭ mult a fi fost stăruinţa de a spori meritul pĭeseĭ. D-na *Mase*, D. *Teodorini* şi D. *Teodor*, s-aŭ deosebit prin jocul lor.

A doua pĭesă este *Creditoriĭ*, comedie într-un act de D.A.**. Meritul acesteĭ pĭese este maĭ bine cunoscut aflîndu-se tipărită. între jucătorĭ s-aŭ însemnat D. *Marino* în rolul de confetar grec, talentul imitativ a acestuĭa în vorbă este vrednic de toată lauda, rîsul şi aplausele îl răsplătea cu dreptul. D. *Teodorini*, ca cĭobotar neamţ, aŭ caracterizat cu deplinătate originalul roluluĭ săŭ, a căruĭa joc fu aplaodat.

A treĭa pĭesă fu *Un ramaşag saŭ o Intrigă de Bal-Masche*, Comedie-vodevil într-un act de d. V. Alexandri. Sujetul acesteĭ pĭese este cunoscut publiculuĭ tot din lucrările autoruluĭ de maĭ înainte publicat fiind în *Foaea literară* din anul trecut. Noĭ ne mărginim de odată a aplaoda jocul actorilor. D-na *Mase* în rolul de Smărăndiţa se deosebi ca şi în celelalte, aria sa finală căpătă un bis de aplaose. D. Nicolau este cunoscut ca comicul trupeĭ noastre, şi jocul săŭ fu plăcut. D-ra *Gabriela* în rolul Tincăĭ, verişoara Smărăndiţeĭ, ca domnişoară tînără în vîrstra nevinovăţieĭ sale, se aprinde de focul amoruluĭ pentru tînărul Nicu, şi patima eĭ o exprimă prin o cîntare; această cîntare esecutată cu nimerire şi însoţită de graţiile actriţeĭ, fu înăduşită de aplause, un bis făcu de a culege din noŭ din mînile spectatorilor aplaose şi din gurile lor strigărĭ entusiastice. D-na *Dimitriu* ca guvernantă bătrînă, esecută cu deplinătate o arie plîngătoare întru amintirea fericireĭ cu reposatul săŭ soţ, glasul eĭ este un glas resunătoriŭ, puternic şi caracterizat pe o desavîrşită acurateţă a tonurilor, o shoală italiană l-ar preţui mult, cultivîndu-l. Rămîne a vorbi încă de o persoană jucătoare, şi aceasta este D. *Luchian*. Cine din spectatorĭ poate să zică că nevrînd nu aŭ rîs, îmbol-

dit la aceasta numaĭ de înfăţoşarea, curtarea şi gîngăvirea, vorbeĭ sale? Prostia unuĭ cuconaş de astă-zĭ era caracterizată în el ca în cel maĭ desăvîrşit model pe lîngă care întrune încă şi patima amorĭuluĭ. Rîsul era comun, ba şi întrerumpătoriŭ pĭeseĭ, făcînd lacrima să curgă pe feţile maĭ multor spectatorĭ. D. Luchian, îţĭ aplăudăm jocul din astă sară. Cu un cuvînt nu putem a nu arăta deplina mulţămire a publiculuĭ trupeĭ întregĭ, cum şi D. Beneficient pentru gustoasa alegere a pĭeselor. Cu această ocazie nu putem trece de a nu arăta mulţemire şi D. Adolf Flehtenmaher, ca unuĭa ce înfrumuseţează pĭesele cu ariĭ, dueturĭ şi horurĭ foarte alese. D. ca artist face adesé-orĭ aĭ aplaoda talentul săŭ de violonist, şi orchestra Teatruluĭ naţional se mîndreşte a numera la sine, un pămîntean ce s-aŭ preţuit şi în alte ţărĭ.

Este o bucurie naţională, bucurie nobilă văzînd că din zi în zi teatrul nostru înfloreşte. Acum sala se vede plină de privitorĭ, acum mulţemirile se zugrăvesc maĭ cu uşurinţă în feţele lor, acum cîmpul literatureĭ naţionale începe a surîde, maĭ mulţĭ tinerĭ nutresc această ţarină cu traducerĭ alese, maĭ mulţĭ alţi cu originalurĭ, între cari d. Alexandri este în frunte. Mulţămirea naţională este singura care ni se poate face şi da».

D. G.

Relativ la publicarea acesteĭ dărĭ de samă, vedem că a urmat o polemică în foaĭa timpuluĭ de pe atuncĭ, între Alecu Russo şi D. G. (Dimitrie Gusti), maĭ ales asupra titluluĭ pĭeseĭ: *Băcălia ambiţioasă*. Aşa găsim în foiletonul din *Albina Românească* No. 13 din 14 Februar 1846, că s-a făcut un fel de răspuns de către A. R. (Alecu Russo), prin care se observă criticuluĭ D. G. (Dimitrie Gusti), că s-a zis, *Băcălia ambiţioasă*, şi nu *o Băcălie* saŭ *o Băcăliţă*, pentru că ideĭa autoruluĭ, este şi a fost a generaliza şi nicĭ cum a privi la o singură *băcălie*. D. G. ar fi trebuit să înţăleagă că *băcălia* s-aŭ luat drept nume colectiv, care cuprinde toată tagma, precum cînd se zice *ciobotar*, se înţălege şi acela care face cĭubote saŭ papucĭ, saŭ care le cîrpeşte, etc.

La acest răspuns D. G. face un alt *răspuns la critica criticeĭ*, prin foiletonul *Albineĭ Romîneştĭ* din 21 Fevr. 1846.

XXXIV

La 19 Ianuarie acelaş an, se joacă ĭarăşĭ pĭesa *Iaşiĭ în Carnaval*, comedie în 4 acte de V. Alexandri.

In 23 Ianuarie 1846, cu ocazia unuĭ concert vocal dat de Prima-dona Emilia Calvi, s-a jucat de trupa romînă pĭesa *Creditoriĭ*.

In 26 Ian. 1846, s-a jucat pentru beneficiul D-neĭ Mace, *Margareta de York*, dramă în 3 acte cu un prolog, şi *Codu şi Amorul*, comedie într-un act.

In 8 Februarie acelaş an s-a jucat *Sganarel doctor făr de voĭe*, comedie în 3 acte de Molière.

După aceste pĭese, jucîndu-se întru una din serile următoare, pentru întăĭa oară o mică farsă, compusă de Alecu Russo şi intitulată *Jicnicerul Vadră*, cu toată oprirea censurii, actorii *Neculaĭ Teodoru*, *Teodor Teodorini* şi *Neculaĭ Luchian*, n-aŭ ţinut samă de frazele sterse de censură, şi le-aŭ zis în public, adăogînd şi de la dînşiĭ alte cuvinte ce loveaŭ în ocîrmuire, aşa în cît, pentru acest fapt, Vodă Mihail Sturza şi cu sfetniciĭ săĭ, hotărîră să surgunească pe ceĭ treĭ actorĭ la mănăstirea *Caşinul* din judeţul Bacăuluĭ, ĭar pe autorul farseĭ Alecu Russo, ăl surguni de asemene la mănăstirea *Soveja*, din judeţul Putna, spre aşĭ ispăşi acolo greşelele *pe post şi rugăcĭunĭ*.

Intre cuvintele oprite de censură, erau şi *versurile* puse în gura unuĭ ţaran, care cînta aşa:

Din Focşanĭ la Dorchoĭ,
Ţara-ĭ plină de cĭocoĭ [1]).

Pe un ger din cele maĭ marĭ, pe de oparte Alecu Russo fu aruncat într-o căruţă de poştă şi trimis sub pază mare la mănăstirea Soveja în munţiĭ Vrănciĭ, ĭar pe de altă parte în aceĭaşĭ zi, ceĭ treĭ actorĭ fură de asemene aruncaţĭ în două căruţe de poştă cîte cu patru caĭ, căruţĭ anume *pentru surguniţĭ* şi trimişĭ la mănăstirea Caşin.

Iată şi ofisul Domnesc către Postelnicul Nicu Rusec, Dregătorul ţinutuluĭ Bacăŭ, dat în ziua de 26 Februarie 1846, sub No. 47, prin care se hotărăşte surgunirea celor treĭ actorĭ: [2])

«Fiind că uniĭ din actoriĭ teatruluĭ naţional anume:

Neculaĭ Teodoru, Teodor Teodorini şi Neculaĭ Luchian saŭ abătut de la datoriile prescrise însărcinăriĭ lor, rostind pe sţena teatruluĭ frazurĭ oprite de către cenzură, pricinuitoare de scandalurĭ şi tulburarea linişteĭ obşteştĭ, înpotriva menireĭ acestuĭ aşezămînt care este spre ţel cu totul moralicesc, Noĭ nu am putut trece cu vederea o asemene obraznică urmare. Decĭ hotărînd a se închide spre pocăire şi înfrînare în mănăstirea Caşinul din cuprinsul aceluĭ ţinut, Noĭ poroncim D-tale ca îndată ce vor sosi pomenitele feţe însuşĭ şi întovărăşite de pază la locul însemnat unde încredinţîndu-ĭ Egumenuluĭ monăstireĭ să puĭ la cale de a-ĭ ţine cu cea maĭ de aproape privighere şi strîmtorime pe post şi rugăcĭunĭ în toată vremea cît se vor afla acolo regularisînd totodată ca nu numaĭ eşirea lor din cuprinsul mănăstireĭ să fie cu desăvîrşire oprită, dar nicĭ să fie slobozĭ a corespondui sau a se întîlni cu nimene, ĭar după ce veĭ aşaza aceste prin înţălegere cu Egumenul apoĭ veĭ rîndui a sta pentru toată vremea ţinereĭ numitelor feţe la monăstire doĭ vrednicĭ şi deşteptĭ slujitorĭ spre

1) Vezĭ: V. Alexandri, *Opere Complecte*. Prosă. Nota de la pag. 559. Bucureştĭ. Ediţia Socec. 1876.

2) Vezĭ desarul No. 9856 a Departamentuluĭ din năuntru din 1846 pag. 2. întitulată: *Dela actorilor surguniţĭ pe la mănăstiri*, aflată la Arhiva Statuluĭ din Iaşĭ.

pază, poroncindu-le supt aspră răspundere a fi cu ne adormită şi d aproape priveghere, avînd însuşĭ D-ta îngrijire de a te încredinţ a din vreme în vreme dacă aceste de Noĭ orînduite se păzesc c u stricteţă».

La mănăstirea Caşinul actoriĭ fură aduşĭ în ziua de 28 Fev şi au fost puşĭ sub paza a «şase slujitorĭ şi zece plăeşĭ, nu ma puţin şi osebit secretnoĭ pază».

In ziua de 29 Februarie a fost adus şi autorul fărseĭ *Jenicerul Vadră*, Alecu Russo, la mănăstirea Soveja din ţinutul Putna.

După o lună şi maĭ bine de surgunire, după stăruinţele boeruluĭ Iordache Ghica vel Logofăt al departamentuluĭ trebilor din năuntru, pe lîngă Vodă Mihaĭ Sturza de a-ĭ ĭerta de a lor greşală căcĭ s-au pocăit în diastimă cît au stat închişĭ, Domnitorul se milostivi şi le dădu drumul în ziua de 2 Aprilie 1846.

In 10 Martie, s-a jucat pentru prima dată *Banditul*, comedie în două acte tradusă de N. N. Actoriĭ cari aŭ jucat au fost: Poni, Dimitriu, Mangirov, Bonciu, Sterian, Alecu, Handoca, M-me Mace, D-la Gabriela, D-niĭ Apostoli, Apostolu. Printre aceştia a luat parte şi un diletant a căruĭ nume nu e tipărit pe afiş. S-a maĭ jucat tot în acea sară şi *După amează-zi*, comedie într-un act cu actoriĭ, Bonciu, Panaitache şi D-la Gabriela.

In 14 Martie aceĭaşĭ lună, s-a jucat în al 31 abonament ĭarăşĭ pĭesa *Sganarel doctor făr de voĭe*. Actorĭ au fost: Dimitriu, Bonciu, Panaiti, Ioan, Bosie, Handoca, Alecu, D-na Caterina, D-la Gabriela şi D-la Dimitriu [1]).

In 25 Martie aceĭaşĭ lună, se joacă pentru benefisul *Madameĭ Teodorini*, întăia representaţie în acea stagiune, *Furiosul*, dramă în 5 acte, tradusă de * * *. Această pĭesă se maĭ jucase în 4 Martie 1845.

In 9 Aprilie s-a dat 1-a reprezentaţie a pĭeseĭ *Cutremurul de pămînt de la Martinica*, dramă în 4 acte şi un prolog, tradusă de A. Vasiliu.

In 18 Aprilie aceĭaşĭ lună s-a dat după cererea obştească, în beneficiul casieruluĭ teatruluĭ Brazolfos de Toia, a doua repreşentaţie a pĭeseĭ *Tribunalul femeilor*, comedie cu cîntece în 4 acte, de Iorgu Copcea. Actoriĭ cari aŭ jucat, aŭ fost: *Poni, Panaitachi, Bosie, Sterian, Dimitriu, Mangirov, Niculiţă*. D-nele *Mace, Teodorini, Caterina*, D-rele *Gabriela* şi *Dimitriu*.

In 21 Aprilie aceĭaşĭ lună s-a dat după obşteasca cerere pentru a doua oară *Cutremurul de pămînt de la Martinica*.

(Va urma) **Teodor T. Burada**

---

[1]) Afişul la biblioteca Academieĭ Romîne pachet „Teatru" Foi răzleţe.

SAMARITEANCA

(LA SAMARITAINE)

Evanghelie în 3 tablouri în versuri de Edmond Rostand

Traducere de G. V. BOTEZ (Gordon).

(Urmare)

TABLOUL III

Iar la Fîntina luĭ Iacov. Isus stă pe marginea fîntîneĭ. Soarele are să apună în curînd. Cerul e galbăn-roșietic. Apostoliĭ staŭ grupațĭ puțin maĭ departe de Invățătorul lor. Eĭ isprăvesc cumpătata lor gustare din cele ce aŭ isbutit să adune prin neînsemnatele lor cumpărăturĭ. Stînd jos, la pămînt, saŭ întinșĭ pe pîntece, eĭ fac cerc în jurul unuĭ focușor, care se stinge, și din care se înalță, drept de tot, ca un fir albastru, fumul, în văzduhul liniștit. Apostoliĭ șoptesc între dînșiĭ; eĭ nu par mulțumițĭ: cîte-o-dată se uĭtă la Isus, pe furiș. Isus visează.

Petru. (Incet, cu indignare) Femeeĭ celea...
Andreĭ. (Idem) Dînsul vorbea!
Iacov. (Idem) Vorbea mereŭ!...
Petru. N-aș îndrăzni vre-o-dată să spun de el de reŭ,
Dar, zeŭ, cîte odată de loc nu se gîndește!...
Andreĭ. Cînd toțĭ mîncăm, el singur de ce oare postește?
Petru. Spre-a ne uĭmi că poate să stea și nenutrit!...
Isus. Nu pentru asta, Petru.
Ioan. Ne-aude.
Petru. Am grăit
Prea tare.
Natanael. (Maĭ încet) De ce rabdă?...
Petru. (idem) Eŭ tot aș socoti

Că spre-a-arăta că poate și nenutrit trăi!

Isus. Eŭ mĕ nutresc c-o hrană pe care n-o știţĭ voĭ.

Petru. (Coborînd vocea)
I-o fi adus mîncare vre-un om, cînd n-am fost noĭ.

Ioan. Il pot sluji în taĭnă șĭ-a îngerilor cete!

Isus. Să fac voinţa celuĭ ce-n lume mĕ trimete,
Acesta-ĭ nutrimentul cel taĭnic ce mĭ-a dat.

Petru. (Maĭ încet încă, glumeţ)
Și oare ca să-ĭ facem voinţa-am apucat
Pe-aicĭ acum?...

Ioan. Dar bine, spre-a merge-n Galileea...

Petru. Treceam maĭ bine valea din Saron!...

Natanael. Orĭ pe-aceĭa
Ce-ĭ șes cît ţine-Iordanul!

Andreĭ. Cînd còlo-am nimerit
Samaria!... O groază!... Ce pîne, vezĭ!... Granit!...
(Aruncă pîĭnea departe de dînsul)
Cetate-afurisită!...

Petru. Și oare-ĭ cu măsură
Să mergĭ tu către-aceĭa ce-s proștĭ, și plinĭ de ură,
Butucĭ, pe carĭ chinul îĭ face și maĭ reĭ?...

Isus. La ĭeĭ trebuĭ să mergem și mĕ și duc la ĭeĭ.

Ioan. Vorbiţĭ încet.

Iacov. Aceasta-ĭ ideĭa luĭ. Ș-a fi
De vină el cînd proștiĭ pe toţĭ ne-or gîtui!

Ioan. Și el e în primejdiĭ...

Petru. La ce folos? Colea
Ce cată? La fîntînă cuĭ predicĭ va făcea?
N-a fost ca să-l asculte de cît acea femeĭe.
Să spun eŭ răŭ de dînsul, vaĭ, nicĭ prin gînd să-mĭ deĭe.
Dar dacă vrea poporul de-aicĭ a dobîndi,
Un partizan de seamă să-șĭ fac-ar trebui!...

Iacov. Din mînĭ curate numaĭ se seamănă ideĭa.

Petru. Cînd ea, e-o curtezană!..

Iacov. Cu pĭetre-a fost femeĭa
Bătută cred cînd predicĭ va fi voit să ţie!

Petru. Să dobîndesc orașul de mi-ar fi fost dat mie!...

Iacov. Eĭ, cum?...

Petru. Eŭ la iscoadă m-aș duce, aș vizita
Notabiliĭ, pe Preoţĭ, pe negustorĭ, așa
Că după-nsemnătate de eĭ să mĕ slujesc.
Un suflet care-nsamnă ceva, să-l dobîndesc...
Și ĭată-așa orașul eŭ l-aș lua ca-n dar.

Andreĭ. (Dînd din cap) Vorbirea-ĭ cu femeĭa aceĭa fu-nzadar.

Petru. Da, pare cîte-o-dată că-ĭ vine-a face glume:
Mĕ rog, ĭa cea din urmă cetate de pe lume
Al celuĭ de pe urmă popor, ș-apoĭ, de-o-dată,

Femeĭa cea din urmă o-alege dintr-o gloată!...

Isus. Şi totuşĭ trebui-va să vĕ deprindeţĭ bine:
Că ceĭ maĭ de pe urmă întăi-ĭ-s pentru mine!

Petru. Aude toate; bine, de-acum voĭ sta tăcînd.

(Se ridică şi se duce de priveşte un lan de grîŭ. Tăcere)

Isus. Nu, Petru!...

Iacov. La ce asta?...

Isus. La ce-are Petru-n gînd.

Petru. (Intorcîndu-se, mirat)
O, Doamne!...

Ioan. (Strigînd de-o-dată) Mor de sete!...

Andreĭ. A, da! Spre-a 'şĭ bate joc
Păgîniĭ aŭ pus-orezul cu sarea la un loc!

Natanael. Cum bem?

Andreĭ. N'avem nimica de scos!

Ioan. Uĭte-a lăsat
Femeea...

Iacov. Ce?

Ioan. O urnă!

Petru. Ulcĭorul blăstămat?...
E-un lucru plin de groază şi ruşinos! Păziţĭ
De-a vĕ atinge de el!

Ioan. (Cu amîndouă mînele pe vas) Ce rece e, priviţĭ.
Şi sete-mĭ e!...

Petru. Eŭ unul nicĭ pentru lumea toată
N-aş bea din spurcăcĭunea-ĭ!

Ioan. Ce, oare-o fi spurcată?

Petru. De două orĭ! căcĭ gustul de viciŭ are-n ea
Şi pe-al nelegĭuireĭ!

Ioan. Cu-atît maĭ răŭ!... Beŭ!... (bea) A!...

Natanael. Eĭ, ce-ĭ?...

Ioan. (Trecîndu-ĭ vasul) Gustă!

Natanael. (După ce a gustat) A!...

Andreĭ. Ce e?...

Natanael. (Acelaş joc) Ci gustă!...

Andreĭ. (Idem) A!...

Iacov. Ce-ĭ?..

Andreĭ. Gustă!..

Iacov. Topită-n apa asta-ĭ din cer o perlă-augustă?!..

Natanael. E mĭere-n ea!

Andreĭ. Ba florĭ sînt!..

Ioan. O, plîngĭ, dac-aĭ gustat!...

Petru. Dar ce-a lăsat femeĭa în vas cînd a plecat?...

Isus. Ea a lăsat în acest vas
Inima eĭ cea în desfrîŭ,
Mîndria rea de-a fi rămas

Un laţ de carne roz şi viŭ.
Ea a lăsat a-eĭ păcate,
Şi visul cel nechibzuit,
A rîsuluĭ uşurătate
Şi cîntecu-ĭ nelegĭuit.
Suspinul săŭ neruşinat...
Tot, tot ce-ntr-însa era păcat!...

Petru. Ş-aceste rele daŭ apeĭ oare
Gustul de farmec pe care-l are?...

Isus. O, gustul ce-are apa din amforă cînd beĭ,
Nu e al blondeĭ lacrimĭ de mĭere din ştĭubeĭ
Şi nicĭ al albeĭ lacrimĭ din criniĭ ceĭ zdrobiţĭ.
Ast gust—lipsindu-ĭ doară dulceaţa nesfîrşită—
E-acel ce-l afli-n truda de vĭaţă mult greşită,
Cu care la picĭoare-mĭ voĭ s-o uĭtaţĭ veniţĭ...

Petru. (Bînd şi el) A, răcoreala asta s-o spun cum aş putea?...
'Mĭ-aude buza glasu-ţĭ pe cînd urechea-l bea!
(Depunînd urna) Dar, colo, dinioare, cînd staĭ cu ochiĭ-nchişĭ,
Şi mĭ-aĭ spus «nu», eŭ unde gîndeam?...

Isus. La seceriş.
Gîndeaĭ, punînd alăturĭ cel lan, cu-a mea gîndire,
La trista şi tîrzia seminţeĭ încolţire.

Petru. Da, patru lunĭ trecut-aŭ de-atuncĭ, şi încolţirea!...

Isus. Eŭ «nu» am zis.

Petru. Cum asta?...

Isus. Inalţă-ţĭ tu privirea!

Petru. De ce s-o-nalţ?

Isus. Inalţĭ-o!... E rodu-n luminiş!
Vi-ĭ sămănat tot lanul, pornițĭ la seceriş!
Că unu-ĭ cu-adunatul şi altul ară-n glie,
Şi totuşĭ totdeauna aceĭaşĭ bucurie,
—Şi nedreptatea asta e bună!—va să fie
Ş-a celuĭa ce sapă ş-a celuĭa ce-adună.
Spre-a secera vĕ duceţĭ, căcĭ secera vi-ĭ bună;
Azĭ alţiĭ sămănat-aŭ. Li-ĭ grîul copt... Priveşte!

Petru. Aşa-ĭ; sub cerul roşu, colò, par-că s-albeşte
A seceriş tot cîmpul!...

Ioan. Albeaţa se urneşte!

Mulţimea. (In depărtare)
«Pe harpe să zicem... pe corzĭ de Kinnor»...

Natanael. E-un cînt...

Petru. Ce seceriş e-acesta ce vine-aicĭ cîntînd?...

(Toţĭ Apostoliĭ s-aŭ urcat pe dîmb şi privesc în zare)

Andreĭ. Cetatea vine-ncoace!

Ioan. In alb se scurge toată
Prin gura neagră-a porţeĭ din bolta rîdicată!...

Petru. Ştiĭ, par-că mînĭ ascunse puternic încleştară
Şi strîng zidul cetăţeĭ dînd lumea toată-afară!...
Mulţimea. «Şi-n flaute ĭară să zicem uşor!»...
Petru. (Uĭtîndu-se) Dar cine
E-aceea ce-aşa mîndră în fruntea lumeĭ vine?
Isus. (Stînd în nemişcare pe marginea fîntîneĭ)
Şi totuşĭ trebui-va să vĕ deprindeţĭ bine
Că ceĭ maĭ de pe urmă întăiĭ-s pentru mine.
Mulţimea. (Apropiindu-se)
«Spre cinstea celuĭ care ne vine!»...
Ioan. Sînt colea!
Petru. Stăpîne, îndoĭala-mĭ îndurăte-a erta!...
Mulţimea. (Apropiindu-se)
«Pămîntul să tresalte ş-aceĭ ce-l locuesc!»...
Ioan. (Către Isus) O, vină şi te uĭtă!...
Natanael. Cîmpiile sclipesc!
Petru. Dar unde-aŭ găsit oare atîtea roze eĭ?
Iacov. (luĭ Isus) Cĭ vin-de-ĭ vezĭ!...
Isus. Iĭ vĕd eŭ!
Petru. Da-nchişĭ sînt ochiĭ teĭ!...
Isus. De mult, colea, în pĭeptu-mĭ eŭ ĭ-am văzut venind!
Mulţimea. (Tot maĭ aproape)
«Şi mările, şi toate ce-n sinul lor coprind»...
Andreĭ. S-apropie!...
Vocea Fotineĭ. (Cîntînd foarte aproape)
«Iar munţiĭ..... să-nceapă-a dănţui,
«Şi fluviile luînd vĭaţă,
«Din sinul lor să scoată de pretutindenĭ braţă,
«Şi-n palme verzĭ voĭoase să prindă a pocni!
Petru. Şi vocea care urcă!...
Isus. Fotina-ĭ care vine?
Fotina. (Apărînd pe culmea dîmbuluĭ, respirînd repede, displettită, acoperită cu florile culese din fugă, cu ochiĭ splendizĭ).
O, da, sînt eŭ, Stăpîne, şi-oraşu-ntreg cu mine!..

(Inaintea Fotineĭ o goană nebună de copiĭ scoboară din toate părţile, pe drumurĭ: eĭ se lasă să alunece până la poalele dîmbuluĭ, mişcînd ramurĭ de măslinĭ. Fotina e urmată de mulţimea care umple scena, năvălind spre Isus, răcnind. Isus se ridică. De-odată mulţimea se opreşte; nicĭ-un răcnet.)

SCENA V-a

Aciĭaşĭ, Toţĭ Samaritenii.

Isus. Fotina!
Fotina. (Ca ĭeşită din fire) Vin cu toţiĭ!... Poporu-ĭ fermecat!...

Eŭ nu maĭ ştiŭ ce spus-am, dar toţĭ, toţĭ m-aŭ urmat!
Verigele, din fugă, pĭerduĭ, însă rîzînd...
Aşa-ĭ că toţĭ leproşiĭ s-or vindeca pe rînd?...
De-aĭ fi putut, o, D-ne, să-ĭ vezĭ!.. Aicea-s fete!..
Ologiĭ toţĭ la cîrje şĭ-aŭ aninat buchete!...
Am dus-o într-un cîntec tot drumul, am fugit:
Prin toţĭ Centurioniĭ, o, da! am fi răzbit!...
—Cules-am roza asta să-ţĭ daŭ, trecînd poĭana...
Vin moşule încoace, el ţĭ-a atinge rana!...
—In fruntea tuturora săltaŭ copiĭ, o ceată—
Şi uĭtă-te, vezĭ mîna cît mi-ĭ de-nsîngerată
De crengile ce-n cale le-am rupt eŭ să le daŭ!...
—Cît de pustiĭ în Sichem căsuţele-acum staŭ!
Micuţul ăsta-ntăĭul fu gata de plecare...
Iar tînărul acesta, pornind, nu-mĭ da crezare,
Dar îĭ peri-ndoĭala de cum ne urmări
Prin opintirea numaĭ făcută de-a porni!...
—Neguţitoriĭ, gîndul la tîrg-şi-aveaŭ mereŭ!
Iar Preotul fu contra. Dar ĭ-am răspuns şi eŭ.
Şi pricepeam că-n vorba-mĭ era a ta rostire!...
—A, mirosul de erburĭ îl sorb în fericire!...
Şi glasu-mĭ mi se pare străin, în înserat!...
—Pe neguţitorĭ însă tu nu fiĭ supărat!—
Femeĭele-aŭ fost bune pe dată ce-am vorbit...
A, rîd. Sînt fericită... Ni-ĭ da tu negreşit
Mantaŭa ta de lînă s-o sărutăm!... O lume
Vrea să te-adoare!...—Haĭdeţĭ!... Ţi-oĭ spune-ale lor nume,
Şi tu, care ştiĭ totul, priveşte-le, 's-aci!
Tu le cunoştĭ pe toate chĭar fără de-a le şti.
Thamar asta-ĭ, ĭar asta Penninah e... Sosesc
Mulţimĭ de oamenĭ încă. Prin crîngurĭ eĭ foesc.
Mulţimĭ nenumărate se-adună, se agită...
...Mă-nec... Imĭ vine-a plînge... Cît sînt de fericită!

Isus. Mĭ-aĭ cucerit oraşul!

Fotima. Ba nu; venirea luĭ,
Tot fapta ta-ĭ; izbînda de-ĭ mare, ştiŭ eŭ, nu-ĭ
Fiind-că preoteasă culeasă dintre rele
Eŭ lor am fost trimisă să duc vorbele tele,
Ci pentru că tu însu-ţĭ, divin liniştitor,
Priveaĭ de-aicĭ oraşul, şi-n raza ochilor
Cu-asalt tăcut cetatea o-nfăşuraĭ gramadă!...
Invingător tu, unic, cu haĭnă de zapadă,
Tu duşman blînd, războĭnic frumos, alb Impărat,
N-am cucerit oraşul, ci singur s-a predat.
Nu poate să-ţĭ dea sprijin umila servitoare!...
Eŭ nu-s în toate-acestea nimic... cĭ-o-aducătoare

De cheĭ... Da, da, atîta-s. Şi-aduc—date de eĭ—
Pe pĭerna asteĭ inimĭ, a inimilor cheĭ!...
Un bărbat. Ca o leoaĭcă-ntinsă, cu nara-nfĭerbîntată,
Inspre-un mĭeluţ de-al căruĭ păr alb stă minunată,
Cetatea-nfricoşată aşa stă-n preajma ta!...
Alt bărbat. Şi gloata asta care strigînd se revolta,
Acum îşĭ ţine suflul...
O femeĭe. Şi mută, se-nfioară,
Şi-ascultă...
Fotina. Cărăbuşiĭ ĭ-auzĭ pe cîmp cum zboară...
O femeĭe. Vorbeşte-ne, şi fă-ne să bem cereştĭ izvoare!
Fotina. Priveşte-aceste ramurĭ, sînt toate-n clătinare
In degetele strînse, şi nu e nicĭ un vînt.
Azriel. Dar cine-i omu-acesta ce făr-nicĭ-un cuvînt
Imĭ face-atîta tremur în inimă, s-o sfarme...
Aŭ doară al meŭ suflet se prefăcea că doarme?
Un bărbat. Sîntem norodul josnic la zeĭ închinător,
Cum ţĭ-or fi spus jidaniĭ!...
Isus. Al vostru-s bun păstor.
Alt bărbat. Sîntem noĭ mĭeiĭ şubrezĭ şi blăstămaţĭ şi reĭ
Aĭ turmeĭ urgisite!...
Isus. Sînteţĭ mĭeluţiĭ meĭ.
Tot una mi-ĭ de dragă şi dragă-o să-mĭ rămînă,
O oaĭe, de-ĭ din asta or e din altă stînă.
M-oĭ duce pretutindenĭ să duc al meŭ îndemn;
Cu glas blajin voĭ rupe zaplazele de lemn,
Şi pariĭ şĭ-a lor scîndurĭ pe jos le-oĭ risipi,
Păn-ce nicĭ turme albe nicĭ negre n-or maĭ fi,
Ci toate, strînse-n umbra toĭaguluĭ uşor,
Vor face-n lume-o turmă şi numaĭ un păstor.
Un tînăr. Imĭ pare c-a luĭ vorbă acuma mĕ botează!
O femeĭe. Atinge-mĭ plînsul.
Alta. Pruncul mi-l bine-cuvintează.
Un bătrîn. De-ar spune că mĭ-e cĭasul sosit, cum aş muri!
O fată. Nu maĭ aveam nădejdea că-n faţă m-a privi!
Un bărbat. Cum i se-nchină faţa de îndurărĭ pătrunsă!

(Va urma)

Ipoteza Intemeerii Principatelor

Problema întemeerii principatelor stă în strînsă legătură cu chestiunea așa de mult discutată de scriitorii ungurĭ, germanĭ, slavĭ și romînĭ, a *continuităţii Romînilor* pe teritorul Dacieĭ, precum și cu o altă chestiune tot atît de importantă, acea a *elementelor romane* cari aŭ contribuit la făurirea neamuluĭ romănesc.

Adversarii continuităţiĭ admit o *emigrare* a Romînilor de peste Dunăre în spre Nord, spre Dacia: după Sulzer, Romînii vin la nordul Dunăriĭ în veacul al 13-lea, Engel pune această strămutare la începutul vĭac. al 9-lea, Rösler pune revenirea Romînilor în Dacia pe la sfîrșitul vĭac. al 12-lea, acelaș lucru îl admite și Hunfalvy, ĭar Tomaschek aduce pe Romînĭ, din părţile centrale ale munţilor Hemus, vechĭa patrie a Bessilor, pe la sfîrșitul vĭac. 11 și începutul celuĭ al 12. După Miklosic, Romînii părăsesc Dacia și revin în vĭac. 5 atuncĭ cînd năvălesc Slaviĭ în nordul Peninsuleĭ balcanice. Adversariĭ continuităţiĭ susţin decĭ *Teoria emigrăriĭ* Romînilor din Peninsula balcanică în Dacia; în această ipoteză, întemeĭerea principatelor ar fi datorită Romînilor veniţĭ de peste Dunăre.

In ce privește elementele romane cari aŭ contribuit la făurirea naţionalităţiĭ noastre, în afară de elementul roman rămas în Dacia Traĭană, d. Onciu deși partizan al continuităţiĭ, admite totușĭ o *admigrare* din sudul Dunăriĭ prin care se întărește elementul romănesc de la Nord, aceasta se întîmplă în a doua jumătate a vĭac. al 7, cînd Bulgariĭ pătrund în nordul Peninsuleĭ Balcanice luîndu-l în stăpînire; prin urmare d-sa admite o suprapunere de elemente romane din P. Balcanică peste vechile rămășiţĭ ale coloniștilor romanĭ de la nordul Dunăriĭ; ĭar d. Radu Rosetti de asemenea partizan al continuităţiĭ admite «*transplantarea*» unuĭ număr însemnat de elemente romane din Peninsula balcanică, transplantare făcută de Slaviĭ ce ocupaŭ Dacia, cu ocazia deselor lor incursiunĭ în Peninsula Balcanică, din tot decursul vĭac. al 6.

Precum vedem, ambele aceste două teoriĭ staŭ la mijloc între cele 2 opuse: teoria emigrăriĭ și a continuităţiĭ, de oare-ce admit continuitatea elementuluĭ roman în Dacia Traiană, dar susţin în acelaș timp și o suprapunere de elemente romane din dreapta Dunăriĭ. Istoriciĭ cari presupun venirea Romînilor de

peste Dunărea, fie a întregului neam al nostru, fie suprapunerea în parte a unor elemente romane din Peninsula Balcanică peste vechii coloniști, nu se înțeleg nici în privința timpului venirii lor, precum nu se înțeleg nici în privința modului cum aŭ venit și de aici cele trei teorii: a «*emigrării*», a «*admigrării*» și a «*transplantării*». Intre partizanii stăruinții Romînilor în Dacia, dintre scriitorii străini cel întăi a fost Thunmann (1774), în timpul din urmă, Iung și Pic. In cazul acestei teorii, întemeierea principatelor stă în strînsă legătură cu coborîrea lor din munți, precum este ipoteza d-lui Xenopol și Tocilescu, cari admit descălicatul din Maramureș pentru Moldova, iar pentru Muntenia din Amlaș și Fagaraș, spre deosebire de Hajdeu, care susține descălicatul din Oltenia, precum și de d. Onciu, care admite că Asăneștii (sec. 12) sunt întemeietorii statului romîn în partea răsăriteană a țării romînești: Valahia neagră. Dintre aceste ipoteze, acea care pare a fi confirmată din ce în ce mai mult prin lumina ce aruncă asupra multor fapte din istoria noastră și cari nu-și pot găsi altă explicare, este acea a *coborîrii Romînilor din munții Carpați*.

Nu mă voi încerca să aduc noi dovezi în sprijinul ei din cercetări de documente, dar pe baza deducțiunilor logice din fapte istorice cunoscute și admise de toți, voi căuta să arăt că ipoteza coborîrii Romînilor din munți susținută de d. Xenopol și Tocilescu e cea mai probabilă.

In adevăr: istoria neamului nostru se prezintă din cele întăi timpuri ca a două popoare deosebite, iar Muntenia și Moldova alcătuesc două țări aparte până în pragul timpurilor actuale; de aici numeroasele războae ce s-aŭ dat între ambele țări și încolțirea ideii unirii deabea în întăia jumatate al veacului al 19-lea.

Aceasta ne arată în mod evident că originea lor e deosebită în spațiu, iar din faptul că originea lor e deosebită în spațiu putem trage concluzia mai departe că în nici un caz nu putem admite venirea Romînilor de peste Dunărea. Dacă Romînii ar fi venit de peste Dunărea, ei s-ar fi întins ca o apă de la Sud la Nord și cum între Moldova și Muntenia e o continuitate din punct de vedere geografic, e imposibil să admitem că un rîușor ca Milcovul, sau alt hotar convențional, să fi pus un zid de despărțire pentru atîtea veacuri, între frații de acelaș sînge și că această înstrăinare între unii și alții, să fie atît de pronunțată, mai ales în primele timpuri ale istoriei neamului nostru. Pe cîtă vreme, din contra, unii întinzîndu-se pe la poalele Carpaților în spre răsărit, iar alții coborîndu-se din spre nordul Moldovei spre sud, atunci cînd s-aŭ întîlnit, era natural să nu se mai recunoască drept frați, dar să se privească, după ce atîta vreme trăiseră despărțiți unii de alții, ca doi străini ce se întîlnesc pe acelaș drum; și numai încetul cu încetul, după ce tocmai tîrziŭ prin cultură începe a se trezi sentimentul național, apare în o

maĭ vie lumină și ideea înrudiriĭ tuturor Romînilor, pe care o găsim la mariĭ cronicarĭ moldovenĭ din vĭacul al 17-lea, ideĭe care la rîndul eĭ va pregăti pe acea a uniriĭ de la începutul veacuĭ al 19-lea. Nu e de mirare decĭ că Ștefan cel Mare ca și Mihaĭ Viteazul nu s-aŭ gîndit să «unească» popoare de acelaș sînge, dar să facă cucerirĭ.

Această diferenţiare în Muntenĭ și Moldovenĭ, în nicĭ un caz nu a putut să aĭbă loc peste Dunăre, căcĭ atuncĭ, orĭ Munteniĭ cu Moldoveniĭ aŭ trecut odată, ceea ce nu putem admite, de oare-ce întemeĭerea principatelor nu coincide, orĭ admitem cazul că aŭ trecut pe rînd, ceeace ĭarășĭ nu se poate, devreme ce atuncĭ am fi avut o singură ţară și nicĭdecum două, ceĭ întăĭ veniţĭ nefiind împĭedecaţĭ de accidente naturale să ocupe întreaga cîmpie de la poalele Carpaţilor Munteniеĭ și Moldoveĭ.

Tot atît de neînţeles ar rămînea și alt eveniment istoric de foare mare însemnătate: regiunea șeasă a ţărilor noastre abundă în numirĭ slavone; cu cît ne urcăm spre munte, cu atît aceste numirĭ scad treptat, fără a pĭeri cu desăvîrșire chĭar din creĭerul munţilor. Aceasta ne arată în mod evident, că aceste regiunĭ aŭ trebuit să fie locuite de Slavonĭ, populaţia fiind maĭ deasă cu cît era maĭ spre cîmpie și cu atît maĭ rară cu cît venea maĭ spre munte.

Intrebuinţarea limbeĭ slavone ca limbă oficială în stat și în biserică stă în strînsă legătură cu acest fapt istoric și dacă e lucru dovedit că Bulgariĭ întinzîndu-șĭ stăpînirea la nordul Dunăreĭ aŭ impus Romînilor limba slavonă, nu e maĭ puţin adevărat credem, că această limbă s-a menţinut la nord, nu numaĭ prin simpla tradiţie moștenită, dar că a fost în acelaș timp pentru multe veacurĭ și o limbă vie, vorbită fiind de populaţia slavonă aflătoare prin aceste părţĭ.

In ipoteza veniriĭ Romînilor de peste Dunăre ar trebui să constatăm urmatorul lucru: saŭ Romîniĭ aŭ trecut Dunărea și aŭ ocupat aceste regiunĭ și în urma lor numaĭ aŭ venit și Slavoniĭ saŭ contrarul. In cazul întăĭ, ar fi trebuit ca maĭ toate numirile geografice din regiunea șeasă să fie numaĭ romîneștĭ; în al doilea caz, cînd Slavoniĭ ar fi ocupat întăĭ aceste regiunĭ și Romîniĭ ar fi venit în urma lor, atuncĭ ceĭ din urmă ar fi împins spre munte pe ceĭ întăĭ și în acest caz regiunea muntoasă ar fi trebuit să fie maĭ abundentă în numirĭ slavone de cît cea șeasă, pe cîtă vreme știm că e tocmaĭ contrarul.

Din contra în ipoteza coborîriĭ Romînilor din munţĭ totul se luminează: Romîniĭ se coboraŭ treptat spre vale, Slavoniĭ se întindeaŭ spre munte; ceĭ întăĭ fiind maĭ numeroșĭ și avînd o putere extra-ordinară de asimilare, absorb încetul cu încetul pe Slavonĭ, până cînd dispar cu desăvîrșire în torentul uriaș, care tot maĭ mult se revarsă de pe plaĭurile munţilor; ĭar cu vremea din creștetul Carpaţilor și până în văile Dunăreĭ, Nistruluĭ și Ti-

seĭ, se întinde ca o mare cu ţărmurile pĭerdute, neamul românesc.

Treptat cu dispariţia Slavonilor, dispare şi limba lor, lăsînd însă urme adîncĭ, care atestă prin prezenţa lor de astă-zĭ existenţa poporuluĭ de altă dată.

Negreşit că atuncĭ cînd Romîniĭ vin în contact cu Slavoniĭ, limba lor era formată; aceasta reeşind din faptul că influenţa slavonă se rapoartă numaĭ la dicţionar; limba romînească nu e alterată în ţesutul eĭ intim, ci rămîne latină în formele eĭ gramaticale şi sintactice; în cît stabilindu-se aproximativ timpul cînd Romîniĭ vin în contact cu Slavoniĭ, urmează că formarea limbiĭ romîneşti e anterioară acestuĭ timp.

In cazul ipotezeĭ veniriĭ Romînilor de peste Dunăre, cădem în următoarele alternative, care nu se pot admite: saŭ limba românească era formată, saŭ era pe cale a se forma.

Incontestabil că contactul Romînilor cu Slavoniĭ în regiunea de peste Dunăre să fie cu mult maĭ vechi decît în ipoteza coborîriĭ lor din munţĭ şi atuncĭ, dacă admitem alternativa că limba romînească era formată, urmează că originile eĭ sunt încă şi maĭ vechĭ decît venirea în contact a Slavonilor cu Romîniĭ, prin urmare decît trecerea Slavonilor peste Dunăre şi revărsarea lor în Peninsula Balcanică, concluzie care în nicĭ un caz nu se poate admite.

Dacă limba românească era pe cale a se forma, atuncĭ nu ne putem explica cum ar fi putut să rămînă nealterată în ţesutul eĭ intim, cu atît maĭ mult cu cît grosul cel mare al populaţiuniĭ slavone era în regiunea de peste Dunăre, unde slavonismul triumfă şica rasă şi ca limbă, absorbind în masa lor elementul latin aflător în acele părţĭ, după cum aŭ absorbit şi pe Bulgarĭ.

Prin urmare cade şi a doua alternativă.

Pe cîtă vreme în ipoteza contrară nu cădem de loc în astfel de contrazicerĭ: Romîniĭ se coboară încet de la munte întinzîndu-se spre văile Dunăriĭ, Nistruluĭ şi Tiseĭ, maĭ tîrziŭ se revarsă ca două torente puternice spre plaĭurile Munteniеĭ şi Moldoveĭ, din cele două marĭ centre: Amlaş şi Fagaraş la sud şi Maramureş la nord, şi cînd vin în contact cu Slavoniĭ, era natural, ca-n lupta aceasta dintre două elemente, cel maĭ viguros să învingă şi să avem în stînga Dunăriĭ triumful romînizmuluĭ şi ca rasă şi ca limbă.

Existenţa celor întăĭ voivodate româneştĭ la poalele Carpaţilor Munteniеĭ, precum şi grupările maĭ compacte ale Romînilor ce se constată la poalele Carpaţilor Moldoveĭ, ne arată în mod vădit coborîrea lor din munţĭ, întinderea lor dinspre munte spre cîmpie şi deci lipsa de unitate a Romînilor chĭar de la început; pe cîtă vreme după ipoteza d-luĭ Onciu, dacă admitem o admigrare de peste Dunăre, prin vĭacul al 7-lea, ar fi trebuit de la început să existe această unitate, elementul românesc de peste Dunăre, ne fiind împĭedecat să se întindă şi spre Moldova şi să

avem prin urmare continuitate și din punct de vedere etnografic precum era din punct de vedere geografic; ĭar dacă maĭ tîrziu (sec, XII) Asăneștiĭ întemeĭază statul romîn în partea răsăriteană a țăriĭ romînești.—Valahia neagră—e natural să ne punem întrebarea: cum Asăneștiĭ nu-șĭ întind supremația lor politică și asupra Moldoveĭ, ca și asupra Munteniеĭ, întemeind un singur stat, și cum de nu apar cele întăĭ voivodate spre cîmpie, ĭar nu la poalele munților, precum e voivodatul din răsărit de Olt a luĭ Seneslau, înființat sub Asăneștĭ.

Pe de altă parte, dacă observăm situația acestor voivodate și grupărĭ ale Romînilor din punct de vedere geografic, căutînd un centru de unde Romîniĭ aŭ trebuit să plece ca să ocupe aceste regiunĭ de la poalele Carpaților, găsim că acest centru cade în Transilvania și că este imposibil prin prelungirea liniilor acestor grupe spre un centru ideal, ca să-l putem avea în altă direcție, de cît acea care ni se impune prin întrunirea într-un punct a acestor liniĭ, carĭ ne arată în acelaș timp cărările bătătorite de roĭurile de Romînĭ, timp de vĭacurĭ, în coborîrea lor înceată din spre plaĭurile munților spre șesurile Dunăriĭ și ale Nistruluĭ; pe unde puteaŭ veni decĭ și descălicătoriĭ, ceĭ din urmă pribegĭ, de cît tot pe aceleașĭ cărărĭ bătătorite de veacurĭ?

După cum ĭarășĭ dacă e fapt hotărît că Moldoveniĭ se lasă dinspre nordul Moldoveĭ, n-am înțelege pentru ce Munteniĭ ar veni de peste Dunăre, cu atît maĭ mult cu cît în ast-fel de ipoteză, ar urma să găsim tot așa de marĭ deosebirĭ între uniĭ și alțiĭ ca și între Moldovenĭ și Macdonenĭ, saŭ maĭ mare asămănare între Muntenĭ și Macedonenĭ, de cît între Muntenĭ și Moldovenĭ.

In ipoteza «transplantăriĭ unuĭ număr însemnat» de elemente romane din Peninsula Balcanică, precum susține d. Radu Rosetti, ajungem ĭarășĭ la concluziĭ contrazise de fapte.

In adevăr, dacă la făurirea neamuluĭ romînesc aŭ contribuit «în mod însemnat» elemente romane balcanice, aduse cu sila de Slavonĭ, cu ocazia deselor lor năvălirĭ din Dacia, în Peninsula Balcanică, maĭ cu samă în decursul veacuĭuĭ al 6-lea, ar fi trebuit ca aceste elemente să contribue în acelaș timp și la formarea unitățiĭ neamuluĭ romînesc din stînga Dunăreĭ și maĭ ales in regiunea șeasă de la poalele Carpaților; cîtă vreme această unitate nu există.

Muntenia și Moldova, ca și alte regiunĭ ale Dacieĭ, fiind ocupate de Slavonĭ—un singur popor—ar fi fost natural, ca în urma dispariției lor, provenită din aceea că o parte se duc și populează Peninsula Balcanică, ĭar ceĭ ramașĭ astfel împuținațĭ sunt absorbițĭ de elementul roman, a căruĭ număr din contra crescuse mereŭ prin adăugirĭ de elemente romane de peste Dunăre, în acelea-șĭ regiunĭ să se ridice unul și acelaș popor, deoarece cauzele geografice dacă pot explica diferențiarea Romînilor pentru alte regiunĭ ale Dacieĭ, în cazul de față nu ar fi intervenit, și

prin urmare am fi avut un singur popor nediferenţiat, ĭar nu două: Munteni şi Moldoveni.

Dacă am aratat că origina lor e deosebită în spaţiŭ, totuşĭ vedem că această origină, este imposibil să cadă în afară de teritorul Dacieĭ, unde trebue să găsim două centre nicĭ prea depărtate, dar nicĭ prea apropiate, care să ne poată explica pe deoparte asemănările, ĭar pe de altă parte şi diferenţiarea aceasta pentru atîtea veacurĭ în Muntenĭ şi Moldovenĭ; centre care nu pot fi decît Maramureş la Nord, Amlaş şi Fagaraş la Sud, cu atît maĭ mult cu cît aceste două centre cad în interiorul cetăţiĭ naturale, formată de zidurile munţilor Carpaţĭ, desemnată de natură însăşĭ a fi încă din vremurĭ străvechĭ, centrul putereĭ poporuluĭ dac, roman şi prin urmare şi romîn.

Iată cum din istoria deosebită a Moldoveĭ şi Munteniеĭ conchidem că origina lor e deosebită în spaţiŭ, că această origină în nicĭ un caz nu poate fi de peste Dunăre, căcĭ atuncĭ am fi avut o ţară şi nicĭ de cum două, cîtă vreme Moldova şi Muntenia alcătuesc o singură ţară din punct de vedere geografic. Admiţînd că Moldoveniĭ s-aŭ coborît dinspre Nord, suntem siliţĭ să admitem că şi Munteniĭ s-aŭ coborît tot dinspre Nord şi nicĭ de cum că aŭ venit de peste Dunăre, ĭar această constatare odată făcută, ne sileşte să admitem în acelaş timp şi *continuitatea Romînilor* pe teritorul Dacieĭ.

Iată prin urmare, cum prin ajutorul unor fapte cunoscute, conchidem în mod ipotetic la stabilirea unuĭ adevăr, care nu poate fi cunoscut direct, rămănînd să poată fi verificat prin dovezĭ directe maĭ tîrziŭ; şi cum faptele istorice atinse în treacăt, nu-şĭ pot găsi altă explicare de cît admiţînd această ipoteză, evident că e cea maĭ probabilă.

Iaşĭ, 1907.

EUGENIU REVENT
Licenţiat în Litere

Contribuire la studiul cristalografic al mineralelor din România

---

Fiind-că pînă acum în ţară la noï s-aŭ găsit prea puţine minerale în formă de cristale bune de măsurat, prezenţa lor merită a fi semnalată, căcï va îndruma şi va uşura studiul cristalografic al mineralelor noastre, studiŭ lăsat la o parte cu desăvîrşire [1]).

In excursiunile făcute în Dobrogiea cu scopul de a aduna material pentru studiï mineralogice şi într-o excursiune făcută cu eleviï claseï a VIII-a de la Liceul Internat aŭ fost găsite următoarele cristale:

Calcită. In sfărămăturile de calcar de la cariera din Dealul Artilerieï de lîngă Tulcea, se aflaŭ aşa de multe cristale frumoase de calcită, că fie-care elev şï-a putut strînge, cîte a voit. Cele maï multe aŭ o lungime de 2-3cm., dar cele maï marï aŭ fost găsite de elevul Gr. Socor (astă-zï student universitar) şi ajung pînă la 8cm. lungime şi 6cm. grosime.

Cristalele prezintă forma de scalenoedru terminat cu romboedru. Bucăţile de clivaj sînt transparente şi pot fi întrebuinţate la prelegerï pentru demonstrarea dubleï refracţiunï. Lamelele maï groase bat puţin în gălbiŭ.

Măsurarea unghĭurilor s-a făcut cu goniometrul luï Peufield (Model B). Unghiul muchilor culminante obtuze a Scalenoedruluï fiind 144°, rezultă din calcul că e: R^3 $(21\bar{3}1)$, ĭar unghĭul muchilor culminante a romboedruluï fiind 105°, avem R $(10\bar{1}1)$. Decï forma observată e o combinaţiune : R^3. R saŭ în notaţiunea franceză d^2'p.

Cvarţ. La Amzalar aproape de Balabancea (Jud. Tulcea) în filonul de porfir cvarţos, ce cuprinde chalcopirită şi Kupferpecherz, se găsesc şi cristale de cvarţ hialin întovărăşind mineralele citate [2]).

Cristalele de cvarţ din acest loc sunt micï, dar foarte bine conformate cristalorgafic. Pe lîngă feţele obişnuite ∞ R $(10\bar{1}0)$, R

---

1). P. Poni. Fapte pentru a servi la descrierea mineralogică a Romîniei, pag. 1.

2) Dr. Th. Nicolau. Kupferpecherz d'Amzalar.

(10$\overline{1}$1), — R (01$\overline{1}$1), la cele maĭ multe cristale se văd fețele de piramidă trigonală 2P2 (11$\overline{2}$1), bătînd la ochĭ prin strălucirea lor și așezate la dreapta fețelor de R (10$\overline{1}$1). Dar la cristalele studiate (de alt-felĭŭ puține la număr) s-aŭ văzut fețe de trapezoedru trigonal. Un singur cristal prezintă și fețele de — 11 R (0.11.$\overline{11}$.1).

D-l profesor A. P. Calafateanu de la Liceul din Tulcea mĭ-a dat să studiez cristale marĭ de Citrină (topaz fals), provenite din Culmea Gurgoaea (Nicolițel). Cel maĭ mare (avînd 4cm. lungime și 1cm. diametru) prezintă deasemenea fețele de piramida trigonală, fără trapezoedrul trigonal.

In alcaligranitul de la Dealul Carol (Iacobdeal), lîngă Turcoaea se află adesa cămăruțe miarolitice. Intr-o asemenea cămăruță am găsit cristale violete de *florina* de mărimea unuĭ bob de mazere. Forma observată e cea de cubĭ îngemănațĭ prin pătrundere. Tot în granitul de acolo am găsit cristale de *Zircon*; cel maĭ mare e cît un bob de pasat și are forma ∞ P (110). P (111).

In granitul de la Piatra-Roșă lîngă Cerna se află *pirita* în cristalĭ marĭ. D-l Louis Forbice mĭ-a oferit un cristal de mărimea uneĭ alune, avînd forma de cub foarte regulat, cu fețele strălucitoare.

Dr. Th. Nicolau

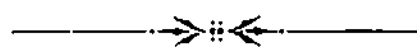

Chestiunĭ de psihologie criminală

Un caz patalogic

Atît ziarele franceze, cît și cele romîne și în special cele germane, aŭ povestit acum de curînd cu un lux extraordinar de mare de amănunte, despre cazul Ideĭ Schnell, din München. «Teribila criminală de 14 anĭ, monstrul din München» etc. etc., ĭată titlurile de ziare relativ la această afacere.

Să povestim și noĭ, în scurt, faptele ce cad în sarcina aceșteĭ fete. Iată într-adevăr de ce e vorba.

Intr-una din zile, 4 Octombre, anul trecut 1907 moare într-un institut de copiĭ, un băețaș de cîte-va lunĭ, anume Büchner. Trebue de adăogat că, stabilimentul în care creștea frageda victimă, se bucura de o mare reputație, dar că, repețirea continuă a deceselor, care se succedaŭ la intervale scurte, 13 copiĭ unul după altul, aŭ alarmat lumea și în special mediciĭ institutuluĭ, care nu-șĭ puteaŭ explica de loc mortalitatea această așa crescîndă.

Făcîndu-se autopsie miculuĭ cadavru, s-a găsit creerul înțepat. Cu ce? lucrul s-a dovedit, cu ace. Procedîndu-se la primele investigațiĭ criminalul — orĭ maĭ drept zis — criminala a fost descoperită. Era una din micele îngrijitoare, anume Ida Schnell, care adusă în fața judecătoruluĭ de instrucție, face complecte mărturisirĭ, mărturisirĭ întretăiate de plîns.

Acesta e cazul.

Interesîndu-ne maĭ de aproape și cercetînd unele lucrurĭ, nu credem de prisos a le împărtăși și cititorilor noștri.

Intr-adevăr, la prima vedere, cazul acesta prezintă două aspecte foarte diferite publiculuĭ. Primul, e sub forma uneĭ micĭ informaţiĭ la faptele diverse, ale unuĭ jurnal, saŭ e dat cu un lux trivial de amănunte de către ziarele de senzaţie. Treĭ zile apoĭ, cazul e uĭtat, căzînd în banalitatea lucrurilor de toate zilele. Secundul, vr-un ziarist cu pretenţiĭ, înfăţișează acest caz de boală sub homericele aere ale criminaluluĭ născut. Și atuncĭ ţine-te Doamne de șirul lungilor fraze căzute în receptaculul ziaristuluĭ memorie, se așterne pe albul hîrtieĭ, pentru a fi împrăștiat cititorilor!

Ah, Sancta Simplicites! Și de aicĭ, pînă la a cere guillotina nu e de cît un pas, căcĭ, criminalul născut fiind considerat ca infantînd alţĭ criminalĭ născuţĭ și el personal, imposibil de corijat, pentru stîrpirea acesteĭ „Vil razza damnata“ cum zice Rigoletto, singurul mijloc, într-adevăr cel maĭ bun, e decapitarea, societatea aplicînd pedeapsa talionuluĭ, faţă de acești indivizĭ.

Dar acest «caz» maĭ poate da loc și la alte interpretărĭ greșite, anume din partea superficialilor criminologĭ. Intr-adevăr eĭ, fără a lua în consideraţie acel sumum de factorĭ carĭ intervin pentru crearea criminaluluĭ născut, vor căuta a stabili comparaţiĭ și analogiĭ forţate, ĭar de aicĭ, din paralele lor, care în treacăt fie zis, numaĭ paralele nu-s, vor trage — premisele fiind greșite — o concluzie fantazistă, care s-ar rezuma în declaraţia că și ţara noastră are acest sui generis produs : criminalul născut, lucrul care ne grăbim să spunem că nu-ĭ exact, pentru Romînia, rămîind a demonstra în altă ocazie această afirmare a noastră.

Dar la rîndul nostru să examinăm și noĭ cazul IdeĭSchnell. Din capul loculuĭ, ţinem a spune că, tipul criminaluluĭ născut există și nu e, cum mulţĭ caută a afirma, o fantazie lombroziană.

Criminalul acesta e un tip morbid, pe care neuronologia și examenul microscopic al creeruluĭ l-a dovedit. Inainte de a vorbi despre acest lucru, să luăm cîte-va exemple de femeĭ criminale.

Literatura greacă, ne-a dat tipul Medeeĭ, fratricidă și infanticidă. Medeea, a inspirat pe ceĭ maĭ de seamă autorĭ aĭ bătrîneĭ Hellade. Rînd pe rînd, Euripide, Eschil s-aŭ pus talentul în joc. După aceștiĭa, Seneca, Ennius, Corneille, Grillparzer, pînă și muzicantul Cherubini, aŭ căutat, fie-care în felul săŭ, s-o descrie.

După Medeea, vine Phedra, imortalizată cu tragediile luĭ Euripide și Racine.

Autoriĭ grecĭ, aŭ căutat să explice forţa neînvinsă de a ucide inconștienţa criminaluluĭ, prin ideĭa fatalităţeĭ, carĭ apasă asupra creatureĭ criminale. Exemplu strălucit de această «rezonare», îl găsim în Oedip, favoritul tragedieĭ grece. Fatalitatea destinuluĭ, apasă asupră-ĭ, ĭată scuza. Incontestabil însă, cel maĭ mare psicholog criminalist e Schakespeare, cu faĭmoasele sale tipurĭ : Mach-

beth — criminal născut — Hamlet — criminal nebun și Otello — criminalul pasional.

Macbbeth, e tipul suprem al criminaluluĭ născut, produs al nevroseĭ epileptice: «Nu vă mișcațĭ, zice ea, nobilĭ Domnĭ, stăpînul meŭ este dese-orĭ prins de aceste accese, încă din timpul copilărieĭ». Intr-adevăr datele recente ale psichiatrieĭ moderne arată pînă la evidență că, epilepsia larvată, este cea maĭ puțin aparentă din formele nevroseĭ, întru-cît ea egalează cu convulziunea fibrelor musculare.

„Inconștiența" luĭ Machbeth, a dat ocaziĭ la multe reflexiĭ, relativ la imprudentele revelațiunĭ pe care le face ca imediat după comiterea crimeĭ, denegîndu-se «realitatea» faptuluĭ.

Noĭ credem însă că, „inconștiența" aceasta e foarte naturală la tipurile de criminalĭ născuțĭ, întru cît ideĭa uneĭ acțiunĭ mizerabile nu naște cea maĭ mică oroare, orĭ scîrbă, în sufletul individuluĭ, ci din contra, ea conrespunde în mod absolut exact afinitățeĭ sale mentale. De ce? Vom avea ocazie a vorbi despre asta maĭ la vale. Revenind, vedem că, în exemplul acesta cu Machbeth, noĭ maĭ găsim și altceva: o desfășurare cu mult maĭ mare de cruzime, o rafinare maĭ intensă în comiterea crimeĭ, de cît la bărbat. Pentru ce oare? E femeĭa maĭ rea, maĭ mizerabilă în detalĭurile uneĭ crime de cît un bărbat? Senzibilitatea eĭ, e maĭ atrofiată? De sigur că da și lucrul acesta nu e azĭ un mister pentru nimenĭ. Uitați-vă la noĭ în țară. Un bărbat dacă ucide, îl lasă în locul unde a comis faptul, fie într-o pădure, fie în casă, etc. O femee nu, orĭ îl îngroрpă, orĭ îl taĭe bucățĭ și-l ascunde în vre-o groapă de unde apoĭ, porciĭ rîmînd, îl dezgroapă și-l mănîncă, orĭ îl ung cu petrol și-ĭ daŭ foc, etc.

In vizitele noastre la Plătăreștĭ, (închisoare de femeĭ), am avut ocazie de a face această constatare. Dosarele femeeĭ A. V. și ale altora, probează pînă la evidență acest fapt. Crima recentă care a pasionat adînc opinia publică a treĭ țărĭ, Franța, Anglia și Monaco, cazul Vereĭ Good, e încă în memoria tuturora, pentru a ne sili să maĭ inzistăm. Maĭ mult, în dezbaterile proceselor pasionate de dragoste, crima a fost tot-deauna maĭ monstruoasă, cînd a fost amestecată vre-o femee.

Ferri, zice....., l'anthropologie criminelle nous apprend que, si les femmes commettent moins des crimes, elles sont, sauf dans les meurtres commis par passion, plus cruelles, plus obstinées dans la *récidive, moins succeptibles de repentir* que les hommes [1]).

Vedem că, în general, noĭ avem aceleașĭ credințĭ ca și Ferri, deosebindu-ne în ceea-ce privește crimele pasionale și încă în chestiile recidiveĭ și cauzăreĭ. Ne rezervăm dreptul a proba altă dată că, în țara noastră, teoria sa, orĭ maĭ drept zis, teoriile școaleĭ italiene, inclusiv, homo deliquante al luĭ Lombroso, nu aŭ nicĭ cea maĭ mică aplicație și veracitate.

---

1). Ferri. Les criminels dans l'art litérat. Alcan 902. pag. 42 a 2 ediție.

Dar să continuăm.

Cum se explică faptul acesta? Psichologia, ne arată că sistemul nervos al femeeĭ, este mult maĭ emotiv, maĭ succeptibil emoţiuneĭ şi senzaţiilor de cît omul, atuncĭ, cum rămîne cu asertiunea de maĭ sus?

Ştiinţificeşte, lucrul se lămureşte uşor, ĭar experienţele probează pînă la evidenţă afirmarea aceasta. Iată cîte-va exemple înnainte de a intra în concluziile teoretice, *Casper*, a constatat crima următoare comisă de o mamă, care şĭ-a băgat copilaşul într-o ladă plină cu vespĭ, lăsîndu-l să moară în acele chinurĭ spazmotice. O alta tot de Casper dată la iveală, după ce şĭ-a ucis bărbatul, l-a tăĭat bucăţele, le-a fript şi apoĭ le-a mîncat! La noĭ în ţară, avem ĭarăşĭ destule exemple. Să povestim vre-o cîte-va cercetate de noĭ.

Maria G. B. 29 anĭ, originară din Dorohoĭŭ. Figură simpatică şi perfect proporţionată. Membrele fine, ochiĭ ovalĭ, fruntea largă, nasul drept, părul castaniŭ. Fiind măritată şi soţul eĭ făcîndu-şĭ stagĭul de 3 anĭ în oştire, trăĭeşte în concubinaj cu băĭatu G. Soţul se întoarce, găsind că nevasta luĭ a născut un copil. De aicĭ ceartă teribilă. Bărbatul o bate. Cu o seară înnainte de a pleca el la cazarmă, Maria pe cînd dormea soţul, ĭĭ aplică o lovitură puternică cu toporul. Il taĭe bucăţĭ, şi-l acoperă cu un suman, totul fiind băgat sub pat. După cîte-va zile cărnurile încep să miroase, ucigaşa le ĭa şi le îngroapă după casă, de unde cîiniĭ şi porciĭ îl scot la iveală.

Maria T., 19 anĭ, împreună cu mama eĭ, ucid pe Marin T., tatăl şi soţul lor.

Maria A. M. T., de 26 anĭ, originară din Ilfov, nimic anormal în faţa orĭ membrele eĭ, din contra foarte simpatică. Impreună cu tatăl săŭ, ucide pe bărbatul eĭ, gătuindu-l cu nişte bete. Cadavrul l-aŭ aruncat în puţ.

Anica H., de 41 anĭ, originară din Neamţ. Naltă, bine făcută, inteligentă. Nimic anormal în faţa eĭ, ucide două copile, pe Maria P. şi pe Ioana G., în modul următor: împreună cu cea dintăĭ, se duc la părîŭ, unde repezindu-se asupra copileĭ Maria, o apucă de gît şi o ţine cu capul sub apă, pînă moare în mîinile eĭ. Ioana G. survenind, criminala procedează în acelaş mod. Motivul? Anica H., era cîrcĭumăreasă şi credea că fetiţa P., în vîrstă de 9 anĭ, o fura. Pe Ioana G., a ucis-o pentru a nu fi denunţată.

Leanco V., strangulează cu mîinile eĭ pe bărbatul eĭ, după ce ĭĭ batjocoreşte trupul.

Şi alte multe exemple am maĭ putea cita, lucrul ce-l credem de prisos, cazurile citate, fiind în deajuns de probante. Maĭ e oare nevoĭe de a povesti de Verra G., care a ucis o femeĭe, ea singurică şi apoĭ în unire cu soţul eĭ, aŭ tăĭat-o bucăţele, aŭ pus-o într-un coş mare, expediindu-l apoĭ pe căile ferate.

Intr-adevăr, experienţele făcute de Sergi şi Ottolenghi, aŭ

demonstrat, probînd pînă la evidenţa că, senzibilitatea femeilor şi a copiilor este mult maĭ mieă de cît a unuĭ bărbat.
(Urmează)

Dr. I. Naum
Director Penitenciaruluĭ Central
din Focşanĭ.

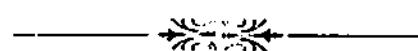

Asistenţa alienaţilor în ţara noastră

D-l dr. Mileticiŭ medicul primar al ospiciuluĭ de alienaţĭ Madona-Dudu din Craiova, adresează d-luĭ dr. Zosin următoarea interesantă scrisoare cu privire la îngrijirea alienaţilor din institutul de acolo.

Craiova, 27. I. 908.

Stimate coleg!

Iţĭ mulţămesc pentru frumoasa d-tale recenziune a broşureĭ mele în *Arhiva*. Cuvintele mele energice şi documentate pe adevăr, aŭ avut un bun efect, unora nu prea le-a plăcut limbagĭul meŭ — deoarece în ţara romînească nu este nicĭ uzul nicĭ nu place oamenilor a spune crudul adevăr — dar am avut noroc că în capul administraţieĭ Epitropieĭ Madona-Dudu a venit un om, care este pătruns de absoluta necesitate că institutul de alienaţĭ Madona-Dudu trebue ridicat şi menţinut la nivelul institutelor similare occidentale. Acest epitrop, este d-nul Petre Chitzu, advocat de frunte din Craiova şi deputat în Cameră. Pentru budgetul viitor 1908-909 mi s-a prevăzut suma de 13.000 leĭ pentru trusoul spitalicesc, 55.000 leĭ pentru băĭ hidroterapeutice sistematice şi încă alţĭ 10.000 leĭ pentru reparaţiunĭ radicale şi transformărĭ în spitale. Alocaţia budgetară regulată pe fie-care an este circa 65.000 leĭ pentru întreţinerea institutuluĭ. Astfel cred că la toamnă acest spital se va prezinta în bune condiţiunĭ.

Anul viitor se proectează construirea a două pavilioane separate — et bien, qui vivra, verra — zice francezul.

In noul budget 1908 - 909 am reuşit a se desfiinţa o sinecură, postul de subintendent, funcţie cu totul inutilă, şi a se înfiinţa postul de suroră de caritate, destinat a fi ocupat de o soră de caritate de la institutul S-ta Elisaveta din Bucureştĭ. Această soră mă va seconda în psihoterapie. Cred că ideĭa mea este bună.

Precum ştiĭ, luptele nenorocite de partid îşĭ vîraŭ codiţa pînă la numirea celuĭ din urmă infirmier saŭ rîndaş dintr-un spital. Ast-fel că medicul nicĭ odată nu poate avea un personal rutinat şi înbătrînit în serviciŭ. Spre a ameliora şi acest răŭ, am elaborat un regulament noŭ spitalicesc, în care medicul singur dispune de numirea şi revocarea personaluluĭ întreg. Acest noŭ regulament, graţie stăruinţelor d-luĭ epitrop Petre Chitzu, care

a recunoscut utilitatea sa, a şi fost aprobat de d-nul ministru Haret, care apreţueşte adoperaţiunile mele şi mă cunoaşte bine personal; acum aştept numaĭ sancţionarea d-luĭ Ministru de Interne conform art. 5 din regulam. legeĭ asupra alienaţilor — apoĭ cred cu un asemenea regulament sancţionat de doĭ miniştri, stabilitatea personaluluĭ spitalicesc va fi maĭ bine garantată.

Cred că te vor interesa aceste lucrurĭ, de aceĭa m-am grăbit a ţi-le comunica, căcĭ luptăm împreună în aceĭaşĭ direcţiune.

Cu o strîngere cordială de mînă.

Dr. Mileticiŭ

EDMOND DEMOLINS

Edmond Demolins cel maĭ distins şi luminat ĭubitor de neam al Franţeĭ, spre nefericirea eĭ şi a întregeĭ lumĭ, în ziua de 27 Iulie, a încetat din viaţă printr-o moarte subită de Caen.

S-aŭ strecurat atîtea lunĭ de zile deatuncĭ, şi nu ştiŭ vre-o revistă romînească, să fie anunţat măcar acest trist eveniment, pe care toată lumea trebuĭa să-l cunoască, căcĭ mintea ageră a unuĭ om de o voinţă şi putere de muncă neîntrecută s-a stîns înainte de vreme!

*

Demolins de tînăr încă, desfăşura o activitate intelectuală destul de mare. Pe la 1874, la 22 de anĭ a publicat un volum: „Mouvement communal au moyen âge“ şi ceva maĭ tîrziŭ a scris „Histoire de France“ în 4 volume, de unde cu uşurinţă se poate vedea calitatea luĭ de scriitor.

La 1880, Frédéric Le Play, întemĭetorul şcoliĭ de observare în studiarea fenomenelor sociale, încredinţă tînăruluĭ scriitor direcţia revisteĭ: „La Réforme sociale“. Insă după moartea mareluĭ economist, împreună cu Henri de Tourville, dezvoltă ştiinţa socială bazată pe metoda de observaţiĭ, întemeind revista „La Science sociale“, care răpîndeşte ideile ce astăzĭ încep să se impună.

De la fondarea acesteĭ reviste îşĭ începe Demolins adevăratul cîmp de activitate. Grupează în jurul luĭ maĭ mulţĭ tinerĭ pe care-ĭ cultivă în vederile ştiinţeĭ sociale, cu ajutorul cărora prin observaţiĭ şi anchete sociale, caută să stabilească legile ce conduc societăţile omeneştĭ.

Sub direcţia luĭ, s-aŭ publicat o serie de lucrărĭ, a căror netăgăduită însemnătate, ajuta într-o măsură destul de mare la cimentarea fundamentuluĭ acesteĭ ştiinţĭ întemeiată de Le Play şi Tourville, apoĭ continuată într-un chip cu totul ştiinţific de Demolins.

Dovezĭ de evoluţia progresivă a ştiinţeĭ sociale, sunt însă publicaţiunile luĭ, prin care a ajuns la o popularitate universală.

Desigur că toată lumea cunoaşte faimoasa sa operă: „*A quoi tient la superiorite des Anglo-Saxons*“, căcĭ s-a tradus în toate limbele şi s-a scos în nenumărate ediţiĭ. S-a tipărit chiar şi în romîneşte, dar numaĭ în foiletonul uneĭ foĭ zilnice.

Demolins mergea des în Anglia prin anchete saŭ diferite congrese, unde era chemat ca conferenţiar; şi ast-fel a reuşit să cunoască rasa Anglo-Saxonă pe care o găseşte superioară prin ***dezvoltarea spirituluĭ de iniţiativă şi pregătirea sănătoasă în lupta pentru existenţa***. Numaĭ societăţile particulariste sînt capabile să ne dea astfel de tipurĭ, căcĭ indivizi nu aŭ atîta legătură şi nu sînt sprijiniţĭ de stat, ca astfel să-ĭ împedice cu dezvoltarea lor individuală, formîndu-ĭ funcţionarĭ după tipul societăţilor comunitare, unde tembelizmul oriental se răsfăţa în voĭe. Legiŭitoriĭ englejĭ aŭ fost pă-

trunşí de binefacerile acestuĭ sistem de educaţie, şi cu drept cuvînt căcı, dreptul de moştenire a celuĭ maĭ mare, dă rezultate destul de satisfăcătoare.

Copiĭ maĭ micĭ a unor părinţĭ bogaţĭ chĭar, se pregătesc din timp să înveţe ceva cu care să poată lupta pentru a rezista valurilor neîndurătoare a vieţeĭ furtunoase.

Tendinţa spre particularizm, deci e o cauză de progres ĭar nu comunizmul pentru care se zbat atîţĭa utopiştĭ orbiţĭ poate şi de viclenia multor interesaţĭ.

„*L'education nouvelle*", o lucrare de o importanţă netăgăduită prin exactitatea observaţiilor sale, ne învaţă o mulţime de lucrurĭ folositoare. Arată cum trebuĭe educaţĭ copiiĭ în vederea vremurilor viitoare, criticînd modul de educaţie actuală, care pregăteşte tineretul pentru trecut. Apoĭ constată defectuozitatea şcoalelor moderne, ce sînt incapabile de a da o educaţie sănătoasă copiilor, căcĭ nu primesc decît o instrucţie neîndestulătoare în majoritatea cazurilor în lupta pentru traĭŭ.

Acest răŭ îl datoreşte faptuluĭ, că prea mare e distanţa dintre profesorĭ şi elevĭ şi astfel nu se pot stabili raporturĭ personale între unii şi alţiĭ, ca să se poată lupta pentru formarea caracteruluĭ.

„*Grandes Routes des Peuples*" poartă subtitlu: Comment la route crée le type social. Aicea dovedeşte că drumul ce-l urmează un popor adică locul în care se aşază, înrîureşte într-un chip hotărîtor asupra dezvoltăriĭ luı ca naţiune. Ĭar societatea primitivă de la origină îşĭ urmăreşte întreaga evoluţie de progres cu toate fazele prin care a trecut, arătînd cum o anumită regiune creĭează un anumit tip, şi cum se deosebeşte un tip social care a luat naştere din aceĭaşĭ ramură cu acela ce a urmat un alt drum.

În *A-ton interêt à s'emparer du pouvoir?* Demolins căuta să arăte superioritatea vieţeĭ private faţă de cea publică din punct de vedere al acţiuneĭ sociale. Şi dovedeşte cît de mult poate să facă societatea de iniţiativă privată. Ĭată ce zice Paul Rousiers*) cînd vorbeşte de această carte. „Nimenĭ nu mă va contrazice, dacă afirm, de exemplu, că o viaţă întrebuinţată ca aceĭa a luĭ Edmond Demolins, preţuĭeşte maĭ mult ca a unuĭ om politic, Ministru al instrucţiuneĭ publice, pentru viitorul educaţieĭ în Franţa".

Demolins era maĭ pre sus de toate omul practic care caută să aplice cu folos aceĭa ce ştie din studiile sale sociale, şi astfel înfiinţează renumita şcoală „Des Roches", unde se urmează programul stabilit de el după acela al şcoalelor engleze, şi adoptat la nevoile actuale ale vieţeĭ franceze.

La 3 km. depărtare de Verneuil (24 de Paris) în mijlocul uneĭ cîmpiĭ întinse, se rîdică din distanţă în distanţă, nişte case simple, care după aspectul lor exterior nu-ţĭ daŭ impresia rece şi posomorîtă de şcoală. În fie-care locuinţă, un număr restrîns de elevĭ trăesc împreună alcătuind un fel de familie împrejurul directoruluĭ, uitînd că se află într-o instituţie ce are o anumită menire.

Eleviĭ, de dimineaţă staŭ împreună cu profesorul pe care-l consideră ca pe un părinte şi fac cursurile într-un chip practic instruindu-se pe neştiute. Din aceste raporturĭ intime, profesorul uşor poate vedea ce-ĭ lipseşte fiecăruĭ elev în parte, fiind astfel în posibilitate de a forma caractere.

Pe lîngă munca intelectuală ce o depun pentru învăţarea ştiinţelor pozitive şi a limbelor viĭ, se maĭ învaţă cultivarea pămîntuluĭ şi diferite meseriĭ. Prin aceasta, L'école de Roche, luptă contra pericoluluĭ ce-ĭ ameninţa tot maĭ mult, funcţionarismul, lăsînd industria naţională, care astăzĭ e în mare parte stăpînită de Englejĭ, Germanĭ şi Belgienĭ.

Apoĭ căuta cît maĭ mult dezvoltarea individualităţeĭ; dîndu-li-se libertate elevilor, însoţită de responzabilitate şi aşa primesc o educaţie naturală.

Demolins simboliza viaţa şi energia. Se găsea într-o activitate neîntreruptă, căcĭ numaĭ atuncĭ nu gîndĭa, ne spune el însuşĭ cînd se afla în automobil.

Dacă Demolins n-ar fi lucrat decît pentru înfiinţarea şi menţinerea

1). La Science sociale. 22 année--39 Fascicule.

acesteĭ școlĭ, care îndeplinește scopurĭ așa de înalte și frumoase, încă ar trebui să rămîĭe generațiilor noastre ca un exemplu de patriot cinstit și luminat, care șĭ-a sacrificat interesele personale pentru binele general al neamuluĭ.

Gh. N. Leon

DĂRI DE SAMĂ

Dr. P. Zosin. Viitorul Românieĭ *saŭ ce constată un romîn în țara luĭ și ce propune pentru propășirea eĭ. (Iașĭ, 1907, un vol. 160 pag. Pr. 3 leĭ)*

Lucrarea d-luĭ dr. P. Zosin se prezintă cu caracterul unuĭ judicios studiŭ asupra prezentuluĭ nostru politico-social. Autorul face parte dintre aceĭ tinerĭ carĭ din cauza spirituluĭ lor critic și a combinațiilor partidelor politice a rămas deoparte de vĭața politică activă. Nu se pot împaca niciĭ odată spiritul critic cu disciplina oarbă de partid, care dese-orĭ îțĭ cere să tacĭ chĭar asupra faptelor celor maĭ reprobabile.

Dr. Zosin găsește prezentul cît se poate de întristător și crede de a sa datorie «să spuĭe deschis ce gîndește». Și o spune. Opera e plină de constatărĭ adevărate; în toate formele vieţeĭ noastre sociale, găsește răle, pe care le evidențiază și atrage asupra lor atenția celor în drept. N-are noroc, însă, pentru că propovăduirea ce o face, pentru țara noastră, e vorbă în pustiŭ spusă, și dovadă avem că pentru a da soluție chestieĭ țăräneștĭ a trebuit o revoluție care să deștepte din zăpăceală pe oameniĭ noștri politicĭ, deși chestia s-a discutat de peste șase-zecĭ anĭ în presă, în broșurĭ și în timpurĭ a fost adusă și în parlament. Indrăznețiĭ șĭ-aŭ primit pe timpurĭ pedeapsa, porțile parlamentuluĭ li s-aŭ închis, pentru tot-deauna, poate.

Rînd pe rînd autorul trece în revistă critică toate marele probleme ale vĭețeĭ noastre sociale și indicînd cauzele răuluĭ, nu se sfiește a-l atribui, în primul rînd, claselor dirigente, carĭ aŭ lipsit mult, foarte mult, de la datoria lor către patrie și neam.

Constată că clasele dirigente aŭ neglijat cu totul populația rurală, istovindu-ĭ puterea de vĭață și lăsînd-o într-o ignoranță condamnabilă, din care cauze țaranul a devenit un fatalist și sceptic. Vĭața de toate zilele, starea sanitară, raporturile țaranuluĭ cu proprietariĭ și arendașiĭ, starea culturală și politică, etc. le descrie în note juste, dînd aproape la fie-care chestiune soluția. Autorul a dat toată atenția chestieĭ țărăneștĭ, lucru ce se impune prin importanța eĭ. Studiind starea socială de la orașe, o găsește tot atît de întristătoare ca și cea de la țară, cu toată spoĭala de civilizațiune ce se zice că există.

Analfabetizmul e încă o problemă, alăturĭ de lipsa de cultură serioasă la ceĭ ce se pretind ca atare și alăturĭ de lipsa de caractere. Corupția fizică, morală și politică îșĭ face loc, ĭar caracte-

rele și demnii, devin în cel maĭ bun caz «un obiect de derizineu și de hulă». Cu tot atîta putere de evidenţiare și critică vorbește de maĭ multe chestiĭ, ca cea evreĭască, a tezauruluĭ public, situaţieĭ femeilor, funcţionarismul, armata, oameniĭ politicĭ, etc.

Cetind această interesantă carte rămîĭ cu impresia bună și o apreciezĭ ca un studiu serios.

Un lucru rămîne însă la arătarea atîtor răle, mijloacele de îndreptare sunt expuse prea succint. O dezvoltare maĭ mare a îndreptărilor ce sunt de făcut ĭera necesară și chĭar se impune. Sperăm într-o a doua ediţie adăugită și complectată.

Pentru viitor autorul crede că ficţiunea regimuluĭ constituţional de azĭ va trebui înlocuită, pentru a nu ajunge la peire și găsește mijlocul în întroducerea votuluĭ universal, abolirea privilegiilor politice legate de avere și în reforma impozitelor. Aci studiul trebuĭa să fie cît se poate de dezvoltat, ne rămîne regretul de a nu-l avea, căcĭ am fi avut ocazie de a ceti și aprecia părerĭ pe carĭ trebue să le avem în considerare.

Dimitrie G. Longinescu
Avocat

CRONICĂ

Spre lămurire. — Cu privire la cele publicate în Arhiva XVIII, 512, cum că d-l Weigand a intervenit printr-o scrisoare pe lîngă d-l Gröber în contra etimologiilor publicate de mine în Zeitschrift für romanische philologie XXXI, ţin să declar că d-l Gröber nu mĭ-a comunicat nimic în această privinţă. De alt-fel, se înţelege de la sine că un om de onoare ca d-l Gröber n-ar putea nicĭodată comunica conţinutul uneĭ scrisorĭ particulare. Faptul însă e adevĕrat. Cum l-am aflat, acesta e un secret care mă privește numaĭ pe mine.

A. Philippide

Cîteva cuvinte pentru Șezătoarea. — După o întrerupere de doĭ anĭ jumătate, în care timp d-sa a cercat politica... cu degetul, d. Artur Goroveĭ face să reapară *Șezătoarea*.

Apărută acum șeĭsprezece anĭ în urmă — primul număr poartă data de 1 Mart 1892 — Șezătoarea a dus-o greŭ chĭar dela început, nu din cauza lipseĭ de material — de acesta avea ea destul, slavă Domnuluĭ, — ci din cauza lipseĭ de abonaţĭ și, ceĭace încă e și maĭ trist, din cauza lipseĭ de ajutor material suficient din partea instituţiilor din fruntea culturiĭ romîne. Totuș d. Goroveĭ n-a desperat. Intovărășit de cîţĭva vrednicĭ învăţătorĭ, entusiaștĭ ĭubitorĭ aĭ folkloruluĭ nostru, și conștient de valorea reală a întreprinderiĭ sale, d. Goroveĭ a mers înainte. Persistenţa aceasta, într-un timp cînd, la noĭ, toate se încep și toate se lasă baltă, este spre cea maĭ mare onoare a folkloristuluĭ dela Fălticenĭ.

Primele nouă volume, cîte aŭ apărut pănă acuma din Şezătoarea, se prezintă cît se poate de bine. Materialul, relativ bogat şi foarte variat, pe care ni-l oferă, este de cea maĭ mare importanţă pentru folklorul şi filologiĭa romînă. Avînd însă dorinţa sinceră ca Şezătoarea să meargă cît se poate maĭ bine, voiŭ face, cu această ocazie, cîteva observaţiĭ privitoare la unele neajunsurĭ, care, cu bunăvoinţă, se pot uşor evita.

Transcrierea cuvintelor dialectale lasă de dorit. Culegătoriĭ, în cea mai mare parte învăţătorĭ, ademeniţĭ de limba comună strecoară în textele dialectale publicate de eĭ fonetisme de ale limbiĭ comune, dînd astfel naştere uneĭ limbĭ hibride care nu există şi putînd astfel induce în eroare pe ceĭ care aŭ prea multă încredere în imprimat.

Transcrierea sunetelor dialectale, pe care aŭ încercat-o uniĭ culegători, trebueşte părăsită ca irealizabilă. Cunoaşterea exactă şi amănunţită a sunetelor romîneştĭ constitue desigur un capitol important din fonetica limbiĭ noastre, însă acest lucru nu se poate face la Şezătoarea, căcĭ pentru aceasta trebuesc cunoştinţĭ solide de fonetică şi o ureche destul de exercitată.

Glosarele, care formează una din părţile cele maĭ preţioase ale Şezătoriĭ, sînt cît se poate de defectuos publicate. Autoriĭ nu observă nici macar ordinea alfabetică a cuvintelor. Din această cauză se întîmplă ca se înregistrează un acelaş cuvînt de cîte două orĭ, pe lîngă, fireşte, faptul că devin şi foarte greŭ de utilizat. Tălmăcirea înţelesurilor este apoĭ făcută într-un stil uneorĭ puţin clar, aşa că este greŭ de priceput ceĭa ce a vrut să spue autorul. Accentul cuvintelor trebue totdeauna notat, şi în parantez, cu cunoscutul semn special, imediat după titlu, nu în însuş titlu.

Într-o revistă folklorică, cum e Şezătorea, nu se poate admite altă *ortografie* decît cea *curat fonetică*.

Insfîrşit trebue să se evite cu orĭce preţ *greşelile de tipar*. În publicaţiile folklorice greşelile de tipar devin o adevărată pacoste, fiindcă nu maĭ poţĭ şti care este forma adevărată a cuvîntuluĭ.

Va recunoaşte d. Goroveĭ că aceste observaţiĭ pornesc nu din fanfaronada de a tot căuta cusururĭ la alţiĭ, ci din tendinţa sinceră de a îndemna Şezătoarea la progrese realizabile, şi se va decide d-sa a le traduce în faptă?

G. Pascu.

Banchetul d-luĭ Xenopol.— D-l A. D. Xenopol profesor universitar, membru al Academieĭ Romîne, membru al Institutuluĭ de Franţa, preşedinte al acesteĭ societăţĭ şi director al „Arhiveĭ", a ţinut, la Sorbona în Paris, un curs asupra teorieĭ istorieĭ, care a avut un însemnat răşunet atît în presa străină cît şi în cea din ţară.

Societatea Ştiinţifică şi Literară din Iaşĭ, pentru a-l sărbători, a luat hotărîrea să deĭe în onoarea d-luĭ A. D. Xenopol un banchet, în ziua de Sîmbătă 8 Martie 1908, orele 7 sara, în salonul mareluĭ otel Traian, din Iaşĭ.

Pentru orĭce priveşte revista a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, profesor, Iaşĭ.

In însemnata editură a Institutuluĭ de arte grafice din Bucureştĭ, aŭ apărut următoarele opere:

V. Alexandri. Teatru V, 436 pag. 1908, Pr. 1 l. 50.

I. L. Caragiale. Teatru, opere complecte, 400 pag. Pr. 2 l.

A. C. Cuza. Naţionalitatea în artă, principiĭ, fapte, concluziĭ, 1908, 242 pag. Pr. 1 leŭ 50 b.

A. Vlăhuţă. Clipe de linişte, nuvele, 280 pag. Pr. 1 l. 50 b.

Constanţa Hodoş. Martiriĭ roman, 1908, 244 pag. Pr. 1 leŭ 50 banĭ.

M. Sadoveanu. Insemnările luĭ Neculaĭ Manea, 228 pag. Pr. 2 leĭ.

C. Sandu-Aldea. Pe drumul Baraganuluĭ, 1908, 250 paginĭ. Pr. 1 leŭ 50 b.

I. Slavicĭ. Nuvele: O vïaţă perdută. Moara cu noroc, Norocul, Comoara. (vol. II) cu cîte-va desemne de Stoïca. 319 pag. Pr. 1 leŭ 50 b.

A. Mîndru. Zărĭ senine, 1908, 1 vol. 150 pag. Pr. 1 l. 50 b.

In institutul Göbl. a apărut:

G. Lucian Boltuş. Cîte-va cuvinte asupra activităţiĭ Credituluĭ Agricol şi foloasele aduse ţărăuimiĭ de această instituţie. Bucureştĭ 1908.

Reviste noue.

Arta Romînă, revistă (pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură, sub direcţiunea d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ, (abonamentul 6 leĭ pe an).

Romănia Nouă, revistă lunară, sub direcţiunea d-luĭ *I. G. Calomeri*, abonament 10 leĭ anual, str. Episcopieĭ 3. Bucureştĭ.

Viitorul Social, revistă lunară. Directorĭ: Dr. C. Racovski, George Grigorovicĭ şi M. G. Bujor; administrator Ioan Sion, str. Sft. Teodor 31, Iaşĭ, abon. 10 leĭ.

Revista din Iaşĭ. Director *Ilie Bărbulescu*, abon. 10 leĭ.

Familia Romînă, revistă săptămînală ilustrată. Proprietar-editor Lucian Bolcaş, Budapesta II, strada Csáky, 23. Abonament 10 coroane şi 12 leĭ pentru Romania.

Biblioteca Modernă. Director Vasile Alexandrescu, Bucureştĭ str. Biserica Eniĭ 7. Abonamentul 10 leĭ, ediţia de lux 20 leĭ.

Revista absolvenţilor şcoalelor comerciale, str. Palat No. 1, Iaşĭ, abonament 6 leĭ pe an.

Sportul, publicaţiune lunară a societăţiĭ sportive. Calea Victorieĭ 41 Bucureştĭ. Exemplarul 50 banĭ.

ANUNCIURI

Medalia comemorativă, bătută cu ocazia împlinireĭ a 30 de anĭ de la luarea Griviţeĭ şi eliberarea Bulgarieĭ, 30 August 1877—1907.

Comitetul de iniţiativă:

Preşedinte: A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Academieĭ; *membri:* General P. Botez, T. T. Burada, Lt. Col. G. Tereuzescu, Lt. Colonel Alex. I. Jippa, C. N. Paraschivescu, Lt Col. în garda civică, Maior Al. Cujbă, Căp. K. P. Cernea, Căpitan Flexi, Căpitan Dumănescu, A. D. Atanasiu.

(Medaliile se găsesc la toate librăriile din ţară. Depozit general la Librăria „Autoriĭ Romînĭ" Iaşĭ).

LUPTA PENTRU VIAŢA

REVISTĂ SOCIOLOGICĂ şi LITERARĂ ILUSTRATĂ

redactată de N. A. BOGDAN

Au apărut două volume complecte pe aniĭ 1903—1905, conţinînd 450 paginĭ, cu peste 200 articole, studiĭ sociologice şi de economie naţională, nuvele, piese teatrale, poveştĭ, schiţe istorice, documente, versurĭ, amintirĭ din teatru, anecdote, etc. *Peste 100 Ilustraţiĭ.* Preţul ambelor volume *5 lei*, franco. Un singur volum *2 lei 50*, franco.

A se adresa d-lui **N. A. BOGDAN** *str. Albineţ No. 2 — Iaşĭ.*

IAŞI

Tipografia „Progresul" A. Grünberg Str. Stefan cel Mare 9

1908

ANUL XIX. Martie 1908 No. 3

ARHIVA

ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ

DIN IAŞI

APARE ODATA PE LUNA

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL:

Pentru orĭce priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ.

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

IAŞI, 1908

ARHIVA

Organul Societăţiĭ Ştiinţifice şi Literare din Iaşĭ

ABONAMENTUL:

Ediţie de lux 20 leĭ.
Ediţia obişnuită: 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ

Domniĭ abonaţĭ sînt cu stăruinţă rugaţĭ să binevoĭască a trimite abonamentul la revistă pe anul curent.

Toate ziarele şi revistele care reproduc diferite articole din „Arhiva" sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

Eminentul nostru stilist şi prozator d-l **N. Gane,** a scos a doua ediţie din însemnata operă **Infernul,** de *Dante*, Traducere în versurĭ, deplin revăzută şi îndreptată. (1 vol. 350 pag. pr. 3 leĭ 50 b. Librăria Iliescu, 1907, Iaşĭ.

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

Anul XIX. Martie 1908 No. 3.

Amintiri de călătoriile Vornicului Teodor Burada, în ţară şi în străinătate, în anul 1826.

(Sfîrşit)

CAP. VIII.

Pentru voiajul meŭ în cîteva locurĭ ale Imperieĭ Austriace. Pentru cele ce am văzut în pomenita ţară.

La anul 1826, Noemvrie, trecînd graniţa Ţăriĭ romîneştĭ în Austria, în voiajul ce am făcut parte cu numitul boer Opran parte şi singur, am avut prilej de a întinde maĭ departe sfera cunoştinţiĭ mele, văzînd politiĭ maĭ regulate bine zădite şi aşezate i maĭ strălucite decît ale Moldorominieĭ, aşezăminte de feliurite învăţăturĭ, soţietăţĭ încorporate cu deosebite scopurĭ folositoare, precum şi pentru înaintirea feliuritelor ramurĭ de ştiinţe, de măestriĭ, de comerţ şi de agricultură, bărbaţĭ înzăstraţĭ cu talenti şi cunoştinţe înalte, atît în ştiinţă cît şi în arte; am văzut feliurĭ de producţiĭ şi naturale şi artifiţiale, iar ceia ce esti mai vrednic de însămnat — am văzut ţintirea politică a guvernuluĭ austriac întru a statornici şi a înainta între osăbitele stărĭ şi corporaţiĭ ale imperieĭ sale — credinţa prin simţul religios—i moralitatea, ca să fie dupre evanghelie tot cuvîntul lor adevarat—cel aşa — *aşa* şi cel nu—*nu*; ca prin acestea să rădice fericirea traiuluĭ soţial şi creditul public.

Voiajul meŭ cu D. Opran aŭ fost numaĭ pănă-n Viena, unde

despărţindu-ne unul de altul din pricină că pe D. chiemîndu-l nişte neaparate trebuinţe la Bucureştĭ şi eŭ ne vroind a mă înturna cu D. aşa de îngrabă am rămas de a erna acolo, spre a-mĭ mulţămi curiozîtatea ce aveam de a videa maĭ fundamental, lucrurile şi orînduelele pe cari ochiĭ meĭ nicĭ odată nu le-aŭ maĭ fost văzut.

Nu voĭ trece însă cu vederea, fiiĭ meĭ, de a nu vă însamna aicea macar cîte-va din cele ce am putut vedea şi din care încă îmĭ pot aduce aminte, precum—Viena se află zîdită pe rîpa dreaptă a Dunăriĭ — casele din cetate sînt maĭ toate cîte cu 7 şi 8 rîndurĭ — şi uliţele nu pre largĭ şi strîmbe din cari sînt cîteva aşa de strîmte că neputînd străbate nicĭ odinioară lumina soareluĭ pe acolo, oameniĭ lucrează şi ziua cu lumînărĭ. — Piaţe se află vr-o cincĭsprezece, din care maĭ deosebite şi maĭ vrednice de însamnat sînt numaĭ treĭ; *cea întăi* care se numeşte — Piaţa Imparatuluĭ Iosif al II-le — este încunjurată de treĭ laturĭ cu Curtea împărătească, şi în mijlocul eĭ, să află statuia pomenituluĭ Imparat făcută de aramă şi îmbracată cu haĭne romaneştĭ, în cap avînd o cunună de dafinĭ, şi stînd calare pe un cal iarăş de aramă. — Cea *al doile*, care să numeşte — Piaţa Sfîntuluĭ Ştefan, — In mijlocul eĭ să află zădită vestita biserică a acestuĭ sfînt, o zidire gotică foarte mare, are patru turnurĭ din care unul este aşa de înalt, încît poate să fie peste 60 de stînjinĭ, şi cu un clopot ca care n-am maĭ văzut aşa de urieşăsc. — Iar cea *al treile*, cari să numeşte Piaţa sfinteĭ Treimĭ, în mijlocul eĭ să află zidit un stîlp de marmură, poate să fie de înalt maĭ ca la zece stînjinĭ, şi făptura luĭ este în treĭ colţurĭ şi cu feliurite chipurĭ pe el, curgînd apă din fieşte care colţ în nişte jgheaburĭ făcute tot de marmură.

Teatrurĭ sînt cincĭ, din care doă sînt în cetate, şi treĭ în mahalale, însă foarte frumoase şi acele.

Mahalalele Vieniĭ să sue la un număr peste treĭzecĭ, din care mie unuia foarte mult meaŭ plăcut pe acea numită *Clasi*,— ce încunjură cetatea Vieniĭ de jur împrejur, şi prin care mă purtam celi de maĭ multe orĭ, avînd o plimbare foarte frumoasă fiind împodobită cu feliurĭ de alei, şi felinare o mulţime, cari de cum însarează şi pănă în zorĭ de zioă, ard necontenit; nu poate fi maĭ multă frumuseţă şi mulţămire, decît a merge cinevaş spre aş petrece ceasurile într-acea minunată grădină saŭ mahala, prin care miile de oamenĭ din toate clasele să strecoară maĭ toată noaptea.

Multe însă aş fi maĭ avut de însămnat, precum despre mulţimea grădinilor şi maĭ ales despre Belvedere şi Şeinbrun, spitalurĭ, şcolĭ şi altele, dar temîndu-mă a nu fi săcerat şi eŭ din viaţă de cătră năprasnica moarte maĭ înaintea sfărşiriĭ lucruluĭ ce am început, le las pe acelea în tăcere, şi iată că-mĭ urmez cu istorisirea maĭ departe.

La anul 1827 luna Maiŭ, un neguţitor grec, cel maĭ strîns dintre prieteniĭ ce mi-am putut face în Viena, fiind gata de a pleca la Trieşti şi de acolo la Veneţia, pentru oareşĭ care neguţătoreştĭ trebĭ ale sale, m-am luat şi eŭ cu dînsul ducîndu-ne împreună, unde, la Trieşti în trecerea noastră către Veneţia, am zăbovit numaĭ treĭ zile, iară la Veneţia treĭ săptămînĭ; în care această vreme pe fieşte care zi maĭ mult decît treĭ ceasurĭ nu-mĭ dam odihnă picioarelor, iar cealaltă vreme o petreceam toată umblînd şi privind lucrurile ce-mĭ spăimînta viderile, ca unile ce pentru mine era toate nouă.

Nu voiŭ lăsa însă neînsămnat cîte oareşce şi din acest oraş mare ce este zidit în Marea Adriatică, şi carele în loc de uliţe păvăluite, are peste 500 de canalurĭ, şi în loc de trăsurĭ, mulţime de vase făcute în forma luntrelor, a cărora lungime poate să fie până la cincĭ stînjinĭ, şi lărgimea la mijloc ca de un stînjîn, avînd cele maĭ multe din ele şi coviltire ca la trăsurĭ pe care cînd vrea cine-va le rîdică pentru ploaie şi soare, şi cînd vrea le lasă pe spate; iar podurĭ sînt peste treĭ sute făcute de piatră pe supt care trec în toată voia zisele luntre.

Piaţa cea de căpetenie ce are Veneţia să numeşte — Piaţa Sf. Marcu — care este în destul de mare, şi a căria treĭ părţĭ sînt încunjurate de casele în care pe vremele cele vechĭ şedea Duciĭ şi eraŭ ceĭ maĭ marĭ aĭ Senatuluĭ, iar la cea de al 4-le parte, este biserica Sf. Evanghelist Marco — zidire veche şi frumoasă, a căria păreţĭ pe dinăuntru în loc de a fi zugrăviţĭ precum şi sfinţiĭ ce se cuvin a fi pe eĭ, sunt lucraţĭ totu în mozaicurĭ, precum şi pardosala de pe jos este aşezată din feliurite pietre, iarăş ca un chip de mozaic, iar pe din afară se află lucrat în mozaic numaĭ turnul, şi deasupra uşeĭ cea de la mijloc se află turnaţĭ patru caĭ dintru o amestecătură de metal necunoscută încă nimăruia. Dinaintea bisericeĭ în partea stîngă se află o zidire foarte înaltă, în care stă un ceasornic, iar deasupra ceasornicului este o scobitură în zid în care să află aşezată Maica Domnuluĭ întrupată şi poleită cu aur, în partea din dreapta şi în partea din stînga sînt cîte o uşă iarăş poleite, şi de la una până la alta un balcon de fier; după ce bate ceasornicul unul după amiazăzi, se deschide uşa cea dreaptă, de unde eşind un înger iarăş întrupat şi tot poleit, merge prin balcon până înaintea Maiceĭ Domnuluĭ unde stînd şi plecându-se, rădică apoĭ o trîmbiţă cu care strigă de treĭ orĭ, după acea plecîndu-să iarăş către Maica Domnuluĭ, merge apoĭ spre uşa stîngă, cătră care apropiindusă, se deschide singură şi intră îngerul, când tot atuncea iarăş prin uşa dreaptă, es apoĭ şi aceĭ treĭ Maghĭ de la răsărit — întrupaţĭ şi poleiţĭ — ţăind în mâinĭ darurile ce aduc Maiceĭ Domnuluĭ, cariĭ stînd puţin înaintea sa şi plecîndusă urmează după acea cătră înger, şi întrînd şi eĭ prin pomenita uşă din stînga, se închid acolo; acest lucru se urmează pe fieşte care an cîte 15

zile dearîndul, începîndusă o asemine din zioa Inălţăriĭ Domnuluĭ Hristos şi înainte; în cealaltă vreme însă remîne numaĭ ceasornicul în lucrare — şi tocmaĭ în vîrful zidiriĭ în care să află ceasornicul stă clopotul luĭ fără de învăliş, unde la amîndouă părţile luĭ staŭ doĭ dracĭ de aramă, care ţin cîte un ciocan în mînă de lovesc la vreme ceasurile. — Ajungăvă dar fiĭ meĭ numaĭ acestea pentru Veneţia.

După împlinirea de treĭ săptămînĭ, companionul meŭ săvîrşinduşĭ trebile sale, ne-am înturnat iarăş la Trieştĭ unde bolnăvindumă eŭ foarte cumplit, am fost sălit a rămânea de pomenitul tovarăş carile nevroind a mă aştepta maĭ mult saŭ dus la Viena.

Mila celuĭ prea Inalt pre carile deapururea l-am am avut şi îl am în sufletul meŭ, ravărsindusă asupra mea ca şi în vremea boaleĭ aceleia, după o cură doftoricească de vre-o 15 zile şi dupre cîteva rugăciunĭ triimasă luĭ D-zeŭ prin preoţiĭ biserîciĭ, m-am făcut iarăş sănătos.

Nu voĭ trece cu vederea dragiĭ meĭ fiĭ de a nu vă însămna cîtevaş şi din podoabile târguluĭ acestuia Trieştĭ, în care din împrejurarea, pe care maĭ gios vă voĭ descriĭo, am lăcuit ca la opt lunĭ de zile, şi de unde dacă dorul de patrie şi de compatrioţiĭ meĭ nu'mĭ răzbătea aşa de adînc simţirile, hotărîrea mea era de a nu mă maĭ strămuta de acolo pot zice maĭ pentru tot deauna.

Pentru ca să intre cine-va în Trieştĭ, trebue să pogoare un deal, vreme ca de un ceas, şi la suit peste două ceasurĭ. Ajungînd călătorul în vîrful dealuluĭ acestuia, nu să poate sătura privind — pe de o parte frumuseţa oraşuluĭ ce se vede împrejurat maĭ pe jumătate de corăbiĭ, ĭar pe de altă, toată Marea cît o cuprinde vederea ochilor, plină de pînzile corăbiilor ce staŭ înghesuite una lîngă alta şi a căror număr este nesocotit, şi maĭ ales sara, cînd să înlumineazā uliţele oraşuluĭ, şi se pare ca cînd ar fi aprinsă toată marea. — Oraşul se află zidit pe malurile măriĭ Adriatice, schele vestită şi porto-franco; casele sînt foarte frumoasă, lucrate toate în linie, uliţele foarte largĭ şi drepte, pardoseala lor este de lespezĭ de piatră marĭ, din cari cele maĭ multe sînt ca la un stînjîn de lungĭ, pe de amîndouă părţile uliţilor, sînt trotuarurĭ ca de un stînjîn de largĭ. — Bisericĭ pravoslavnice sunt două, cît să poate de împodobite, încît tot pravoslavnicul ramîne foarte mulţămit despre sfintele slujbe ce se săvîrşesc în ele. — Teatru se află numaĭ unul foarte mare şi frumos în care poate încăpea peste 3500 persoane. Din Trieştĭ către Veneţia, poate cine-vaşĭ a călători cu corabia ce se numeşte Curier, de va vroi şi în toate zilele, iară cu vaporul numaĭ de două orĭ pe săptămână. — Călătoria mea la Veneţia şi la dus şi la întors aŭ fost tot cu vaporul, în care am petrecut foarte frumos.

CAP. IX.

Pentru înturnarea me din Austria în Valahia-mică, şi primejdiea întîmplată în drumul de la Cerneţ cătră Craiova, şi privirea războiuluĭ urmată acolo între Ruşĭ şi Turciĭ, i pentru înturnarea me în pre iubitamĭ patrie.

După o călătorie de 16 lunĭ de zile ce am făcut în cîteva părţĭ ale Austrieĭ, la anul 1828, cătră sfărşitul luĭ Martie, m-am înturnat iarăş în Valahia-mică, la oraşelul Cerneţ şi de acolo la Craiova.

Nenorocirea despre care în drumul Craioveĭ am fost amerinţat până la moarte, fiind una din cele maĭ crîncene sţene petrecute în cursul vieţiĭ mele, am găsit de cuviinţă fiiĭ meĭ a nu o trece cu viderea, ci maĭ vîrtos a vă o istorisi, pentru ca şi din cetirea acesteĭ întîmplărĭ sa vă puteţĭ cu covărşire înbogăţi despre minunele ziditoruluĭ a toate, şi să cunoaşteţĭ, —că acel ce şĭ are aruncată toată grija şi nadejdea sa cătră Domnul D-zeŭ, în vecĭ nu să va clăti, — „de cine mă voĭ înfricoşa dacă D-zeŭ este sprijinitorul vieţiĭ mele, zice David".

In purcedarea me de la Cerneţ, mă aflam şăzind întru o căruţă de poştă cu un amploiat al dregătorieĭ ţinutuluĭ Mehedinţuluĭ, carele escortat de un arnăut înarmat ce şidea întru o altă căruţă, ducea la Craiova baniĭ tributuluĭ adunat. — Cam pe la mezul nopţiĭ ajungînd la o crîşmă aflătoare pe marginea uneĭ pădurĭ lîngă drum am poposit la ea, cu scop a maĭ răsufla şi a ne odihni şi noĭ; am întrat în una din odaile aceleĭ crîşme în care ne-aŭ fost povăţuit hangiul, şi puindune la masă ca să cinăm, nu tărziŭ după aceia aŭ început a veni în odaia noastră oare carĭ oamenĭ unul cîte unul până la numărul de cincĭ, purtînd figura de stropşiţĭ şi de cerşitorĭ, uniĭ ca şchiopĭ, alţiĭ ca orbĭ, şi avînd fieşte carĭ în mîna sa cîte un băţ foarte gros, s'aŭ pus înaintea foculuĭ prefăcîndusă că tremură de frig şi că vin de la un sat depărtat, încît nouă fiindune milă de ticăloşia lor în care să prefăceaŭ a fi, am poruncit de le-aŭ dat două pîinĭ şi una ocă vin, pe care primindule întru rostirea mulţămireĭ creştineştĭ, aŭ pus vinul la foc spre al fierbe. N-aŭ trecut mult, şi de odată văd că arnăutul nostru şi scapă din mîna bucăţica ce ducea la gură, rămîind cu totul îngălbinit la faţă; ăl întreb ce are, şi el îmĭ respunde în dialectul grecesc—sîntem pierduţĭ.— Păruţiĭ aceştĭ cerşitorĭ ce să găsesc vinul bînd—acel adecă dat de cătră noĭ, se sfătuesc în limba sîrbească ca să ne ucidă şi să ne prade de banĭ, avînd a începe eĭ între eĭ o cruntă ceartă şi a să bate, ca prin asemene manevră să poată fără de veste şi de odată a năvăli asupră-ne cu ciomegile. N-aŭ trecut ca două minute de la spunerea arnăutuluĭ şi eĭ aŭ şi început aşemene operaţie. — D-zeŭ însă unde aŭ fost pericolul maĭ mare, acolo n-aŭ

zăbovit amĭ trimite de îndată şi ajutorul săŭ cel ceresc pe care cerîndu-l din toată inima şi din tot sufletul meŭ, l-am şi dobîndit, scăpînd nevătamat şi dintru o aşa primejdie ce-mĭ amerinţa viaţa.

Mîntuirea me şi a tovarăşilor meĭ, aŭ urmat aşa, cînd aŭ năvălit numiţiĭ tălharĭ — ca înbrîncindusă între eĭ — asupra patuluĭ pe cari ne aflam noĭ cinînd, aŭ căzut lumînarea de pi masă şi s-aŭ stîns, atuncea eŭ întru întunerecul făcut am putut de o dată fără a fi văzut de m'am vîrît supat, şi apoĭ după mine şi amploiatul, încît — ciomegile lor în data aceia aŭ rămas învărtite în zadar lovind cu ele numaĭ patul şi masa, năvălind apoĭ în partea unde ochiseră că să află tras arnăutul şi nimerindusă aĭ da o lovitură, tocmaĭ atuncea ca din somn saŭ deşteptat numitul că este arnăut şi ca are şi arme la brîŭ, de unde scoţind pistoalele aŭ şi ucis de îndată pre doĭ, după care apoĭ tragîndu-şĭ şi iataganul, aŭ început a măcelări cu el pe unde i-aŭ venit la îndămîna şi pe ceilalţĭ treĭ, pănă aŭ culcat şi pe aceştia la pamînt. — Pre cît a fost de mare bucuriea arnăutuluĭ cînd din lumina cărbunilor ce le-aŭ răspîndit cenuşa în lăturĭ cu iataganul ne-aŭ văzut piste a sa nadejde în fundul supatuluĭ cu vieaţă, ca unul ce ne socotea de jărtfa ciomegilor talharilor, pre atîta noĭ ne-am înfiorat de spaĭmă cînd am văzut cadavrele pomeniţilor, lăţite în mijlocul caseĭ şi curgînd încă din trînsele pîrae de sînge, maĭ ales pe mine cuprinzindumă un cutremur şi o sudoare rece, puţin aŭ fost de amĭ da şi duhul de frică. După cîteva minunte de răsuflare şi de dezmeţală de care cu toţiĭ eram cuprinşĭ, vrînd noĭ a eşi diu casă, ne-am găsit încueţĭ pe din afară de către însuşĭ crîşmarul, am spart uşa şi mergînd la grajdŭ ca să poruncim surugiilor a pune caĭ, i am aflat luptînduse cu crîşmarul ce vroia aĭ lega, pe carele prinzindu-l noĭ şi legîndu-l, l-am dus împreună la Craiova, şi acolo dîndu-l pe mîna Ocîrmuiriĭ, şĭ-aŭ luat plata potrivit faptelor sale, carele prin asemene mod după cercetările făcute, s-aŭ descoperit asupră-ĭ o mulţime de prădăciunĭ şi uciderĭ făcute.

După venirea me în Craiova, prin mijlociroa boerilor ce mă cunoşteaŭ, întrînd ca amploiat în una din canţelariile Căimacamieĭ, am avut prilej cu sosirea în vremea aceia a prea puternicilor oştirĭ rosieneştĭ în prinţipatele aceste, de a mă afla şi pe chiar sţena războiuluĭ ce-aŭ urmat între oastea rosieană şi cea turcească la satul Băileştĭ ce vine spre Calafat, a căruia operaţie după o scurtă istorisire ce vroesc a vă face aŭ fost aşa: Armia rosiană ce se compunea din vre o 6000 oamenĭ, şi anume, din 4500 pihotă, din 500 dragonĭ, din cîteva sute cazacĭ şi din vre o 500 Rumînĭ, ce eraŭ supt Solomon, comenduită toată această oaste de gheneralul Gheiţmar, după o luptă ce aŭ avut în zioa de 14 Septemvrie a ţitatuluĭ maĭ sus an 1828, în noaptea spre 15 Septemvrie, năvălind asupra urdieĭ turceştĭ ce se compunea

aproape de 20,000 oşteni, aŭ adus-o întru o nepilduită confuzie încît puindu-o în cele de pe urmă întru o spaĭmă panică, saŭ curmat războiul prin căştigarea luĭ de către rosienĭ. — Grozăviile, uciderile, ciuntirile şi morţile ce am văzut în pomenitul războiŭ, mĭ-aŭ făcut aşa de mare senzaţie, încît bolnăvindu-mă de nişte cumplite frigurĭ, nu m-am putut mîntui de ele vre-o şapte lunĭ de zile, iar după ce m'am însănătoşat, ca unul ce ştieam că Domnitorul în patria me supt a căruia urgie mă aflam căzut, nu maĭ avea frînele guvernuluĭ în mîna sa, la 1829 Mart, m-am înturnat iarăşĭ în prea iubita me patrie, viind de-adreptul în Eşĭ, din pricina că Focşaniĭ eraŭ ţăpuiţĭ de giur împregiur pentru boala cĭumeĭ care secera în eĭ fără de nicĭ un feliŭ de cruţare.

Vornicul Teodor Burada

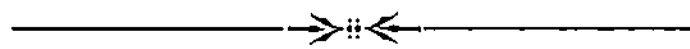

VREMURI DESNĂDĂJDUITE

Se-ntind întunecimĭ de spaĭmă cu fulgere prelungĭ, în zare,
Pămîntul zguduit de trăsnet se clatină în mersu-ĭ lin;
Prin noriĭ ruptĭ, cîte-va stele cu ochiĭ plinĭ de-nlacramare,
Privesc ca martore eterne la clipele sfăşiitoare,
Cînd mamelor în disperare copiiĭ li s-ucid la sin,
Cînd fraţĭ, în secerişul morţeĭ, în fraţiĭ lor răzbat în plin.

Sunt vremurĭ desnădăjduite şi grele pentru noĭ romîniĭ,
Cînd plumbiĭ încleştează gura acelora ce cer pămînt,
Acelora care prin jertfe, prin truda lor, prin vlaga mîniĭ,
Sunt singuriĭ chemaţĭ să aĭbă moşia ce-aŭ lăsat bătrîniĭ,
Moşia ce-aŭ muncit prin veacurĭ păstrînd-o ca pe-un lucru sfînt,
Spre-a le lăsa şi lor o ţară, un dor din leagăn la mormînt.

Dar vremurĭ lungĭ, nepriincĭoase, şi firile otrăvitoare
A vĭermilor căzuţĭ puzderiĭ pe lanu-n trudă înjghebat,
Ş-acele uneltirĭ viclene, ispitele răŭ făcătoare,
Şi jaful făptuit de-aciĭa ce fost sus puşĭ pentru-ndrumare,
Aŭ sărăcit pe toţĭ şi toate ş-apoĭ străinilor ne-aŭ dat,
Că azĭ de cere-o brazdă omul flămînd şi gol, e împuşcat.

Şi maĭ ales te plîng pe tine blajin, tăcut neam al Moldoveĭ,
Plîng pletele încărunţite pe capul înjugat la chin,
Plîng şubredul flăcăŭ şi sarbăd de şi de-mlădierea ĭoveĭ,
Plîng minţile fulgerătoare, eroiĭ spediĭ tale,—aĭ sloveĭ,
Trecutul tăŭ cel sfînt, Moldovă, de gloriĭ, de mărire plin,
Plîng moaştele ce staŭ la Putna sub straja unuĭ neam străin.

Tu neam martir de inimĭ blînde, de inimi marĭ, înălţătoare,
Tu care-aĭ dat cu drag şi tronul şi sîngele şi Domnul tăŭ,
Spre-a-ţĭ închega în întregime scump neamul tăŭ, cît e sub soare,
De ce ţĭ-aĭ izbăvi, pe cruce, pornirea ta mîntuitoare?
De ce din jertfa lor măreaţă şi cu credinţă-n Dumnezeŭ,
Copiiĭ tăĭ azĭ n-aŭ, Moldovo, o brazdă-a lor, în lungul tăŭ?...

Iaşĭ **G. V. BOTEZ (Gordon)**

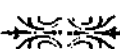

Sîngele Solovenilor[1)]

— FRAGMENT —

Coconu Isaie Murat se sculase cu noaptea în cap, îşĭ sorbise tacticos gingirlia adusă de cu vreme de jupîneasa Catinca şi pe cînd zorile se munciaŭ să pună stăpînire pe golurile negre în cari plutise noaptea, eşise în ceardacul cel mare, pe aĭ căruĭ stîlpĭ se-ncolăceaŭ vregurele de viţă, ascunzîndu-l luminiţeĭ plăpînde ce abea mijia prin perdeaua frunzelor de viţă şi de hameĭŭ. Din mijlocul tavanuluĭ atîrna în lanţurĭ de alamă, prăfuite şi coclite în încheĭeturĭ, lampa aprinsă, a căreĭ lumină galbenă se-mbăĭa în vîntuleţul răcoros al dimineţeĭ. O cutie de lac negru, cu rîndunele poleite pe capac şi pe dinăuntru căptuşită cu foaĭe de plumb—ce fusese de cĭaĭ rusesc în vremea eĭ—adăsta, ticsită cu tutun de lux, pe masa rotundă de stejar, să-ĭ vină gustul boeruluĭ ca s-o deschidă şi să-şĭ sucească ţigara. Pe jilţul bătrîn, de rips tocit şi fără culoare acum, cuĭbărĭa, somnoros încă, motanul boeruluĭ, ce deschidea ochiĭ micĭ, plictisiţĭ de lumina ce-ĭ stricase odihna şi-şĭ ascundea capul între labe, ca să nu vază. Moşierul, în halat de barhet, strîns cu găitane de bumbac din jos de şale, se primbla cu paşĭ rarĭ prin încăputul cerdaculuĭ, se oprea cîteodată dinaintea parmaclîculuĭ cătînd pe subt sprincenele-ĭ albe şi

1) Se va pune subt presă în curînd.

stufoase spre beznele fugare ce se risipiaŭ cu încetul în faţa zorilor stăpînitoare. Cînd i se făcu pofta de şedere apucă motanul pe după cĭafă şi-l dete jos din jilţ. Se aşeză dînsul pe locul unde dormise motanul, simţindu-şĭ deşertul mîngîiat de căldura plăcută ce lăsase trupul motanuluĭ pe cînd acesta se trăsese de-o parte, într-un colţ, îşĭ întidea labele a lene şi-şĭ lingea şoldurile lăundu-şĭ blana pestriţă şi părul mătăsos pe pîntec.

Se simţea neastîmpărat boerul Isaie şi nu se putuse odihni nicĭ în aşternuturĭ. Era, vezĭ că, ziua hotărîtă pentru sosirea copiluluĭ luĭ, Andreĭ, unicul luĭ copil, ce-şĭ vestise întoarcerea de la învăţătură... Aşa, cum rămăsese îmbrăcat după ce se coborîse din pat, în halatul de barhet, cu meşiĭ înalţĭ de-ĭ treceaŭ de glesne în sus pe picĭor şi pe cap cu chitie de catifea, în care moliĭ lăsase urma treceriĭ lor şi vremea călcase ape luciĭ, ĭar trandafiriĭ cusuţĭ în ibrişin şi frunzele în fir de aur de mîna răposateĭ cucoaniĭ Iriţiĭ, îşĭ desluşĭaŭ încă frumuseţea trecută, Isaĭe Murat îşĭ refăcea planurile, rumega în minte cum să rînduĭască maĭ cu minte vĭaţa ce se deschidea acum, alta, pentru copilul luĭ, stăpînul de mîĭne, după cum poate chĭar, al Pogoanelor cu pădurea, cu podgoriile, cu ĭazul, cu livezile, conacul şi acareturile după felluritele trupurĭ ale moşieĭ.

Slugile, ce primiseră porunca de cu seară, se deşteptaseră şi ele, şi cu toatele foĭaŭ pe la treburĭ, îşĭ vedeaŭ de-ale lor.

La grajd ardea încă fetila lămpiĭ de tinichea prinsă într-un cuĭ de perete şi-un argat ţesăla de zor telegariĭ ce-şĭ rumegaŭ pe tihnite, rămăşiţele de ogrinjĭ din ĭesle. Porţile şopronuluĭ, date de perete, lăsaŭ să se vadă un gol negru, adînc, între balamalele sclipitoare, şi trăsura scoasă afară, cu coviltirul jilăvit de rouă, adăsta punerea armăsarilor pe care avea să-ĭ înhame vizitiul.

Cuconu Isaĭe băgă de seamă că se luminează de-abine şi că n-a sosit încă la curte îngrijitorul Mitruţ, în a căruĭ hărnicie, maĭ vîrtos la zile marĭ orĭ grele, se bizuĭa încrederea stăpînuluĭ. Făcînd socoteala zăbaviĭ luĭ Mitruţ, agale, tărîndu-şĭ papuciĭ, pe cînd vîntul ce se-nteţise îĭ umfla pulpanele halatuluĭ spintecîndu-i-le dinainte, trecu în săliţa din mijlocul conaculuĭ şi cercetă cĭasornicul ce-şĭ legăna molatic, limba de alamă, pe cînd ghiulele de tucĭ turnate în chip de floare de molift, trăgeaŭ de lanţurile desdepănate şi maĭ gata să scape din ghivinturĭ. Işĭ aminti că cĭasornicul trebue întors, luă un scaun de odihnit picioarele, se urcă pe el şi trase, în jos, de lănţişoarele de sîrmă; ghĭulele urcaŭ, bălăbănind de amîndouă părţile, ĭar lănţişoarele ce scoboraŭ prin crestăturile rotiţelor, spînzuraŭ lungĭ în jos, şi se legănaŭ, în aer, cătîndu-şĭ odihna întreruptă de mîna ce le atinsese.

Sfîrşindu-şĭ îndeletnicirea cuconu Isaĭe se maĭ uĭtă la cĭasurile însemnate de minuntarele galbene pe cadranul alb şi zugrăvit, pe dimprejur, într-o cunună de zorile liliachiĭ; gîndea: —«Patru şi jumătate! Ce să fi păţit Mitruţ de-a zăbovit!!» dar

n-apucă să-şĭ mîntue cugetarea şi ochiĭ căutară în spre cerdac, urechea i se aţinti în spre curte. De bună seamă, se înţelegea un trapăt ne deslușit de copite şi un zîngănit de scărĭ lovite de pintenĭ. Mitruţ, ca o săgeată, venea călare de departe şi cu cît se apropia, tropotul se făcea maĭ des, maĭ scurt, după cum strunea calul în zăbale, micşorîndu-ĭ pasul pe măsura mersuluĭ. Conu Isaĭe în cerdac, ferea, cu stînga, verdeţurile urcătoare, ce-mpodobĭaŭ stîlpiĭ şi-mpedecaŭ văzuluĭ să străbată, scotea capul prin frunziş afară şi zărĭa pe Mitruţ urcînd cărarea drumuluĭ de la curte, printre aninĭ. Ingrijitorul îşĭ scosese căcĭula şi-şĭ răcorĭa fruntea cu basmaŭa ce flutura repede.

In dreptul cerdaculuĭ se opri, descălică, apucă calul de dărlogĭ şi rămase cu căcĭula în mînă. Inţelese o mirare în ochiĭ boeruluĭ şi n-aşteptă să ĭ-o maĭ rostească şi cu buzele:

—«Mĭ-a fost nevasta bolnavă, cucoane»

Mitruţ avea ochiĭ tulburĭ şi roşiĭ de nesomn, fruntea-ĭ era apăsată de o îngrijorare. Ştia Isaĭe că trebuĭa să fi fost pricina bine cuzîntată ca să-l fi ţinut pe Mitruţ de la datorie, asta i se întîmpla pentru întăĭa oară s-ajungă la curte după deşteptarea stăpînuluĭ.

— «Dar ce are nevasta?»

— «O cam prinde dorul de cap şi n-o maĭ slăbesc înfierbînţelile».

Cuconu Isaĭe crezu că pricepe, îşĭ făcu o repede socoteală în minte: acum era în August, pe eĭ iĭ cununase în Aprilie, tocmaĭ Sorocul. Surîse şi-ĭ respunse glumind:

— «Cum văd n-aĭ pĭerdut vremea în zadar, flăcăule..... Apoĭ de aşa boală rar cam scapă muerile. Lasă c-o să fie bine. Uĭte colea, de ce mi s-a întunecat flăcăul!» Mitruţ vru să zîmbească, dar nu-ĭ era inima de aşa.

— «Nu de aĭa cucoane; o scutură nişte frigurĭ, zic c-o fi prins răceala.... De grea nu e, am crezut şi eu şi am chemat moaşa şi aşa mĭ-a spus, că nu e».

Mitruţ era flăcăŭ întreg, răsărit de trup în sus, sprinten, mlădios şi fără frică de orĭ şi ce. De umeriĭ luĭ drepţĭ se lega capul, cu pĭeliţa uşor arămită, păr negru cutat şi-n mijlocul chipuluĭ ardeaŭ ochiĭ adîncĭ şi limpezĭ, cu nasul, o linie dreaptă scoborînd dintre sprîncenile arcuite şi deasupra buziĭ cărnoasă mijia mustaţa, creaţă şi mică, cu vîrfurĭ puţine cătînd spre cozile ochilor.... Era arătos băĭatul şi cum arăta, aşa era, vrednic să placă tuturor şi harnic să înfrunte năcazul; dar cum era vorba de Antiţa se cam sfeclise şi pornise de acasă în silă. Acum în faţa stăpînuluĭ, cată să-şĭ uĭte de slăbicĭune şi nu ştiŭ în ce fel se şi uĭta Isaĭe că Mitruţ lăsase ochiĭ în jos. I se păruse că privirea stăpînuluĭ îl dojeneşte şi că gluma trecătoare nu era tocmaĭ din inimă, că-l tot încĭuda boerul de zăbava luĭ. Iĭ părea răŭ că-l putuse nemulţumi, dar nu cerca să-ĭ se roage de ĭertare. Ştia el, Mitruţ, că nu e cine ştie ce greşeală ca-ntîrziat o clipă

şi maĭ ştia el că slugă credincioasă nu-ĭ e alta luĭ Isaĭe Murat, ca el. Cînd ast-feliŭ de gîndurĭ îĭ muncĭaŭ luĭ mintea, la altele cugeta conu Isaĭe privindu-l de la largul luĭ, de sus, cam de la întuneric. Fără să vrea făcea o osebire: De ce Mitruţ aşa de mîndru şi de zdravîn flăcăŭ, semeţ şi tare în sănătatea luĭ înfloritoare şi de ce Andreĭ mult aşteptatul dorit, şi numaĭ cu vre-o doĭ anĭ maĭ tînăr ca dînsul, aşa de plăpînd, fără faţă în obrajĭ, costeliv şi cu ochiĭ aciĭa verzĭ ca mătasea broaşteĭ, pe chipul alb şi lipsit de sînge? Bine, frumos era şi copilul luĭ, ba prea frumos, îl zicea lumea, dar ce fel de frumuseţe a unuĭa şi ce fel a ăstuĭlalt. Care numaĭ cu doĭ anĭ să fie maĭ mic Andreĭ? Nu-şĭ aducea tocmaĭ bine aminte, deşi Mitruţ al luĭ Drăgulin Presură pădurarul şi al Vetuţiĭ, se născuse în curtea stăpînească cu un an, parcă, înainte de a se fi cununat Isaĭe cu cucoana Iriţa Soloveanca.

— «Orĭ de cîţĭ anĭ eştĭ Mitruţ?»

— «Păĭ spunea maĭca, Dumnezeŭ odihneasc-o, că conaşul Andreĭ este maĭ micuţ cu doĭ anĭ şi nouă lunĭ. Eu mĭ-am hîrtia de naştere, am împlinit....»

Cuconu Isaĭe schimbă vorba pe loc. Ce avea el să-l descoase pe flăcău şi apoĭ vorba asta de Vetuţa n-o adusese el cu înnadinsurĭ? Să-ĭ fi spus cineva băĭatuluĭ?

— «E tîrzior Mitruţ: la nouă ajunge trenul în staţie, acum sunt cincĭ.... Vezĭ de toate. Caiĭ ar fi bine să-ĭ daţĭ niţel la coardă, să-ĭ încure vizitiul: uite, să facă un drum pînă la Intorsură şi să mergĭ şi tu cu căleaşca, că ţiganul ştiĭ că-ĭ cam năbădios, să nu se avînte Fulger şi să dăm de vre-o boroboaţă.... Cuconuluĭ Andreĭ nu i-s dragĭ caiĭ cu năzbîtiĭ». Şi apoĭ părîndu-i-se c-a desvăluit o slăbiciune a fii-săŭ:

— «Şi nu atîta luĭ, cît mie. La vîrsta mea, nu-s ĭertate nesocotinţele. Alt-fel săriam din trăsură alt-dată, alt-fel acum, picioarele se-nbăţoşează cu aniĭ».

— «Şi de alte poruncĭ, cucoane?»

— «Să daĭ o raĭtă peste tot, să-ţĭ treacă subt ochĭ rosturile, să întrebĭ pe Catinca dacă n-are lipsă de cîte-ceva, pentru masă, de la oraş... Am adus eŭ aseară un zembil cu băcăniĭ; dar maĭ ştiĭ, oiŭ maĭ fi scăpat din vedere; s-o întrebĭ pe ea şi de maĭ are de zis să porneştĭ un argat călare, e vreme să se întoarcă pînă ce nicĭ nu pornim la staţie».

— «Ascult cucoane». Şi Mitruţ se depărtă sprinten, apucă spre fundul curţiĭ, la grajdĭurĭ. După obiceiŭ, Constantin argatul, nu-l lăsă să-şĭ grijească singur calul, îl apucă de căpăstru, îl băgă în grajdul de al doilea între caiĭ de muncă, îĭ scoase şaŭa şi-ncepu să-l frece cu şomoĭage de fîn pe spete şi pe pîntec. Spuma începuse să se sbicească pe la încheeturĭ şi năduşala răcită pe pĭele putea să bolnăvĭască pe Bălan, că stătuse cam multişor dinaintea cerdaculuĭ, tocmaĭ după o fugă aşa de straşnică. Dar Mitruţ îşĭ lăsă calul pe mîĭnile luĭ Constantin, avea

încredere întrînsul,—și porni după treburĭ. Din mintea luĭ nu putea însă ĭeși bănuĭala ce-șĭ încolţise din vorbele scăpate boeruluĭ. «Să fie așa de nevolnic și de fricos Cuconașul Andreĭ!» Căcĭ orĭ cît voise Isaĭe s-o dreagă, nu izbutise. Il știa fără frică pe stăpînu-săŭ și nicĭ-odată nu purtase grija de caĭ, să-ĭ domolească înainte de a porni unde-va, la drum. Căta să-șĭ aducă aminte de Andreĭ cînd fusese mic, de vîrsta copilăriĭ cînd se-ncuraŭ amîndoĭ ca mînjiĭ, pe pajiștea subt poalele curţiĭ, prin ogrăzĭ și prin grădinĭ.... Parcă nu era așa, parcă șĭ-l aducea aminte într-altfeliŭ. Cercă să-șĭ amintească chipul luĭ cum fusese micuţ, copil. Nu izbuti să întruchipeze nimic, ĭar dinnaintea ochilor nu-ĭ ajungea decît chipul din portretul, văzut în treacăt, din salonașul de lucru al luĭ Isaĭe,—un portret maĭ noŭ, de cînd băĭatul se făcuse mare... Vroi să se maĭ ducă ĭară cu gîndul înapoĭ, și-șĭ maĭ puse mintea la muncă; dar tot de geaba. Mult era de atuncĭ. Și de cînd pornise la învăţătură, conașul Andreĭ nu se maĭ întoarse. Școlile primare le făcuse în Turnu, și atuncĭ boerul stătea la oraș; apoĭ clasele maĭ înalte în Bucureștĭ, de unde nu venise decît rar, și numaĭ la oraș că moșia era arendată... Dup-aĭa în străinătăţĭ și se dusese boerul după dînsul în fie-care vară....

Da, era mult de atuncĭ. Și Mitruţ începu să-șĭ ducă gîndurile într-alte părţĭ, la treburĭ, la Antiţa, cum o lăsase bolind.

Ocolind șoldul unuĭ deal mașina drumuluĭ de fier, neagră ca fundul ceaunuluĭ, purtîndu-șĭ in frunte pănușul de fum și de funingine, se ivi obosită, asudată și găfîind, scăpînd ţipete ascuţite ce sfredeluiaŭ golurile și se duceaŭ peste colinele apropiete,—vagoanele, în urmă-ĭ, îșĭ învîrteaŭ roţile de oţel, în osiile năclăite de unsoare. In staţie trenul întreg se opri într-o singură mişcare a mecaniculuĭ și frîna pocni prin conducta de sîrmă bătută dintre vagoane. Oprirea, scurtă, bălăbănea trupurile călătorilor în trăsurĭ și pe sălĭ, izbindu-ĭ pe uniĭ de alţiĭ și făcîndu-ĭ să caute sprijin în cîrligele depe la ușĭ, în drugiĭ de fier înfipţĭ dealungul ferestrelor, în ce puteaŭ. Ceĭ de la geamurĭ îșĭ simţiaŭ frunţile ciocnite de ferestre orĭ de alămurile păvăzașe, alţiĭ puneaŭ. instinctiv, mîĭnile pe pălăriĭ, să nu le scape afară.

Pe piaţa așternută cu ciment din faţa staţieĭ, puţinĭ călătorĭ așteaptă saŭ privesc. Isaie Murat ĭese din odaĭa de așteptare și se pironește loculuĭ, cercetînd către ferestrele vagoanelor.

Dintr-o trăsură de clasa a treia se da jos, cu braţele pline de legăturĭ grele și cu desagiĭ pe umerĭ cîţĭ-va drumeţĭ ţăranĭ; trenul sta în staţie numaĭ două minute și pe Andreĭ nu l-a zărit încă. Bătrînul începe a se îngrijora cînd trîmbiţa unuĭ impiegat vestește plecarea. In aceaşĭ clipă uşa unuĭ vagon de-a întăĭa s-a deschis în silă și după trepte sare, ușurel, copilul. Poar-

tă vestminte ușoare, de flanelă cenușie, o pălărie mare de pae cu marginile din faţă aduse pe frunte, ce-ĭ acoperă chipul pe jumătate, ochiĭ-ĭ sunt păinjeniţĭ, ca după somn, și obrajiĭ ofiliţĭ. Un săculeţ de mînă îșĭ ascunde pĭelea de marochin într-o învăluitoare de pînză,—celelalte geamantane sunt la vagoane de marfă. Așază jos săculeţul, caută în portofel și scoate adeverinţa pe care o întinde hamaluluĭ ce așteaptă cu șapca în mînă. Mașina maĭ scapă un ţipăt noŭ, roţile încep a se învîrti, trenul pornește.

Isaĭe înaintează și-șĭ deschide braţele dinaintea luĭ Andreĭ; trupul copiluluĭ, băţos, nu se avîntă însă, după așteptare, spre pieptul deschis al luĭ Isaĭe. Andreĭ șĭ-a scos pălăria și-șĭ întinde fruntea spre buzele tată-săŭ, atuncĭ tot chipul luĭ se arată, un cap mic, bălan, cam ofilit, niște ochĭ verzĭ, fruntea dreaptă, păr bogat, nasul covoĭat cu nările lipite, mustaţa subţire și firele eĭ, neregulate, plecînd puţin la vale pe colţul guriĭ după moda englezească.

Isaĭe îșĭ privește, mirat copilul, ce sta rece alăturĭ și căuta cĭudat în ochiĭ luĭ. I se pare fără faţă, obosit, fără chef —și da să-l întrebe. Andreĭ surîde ușor, apucă braţul luĭ Isaĭe îndreptîndu-se amîndoĭ spre eșire. Mitruţ adastă o vorbă, o poruncă ceva....

— «Ia săculeţul și du-l la trăsură» îĭ zicea Andreĭ «și vezĭ, hamaliĭ, să tragă de grabă toate celelalte, zorește-ĭ...»

Andreĭ urmărește pe Mitruţ cum se duce să îndeplinească porunca, și-ĭ se pare a-l recunoaște.

— «Mitruţ al luĭ Drăgulin Presură» îĭ spune Isaĭe «aĭ copilărit cu el, acum e îngrijitorul moșieĭ... Nu-ţĭ maĭ aducĭ aminte?»

Mitruţ s-a întîlnit cu hamaliĭ aducînd sepeturile, s-a întors repede și a ajuns pe cînd bătrînul nu sfîrșise încă; surîde luĭ Andreĭ:

— «Bine aĭ venit conașule!» și se pleacă spre mîna întinsă a viitoruluĭ stîpîn, o sărută cu credinţă.

— «L-aĭ uĭtat?» întreabă Murat. Andreĭ se gîndește o clipă, măsoară pe flăcăŭ, face ochĭ micĭ ca să-l vadă maĭ bine, și dă din cap în semn de înţelegere:

«Nu, nu l-am uĭtat... Da; îmĭ aduc aminte acum».

Şi pe cînd flăcăul s-a făcut nevăzut, alergînd la trăsură după hamaliĭ ce aduc sepeturile, Isaĭe și Andreĭ Murat întră în odaĭa de așteptare. Şeful staţieĭ vine după eĭ, ca să spună vorbele de bună sosire fecĭoruluĭ boĭeresc, și ĭese binișor după ce și-a făcut datoria, lăsîndu-ĭ singurĭ. In staţie s-a făcut liniște, șeful s-a dus să-șĭ vadă de telegraf, hamaliĭ și Mitruţ sunt afară, la trăsură, doar mărgeaua sunătoariĭ electrice picură pe clopoţelul, și limbile clopoţeluluĭ de semnale hîrîe ca gîtlejul unuĭ grăsun înjunghiat, se ridică și cad sunînd cu putere, un semnal, Andreĭ s-a trîntit pe un scaun de postav cenușiŭ din odaĭa de așteptaptare, ĭar Murat, tichnit, s-a așezat alăturĭ, pe divan, stînd drept și sprijinindu-șĭ amîndouă mîĭnile pe ghĭuleaŭa de fildeș a toĭaguluĭ. In oglinda mare, cu prevăzurĭ de nuc, Andreĭ îșĭ vede

chipul, trece mîna ușor pe frunte, îșĭ gonește șuvițele ce-ĭ cad, galbene, pe ochĭ și se întoarce spre Murat:

— «Ne suferit drum... cad de oboseală, trebue să fiŭ foarte schimbat, abĭa mă recunoscuĭ în oglindă. De cînd am trecut granița nu m-am odihnit o clipă. Și ce de formalitățĭ stupide la vămile romîneștĭ. De zecĭ de anĭ de cînd călătoresc prin Apus nu mi s-a întîmplat să-întimpin atîta proastă creștere și lipsă de bună cuviință. Credeam c-a maĭ înaintat și țara noastră. Inchipuește-țĭ că mĭ-aŭ cerut să declar dacă n-am lucrurĭ supuse taxelor vamale. Am spus cinstit că n-am nimic și tot s-aŭ pus să-mĭ răscolească sepeturile, sacul, cutiile; aŭ găsit un pachet de tutun caporal, pe care uĭtasem să-l desfac, un pachețel plătit cu 2 leĭ și m-aŭ impus la o amendă de 25 !...

Și ce de lume în vagoane! In cele de întîĭa chĭar, pînă și în vagoanele de dormit: toțĭ ajunșiĭ, negustoriĭ și jidaniĭ aĭ căror autorĭ abĭa de-ar fi putut călători în vagoanele de vite, îșĭ tolănesc îmbuibarea și obrăznicia lîngă oamenĭ ca noĭ...»

— «Eĭ nu e nimic... Aĭ ajuns, aĭ să uĭțĭ, are să te bată alt vînt, o să resuflĭ aer sănătos, o să bațĭ cîmpiile și codriĭ, aĭ să îndrăgeștĭ moșia, aĭ să vînezĭ dacă ți-o maĭ plăcea, și n-are să-țĭ se urască; de neajunsurile drumuluĭ nicĭ n-o să-țĭ maĭ aducĭ aminte. Am pus de s-aŭ adus cărțĭ de cetit, cele maĭ bune din biblioteca taĭcă-meŭ și a mea, am maĭ luat și altele — am știut alege — și dacă tot ți s-o urî cu cărțile, cu moșia, cu codrul și cu apele, cu fiarele și cu mine, aĭ să te maĭ repezĭ și pe la oraș, — după cum ți-o fi pofta».

— »La Turnu! *Merci*. Maĭ bine-mĭ îngrop năzuințele la Pogoanele de cît să merg la Turnu-Măgurele. Acolo nu sunt de cît grecĭ și bulgarĭ; am auzit că se maĭ face și politică proastă și se-nghite pulbere cu chilo. De ce nu mă povățuĭeștĭ să trec și la Nicopole, să contemplu frumusețile bulgăreștĭ... Minunată trecere cu vaporul, rahat, cafele negre, apă de Dunăre și bragă. Vrednic de invidiat, copilul dumitale tată» încheĭe Andreĭ, zîmbind arătîudu-șĭ coroana dinților, albă și îngrijită ca juvaerurile.

— «Lasă, lasă» maĭ adaugă Isaĭe «o să facem cum e bine ca să-țĭ placă și-o să te deprinzĭ; lasă, răspund eŭ de asta. C-o să staĭ la Pogoanele mie-mĭ place prea mult, dacă te-aĭ hotărît nicĭ plăcerile n-o să-țĭ lipsească: vecinĭ bunĭ și primitorĭ avem, prietinĭ prin împrejurimĭ, fete frumoase prin apropriere... Lasă».

Andreĭ nu prea ĭa seama, e nepăsător și plictisit, și află fără nicĭ un fel de bucurie, cînd vine Mitruț să le spună, că tot calabalîcul s-a așezat și boeriĭ pot să vină la trăsură.

Puĭu, înhămat în stînga, spumează de nerăbdare, frămîntă pămîntul cu copitele și subt picĭoare dinainte a făcut două gropĭ, Murat a băgat de seamă că armăsarul n-are astîmpăr. Parcă n-ar vrea să se urce și întrebă pe Călin, vizitiul:

— «N-aĭ maĭ încurat puțin caiĭ după ce am ajuns noĭ ? Nu știĭ pe Puĭu». Dar țiganul îĭ răspunde liniștit:

— «N-are nimic cucoane. S-a cam ațîțat nițel, ca de obiceĭ, cînd a venit trenul, știĭ dumneata, nu-ĭ e dragă sforăĭală mașiniĭ.. Da n-are nimic».

Luĭ Murat ĭ-ar plăcea să trimeată caiĭ să maĭ facă un ocol cu trăsura, pîn s-o domoli armăsarul; n-ar vrea să nemulțumească pe Andreĭ. Dar cum să spună. Slugile știŭ bine că boĭerul e deprins cu năzbîtiile cailor și că nu se teme.. Pune piĉiorul pe treaptă și sare în trăsură, arcurile se-ndoaĭe puțin pe partea în care s-a lăsat greutatea trupuluĭ luĭ și caiĭ cîrmesc încordîndu-șĭ crupele; Andreĭ n-a avut vreme să urce și a remas cam palid, pe treptele scăriĭ din dosul stațieĭ.

Călin se vede silit să facă pe voĭa cailor, să ocolească aria și să întoarcă, ĭară, în locul de unde a pornit ca să se urce și coconașul. Andreĭ se avîntă ușor lîngă conu Isaĭe și Mitruț îșĭ încalecă Bălanul ce sforăĭe, nerăbdător, subt un salcîm plin de floare. Trăsura pornește și pe urmă-ĭ Mitruț, ca să ferească de pulbere pe ceĭ din trăsură. Dar calul luĭ n-are astîmpăr și vrea să trapete lîngă telegarĭ. Geaba îl ține el strîns în frîŭ, geaba îl muncește și-l asudă. Bălan nu e codaș și vrea să-șĭ arăte soĭul la rînd cu telegariĭ. Puĭu, nervos, simte goana luĭ Bălan și nu se lasă, dă să-l întreacă, spumează, saltă, svîrle în hamurĭ. Murat s-a sculat în piĉioare ca să vadă cum mînă vizitiul, ĭar Andreĭ s-a făcut galben ca sofranul, de spaĭmă. Ne știind de ce s-a ridicat tat-săŭ și bănuind o primejdie stă gata să sară. Mitruț, care e alăturĭ pe bidiviul luĭ, strîns în pulpele-ĭ vînjoase, se lasă pe o scară, întinde brațul și stînga-ĭ apucă brațul ca de bumbac al luĭ Andreĭ, înpingîndu-l înapoĭ, tocmaĭ cînd era să sară și să se sfărîme de pietriș :

— «Sărac de mine, conașule, să nu sarĭ, te prăpădeștĭ din așa goană».

Murat se întoace și vede pe Andreĭ trîntit în fundul trăsuriĭ, în ochĭ cu o căutătură ce sçapără de necaz și de mînie, de frică și venin. Aceștĭ ochĭ turburĭ, par a înghiți, otrîvindu-se, strigătul ce svucnește din clocotul sufletuluĭ :

«Cum aĭ cutezat să m-atingĭ, mojicule» și scîrșnitul dinților luĭ, ce-ĭ încleștează fălcile, lăsînd să se vadă, prin pĭelea subțire, spasmul mușchilor obrazuluĭ, trădează o ură năvajnică ce s-a născut, nemăsurată, și din nimic, în potriva îngrijitoruluĭ.

Cuconu Isaĭe îl apucă binișor de brațul ce-ĭ tremură :

— «Çe? Aĭ vrut să sarĭ? Făceaĭ răŭ, se putea întîmpla nenorocire... Nu vezĭ că nu e nimic? Uĭte-te, Puĭu s-a domolit și vezĭ ce frumos trap aŭ luat acum amîndoĭ telegariĭ». Adevărat, caiĭ și maĭ vîrtos Puĭu, se-ncuraseră puțin, se jucaseră la început făcînd nebuniĭ, dar acum se potoleaŭ și trăgeaŭ frumos, amîndoĭ, trăsura care purta pe Andreĭ și pe Isaĭe Murat, stăpînitorul ținutuluĭ ce se întindea, mănos, de amîndoŭă părțile drumuluĭ.

Un vînt sburdalnic începu să aducă noriĭ și să-ĭ strîngă, să-ntunece lumina soareluĭ și să aducă ploaĭa, subțire, măruntă

și deasă. Vărtejurĭ de praf mestecat cu păĭuș și surcele, se jucaŭ departe, dinaintea cailor, ca niște sfîrleze îndrăcite, resucindu-se și zburînd pe drum, venind ĭute și spărgîndu-se prin șanțurĭ orĭ maĭ departe, pe lanurĭ. Andreĭ dete să-șĭ desprindă cordeluța pălărieĭ, ca să șĭ-o prindă în chiotoarea surtuculuĭ, dar vîntul prinse a bate maĭ tare și-ĭ smuci panamaua, ducînduĭ-o, de-a rostogolul, ca pe o roată vrăjită, pe drumul dinnapoĭ, Mitruț prinse de veste, îșĭ cîrmi calul pe loc, dete pintenĭ și porni pe urma pălărieĭ. Trăsura opri și Andreĭ, cu capul gol, se dete jos să ridice coviltirul. Pîn-a nu se urca la loc, însă, vru să vadă ce ispravă face îngrijitorul după pălăria luĭ, dusă de vînt. Mitruț gonĭa, trupul luĭ făcĭa tot una cu al caluluĭ, pulpele strîngeaŭ bine pîntecul Bălanuluĭ, mijlocul călărețuluĭ se lăsase pe greabănul Balanuluĭ, și așa, zburînd, Mitruț se-ntorcea ca vîntul, spinteca văzduhul, părea că zboară.. Era mîndru așa, flăcăul și Andreĭ fu silit să-l admire tăcînd. Bătrînul scoase capul de subt coviltir și se uĭta la dînsul. Umbra flăcăuluĭ începea să se micșoreze, urca un deluleț, se oprise și descălicase, ținînd pe Bălan de căpăstru, sărise șanțul și o luase prin semănăturĭ unde zburase pălăria. Il vedeaŭ amîndoĭ cum o căuta prin grîul crescut, cum o află și cum se întoarce. Murat zicea cu mulțumire:

— «Sprinten și frumos Mitruț al luĭ Drăgulin Presură!»

— «Da» îĭ respundea, Andreĭ neputînd spune altfel «și bun călăreț».

— «O să-țĭ fie bun tovarăș la călărit»

— «Nu cred; că eu călăritul l-am cam lăsat»

— «Apoĭ la țară o să-țĭ aducĭ ĭar aminte, grajdurile aŭ tot soĭul de caĭ și maĭ blînzĭ, și maĭ...»

— «A, nu, nu e vorba de caĭ. Orĭ care ar fi mi-e totuna.»

Bătrînul văzu că rănise puțin mîndria băĭatuluĭ:

— «Bine, tată; cum vreĭ tu.»

Mitruț se-ntorcea. Cu zîmbetul luĭ obișnuit se apropia de trăsură. Intinse pălăria luĭ Andreĭ, și el o luă fără, măcar, un mulțumim, și șĭ-o îndesă pe cap. Apoĭ se sui-ntrăsură. Mitruț descălică de le ridică burduful peste picioare.

Și trăsura porni ĭară. Caiĭ înviorațĭ de ploaĭa ce pica acum, ropot, mîncaŭ pămîntul șoseliĭ.

Trecură o podișcă și bîrnele, putrede, pîrîiră prelung; apoĭ trăsura cîrni după șosea pe drumul vecinal. Mitruț îșĭ ridică glugușul și-șĭ acoperi capul.

Pe o colină, sus, se zărĭa conacul, cu grădină, cu hambarele, cu nuciĭ marĭ ocolită și cu plopiĭ ceĭ doĭ din fața cerdaculuĭ.

Coconu Isaĭe întinse dreapta și-ĭ arătă luĭ Andreĭ:

— «O cunoștĭ, casa în care te-aĭ născut?» Andreĭ vru să vază și scoase și el capul, dar ploaĭa îĭ uda fața și-l silnici, abĭa furișase o privire, nu înțălesese nimic, îșĭ ștergea obrajiĭ cu o batistă de olandă, subțire, albă și mirosind a rozetă.

— «O maĭ cunoştĭ ?» îl întrebă ĭar Murat. Băĭatul respunse aĭurit, preocupat şi ca vrăjit :

— «Nu se prea vede bine, plouă ; dar tot o cunosc. Şi chĭar dacă n-o cunosc bine simt că sunt pe locurĭ prieteneştĭ carĭ vorbesc inimiĭ, ca dintr-o poveste de mult auzită, dar neuĭtată, şi mereŭ dragă.

Nu minţĭa. Iĭ năvălise, în suflet o aromire bine făcătoare şi frînturĭ şterse din plăcute aducerĭ aminte îl cucerise pe nesimţite. Drumurile, pădurile, ĭazul ce curgea spumos printre locurĭ, casa după colină, iĭ vorbiseră în acelaş glas şi deodată, învălindu-ĭ inima într-un duĭos simţimînt ce va să fi fost o legănare uĭtată pe care putea să se lase cu încredere şi cu credinţă.

— «Iată Mosoroasa, Andreĭ, ajungem». Andreĭ auzia, dar nu vedea nimic. Simţea însă, simţea ceva de care nu-şĭ putea da bine seama, căcĭ aşa ceva nu simţise niciodată încă.

Faţă în faţă staŭ la masa din sufravegerie cuconu Isaĭe şi cu Andreĭ. Vorbesc puţin amîndoĭ. Isaĭe înfulică sănătos din bucăţele, Andreĭ mănîncă rar, maĭ mult priveşte şi cată să se-nveţe cu viaţa cea nouă ce-ĭ zîmbeşte ca o rază de soare luminos şi vrea să-l răsfeţe. Catinca aduce la masă, şi un picĭu de băĭat. Floricel, iĭ ajuta, se duce şi vine, schimbă talerile, pune tacîmurĭ curate pentru poame, toarnă vin în pahare şi apă din carăfile scoase dela ghĭaţă. Prînzul e pe mîntuite. Din nişte pere pergamute, galbene, marĭ ca gutuile şi moĭ ca untul, mănîncă acum amîndoĭ meseniĭ. Andreĭ curăţă cu cuţitaşul o poamă frumoasă şi o priveşte :

— «Astea sunt pere franţuzeştĭ, *beurré*, minunate, se topesc ca cofeturile».

— «Da ; abĭa anul ăsta aŭ dat pe rod, şi ce rod ! pueţiĭ ĭ-am adus dela Studina».

— «Zăŭ prea bune. Aşa pere se plătesc scump pe la birturĭ în Paris», spune Andreĭ, tăind feliuţe subţirĭ şi legumindu-le prelung. Apoĭ se face tăcere. Isaĭe e la a treĭa pară pe cînd Andreĭ mestecă a lene, curăţind coaja după a doŭa, ochiĭ luĭ rătăcesc pe întinderea pereţilor şi cercetează tablourile prinse în cuĭe de rudarĭ, nişte ananaşĭ, bucăţĭ de cozonacĭ, pĭersicĭ şi pepinĭ într-unul, ĭepurĭ şi becaţine, o geantă de vănătoare şi o goarnă, într-altul; maĭ contemplă bufetul, lucrat cu cĭubucărie subţire cu săpăturĭ maĭastre şi pe uşĭ cu sculpturĭ de cĭorchinĭ de strugurĭ şi vrajurĭ de viţă în afară.

— «Este frumos bufetul şi-ĭ şade bine în sofrageria asta curată, ţĭ-e maĭ mare dragul, să staĭ aci». Bătrînul iĭ spune că l-a cumpărat cu preţ mare, dela expoziţia din Filaret, că se iviseră mulţĭ muştereĭ la închiderea expoziţieĭ :

— «Toate sunt frumoase, nu numaĭ bufetul, aĭ să vezĭ :

toate sunt fel și chip ales, prin toate odăile, ca să nu i se urască fătuluĭ meŭ și să aĭbă pe ce-șĭ odihniĭ ochiĭ, — o să vezĭ...»

Andreĭ întinse paharul și făcu semn piciuluĭ să-ĭ verse vin numaĭ pîn-la jumătate, și-șĭ puse singur apă de Borvis dintr-altă sticlă. Dete paharul de dușcă, în vremea ce tat-săŭ îșĭ mîntuĭa și dînsul perele și se ștergea la gură cu peșchirul.

Eșiră din sufragerie, trecînd prin sală, în pălimar. Perdelele dela geamlîc le ridicase Catinca, soarele nu maĭ bătea tare ca de obiceĭŭ la vremea asta și vremea se așează pe ploaĭe. Veni Floricel cu cafelele pe tăviță, așternută cu șervețel de olandă, cusut cu ațișoară de mătasă, niște căpșunĭ de toată frumusețea, să le mănîncĭ, alăturĭ un șipușor de pămînt, ce fusese de caĭsată, cu rom. Prinseră a soarbe amîndoĭ încetișor; Andreĭ nu-șĭ maĭ lua ochiĭ dela șervețel:

— «E lucrat de mînă meșteră» — îĭ spunea Murat — «de mîna moale și mică, dar harnică, a Sofițiĭ...»

— «Care Sofița?» îl întrebă Andreĭ.

— «Fata prietenuluĭ Antache, cel care te-a botezat pe tine mi-e vecin de moșie... L-aĭ uĭtat și pe el? Cînd te lua în brațe și te juca pe genunchĭ, și-țĭ da cofeturĭ aduse, patru zile cu trăsura, dela Bucureștĭ, dela Fialcovsky... Antache Boĭan, bre».

— «Ba, nu, nu l-am uĭtat, dacă-mĭ aduseșĭ aminte... Nu era așa, pe atuncĭ, un om slab, năltuț, cu favorite plumburiĭ și purta ochelarĭ legațĭ în sîrmă de aur, și avea fire dulceagă, bună de glume și de poveștĭ?»

— «Ba, tocmaĭ; și te ĭubea mult pe tine...»

— «Dar de fată, vezĭ, nu-mĭ aduc aminte maĭ de fel».

— «Asta e de crezut: e maĭ mică cu destul de cît tine, cînd aĭ plecat să fi fost de 4 anĭ, acum e de 18.....»

Trecură vorba asupra altor lucrurĭ și cum îșĭ deșertaseră feligenele de cafea, conu Isaĭe lua pe Andreĭ și-l plimbă prin toate odăile: salonul, în care privirea-ĭ se izbi de portretele marĭ făcute în uleĭŭ și care arătaŭ pe Isaĭe tînăr, în uniformă de maĭor de gardă și pe cucoana Irița, în rochie de bariș galben, cu bulinurĭ negre pe tot cîmpul mătăsiĭ, cu lanț mare de aur, petrecut pe după gît, cu broșe de nestimate pe pĭept, cu mînecile largĭ și părul prelins pe la tîmple, frumoasă așa cum fusese la 22 de anĭ cînd o chemase domnul la El, ducînd-o dintre eĭ. Portretul ăsta îl știa bine Andreĭ, îĭ era întipărit, dintr-însul cunoscuse, de mic copil, chipul maĭcă-si, dusă pe cînd el se afla în leagîn. Pe el îl crescuse Vetuța și văzînd chipul în uleĭŭ al răposateĭ, îșĭ aminti și de Vetuța, cum i-l arăta în toată dimineața, în toată seara, și-ĭ spunea cît de mîndră și de bună fusese stăpînă-sa.

— «Dar Vetuța?» întrebă băĭatul.

Murat se miră de întrebarea asta neașteptată și nepotrivită; respunse liniștit însă:

— «S-a dus și ea».

— «Sărmana... De ea, uĭte, îmĭ aduc maĭ aminte ca de toţĭ, mă ĭubea mult, îmĭ făcea jucăriĭ şi venea aci, în toate zilele de-mĭ arăta portretul mamiĭ, lăudîndu-mĭ bunătatea sufletuluĭ eĭ...»

— «Ea ?»

— «Da... Era, parcă, femeĭa, luĭ...»

— «A luĭ Dragulin pădurarul... Mitruţ e copilul lor». Glasul bătrînuluĭ tremura uşor şi se simţĭa înduĭoşat. Trecură, ĭute în alte odăĭ, Isaĭe temîndu-se, parcă, să maĭ stea dinaintea portretuluĭ.

Pe de-a-rîndul Andreĭ fu mulţumit de aşezarea mobilamentelor, de covoarele şi chilimurile frumoase aşternute pe scîndurĭ, de curăţenia sănătoasă a casiĭ. In etacul de lucru, rînduit pentru el, şi pe care abĭa acum îl vedea, fu lucru, neadăstat : cantor mare de mahon, cu treĭ rîndurĭ de saltare, jilţ de pĭele scumpă, pĭeĭ de urşĭ pe jos, tablourĭ de Mirea şi de Grigorescu pe pereţĭ, dulapurĭ de cărţĭ, bogate, măsuţe şi maĭ marĭ şi maĭ micĭ, rafturĭ de mahon la fel cu castorul şi dulapurile, lucrurĭ de artă, prin colţurĭ pe piedestale.

Isaĭe rîzător de bucurie îĭ zicea :

— «Odaĭa asta, salonaşul şi ĭetacul în care ţĭ-aĭ rînduit calabalîcul sunt pe seama ta ; lucrurile ce vezĭ maĭ noĭ le-am adus într-adins, ca să-ţĭ fie casa dragă».

Andreĭ îĭ mulţumi şi cu un surîs de recunoştinţă se apropie de pĭeptul luĭ Murat. Aci, şi pentru întîĭa dată de la întoarcerea băĭatuluĭ, fără altă mărturie decît a lucrurilor şi a pereţilor odaĭeĭ, nevăzuţĭ de nimenĭ, îşĭ deteră cea dintăĭ îmbrăţişare, ce fusese pornită din inimile amîndorora.

Un tropot de copite se auzi din curte, întrerupînd clipa de duĭoşie dintre tată şi copil. Andreĭ merse de deschise fereastra, tată-său îl urmă : prin curte Mitruţ călare, înfăşurat într-o manta de gumi-elastic ce-ĭ ascundea capul şi trupul pînă la genunchĭ încura un frumos cal, roĭb.

— «Ce face îngrijitorul cu calul ăsta?»

«Il învaţă pe semne. El ştie toate rosturile curţeĭ şi poartă de grijă grajdurilor. De sigur că noatinul a stat prea mult pe mîncat grăunţe şi are lipsă de plimbare».

— «Găsesc însă că e cam necuviincĭos din parte-ĭ. Nu ţi se pare şi dumitale, tată, că nu se prea sinchiseşte de odihna noastră ca să-şĭ facă cavalcada?

De unde ştia el că nu dormim, orĭ dumneata, orĭ eŭ?» Mitruţ îĭ zărise, oprise şi-şĭ dăduse gluguşul pe spate, scoţîndu-şĭ căcĭula.

— «Ce facĭ acolo?» îĭ zise Andreĭ, pînă să nu-l fi întrebat bătrînul. Ingrijitorul crezînd c-o să-ĭ facă plăcere, îĭ respunse fără înconjur:

— «Mă gîndeam c-o fi nevoĭe de un cal de călărie pentru matale conaşule şi scosesem pe ăsta ca să-l maĭ daŭ pe brazdă».

— «Mi-l pregăteştĭ, va să zică? Crezĭ, adică, c-am nevoe de ăsta? Vărî-l la loc, în grajd şi vezĭ-ţĭ de treburĭ. Cînd ţi-oĭŭ cere ceva, atuncĭ să facĭ» şi închise ferestrele, trîntindu-le încĭudat.

Murat îl văzu palid, cum fusese în trăsură, şi-n ochĭ c-o vă-

pae ce bălbătea roşindu-ĭ obrajiĭ. Andreĭ nu se putea stăpîni.

— «Nu-mĭ place de fel, să-ţĭ spun drept tată, îngrijitorul. De la început mi s-a părut cam îndrăzneţ, cam familiar, şi eŭ o să mă cam scutesc de protejuirea dumnealuĭ....» şi apăsînd pe cuvintele din urmă «zăŭ, aĭ zice că m-a luat subt aripa luĭ scutelnică»

— «Nu-ţĭ place? Fă cum crezĭ tu tată. Dar pe drum, în trăsură, cînd alerga după pălărie ziceaĭ şi tu că-ĭ stă bine calare şi mi s-a părut c-atuncĭ nu gîndĭaĭ astfel».

Andreĭ văzu că vorbele luĭ trecăreţe nu scăpaseră bătrînuluĭ şi nu-ĭ părea bine că-şĭ trădase gîndirea. — «Fă cum vreĭ» îĭ zicea ĭar Isaĭe «slujeşte-te orĭ nu de el».

Eŭ aş zice însă să nu puĭ grabă în hotărîrile tale, să-l maĭ vezĭ, să-l puĭ la încercare; eŭ sunt încredinţat c-o să-ţĭ fie de folos şi de credinţă, cum mĭ-e mie de credinţă şi de folos».

— «De folos? Cum?»

— «Grijind bine de toate, purtînd neadormită veghere asupra averiĭ care ca mîĭne o să fie, toată, a ta, nelăsînd pe nimenea să fure, avînd milă de averea stăpînească, ţinînd din scurt şi maĭ vîrtos călăuziindu-te, pe tine, în taĭnele plugărieĭ cunoscute luĭ tot aşa ca şi mie, dacă nu şi maĭ bine. Dar tu fă cum vreĭ, ţĭ-o zic pentru a treĭa oară.... Şi acum te las; te văd obosit şi-nţeleg că-ţĭ trebue odihnă».

Murat îĭ mîngîĭe uşor obrajiĭ, apoĭ cu amîndouă mîĭnile, îĭ prinse capul şi-l sărută pe frunte.

Andreĭ rămase singur în picĭoare, privind cum uşa se închidea în urma tată-săŭ şi ivărul saltă scîrţîind subt ridicarea mîĭneĭ luĭ de afară... Paşiĭ luĭ Isaĭe Murat îşĭ stîngeaŭ sunetul prin salele lungĭ. Ferestrele, răŭ închise şi suflate de vînt, se deschiseră din amîndouă ţîţînele de-odată şi el alergă să le închidă. Curtea era goală şi se gătea să plece de la geam cînd văzu pe Andreĭ eşind de la grajd. Stătu în dreptul ferestriĭ ca ţintuit de o putere căruĭa nu se putea împotrivi, privind lung pe Andreĭ, care nu-l vedea. De ce era aşa de frumos flăcăul ăsta, de ce călărea atît de bine, de ce se împrăştia atîta sănătate din firea luĭ şi de ce se arăta aşa de trufaş în simplitatea luĭ? Şi de ce ĭ se părea mereŭ luĭ Andreĭ că ţăranul ăsta, ce-ĭ răsărise în cale, n-o să-ĭ fie prieten, c-o să-ĭ fie duşman chiar şi o să-ĭ-se pună de-curmezişul la tot pasul?» Acestor întrebărĭ nesăbuite, ce-şĭ punea singur, cum sta dinaintea ferestriĭ, privind afară, glasul aţipitor al ploiĭ ce începea să vorbească din picurĭ rarĭ, adormitoare, părea că-ĭ spune, răspicat şi pe şoptite: «Fiindcă e voĭnic, fiindcă e cutezător, fiindcă e slugă dreaptă a tată-săŭ şi al tăŭ, fiindc-o să simţĭ lipsa braţuluĭ luĭ ca să te susţie, şi fiindcă are o inimĭ mare şi curată... Cercetează-te şi pe tine acum».

Andreĭ se cutremură, ĭ se păru că geamurile se topesc şi prin geamurile goale dă buzna o năvală de frig... Se dete înapoĭ şĭ începu să se gătească de culcare şi de odihnă, ce nu greŭ veni să-ĭ închidă ochiĭ.

Caton Teodorian.

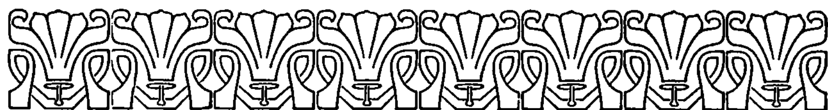

Din trecutul Consulatuluĭ rusesc din Iaşĭ

(Moldova şi Valahia înainte de războiul anuluĭ 1787 cu Turcia) [1].

Raportul primuluĭ dragoman, Pizani, din 25 Maĭ

Auzind că astă-zĭ saŭ mîĭne Mavroghene va fi făcut prinţ al Moldoveĭ saŭ Valahieĭ, dar ne apucînd a preveni despre aceasta pe Excelenţa voastră şi a cere instrucţiĭ, şi neîndoindu-mă că veţĭ găsi cu cale a întreba pe Poartă despre aceasta, eŭ am spus azĭ dimineaţă luĭ Reis-Efendi următoarele: «Deja de cîte-va zile circulă zvonul, că Poarta se pregăteşte să schimbe pe unul din prinţĭ, pentru a pune în locul luĭ pe Mavroghene; dar fiind că acest zvon ni s-a părut absurd, noĭ n-am luat nicĭ o demarşă. Acum însă zvonul acesta se adevereşte în public nu numaĭ de toţĭ ceĭ iniţiaţĭ în afacerĭ, ci şi de prieteniĭ luĭ Mavroghene. De şi eŭ n-am apucat încă să primesc instrucţiĭ de la ambasadorul meŭ, totuşĭ ştiind că el mă va susţine în întreprinderea mea, m-am hotărît să vorbesc în această chestie maĭ întăiŭ de toate cu ministrul Porţeĭ şi să-l previn, că această schimbare, nemotivată de nimic, va fi considerată ca o violare a obligaţiunilor existente între cele două imperiĭ. Eŭ îmĭ permit a aminti, că principatele Moldova şi Valahia aŭ fost redate de Maestatea Sa imperială, prea-milostiva Impărăteasă, Porţeĭ Otomane sub anumite condiţiunĭ, coprinse în tractate, în numărul cărora se află şi obligaţia (pentru Poartă) a nu schimba necontenit pe domnĭ, pentru ca să nu se neliniştească populaţia, şi a-ĭ schimba numaĭ în cazul cînd eĭ în adevăr ar fi săvîrşit vr-o crimă. Poarta, înainte de începerea războiuluĭ, cînd aceste condiţiĭ încă nu existaŭ, n-a atins pe domnĭ în curs de 5, 6 şi 7 anĭ, ĭar acum, oare-cum într-adins, violează obligaţiunile ce şĭ-a luat..... lucru, care nu poate decît să strice buna înţelegere. Decĭ cred de datoria mea să vă atrag atenţiunea de a nu se lua o ast-fel de hotărîre, într-un timp, cînd nu se poate bănui nimic contra purtăreĭ domnilor actualĭ».

Reis-Efendi mi-a răspuns, că el nu ştie nimic de aceasta, dar aude din toate părţile că prinţiĭ împilează populaţia. Eŭ ĭ-am

---

1) V. Arhiva No. 11 şi 12, anul 1907; Arhiva No. 1 şi 2 an. 1908.

obĭectat, că nu e lucru de mirare, dacă el nu ştie nimic de această afacere, nefiind amestecat într-însa, şi că acestea, după toată probabilitatea, sunt trebuşoarele luĭ Căpitan-Paşa, care lucrează împreună cu muftiul şi fără a întreba pe Poartă. Intru cît priveşte chestiunea, că prinţiĭ ar împila populaţia, apoĭ aceste sunt clevetirĭ. Constrînşĭ prin cerinţele Porţeĭ, eĭ nu pot alt-fel să satisfacă lăcomia eĭ, decît împovorînd pe supuşĭ; noiĭ prinţĭ, plătind scump demnitatea primită, din cauza necesităţiĭ de a îngrăşa pe cîţĭ-va favoriţĭ aĭ Curţeĭ, negreşit vor trebui să ruineze pe locuitoriĭ principatelor...... Dacă însă, din contra, prinţiĭ actualĭ vor fi lăsaţĭ cîţĭ-va anĭ, atuncĭ eĭ îşĭ vor plăti enormele datoriĭ, ce aŭ făcut pentru a căpăta domnia, şi nu vor maĭ fi siliţĭ să ruineze pe locuitorĭ.

Reis-Efendi m-a ascultat cu atenţiune şi mi-a spus că va maĭ discuta încă cu mine relativ de aceasta.

Nota luĭ Bulgakow: La 26 (Maĭ) eŭ am vizitat pe marele Vizir şi am rugat pe dragomanul Porţeĭ să spue luĭ Reis-Efendi că de şi Pizane i-a vorbit numaĭ pe baza instrucţiilor mele anterioare, eŭ totuşĭ aprob toate cele ce el a spus şi repet: toate cele ce se pregătesc să se facă relativ de domnĭ, se vor considera de curtea mea ca o violare a tractatelor şi nu se poate proceda la această afacere fără învoirea mea. După aceĭa eŭ m-am dus la ambasadorul Anglieĭ. El mi-a vorbit mult de Mavroghene, încredinţîndu-mă că dacă eŭ voiŭ conveni să fie numit (domn), el (Mavroghene) va fi sclavul curţiĭ mele şi va face tot ceĭa ce noĭ dorim. El a vrut ca eŭ să vorbesc cu nepotul luĭ Mavroghene saŭ, cel puţin, să primesc scrisoarea, ce Mavroghene îmĭ scrie mie. Eŭ am refuzat, declarînd, că toate acestea sunt zadarnice, căcĭ nu mă pot învoi la violarea tractatelor, care e dăunătoare pentru pace, susţinerea căria mă costă o mulţime de osteneală, şi că curtea mea nu va îngădui o ast-fel de purtare. După aceĭa l-am părăsit.

Raportul luĭ Pizani din 26 Maĭ. Indată după ce excelenţa voastră aţĭ părăsit Pera [1]), pentru a vă reîntoarce în Buiucdere [2]), spre marea mea mirare, a venit la mine nepotul luĭ Mavroghene, însoţit de fratele meŭ [3]), spunîndu-mĭ că are să-mĭ vorbească în secret despre o afacere foarte importantă.

Fiind, din fericire, înştiinţat de excelenţa voastră despre cele ce s-aŭ petrecut între D-voastră şi ambasadorul Anglieĭ, ĭ-am răspuns că eŭ n-am absolut nimic de ascultat şi mă mir că ambasadorul, auzind răspunsul excelenţeĭ voastre, a îndrăznit să se adreseze mie. Văzînd că eŭ mă port aspru cu eĭ, nepotul luĭ Mavroghene mi-a spus, că a venit cu învoirea şi aprobarea Porţeĭ. Eŭ ĭ-am răspuns cu tărie, că nu-l recunosc de persoană oficială

1). Cuartalul european al Constantinopoleĭ.

2). Reşedinţa de vară a consululuĭ rusesc, pe Bosfor.

3). Dragoman secretarul ambasadeĭ engleze.

a Porţeĭ, care, dacă are ceva de comunicat ambasadoruluĭ meŭ, trebuĭa să procedeze pe calea obicĭnuită, saŭ să mă fi chemat la Reis-Efendi să mă duc eŭ, saŭ să-şĭ fi trimis dragomanul săŭ. Expediind pe nepotul luĭ Mavroghene, am reproşat frateluĭ meŭ că a luat asupră-şĭ o ast-fel de însărcinare. Eŭ am aflat de la dînsul, că după refuzul excelenţeĭ voastre de a primi scrisoarea luĭ Mavroghene, nepotul acestuĭa, poate după sfatul ambasadoruluĭ englez, a vrut să vă trimită scrisoarea în Buiucdere, ca s-o primiţĭ pe neaşteatate; scrisoarea aceasta cuprinde în sine încunoştiinţarea că el este numit domn, că nu ĭ-a maĭ rămas decît să fie învestit şi că, în semn de atenţiune către mine, crede necesar să mă prevină de aceasta.

Nota luĭ Bulgakow. Adevărat, în sara de 26 Maĭ, mi s-a anunţat despre venirea unuĭ grec cu o scrisoare din Consulatul englez; după cîte-va ezitărĭ, grecul mi-a mărturisit, că scrisoarea este de la Mavroghene şi că ea e trimisă din Consulatul englez. Eŭ l-am gonit, spunîndu-ĭ, că cunoscînd cuprinsul scrisoreĭ, nu pot s-o primesc. Am înştiinţat despre aceasta în primul loc pe Pizani, care era în oraş.

Raportul luĭ Pizani din 27 Maĭ. După ce am trimis raportul meŭ de erĭ, a venit la mine notarul luĭ Mavroghene, Condili (un grec din insule, fost sergent în flota noastră, monah, renegat de cîte-va orĭ, poligam şi cunoscut ca cel maĭ mare stricat dintre toţĭ greciĭ de aicea), şi mi-a spus, că are să-mĭ comunice un secret. Eŭ l-am rugat să mă scutească cu aceasta, de oare-ce ştiŭ de ce-ĭ vorba; el însă m-a încredinţat, că asta nu e chestia la care mă gîndesc eŭ, stărui cu obrăznicie să-l ascult şi, cu toate silinţele mele de a mă izbăvi de dînsul, continuă a vorbi despre dorinţa luĭ Mavroghene de a întra în relaţiunĭ cu mine. Eŭ ĭ-am răspuns, că aceasta nu se poate nicĭ într-un chip, dar el nu conteni a-mĭ repeta, că trebue să convin la o întîlnire cu Mavroghene, căcĭ de la aceasta depinde atît viaţa luĭ Mavroghene, cît şi a familieĭ sale. Răspunsul meŭ fu, că saŭ el (Condili) saŭ cel ce l-a trimis n-are decît să-şĭ zboare creeriĭ şi că-l rog să mă lese în pace. Cu toate acestea, el continuă să-mĭ vorbească şi declară, că Sultanul a dat ordin în scris ca Mavroghene să fie făcut domn, dar nu-l poate îmbrăca în caftan [1]) fără învoirea noastră, că de la rezultatul acesteĭ afacerĭ depinde onoarea luĭ Mavroghene, etc. Eŭ ĭ-am declarat, că el e nebun cînd îmĭ vorbeşte ast-fel şi (ĭ-am poruncit) să se care; el însă continua mereŭ, afirmînd că totul atîrnă de la mine şi că eŭ pot să obţin învoirea pentru rîdicarea luĭ (Mavroghene) la treapta de domn; iar dacă nu vreaŭ să văd pe Mavroghene, atuncĭ va veni la mine însuşĭ Căpitan-Paşa incognito, căcĭ această afacere îl priveşte direct pe dînsul. (După aceĭa Pizani istoriseşte, că Condili, pe care

1). Domnul era îmbrăcat în caftan în timpul ceremonieĭ pentru învestitură.

el cu mare greŭ l-a putut suferi, s-a reîntors din noŭ după cît-va timp, fiind deja noapte). Vă raportez toate aceste cancane, pentru a vă arăta, cît de tare Mavroghene şĭ-a perdut capul; el e om primejdios, şi se vede că numaĭ noĭ îĭ servim de obstacol în afacerea luĭ.

Nota luĭ Bulgakow. Ne avînd nicĭ un succes în stăruinţele sale pe lîngă dragomanul Pizani, amintitul Condili veni la mine să ceară ordine către Pizani de a intra în relaţie cu Mavroghene. Eŭ ĭ-am răspuns, că dacă e vorba de afacerea cu principatele, atuncĭ aceasta e inutil şi nu poate avea loc, decît numaĭ doară dacă Poarta ar dori să-şĭ atragă asupră-şĭ un războiŭ pentru dragostea sa către Mavroghene. El însă a insistat mult pe lîngă mine, declarîndu-mĭ că nu e nicĭ o violare de tractate, că sunt plîngerĭ contra prinţuluĭ Valahieĭ, că din partea Sultanuluĭ s-aŭ edat deja treĭ hatti-şerife, etc. Dar (Condili) n-a obţinut nimic şi a trebuit să plece.

Raportul dragomanuluĭ Pizani din 27 Maĭ. Dragomanul Porţeĭ s-a achitat de însărcinarea ce ĭ-aţĭ dat ierĭ. (Pizani istoriseşte maĭ departe, cum s-a dus la Poartă, unde a avut o lungă convorbire cu Reis-Efendi, în prezenţa luĭ Chihaia-beĭ[1]). Nu vă puteţĭ închipui, ce impresie a produs asupra lor spusele mele şi cît de tare s-aŭ înfuriat contra luĭ Mavroghene, cînd le-am comunicat, că el afirmă prin nepotul săŭ, cum că ar fi lucrînd cu învoirea Porţeĭ..

Isprăvindu-mĭ naraţiunea mea, am spus acestor miniştri, că Excelenţa voastră doreşte să ştie, dacă e adevărat că Mavroghene s-a hotărît la un ast-feliŭ de pas cu învoirea Porţeĭ, că pentru Excelenţa voastră e indiferent cine va fi prinţ în Valahia,— el saŭ altul, — dar că schimbarea domnuluĭ e o afacere de stat, care, împreună cu alte diferite afacerĭ, cum sunt afacerile Sinopuluĭ, etc., se poate considera de curtea noastră ca o violare a tractatelor din partea Porţeĭ, ceĭa ce ea (Curtea rusască) nu va permite. Numiţiĭ miniştri aŭ protestat solemn, încredinţîndu-mă că eĭ nu ştiŭ nimic despre recursul luĭ Mavroghene către excelenţa voastră, că nimene nu se îndoeşte cum că Poarta nu va alerga la un ast-feliŭ de mijloc, dacă ar avea să vă comunice ceva şi ca să vă încredinţeze despre adevărul întregeĭ acesteĭ afacerĭ, eĭ mi-aŭ dat următoarele explicaţiĭ: Luĭ Mavroghene ĭ-a venit în minte să se facă domn în Valahia şi Căpitan-Paşa, luînd treaba aceasta pe mînică, ĭ-a cerut această favoare de la marele Vizir, care consultîndu-se cu ministrul, a răspuns luĭ Căpitan-Paşa, că principatele Moldova şi Valahia, — cum trebue să fi ştiind şi el singur, — se află sub puterea convenţiilor dintre cele două imperiĭ, din care cauză domniĭ nu pot fi schimbaţĭ fără o

---

[1]). Demnitar al Porţeĭ, care gira afacerile principatelor şi a celorlalte provincĭĭ vasale.

cauză legitimă și deci nu poate să se învoiască cu cererea luĭ. Eĭ presupun, că Mavroghene, văzînd refuzul Porțeĭ și perzînd speranța de a căpăta domnia din grația ministruluĭ, care nu e de loc dispus să dea curțeĭ imperiale nicĭ cel maĭ mic motiv de nemulțămire pentru susținerea unuĭ oare-care cîne de Mavroghene, s-a gîndit să alerge la Excelența voastră pentru a căpăta principatul prin mijlocirea excelențeĭ voastre.

După acea, miniștriĭ amintițĭ m-aŭ însărcinat să vă încredințez, că Mavroghene nu va fi făcut domn, că Poarta nu are intenția să schimbe pe prințiĭ actualĭ și că Excelența voastră puteţĭ fi maĭ mult decît sigur despre nedorință Porțeĭ de a face ceva contra tractatelor și a intra în neînțelegerĭ pentru un oarecare Mavroghene.

Iată rezultatul fericit al acesteĭ neplăcute afacerĭ. Nu maĭ e nicĭ o îndoială, că Căpitan-Pașa a obținut învoiala Sultanuluĭ; dar acesta din urmă, primind raportul ministruluĭ, redactat în urma împrotivirilor noastre, a părăsit această promisiune, iar ministerul, — răŭ dispus contra luĭ Mavroghene, și poate, chiar și contra protectoruluĭ săŭ, — a știut să se folosească în fața monarhuluĭ de protestele Excelențeĭ voastre pentru zădărnicirea afacereĭ înscenate, care, pe lîngă altele, e contrară și stăreĭ actuale de lucrurĭ, căcĭ nu s-a văzut exemplu ca un dragoman de flotă să ajungă domn".

(Va urma). **A. de Giers**

CĂNTEC

Cînd soarele pĭere-n amurg
Sub geana de cer aurie,
Ce tristă îțĭ pare că-ĭ lumea,
Lipsită de vĭață, pustie!

Dar zorile ĭarăşĭ revarsă
Lumină, putere de vĭață,
Pe cînd din dorul ce-apune
Rămîne pustiul de ghĭață.

EUGENIU REVENT

Iași.

SAMARITEANCA

(LA SAMARITAINE)

Evanghelie in 3 tablouri în versuri de Edmond Rostand

Traducere de G. V. BOTEZ (Gordon).

(Sfîrşit)

O femeie. (Inaintînd şi prosternîndu-se)
Am stat de-oparte, colo, în cea grădină ascunsă,
Temîndu-mă de ochiuţi cu aspră judecată!...
Isus. Am ridicat femeia căzută, ş-altă dată...
Un negustor. Mă ierţi tu care-n semeni de-ai mei aspru-ai lovit,
Că-averile din ceruri eŭ nu le-am îngrijit,
Şi că setos pe-acele de-o clipă le-am cătat?...
Isus. Pe negustori eŭ numai din templu-am alungat.
Beţivul. Ai să mă ierţi Profete al apei vii, că eŭ
N-am prea ţinut în viaţă la sete ca să beŭ,
Acea curată apă ce tatăl tăŭ ne-a dat?...
Isus. (Surizînd) La nunta de la Cana în vin o am schimbat.
Preotul. Să fie Christ acela ce pare-nduplecat
A fi de-o curtezană şi de-un beţiv urmat?...
Isus. (cu mînie) Infame, ţi-oi răspunde!...
(In acest moment copiii încep să cînte şi să joace)
Petru. (Cu asprime către o femeie)
Ia plozii de colea!...
Isus. (De-odată liniştit)
De ce să-i ia de-acolea?... V-opresc a-i depărta!
De ce? Fiind-că-n cîntec au inime senine?
Lăsaţi, lăsaţi copiii să vie toţi la mine...
Fotino, adu-ncoace pe-acei ce speriaţi
De poala hainei tale se ţin aşa-ncleştaţi.
Fotina. (Către doi copii) Haideţi!...
Preotul. Und-ţi-e răspunsul?...
Isus. Mult nu-i fi-n aşteptare.
Fotina. (Copiilor) Vedeţi stăpînu-acesta? Profet el este mare;

E așteptatul lumeĭ, de care tot se-aude.
La urșĭ copiiĭ hrană el n-o să-ĭ dea prăzĭ crude,
Cum Elizeŭ Profetul se zice că făcea,
Ci mînele-șĭ va pune pe părul vostru-așa.

Isus. O, ochiĭ lor, frumoșiĭ!... Ast-fel de ochĭ avețĭ
Şi sigurĭ fițĭ că-n cerurĭ cu toțiĭ-o să-ncăpețĭ.
(Către copiĭ)
Maĭ vrețĭ voĭ înc-odată,—v-opresc ca să-ĭ certațĭ—
Să-mĭ maĭ rostițĭ cel cîntec ce-ațĭ spus pe cînd jucațĭ?

Un copil. Atuncĭ cînd am cîntat
Cuvinte săltătoare,
Nicĭ unul n-ațĭ jucat.

Celalt copil. Atuncĭ cînd am cîntat
Cuvinte-ntristătoare,
Voĭ nu ațĭ lacramat.

Isus. A, n-aĭ dreptate, Petru, să te încrunțĭ așa.
Ast cîntec îmĭ aduce răspunsul ce-am a da.
De oameniĭ de astă-zĭ nu vezĭ cum rîde el?
Căcĭ vaĭ, orĭ-ce le-aĭ face, nu-s mulțumițĭ de fel!
Ioan Botezătorul spre sfadă înclinat,
Posomorît și singur, veni învestmîntat
In pĭeĭ, mîncînd lăcuste șĭ-arzînd pe păcătos
Cu aspriĭ ochĭ. Toțĭ zis-ațĭ: «Nebun e furios!»...
Veni Isus; mănîncă, surîde, bea, pornit
Să erte tot; de dînsul ațĭ zis: «E-un sybarit!»...
O, rasă făr'de suflet și neîncrezătoare,
Cum m-aș fi dus!... (Arată copiiĭ) Dar dînșiĭ, cîntară dinioare,
Şi cîntul lor mĭ-aduse răspunsul cel maĭ bun,
Şi gurele lor numaĭ înțălepciune spun.

Un negutitor. Acel ce vă ĭubește și vă vorbește-ast-fel,
Mîntuitorul lumeĭ cu-adevarat e el!

Un om. (Strigînd) Acesta e al lumeĭ cu drept mîntuitor!

Fotina. Coleà, cum staŭ privindu-l, privindu-l vreaŭ să mor!...

Azriel. De-acuma știŭ ce-oĭ face cu sufletul din mine!...

Un tînăr. In suflet el îmĭ scrie cu semne de lumine!

Alt tînăr. O punte fermecată simțesc, simțesc cum vine
Din inima-ĭ, în pĭeptu-mĭ, și-n tremur ea-ĭ acu!..

Un om. (Condus de Fotina lîngă Isus)
Sînt orb eŭ!..

Isus. Vezĭ!

Alt om. (Adus de slujitorĭ) Stăpîne, eŭ sînt olog!...

Isus. Mergĭ tu!

Mulțimea. Minune!...

Isus. (Către un om) Tu, bătrîne, vorbește!...

Bătrînul. Eram mut!

Un om. (Inaintînd) Vaĭ, inima din mine părea că mĭ-a stătut,
Ş-un dor de plîns mă prinse un dor, maĭ dinioare,
Dar tot nu pot... Vaĭ, greŭ mi-ĭ...
Isus. Ci plîngĭ!
Petru. A, cît de mare
Ni-ĭ bucuria, Doamne, privind în închinare
Cum facĭ minunĭ în lume!...
Isus. Veţĭ fi şi voĭ în stare
Să faceţĭ.
Andreĭ. Noĭ, o, D-ne?...
Isus. Va trebui să vie
O zi cînd o să faceţĭ minunĭ.
Petru. Ce bucurie!
Isus. De asta bucurie nu trebue s-aveţĭ,
Ci numaĭ că în cerurĭ înscrişĭ pe vecĭ sînteţĭ!
Fotina. Şi noapte-a fi în urma lumineĭ ce ne-o daĭ!
Aşa curînd în umbră nu ne-arunca!... Maĭ staĭ!..

(Fie-care din femeĭele care urmează să vorbească, vin de îngenunchĭază în faţa luĭ Isus, lăsînd jos ramura de maslin saŭ creanga cu florĭ; ĭar după ultimele cuvinte pe care le va rosti Fotina, toate se înclină şi îşĭ răspîndesc părul.)

Maĭ rămîĭ, va trebui
Să ne facĭ predicĭ, stăpîne...
Cum, Isuse? eştĭ aci,
Şi să plecĭ în zorĭ vreĭ mîne?..
O bătrînă. Pe la noĭ trebuĭ să trecĭ,
Ş-aĭ să te-odihneştĭ la mine,
Nu se poate-aşa să plecĭ
Să nu guştĭ ceva zmochine!..
O curtezană. O, rămîĭ să ne maĭ spuĭ!...
Tu puĭ florĭ pe toate cele!...
Plîns de-acu pe-obraz îmĭ puĭ,
Nu cerceĭ, nu lănţurele;
O femeĭe. Cînd trudit veĭ reveni
De pe la bolnàvĭ umblat,
Cu vin bun te-oĭ întări,
Vin cu rodiĭ aromat.
Fotina. Orĭ şi cum aĭ fi deprins
Noĭ cu drag ne vom supune;
Mut va sta oraşu-ntins
Cît veĭ fi tu-n rugăcĭune!
O femeĭe. Seara, glasul cînd se-neacă
Părînd ţipet straniŭ, tare,
Aĭ să viĭ să staĭ oleacă
Jos, pe prag, la fie-care!
O fată. Mantia de ţĭ-a desprinde-o
Vîntul cînd s-a ridica,
Noĭ, încet, încet ţĭ-om prinde-o,

Vorba spre-a nu-ţĭ tulbura!...

Fotina. Şi-ĭ simţi, ş-ar să-ţĭ rămînă
Cît îĭ ţine cuvîntare,
Părul de copiĭ sub mînă,
Părul nostru sub picĭoare.

(Işĭ răspîndesc toate femeĭele părul)

Isus. Maĭ mult ca două zile nu pot să staŭ cu voĭ.
Vreaŭ două zile-acestea să m-odihnesc.

O femeĭe. C-apoĭ
Să ĭaĭ tu ĭarăşĭ calea de osteneli sublime!

Fotina. Iar cînd în departare, urcînd pe-acea-nălţime
A munţilor Efraim, ce taĭe-a noastră zare,
Chĭar unde pĭere şirul luĭ Jizreel, va-apare
Pe muntele din faţă, în ochiĭ-ţĭ, ca o turmă,
Cînd lămurit priviriĭ, cînd dispărînd pe urmă,
Ş-al căruĭ păstor taĭnic e sinagoga sa,
Ceva albind la soare... şi-ĭ Nazareth!

Isus. A, da;
Oraş, pe-a' căruĭ strade e-a mea copilărie,
Din cîte mĭ-or fi crude tu cel maĭ crud-mĭ-eştĭ
mie,
Căcĭ tu rostirea toată nicĭ n-aĭ s-asculţĭ, ce-oĭ ţine,
Şi aĭ să spuĭ: «e fiul dulgheruluĭ ştiŭ bine!»...
Aşa că-aĭ meĭ cu toţiĭ protivnicĭ mĭ-or fi mie;
Şi-n vreme ce pe lume cat fraţĭ, cu duĭoşie,
Găsesc—simbòl de-a-mele din viitor destine—
Samaritenii tocmaĭ, ca fraţĭ maĭ bunĭ cu mine!..
Dar zisu-s-a: în ţara-ĭ profet nimenea nu-ĭ!
—Şi ca să se-mplinească voinţa Tatăluĭ...

Strigătele tuturora. Christoase, slavă ţie!... O, vin... vină-n cetate!..

Isus. Spre-aceştĭ păgînĭ, O Petru, să vin n-avuĭ
dreptate!...

Fotina. (Arătînd amurgul)
Se lasă-amurgul. Ziua s-ar stînge-ncet, tăcută;
Nu poate însă trece căcĭ ea-ĭ pe vecĭ născută.
Cînd praf vor fi: măslinul ş-acest zmochin, şi cînd
Seca-va chĭar fîntîna luĭ Iacov, izvorînd
De-apururia din vale, urcînd munte, colină,
O apă vie lumea va inunda!...

Isus. Fotină,
Tot àst-fel şi pe tine ce-ĭ secolĭ te-or vedea
Cum lin coborĭ cararea, pe cap cu urna ta.
Şi lumea, cînd din vremurĭ mă va chema aci,
De-apururĭ Magdalena, de-apururĭ tu veĭ fi,
Tu care eştĭ din Sichem şi ea din Magdalà,
Din voĭ, de-apururĭ una, de-a dreapta mea va
sta!...
Şi gloria ta fi-va: cînd n-or alege-odată

De-a eĭ cosiţă blondă, cosiţa ta roşcată.
Preotul. Haĭ să consimt, că fiul luĭ D-zeŭ aĭ fi!
Dar templul nostru-atuncea veĭ prinde-al reclădi?
Isus. Nu!
Preotul. Totuşĭ preoţĭ trebuĭ să aĭ.
Isus. Acuma, nu;
Preotul. Macar maĭ mare, unul!
Isus. A, nu.
Preotul. Vreĭ însu-ţĭ tu
Să aĭ cinstitul titlu?...
Isus. Eŭ, nu!
Preotul. Insă-aĭ putea
Cu toate-acestea haĭna s-o daĭ a ţĭ-o broda!
Isus. Nu.
Preotul. N-aĭ să porţĭ însemnul cel plin de-aşa scînteĭ?
(arătîndu-şĭ pieptul)
Icĭ, doĭ-spre-zece aştriĭ?...
Isus. (Arătîndu-şĭ Apostoliĭ) Am doĭ-spre-zece-aĭ meĭ!
Un tînăr. Ce templu şĭ-or alege aceĭ ce-ĭ daŭ crezare?
Fotina. Ţărmu-nflorit al apeĭ, albastrul vîrf din zare!
Alt tînăr. Ce tron îţĭ veĭ alege spre-a ne vorbi, stăpîne?
Fotina. O scîndură-ntr-o barcă, colacu-uneĭ fîntîne.
Preotul. Dar cerul ca să vree...
Isus. El faptu-l vrea deplin!
Preotul. O rugăciune totuşĭ tot trebue!...
Isus. Puţin.
Nu imitaţĭ pe-aceĭa ce cred că-ĭ foarte bună
O rugăcĭune lungă, ce-o spun ca ĭar s-o spună:
Eĭ sînt cum e o moară, şi nu ca o cîntare;
Pornesc să se închine, dar uĭtă în rugare
Ce vor, şi-n ritmu-acela de forme-adorm curînd,
Ca toţĭ ce-n legănare dorm pe catîrĭ mergînd...
Rugaţi-vă în taĭnă. Şi multe nu rostiţĭ,
Căcĭ e o îndrăzneală prea mult cînd stăruiţĭ.
Cu cît e maĭ în taĭnă cu-atît ruga-ĭ maĭ bună.
Rugaţi-vă, cum astă-zĭ Fotina-o să vă spună.

(Vorbind acestea, cu o mînă care apasă blînd umărul Fotineĭ, el o face să îngenuncheze:)

De-orĭ unde eştĭ: din Sichem, Sion, Impărăţie,
De vreĭ să-nalţĭ o rugă, nu cu făţărnicie,
Făr'de-a răcni şi fără vr-un cîntec să scorneştĭ,
Şi fără să-ţĭ plecĭ fruntea ca ţărna s-o loveştĭ,
Şi făr-a te întoarce, să placĭ luĭ Elohim,
Nicĭ spre cetatea sfîntă şi nicĭ spre Garizim,
Fiind-că pretutindenĭ e-Acel ce lumea ţine...
Fotina. Ci-ncet, închizînd ochiĭ, încet, aproape-n tine,
Fiind-c-ades acolo pe D-zeŭ găseştĭ,

Cînd vreĭ să-nalţĭ o rugă, tu simplu să rosteştĭ:
«O, tată-al nostru-n cerurĭ etern să se sfinţească
«Numele tăŭ, să vie domnia ta cerească;
«Şi voĭa-ţĭ să se facă precum e-n cer, ş-aci;
«Şi pînea noastră dă-ne-o, de fie-care zi;
«Ne ĭartă de greşale precum şi noĭ ĭertăm
«Greşalele acelor greşiţĭ — şi te rugăm
«Să nu ne ducĭ o, Doamne, întru-al ispiteĭ sin,
«Şi izbăveşte-ţĭ robiĭ de cel viclean.»

Mulţimea toată. Amin.

Cortina

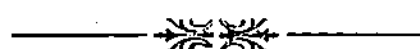

Sfîrşit de Toamnă

Unde-ĭ melancolia dulce,
Şoptitul frunzelor uscate,
Seninul zilelor albastre
Şi vraja de singurătate! —

Azĭ, Soarele s-arată palid
In zările tremurătoare,
Iar codrul plînge pustiit,
In ropotitul de izvoare.

Şi vîntul rece, şuerînd,
A început mereŭ să bată,
Se lasă noriĭ plumburiĭ
Şi-un stol de corbĭ în zărĭ s-arată.

De-acelaş dor vrăjiţĭ şi-acum
Noĭ rătăcim pe-aceleaşĭ căĭ
Şi-n liniştea natureĭ moarte
Privim la negura din văĭ.

Eugeniu Revent

Iaşĭ.

Chestiunĭ de psihologie criminală

Un caz patologic [1])

Cazul unuĭ copil X, pe care l-am văzut la Văcăreştĭ în Noemvrie 1906, acum la Mislea, care după ce a ucis pe un altul cu o pĭatră, ĭ-a scos ochiĭ cu un briceag, întăreşte ceĭa-ce căutăm în probă. Darwin, e de aceĭaşĭ părere. Tot aşa Ferri cu Lambroso care zic... «est que chez la femme, la grande, la miraculeuse fonction de la maternité, la nécessité de maintenir l'espèce condamne la créatrice à un degrè inférier d'évolution individuelle et la place, biologiquement, par sa phisionomie, sa voix, sa moindre force musculaire, et psichologiquement, par sa moindre capacité de sinthèse mentale et son impulsivité, entre l'adolescent et l'adulte»[2]).

Ceĭa-ce spuneam maĭ sus, fiind constatat şi documentat ştiinţificeşte, cazul Ideĭ Schnell, devine maĭ uşor de explicat. Rămîne deci stabilit că, femeĭa e maĭ crudă în crima eĭ decît barbatul. Omuciderile repetate ale Ideĭ, nu sunt decĭ alt-ceva, decît rezultatul instinctelor de răutate ale femeeĭ crimale.

Acesta e primul punct, să trecem maĭ înainte, analizînd maĭ departe cazul Ideĭ.

Că această criminală, e un caz morbid, nu maĭ rămîne îndoĭală. Intr-adevăr, în cazurile normale, celulele creeruluĭ vor funcţiona, în mod regulat, neobservîndu-se una pe alta, în detrimentul celorlalte. Indată însă ce un grup de celule vor acapara numaĭ pentru ele energia ansambluluĭ, incontestabil că tot restul scoarţeĭ va deveni insensibil, ne activ, cu alte cuvinte mecanizmul nu va funcţiona cum se cade [3]), individul va fi bolnav, întru cît localizarea energieĭ totale, s-a făcut în detrimentul celorlalţĭ neuronĭ. Faptul acesta va da loc la o dezorientare în acţiunile individuluĭ, liberul arbitru, atît de scump unor filozofĭ, devenind un ce absolut iluzoriŭ. Psichiatria modernă dovedeşte că,

---

1) Vezĭ Arhiva No. 2 pe Fevruar 1908.

2) **Lombroso** şi **Ferri,** *Femeĭa criminală şi femeĭa normală Turino, 1893 şi* **Ferri** în *Şcoala positivă*, Aprilie 1893 Idem, *Socializm şi ştiinţă positivă.*

3) A se vedea în acest sens: **P. Janet,** *Automatisme psichologique*, (Edit. Alcan 1888) şi *Etat mental des hystériques*, (edit. Rueff tom. I 1892 şi tom. II 1894) **Ribot.** *Maladies de la personnalite.* (edit. Alcan), **Fleury,** *Pathogenie de l'epuis nerveux.* Rev. de Med. 10 Fevr. 1896,

fie-ce acţiune îşĭ are cauza eĭ bine determinată, cum şi fie-ce boală, se datoreşte uneĭ leziunĭ a creeruluĭ.

Experienţa doctoruluĭ *Hollander*, orĭ maĭ drept zis, multiplicitatea experienţelor, o dovedesc în deajuns. Cleptomania, considerată ca o boală quasi incurabilă, Hollander, a dovedit prin operaţia trapanuluĭ, că nu-ĭ alt-ceva, decît o deranjare cerebrală. După operaţie, pacientul, a fost cu desăvîrşirè vindecat. Acum, e întrebarea, în ce consistă boala? Nimic maĭ uşor de răspuns; deasupra urecheĭ drepte, individul primise o lovitură. De aicĭ o hemoragie. Sîngele coagulat apasa asupra creeruluĭ. Acesta ridicat, rana închisă, pacientul s-a vindecat de cleptomanie. Maĭ mult, chĭar caracterul săŭ s-a schimbat, din hursuz cum era, prefăcîndu-se în blajin şi bun. Acelaş caz cu un individ care-şĭ ucisese femeĭa şi ceĭ doĭ copiĭ. La autopsie, s-a găsit că criminalul avea un abces în dosul urecheĭ, localizat exact în acelaş loc ca şi la cazul precedent.

Ne greşit, din cazurile acestea, a trage concluzia că, pentru ca cine-va să fie criminal *trebue* să aĭbă vr-un abces care să apese asupra creeruluĭ, orĭ că toţĭ criminaliĭ aŭ sînge coagulat, în interiorul cutieĭ craniene, e o mare depărtare, chĭar o greşală, nu e maĭ puţin adevarat însă că, la criminaliĭ născuţĭ, unele celule sunt dezvoltate în detrimentul altora, localizînd întregul energieĭ, ceĭa ce în mod fatal—cum am maĭ spus deja—nu poate să atragă după sine de cît o anormalitate, decĭ o stare pathologică în funcţionarea crieruluĭ.

Lombroso cu toţĭ discipoliĭ săĭ, sunt partizanĭ absoluţĭ aĭ determinizmuluĭ psichologic.

Dar înainte de a trece la responsabilitatea criminaluluĭ, să studiem cîte-va din datele şcoaleĭ italiene pozitiviste.

Şeful acesteĭ şcolĭ, pretinde că tipul de criminal, e mult maĭ frequent pentru brunĭ decît pentru blonzĭ, constatare care-l face să se deosebească de *Quatrefages*, care susţine în «*Espéce humaine*» tocmaĭ contrarul. In orĭ-ce caz, deşi noĭ nu credem că acest fapt are o importanţă prea mare, totuşĭ după constatările făcute, noĭ găsim că, acest punct al şcoaleĭ lombrosiene se adevereşte la noĭ în România.

Intr-adevăr, la maĭ bine de una mie şi ceva de criminalĭ şi criminale, noĭ n-am găsit de cît maximul la această cifră. In orĭ ce caz, noĭ ne îndoim că această coloraţie e un indice «sans faute» şi precursoriŭ, căcĭ nu trebue uĭtat că, rasa neo-latină are coloraţia închisă. Franţujiĭ, italieniĭ, spanioliĭ şi romîniĭ, de, numaĭ din ţărĭ de blonzĭ nu sunt. Cel puţin în călătoriile noastre ne-am putut convinge de aşa ceva. In Franţa, în Italia, un blond e taxat de... «*Alboche*»[1]), cum zic descendenţiĭ Galilor în declinaţia lor, ĭar la noĭ, un blond curat, e clasat fără multă consideraţie ca «neamţ».

1) Alboche german

Repetăm, deşi noĭ nu dăm o prea mare importanţă lucruluĭ acesta, totuşĭ, găsim odată maĭ mult că, pretenţia şcoaleĭ taliene de a fi *universalmente exactă*, e falşă şi nu tocmaĭ bine documentată, pentru toate ţările. După cum vom vedea îndată cel puţin în ţara noastră, ea e radical falşă.

Dar să revenim la brunĭ şi blonzĭ. *Candole* şi alţĭ cercetătorĭ, constată că, culoarea blondă dispare în profitul celeĭ brune. Dar nu numaĭ aicĭ e greşală, ce să zicem de criminaliĭ germanieĭ de nord, de aĭ Indieĭ şi aĭ Engliterei? sunt eĭ oare brunĭ?

In «*Uomo delinquante*», nu găsim un tip de criminal dacă nu frumos, cel puţin e simpatic. Şi în acest punct Lombroso nu e exect în universalitatea teorieĭ luĭ, ci e cum am avut deja prilejul a dovedi în «*Les types des criminels roumains*», maĭ mult special Italieĭ.

Intr-adevăr, pe cifra de 2000 criminalĭ nu am găsit de cît la doĭ bestialitatea fălcilor, încolo toţĭ simpaticĭ, bine proporţionaţĭ, ochiĭ normalĭ, frunţile drepte, (singur B., are «le front fuyant) urechile idem, etc. etc. Mărunţelu, are privirea nu *rece, fixă, oblică*, etc, ci domoală, cu un pic de scepticism la cuvintele banale de mîngîere. Cînd din contra, e convins că te interesezĭ de el, privirea devine animată, caldă.

Nicăirĭ n-am găsit: «oxycéphalie, petitesse du crâne, oreilles volumineuses et en ause, developpement des os molaires etc»[1]).

Partizaniĭ datelor antropologice merg până acolo, şi în special Garofalo, în cît eĭ cer ca, de îndată ce vezĭ cîte-va din stigmatele preconizate de eĭ la un individ, să-l înşfacĭ de guler şi să-l bagĭ la puşcărie, convins fiind-că o crimă oare-care comisă cine ştie unde, el e autorul! Nouă ni se pare o enormitate lucrul acesta, şi de aceĭa credem că duşul luĭ *Rüdinger* e foarte nimerit.

In special la femeĭ, această pretenţie a şcoaleĭ italiene, e nu se poate maĭ falşă pentru ţara noastră. Cine se îndoeşte, meargă la Plătăreştĭ (închis. de femeĭ şi se va convinge de cele ce avansăm[2]).

Tarde[3]), de şi nu admite în întregime datele lombrosiene, totuşĭ, zice că, ar fi un mijloc de a pastra cu titlul de indice aceste stigmate. Dacă asupra aceşteĭ ideĭ noĭ zicem că pentru România ele nu pot avea rost, decĭ nu ne împăcăm cu teoria italiană şi cochetăria luĭ Tarde, în schimb criminologul-sociolog francez, a emis o ideĭe care, e admirabilă, anume, impunerea ca studenţiĭ de la drept să frequenteze închisorile, pentru a studia «devisu» criminalul. Ideĭa aceasta, emisă în 1886 şi publicată în ***Rev.** scient din 9 Ian, 1886*, a fost susţinută de Ferri şi pusă cu

1) Lacassagne. Rev. scient. 1881, tom. I, p. 683.

2) In volumul de criminalogie comparată ce-l pregătim, vom da diferite tipurĭ ca pĭese de convingere.

3) *Tarde. Criminalite comparee, 1907 p. 20 şi 21.*

mult succes în aplicare de faĭmosul meŭ profesor, Savantul *F. Thiry*. Adaogăm în treacăt că, suntem convinşĭ de faptul că, dl. profesor Tanoviceanu are cunoştinţă de acest lucru, dar am dori să vedem realizată şi de d-sa această obligaţie cu studenţiĭ dela Facultatea de drept.

Să închidem parantezul, întru cît cadrul acestuĭ articol, e prea restrîns, pentru a trata această chestie şi să revenim la chestia responsabilităţeĭ, de la care ne-am abătut un moment.

Spuneam că, Lambroso şi descipoliĭ săĭ, sunt partizanĭ hotărîţĭ aĭ liberuluĭ arbitru, deşi, eĭ comit o mică nuanţă de confuzie, întru cît, negînd libertatea morală, în mod logic, forţat de deducţiĭ, trebuĭaŭ să calce în metafizică. Dar, să lăsăm procesele de filozofie şi să revenim. Partizanĭ aĭ determinizmuluĭ psihic eĭ, vor cere pedeapsa, de oare-ce intimidarea, ameninţarea [1]) trebuĭa să-şĭ producă efectul. Maĭ mult, criminalul născut, cazul care ne preocupă, Ida Schnell, e un asemenea tip, infantînd aceĭa-şĭ speţă, lucru periculos societăţeĭ, care are dreptul de a se apara în cazul uneĭ ameninţărĭ a exisistenţeĭ sale (Sist. Locke), o singură soluţie se poate da: moartea.

(Va urma)

Dr. I. Naum
Director Penitenciaruluĭ Central
din Focşanĭ.

1) **F. Thiry.** *Dr. crim. 906 Chap. Responsab.*

Inceputul Teatruluĭ în Moldova

(Urmare)

La 30 Aprilie se închide stagiunea teatrală, care s-a compus de şase-zecĭ reprezentaţiĭ, cînd cu acel prilej spre amintire poetul *Gh. Sion*, compune un *Imn*, dedicat domnilor *Actorĭ, Traducătorĭ* şi *Abonaţĭ*, carĭ aŭ dat sprijinul lor moral şi material teatruluĭ romînesc în stagiunea 1845—1846, imn care a fost pus în muzică de către capelmaĭstru aceluĭ teatru *A. Flechtenmacher*.

Pentru amintirea aceleĭ serbărĭ, reproducem aicĭ cuvintele Imnuluĭ citat:

I M N

La încheerea repertoruluĭ Teatruluĭ Naţional sub direcţia D. B. Luzzato
dedicat domnilor autorĭ, traducătorĭ şi abonaţĭ, de *G. Sion*.
Muzica de *A. Flechtenmacher*.

Iaşĭ 30 Aprilie 1846[1])

Cînd în vĭacul propăşireĭ,
Tot romînul simţitor,
Lîngă dorul fericireĭ,
Simte al duhuluĭ amor;

Cînd teatrul înfloreşte
Supt al publiculuĭ har;
Cînd cultura-şĭ desvăleşte
A eĭ brazdă de zahar;

Cînd obştească-mbrăţoşare,
Ne deschide a eĭ comorĭ,
Şi revarsă-ncurajare,
La Romîniĭ scriitorĭ,

Noĭ, actoriĭ, ce-n pruncie,
Rodul duhuluĭ jucăm,
Drept recunoştinţă vie,
Cătără cer să ne rugăm:

Să trăĭască orĭ şi care,
Pentru ţară bine vra,
Şi aceĭ ce aŭ plecare,
Artele a-ncuraja!

Şase-zecĭ reprezentaţiĭ
Cu acest imn să le sfîrşim
Şi a obştieĭ sensaţiĭ
Cu urărĭ să mulţămim.

1) Se află la biblioteca *Acad. Rom. Foĭ răzleţe*.

Nu găsim de prisos a reproduce aicĭ şi o lită de pĭesele ce s-aŭ reprezentat în stagiunea aceasta (1845—1846), atît de trupa romînă cît şi de cea franceză, şi care cuprinde şi pĭese pe care le-am văzut că s-aŭ jucat şi despre care am vorbit. Această listă o găsim în citata scrisoare a d-luĭ Radu Rosetti: *Despre cenzura în Moldova.* Bucureştĭ 1907, II pag. 17. Iată-o:

O capodepera necunoscută,
Călătoria împaratuluĭ Sigismund,
Juneţa luĭ Carol al II-lea,
Gemeniĭ din Bergam,
Neghina între grîŭ,
Două bilete,
Amfitrion,
Lazar Păstorul,
Matilda,
C. C. Alexandru,
Turnul de Neşle,
Egumenul de Castoria,
Abatele de l'Epée,
Margherita,
Margherita de York,
Doĭ cumetri saŭ Desrobirea ţiganilor,
Fiica luĭ Dominic,
Tribunalul femeilor,
După amĭazĭ,
Căluşu,
Vadra la teatrul naţional,
Nişte secăturĭ de necazurĭ din vĭaţa omenească,
Războĭul slujnicilor,
Mezatul de la st. Pierre,
Nenorocita păţire a Boureanuluĭ,
Iaşul în carnaval,
Un episod istoric din vĭaţa luĭ Batori,
O zi de mărire,
Un ramaşag saŭ o intrigă de bal mascat,
Băcălia ambiţioasă,
Marco Botzaris,
Rebel saŭ din două nenorocirĭ cea maĭ mică,
Banditul,
Hristofor Columb, saŭ Descoperirea lumiĭ celeĭ noŭă,
Halifax,
Neajunsul dilijansuluĭ,
Cutremurul de pămînt de la Martinica

PIESE FRANCEZE

Le secret de mon oncle,
Le violon de l'opera,
D'Aubigne,
Une idee de medecin,
Polly
Le comissaire extraordinaire,
Jeanne et Jeanneton
Casanova ou le Fort st. André
Un soufflet.

Reprezentaţiĭ teatrale în provincie

Succesul ce a obţinut reprezentaţiile romîneştĭ date în Teatrul Naţional din Iaşĭ, a început a respîndi gustul arteĭ şi literatureĭ dramatice în întreaga Moldovă, aşa că provincialiĭ ce întîmplător aŭ privit la jocul actorilor din Iaşĭ, entuziasmaţĭ şi însufleţiţĭ de dorul de a vedea şi la eĭ asemene încercărĭ de petrecerĭ culturale şi estetice, făcură sforţărĭ, după putinţa lor, de a înfiinţa la eĭ teatre, în care să joace pĭese în limba românească.

Aşa după cît ne este cunoscut între cele dintăĭ oraşe care s-aŭ bucurat de asemene reprezentaţiunĭ a fost după cum am văzut oraşul Botoşanĭ, unde Nicolini şi Caragiali în anul 1838 aŭ jucat maĭ multe pĭese de teatru ca o trupă moldovenească, apoĭ a fost Bacăul unde se găseaŭ pe atuncĭ maĭ mulţĭ ĭubitorĭ de artă şi literatură, între cari tînărul Clucer Alecu Vilner, care a înfiinţat pentru întăĭa dată un teatru în Bacăŭ înjghebînd cu spesele sale o trupă de diletanţĭ, cu cari se sili a răspîndi în public gustul teatruluĭ romănesc. El făcu această întreprindere fără nicĭ un interes bănesc, dînd în acelaş timp maĭ multe reprezentaţiunĭ de bine-facere.

Cea întăĭ representaţie de deschidere a teatruluĭ naţional din Bacăŭ, se făcu în 20 Ianuar 1846.

Intrarea era anunţată pe afişe că este de «doĭ sorocoveţĭ de scaun şi maĭ mult după filotimia fieşte-căruĭa»[1]).

In această privinţă găsim nişte relaţiĭ pe care un corespondent din Bacăŭ, le trimete foaĭeĭ *Albina Romănească* din Iaşĭ, care le publică în No. 10, din 3 Februarie 1846, în foiletonul săŭ sub titlul de: *Eho Teatruluĭ Naţional în Bacăŭ.* Iată acele relaţiunĭ:

«Succesul teatruluĭ naţional din Iaşĭ, ajuns prin conlucrarea tinerilor autorĭ, al actorilor, şi maĭ cu samă prin buna plecare a publiculuĭ, aŭ aflat un eho şi în provinţie. Junimea noastră îndemnată de doritoriĭ înfocaţĭ a plăcerilor carnavaluluĭ, fără a se descuraja de greutăţile antreprizeĭ, aŭ hotărît a face ceva naţional, drept care aŭ improvizat în a noastră politie *un teatru.*

Dictum-factum, (s-aŭ zis şi s-aŭ făcut). Titlul teatruluĭ naţional aŭ întins peste el un farmec, carele invita pe tot publicul de a se împărtăşi de el, şi carele întindea asupra neajunsurilor, un vîl de îngăduinţă, cuvenită fie-căreĭa noue întreprinderĭ şi maĭ ales a ceĭ urzite cu ţăntirea naţionalităţeĭ.

Ne încăperea localuluĭ însă făcea o greutate care ar fi putut îneca, chĭar la început, acest frumos proect în undele Bistriţeĭ, căcĭ doritoriĭ eraŭ aşa de numeroşĭ şi localul atît de îngust. încît au trebuit a se lua o măsură cuĭ să se deĭe întăimea întrăreĭ? boerilor saŭ negustorilor? dar Băcăoaniĭ nu debutează mult, nicĭ se roagă ca greciĭ la temniţă, ĭĭ au încheĭat între dînşiĭ o convenţie de etichetă. Aşa dar neguţitoriĭ avură astă dată întăimea eĭ au deschis teatrul şi se folosiră de nemerirea reprezentaţieĭ ceĭ întăĭ, ce se făcu în 20 Ianuarie, ĭar în 27 pentru boerĭ.

Farmazonul de la Hîrlăŭ a dl. V. Alexandri, au fermecat la acea întăĭ reprezentaţie atît prin spirituasele ţesăturĭ şi vorbe, cum şi prin talentul comic al actoruluĭ *D. Iacobeanu*, carele până atuncea nu numaĭ că nu au fost gĭucat nicĭ-odată pe ştenă, ce nicĭ au văzut un teatru.

---

1) Vezĭ Dela teatruluĭ din Bacăŭ No. 497 roş, din anul 1852 Maĭ 24, aflat în arhiva statuluĭ din Bucureştĭ.

Cuconu Iorgu de la Sadagura, tot a d-luĭ V. Alexandri, s-au înfățoșat în 27, și de asemenea au atras o mulțime de privitorĭ, ce mult s-au divertat (englendisit) cu sțenele cele comice de care pĭesa este presurată. Dar greutatea acesteĭ pĭese au vădit nevoĭa a face maĭ dese repetițiĭ și a se pregăti în rol și în acțiĭ maĭ îndelung, în cît s-au hotărît a da representațiĭ odată la două săptămînĭ, și în astă sară s-au deosebit mai cu samă d. *Iacobeanu, Gîngu, Mesghe* și *Anastasiu*. Teatrul au îndemînat publiculuĭ nostru un centru de întrunire plăcută și un sujet de conversație care au întrerupt monotonia vĭețeĭ carnavaluluĭ, și nesmintit va înrîuri asupra formăreĭ gustuluĭ național, și poate a vedi neajunsurile soțietățeĭ și a aprinde dorul virtuteĭ.

P.

Aceste reprezentațiĭ au urmat necontenit, făcînd progrese și atrăgînd publicul în mare număr, căcĭ vedem că ele merg înainte până-n mijlocul vereĭ 1846, după cum aceasta se vede dintr-o altă relațiune care se publică în *Albina Românească* No. 47 din 16 Iunie acelaș an, unde cetim următoarele:

TEATRU

Pe cînd au amuțit sțena capitaleĭ, și cu noua soțietate Romînă și Franțeză așteaptă a se produce în teatrul cel măreț, ce acum se zidește, diletanțiĭ teatruluĭ național din Bacău n-au încetat reprezentațiile lor. Duminică în 2 Iulie s-a dat comedia: *Ramașagul* a d-luĭ Alexandri și un concert vocal. Ramașagul l-au cîștigat publicul, pentru că în sara aceea, nelucrînd prea înrădăcinatei partide a cărților de gioc, au ferit pe uniĭ de pĭerderea banilor, ĭar pe alțiĭ de un cîștig carele este rău, fiind dobîndit fără osteneală. Conțertul s-au executat de sinior *Zoleti*, tînăr italian, carele face în vara asta o călătorie artistică și în Moldova, au făcut început pe sțena Bacăuluĭ. Numitul au cîntat cu bun metod din *Crociato*, *Barbiere* și din *Norma*, și au cîștigat mai mult apaozul de cît baniĭ publiculuĭ. Dumnealuĭ merge de aicĭ la Iașĭ, unde nădăjduește a culege amîndouă aceste cununĭ neapărate artistuluĭ pentru a-ĭ îndestula stomahul și emulația.

(Va urma)

Teodor T. Burada

Răspuns unuĭ tînăr recenzent

In ultimul număr al revisteĭ de la Iașĭ «Vĭața Românească» a apărut o dare de samă asupra lucrăriĭ mele de doctorat în filosofie «*Fenomenele fizice și psihice. Raportul și valoarea lor în fața cunoștințeĭ*» Iașĭ, 1907.

E o țesătură de inexactitățĭ puse în sarcina mea și a autorilor citațĭ în lucrare. Dat fiind faptul că autorul eĭ e un *tînăr* colaborator al revisteĭ ĭeșene, nu mă miră nicĭ inexactitățile coprinse în ea, și nicĭ aprecierile asupra valoriĭ tezeĭ. Denaturarea părerilor altora și superficialitatea în afirmărĭ e caracteristică celor *tinerĭ*, carĭ se amestecă fără competință suficientă în chestiunĭ prea vaste și prea grele pentru dînșiĭ. Și dacă răspund, o fac în respectul adevăruluĭ.

O indicare a problemeĭ studiate de mine, în lucrare, se impune.

Imĭ propuneam să studiez diferite concepțiĭ maĭ ales cele din timpurile maĭ noŭă asupra esențeĭ realitățeĭ.

In ce constă ea? a) In materie, cum susține doctrina metafizică materialistă? b) In spirit, cum afirmă spiritualismul? c) *Intr-un compromis* între sistemul materialist și spiritualist? d) S-aŭ într-un singur principiu, necunoscut în sine, manifestat prin cele două aspecte eterogene, spirit și corp? De aci dezvoltarea celor patru categoriĭ de sisteme, ce s-au propus, în evoluția cugetăriĭ filosofice, problemeĭ antologice, Materialismul, Spiritualismul, Dualismul și Monismul paralelist.

Ca soluție am admis ultimul sistem. Apoĭ ne-am întrebat în ce raport se găsesc cele două fețe, ale realitățiĭ existente, sufletul și corpul, în special, materia și spiritul, în general?

E numaĭ o paralelitate, o simplă corespondență, saŭ o adevarată reciprocitate cauzală între cele două elemente eterogene? Am analizat sub toate raporturile *teoria metafisică a paralelismuluĭ* și a *reciprocitățeĭ cauzele*, și am admis-o pe cea din urmă, cu toate că în contra eĭ se ridică foarte serioase obiecțiĭ. Aceasta e prima parte.

Valoarea ce o aŭ ceĭ doĭ termenĭ antagoniștĭ aĭ realitățeĭ, spiritul și materia, în fața cunoștințeĭ, e subiectul părțeĭ a doua a lucrăreĭ.

E complectarea părțiĭ întăĭ.

Şi acum să ne întoarcem către tînărul meŭ recenzent, care-şĭ propune să mă rezume «cu fidelitate». Domnia sa spune c-am vorbit despre materialism în 14 paginĭ; despre spiritualism maĭ puţin. Pomenesc numaĭ de spiritualiştiĭ francejĭ din prima jumătate a secoluluĭ al 19, nimic despre «*neo-spiritualismul* francez maĭ recent. Apoĭ textual: «*Tot pe scurt e expus Dualismul luĭ Descartes şi* **ocazionalismul** *luĭ Geulines. Dintre partizaniĭ actualĭ* **aĭ aceste concepţiĭ**, *d-sa nu numeşte de cît pe Külpe, ignorînd pe însemnatul cugetător american Ladd*».

Intreb pe domnul recenzent, care din cele două concepţiĭ, *dualismul saŭ ocazionalismul*, înţelege d-sa, cînd zice «Dintre partizaniĭ actualĭ *aĭ acesteĭ* concepţiĭ» etc., căcĭ expresiile «*acesteĭ concepţiĭ*», după toate regulile gramaticale, se raportă la concepţia imediat anterioară, la ocazionalism şi prin urmare din textul d-sale reĭesă că Külpe e ocazionalist. Şi adevărul e tocmaĭ din potrivă: Külpe e dualist. Apoĭ întemeĭetorul psihologieĭ filozofice, americanul *G. Ladd* e, după critic, ĭarăşĭ ocazionalist.

De fapt, *Ladd* nu e nicĭ ocazionalist în seusul olandezuluĭ Geulines şi nicĭ dualist, în sesul luĭ Descartes şi de aceĭa n-are ce căuta alăturĭ de cugetătorul Külpe.

Dar să trecem maĭ departe.

Recenzentul urmează textual: «Maĭ pe larg (33 paginĭ) *e analizat paralelismul luĭ Paulsen şi Wundt.* Părerile celuĭ dintăĭ, teoria sintezelor creatoare a celuĭ din urmă sînt combătute pe larg, cu argumentele luĭ Sigmart ale căruĭ părerĭ, împreună cu d. Rădulescu Motru, autorul le adoptă în întregime. Obiecţiile aduse paralelismuluĭ de Busse, Stumpf şi Külpe sînt de asemenĭ expuse, *şi valoarea lor contestată*».

După spiritualism n-am analizat *paralelismul* luĭ Paulsen şi sintezele creatoare ale luĭ Wundt, cum crede recenzentul, ci am dezvoltat al patrulea sistem, *monismul paralelist* care cuprinde ultima soluţie propusă problemeĭ ontologice.

Am expus sistemul luĭ spinoza, autorul metafiziceĭ moniste sub formă paralelistă, care întrupează cea maĭ desăvîrşită şi externă armonie între cugetare şi acţiune. «*Ordo et connexio idearum idem est acordo et connexio verum*». Părerile mareluĭ filosof din Amsterdam sînt reluate şi sistematizate de *Th. Fechner*, desvoltate apoĭ de *Wundt şi Paulsen.*

Inlăuntrul sistemuluĭ monist paralelist s-a ridicat, maĭ ales în epoca contimporană, problema mult discutată a raportuluĭ dintre materie şi spirit. Uniĭ cugetătorĭ, adepţĭ aĭ luĭ Spinoza, susţin paralelismul, alţiĭ reciprocitatea cauzală.

S-a scris asupra acestuĭ punct o vastă literatură, maĭ ales în Germania. Discuţia nu-ĭ închisă. Lucrarea mea cuprinde, aproape complect, bibliografia problemeĭ psiho-fisice.

Numaĭ după ce trec în revistă sistemul monist paralelist, cum reclamă de alminterĭ şi logica expuneriĭ, trec, «*nu la paralelismul luĭ Paulsen şi sintezele creatoare ale luĭ Wundt*», cum

zice tînărul meŭ critic, ci la problema raportuluĭ dintre suflet și corp, spirit și materie.

Cu acest prilej, analizez și paralelismul, cum e și firesc, ca problemă generală, în dependenţa autorilor celor maĭ de samă, atît prin seriositatea cugetărilor cît și prin consecvenţa lor.

Mă pronunţ pentru o reciprocitate cauzală.

Maĭ departe zicea criticul: «*Obiecţiile aduse paralelismuluĭ de Busse, Stumpf și Külpe sînt de asemenĭ, expuse* **şi valoarea lor contestată**».

Ce ar urma de aci? Că autorul lucrăriĭ de doctorat, întru cît combate obiecţiile aduse teorieĭ paraleliste de Busse, Stumpf, Külpe, e adeptul acestuĭ mod de cugetare.

Și de fapt sînt adversarul eĭ.

In contra teorieĭ paraleliste s-aŭ scris și spus multe; uniĭ au combătut-o știinţific, cum e Sigmart, alţiĭ aŭ pus în sarcina eĭ, pe lîngă lucrurĭ drepte și inexactitaţĭ, și apoĭ, pe baza lor, aŭ căutat să ducă *ad absurdum* concluziile teorieĭ paraleliste. Intre aceștia e Busse, Stumpf, Külpe. Datoria mea era să arăt care din obiecţiile lor sunt valabile și care nu.

De aceĭa, am analizat amănunţit cea maĭ completă carte ce s-a scris asupra paralelismuluĭ «*Geist und Körper, Seele und Leib*» de L. Busse, arătînd ce contribuţie aduce combateriĭ teorieĭ paraleliste.

Să trecem și maĭ departe.

«Reproducînd ideile principale expuse de Spencer în prima parte a «*Primelor principiĭ*» asupra relativităţiĭ cunoștinţeĭ și a existenţeĭ necesare a absolutuluĭ, autorul le adoptă în totul, declarîndu-se *cu cugetătorul englez* partizanul *teorieĭ reciprocităţiĭ cauzale*, etc.»

Prin urmare, după necenzent, Spencer e partizanl teorieĭ reciprocitaţiĭ cauzale.

Cine a cetit cu băgare de samă «*Principiile de psihologie*» vede cu cîtă prudenţă abordează această problemă filosoful englez, evitînd a se pronunţa pentru saŭ contra uneĭ reciprocitaţĭ. Constată faptele, cea maĭ desăvîrșită corelaţie între stările de conștiinţă și fenomenele nervoase şi lasă deschisă problema dacă e un paralelism orĭ reciprocitate cauzală. «Voĭ descrie legile raportuluĭ existent între stările carĭ se produc în conștiinţa mea și afecţiuuile fizice a acestuĭ sistem nervos din posesiunea mea; și lectorul va examina dacă, în el însușĭ, există raporturĭ paralele între anumite stărĭ de conștiinţă cunoscute și între anumite afecţiunĭ nervoase presupuse» [1]).

Iată ce însamnă, după recenzent a rezuma «*cu fidelitate*» o lucrare.

Dar seria inexactităţilor nu e sfîrşită.

In contra cugetăriĭ spiritualiste, am adus, în afară de argu-

1) Pr. de psych. tr. fr. tom. I pag. 97.

mentul teoretic, privitor la valoarea cunoştinţeĭ, treĭ obiecţiĭ.

Domnul critic numeşte obiecţia pusă sub b) principala obiecţie, cu toate că în teză nu i se atribue această valoare. A atribui unuĭ fapt, unuĭ argument, o greutate maĭ mare de cît o are în realitate, însamnă a vedea problema în o perspectivă falşă, a nu şti să deosebeştĭ esenţialul de secundar, în definitiv, a nu înţelege.

Şi aceĭaşĭ greşală se maĭ repetă.

Am vorbit de W. Wundt nu numaĭ ca autorul «*sintezelor creatoare*», cum crede d. colaborator al revisteĭ ĭeşene, ci ca de un fruntaş al cugetăriĭ contemporane, care contribue aşa de mult la elucidarea problemelor filosofico-metafizice. El sapă maĭ adînc deosebirea între lumea fizică şi psihică şi din punctul de vedere al concepţieĭ iniţiale şi al caracterele lor. Pe cea dintîĭ — lumea fizică — o concepem în raport cu o substanţă, avem asupra eĭ adica *concepţia substanţialităţiĭ*, pe cea de a doua ca o actualitate *concepţia actualităţiĭ*. Şi de aci înainte, după Wundt, deosebirile curg din însuşĭ feluluĭ lor de a fi. Cauzalitatea, în cea dintîĭ, e mecanică; cantitativ constantă, avem constanţa energieĭ cozmice; în lumea sufletească, conceptul cauzalităţiĭ e altul; aci avem *principiul rezultantelor psihice* (Das Princip der psychischen Resultanten), şi al simtezelor creatoare, (Das Princip der schöpferischen Synthese).

Am discutat pe larg valoarea ideilor luĭ Wundt. Domnul colaborator dela «Viaţa Romînească» mă învinueşte că n-am arătat care e natura cauzalitaţiĭ în viaţa socială, căcĭ de răspunsul acesteĭ întrebărĭ atîrnă în mare parte, zice D-sa, «valoarea obiecţiilor făcute luĭ Wundt, obiecţiĭ care constitue unul din *punctele principale ale lucrăriĭ de faţă*».

Aceĭaşĭ neînţelegere a înlănţuiriĭ problemelor, ca şi maĭ sus. Criticul nu ţine samă de valoarea relativă ce trebue dată fie-căreĭ probleme, în dependenţă cu ideĭa conducătoare. Se pĭerde în amănunţimĭ, greşind neconstituirea reliefuluĭ.

Fireşte, cînd cine-va înţelege în chip aşa de puţin exact urmărirea uneĭ probleme, cu părţile eĭ constitutive, şi aprecierile criticuluĭ sînt personale. Eştĭ lipsit de orĭ-ce «*scînteĭere de originalitate*», de-aĭ analiza, nu un autor, ci un şir de autorĭ, fie chĭar o sumă de probleme din cele maĭ vaste ale cugetăriĭ contemporane, arătîndu-le valoarea şi consecvenţele lor matafizice. Forma va fi *abstractă*, *confuză lipsită de viaţă* pentru criticul superficial, care a fost departe de înţelegerea intimă a problemelor.

Ba va observa şi construcţiĭ incorecte, ca de pildă, una, pe care o reproduce : «*Cu toate că doctrina spiritualistă e cu mult maĭ cugetabilă şi prin urmare maĭ probabilă decît metafizica materialistă, ea nu-ĭ scutită de oare-care obiecţiĭ, ce i se pot aduce*».

Termin recomandînd recenzentuluĭ meŭ maĭ puţină grabă în a critica şi maĭ multă răbdare şi studiŭ în înţelegerea părerilor altora.

ILIE GHIBĂNESCU

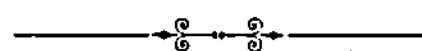

DĂRI DE SAMĂ

Lascar Catargi. Chestiĭ sociale. *(Bucureştĭ, tip. Eminescu, 1907, 1 vol. 104 pag.)*

Autorul, deşi prin nume şi avere ar putea reprezenta tradiţia conservatoare, se dovedeşte totuşĭ în lucrare a fi un luptător conştiincios pentru cauza democraţieĭ, a poporuluĭ, a muncitorilor de tot felul, pentru organizarea politico-socială a Statuluĭ pe bazele democratizmuluĭ celuĭ maĭ sincer. Scrisoarea tradează un spirit viŭ, în continuă agitaţie şi preocupare de chestiile politice, sociale, economice, financiare.

Prin acest fel de a fi, prin activitatea sa, autorul îşĭ dobîndeşte cel maĭ legitimat titlu de muritor.

Expunerea nu lasă nimic de dorit de cît că, tocmaĭ atuncĭ cînd te aştepţĭ la o dezvoltare maĭ mare a chestiuneĭ, discuţia se termină. Astfel cum e organizată scrierea, i se poate da marĭ dezvoltărĭ, şi importanţa problemelor sperăm că va impune autoruluĭ să le facă.

Apărător sincer al cauzeĭ muncitorilor, autorul conchide că munca nu-şĭ capătă răsplata eĭ, şi-n această ordine propune o sumă de reforme, care să scape pe muncitorĭ de exploatarea claseĭ avute. Intre aceste reforme cea maĭ importantă e incontestabil acea a impozituluĭ progresiv. Autorul îşĭ încheĭe lucrarea ast-feĭ:

«Actuala stare de lucrurĭ este condamnată.

E timpul ca ceĭ orbiţĭ atîta vreme, să vază».

Atîta francheţă şi căldură pentru apărarea cauzeĭ muncitorilor şi democraţieĭ nu se găseşte de cît rar de tot. A fi dintre ceĭ aleşĭ ĭe destul.

D. Longinescu

CRONICĂ

Romîniĭ în Universităţile străine. —1. *In Germania.* Dintre 46.471 studenţĭ, ce urmează actualminte cursurile în Universităţile germane, se află 3861 de străinĭ, decĭ o proporţie de $8._3$ la sută, şi dintre aceştia sunt numaĭ *90* de *Romînĭ*, adică o proporţie de $2._3$ la sută; *Bulgarĭ* însă se află în număr de *165* saŭ într-o porţie de $4._2$ la sută, adică aproape dublu.

Se maĭ poate adăogi, că treĭ Universităţĭ germane, înglobează cea maĭ mare parte din studenţiĭ străinĭ: *Berlinul, Leipzig* şi *Heidelberg* cu proporţia de $13._1$ la sută de studenţĭ. *Iena* vine apoĭ cu proporţia de $12._1$ şi în fine *Friburg* cu proporţia de 12 la sută.

2. *In Franţa*. Dintre 35.670 studenţĭ, 2879 sunt străinĭ, decĭ o proporţie de 8 la sută şi *Romîniĭ* sunt în număr de *243*, dintre carĭ, 36 la facultăţile de ştiinţĭ, 50 la cele de medicină şi restul la drept şi litere. Bulgariĭ sunt în număr de *119*, decĭ maĭ puţin, decît în Universităţile germane şi *nicĭ unul* nu urmează ştiinţele în Facultăţile franceze.

Proporţia studenţilor Romînĭ în Franţa, e de $8._4$ la sută de străinĭ, pe cînd Bulgariĭ să află în proporţie, numaĭ de $4._1$, adică aproape pe jumătate; decĭ inversul în ceĭa ce priveşte cultura germană.

Şi un popor avînd şcolile sale superioare, căutînd din ce în ce maĭ puţin, a dobîndi cultura trebuitoare, în şcolĭ străine, dovedeşte că *are încredere în învăţămîntul săŭ naţional*. Se naşte întrebarea: oare Bulgariĭ aŭ învăţămîntul ştiinţific aşa de înalt, de nu-l caută în străinătate, saŭ şi dînşiĭ — ca şi noĭ — încă nu-şĭ daŭ sama bine, că *starea economică înfloritoare a uneĭ ţărĭ, depinde numaĭ şi numaĭ de la o educaţie adevărat ştiinţifică* şi de loc, de la învăţătura filozofieĭ, literilor şi a dreptuluĭ.

Aŭ să păţească şi dînşiĭ ca şi noĭ, că aŭ să aĭbă un proletariat de intelectualĭ, alergînd după funcţiunĭ, ĭar *industria, comerţul* aŭ să între pe mîĭnile străinilor. Şi la dînşiĭ, atîtea ramurĭ de activitate, carĭ aŭ nevoe de oamenĭ de ştiinţă, ca *agricultura, industria, lucrările publice*, aŭ să fie conduse de advocaţĭ, de literaţĭ, filozofĭ şi aŭ să deĭe *aceleĭaşĭ rezultate rele*, şi *aŭ să sufere de aceleĭaşĭ nevoĭ*, precum s-a întîmplat şi se întîmplă la noĭ. E de mirare, cum *păţania* noastră, nu deschide ochiĭ altora şi maĭ de mirare, cum *mentalitatea omenireĭ*, în totdeauna păcătuĭeşte prin aceleĭaşĭ părţĭ. **L. C. C.**

Foloasele ştiinţelor chimice. — Imparatul Germanieĭ, cu ocazia înaugurăreĭ unuĭ Technische Hochschule a zis *„industria chimică a fost una din cauzele prosperităţiĭ comerciale ale Germanieĭ"*. De la cel maĭ de sus, până la lucrător, aceĭaşĭ părere găsim asupra foloaselor aduse industrieĭ, de către studiul ştiinţelor chimice.

Şi statisticele o dovedesc pe deplin. In 1882, inceputul întemeĭereĭ chimieĭ industriale, se importa în Germania producte chimice fabricate, pentru valoarea de 150.000.000 şi se exporta pentru 283.000.000. In 1901, decĭ aproape după 20 anĭ se importa numaĭ pentru 138.000.000, dar se exporta maĭ mult de cît în 1882, pentru 450.000.000.

Şi nu e de mirare, cînd vedem îngrijirea statuluĭ, în ceea-ce priveşte învăţămîntul superior. In 1891 budgetul universitar german era de 25 milioane şi în 1891 de 36 milioane.

Şi precum *Renan* spunea că universitatea întemeĭază şcoala, tot aşa în Germania cultă spune, că la *Sadowa*, victoria nu se datoreşte—după cum se afirma—institutoruluĭ primar, ci **ştiinţeĭ germane**.

Şi în ceea-ce priveşte ştiinţile cu aplicaţiunĭ, pe lîngă universităţĭ, pe lîngă şcolile superioare amintite *„Technische Hochschulen"*, Germania a maĭ întemeĭat, *şcolĭ industriale mediĭ*, „Technische Mittelschulen" care pregătesc

pe studenţĭ, pentru şcolile technice superioare şi cea maĭ veche, este acea din Chemnitz (Saxonia) care datează de la 1840. Apoĭ şcolĭ de specialitate „*Fachschulen*“, ca cea de la Freiberg, pentru *fabricarea zaharuluĭ*; ca cea de la Bunzlau, *pentru ceramică;* ca cea de la Munich, pentru *berărie*.

Din toată această expunere se vede cită sîrguinţă pune Germania pentru *învăţămîntul ştiinţific*, ştiind că numaĭ de la dînsul, o ţară poate dobîndi, avîntul dorit.

Şi făcînd istoricul acestuĭ avînt se dovedeşte că iniţiativa a fost dată de chimiştiĭ francejĭ *Forcroy* şi *Vauquelin*, şi aceasta încă de la 1825, cînd veni în Paris, la dînşiĭ, marele chimist german *Liebig*, pe atuncea profesor la universitatea din Giessen şi care, după ce aŭ văzut *cum* şi *ce* lucraŭ, acest învăţat întorcîndu-se în ţara luĭ, a pus temelia învăţămîntuluĭ chimic, atrăgînd în juru-ĭ o pleĭadă de tinerĭ.

Şi pe cînd atîţĭa chimiştĭ francejĭ ca *Pelletier, Robignet, Caventon, Grimany* şi alţiĭ descopăr prepararea unuĭ număr însemnat de alcaloizĭ, atît de trebuitorĭ omenireĭ, şi din lipsa uneĭ legăturĭ între universităţĭ şi industrie, precum şi din lipsa uneĭ îngrijirĭ a învaţămîntuluĭ superior, din partea statuluĭ—*întocmaĭ ca la noĭ*—toate acele descoperirĭ nu aduc Franţeĭ, *de cît o glorie ştiinţifică*. în Germania fiind puse în practică aduc astă-zĭ, numaĭ aceste preparate peste 77 milioane francĭ.

Nu maĭ este nevoe de comentariĭ! Învăţămintele ce decurg şi de care ar trebui să începem odată a ţinea sama, sunt prea numeroase şi măreţe, ca să nu maĭ insistăm.

L. C. C.

Rolul chimieĭ în industriĭ. — In urma dezvoltăreĭ date de Germania *învăţămîntuluĭ chimic*, lumea întreagă, începe a-şĭ îndruma învăţămîntul eĭ în aceĭaşĭ direcţiune. Şi face aceasta, fiind-că s-a încredinţat că ramura ştiinţifică **chimia**, este factorul cel maĭ însemnat, pentru dezvoltarea *industrieĭ*.

Cu toate acestea, nu toate naţiile aŭ înţeles şi înţeleg această îndrumare în acelaş mod. Şi cum şi la noĭ, s-a început o mişcare în învăţămîntul superior, cu tendinţa de a se da o maĭ mare dezvoltare studiuluĭ chimieĭ, mişcare—bine înţeles—tot la Universitatea din Bucureştĭ şi cum acea tendinţă *aspiră* dar nu *caută*, avînd în vedere cum s-a procedat, credem şi de *datoria noastră* şi pentru *binele obştesc*, să arătăm pentru început, cum s-a organizat aĭurea acest învăţămînt.

Şi de sigur că vom începe cu Germania, care în adevăr *are un învăţămînt chimic*, cu tendinţă de a da ajutor industrieĭ. Vom spune maĭ mult: *industria germană*, nu numaĭ chĭamă pe *chimiştiĭ specialiştĭ*, dar contribue la creĭarea de asemenea chimiştĭ. Nu e de mirare, că Germania a ajuns să fie în fruntea mişcăreĭ industriale şi să provoace gelozia celorlalte *naţiunĭ*, odinioară industriale şi-n frunte, şi astăzĭ, din ce în ce, date îndărăpt.

Astă-zĭ Germania, are 8 şcolĭ superioare şi speciale numite: „*Königlichen Technischen Hochschule*“ şi cea maĭ populată este cea de la Charllottenburg de lîngă *Berlin* cu maĭ bine de 3200 de studenţĭ. Apoĭ vine acea din *Karlsruhe* (Baden) care n-are decît 97.000 locuitorĭ şi cu toate acestea şcoala technică are pînă la 1770 de studenţĭ, dintre care 25 sunt femeĭ. Apoĭ vine cea din *Hanovra* care are 236.000 de locuitorĭ, şi şcoala este aşezată

în vechîul palat regal, preţeluit la 9.700.000 de francĭ, cu o medie de 1500 studenţĭ; cea din *Aix-la-Chapelle* cu o secţiune foarte însemnată pentru electricitate, avînd o medie de 800 studenţĭ; cea din *Munich* are şi o secţiune specială pentru agronomie; o altă la *Dresda* (Saxonia) în care să primesc în special elevĭ de la şcoala superioară profesională din Chemnitz; o alta la *Stuttgard* (Wurtemberg), care are 177.000 de locuitorĭ, în care şcoală se află o secţiune specială pentru drumurĭ de fîer, poşte şi telegraf; înfine a 8-a, asemenea şcoală superioară, să află la *Darmstadt*, care n-are de cît 72.000 de locuitorĭ, în care se găsesc — pentru ceîa ce priveşte învăţămîntul fizico-chimic — laboratoriĭ însemnate de chimie generală, electro-chimie, chimie technică, chimie tinctorială, şi chiar de *fotografie*.

In toate aceste şcolĭ se primesc şi studenţĭ străinĭ, plătind însă aproape dublu, decît plătesc germaniĭ. De regulă, taxa de înscriere e de 13—25 francĭ; apoĭ de la 1 fr. 50—5 fr. pentru un curs pe săptămînă şi cam tot atîta pentru exerciţiĭ în laboratoriŭ. Preţurile se schimbă cu localităţile.

De regulă, numaĭ ceîa ce priveşte învăţămîntul chimic, se află în aceste şcolĭ cîte 14 profesorĭ, şi studenţiĭ ceĭ maĭ numeroşĭ sunt tot la secţia chimică.

Şi dacă ne oprim la această secţie, din şcoala technică din Charlottenburg, găsim un curs special în care se tratează: *chimia fizică* şi *hermochimia;* un alt curs special ocupîndu-se de *analiza spectrală*, *foto-chimia* şi *fotografîa;* alt curs de industria agricolă, tratînd *bacteriologia*, fabricaţiunile zaharuluĭ, bereĭ, alcooluluĭ; alte cursurĭ foarte complexe, de *chimie industrială*, de *technologie chimică;* alte cursurĭ de *chimie organică*, de *metalurgie;* alt curs de *electro-chimie* cînd se fac *analize electro-chimice*, şi aplicaţiunile eĭ la industrie, ca *electrometalurgie*, *galvanoplastie* şi cîte altele. Apoĭ cursurĭ speciale cu aplicaţiunĭ, de *ceramică*, cursurĭ asupra *substanţelor grase*, şi *uleîurile minerale;* asupra *albuminoidelor*, *industrieĭ tinctoriale*, asupra *terpenuluĭ* şi *camforeĭ*, *alcaloidelor*, *substanţelor radio-active*. Şi toate aceste cursurĭ aŭ *labatoriele lor* cu-n material cu desăvărşire complect. Numaĭ secţiunea chimică, ocupă 4350 de metri patraţĭ, decĭ a şasa parte din vasta întindere al acesteĭ şcolĭ technice, care are o suprafaţă de 24.000 metriĭ pătraţĭ.

Credem, că nu se poate o oglindă maĭ perfectă, asupra mentalităţeĭ germanuluĭ în ceîa ce priveşte *rolul chimieĭ*, decît descrierea făcută *instalăreĭ învăţămîntuluĭ chimic* numaĭ în una din aceste şcolĭ. Să nu se creadă că şi celelalte şcolĭ, sunt maĭ pe jos. Tot secţiunea chimică ocupă locul de onoare.

L. C. C.

Radium terapia.—1. Până maĭ dăunăzĭ, se întrebuinţa ca aplicaţiune medicală, razele X, singurele îeşind din globul luĭ Crookes, decĭ aveam *radioterapie*.

De cît-va timp, avem *radium terapie*, cînd se aplică asupra organismuluĭ şi-n special asupra *pîeleĭ*, toate cele treĭ felurĭ de raze, răspîndite de sărurile de radium, efectele acestuĭ tratament, sunt surprinzătoare şi se poate prevedea o transformare radicală a *dermatologieĭ*.

S-aŭ fabricat *ecranurĭ*, *lacurĭ*, *pînze*, cuprinzînd anume cătimĭ din o sare de radium, fie *bromure*, fie *sulfate* şi se aplică ast-fel, că se lasă să lucreze asupra numaĭ *razele* numite δ(gama), asemănătoare pîeleĭ razelor x, saŭ

razele *S* cu cele numite beta, saŭ trustrele felurĭ de raze, adică *X*, beta şi *S*, încercările să se lase să lucreze despărţite, fie razele *X*, fie *beta*, nu s-a reuşit încă.

Aplicaţiunea acestor raze, pe regiunile *bolnave* ale pĭeleĭ, şi sunt foarte numeroase bolile care ating pĭelea, avînd fie-care, numirea sa, are ca rezultat, *o vindecare radicală*. Cel puţin ast-fel mărturiseşte Dr. Wickham, medic la Saint-Lazare şi şeful laboratoruluĭ de la spitalul Saint Louis (Paris), în comunicarea făcută Academieĭ de Medicină din Paris, la 8 Octomb. 1907.

Regiunea bolnavă supusă acestuĭ tratament, se *înroşeşte* şi apoĭ se acopere de o *coajă;* cînd cade coaja, rămîne o cicatrice netedă, curată şi cu o înfăţoşare plăcută.

Studiindu-se cu microscopul, *cicatrizarea*, se constată—după cum aŭ comunicat în Octombrie 1907, doctoriĭ Dominici şi Barcat—că pătura cea maĭ externă a pĭeleĭ *(epiderma)* se distruge şi pătura lăuntrică *(derma)* se schimbă în totalitate, luînd starea pe care o avea, cînd pĭelea se organiza, adică starea aşa zisă embrionară. In limbagĭul zilnic am zice: *pĭelea întinereşte.* Odată ce razele radiumuluĭ nu maĭ lucrează, pĭelea întinerită se reorganizează.

Ne reuşita tratamentuluĭ—care se întîmplă une-orĭ—se datoreşte lupteĭ între acţiunea acestor raze şi acţiunea boaleĭ—*acţiunea pathogenă*, după cum se spune—dacă ţesutul tînăr, născut sub influenţa razelor radiumuluĭ, cînd începe a se transforma în ţesut definitiv, bătrîn, şi care se face, după ce nu maĭ lucrează asupra-ĭ razele terapeutice,—nu poate scapa de influenţa pathegenă ne înlăturată pe deplin din organism, atuncea se va transforma ĭarăşĭ în ţesut bolnav.

De aceĭa, atîtea metoade de aplicaţiune a sărurilor de radiu şi atîtea încercărĭ, astă-zĭ, daŭ marĭ speranţe Dermatologiştilor.

L. C. C.

Lecţiile d-luĭ Xenopol la Sorbona asupra teorieĭ istorieĭ.—In cursul sesiuneĭ actuale a Academieĭ Romîne, d-nul Xenopol va face o comunicare înaltuluĭ nostru corp învaţat asupra cursuluĭ săŭ ţinut anul acesta la Sorbona. Cele zece lecţiunĭ vor apărea în traducere românească într-un rezumat destul de complect în Analele Academieĭ. După ce d-l Xenopol va ţine la Noembrie viitor noul şir de lecţiĭ la Collège de France, la care a fost poftit, în urma străluciuluĭ săŭ succes de la Sorbona, d-sa va publica într-un volum toate lecţiile sale atît cele de la Sorbona cît şi cele de la Collège de France, adăugînd la ele şi comunicările făcute de d-sa la Academia ştiinţelor morale şi politice din Paris, precum şi alte comunicărĭ ăcute la congresul de istorie din Paris la 1900, la congresul de psihologie din Roma în 1905, la congresul proprietăţiĭ literare din Bucureştĭ în 1906 şi la congresul de sociologie din Londra 1907.

Aceste diverse lucrărĭ constitue participarea d-sale orală în sinul marelor aşezăminte învaţate ale Apusuluĭ.

A.

Erata.—In poesia vremurĭ desnădăjduite versul al 4-lea din strofa 3-a să se citească: *Şi jaful făptuit de-acĭia ce aŭ fost sus puşĭ pentru-ndrumare.*

A. Mîndru. Zărĭ senine (poeziĭ). 1 vol. 151 pag. Pr. 1 leŭ 50 b. Editura Minerva, Bucureştĭ 1908.

Elena Farago. Traducerĭ libere (versurĭ). Pe. 1 leŭ. Egitura revisteĭ Ramurĭ, Craĭova, 1908.

Dr. Ecaterina Arbore. Influenţa industriilor asupra sănătăţiĭ lucrărilor. Pr. 30 b. Editura revisteĭ «Viitorul social» Iaşĭ.

Economul Ioan A. Grigoriu. Preotul romîn, menirea sa religioasă şi socială. Conferinţă ţinută în aula universităţeĭ din Iaşĭ. Tipografia Onceanu, Succesoriĭ. Vasiliu 1908. Preţul 1 leŭ.

D. K. Popoff. Démonstration du théorème, dit «la grande Proposition», de Fermat, à savoir que $a^n + b^n = c^n$ est impossible en nombres entiers şi $n > z$. Sophia, 1908.

J. Arechavaleta. Anales del Museo Nacional de Montevideo.—Flora Uruguaya. Entrega III, 1908.

Reviste noue.

Arta Romînă, revistă (pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură, sub direcţiunea d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ, (abonamentul 6 leĭ pe an).

Romănia Nouă, revistă lunară, sub direcţiunea d-luĭ *I. G. Calomeri*, abonament 10 leĭ anual, str. Episcopieĭ 3. Bucureştĭ.

Viitorul Social, revistă lunară. Directorĭ: Dr. C. Racovski, George Grigorovicĭ şi M. G. Bujor; administrator Ioan Sion, str. Sft. Teodor 31, Iaşĭ, abon. 10 leĭ.

Revista din Iaşĭ. Director *Ilie Bărbulescu*, abon. 10 leĭ.

Familia Romînă, revistă săptămînală ilustrată. Proprietar-editor Lucian Bolcaş, Budapesta II, strada Csáky, 23. Abonament 10 coroane şi 12 leĭ pentru Romania.

Biblioteca Modernă. Director Vasile Alexandrescu, Bucureştĭ str. Biserica Eniĭ 7. Abonamentul 10 leĭ, ediţia de lux 20 leĭ.

Revista absolvenţilor şcoalelor comerciale, str. Palat No. 1, Iaşĭ, abonament 6 leĭ pe an.

Sportul, publicaţiune lunară a societăţiĭ sportive. Calea Victorieĭ 41 Bucureştĭ. Exemplarul 50 banĭ.

ANUNCIURI

Medalia comemorativă, bătută cu ocazia împlinireĭ a 30 de anĭ de la luarea Griviţeĭ şi eliberarea Bulgarieĭ, 30 August 1877—1907.

Comitetul de iniţiativă:

Preşedinte: A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Academieĭ; *membri:* General P. Botez, T. T. Burada, Lt. Col. G. Tereuzescu, Lt. Colonel Alex. I. Jippa, C. N. Paraschivescu, Lt Col. în garda civică, Maior Al. Cujbă, Căp. K. P. Cernea, Căpitan Flexi, Căpitan Dumănescu, A. D. Atanasiu.

(Medaliile se găsesc la toate librăriile din ţară. Depozit general la Librăria „Autoriĭ Romînĭ" Iaşĭ).

LUPTA PENTRU VIAŢA

REVISTĂ SOCIOLOGICĂ şi LITERARĂ ILUSTRATĂ

redactată de N. A. BOGDAN

Au apărut două volume complecte pe aniĭ 1903—1905, conţinînd 450 paginĭ, cu peste 200 articole, studiĭ sociologice şi de economie naţională, nuvele, piese teatrale, poveştĭ, schiţe istorice, documente, versurĭ, amintirĭ din teatru, anecdote, etc. *Peste 100 Ilustraţiĭ.* Preţul ambelor volume *5 lei*, franco. Un singur volum *2 lei 50*, franco.

A se adresa d-lui **N. A. BOGDAN** *str. Albineţ No. 2 — Iaşĭ.*

IAŞI

Tipografia „Progresul" A. Grünberg Str. Stefan cel Mare 9

1908

ANUL XIX. Aprilie 1908 No. 4

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

APARE ODATA PE LUNA

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL:

Pentru orĭce priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ.

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

IAŞI, 1908

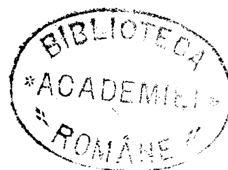

A R H I V A

Organul Societăţiĭ Stiinţifice şi Literare din Iaşĭ

A B O N A M E N T U L :

Ediţie de lux 20 leĭ.
Ediţia obişnuită: 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ

Domniĭ abonaţĭ sînt cu stăruinţă rugaţĭ să binevoĭască a trimite abonamentul la revistă pe anul curent.

Toate ziarele şi revistele care reproduc diferite articole din „Arhiva“ sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

Eminentul nostru stilist şi prozator d-l **N. Gane**, a scos a doua ediţie din însemnata operă **Infernul**, de *Dante*, Traducere în versurĭ, deplin revăzută şi îndreptată. (1 vol. 350 pag. pr. 3 leĭ 50 b. Librăria Iliescu, 1907, Iaşĭ.

Bibliografiĭ

In însemnata editură **„Minerva“** din Bucureştĭ aŭ apărut următoarele opere:

Adina Gr. Olănescu.—Cugetărĭ (1908), 1 vol. 128 p. Preţul 1 leŭ 50 b.

Maria Baiulescu. — Extaz, poeziĭ (1908), 1 vol. 175 pag. Pr. 1 leŭ 50 b.

Corneliŭ Moldovanu.—Cîntarea cîntărilor (1908), 1 vol. 94 pag. Pr. 1 leŭ.

I. L. Caragiale.—Momente, schiţe, amintirĭ—opere complecte, 1908, 1 vol. 432 pag. Pr. 2 leĭ.

N. Dunăreanu. — Răsplată — nuvele, 1908, 1 vol. 306 pag. Pr. 1 leŭ 50 b.

Guy de Maupassant. — O vĭaţă, traducere de *Em. Gîrleanu*, 1908, 1 vol. 434 pag. Pr. 2 leĭ.

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

Anul XIX. Aprilie 1908 No. 4.

CE VOR?

Faţă de atacurile înverşunate îndreptate în potriva mea de cătră o droae de răŭ-voitorĭ, m-am întrebat ce vor eĭ oare? Vor poate să-mĭ distrugă reputaţia pe tărîmul ştiinţeĭ? Vor eĭ să nimicească, prin veninul penelor lor, numeroasele mele lucrărĭ izvorîte numaĭ din gîndul de a fi folositor ţăriĭ şi poporuluĭ din care fac parte? Desperatele lor silinţĭ se vor zdrobi de zidul ce reputaţia mea şĭ-a făcut prin o muncă lungă şi cinstită de 42 de anĭ, încorporată în următoarele lucrărĭ:

Lucrărĭ diferite: Despre utilitatea şi importanţa istorieĭ 1866,—Cultura Naţională 1869,—Istoriile civilizaţiunilor 1870,—Studiĭ asupra stăriĭ noastre actuale 1871, — Scrierea luĭ Edgar Quinet, *La Création* 1871,—O inscripţiune de la Neamţ 1871,—Cuvîntarea festivă la mormîntul luĭ Ştefan cel Mare la Putna, 1871,—Ceva despre literatura poporană 1872, — Reforma aşezămintelor noastre 1872,—Despre învăţămîntul şcolar în genere şi în special despre acel al Istorieĭ 1873,—O corespondenţă între I. Eliade şi C. Negruzzi 1873,—Despre Epigramă 1874, — Jurătoriĭ la Romînĭ 1875,—Herodot în raport cu Istoria noastră 1875, Despre Rumänische Studien de Robert Rösler 1876,—Baza geografică a Istorieĭ Romînilor 1876, —Strabon în raport cu Istoria noastră 1876,—Starea noastră economică 1878,—Bălcescu şi Teutschländer, două scrierĭ asupra luĭ Mihaĭ Viteazu 1881, —Studiu asupra posiţiuneĭ geografice a Romînilor 1882,—Politica franceză în Orient 1882,—Lecţia de deschidere a cursuluĭ de Istoria Romînilor la Universitatea din Iaşĭ 1884,— Idealizmul şi realizmul 1884,—(Toate aceste în *Convorbirĭ literare)*,—Finanţele în Epoca

Fanarioţilor, *(Revista pentru Istorie a luĭ Tocilescu)*, Curentul naţionalist *(Reînvierea)*.

Volumurĭ: Războaele dintre Ruşĭ şi Turcĭ şi înrîurirea lor asupra ţărilor romîne, Iaşĭ 1882, 2 vol.,—Teoria luĭ Rösler Iaşĭ, 1884, 1 vol.,—Memoriul asupra învăţămîntuluĭ superior în Moldova Iaşĭ, 1885, 1 vol.,—Serbarea şcolară de la Iaşĭ, acte şi documente; în colaborare cu C. Erbiceanu Iaşĭ 1885, 1 vol.,—Studiĭ economice, Craiova 1882, 1 vol.,—Istoria Romînilor din Dacia Traiană 1889-1893, 6 vol. de un total de 3968 pag.,—Mihail Kogălniceanu, Cuvîntare de primire în Academia Romînă, Bucureştĭ 1898,—Primul proect de constituţie a Moldoveĭ, Buc. 1898, Principiile fundamentale ale Istorieĭ, Iaşĭ 1900, 1 vol., — Genealogia caseĭ Calimah, Iaşĭ 1902, 1 vol., — Amintirĭ de călătorie 1903, 1 vol.,—Domnia luĭ Cuza-Vodă 1903, 2 vol. de 1000 pag. Lupta între Dăneştiĭ şi Drăculeştiĭ, Buc. 1908.

In afară de aceste, vre-o 20 de comunicărĭ la Academia Romînă şi multe articole în *Arhiva*, *Arta şi Literatura Romînă*, *Revista Idealistă*, etc.

In virtutea acestor lucrărĭ am fost numit profesor la Universitatea din Iaşĭ; Istoria Romînilor a fost premiată de Academia Romînă şi am fost ales membru al aceleĭ Academiĭ. Aşa dar mĭ-am creat un nume ce nu se poate tăgădui decît de ceĭ nepricepuţĭ.

Ce maĭ vor încă ceĭ ce mă atacă? Să cunoască drumul ce l-a făcut munca mea pentru a ajunge a ţinea lecţiĭ în cel maĭ înalt locaş cultural al Europeĭ? Aicĭ am ajuns prin un alt şir de lucrărĭ în limbĭ străine, din care cele maĭ însemnate sunt următoarele :

Lucrărĭ diferite: De publicanorum societatum historia ac natura iuridiciali, Berolini 1871, — Les démembrements de la Moldavie 1883,—De l'origine du peuple roumain 1883,—Les guerres daciques de l'empereur Trajan 1883,—L'Empire valacho-bulgare 1891,—Observations sur l'origine des Daco-Roumains 1894, Bulletins historiques sur la Roumanie (dărĭ de samă asupra turor scrierilor istorice privitoare la Romànĭ) 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888-1890, 1891-1892, 1893-1894, 1895-1899 (în colaborare cu d. A. Teodor), 1899-1907 (toate aceste articole franceze în *La Revue historique* a d-luĭ Gabriel Monod). Pierre le grand et les pays roumains (in *Muséon* din Louvain); Etude critique sur Gustave le Bon, *Lois psyhologiques* du *développement des nations*, G. Tarde, *La Logique sociale*, Labriola, *Essai sur la conception matérialiste de l'histoire* (în La *Revue Critique* a d-luĭ Arthur Chuquet). Les Roumains et les Grecs 1891, — Situation gèographique du peuple roumain 1894,—Les Roumains et les Hongrois à propos du Millénium maghyar 1896, — (în

La *Revue de géographie*). Les sciences naturelles et l'histoire (*Revue de Philosophie* a d-luĭ Th. Ribot). Les faits de répétition et les faits de succession 1901,—Race et Milieu 1901,— La classification des sciences et l'histoire 1901,—Etude sur une nouvelle histoire universelle (Helmolt) 1902,—La causalité dans la succession 1902-1904,—La notion de valeur dans l'histoire 1906, — Etude sur le Lehrbuch du professeur Bernheim, 1905,—Etude sur le livre de Cesare Rivera, Il determinismo nella sociologia, 1907,—L'histoire du prince Alexandre Couza traitée d'après le système des séries historiques 1908,—(toate în *Revue de Synthèse historique* a d-luĭ Henri Berr). Roumains et Hongrois 1902,—La question israèlite en Roumanie 1902,— (*La Renaisance latine*). Sociologia e istoria, două articole 1904 și 1905, (*Revista italiana di Sociologia*). Referate uber Vol. X. *Hurmuzaki*, Bertha, *Roumains et Hongrois devant l'histoire*, Pompiliu Eliade, *de l'influence française en Roumanie*, Max Choublier, *l'Europe orientale depuis* 1878 și articolul der Wertbegriff in der geschichte (*Deutsche Litteraturzeitung* din Berlin).

Comunicărĭ la Academía din Paris: Psychologie et Histoire 1901,— Répétition et succession universelle 1903,—L'Inconscient dans l'histoire 1904,—L'influence française en Roumanie 1908.

Comunicărĭ la congrese: *L'hypothèse dans l'histoire*, Congresul de istorie, Paris 1900,—*Nécessité de l'introduction de cours sur la théorie de l'histoire dans les Universités*, Congr. învățăm. superior Paris 1900; *Interprétation psychologique des faits historiques;* Congr. de psicologie din Roma 1905; *Le rôle de la guerre dans le développement de la civilisation* Congr. de sociologie din Londra 1907.

Volumurĭ: *Les Roumains au Moyen-Age*, Paris 1885 un vol. *Etudes historiques sur le peuple roumain*, Iassy 1887 un vol.,—*Histoire des Roumains de la Dacie trajanne* avec une préface par Alfred Rambaud, 2 vol. de 1000 paginĭ, Paris 1890,—*Les Principes fondamentaux de l'histoire*, Paris 1899 un vol. A doua ediție a acesteĭ cărțĭ sub titlul *Théorie de l'histoire*, Paris 1908.

Aceste lucrărĭ aŭ avut de urmare: Incoronarea scriereĭ mele Istoria Romînilor în limba franceză de Academia Franceză cu un premiu de 5000 leĭ; Colaborarea mea la marea Istorie Universală a luĭ Lavisse și Rambaud, prin care pentru prima oară s-a făcut dreptate Romînilor în istoriile străine, expunîndu-le trecutul în felul luĭ adevărat. In urma scriereĭ mele *Les Principes fondamentaux* am fost ales corespondent al Institutuluĭ din Franția, onoare de care mă bucur eŭ singur între Romînĭ.

Prin toate aceste lucrărĭ și izbînzĭ am convingere că am lucrat în interesul țăriĭ și a poporuluĭ meŭ, *căcĭ orĭ-ce izbîndă repurtată de un Romîn este o izbîndă a neamuluĭ.*

Incoronarea Istorieĭ Romînilor de Academia franceză a fost un triumf naţional.

Cererea ce mi s-a făcut de a colabora la cele 12 volume de Istoria generală a luĭ Lavisse şi Rambaud, împreună cu toţĭ istoriciĭ ceĭ maĭ de samă aĭ Franţieĭ, a fost un triumf naţional.

Alegerea mea de corespondent al Institutuluĭ din Franţia, singur dintre toţĭ Romînĭ, este fără îndoĭală unul din cele maĭ strălucite triumfurĭ repurtate de poporul nostru în concurenţa cea grea pe tărîmul ştiinţeĭ, etc.

Declar, decĭ sub iscălitura mea că nu am fost invitat numaĭ de Decanul facultăţeĭ de litere a ţinea cursurĭ la Sorbona, ci de votul a 61 de profesorĭ, maĭ toţĭ colaboratorĭ şi directorĭ la revistele la care lucrez şi membri aĭ Institutuluĭ Franţieĭ. Am fost votat pe baza premiereĭ lucrărilor mele de Academia Franceză; pe baza titluluĭ meŭ de corespondent al Institutuluĭ, şi a comunicărilor făcute acolo; pe baza activităţeĭ mele la congresele ţiĭnute în deosebite capitale. Maĭ declar că în urma importanţecursuluĭ meŭ la Sorbona şi a moduluĭ cum a fost preţuit de învăţaţiĭ Franţieĭ, am fost chemat de Rectorul Colegĭuluĭ de Franţia, a ţinea un noŭ curs în acest mare centru intelectual al Franţieĭ.

Trebue să fie cine-va cu totul lipsit de bun simţ, pentru a susţinea, că am putut fi chemat la Colegiul Franţeĭ, după ce-mĭ făcusem ţara de rîs la Sorbona.

Spun toate aceste sub iscălitura mea şi cer tuturor acelor dintre detractoriĭ meĭ cari maĭ aŭ un pic de cinste şi de conştiinţă, ca să răstoarne cele aduse de mine cu dovezĭ invederate, ĭar nu cu scrisorĭ inventate de corespondenţĭ necunoscuţĭ.

Dacă potrivniciĭ meĭ susţin că nu ar fi nicĭ un merit de a ţine cursurĭ la Facultăţile Parisuluĭ şi că orĭ-cine poate pătrunde acolo; dacă li se pare drumul aşa de neted şi munca aşa de uşoară, ce să maĭ stăm atîta de vorbă? Pacea se încheie iute: **Haĭ cu toţiĭ la Sorbona!**

A. D. XENOPOL

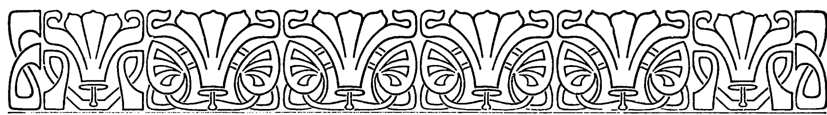

Paginĭ sîngeroase din istoria Peninsuleĭ Balcanice

De vre-o cîţĭ-va anĭ, este o rubrică stereotipă zilnică în ziarele politice, în care se descriŭ neîncetatele asasinate şi masacre în nenorocita Macedonie. Această ţărişoară a devenit celebră ca patrie a luĭ Alexandru cel Mare, dar această celebritate bine meritată din antichitate, este în secolul XX întunecată printr-o celebritate sîngeroasă—masacrele interminabile. Populaţia creştină din patria luĭ Alexandru Macedon, duce o luptă de exterminare în sînul săŭ. Greciĭ masacrează pe Aromînĭ, Bulgariĭ masacrează pe Grecĭ şi pe Sîrbĭ, Sîrbiĭ la rîndul lor masacrează pe Bulgarĭ, Arnăuţiĭ masacrează pe Sîrbĭ şi pe Bulgarĭ, Bulgariĭ patriarhiştĭ masacrează pe Bulgariĭ exarhiştĭ şi vice-versa; ĭar Turciĭ privesc cu nepăsare orientală la acest măcel reciproc, îşĭ freacă mîĭnile şi se gîndesc: bine fac ghiauriĭ de-şĭ taĭe gîturile, aşa scăpăm de eĭ şi vom avea linişte. Turciĭ aŭ dreptate; în Macedonia nu va fi pace pînă nu va fi exterminat cel din urmă Grec, Bulgar, Aromîn saŭ Sîrb.

Guvernul otoman, publică din cînd în cînd liste oficiale despre numărul celor asasinaţĭ. Anual, aceste victime se nimiceaŭ cu miile, sate distruse, case incendiate saŭ jefuite, cu un cuvînt, moartea şi mizeria e în permanenţă.

Toate micile state ale Peninsuleĭ Balcanice visează imperiĭ marĭ. Bulgariĭ viseazā un regat mare pînă la marea Adriatică, Sîrbiĭ un regat pînă la marea Egea, Greciĭ un regat pînă la Balcanĭ. Austria are veleităţĭ a face din Salonic un port austriac, ĭar Italia ar dori să înghiţă Albania. Din toate aceste veleităţĭ de expansiune teritorială sunt pe socoteala Turculuĭ—orĭ vorba Romînuluĭ—Turcul să plătească. Cu toate acestea nu trebuĭe uĭtat, că imperiul otoman de astă-zĭ, nu este tocmaĭ omul cel bolnav

precum cred uniĭ; el are încă foarte multă vitalitate, s-a recules, se regenerează cu încetul, vrea să trăĭască şi să-şĭ păstreze proprietatea sa. Armata turcească de azĭ nu maĭ este aceĭa din 1877-78, şi totuşĭ ştim că în acest războiŭ memorabil marele imperiŭ rusesc numaĭ după groaznice vărsărĭ de sînge şi cu ajutorul armateĭ romîne a putut învinge armatele turceştĭ de atuncĭ.

Citind zilele trecute o asemenea statistică sîngeroasă, am reflectat că nu există nicĭ un unghiŭ în Europa întreagă, unde s-a vărsat maĭ mult sînge şi s-aŭ comis maĭ multe grozăveniĭ, de cît pe nenorocita peninsulă balcanică.

In orele mele de recreaţie, dacă mă oboseşte studiul revistelor medicale, orĭ a publicaţiunilor corifeilor actualĭ aĭ ştiinţiĭ medicale, mă ocup cu literatura modernă şi cu predilecţie cu istoria. In special mă interesează istoria popoarelor vecine cu noĭ Romîniĭ, de aceĭa posed în biblioteca mea destule monografiĭ asupra Ungurilor, Sîrbilor, Bulgarilor, Grecilor, Albanezilor, Croaţilor, etc. Am răsfoit istoria popoarelor balcanice, şi sugerat de menţionata statistică lugubră, am notat cîte-va paginĭ sîngeroase din istoria acestor popoare, pe care le vom da în maĭ multe numere ale «Arhiveĭ». Groaznică este această istorie, nimic decît sînge şi asasinat.

Shakespeare pune în gura luĭ Hamlet următoarele cuvinte: «*Asasinatul, deşi nu are o limbă, dar totuşĭ poate vorbi cu o voce puternică*». Aceste cuvinte profunde ale genialuluĭ dramaturg englez, vor rămînea încrustate pentru totdeauna în istoria omeniriĭ. Da, aşa este; paginile din istoria unuĭ popor scrise cu sînge vorbesc o limbă formidabilă, a căruĭ ecoŭ va răsuna în veci-vecilor.

Paginile cele maĭ sîngeroase le găsim în istoria imperiuluĭ bizantin. Istoria acestuĭ stat este o descriere lungă de revolte de palat, de asasinatul capetelor încoronate, de ororĭ, de bestialităţĭ, de orgiĭ sîngeroase şi de crime laşe.

Să începem răsfoirea acestor paginĭ lugubre cu împăratul Theodosiŭ.

In anul 390 d. Chr. a izbucnit în oraşul Thessalonic—Salonicul de azĭ—o mică revoltă din cauza arestăriĭ unuĭ atlet popular, cu care ocaziune aŭ fost ucişĭ cîţĭ-va funcţionarĭ publicĭ. Impăratul Theodosiu, turbat de mînie că poporul a îndrăznit a se atinge de agenţiĭ forţeĭ publice, decise a pedepsi acest popor într-un mod groaznic, fără a lua în seamă cine este vinovat orĭ nevinovat. A invitat poporul la un spectacol de circ, ĭar la un semnal dat, mercenariĭ săĭ sanguinarĭ se aruncară asupra poporuluĭ adunat, şi peste 7000 bărbaţĭ, femeĭ şi copiĭ periră în acest oribil masacru.

Altă pagină. Contra împăratuluĭ Mauritiu, învingătorul Avarilor carĭ ameninţaseră existenţa imperiuluĭ bizantin, se resculă armata şi proclamă ca împărat pe Phocas. Acest uzurpator cuceri capitala Constantinopole, şi captivă pe Mauritiu împreună cu toată familia sa. In anul 602 cincĭ fiĭ aŭ fost decapitaţĭ îna-

intea ochilor nenorocituluĭ împărat detronat, pînă cînd primi în cele din urmă și dînsul lovitura de grație. Cadavrele aŭ fost aruncate în mare, care însă ĭarăși le-a aruncat pe uscat; chĭar marea părea a fi îngrozită de monstruozitatea acesteĭ crime. Capetele acesteĭ familiĭ asasinate, aŭ fost înfipte în prăjinĭ înălțate în lagărul luĭ Phocas. Un al șaselea fiŭ, se refugiase într-o biserică; dar asasiniĭ îl smulseră de la altar, îl tîrîră afară și-l tăĭară bucățĭ la poarta bisericiĭ. Impărăteasa împreună cu cele treĭ fete ale sale la început a fost cruțată, dar în curînd căzură și capetele lor sub securea călăuluĭ.

Unsprezece secole în urmă, se repetă pe acelașĭ loc o dramă sîngeroasă identică. Constantin Brîncoveanu, domnul Munteniei, se urcă pe eșafod cu ceĭ patru fiĭ aĭ săĭ. Infortunatul părinte trebuia să privească cum cădeaŭ capetele copiilor săĭ, pînă cînd ĭataganul turcesc îĭ reteza și luĭ capul,

Dar Zeița Nemesis răsplăti în curînd pe uzurpătorul Phocas. Armata din Africa se resculă sub conducerea luĭ Eracliu contra acestuĭ ministru în anul 610. Phocas fu învins, făcut prizonier și tăĭat încentinel bucată cu bucată, spre a-ĭ prelungi chinurile. Cadavrul mutilat a fost tîrît de popor prin noroaele stradelor, apoi ars.

Eracliu muri după o domnie glorioasă de treĭ-zecĭ și treĭ de anĭ. Moartea sa cauzează o revoluție sîngeroasă de palat. Martina, împărăteasa-mamă, caută a înlătura pe nepotul eĭ de fiŭ Constant, și a urca pe tron pe cel de al doilea al eĭ fiŭ pe Eracleon. Dar încercarea se termină pentru dînsa în mod fatal. Eĭ i s-a smuls limba din gură. Eracleon și-a pĭerdut nasul, apoĭ amîndoĭ aŭ fost băgațĭ într-o mănăstire.

Impăratul Constant I, în anul 668, a căzut victima uneĭ conjurațiĭ de ofițerĭ, carĭ într-o baĭe din orașul Siracuza îl omoară cu o cană masivă de metal. Conjurațiĭ proclamară ca împărat pe Mezizin, care era armean de origină. Domnia acestuĭa a fost de scurtă durată. Constantin IV, supranumit Pogonatos (bărbosul) fiul asasinatuluĭ, veni ca răzbunător. Mezizin împreună cu conjurațiĭ fură ucișĭ, ĭar capetele lor tăĭate ornară porțile capitaleĭ Constantinopole. Succesorul săŭ, Justinian II, era un adevărat Nerone în faptele sale atroce, armata se resculă și proclamă ca împărat pe Leontiu. Intr-o noapte a anuluĭ 695, împăratul Justinian II a fost surprins în palatul săŭ, garziĭ și miniștriĭ săĭ fură masacrațĭ; viața sa a fost cruțată, dar i s-a tăĭat nasul și astfel mutilat trimis în exil la Cherson. Nicĭ treĭ anĭ nu s-a bucurat Leontiu de purpura imperială, căcĭ Tiberiu III îl detronă și-ĭ prepară soarta predecesoruluĭ săŭ, adică îĭ tăe nasul și-l băgă într-o mănăstire de călugărĭ. Detronatul Justinian II în anul 705 se refugia din exil la Bulgarĭ, strînse o armată și cuceri fosta luĭ capitală după un asediŭ de treĭ zile. Tiberiu III, făcut prizonier, își pĭerdu maĭ întăĭ nasul, apoĭ încălecat pe un măgar împreună cu Leontiu smuls din mănăstire, cu fețele întoarse spre coada ani-

maluluĭ, fură plimbaţĭ sub batjocura populaţieĭ prin stradele orașuluĭ. Justinian nesăţios în urgia luĭ sălbatică de răzbunare, legă pe ceĭ doĭ împăraţĭ detronaţĭ ca un pachet strîns, apoĭ plecă la hipodrom, se așeză în ornatul imperial pe tron, ĭar ca taburet pentru picioarele sale îĭ servi pachetul format de corpurile strîns legate ale adversarilor săĭ. Triumfător recită un psalm, ĭar poporul cel degenerat aplaudă cu frenesie acest spectacol infam. In fine sătul de chinurile celor doĭ nenorociţĭ, ordonă ca corpurile legate să fie aruncate în mijlocul circuluĭ și acolo tăĭate în bucăţĭ. Oribilă răzbunare, groaznică bestializare a moravurilor omenireĭ! Justinian II este prototipul criminaluluĭ încoronat, poate întrecut numaĭ de ţarul moscovit Ivan cel groaznic. Tortura, ștreangul și securea calăuluĭ este trinitatea caracteristică a domnieĭ sale. Acest monstru imperial privat de organul săŭ mirositor, a purtat un nas artificial de aur; dar de cîte orĭ scotea acest nas artificial, își aducea aminte de desfigurarea sa ireparabilă, atuncĭ era cuprins de adevărate paroxisme de furie, calmate numaĭ prin nouĭ crime sîngeroase. Intr-un asemenea acces de turbare porni contra orașuluĭ Cherson, unde fusese în exil. Aicĭ ucise cu un pumnal pe ceĭ doĭ micĭ băĭeţașĭ aĭ guvernatoruluĭ, ĭar pe soţia acestuĭa o lăsă în prada gusturilor bestiale ale mercenarilor săĭ. Chĭar armata sa fu cuprinsă de groază, de aceĭa nu se mișcă nicĭ un deget în ajutorul săŭ, cînd guvernatorul turbat de răzbunare, îl zugrumă în mijlocul tabereĭ. Capul tăĭat a fost maĭ întăĭŭ expus în public la Constantinopole, apoĭ trimis la Roma, pentru ca și locuitoriĭ acestuĭ oraș să se încredinţeze că monstrul este mort.

Dar poporul răzbunător de atîtea crime comise de acest despot sanguinar, voiră să extermine ultima rădăcină a acestuĭ neam blăstemat. Tiberiu, fiul în etate de șase anĭ a luĭ Justinian, se refugiase în biserica sfinteĭ Fecĭoare situată într-o suburbie a Bizanţĭuluĭ. Cu o mînă apucă icoana, ĭar cu cealaltă sfînta cruce; afară de aceasta copilul avea atîrnat de gît diferite amulete și relique făcătoare de minunĭ. Bunica sa se așezase la poarta bisericiĭ spre a împĭedeca intrarea asasinilor. Ucigașiĭ apărură condușĭ de patricianul Maurus și de un căpitan de mercenarĭ. Cu ţipete sfîșietoare matroana nobilă se aruncă la picĭoarele luĭ Maurus și imploră milă pentru copilașul nevinovat. Dar mercenarul se repezi în biserică, smulse pe prinţ de la altarul bisericiĭ, îĭ luă crucea din mînă și-l depuse pe masa altaruluĭ închinîndu-se cu evlavie, apoĭ desfăcu amuletele de pe gîtul copiluluĭ spre a le atîrna de gîtul săŭ, în fine tîrî pe nenorocita victimă afară din biserică și o sugrumă chĭar pe scările intrăriĭ. Phillipicos, succesorul săŭ, nu domni decît doĭ anĭ. Armata se resculă în contra acestuĭ desfrînat infam. Impăratul întorcîndu-se de la o orgie, adormi adînc pe patul săŭ sub acţiunea vinuluĭ consumat. Conjuraţiĭ carĭ pîndeaŭ numaĭ acest moment, învăliră pe împăratul beat buștean în niște cuverture deja pregătite, îl transportară din

palat în garderoba hipodromuluĭ și acolo îĭ scoaseră ochiĭ. Nenorocitul abĭa se deșteptă din beţia luĭ, cînd fĭerul conjuraţilor îĭ pătrunse în ochiĭ. Toată ziua următoare, împăratul s-a zvîrcolit fără ajutor în circul părăsit, prada durerilor celor maĭ atroce; palatul era cuprins de panică, nimenĭ nu putea explica dispariţia sa misterioasă, și abĭa spre seară a fost găsit din întîmplare de niște trecătorĭ atrașĭ de gemetele sale.

După atîtea scene sîngeroase, după o lungă serie de potentaţĭ nedemnĭ, succedă în Bizanţiŭ un period de liniște de șeasezecĭ de anĭ, graţie dinastieĭ energice a Isaurilor. Dar fatalmente, și această dinastie degeneră în cele din urmă. Irena, mama luĭ Constantin VI Porfirogenetul, sili pe fiĭul eĭ a o recunoaște ca conregentă. Constantin se opuse, ĭar armata luă parte cînd pentru mamă, cînd pentru fiŭ. Urmară episode crunte. Constantin puse mîna pe ceĭ doĭ fraţĭ aĭ tatăluĭ săŭ, carĭ se asociaseră cu mama sa, îĭ orbi și-ĭ castră pe amîndoĭ. Apoĭ goni pe soţia sa Maria și se căsători cu Teodora, o damă de onoare a mamiĭ sale, contra voinţeĭ acesteĭa. Răzbunarea Ireneĭ a fost într-adevăr diabolică. Omenire, acopere-ţĭ capul în doliŭ și plîngĭ, plîngĭ, căcĭ teribile sunt crimele tale! In ziua de 19 August 797, împărăteasa mamă atrase în cursă pe propriul eĭ fiŭ și ordonă a-i se scoate ochiĭ. Acest fapt oribil s-a petrecut în aceĭașĭ sală îmbrăcată în purpură, unde ea îl născuse, de aicĭ a și căpătat porecla de «*porfirogenetul*». Nenorocitul se tăvăli pe podeala săliĭ pompoase în prada celor maĭ groaznice durerĭ, scoţînd ţipete sfîșietoare, blăstămînd pe mama sa, locul și ceasul nașteriĭ sale. Chĭar cerul părea a fi îngrozit de nemaĭ pomenita crimă, căcĭ șapte-spre-zece zile soarele a rămas ascuns sub niște norĭ negri, spre a nu vedea locul unde s-a petrecut o atare grozăvenie. Denaturata mamă a îndepărtat prin această crimă de la tron pe fiul eĭ, spre a putea domni singură; dar abĭa cincĭ anĭ în urmă a fost detronată și ea, apoĭ trimisă în exil la Lesbos, unde muri în mizerie în anul 803. Succesorul eĭ Nechifor, care o detronase, în anul 811 căzu într-o luptă contra Bulgarilor. Regele bulgar Crum își făcu o cupă din cranĭul împăratuluĭ bizantin căzut în luptă, cu care se servi la mesele sale festivale.

Să răsfoim o altă pagină din istoria sîngeroasă a imperiuluĭ bizantin. In anul 820, într-un locaș sfînt și într-o zi de mare sărbătoare creștinească, pĭeri Leone V, supranumit «*Armeanul*», sub loviturile asasinilor. Precum sub Napoleon I orĭ-ce soldat visa a cuceri prin bravura luĭ bastonul de mareșal al Franţeĭ, tot asemenea la Bizanţiu, orĭ-ce general saŭ căpitan, visa posibilitatea a deveni într-o zi împărat printr-o crimă. Cu acest vis se nutrea și Mihail din Armorion. Deși împăratul Leone îl îndopase cu favorurĭ și distincţiunĭ, totușĭ ingratul organiză un complot. Dar conjuraţia fu descoperită, Mihail arestat și trimis înaintea unuĭ tribunal marţial prezidat de împăratul în persoană. Sentinţa a fost teribilă, condamnatul avea să fie ars de viŭ în

soba cea mare a băilor imperiale, imediat în aceĭașĭ zi, în ajunul Crăcĭunuluĭ. Pe cînd călăiĭ conduceaŭ pe Mihail la moarte, tristul convoiŭ fu întîlnit de împărat și de împărăteasă. Impărăteasa se aruncă îngrozită la picĭoarele soțuluĭ săŭ și-l conjură în numele Mîntuitoruluĭ, a nu profana sărbătoarea printr-o execuțiune capitală, urletele de moarte ale victimiĭ ar fi în dezarmonie cu cîntecile evlavioase din bisericĭ. Leone se înduĭoșă și ordonă amînarea pedepsiĭ. Ast-fel condamnatul a fost recondus în închisoarea sa. Partizaniĭ luĭ Mihail hotărîră a-ĭ scăpa viața, și nefiind alt mijloc, deciseră asasinarea împăratuluĭ. Conjurațiĭ știaŭ că Leone la orele patru dimineață va lua parte la liturgia din capela palatuluĭ. Lumea, după un vechiŭ obiceiu, se adună la una din porțile palatuluĭ. Această împrejurare cît și întunerecul favoriză planul conjuraților a se amesteca travestițĭ în haine sacerdotale printre rîndurile preoților și a pătrunde în biserică. Impăratul avea slăbiciunea a se crede un mare cîntăreț, de aceĭa îșĭ rezervase dreptul a intona el cîntecile bisericeștĭ. Asasiniĭ folosindu-se de acest semn distinctiv, împăratul fiind învălit din cauza friguluĭ într-o manta cu capușon de blană ca și preoțiĭ, de aceĭa la lumina slabă a cîtor-va candele era greŭ de recunoscut. Din eroare uciseră maĭ întăiŭ pe un arhimandrit apoĭ se aruncară asupra împăratuluĭ. Leone deși nearmat, luă în mînă o cruce masivă de metal, se apără ca un leŭ și culcă la pămînt mulțĭ din agresoriĭ săĭ. Curtezaniĭ săĭ cît și ofițeriĭ gardeĭ sale fugiseră în mod laș, văzînd pe împărat atacat de asasinĭ. In sfîrșit Leone rănit și obosit, ceru grație. «Aicĭ nu se găsește grație, numaĭ moartea!» îĭ strigă unul dintre asasinĭ. O lovitură de sabie reteză brațul împăratuluĭ cu sfînta cruce încleștată în degete, ĭar o a doua lovitură îĭ spintecă craniul, stropind altarul cu sîngele săŭ. Asasiniĭ alergară în închisoare și urcară pe tron pe Mihail. Cadavrul mutilat a luĭ Leone fu aruncat într-o barcă, împreună cu soția și ceĭ patru fiĭ aĭ săĭ, apoĭ condus la insula Prote. Noul împărat ca recunoștință, că soția luĭ Leone îĭ scăpase viața, ordonă castrarea celor patru fiĭ aĭ eĭ, cu care ocaziune cel maĭ mic muri sub cuțitele călăilor, apoĭ fură băgațĭ în mănăstire ca și nenorocita lor mamă.

Nepotul acestuĭ uzurpator, adică Mihail III, care a domnit de la 842—867, era dedat orgieĭ și bețieĭ. Favoritul săŭ Basilios decise înlăturarea protectoruluĭ săŭ. Intr-zi pe cînd Mihail adormise beat după o masă copioasă, favoritul Basilios pătrunse în odaĭe cu o ceată de asasinĭ. Impăratul speriat din somn, întinse brațele sale asasinilor implorînd mila lor. Două săbiĭ sbîrnăiră și retezară cele două brațe implorătoare de milă, alte loviturĭ mutilară corpul. Dar măcelărirea împăratuluĭ era atît de groaznică, încît sîngeroasa scenă a rămas în tot-deauna întipărită în mintea luĭ Basilios. Cînd acest uzurpator în anul 886 — adică aproape două deceniĭ în urmă—se află pe patul de moarte, ultimile treĭ zile și treĭ nopțĭ nu vedea decît figura mutilată și în-

sîngerată a asasinatuluĭ Mihail, nu auzea decît vocea acestuĭa, strîgîndu-ĭ: «Basilios, ce ţi-am făcut, că mă omorĭ?». Groaznică agonie!

Romanus II (959—63) a fost otrăvit de soţia sa Teofania, spre a urca pe tron pe concubinul eĭ Nechifor II Phocas (963-70) Nechifor luă pe asasina predecesoruluĭ săŭ în căsătorie, dar această femee infernală îĭ prepară şi luĭ un sfîrşit groaznic. Nechifor a fost asasinat ca şi nenorocitul Alexandru al Serbieĭ de către ofiţeriĭ săĭ, dar cu deosebirea, că soţia sa Teofania nu a pĭerit împreună cu dînsul, ci din contra ea a fost sufletul complotuluĭ criminal. Deoarece porţile eraŭ bine păzite, cameristele împărăteseĭ aŭ rîdicat pe conjuraţĭ în nişte coşurĭ peste zidurile palatuluĭ şi ĭ-aŭ ascuns în odăile Teofanieĭ. Impăratul a fost informat prin scrisorĭ anonime despre acest complot; de aceĭa ordonă majordomuluĭ a face percheziţiĭ minuţioase în apartamentele împărăteseĭ. Nu s-a descoperit nimic, fie de negligenţă, fie de trădare, Nechifor era cuprins de presimţiminte sinistre de moarte. Un călugăr necunoscut îĭ profetizase că în curînd va muri; de aceĭa el nu plecă cu oştirea sa în campania contra barbarilor carĭ năvăliseră în imperĭul săŭ, ci îşĭ construise în interiorul palatuluĭ nişte camere secrete, despre existenţa cărora nimenĭ nu ştia. Conjuraţiĭ se speriară fiindcă nu puteaŭ găsi pe împărat nicăĭeri; dar un mic eunuc le arăta secretul uşilor ascunse, eĭ pătrunseră pînă la împărat şi-l asasinară prin nenumărate loviturĭ de sabie şi înţepăturĭ de lancie. Capul tăĭat a fost arătat de la fereastră poporuluĭ adunat jos, la lumina făcliilor aprinse, ĭar cadavrul aruncat afară în zăpadă. Conducătorul conjuraţilor, armeanul Ioan Zimisce, a fost proclamat împărat. Teofania care-ĭ tradară pe bărbatul săŭ, a fost tunsă şi băgată călugăriţă într-o mănăstire. Se vede că noul uzurpător avea oroare de femeĭa diabolică, cari expediase deja pe ceĭ doĭ predecesorĭ aĭ săĭ în lumea cealaltă. Totuşĭ Ioan Zimisce, sfîrşi în mod violent ca ceĭ maĭ mulţĭ predecesorĭ aĭ săĭ, a fost otrăvit.

Succesorul săŭ a fost Basilios II, supranumit «Bulgaractonul», un împărat de o energie de fier, răsboĭnic dar foarte crud. Istoria îl acuză de următorul fapt groaznic. Basilios învinsese la 29 Iulie 1014, într-o bătălie sîngeroasă lîngă Salonic, pe ţarul bulgar Samoil. Spre a intimida odată pentru totdeauna pe Bulgarĭ, a ordonat scoaterea ochilor la 15.000 prizonierĭ; numaĭ la cîte o sută orbĭ era lăsat unul cu un singur ochĭ, spre a putea conduce pe ceilalţĭ în patria lor. Cînd ţarul Samoil zări pe aceştĭ nenorociţĭ, defilînd în ordine militărească, de groază fu cuprins de crampe de inimă, şi sucombă în mod grabnic la 15 Septembrie 1014. Invingătorul folosindu-se de teroarea celor învinşĭ, subjugă repede popoarele slavice din toată Peninsula Balcanică şi restabili frontierele imperiuluĭ bizantin pănă la Dunăre.

Dr. GEORGE MILETICIU

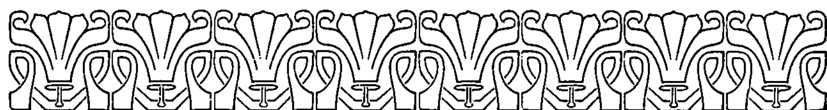

Lupta între Drăculeştĭ şi Dăneştĭ [1]).

Analiza ştiinţifică a perioadeĭ 1418—1456.—Să rezumăm cele aflate pînă aicĭ, pentru a scoate ideile obşteştĭ, seriile de dezvoltare în care faptele sunt prinse. Să alcătuim întîiŭ tabloul schimbărilor în domnie întîmplate între 1418 şi 1466.

		Coborîtorĭ din	Sprijinit de	Trece la
Mihail	1418—1420	Mircea	Ungurĭ	
Dan II	1420—1426	Dan I	Turcĭ	Ungurĭ
Radu III	1426—1427	Dan I	Turcĭ	
Dan II (a doua domnie)	1427—1431	»	Ungurĭ	
Alex. Aldea	1431—1435	Mircea	»	Turcĭ
Vlad Dracu	1435—1439	»	»	Turcĭ
Dan III	1439—1441	Dan I	»	
Vlad Dracu (a doua). .	1441—1446	Mircea	Turcĭ	
Dan III (a doua) . . .	1446—1449	Dan I	Ungurĭ	
Vladislav	1449—1456	»	»	
Vlad Ţepeş	1456	Mircea		

Costatăm întîiŭ o alternare a celor două familiĭ domnitoare, alternare ce se clatină între coborîtoriĭ luĭ Mircea (Drăculeştiĭ aşa numiţĭ dela Vlad Dracul) şi aĭ luĭ Dan I (Dăneştiĭ saŭ Băsărăbeştĭ) şi anume sub forma următoare:

Coborîtoriĭ	luĭ	Mircea	1	domnie
»	»	Dan	3	»
»	»	Mircea	2	»
»	»	Dan	1	»
»	»	Mircea	1	»
»	»	Dan	2	»

Deşi uneorĭ urmează din aceĭaş familie cîte două saŭ chĭar treĭ domniĭ, fie liniştit, fie prin sîlnicie, aceasta nu înlătură o alternare regulată între ele a celor două familiĭ rivale. Era decĭ o năzăuinţă necontenit reînoită, cînd din partea reprezentanţilor uneĭ familiĭ, cînd din a celeĭlalte, de a pune mîna pe tronul Munteniei, şi alţĭ competitorĭ străinĭ nu apar de nicăirĭ. Lupta se mărginea în cercul acestor două dinastiĭ, deoarece pe atuncĭ era încă vĭu principĭul formulat de Ureche, «că nu se cade altuĭe să

1) Publicăm fragmente din această însemnată lucrare, care este prea voluminoasă pentru a fi cuprinsă în întregime în „Arhiva".

dea domnia, fără de căruĭa nu vrea a hi sămînţă de domn» [1]).

Nu se poate spune că aceste două familiĭ s-aŭ sprijinit fiecare pe una din acele două puterĭ rivale vecine: Unguriĭ şi Turciĭ; ci căutarea saŭ încuviinţarea sprijinuluĭ se schimba după împrejurările momentane, cu atîta maĭ mult că găsim uneorĭ pe acelaş domnitor trecînd de la o putere la alta (Dan II dela Turcĭ la Ungurĭ; Alex. Aldea şi Vlad Dracul dela Ungurĭ la Turcĭ).

Pînă la Vlad Ţepeş nu vedem desemnîndu-se însă nicĭ caracterul teritorial şi vom vedea că aceste două partide ale Drăculeştilor şi Dăneştilor îĭ capătă numaĭ cît maĭ tîrziŭ. Era firesc lucrul ca să fie aşa, deoarece aceste partide de la început nu se prind în o rivalitate teritorială ci în una de familie, ca urmaşe a doĭ fraţĭ ce-şĭ credeaŭ egală îndreptăţirea la tron.

Se înţelege că această rivalitate care aducea fără încetare amestecul străinilor în daraverile Ţăriĭ-Romîneştĭ, o făcea să cadă tot maĭ mult sub Turcĭ şi sub Ungurĭ. Despre starea eĭ sub Turcĭ ne spune istoricul bizantin *Duca*, la moartea Sultanuluĭ Mahomed 1421, şi spre lauda acestuĭ padişah, «că şi pe Valahiĭ de dincolo de Dunăre, pe Ungurĭ şi pe naţiunile cele numeroase ale Albanezilor şi Bulgarilor într-atîta le-a supus, încît să fie nevoite a-şĭ trimete copilele şi băeţiĭ lor în sclăvie la Turcĭ, pentru a căpăta astfel pace şi îndurare», şi acelaş istoric grec adaogă, că «Amurat cînd puse mîna pe împărăţie, la moartea frateluĭ săŭ Mahomed, intrînd în palatul acestuĭa, găsi acolo comorĭ peste măsură de bogate, pĭetre scumpe şi mărgăritare; de asemenea femeĭ frumoase, copiĭ şi tinerĭ cu o faţă încîntătoare şi alte prăzĭ valahice» [2]). Dacă aceste date pot să nu fie exacte pentru anul 1421 cînd sunt aduse, de sigur că pentru maĭ tîrziŭ ceva, ceva după repetatele amestecurĭ ale Turcilor în Ţara-Romînească, lucrurile se vor fi petrecut astfel, şi de aceĭa găsim pe Alex. Aldea nevoit să dea «copiĭ boereştĭ» ca zăloage la Turcĭ, ĭar pe Vlad Dracul să lase la Constantinopole pe propriile sale odrasle [3]). Cît priveşte pe Ungurĭ, cît de mult căzuse Ţara-Romînească din starea în care ajunsese pe timpul luĭ Mircea cel Bătrîn, se vede dacă asemăluim rostirile din tratatul luĭ Mircea cu Sigismund din anul 1395 înaintea bătălieĭ dela Nicopoli, cu ale urmaşilor săĭ către regiĭ Ungarieĭ. In tratatul luĭ Mircea Domnul romîn, deşi într-un stil respectuos şi recunoscînd binefacerile ce le primise dela marele săŭ prieten, regele Ungarieĭ, nu-l numeşte în tot decursul actuluĭ decît «principele şi Domnul Sigismund», fără a arăta dicĭ prin un cuvînt că ĭ-ar fi supus, şi de aceĭa nu-ĭ zice nicăirea : «Domnul meŭ Sigismund». Maĭ conţine tratatul şi însemnata alcătuire, că «atuncĭ şi de cîte orĭ însuş Domnul rege va merge în persoană contra Turcilor, să fiŭ şi eŭ (Mircea) în-

---

1) Ureche, *Letopiseţe*, ediţia I. p. 156

2) *Duca*, p. 130.

3) Maĭ sus, p, 190 192.

datorit a merge în persoană în contra lor; ĭar dacă domnul rege nu ar merge însuș el în contra dușmanilor, ci ar trimite numaĭ oștĭ, și eŭ să fiŭ dator a trimite numaĭ oștĭ» [1]). Acest tratat învederează o egalitate politică, la care nicĭ nu ne-am putea aștepta între un puternic rege și în orĭce caz mult maĭ micul principe romîn. Să vedem ce a devenit această mîndră stare sub urmașiĭ luĭ Mircea? Dan II, în un privilegiŭ încuviinţat Brașovenilor, probabil din anul 1424, vorbește oarecum *cu mîndrie*, «cum s-a îndurat *domnul meu* asupra domnieĭ mele și m-a luat drept *adevărată slugă*» [2]). In un hrisov al săŭ din 1431 Ianuarie în 30 Dan zice că «am scris acest hrisov cînd a venit Stana Hopîndie cu hrisovul luĭ Mircea Voevod, făcut cu voĭa *stăpînuluĭ meu craĭul*» [3]). Alexandru Aldea vorbește ĭar de «porunca *domnulu meŭ a craĭuluĭ*» [4]). și pentru a arăta și maĭ bine gradul de supunere în care se pusese faţă de regele Ungarieĭ, Aldea spune în o scrisoare: «știţĭ voĭ bine că domnul meŭ craĭul nu mă ţine pe mine cum a ţinut pe Dan Voevodul, ci *m-a luat drept fiu de suflet*» [5]). Vlad Dracul numește pe regele Ungarieĭ «*domnuluĭ meu chesarul*» [6]). Aĭurea se jăluește Vlad «cum a lăsat pe copilașiĭ luĭ să-ĭ fie omorîţĭ, întîĭ pentru pacea creștinilor, al doĭlea ca să fim eŭ și ţara mea aĭ *stăpînuluĭ meŭ, aĭ craĭuluĭ.*» [7]).

Ţara Romînească — și lucrul nu se putea altfel — căzuse decĭ prin luptele pentru domnie între cele două familiĭ, în supușia din ce în ce maĭ rostită și a Ungurilor și a Turcilor.

A. D. XENOPOL.

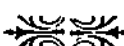

1) Hurmuzaki, *Doc., col, Dens*, I, 2, , pp. 359.

2) Bogdan, l. c,, p. 16.

3) Bogdan, l, *c.*, p. 22,

4) Aceasta rostire o repetă Aldea în alte două scrisorĭ ale luĭ. Bogdan *l. c*, p. 26--27.

5) Bogdan, *l*, *c.*, p. 29.

6) *Ibid.*, p. 35, Repetată rostire la p. 42, 44, 46.

7) *Ibid*, p. 43.

Din trecutul Consulatuluĭ rusesc din Iaşĭ

(Moldova şi Valahia înainte de războiul anuluĭ 1787 cu Turcia) [1].

—

Raportul primuluĭ dragoman, Pizani, din 25 Maĭ

Împrotivirile ambasadeĭ ruseştĭ aŭ reţinut pe Sultan de a schimba pe vr-unul din domnĭ fără nicĭ o cauză legală şi numaĭ pentru hatîrul fanariotuluĭ Mavroghene, protejat de Căpitan-Paşa. Cunoscînd bine cu ce oamenĭ aveaŭ a face, Bulgakow nu ascundea pericolele unuĭ apropiat viitor. „Mă tem, — scria el la sfîrşitul documentuluĭ citat, trimis luĭ Severin, — că Mavroghene se va apuca de intrigĭ şi va face să se trimită din Valahia jalbe născocite şi alcătuite de el însuşĭ contra prinţuluĭ [2]), şi că afacerea va reînvia. Mavroghene e turbat contra noastră şi va face şicane vapoarelor noastre. Eŭ am poroncit să se comunice temerile mele luĭ Reis-Efendi, pentru că în realitate nu mă tem nicĭ de unul din aceştĭ din urmă, numaĭ dacă ministerul (Porţeĭ) ar fi aşa de tare, ca, folosindu-se de împrejurarea dată, să rupă gîtul acestuĭ blestămat, atuncĭ el ar proceda foarte bine şi s-ar izbăvi pe viitor de o mulţime de neplăcerĭ. Omul, care abuzează de numele Suveranuluĭ săŭ spre a înşăla pe ambasadorul unuĭ alt monarh pentru interesele sale personale (în care lucru de alt-feliŭ n-a izbutit), merită spînzurătoarea, în orĭ-ce ţară s-ar afla el“ [3]).

---

1) V. Arhiva No. 11 şi 12, anul 1907; Arhiva No. 1, 2 şi 3 an. 1908.

2). Metoda obicĭnuită de a pregăti mazîlirea domnilor, cînd nu exista o cauză legală şi destul de puternică pentru îndepărtarea lor.

3). In colecţiunea de documente, edate de Academia Romînă şi privitoare la istoria Romînieĭ (Suplement I, volum II, pag. 37), găsim următoarea depeşă a ambasadoruluĭ Francieĭ pe lîngă Poartă — Choiseul către ministrul Bergene.

27 Ianuarie 1786.

(Traducere). „Cînd în vara trecută Sultanul a venit să petreacă o zi la vila luĭ Căpitan-Paşa, acest din urmă se aruncă la picĭoarele maĭestăţiĭ sale şi ceru pentru dragomanul săŭ domnia Valahieĭ. Sultanul, după obiceĭul săŭ, conveni numaĭ decît şi-şĭ dădu cuvîntul săŭ împărătesc, că chĭar a doua zi va schimba pe domnul Valahieĭ, contra căruĭa nu exista nicĭ o bănuĭală, şi va numi în locul luĭ pe Mavroghene; dar cînd el porunci să se pregătească hatti-şeriful, miniştriĭ luĭ ĭĭ arătară pericolele uneĭ ast-feliŭ de schimbărĭ, la care eĭ nu-l sfătuĭaŭ, împărtăşind şi eĭ vederile lor. Toate fami-

Domniĭ, Mihail Suţu în Valahia și Mavrocordat în Moldova, mulţămită stăruinţelor ambasadoruluĭ rusesc, aŭ rămas la locurile lor. Insă Mavroghene nu era un ast-fel de om, care se renunţe la planurile sale.

Susţinut de Căpitan-Pașa, puternicul zileĭ, și prin urmare de însușĭ Sultanul, el continuă cu intrigile sale. Dar afară de Mavroghene, maĭ eraŭ și alţĭ competitorĭ la scaunul de domn și în curs de zece lunĭ Bulgakow avu de luptat și cu Poarta și cu protectoriĭ acestor competitorĭ, cu toate că-și el însușĭ se îndoea de succes. Răspunzînd luĭ Severin la un raport, în care acest din urmă arăta cererile domnilor, ca să fie scutiţĭ de pretenţiile Porţeĭ de a se construi cîte o fregată, scrie (1 Ncembrie 1785): .... «Aș fi foarte vesel să ajut domnilor ca să fie scutiţĭ de construirea fregatelor, dar nu văd nicĭ un folos din aceasta și stăruinţele mele le-ar aduce numaĭ nenorocire. Eŭ, orĭ unde se poate, îĭ ajut, și dacă devotamentul lor [1]) ar conrespunde în totul zeluluĭ nostru

---

liile greceştĭ marĭ, cu toată ura ce vecĭnic le divizază, îşĭ uniră puterile spre a împĭedeca pe ţăranul din Archipelag de a le răpi funcţia, la care ele în tot-deauna aŭ privit, ca la moştenirea lor, și făcură o cotizaţie pentru a convinge divanul despre incapabilitatea luĭ Mavroghene. Cu toate acestea, acest din urmă, nepĭerzîndu-şĭ speranţa în rîdicarea sa şi, voind să facă pe Rusia să renunţe de a-i se maĭ opune, veni la mine după consiliĭ, pe care eŭ am renunţat în tot chipul de a-i le da. Ambasadorul Anglieĭ însă, maĭ puţin prudent saŭ maĭ cedator, îĭ oferi, dimpreună cu cele maĭ asigurătoare încredinţărĭ despre succes şi serviciile sale, pe care nimene nu i-le cerea şi făcu propunerĭ foarte zgomotoase şi ne-avenite d. Bulgakow, pe care, acest ministru, le respinse cu supărare. Cînd această încercare neoportună deveni cunoscută, el crezu chĭar necesar să-şĭ exprime încă şi maĭ puternic nemulţumirea sa. In nota înmînată Porţiĭ, el declara, că suverana sa nicĭ odată nu va îngădui urcarea luĭ Mavroghene şi că, mulţămită fiind cu purtarea actualuluĭ domn, ea cere menţinerea acestuĭa în demnitatea luĭ".

„Afacerea se face cu totul pĭerdută, dar ea va reînvia. Mavroghene, care pe lîngă deşteptăcĭune întruneşte şi o îndrăzneală neînvinsă, a ştiut să convingă pe stăpînul săŭ, că onoarea acestuĭ din urmă cere să obţină favoarea, ce public ĭ-a fost răpită, şi Hassan-Paşa (Căpitan-Paşa) chĭar mie mĭ-a spus, că maĭ curînd saŭ maĭ tîrziŭ va şti el să-şĭ răzbune pentru această ofensă".

„Nu mă îndoĭesc, amabile domn, că curtea rusască se va împotrivi acesteĭ schimbărĭ în vederea largeĭ interpretărĭ, ce ea dă articolelor tractatelor, care pot fi utile vederilor sale. Dealtmintrelea, actualul domn al Valahieĭ a expediat la Petersburg (?) sume considerabile; se zice, că pe el îl protejază foarte mult d. Bulgakow, a căruĭa purtare fără îndoĭală e îndestul aprobată de împărăteasa, de oare-ce ea îl încarcă de favorurĭ".

1). Severin raportase luĭ Bulgakow (4 Octombre 1785), că domnul Moldoviĭ e cu deosebire devotat curţiĭ ruseştĭ: „Asigurîndu-ne de devotamentul săŭ către curtea noastră, el s-a rugat să scriŭ aceasta excelenţiĭ voastre, şi ştiind respectul ce are astă-zĭ Poarta către curte, speră că prin mijlocirea voastră pot fi zădărnicite multe din cele contrare senatuluĭ şi hatti-şerifuluĭ dat.

pentru dînșiĭ, atuncĭ nicĭ eĭ nicĭ principatele n-ar fi așa de ruinate.... La scrisoarea luĭ (a Domnuluĭ) nu răspund, pentru că n-am ce-ĭ spune, de cît numaĭ asigurărĭ și încredințărĭ, despre care el nu poate să se îndoească asupra domnuluĭ Valahieĭ. Moruzi a găsit la Vizir și în serai mijloace, și Dracu [1]) negreșit, ar fi deja schimbat, dacă n-aș fi aflat eŭ despre aceasta chĭar în ziua hotărîtă pentru schimbare și n-aș fi făcut obiecțiunĭ, pe care orĭ cît de puternic le-a respins ministrul, totușĭ la urma urmeĭ, n-a îndrăznit să proceadă acum la schimbare. Nu știŭ ce va fi maĭ departe, dar mi se pare că sunt stăruințĭ, ca să se trimită aicea plîngerĭ contra domnuluĭ. Rog a i se spune toate acestea și a-l încredința, că eŭ nu cruț nicĭ o stăruință; dar nu sunt sigur că nu-l vor schimba pe nesimțele înainte de a afla eŭ, ne respectînd nimic pe viitor, căcĭ aicea pentru binele principatuluĭ nimene nu se gîndește. Despre toate înpotrivirile mele contra acestor încercări, (a luĭ Momfi) care sînt maĭ puternice și maĭ periculoase de cît ale luĭ Mavroghene, voĭ scrie și curțeĭ».

După cît-va timp, primind din Petersburg instrucțiile dorite, Bulgakow scrise luĭ Severin următoarele [2]): «Din partea înalteĭ curțĭ am poruncă din noŭ trimisă cu laudă domnuluĭ Valahieĭ relativ de împedecarea schimbăreĭ și a luĭ și în genere a ambilor domnĭ, pentru împlinirea căreĭ (poruncĭ), ne greșit, voĭ și întrebuința toate puterile. De și Căpitan-Pașa în consiliul din 26 Februarie a propus candidatura dragomanuluĭ săŭ la domnia Valahieĭ, dar fiind-că aceasta nu s-a făcut în prima pîrpîră, apoĭ socot că nicĭ nu se va maĭ face, și cel puțin acum de schimbărĭ nicĭ vorbă nu maĭ e. Rog să se comunice toate acestea domnuluĭ....»

Bulgakow se înșelă cînd zicea că «despre aceasta nicĭ vorba nu maĭ e». La cîte-va zile după expediarea scrisoreĭ citate maĭ sus, Mihail Suțu fu schimbat, ĭar în locul luĭ fu numit Nicolae Mavroghene.

In ziua de 31 Martie [3]) aŭ sosit aicea doĭ capioglanĭ [4]): unul la dînsul (la domn) din partea capĭ-chihaeĭ luĭ, ĭar celalalt la mitropolie cu firmanul, pe care în curînd după aceĭa l-a și citit în plină adunare a divanuluĭ. In el Poarta să exprimă, că ea fiind mulțămită de slujba (Domnuluĭ) credincioasă și de guvernarea cu dreptate a țăreĭ luĭ încredințată, și înduplecîndu-se la propria-ĭ cerere și respectîndu-ĭ starea bolnăvicioasă, cum și ostenelele îndurate în serviciŭ, îĭ dăruește liniște și poruncește boerilor a-l petrece cu toată cinstea»,

Intrigile luĭ Mavroghene, după cum vedem, aŭ fost înco-

1). Porecla domnuluĭ Valahieĭ, Mihail Suțu.

2). 15 Martie 1786.

3). Comunică Severin luĭ Bulgakow din Bucureștĭ prin raportul din 6 Aprilie.

4). Funcționarĭ inferiorĭ aĭ Porțiĭ, carĭ se trimiteaŭ cu firmanele și în genere îndeplineaŭ însărcinărĭ micĭ.

ronate de succes, ĭar Poarta, pentru a scăpa de orĭ-ce responsabilitate înaintea guvernuluĭ rusesc pentru violarea tractatelor, a smuls petiţia fostuluĭ domn, prin care acesta dimisiona pe motiv de boală. Evident că Suţu a scris şi înaintat această petiţie sub cea maĭ mare presiune, provenită de la însuşĭ Sultanul, şi speriat de ameninţările protectorilor luĭ Mavroghene. La întrevederea sa cu Severin, ex-domnitorul, după o ploaĭe de încredinţărĭ despre recunoştinţa sa pentru purtarea amicală cu dînsul, l-a însărcinat pe acesta (pe Severin), să încredinţeze pe ambasador, că el nicĭ o dată nu va uĭta «îndatoririle luĭ şi-l roagă», că dacă maĭ e timp, să nu se inpotrivească atît de puternic schimbăreĭ sale, căcĭ poate a-ĭ cauza vătămare şi a-l expune la bănuelĭ [1]).

Cererea ce fostul domn face ambasadoruluĭ rusesc de a nu stărui pentru dînsul e foarte caracteristică : ea atestă, că supuşilor creştinĭ aĭ Sultanuluĭ le trebuĭa nu puţină bărbăţie cetăţenească, pentru ca să poată preţui protecţia Rusieĭ, cu tot dreptul ce aveaŭ la o ast-fel de protecţiune, obţinută de dînsa (de Rusia) prin tractate solemne. Afară de aceasta, astă împrejurare ne arată, clar agitaţiunea de care fu cuprinsă populaţia cînd văzu că apărarea şi sprijinul arătat de Bulgakow domnuluĭ rămăsese zadarnic.

«Nu îndrăznesc a trece sub tăcere, scria Severin luĭ Bulgakow [2]), că în oraş (Bucureştĭ) se vorbeşte foarte mult şi cu mirare de noĭ, cum de a îndrăznit Poarta să procedeze contra tractatelor, şi neştiind cu ce să se scuze, să spue în firman, că domnul singur a cerut revocarea sa din cauză de boală, de şi el e cu desăvîrşire sănătos. Aproape în fie care din aceste zile aŭ venit la mine (oamenĭ) punîndu-mĭ diferite întrebărĭ, şi observînd că de cînd curtea noastră a început să se îngrijască de fericirea ţăreĭ lor, starea acesteĭa a devinit maĭ rea, ĭar din timpul încheereĭ păceĭ nu există exemplu ca un prinţ să fi venit a doŭa oară ca domn. Cu un cuvînt, mulţĭ strîng din umere şi nu se uĭtă de cît se vază, mult va sta (noul domn) la locul săŭ, şi cum va considera curtea noastră această împrejurare».

Pe Bulgakow această «împrejurare» îl atinse foarte mult ; poziţia luĭ, ca protector al domnilor, fu zdruncinată şi nereuşita sa în apararea luĭ Mihaĭ Suţu putea să aĭbă pe viitor nenumărate consocinţĭ. Cu toate acestea el se crezu dator ca faţă cu cele întîmplate să ĭea o atitudine extrem de rezervată.

Comunicînd luĭ Severin faptul că «Poarta a înjghebat aceasta într-un chip grăbit şi secret», fără a se înţelege cu dînsul, şi înştiinţîndu-l pur şi simplu numaĭ că ea «a procedat ast-fel după voinţa Draculuĭ, care ş-a trimis dimisia», dînsul adaogă [3]) : «simplu numaĭ pentru ştiinţa D-voastră vă comunic că eŭ am

1). Severin cătră Bulgakow, 6 Aprilie 1786.

2). 20 Aprilie, anul 1786.

3). Scrisoarea din 1 Aprilie 1786.

protestat la Poartă în scris; la noul domn nu trimit [1]) și cu dînsul nu mă voĭ vedea; dar D-voastră, în interesul afacerilor, trebue să vă purtațĭ după obiceĭŭ și ca și cum n-ațĭ ști nimic, pînă cînd nu vor veni oare-care instrucțiĭ de la înalta curte, căreĭa îĭ voĭ raporta detaĭlat despre toate. Ti-mera de nu cum-va se gîndesc aicea și la celalalt Prinț [2]), căcĭ afacerea cu mitropolitul se trimbițază foarte mult și patriarhul a dat o plîngere contra luĭ, dar cred că protestul meŭ va liniști lucrul».

Așteptînd instrucțiunĭ de la Petersburg și obținîndu-se de a cere porțeĭ orĭ-ce lămurirĭ relativ de noul domn, care nu întîrziă a-și arătă neînfrănarea și lăcomia sa nemărginită în administrarea principatuluĭ, Bulgakow, cu toate acestea, stărui pe subt mînă pentru schimbarea luĭ, prin conlucrarea luĭ Severin. Pe acest din urmă îl însărcină, ca, cu cea maĭ mare prudență, să îndemne pe boerĭ a trimite plîngerĭ contra luĭ Mavroghene și Porțeĭ și curțeĭ Ruseștĭ. Activitatea consuluiuĭ Rusieĭ în această privință, cu toate măsurile de precauțiune, luate de el, negreșit, n-a putut să se furișeze de privirile domnuluĭ, care la rîndul săŭ se silea în tot chipul a paraliza pe Severin, jăluindu-se Porțeĭ de amestecurile luĭ în afacerile interne ale principatuluĭ. Intre domn, guvernul acestuĭa și Poartă, de o parte, și între Bulgakow și Severin, de altă parte, se începu o luptă cumplită, ce s-a continuat, fără nicĭ un succes pentru aceștĭ din urmă, chĭar pînă la declararea războĭuluĭ. La început Mavroghene spera să atragă în partea sa pe Severin, amenințîndu-l că-ĭ va face greutățĭ în afacerile cu comercianțiĭ rușĭ; dar văzînd că aceasta nu-ĭ ajută nimic și știind că Severin continuă a agita pe boerĭ contra sa, să încercă să-l cumpere, oferindu-ĭ prin vistierul [3]) Branoval 40 pungĭ de banĭ[4]). Incercarea aceasta fu zadarnică, precum tot zadarnică rămase și instigația de a se da din partea boerilor o plîngere colectivă contra luĭ Severin. Din acest moment Mavroghene nu se maĭ sfii de a lucra pe față contra consuluĭ, refuzînd de a-ĭ satisface pînă și cererile legitime în afacerile comerciale și de aparare a intereselor supușilor rușĭ, și învinuindu-l, că, sub pretext de extrădare de fugarĭ, din ordinul luĭ (se scot) din Moldova și că stremută în Rusia [5]) «cu bățu» familiĭ întregĭ de creștinĭ supușĭ Turcieĭ. In așteptarea instrucțiilor din Petersburg, Bulgakow, cu oare-care abstinență, tot maĭ atrăgea încă atențiunea Porțeĭ de a

1). Ambasadorul rus de obiceĭŭ trimitea pe dragomanul săŭ să salute pe domnul din noŭ alb și pe orĭ-care funcționar superior al imperiuluĭ în genere, ca pe marele Vizir, Patriarh, etc.

2). La Mavrocordat, Domnul Moldoviĭ.

3). Ministru de finanțe a principatuluĭ.

4). O pungă echivala cu 500 piastriĭ, ĭar piastru cu 55 capeice hîrtie. Despre încercarea de a cumpăra pe Severin, v. raportul acestuĭa către Bulgakow din 23 Noembrie 1786.

5). Din ordinul maĭoruluĭ Selunsky vice consul din Iașĭ.

regula purtarea nouluĭ domn. Poarta se apară (dînd) diferite explicaţiĭ şi asigurînd între altele că ea singură a atras în nenumărate rîndurĭ atenţia luĭ Mavroghene asupra necesităţeĭ de a se abţinea de la modul prea aspru de administraţie. Cînd în fine, Bulgakow primi înaltul ordin de a protesta «contra purtăreĭ crude a luĭ Mavroghene şi contra intenţieĭ luĭ (de a atenta) la viaţa a diferite persoane, clericĭ şi laicĭ[1]), el procedă în modul cel maĭ energic dar la cererea sa, de a se pune capăt purtăreĭ nebuneştĭ a neînblînzituluĭ domn, primi din noŭ un răspuns dubios[2]), care, evident, numaĭ a-l satisface nu putu. «Lucrurile aicea se încurcă, —scrirea el luĭ Severin la 1 Februarie, 1787,—şi nu e speranţă ca Mavroghene să fie înlocuit. Aicea se fac marĭ pregătirĭ de războĭŭ răŭ, maĭ bine, de rezistenţă contra noastră».

(Va urma) **A. de Giers**

CÎNTEC

In ochiĭ tăĭ astă-zĭ i-adîncă durere
Şi-n glasul tăŭ plînset de jale;
Ce trist maĭ răsună în tremur pĭerdut
Un cîntec de bucĭum în vale.

Pe faţa ta palidă-o umbră s-a-ntins,
Privirea ta astă-zĭ mă doare,
Şi cîntul ce sună prelung şi maĭ rar,
In linişte a văilor moare.

Din lacrimĭ de moarte căzute-n potop
Pe-ntinsele plaĭurĭ de ţară,
Tot floarea durereĭ amare, din vremĭ,
Cernită-nălţa-se-va ĭară.

EUGENIU REVENT

---

1). Cu boeriĭ Mavroghene se purta peste măsură de arbitrar şi de aspru şi plănuĭa să se scape de uniĭ din eĭ, bănuiţĭ de el că ar fi trimis jalbe contra luĭ şi la Petersburg şi la Constantinopol; despre aceasta Severin raportă luĭ Bulgakow, care la rîndul săŭ nu întîrzie a face cunoscut Porţeĭ despre intenţiile domnuluĭ.

2). „Reis-Efendi mĭ-a răspuns,..că Poarta a trimis (domnuluĭ) poruncĭ foarte aspre şi ameninţătoare pentru îndreptarea purtăreĭ sale, ... că el s-a schimbat cu totul şi mîndria luĭ faţă de boerĭ s-a prefăcut în umilinţă pînă întru atîta, încît comite laşităţĭ înaintea lor şi că, în fine, eŭ pot fi sigur, că Mavroghene nu va îndrăzni şi nicĭ nu poate să lipsască de viaţă pe nicĭ unul din eĭ". Bulgakow către Severin, 15 Octombre, 1786.

Adevărul în ştiinţă

(Raportul între fetele bătrîne, mîţe, trifoĭ şi inteligenţa Englejilor).

—▬—

Toată lumea ştie că *adevărul supără.*

Şi el supără, atuncea, cînd constaţĭ o abatere din partea cuĭva, de la o îndrumare morală saŭ socială dată, supărîndu-se acela saŭ aceĭa, care s-a abătut.

In ştiinţă însă, oare *adevărul* trebue să supere?

Şi dacă ar fi numaĭ atîta. Avem în analele noastre ştiinţifice depăşirĭ chĭar de la buna cuviinţă în urma unor asemenea supărărĭ. Avem înscrise în discuţiunile petrecute în cercurile culturale cele maĭ înalte, în academiile cele marĭ apostrofărĭ şi aprecierĭ, pot spune, josnice de tot. Aşa s-a întîmplat cu *Pasteur*, cînd a anunţat rezultatele măreţe dobîndite, cu prima injecţiune anti-rabică ce a încercat asupra unuĭ copil. Nu maĭ citez altele, deşi din nefericire, sunt multe.

Cînd scriŭ şi dovedesc cu fapte anatomo-fiziologice că *secreţiunea* este un fenomen, cu totul deosebit de *excreţiune* şi că *urina* este un produs de excreţiune şi nu de secreţiune cum e spr. ex: *laptele—decĭ să nu să opue secreţiunea urineĭ* —care trebue să se supere atîţĭa şi atîţĭa, carĭ scriŭ şi vorbesc greşit, în felul sus amintit?

Dacă maĭ pun întrebarea, unora, care se ocupă de funcţia renală *(excreţiunea)*, cum pot înţălege *curăţirea sîngeluĭ de principiile vătămătoare organizmuluĭ (urea etc.)* printr-o leĭcă (pavilion) ce face parte—după dînşiĭ—dintr-un tub renal (urinifer), principiĭ carĭ se află în *disoluţiune* nu în suspensiune şi care tocmaĭ caracterizază produsul funcţieĭ renale *„urina“*, oare—neputînd răspunde—nimic la atare întrebare, trebue să se supere, ba încă să mă înjure?

Şi cum din nefericire, la noĭ, este o *mentalitate ştiinţifică*, nu se poate maĭ nenorocită, contra căreĭa am scris, vorbit ne încetat, acea: *că numaĭ străiniĭ aŭ dreptul a formula legĭ, a conchide în urma experienţelor ce fac, a lămuri fenomenele biologice şi a hotărî teoriĭ* şi că nouă Romînilor, nu ne este ertat aşa ceva, se poate oare să contribuim la progresul ştiinţilor, în *ţara noastră* şi pentru *cinstea noastră?*

Revenind la *pavilioanele renale* sus amintite, care afirm încă odată, că *nu există* şi nicĭ n-aŭ raţiunea de a fi, şi pe cînd toate tratatele didactice şi chĭar multe lucrărĭ originale susţin că există, trebue ca Romîniĭ, să deĭe numaĭ de cît crezămînt străinilor şi să se alătureze lor?

Cum nu caut a discuta aci chestiunea sus amintită, exprimînd încă odată numaĭ părerea de răŭ, că nu s-a ajuns acele vremurĭ, *să se dobîndească încredere în neamul nostru şi în noĭ înşine*, voĭ căuta să aduc la cunoştinţa publiculuĭ nostru cetitor o serie de fapte ştiinţifice, unele maĭ mult, altele maĭ puţin technice, spicuite din diferitele părţĭ ale *Biologieĭ*, ca să arăt, cîte greşelĭ se fac şi se scriŭ zilnic—de către străinĭ şi-n special de somităţile ştiinţifice.

Pentru moment am ales ceva bătător la ochĭ şi uşor de înţăles de orĭ şi cine, lăsînd pe cetitor să întrevadă singur cum se scriŭ adesea pretinse teoriĭ ştiinţifice şi faţă cu mentalitatea citată, la ce se expune acela, care îndrăzneşte a le analiza şi a le da în *vileag*, sub adevarata lor înfăţoşare.

Este vorba de pretinsa «*luptă pentru existenţă*» în domeniul Biologieĭ şi maĭ cu samă între animale, noţiunĭ din cele maĭ răspîndite între învaţaţĭ Am atras luarea aminte că aceste lupte *nu există propriŭ zis*, nicĭ la animale, exceptînd până la oarecare punct omul, nicĭ la vegetale, maĭ ales cînd se afirmă, că animalele *de aceĭaşĭ specie* se luptă între dînsele, din lipsa de alimente, după cum afirmă şi Ernest Haeckel[1]) zicînd: că «*luptă organismele, cu organismele care se aseamănă maĭ mult, care sunt de aceĭaşĭ specie!*»

Cine a văzut, oile, vacile, boiĭ, caiĭ, luptîndu-se fie-care specie între dînsele, cînd n-aŭ ce mînca şi ducînd anume o luptă de exterminare, în cît ceĭ maĭ voĭnicĭ ajung învingătorĭ? Cine a văzut asemenea lupte, între vrăbiĭ, cĭoare, şarpĭ, broaşte, fluturĭ, cărăbuşĭ etc., ca să nu înşir întreaga serie de grupurĭ animale? Cine face piscicultură şi creşte sp. ex: *păstrăvĭ*, cine a văzut pe aceştia luptîndu-se între dînşiĭ? Cine va afirma aşa ceva, n-are alt calificativ, de cît că e un *îndrăzneţ*.

Se confundă, unele condiţiunĭ biologice, cu desăvîrşire normale cu *concurenţa* ivită între oamenĭ şi cu scărmăneala între cînĭ de la un cĭolan, ca să nu spun alt-fel.

Dovadă palpitantă avem chĭar în textul luĭ Haeckel, care după ce spune că există luptă până şi între firele de grîŭ dintr-un ogor, pentru loc, lumină, umiditate, adaogă (p. 146):

«Această *rivalitate* (am numit-o *concurenţă*»), este un fapt «cu un caracter de generalitate absolută. O simplă privire arun- «cată asupra societăţiĭ omeneştĭ, e îndestulătoare, ca să se dove- «dească competiţiunea pentru toate şi-n toate ramurile activităţeĭ «omeneştĭ...»

In societatea omenească da, se văd şi există luptă nelegală, dar nu atît pentru *traĭ*, ci pentru *ambiţiunĭ*, *aspiraţiunĭ* şi *mulţămirea atîtor altor patimĭ !*

Şi Darwin singur afirmă, că ideĭa *lupteĭ pentru existenţă*

1) Histoire de la création des êtres organisés d'après les lois naturelles. Paris 1877.

între animale, ĭ-a răsărit în minte, tocmaĭ cetind scrierea luĭ Malthus «*asupra condiţieĭ şi rezultatul creşterei populaţiilor*» şi Haeckel (p. 144) continuă: «teoria Darwiniană a lupteĭ pentru exis«tenţă este întru cît-va o aplicaţie generală a teorieĭ malthusiene «a populaţiuneĭ, la întreaga natură organică».

Va să zică naturaliştiĭ singurĭ mărturisesc că ideea lupteĭ pentru existenţă a fost luată din domeniul omenireĭ şi strămutată în domeniul vieţiĭ animalelor, în biologie.

Şi chĭar cînd se afirmă (loc. cit. p. 145) *că un organism oare-care* (animal) *se luptă cu animalele carĭ traesc pe socoteala luĭ*, încă este ceva neexact. Sunt şarpĭ care numaĭ fixează unele paserĭ şi acestea rămîn ca paralizate şi nu opun nicĭ cea maĭ mică rezistenţă, lăsîndu-se a fi apucate. Fuga, ascunderea, nu sunt lupte şi nu există învingătorĭ, cum cere teoria.

Şi apoĭ, nu-mĭ e gîndul a discuta în întregime această chestiune, pe care am desfăşurat-o aşa cum trebue, în cursul anuluĭ şcolar universitar trecut (1906—1907). Voesc să arăt numaĭ, cum pentru susţinerea teorieĭ Darwiniene sus citată să aştern concluziunĭ ne-maĭ pomenite de absurde. Pentru aceasta voĭ cita textual ce spune însuşĭ Ern. Haeckel, de şi nu mă pun nicĭ odată sub ocrotirea nimăruĭ, cînd discut chestiunile din domeniul meŭ de activitate ştiinţifică, ne avînd nicĭ o grijă de aprecierile maĭ mult saŭ maĭ puţin injurioase ce-mĭ cad, din partea acelora, carĭ ĭaŭ drept *ceva sfînt* şi de *ne-atins*, teoriile cutăruĭ saŭ cutăruĭ învăţat. Mă simt în stare a doborî ştiinţificeşte şi cu dovezĭ sigure, orĭ şi care obiecţiune mi se va ridica pe terenul acestor discuţiunĭ, întru atîta cît, acele *obiecţiunĭ* vor fi sincer exprimate.

Haeckel spune (p. 143): «Expresiunea *lupta pentru exis«tenţă* a ajuns imediat universală; *cu toate acestea*, în multe îm«prejurărĭ **ea** *nu este fericit aleasă*. S-ar fi putut spune maĭ «exact: *lupta pentru satisfacerea trebuinţelor existenţeĭ*. Aşa sub «denumirea de luptă pentru existenţă, s-aŭ cuprins un mare nu«măr de condiţiunĭ, care, drept să spun, nu se potrivesc de loc». Acestea le spune Haeckel, tocmaĭ învăţatul de la Iena, care a contribuit maĭ mult la propagarea darwinismuluĭ. Dar maĭ avem în ştiinţă o teorie transformistă, promulgată cu mult înaintea luĭ Darwin, de către *Lamarck* şi care, afirm cu tărie, este răzămată pe temeliĭ mult maĭ puternice. Numaĭ Lamarck era Francez şi Lamarckismul n-a avut drept în ţara luĭ şi maĭ ales nu putea avea apărătorĭ puternicĭ şi autoritarĭ, cum a avut Darwin, în persoana luĭ Haeckel. De abea încoace, lumea ştiinţifică a început a se desmetici şi Lamarckismul căpătă teren.

Odată aceste spuse, să culegem din *selecţiunea naturală* care se pretinde că a avut loc, tocmaĭ din cauza lupteĭ pentru existenţă, oare-care exemple, pe carĭ se clădesc atîtea teoriĭ.

Se afirmă şi de sigur aşa ar fi, cînd în adevăr speciile s-ar lupta între dînsele, că *învingătoriĭ*, singurĭ reproducîndu-se şi cu timpul tot alegîndu-se prin luptă, trebue să ajungă într-o vreme

să aĭbă caractere deosebite și deci să se creeze ast-fel prin alegere (selecţiune), *specii noue.*

Oamenii fac cu animalele, selecţiunĭ (alegerĭ) așa zise artificiale și cu toate acestea nu s-a creat specii nouă. S-a căpătat fel de fel de Hulubĭ, de Găinĭ, de Răţe, dar tot Hulubĭ, Găinĭ și Răţe sunt. Absolut nicĭ o specie nouă. Maĭ citez textual din scrierea unuĭ alt mare învăţat, fost coleg al meŭ de școală, actualminte profesor la Sorbona și membru al Academieĭ de știinţĭ, *Delage*[1]: «*Recunosc, spune acest învaţat, că nicĭ-odată nu s-a văzut o specie* «*să creeze o altă specie, saŭ să se* **transforme** *într-o alta, și că nu* «*avem absolut nicĭ o observaţiune formală demonstrînd că așa ceva* «*a avut vre-odată loc. Inţăleg prin aceasta, o adevărată și bună* «*specie, fixă, ca speciile naturale mănţinîndu-se ca dînsele, fără concursul omuluĭ*».

Şi cu toate acestea Delage este un transformist.

Haeckel recunoaște, că condiţiunile mediuluĭ, foarte complexe și carĭ joacă marĭ rolurĭ în creaţiunea animală, vegetală, ne sunt în cea maĭ mare parte necunoscute și maĭ adesea greŭ de descoperit.

«*Nu le putem urmări*—spune dînsul (p. 229)—de cît *într-o* «*măsură restrînsă, într-un mic număr de cazurĭ, ca sp. ex: în a-* «*cel citat de Darwin, de raportul intre mîţe și trifoĭul roș din* «*Englitera*».

Acest trifoĭ *(trifolium pratense)* este hrana principală a vitelor din Anglia și ca să facă săminţe, trebue ca în timpul înflorireĭ să fie cutrierat de bondarĭ *(Crabro)*, care zburînd din floare în floare, depun *polenul* de care se acopăr, pe *stigmate.*

Aceștĭ bondarĭ însă, sunt căutaţĭ ca hrană de un fel de guzganĭ de cîmp *(Mus arvalis.* Linn.), deci înmulţindu-se guzganiĭ, se împuţinează bondariĭ și prin urmare și sămînţă de trifoĭ.

Inprejurul orașelor din Anglia însă, spune Darwin, bondariĭ amintiţĭ sunt maĭ puţin numeroșĭ de cît în cîmpiĭ, și aceasta provine din cauza mîţelor carĭ distrug guzganiĭ. Iată dară un *raport* cam neașteptat între *mîţă* și *trifoĭ.*

Nimene n-a controlat dacă-n adevăr împuţinarea bondarilor depinde absolut de înmulţirea guzganilor de cîmp și maĭ ales impuţinarea seminţeĭ de trifoĭ, de scăderea bondarilor, *știut fiind,* că specia aceasta de *guzganĭ de cîmp* distrug vegetalele pe o scară foarte întinsă.

Tot așa staŭ lucrurile cu alte *raporturĭ* decĭ teoriĭ, scoase de alţĭ învăţaţĭ, în urma raportuluĭ înaintat de Darwin, și anume:

Karl Vogt, fost în urmă profesor la Geneva, găsi, că EngleJiĭ predomină celelalte naţiunĭ, prin *inteligenţa lor* (Haeckel p. 230) și acea predominare s-ar datori faptuluĭ, că dînșiĭ mănîncă *biftece* și *roastbifurĭ* de foarte bună calitate, datorită la modul și buneĭ hrănirĭ a vitelor cu trifoĭ.

---

1) Yves Delage. Hérédité. Biologie générale. Paris. p. 184.

Iată dară un raport între biftece și *inteligență*. Și nu sunt spuse de un oare-care, ci de un mare invațat.

Natural ce îndrăzneală din partea mea se răscolesc și se pun la îndoială afirmaţiunile unuĭ învăţat reputat cum e Karl-Vogt?

Cu toate acestea *Gratiolat*—cine îl cunoaște—e însemnat tocmaĭ prin agerimea inteligenţeĭ sale și n-a mîncat biftece nicĭ chĭar de proastă calitate. A *murit de foame* în centrul intelectual al Franţeĭ, în Paris!

Xavier Bichat, care este adevăratul întemeetor al anatomieĭ umane, care dormea alăturea cu cadavrele în sala de autopsiĭ și care a disecat de-a fir a păruluĭ peste 600 cadavre, nu mînca biftece. Și ceva maĭ mult. S-a găsit după ce a murit, că n-avea de cît o jumătate de crier, un hemisfer cerebral era atrofiat.

Inteligenţa nu depinde de biftece, cu toată autoritatea luĭ Karl-Vogt și raportul pretins ştiinţific, înaintat de d-sa; de asemenea n-are valoare.

Și *Huxley*, un alt mare între ceĭ marĭ învăţaţĭ aĭ Anglieĭ. îmboldit de concluziile luĭ Karl-Vogt a mers maĭ departe și a găsit alt raport așa zis ştiinţific. Dacă guzganiĭ sunt distrușĭ în Anglia, aceasta se datorește **fetelor bătrîne**, numeroase în acea ţară, care cresc și desmĭerd special *(tout particulierement* loc. cit. p, 230) mîţele și care contribuesc ast-fel, prin acest rol foarte însemnat (et jouent par suite un rôle très important) la fecundaţia trifoiuluĭ (!) și *prosperitatea* Anglieĭ!

Și ca închiere să maĭ citez textual raporturile ştiinţifice scoase de Haeckel (p. 230) să se vadă, cum să stabilesc, să susţin și să apără teoriĭ.

«*Să vede prin acest exemplu, că cu cît ne suim în seria e-*
«*fectelor și a cauzelor, cu atîta cîmpul influenţelor și a raportu-*
«*rilor mutuale crește în natură. Se poate afirma că fie-care ani-*
«*mal, fie ce plantă, are un mare număr de relaţiunĭ de felul a-*
«*cesta. Numaĭ,* **rare orĭ suntem în stare** *de a le* **întrevedea**, *de*
«*a* **cuprinde totul**, *cum am făcut, în* **cazul particular citat**». E
«vorba de *trifoĭ*, *mîţe*, *fetele bătrîne* și *inteligenţa* Englejilor!

Și dacă rare orĭ sunt în stare să întrevadă și să cuprindă *cauzele* și decĭ *efectele*, să ne întrebăm — avem cred dreptul a întreba — dacă *adevărul* trebue să-ĭ supere?

Iașĭ, 26 Martie 1908.

Dr. Leon C. Cosmovicĭ.
Profesor Universitar.

Chestiunĭ de psihologie criminală

Un caz patologic [1])

Să examinăm și noĭ dacă într-adevăr, la criminalĭ și în special la criminaliĭ născuțĭ, teoria determinizmuluĭ se poate aplica în întregime, dacă trebue negată, orĭ dacă poate fi admisă cu oareșicare reticențe, sub beneficiu de inventar, cum s-ar zice în codul civil.

A admite liberul arbitru, așa cum trebue înțeles și a condemna decĭ deliquențiĭ la muncă silnică orĭ moarte, înseamnă a nega existența a o sumă de factorĭ biologicĭ și sociologicĭ. E drept că Lombroso și școlariĭ săĭ, admite oareș-care excepțiĭ la rigurozitatea determinizmuluĭ; nu e maĭ puțin adevărat însă, că regula generală e liberul arbitru.

Cuche, în *Rev. Pénitentiaire No. 7—10/907*, zice că el este «un de ces *morts que l'on peut tuer souvent*»; **De Fleury**, spune scurt că, e o iluzie» [2]).

Spencer. H., admite că omul e de două orĭ responsabil, obiectiv și subiectiv, obiectiv în numele legeĭ evoluționiste, subiectiv în numele conștiințeĭ personale. **Fouillée A.** [3]), admite doctrina luĭ Spencer apropiindu-și-o, în virtutea idealuluĭ moral din noĭ inșiĭ-ne. **Tarde G.**, crede că ideĭa responsabilitățeĭ morale e independentă de credința în liberul arbitru, pe care-l considera ca o ipoteză inutilă și abandonată.

Incontestabil, am putea adaoga pe mulțĭ la lista celor pro și contra în această chestiune, credem însă de prisos, spațiul acestuĭ articol fiind restrîns.

In orĭ ce caz, chestia esențiala e aicĭ. Un invidid se face pasibil de o pedeapsă cînd el e responsabil, cu alte cuvinte, cînd e în stare normală. Evident că, atuncĭ, legea armonieĭ, a conștiințeĭ și idealul moral, fiind perfect equilibrate, vor corobora la conducerea corectă a individuluĭ. Indată ce însă, unul din aceștĭ factorĭ se alterează, subiectul devine iresponsabil, orĭ parțial responsabil.

Teoria luĭ Garofalo care zice că, nu-e nimenĭ liber, și ca atare, responsabil, și dacă societatea pedepsește, decĭ ligitimitatea pedepseĭ e din faptul că individul e periculos, în consecință, pedeapsa se va proporționa cu *gradul de pericol* ce-l re-

---

1) Vezĭ Arhiva No. 2 și 3 pe 1908.

2) **De Fleury** *L'âme du criminel p. 54. Edit Alcan.*

3) **Fouillée** A. Critique des systèmes du monde contemporain.

prezintă criminalul [1]), teoria aceasta, noĭ credem că, nu-șĭ poate găsi o conștientă aplicare. Unde e putința «**reală**» de a măsura «periculozitatea» individuală și unde sunt aceĭ magistrațĭ și Jurĭ, care să poată căntări, în dreaptă valoare, pedeapsa proporțională. Noĭ, suntem convinșĭ că, dacă C. Criminal trebue modificat în chestia gradelor pedepseĭ, apoĭ această modificare trebue făcută, după norme exacte și «*aplicabile*», dacă nu cum-va n-ar fi maĭ nimerit a lua măsurile necesare pentru a combate răul, crima, în cauzele eĭ. O vreme maĭ îndepărtată, ne va dovedi dacă, în deplina conștiință a pricinilor care provoacă criminalitatea, Societatea bazată pe date sociologice și biologice, în loc de a pedepsi cum face azĭ, nu va lua măsurĭ pentru a profila răul și a avea în loc de închisorĭ cum sunt acum, case de vindecare psihică și fizică!

Voiŭ avea poate prilejul a discuta altă dată această chestie. Pentru noĭ principalul e dacă criminalul născut trebue închis orĭ internat ca iresponsabil, dacă Ida Schnell, merită guilotina orĭ ospiciul

Analiza microscopică a centrilor nervoșĭ, a dat la iveală cauzele diferitelor forme de alienație mentală și epilepsie, cauze ignorate pînă azĭ în mare parte. Acum însă, ele se cunosc, se știe că în mare parte ele sunt leziunĭ destructive saŭ iritante a celulelor cerebrale, orĭ ușoare îngrășăminte a meningelor. La acestea, maĭ trebue încă de adăogat și rezultatele intoxicărilor cu alcool, sifilisul, tuberculoza, rugozitățĭ congenitale a membranelor creeruluĭ a vaselor orĭ a țeseturilor care susțin celulele din scoarța cenușie, lucrurĭ care provoacă în mod fatal simptome fizice (rahitizm, eplilepsie, idioție), diferite nevrose saŭ modificărĭ psichice (perversitate nativă, tendința la paroxizm, *impulziune la furt și sinucidere* ([2]).

Rezultat al acestuĭ coplex de cauze la care trebuea ĭarășĭ de adaogat și factorĭ specialĭ ca: mizeria, lipsa de educație, cum și *factoriĭ climatericĭ, evident că criminalul* nu va fi un om normal, un om perfect responsabil, ci maĭ degrabă el va aparține pathologieĭ nervoase; în consecință, criminalul născut, produs morbid, îșĭ va găsi locul nu la pușcărie, ci în azilurĭ.

Ida Schnell, după informațiile luate, prezintă următoarele date: părințĭ alcoolicĭ în ultimul grad. Ea, are decĭ accese de epilepsie. Intrebată, de ce ucidea micuțiĭ, a răspuns că «o enervaŭ plînsetele lor și că atuncĭ simțea ceva în gît care o înneca năbușind-o. Imediat apoĭ, fără a-șĭ putea explica, lua acul și înțepa frageda țestă.»

Educație, Ida, n-a avut. Abea știe care e a și care e b. Ca copilă mică, tatăl și mama eĭ o băteaŭ, din care pricină ea fugea pe străzĭ, cerșind orĭ hoinărind. Ajunsă la vîrsta de 12 anĭ, a

1) **Garofalo,** Criminologie, Edit. Alcan. 1892.

2) De *Fleury*. op. cit.

fost luată de nişte burghezĭ cum se cade şi pusă a supraveghea copiiĭ. La început se purta corect. dar plînsul micilor făpturĭ o «enervaŭ». Restul se ştie.

Faţă de toate acestea, evident că, Ida Schnell e bolnavă, nu şi nebună, deşi abstracţie făcînd de crimele eĭ, ea rezonează în mod normal în cele lalte chestiĭ.

După cum vedem din toate cele spuse pînă aicĭ examenul medical, se inpune. Dacă Ida ar fi comis o singură crimă lucrul ar fi trecut neobservat ca notorietate, repeţirea omuciderilor o desemnează examenuluĭ medico-legal.

O sarcină grea e deci, atît pentru magistraţĭ cît şi pentru Juraţĭ examinarea uneorĭ a unor crime. Acest lucru, implică o sumă de cunoştinţĭ. ceĭa ce juriul n-are în majoritatea cazurilor şi de aceĭa, noĭ credem că bine face juriul achitînd de cît să pedepsească.

In cazul nostru, Ida, după un criminalist italian, de şi iresponsabilă totuşĭ ar cere pedeapsa cea maĭ grea: moartea, noĭ însă, dac-am fi judecătorul eĭ, am decide internarea eĭ într-o casă de sănătate.

(Sfîrşit)

I. Naum-Inaŭ
Doctor în drept,
Directorul Inchisoreĭ Centrale Focşanĭ.

SONET

...Şi dac-aĭ şti vre-odată adîncul de durere,
Ce sufletu-mĭ cuprinde cînd nu eştĭ lîngă mine,
Atuncĭ aĭ înţălege, ce dulce mîngîere
Reverşĭ cu-a ta privire, pe-o viaţă de suspine.

Maĭ sta-veĭ doar pe gîndurĭ că te ĭubesc pe tine?
Un dor cu-atîtea chinurĭ aşa uşor nu pĭere,
O clipă să-l adoarmă, pe lume nu-ĭ putere,
Şi veşnic, numaĭ ţie, menit e să se-nchine.

Trec zilele cît aniĭ şi multe-or trece încă,
Şi eŭ mereŭ tovarăş cu jalea mea adîncă
Voĭŭ pribegi-nainte pe drumul trist al vieţeĭ;

Iar tu, copilă dulce. veĭ rămînea departe,
Cu ochiĭ marĭ şi galeşĭ, ispititorĭ de moarte,
Un vis frumos, ce piere în faptul dimineţeĭ.

EUGENIU REVENT

Teatrul în Moldova

(Urmare)

XXXV

Am văzut în descrierea ce am făcut-o până acum despre începuturile Teatruluĭ în Moldova, carĭ aŭ fost sforţările şi năzuinţele oamenilor luminaţĭ şi ĭubitorĭ de artă şi literatură dramatică, pentru a institui şi întări un aşezămînt cultural naţional din cele maĭ trebuitoare atît pentru desfătarea cît şi pentru propăşirea şi răspîndirea gustuluĭ frumosuluĭ şi a bineluĭ,—şi ne-am putut face o idee de greutăţile şi neajunsurile ce le-aŭ întîmpinat toţĭ aceĭ ce se devotase arteĭ dramatice în Capitala Moldoveĭ.

Cu tot puţinul sprijin dat de ocîrmuire, instituţia teatrală a propăşit, publicul a prins gustul acesteĭ arte, şi stăruinţele unor membri luminaţĭ aĭ societăţiĭ nu maĭ putură să lese să tînjască maĭ multă vreme această întreprindere artistică. Decĭ în urma necontenitelor cererĭ şi stăruinţĭ ale tuturor claselor de cetăţenĭ din Capitala Moldoviĭ, Ocîrmuirea atuncĭ se văzu nevoită să dee un ajutor maĭ simţitor pentru rîdicarea prestigĭuluĭ teatruluĭ atît romînesc cît şi aceluĭ al trupelor străine, ce veneaŭ din cînd în cînd în Iaşĭ.

Faţă maĭ ales cu neîncăperea localuluĭ în care era aşezat cel întăĭ teatru din Iaşĭ, cu neajunsul decorurilor, al mobilieruluĭ, al iluminatuluĭ şi încălzituluĭ, apoĭ faţă şi cu faptul că fiind în Iaşĭ adeseorĭ două saŭ treĭ trupe teatrale diferite, trebuiaŭ să aştepte rîndul de a da reprezentaţiĭ cînd una cînd alta, pe cînd publicul Ieşan ar fi fost îndestulător a se împărţi în acea sară în maĭ multe teatre, guvernul se gîndi să înfiinţeze un teatru maĭ mare clădit cu maĭ multă îndemînare şi lux, decît teatrul vechĭŭ, şi pentru aceasta însuşĭ Mihaĭ Sturza Vodă se hotărî a da una din casele sale, acea ce i-se dăruise de baş boĭeriul Frederic Balş, de pe uliţa Podul-Verde, spre a fi prefăcută într-un mare teatru.

In acest scop fu însărcinat arhitectul Costinescu, să refacă întreaga zidire, să o decoreze cu lux, şi să se pregătească decorurile şi mobilierul trebuitor, care deşi cu oare-care greutate şi întîrziere, totuşĭ se aduse la împlinire pînă către sfîrşitul anuluĭ 1846, după cum vom vedea maĭ departe.

Stagiunea teatrală 1846—1847, s-a început însă nu de trupa romînească, ci prin întîmplare, de o trupă de operă italiană ce

trecea de la Constantinopole spre Rusia, și care oprindu-să în Iașĭ, dădu un șir de 15 reprezentațiunĭ în abonament, și a 16 reprezentațiune o dădu pentru încheere, tot în teatrul cel vechiŭ. Stagiunea începu la 19 Sept. 1846.

Asupra acestor reprezentațiunĭ italiene, găsim nimerit a reproduce maĭ întăĭ un articol publicat în *Albina Romîneascŭ* din 22 Sept. acel an, care este în cuprinderea următoare:

«Apolon, zeul armonieĭ privighează asupra Romînilor.

Pe cînd doritoriĭ teatruluĭ se disperaŭ că la apropierea serilor lungĭ, mărețul edifis a teatruluĭ noŭ încă nu poate deschide sțena, pentru ca soțietatea Romînă și acea Franțeză să poată reprezenta a lor piese plăcute, eacă vaporul de la Constantinopoli, învingînd unda și fortuna, cu ferice desbarcă pe țărmurile noastre o numeroasă soțietate de Opera Italiană. Venirea era prea nimerită, căcĭ, precum publicul e flămînd de muzică, deasemene și artiștiĭ de prilej a fi auzițĭ maĭ ales de un public, acăruĭa reputație de cunoscător, străbătu pînă la teatrele cele maĭ micĭ a politioarelor Italieĭ.

Decĭ fără preget, un avis dat de Directoriĭ trupeĭ: Siniorii *Giusepe Vila* și *Giusepe Barberi*, aŭ încunoștiințat că în trecerea lor în Rosia, vor da pe teatrul nostru, un șir de 15 reprezentațiĭ, operile serie: *Robert Devreŭ*, *Gemma de Vergĭ*, *Belizario*, *Lucia de Lamermor*, *Furioso* și *Romeo e Giulieta*, deasemene operele bufe: *Laio in Ambrazo* și *Barbierul de Sevilia*.

Deschiderea acestor reprezentațiĭ la teatrul vechiŭ se făcu Joĭ în 19 Sept. (1846) prin Robert Devreŭ, operă de Donițeti. Pentru o epohă în care încă toată noblesa nu saŭ adunat de la țară, auzitorul aŭ fost deagĭuns numeros, maĭ ales parterul era plin. Precum sugetul pieseĭ nu este din cele interesante, carele deșteaptă părtinirea, ura și nerăbdarea, deasemene nicĭ muzica, din cele din urmă compunerĭ a faĭmosuluĭ maistro, nu este în cumpăna acelora ce încîntă și rîpesc pe artiștĭ și pe public.

Elisabeta, Regina d'Inglitera, reprezentată de Siniora *Bereti*, respunde la stat, la aer și la anĭ cu originalu, pe cînd era cam înaintată în zile, cu toate aceste versul eĭ este puternic și esact, încît putem și în asta privire a o numi ale trupeĭ: *Prima*. Contele Esecs gĭucat de primo tenore Sinior *Mondaini*, are vers plăcut, dar între cele ce s-ar lipsi maĭ mult, s-aŭ însemnat de odată acția. Bine executată și aplaudată fu aria cîntată înainte de a merge la moarte, cînd pentru *Sarra*, fosta sa logodnică, ĭar acum soție a luĭ Contele Nortingam, cîntă cuvintele duioase:

Bagnato di mie lagrime, Tinto di sangue mio Per l'infelice vittima Chiedro perdono a Dio	Plîntat în a mea lacrimă Și-n sînge ce azĭ se cere A nefericeĭ victime*) La Zeŭ ĭertare oĭ cere.

*). Jertfă.

Nu maĭ puţin şi Duca de *Nortingam*, reprezentat de Sinior *Labornai* bariton, are un vers puternic şi plăcut. De la Siniora Labornai, ce reprezenta pe Sarra, aşteptam în următoare piese o disvălire a talentuluĭ eĭ. Ce se atinge de rămăşiţa trupeĭ, am fi prea exigenţĭ a pretinda să nu fie mult maĭ puţin decît corifeĭ lor, și ca totul să nu fie în proporţia mijloacelor, și a depărtăriĭ noastre de la vatra armonieĭ, mulţămindu-ne ca să ni ajungă aicĭ macar prin resfrîngere a eĭ eho [1]).

După aceasta, Duminică 22 Septemvrie s-a jucat de către trupa italiană *Belizario*, mare operă tragică în treĭ părţĭ de Donizetti, asupra căreĭa găsim deasemene o dare de samă amănunţită în foaĭa timpuluĭ de atuncĭ, unde după descrierea maĭ întăĭ a subiectuluĭ pieseĭ, pe care noĭ îl vom lăsa la o parte, urmează descrierea moduluĭ cum s-a executat acea operă. Așa în această privinţă găsim următoarele:

«.....Astă operă s-aŭ reprezentat pe teatrul nostru Duminica trecută de trupa italiană. Luînd în vedere greutatea opereĭ, tot publicul s-aŭ întrarmat cu îngăduire, care, după cuviinţă, aŭ și aplicat-o pentru totalul reprezentaţieĭ, Antonia și Belizario, prin a lor acţiĭ, prin sentimentul cu carele aŭ reprezentat rolele, și prin cîntul maĭestruos, aŭ mișcat inimile ascultătorilor, cari deseorĭ aŭ prorupt în aplauzurĭ bine-meritate. Maĭ ales aŭ înduĭoșat sţena, cînd orbul Belizarie, purcegînd la eczil, cunoaște că al săŭ călăuz este tînăra sa fiĭcă, aria și duo următoriŭ aŭ fost executate cu maĭestrie și sentiment:

De-ar putea plînge ochiĭ meĭ N-așĭ plînge de durere..... De duĭoșie lacrimă Vărsa va-șĭ de plăcere. Nu, nu-s miser fiĭca me Cu tine acum cînd sînt.	Ah se potessi piangere Di duol non piangerei.... Di tenerezza lagrime, Di gioia io spargerei.... Non son, non son piumi sero Figlia vecino a te.
Decĭ să mergem în viaţă Tu de-acum mi-ĭ conduce, Tu în umbră eștĭ lumină Luĭ părinte asuprit..... Decît ochiĭ ce pĭerdut-am Âmĭ eștĭ înger maĭ dorit.	Dungue andiam: de'giorni miei Tu sei l'arbitra, tu duce Tu fra l'ombra sei la luce Del tradito genitor.... E degli occhi che perdei Tu mi sei piu cara ancor.

Aplauzurile sunătoare și lacrimile ce roura din mulţĭ ochĭ aŭ vederat despre o parte puterea armonieĭ și a poesieĭ, iar despre alta, sentimentul cel nobil de care se însufleţește publicul nostru [2]).

---

1). *Albina Rom.* No. 75, din 22 Septembre 1846.

2). *Albina Rom.* No. 76 dih 26 Septembre 1846.

După opera *Belizario*, s-a reprezentat apoĭ de către trupa italiană următoarele piese:

In 26 Sept. opera *Belizario* pentru a doua oară.

In 29 Sept., *Robert d'Evreu*, pentru a doua oară.

In 3 Octomvrie, *Pedagagul în supărare*, operă bufă în două acte de Donizetti.

La 6 Octomvrie se maĭ repetă *Pedagogul în suparare* [1]).

La 12 Octomvrie se dă în beneficĭul primadoneĭ Beretti, *Le rétour de Colomella de ses études a Padoue*, operă bufă în două acte de Fioraventi, cîntîndu-se în aceĭaşĭ seară şi *Duetul* din *Lucia di Lamermoor*, de către D-na Beretti şi d-l Mondaini [2]).

Joĭ în 17 Octomvrie după cererea obştească, s-a reprezentat pentru a doua oară, *Inturnarea luĭ Calomella de la învăţăturile sale din Padua.* Asupra acesteĭ reprezentaţiĭ găsim ĭarăşĭ în foaĭa *Albina Romînească* o critică amănunţită din care lăsînd la o parte descrierea subiectuluĭ, reproducem numaĭ următoarele aprecierĭ, despre chipul cum s-a jucat acea operă:

«....Intru aceea ce priveşte executarea pieseĭ, nimene nu poate tăgădui că artiştiĭ n-aŭ meritat pe dreptul aplauzurile şi că în sala teatruluĭ nu domnea cea maĭ vie plăcere. D. *Labornai* ca Aurelio, precum şi în celelalte rîndurĭ, asemene şi acum, aŭ ştiut a se deosăbi. El pe lîngă cunoştinţa muzicală favorit de un bariton puternic şi de un glas curat, şi tot-odată ştiind a se îmbrăca şi în sentimentul roluluĭ, joacă şi jocul săŭ, nu lasă nicĭ de cum rece pe privitoriu, carele mişcat trebue să aplaudeze. *D. Vila* ca Colomella, este un tip de bufon. Scena cu nebuniĭ nu numaĭ jucată, dar şi cîntată, ĭară maĭ cu samă sfada dintre el şi D-na Labornai, ca Serpina foasta luĭ amantă, este un ce ales; duetul acesta au săcerat cele maĭ bogate aplauzurĭ şi bravo; nu este de crezut că ar fi rămas vre-unul dintre privitorĭ carele se poate stăpîni de a nu rîde. Terţetul din actul al doile fu bine cîntat, încît ceĭ maĭ aleşĭ cunoscătorĭ de muzică aflătorĭ de faţă aŭ mărturisit a lor mulţemire.

«D-na *Beretti* ca Liza aŭ dovedit artă, sentiment şi gust în rolul săŭ. Aria ce aŭ cîntat-o din Linda di Şamoni aŭ fost bucata cea de destincţie în ace sara a primeĭ noastre Donă. *D. Mondaini* tenoristul aŭ cîntat aria din Lucia de Lamermor. Este de mare mulţemire pentru public de a vide executîndu-se pĭesele bine, aceasta dă un îndoit curagĭŭ gĭucătorilor şi noŭ îndemn de plăcere privitorilor. De dorit însă este ca publicul nostru în nobila sa mărinimie şi filantropie să îmbrăţoşeze maĭ cald mica această trupă carea prin reprezentaţiile eĭ, în loc de a câştiga se vede că perde; atuncea s-ar pute maĭ bine îndulci şi armonia glasuluĭ lor» [1])

D. G.

---

1). Albina romînească pe luna Septemvrie şi Octomvrie 1846.
2). Afişul la biblioteca *Academieĭ romîne.*
1) *Alb. rom.* No. 83 din 20 Oct. 1846.

După aceste reprezentaţiunĭ trupa italiană a maĭ jucat următoarele opere:

La 27 Octomvrie: *La Marquise et le Danseur*, operetă bufă în 1 act, şi actul întăĭ din *Colomella*, care s-a maĭ fost reprezentat.

La 31 Octomvrie se joacă: *Mille écus*, operetă bufă într-un act, începîndu-se spectacolul cu: *Le Barbier de Seville*, operă în 2 acte.

La 14 Noemvrie se dă reprezentaţia de încheere a trupeĭ italiene, care trebuia să plece din Iaşĭ, şi despre care se face în foaĭa timpuluĭ o dare de samă, în cuprinsul următor:

«După ce aŭ împlinit abonamentul, trupa italiană aŭ dat joia trecută, (14 Noemvrie 1846), *spre încheere*, o reprezentaţie extraordinară pentru care antrepriza iĭ dădu teatrul gratis, şi la care aŭ fost faţă înalta noblesă şi toţĭ amatoriĭ muziceĭ ceĭ frumoase de Lamermor. Sinioara *Bereti*, aŭ înoit la ist prilej, probele de talentul săŭ artistic, cîntînd şi jucînd foarte frumos în rolul cel greŭ a Lucieĭ, şi maĭ ales în scena în care ea mărturiseşte crimenul eĭ. Sinior *Laborne* de asemenea în rolul de Aston aŭ jucat şi aŭ cîntat bine maĭ ales în cavatina actuluĭ I. Sinior *Villa*, aŭ dat apoĭ o scenă din *Elesir d'amore*, şi în rolul săŭ de doctor Dulcamara, aŭ vădit prin gĭoc şi prin cîntec talentul cel mare de bufon.

Publicul aŭ preţuit sirguinţa artiştilor, aplaodînd pe aciĭ ce maĭ mult aŭ agonisit, şi cu părerere de răŭ vede că angajamentul Direcţiĭ o nevoeşte a lăsa aşa timpuriŭ capitala noastră.»[1])

(Va urma) **Teodor T. Burada**

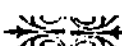

INSCRIPȚIILE

Sf-telor Mănăstiri Neamțu și Secul cu a Schiturilor sale dimprejur[1])

(Contribuția la istoria Mănăstirilor Nemțene)

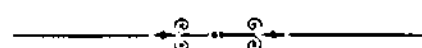

„Intreabă pe tatăl tău, și pe cei bătrînĭ aĭ tăĭ și vor spune ție".
(Cînt. 2-a Moisi 9).

„Inscripțiile sunt urna, în care se păstrează cenușa faptelor noastre".
NARCIS

PREFAȚĂ.

„D-l Mihail Vlădescu Ministru de Culte și Instrucțiune publică, a vizitat M-rea Neamțu la 18 August 1905, cu d-l Nenițescu, cu d-l Alexandru Davila și cu alțiĭ.

Atuncĭ d-l Ministru, a apelat la mine, Narcis, să scriŭ toate inscripțiile M-reĭ Neamțu, să nu se pĭardă pe viitor, cum s-aŭ pĭerdut cele din trecut.

Eŭ m-am apărat că sînt prea bătrîn, bolnav și aproape orb. D-l Ministru m-a rugat iarășĭ, să scriŭ,—cum voĭ putea, fie și cît de răŭ—a zis D-sa.

Eŭ ca să îndeplinesc dorința Ministruluĭ și trebuința M-reĭ, ĭată că le-am scris cum să pot citi aicĭ.

Inscripțiile ce nu maĭ sînt, le-am notat pe fie-care lipsă. Inscripțiile în ființă, *le-am însoțit de note explicative, ca să fie ușor de înțeles cititorilor. Eŭ le-am scris așa cum le am, să fie păstrate spre știință la urmașĭ.*

Cine le-va scărmăna, să nu strice pe-ale mele. Pentru că la treaba gata, mulțĭ voĭnicĭ se arată.

† Narcis Crețulescu

---

1). Adunate și notate de P. S. S. Arhiereul Narcis Crețulescu, Starițul acestor Sf-te Mănăstirĭ, 1906.

Cu prilejul acestor inscripțiĭ, P. S. S. Arhiereul Narcis Crețulescu, pe lîngă altele, ne dă și o sumă de informațiunĭ foarte interesante și asupra zugravilor, sculptorilor, arhitecților cari aŭ lucrat la aceste Mănăstirĭ, încă din timpurile cele maĭ vechĭ pînă azĭ.

Inscripţiile Sfinteĭ Mănăstirĭ Neamţu

I. *Inscripţia Sîrbească de deasupra uşeĭ la biserica mare,— tradusă în romîneşte:*

«†Doamne Isuse Hristoase! primeşte biserica aceasta care «s-a zidit cu ajutorul tăŭ, întru slava şi cinstea sfinteĭ şi slăvi- «teĭ înălţăriĭ tale de la pămînt la cer. Şi tu stăpîne acoperi-ne «cu mila ta de acum şi pînă în veac.

«Ioan Ştefan Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ, Domnitor ţă- «riĭ Moldoveĭ, fiul luĭ Bogdan Voevod, bine am voit, de am în- «ceput şi am zidit biserica aceasta pentru rugăcĭunĭ, pentru noĭ «şi pentru Doamna Domnieĭ mele Maria şi a fĭuluĭ nostru Bog- «dan şi a altor fiĭ aĭ noştri.

«Şi s-aŭ săvîrşit în anul 7005 (1497) ĭară al Domnieĭ Sale al 40-lea curgător, luna Noemvrie 14».

NB. Această biserică cu inscripţia de maĭ sus, No. 1, s-a zidit între aniĭ 1486-1497 Noemvrie 14 de Ştefan V. V. cel Mare.

El a dat porunca, banĭ şi arhitect Egumenuluĭ Teoctist Nemţa- nu de a zidit biserica şi a sfinţit-o la Noemvrie 14 — 1497, în urma biruinţeĭ purtate asupra Leşilor. (Ist. M-reĭ Neamţu t. I. 339 şi următoarele în manuscript de mine.

1). Această biserică întăĭ a fost zidită pe locul bisericeĭ unde acum este biserica Sf-tul Gheorghie, între aniĭ *1367-1392* de un Bogdan şi un Ştefan Voevozĭ. (Ist. M-reĭ Neamţ de mine ş. I. pag. 1 şi pag. 6 anul 6875 (1367); Andronic manuscriptul Mă- năstirilor la No. 478: 1367; ist. M-reĭ Neamţu cea tipărită la M-rea Neamţu la 1857 pag. 2-a; Pomelnicul cel mare fila 4-a.

2). S-a restaurat de Alexandru Vodă cel Bun la 1401— 1407 cînd s-a înoit şi biserica *Bogoslovu* la 1402 şi clopotniţa la 1407.

3). S-a dărăpănat de un cutremur la 1472, August 29.

4). S-a rezidit din noŭ după cum arată inscripţia No. 1, între aniĭ 1486-1497, strămutîndu-se din loc puţin maĭ spre nord, în vechea magazie a Cetăţiĭ, unde este şi acum.

5). A suferit prefacerile următoare:

La 1574, arsă şi pustiită; la 1633, prădată; la 1671 arsă şi pustiită 12 anĭ; la 1696 arsă şi pustiită 3 anĭ; la 1709 restaurată de Episcopul Romanuluĭ Pahomie Pencovschi, care a înoit Schi- tul Procovu (Leghenu Vechĭ schimbat din loc); la 1765, restau- rată de Episcopul de Roman, Ionichie Hadâmbu (Hasan), care a înoit Schitul Vovidenia (Slătioru Vechĭ); la 1791, acoperită prin colectă publică de stareţul Paisie; la 1813, s-a zugrăvit Isto- ria cu minunile Acaftistuluĭ Maiciĭ Domnuluĭ: Roistorn, Hangan şi Savvar, pe biserică partea de afară despre mĭază-zi. (Pomel- nicu mare 154); la 1829 restaurată de Stariţul Dometian, cînd ĭ-a făcut două turnurĭ marĭ de lemn de stejar durat îmbrăcate

cu table de fier peste tot şi zugrăvite peste tot; atuncĭ a stricat păretele de la Amvon, a făcut Catapeteazma, uşa de fier din mijloc, a zugrăvit sinaxarul peste toată biserica la 1830.

La 1862, Noemvrie 25, arsă peste tot cu toate bisericile; la 1873, restaurată aşa precum se vede astă-zĭ; la 1883, pavată peste tot cu marmoră de Constantinopol; atuncĭ s-a nivelat şi toate mormintele.

Alte detaile citeşte-le la istoria cea mare a M-reĭ Neamţu, manuscripte, tomurile 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 şi 11, scrise de mine.

II). *Inscripţia de deasupra uşeĭ celeĭ marĭ din pridvor.*

«†S-au zugrăvit această biserică după cum se vede cu Al-«tarul şi cu alte două pridvoare, în zilele Prea Inălţatuluĭ şi «Prea luminatuluĭ Impărat Nicolae Pavlovicĭ şi a Prea Sfinţitu-«luĭ Mitropolit Chir. Chir. Veniamin Costache, în vremea Prea «Cuviosuluĭ Arhimandrit şi Stareţ Sfintelor Mănăstirĭ Neamţu şi «Secu Chir. Dometian şi cu ajutorul patrioţilor: Iomenie Vasile «Chizeul şi Vasile Memian Zugrav, din Suceava, la anul 1830, «Iunie 18».

Acesta este Vasile Grecu, din Suceava, cu calfele luĭ, aşa îĭ zicea părinţiĭ din acel timp. El a zugrăvit sinaxarul de peste toată biserica. Icoanele cele marĭ, le-a zugrăvit alţiĭ, şi catapeteazma alţĭ zugravĭ. Aŭ fost treĭ grupurĭ de zugravĭ; zugrăveala se usca, cu foc de mangal, pus în cuptoare. Catapeteazma s-a săpat din noŭ, după modelul cel vechiŭ, de nişte lipovenĭ de la Botoşanĭ, cu plată de o mie de galbenĭ. Uşa de fer, e lucrată în M-re la odaĭe de ţiganĭ străinĭ aduşĭ din Austria.

III. *Inscripţia de pe zidul paraclisuluĭ Sf. Pantelimon, (de la bolniţa cea veche).*

«†Aceste chiliĭ toate împreună cu Paraclisul s-au făcut de «către Măria Sa Prea Inălţatul Domn, Scarlat Alexandru Cali-«mah Voevod, însă şi cu ajutorul Mănăstireĭ. In zilele Prea Sfin-«ţieĭ Sale Mitropolituluĭ Moldoveĭ Veniamin Costache, prin osîr-«dia, osteneală şi stăruinţa noastră,—Ilarie Arhimandrit şi Sta-«reţ, Sfintelor Mănăstirĭ Neamţu şi Secul, şi spre veşnica pome-«nire s-au însemnat pe această piatră.—1820, Septemvrie 20».

Bolniţa veche a ars. Această înscripţie No. 3, a fost pusă acolo pe biserică. Pe locul chiliilor de bolniţă, s-au făcut în urmă alte chiliĭ particulare, iară pe locul bisericeĭ, s-a făcut casă de şcoală, care acum este casă de cancelarie şi telefon. Locul de Sf-ta Masă, se vede acoperit lîngă păretele caseĭ afară, partea de răsărit.—La 1841, Fevruarie 12, a ars bolniţa veche.— La 1843 s-a făcut altă bolniţă, departe în jos de odaĭe. Acolo s-aŭ făcut chiliile şi Paraclisul Sfîntuluĭ Panteleimon, în forma unuĭ pocoi slavon (П).

Aicea pe păretele Altaruluĭ lîngă fereastră, s-aŭ strămutat inscripția și marca de pe bolnița arsă.—(Vezĭ inscripțiile No. 3 și No. 10,—și la tom. XI pag. 12, notele și pecețile de acolo).

Acest local făcut pentru bolniță, maĭ pe urmă l-a făcut pentru tipografie, apoĭ jumătate tipografie și jumătate partea despre nord, Seminar. Iar de la anul 1862 încoace, s-a făcut ospiciul de alienațĭ din M-rea Neamțu. Venedict o zidește, Neonil, șĭ-o însușește.

IV). *Inscripția de pe zid, de la Paraclisul „Adormirea" (sus deasupra ușiĭ de afără).*

«† Această casă împreună cu paraclisul și cu pivnițile pre-
«cum se vede, din temelie s-au făcut de mine smeritul *Veniamin*
«Mitropolit Moldoveĭ, spre veșnica mea pomenire și a neamuluĭ
«meŭ. Anul 1809, luna luĭ August 15».

Această inscripție de la arderea M-reĭ 1862, Noemvrie 25, nu este aicĭ. Marmora cu inscripție este pusă într-o magazie de obiecte vechĭ spre păstrare. Casa și Paraclisul arse, s-aŭ restaurat după foc; inscripția nu este.

Să se știe că la 1808-809, cînd s-aŭ săpat temeliile acestor case și pivnițe, s-aŭ descoperit în săpăturĭ, urmele zidirilor de la fosta cetate Neamțu. Casa fiind făcută pe unghiul patratuluĭ, s-aŭ găsit sala, gangu, ușoriĭ de piatră cioplită, și spre știința urmașilor, s-aŭ înoit și s-aŭ păstrat, și se păstrează și acum. — Unghiul cuprinde: colțul patratuluĭ pe două laturĭ de la nord. Casa cuprinde în pămînt: *pivnițele* cu gîrliciu sub paraclis. Afară, rîndul de jos cu *arhiva* și *biblioteca* sub paraclis. Afară, sus: casele de *Stăriție, paraclisul și magazia*, adică: tot colțul de la nord. Aceasta e casa Veniamin Mitropolitu. Iară în vechime aŭ fost casa cu pirgu de nord a Cetățiĭ și conductu la apa Nemțișoru, care pe atuncĭ era în curgere pe sub zidul Cetățiĭ.

Arhitect au fost la 1808-809, Nicolae Cernoveschi. Casa se prezintă cu două etaje, fără pivnițele din pămînt.

Zestrea paraclisuluĭ precum: vestminte, cărțĭ, argintăriile și altele, s-aŭ făcut prin silința Ieromonahuluĭ Varsanufie la 1818, Aprilie 23, cu cheltuĭala ctitoruluĭ.—(Vezĭ pomelnicul ctitoricesc, carte legată).

V). *Inscripția de deasupra ușeĭ de la trapeză.*

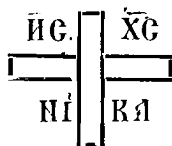

«†Cu voĭa Tătăluĭ, cu lucrarea Fiuluĭ, și cu săvîrșirea Sfîn-
«tuluĭ Duh, tot lucrul zidireĭ, adecă dimprejurul Sfinteĭ Mănă-

«stirĭ Neamţu, cu becĭurile lor de pe dedesubt, facerea paracli-«sululuĭ (1), încă rîdicarea clopotniţeĭ (2) şi altele cîte se văd (3), ce «întru slava sfinteĭ şi ceĭ de o fiinţă şi de viaţă făcătoareĭ Troiţĭ, «şi întru cinstea prea sfinteĭ stăpîneĭ noastre de Dumnezeŭ năs-«cătoare şi pururea fecioareĭ Marieĭ, S-aŭ început de la anul 1819 «Maĭ în 3 zile, şi cu urmarea ce se arată în cele două parta-«menturĭ (4), în anul turburărilor 1821 (5), la Octomvrie 26, aŭ «luat sfîrşit cuviincĭos. Iarăşĭ prin cea multă osteneală şi silinţă «din suflet a Prea Cuvioşieĭ-Sale Chir Ilarie Arhimandrit şi Sta-«riţ al Sfintelor Mănăstirĭ Neamţu şi Secul, şi spre slava şi mul-«ţămita cătră Dumnezeu, veşnica lor pomenire».

1). Paraclisul Buna-Vestire (vezĭ inscripţia 6 şi 7).

2). Rîdicarea clopotniţeĭ,—partea de sub paraclis — cu cele două aripĭ de lîngă Paraclis.

3). Becĭurile de pe colţul de sud, unde e gangu spre magherniţă.

4). Colţu despre trapeză cu trapeza şi bucătăriĭ şi laturea de lîngă clopotniţă. (Vezĭ inscripţia No. 7).

5). Eteria greacă-turcă (vezĭ inscripţia No. 15 şi 22).

Această inscripţie nu există de la arderea M-reĭ în 1862. Să se ştie că la 1819 Stariţul Ilarie Cernoveschi, Huţan de origină, din Bucovina, poreclit Cernoveschi, ca şi vărul luĭ calfa Nicolae Cernoveschi, — a pus pe Nicolae de a stricat disfundînd toate zidăriile cele vechĭ, de la coada ĭazuluĭ, de la trapezărĭ, de sub Brăileanca,—şi cu acel material aŭ înălţat zidăriile din pătratul M-reĭ Neamţu, şi cu deosebire zidăriile de pe colţul trapezeĭ. Aicĭ, cînd s-aŭ săpat temeliile adînceĭ pentru becĭurile cîte vin pe laturea despre sud, aŭ găsit iarăşĭ, nămolit în pămînt: zidul, pîrgul şi gangul care scoate la apa Magherniţeĭ,—rămăşiţĭ de la vechea Cetate a Neamţuluĭ.—Cînd s-aŭ înoit zidăriile, aŭ lăsat de amintire, gangul ce duce la Magherniţă şi Bogoslov. — Uşoriĭ vechĭ eraŭ de pĭatră cĭoplită, groşĭ de o palmă, — pragu de jos era ros pînă la două degete; tot aşa s-aŭ găsit şi pe colţul de nord la 1808-809. (Vezĭ inscripţia No. 4 nota). Arhitect tot acelaşĭ Cernoveschi.

Becĭurile de sub trapeză, şi altele cîte vin pe laturea aceĭa, sunt becĭurĭ din timpul cetăţiĭ. Ilarie face becĭurile de pe laturea stîngă, în fund spre stînga ganguluĭ bucătăriile, şi pe laturea din vest, zidirile arătate la inscripţia No. 6 şi 7.

VI). *Inscripţia de pe piatra pusă deasupra săleĭ la chiliile unde a şezut părintele Dionisie Duhovnicul* [1]).

«† Aceste chiliĭ s-aŭ zidit în zilele şi stăpînirea Prea Inăl-«ţatuluĭ Domn a Măriеĭ Sale: Scarlat Alexandru Calimah Voe-«vod şi a Prea Sfinţituluĭ şi de Dumnezeu alesuluĭ Chirio Chir

1). Fratele luĭ Iulian săpătoriul, cel care a săpat marmora de pe mormîntul Stareţuluĭ Paisie,—şi sfeşnicile Domneştĭ.

«Veniamin Costache Mitropolit Moldoveĭ şi s-au făcut din teme-
«lie de cătră mine nevrednicul si smeritul Ilarie Arhimandrit şi
«Stareţ Sfintelor Mănăstirĭ Neamţul şi Secul şi cu miluirea bine
«credincĭoşilor şi de Hristos ĭubitorilor patrioţĭ,—a cărora lucru
«începîndu-se de la ziua întăĭa a luĭ Aprilie 1819 şi s-au săvîr-
«şit la luna luĭ Septemvrie în ziua întăĭa, care spre veşnica po-
«menirea noastră şi a tuturor fericiţilor titorĭ şi făcătorĭ de bine
«care au ajutat s-au însemnat pe această piatră».

Această inscripţie a dispărut de la arderea M-reĭ.—Aceste chiliĭ au fost între clopotniţa şi Stăriţia nouă, partea despre clopotniţă, pe unde acum este clisierhia jos şi sus, pînă unde stau eu, Narcis, acum.

VII). *Inscripţia de deasupra porţeĭ de unde întri în M-re, sus între cele două fereştĭ ale paraclisuluĭ.*

«† Cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, saŭ zidit acest *paraclis* dim-
«preună cu rîndul chiliilor din urmă, intru cinstea şi lauda praz-
«niculuĭ „*Buna-Vestire*“ a Prea Sfinteĭ născătoare de Dumnezeŭ,
«prin osirdia osteneală şi purtarea de grijă a Prea Cuvioşieĭ Sale
«Chir Ilarie Arhimandrit şi Stariţ Sfinteĭ Mănăstirĭ Neamţu şi
«Secul, cu blagoslovenia Prea-Osfinţituluĭ Chirio-Chir Veniamin
«Mitropolit al Moldoveĭ, spre veşnica pomenire.—Anul 1821 Oc-
«tombrie 21, la care lucrare aŭ fost Nicolaĭ Cernoveschi calfă de
«pĭetrărie şi de stolerie.»—

(Tradusă de monahul Antim Rusu Grigoriu).

Această inscripţie se raportează la anul 1821, Cînd Părintele Stariţ Ilarie, aŭ pus pe vărul săŭ, calfa Nicolae Cernoveschi, de aŭ stricat acaretele de la Trăpezerĭ şi cu materialul de pĭetrărie aŭ făcut lîngă clopotniţă în faţă paraclisul „*Buna-Vestire*“ şi becĭul de lîngă unghĭul trapezeĭ de la gang spre stînga. (Vezĭ inscripţieĭ No. 5 şi 6).

VIII). *Inscripţia de pe biserica Sf. Ioan Bogoslovul.*

«† In zilele Prea Inălţatuluĭ Domn Mihail Grigorie Sturza
«Voevod, cu blagoslovenia Prea-Osfinţituluĭ Mitropolit Veniamin
«Costache la anul *1834*, s-aŭ început zidirea sfinteĭ bisericĭ unde
«se cinsteşte prăznuirea sfîntuluĭ Apostol şi *Evanghelist Ioan*
«*Bagoslovul*, în vremea răposatuluĭ Stariţ şi Arhimandrituluĭ
«Dometian,—şi s-aŭ sfîrşit întru totul în vremea părinteluĭ Neo-
«hil Arhimandrit şi Stariţ aceteĭ M-rĭ, prin sîrguinţa şi a fă-
«torilor de bine la anul 1835».—

Pe acest loc aŭ existat altă biserică veche a sfîntuluĭ *Ioan Bogoslovul*, şi despre ea nu se aminteşte nimic în inscripţia copiată maĭ sus. (Vezĭ notele înainte şi după, la inscripţiile din Gropniţa bisericeĭ *Bogoslovul* şi No. 109).

Schimonahul Chiril Carp, este ctitor la înoirea aceteĭ bisericĭ, după cum se arată pe o cruce argintată de pe Sf-ta Masă

din Altar, și în pomelnicul ctitoricesc la Bogoslov, fila 1, — și următoarele.

Această biserică a Sf-tuluĭ Ioan Evanghelistul, zis: *Bogoslov*, s-a făcut înoindu-se în stăriţia luĭ Dometian prin Economul M-reĭ Neamţu Schimonahul Chiril Carp (Serdarul Constantin Carp din Iașĭ), care a dat la înoire și *5388* leĭ și pe lîngă banĭ, afost ostenitor şi purtător de grijă peste lucru și lucrătorĭ. Iară arhitect a fost tot calfa Nicolae Cernoveschi, la aniĭ 1834—1835.

Să se știe că tot pe acest loc a maĭ fost înainte altă biserică veche, mică, de lemn durat, pe temelie de piatră, cu Hramu „*Bogoslovul*". Inoită și aceĭa de Alexandru Vodă cel bun, la anul 1402, și înzestrată cu moșia Pleșeștiĭ. Calfa Cernoveschi a stricat biserica veche și a strămutat-o la satul Grașiĭ, din jos de Tîrgul Neamţu, ĭară pe locul eĭ a zidit biserica nouă de piatră și cărămidă la 1834—35. (Vezĭ pomelnicul ctitoricesc la biserica Bogoslovul, fila 1 și următoarele: și istoria Sf-teĭ Mănăstiriĭ Neamţu, cea tipărită la M-rea Neamţu la anul 1857 fila 2). (Vezĭ și nota No. 43, anul *1654*, și clopotul *1795* și anul 1592 la No. 44, — crucea).

Din tradiţia bătrînilor, numaĭ pe un rînd de oamenĭ cari aŭ asistat și trăit la înoirea „Bogoslovuluĭ" ştim că pe acest loc, în vechime pe la aniĭ *1210* încoace, s-aŭ zidit biserica „Bogoslovul"—cu acest hram—neobicĭnuit pe acele timpurĭ la Romînĭ, adus de Teotoni din Palestina dela Ptolemaida-Veche, zisă și Sf. Ioan d'Acra.

La înoirea bisericeĭ vechĭ, s-a descoperit sub biserică un becĭŭ și care becĭŭ a dat naştere gropniţeĭ actuale,—și tocmaĭ acest *becĭŭ* şi această *gropniţă*, aŭ dat gîlceavă mare între calfa și M-re,—și gîlceava a stîns-o Chiril Carp, care era atuncĭ Econom M-reĭ.—In becĭŭ s-a găsit obiecte religioase străvechĭ precum: sfeșnice de piatră, de lut, de gignĭ și de lemn. (Vezĭ Ist. M-reĭ Neamţu, manuscript t. 7—845).

Să se maĭ ştie că la înoirea bisericeĭ la 1834—35, între ctitorĭ, pe lîngă Schimonahul Chiril Carp, a maĭ fost și monahul Nechifor cu 5150 leĭ la biserică şi cu 112 leĭ la clopote; Ioil Oeru monah cu 1000 leĭ,—Niofet monah cu 1000 leĭ; Nicanor Tuduri cu 1500 leĭ; Spatarul Vasilie Alexandri cu 500 leĭ; Vasilie posesorul dela munţĭ cu 1500 leĭ și alţĭ ctitorĭ după cum se văd scrișĭ la pomelnicul ctitoresc cel scris de Ieromonahul Visarion la 1846, după cum spune el însușĭ,—(la tomul 9 pag. 41; consultă amîndouă pomelnicile cel de la „*Bogoslovul*" și cel de la t. 9 pag. 41 a M-reĭ Neamţu).

Aceste note, arată vechimea bisericeĭ «*Bogoslovul*» și cu Bogoslovul, arată vechimea M-reĭ Neamţu.

Inscripţia No. 8 pusă de Stariţul Neonil la 1835, nu aminteşte nimic despre existenţa «Bogoslovuluĭ» vechiŭ. Iară pomelnicul arată în prefaţă, prin vorbele: «în locul celuĭ vechiŭ ce a fost de lemn».—Şi la *1795* «Bogoslovul» este arătat pe inscrip-

ția No. 19, pe clopotul de la «Bogoslov», care acum este pus la Trapeză; la 1654, «Bogoslovul» este arătat pe icoana No. 43.— «Bogoslovul» de la 1834—35, s-a reparat la 1861—62, și s-a acoperit cu tablă de tinichea albă, la 1879—1880, prin Starițul Timofteĭ și colecta părinților. (Vezĭ pomelnicul ctitoresc de la «Bogoslovul».

Eŭ Narcis am apucat în viață mulțĭ bătrînĭ, carĭ aŭ slujit în Bogoslovul vechĭŭ; eĭ mĭ-aŭ dat toate notele ce mĭ-aŭ trebuit. «Bogoslovul» s-a sfințit prin Vlădica Aftanasie din Iașĭ.

Arhiereul Narcis Crețulescu

Și dacă codrul lin suspină...

Și dacă codrul lin suspină
Și frunza plînge-ncetișor,
Durerea lor n-o înțelege
De cît doar tristul visător.

Iar dacă toamna codrul moare
Și frunzele-s pe jos, covor,
Să nu vă mire, cînd se stinge
Speranța-n pĭept de visător.

Și dacă valul măriĭ geme,
Și plînge unda de izvor,
O lacrimă ce-nsamnă oare
Pe-obrazul unuĭ visător?

Că frunze sunt atît de multe
Ce-șĭ spun, cînd cad, durerea lor,—
Pe cînd în lume, cine-ascultă
Suspinul unuĭ visător?

Iar valurĭ sunt nenumărate
Și altele răsar, cînd mor,—
Pe cînd o lacrimă, însamnă:
Durerea luĭ, ș-a tuturor!

CONSTANTIN DOBOȘ

Pădurile ca ocrotitoare pămîntuluĭ

Minunatul apel pentru ocrotirea pădurilor, care urmează, în traducere, se potrivește foarte bine și pentru țara noastră, în ceĭa ce privește despădurirea nesocotită, și îl dăm în întregime:

Direcțiunea

Note. Am vorbit în maĭ multe rîndurĭ de cruda lecție dată neprevedereĭ noastre de inundațiile carĭ aŭ devastat atîtea departamente franceze.

Chestia merită a fi luată pe mînă de asociația de bine facere din Touring-Club. Suntem fericițĭ a-ĭ publica apelul și sperăm că intervenția sa activă va dezlega această problemă, după cum a maĭ dezlegat atîtea altele pentru interesul publiculuĭ și binele patrieĭ 1).

Nu maĭ e nimenĭ azĭ dintre ceĭ carĭ observă și cugetă, carĭ să nu știe cauza acestor inundațiĭ, a căror pusteirĭ. de două lunĭ, aŭ ruinat jumătatea Franțeĭ, această cauză stă numaĭ în despădurirea, în tăerea în mod nebunește a pădurilor ocrotitoare munților din sus și din mijloc.

Nu e numaĭ un singur loc și rar unde pădurea e lovită.

E peste întinderea totală a Franțeĭ și în toate zilele.

In Aude, în Marna, în Morvan, în Auvernia, în Alpiĭ Savoieĭ și în Ceveniĭ, în Masivul Pireneeaŭ și în Charenta, pretutindenĭ și mereŭ pădurile cad și cu ele se duc hotarele de miĭ de anĭ ce ne ocroteaŭ împotriva furieĭ apelor.

Se golește în munte pe coastă și în cîmpie miĭ și miĭ de hectare, Icĭ și colo primejdiile sunt deosebite, dar primejdia e făcută din totalul lor, primejdia neînlăturată împotriva căreĭa trebue să ne ridicăm, dacă nu voim prin nemișcarea noastră, să contribuim la moartea uneĭ părțĭ a țăreĭ noastre, după cum am contribuit prin neprevederea noastră la ruina sa anuală.

Țăraniĭ pentru a mări pășunile proaste, cînd ar putea cu jumătate maĭ puțin pămînt maĭ bine îngrijit să capete pășune bune a nutri de două orĭ maĭ multe vite, țăraniĭ daŭ foc pădureĭ fără frică de pedeapsă.

Proprietarul o tae pentru a cîștiga un folos grabnic fără a se îngriji de a fi secat izvorul foloaselor viitoare.

Banda neagră a cumpărătorilor de pădurĭ, chĭar atuncĭ cînd le plătește cu preț ridicul de scăzut, găsește totdeauna mijlocul a cumpăra sute de miĭ de copacĭ carĭ întemeĭază pe ruinile uneĭ părțĭ de loc îmbogățirea scandaloasă a speculanților pe care legea nu-ĭ ajunge.

Comuna se ruinează ea însă-șĭ nimicindu-șĭ pădurile pentru ca membriĭ săĭ să nu scoată nicĭ măcar un napoleon din colțunul de lînă și calculatoare proastă, ea îșĭ dă bogăția eĭ cea maĭ sigură pentru cîțĭ-va bĭețĭ francĭ.

---

1) Introducerea din L'Eclair, an. 20. No. 6935 din 1907.

Industriaşul sleeşte în modul cel maĭ prostesc din lume două lucrurĭ asupra cărora interesul săŭ ar trebui să-ĭ dicteze să vegheze tot aşa din scurt, după cum veghează lada cu banĭ şi moştenirea acelora cărora el va lăsa industria sa.

In timp ce sleeşte materia primă dată de arborĭ, el sleeşte şi puterea motrice gratuită care ĭ-o daŭ apele îmbelşugate şi regulate.

Mariĭ proprietarĭ fonciarĭ, pentru a face faţă cheltuelelor ce luxul lor îl cere, pentru a mări veniturile lor, pentru a se descarca de dările puse pe copacĭ, vînd locul păduros pentru a scoate din el capitalul sorocit plasărilor nesigure, şi a căruĭ apărătorĭ hotărîţĭ ar trebui să fie eĭ ceĭ dintăĭ.

Ast-fel, oameniĭ dispoaĭe pe moştenitoriĭ lor de bunul care ar trebui din datorie să li-l lese neatins, în timp ce tot deodată eĭ ating existenţa comunităţeĭ, lăsînd în prada furieĭ apelor, pămîntul ce-l apăra pădurea.

Trebue totuşĭ apărată pădurea: scăparea chĭar a uneĭ jumătăţĭ din pămîntul francez ne-o ordonă.

Ronul, Loara, Garona, afluenţiĭ lor, torente şi rîurĭ tîrăsc numaĭ sfărămăturĭ şi cadavre. Munţiĭ aruncă văilor şi cîmpiilor apele omorîtoare şi eĭ le vor arunca de acum înainte tot maĭ teribile, atît cît eĭ vor fi pleşuvĭ, atît cît nu se va repara ochiŭ cu ochiŭ nesfîrşita reţea a pădurilor şi păşunelor carĭ ţineaŭ prinse zăpezile şi ploile.

Reînpădurirea să se facă de-a-dreptul prin îngrijirea administraţieĭ apelor şi pădurilor, comuna însă să şi vie în ajutorul puternicelor asociaţiĭ franceze, să se formeze societăţĭ pentru a o face, prevăzînd foloase pentru o perioadă hotărîtă.

Ceea ce trebue, ce e trebuinţă vitală, este ca reîmpădurirea să se facă, şi să fie o lege hotărîtă, prefăcută, întregită, puternică şi maĭ restrînsă care, să înlocuĭască regulamentele neaplicate şi să apere pădurea ocrotitoare contra tuturor celor carĭ lovind-o pe ea de moarte, lovesc de moarte o jumatate din ţara noastră.

Statul nu poate cumpăra toate pădurile şi niciĭ să le replanteze toate. Dar el poate şi trebue în acelaş timp să constrîngă regiunile să înceapă reînpădurirea, să apere pădurea rămasă, saŭ pe cale de replantare, saŭ replantată, căcĭ a apăra pădurea este a ne apăra toţĭ bunurile şi viaţa noastră.

Purtarea proprietarilor cu privilegiile nobile din noaptea de 4 August nu e maĭ frumoasă de cît ar fi purtarea proprietarilor de pădurĭ particulare saŭ comune, carĭ ar părăsi eĭ însă-şĭ o parte din drepturile actuale în folosul naţiuneĭ întregĭ şi carĭ ar cere, eĭ ceĭ dintăĭ, să pue *„pădurile de protecţie“* sub un regim forestier sever, ca legea să pue urmaşiĭ lor în neputinţă absolută a comite vre-odată greşelile ce eĭ le-aŭ comis.

Ceĭa ce se impune—călcînd adevărat un drept în fiinţă, dar protivnic dreptuluĭ fundamental ce are naţiunea de a trăi pe un pămînt neatins—ceea ce se impune este oprirea tăeturilor pe de-a întregul a pădurilor pe toată întinderea loculuĭ saŭ cel puţin în zonele ocrotite. Ca adăogire la această interzicere trebuincĭoasă, merită a înarma cu puterĭ extreme corpul forestierilor, în ce priveşte poliţia turmelor de vite rătăcind printre copacĭ orĭ prin locurile tăete, isprăvind opera stricăcĭoasă a omuluĭ.

Deja printre aceĭ carĭ ar părea că trebue să fie în numărul proprie-

tarilor orĭ a beneficienţilor ajunşi de legile restrînse, se arată o teamă în timp ce-şĭ mărturisesc prin jalbe şi cererĭ, trebuinţa de a fi ocrotit, a fi apărat, chĭar împotriva sa însă-şĭ la nevoe.

Mulţĭ proprietarĭ fonciarĭ, agricultorĭ, ţăranĭ, industrialĭ se întreabă dacă nu sunt eĭ făptuitoriĭ acestor nenorocirĭ ce ne apasă. Nu e de cît o voce neînţeleasă încă şi care exprimă numaĭ în mod nesigur voinţa uneĭ fiinţe colective a căror energiĭ se trezesc la apropierea morţeĭ şi consimţesc de pe acum la leacurile eroice.

La acest glas, se adaogă, astă-zĭ înaltul mare glas al apelor distrugătoare, glasul lugubru al inundaţieĭ, care omoară oamenĭ şi distruge lucrurĭ.

Trebue să li se răspundă. Şi pentru a zice cuvîntul de scăpare, nu e alt glas maĭ puternic de cît al legeĭ, care va face să răsară din pămîntul francez ocrotit, Pădurea ocrotitoare.

Aşteptăm să poruncească acest glas.

Abel Ballif
Preşedintele Touring-Club din Franţa.

STUDII FILOLOGICE

XIV.

Elemente germane în limba romînă.

Başcaleţ. Subst. Pl? 'Pungă de pînză'. Viciŭ 18 b.—Et.: Variantă a luĭ *başcanĭeţ*.

Başcanĭeţ. Subst. Pl.? 'Jaşcăŭ, punga de pĭele saŭ beşica de porc, în care ţîn tăbac'. Viciu 18 a. — Et.: *Büchse*+ - *an*+ - *eţ*.

Biscan. Sust. Pl.? 'Mută, mică cassă, de cruţat banĭ'. Viciu 19 b.—Et.: *Büchse*+ - *an*.

Busconĭŭ. Subst. Pl.? 'Pungă de banĭ?' Viciu 24 b.—Et.: *Büchse*+ - *onĭŭ*.

Căşîtă. Subst. fem. Pl.? 'Cutie'. Şez. II 186.—Et.: *Kassette* +*căşĭ*=pl. dela *casă*.

Căşleaţă. Subst. fem. 'Ursoaĭcă, băgeagă în pod prin care ese fumul, la case ordinare.' Săghinescu, Vocab. rom. 48.—Et.: *Cahleaţă* cahlă (Şez. II 151)=german *Kachel*+*coş*.

Milduesc. Vb. trans. Vizez.—Am stat vreun cĭas până cînd ni *s-aŭ milduit* pasporturile. Kogălniceanu, Scrisorĭ, în Conv. Liter. 1902 p. 792.—Et.: *Melden*.

Şoalchină. Subst. fem. Pl.? 'O cupiţă, zic maĭ ales la cea de porcelan'. Viciu 78.—Et.: *Schale*.

Şofeĭŭ. Subs. eterog. Pl. *şofee*. Baquet. Damé, Terminologie.—Et.: *Schöpfen* a scoate apă, *Schöpfeimer* cĭutură.

Tăşue. Subst. fem. Pl. *tăşuĭ*. Pungă de Pĭele. Weigand, Jahresbericht VI 81 a.—Et.: *Tasche*+ - *ue*.

Teşilă. Subst. fem. Pl.? Accentul? Petit sac, bourse faite

d'une vessie, bourse en peau, bourse à tabac. Damé.—Variante: *teşil*, *tecşilă*, idem Damé. Et.: *Täschel*.—Din *tecşilă*, simţit ca derivat prin *ilă*, s-a derivat *tecşoiŭ* idem Damé.

Ţăghiŭ. Subst. m. Ied. Damé.—Variante: *Ţîguĭŭ* ied de un an. Weigand, Jahresbericht III 329 a.—Et.: *Zicke*, *Ziege*.

G. Pascu.

DĂRI DE SAMĂ

Buletinul istoric asupra Româniĕĭ din „Revue Historique".— D-l A. D. Xenopol a publicat în volumul XCVI din 1908 a revisteĭ franceze «La Revue Historique» o lungă şi cuprinzătoare analiză a tuturor scrierilor istorice apărute în România de la 1899 pînă la 1907. In această dare de samă d-l Xenopol analizază peste 250 de scrierĭ, atît volume cît şi articole de reviste, a căror cuprins îl dă pe scurt, adăugînd aprecierĭ asupra acestor publicaţiĭ. Cîte-va din ele le analizază maĭ pe larg, precum bunăoară, *Histoire de la langue roumaine* de Ovid Densuşianu; în ceĭa ce priveşte partea istorică, scrierea luĭ Fischer asupra origineĭ poporuluĭ romîn: *Die Herkunft der Rumaenen* şi *Geschicte des Rumaenische Volkes*.

Toate scrierile sînt citate în note cu titlurile romîneştĭ, anul apariţiuneĭ volumuluĭ şi întinderea luĭ în paginĭ. Este un repertoriŭ critic aproape complect asupra literatureĭ istorice romîneştĭ pe timpul de opt anĭ. La Revue Historique, conţine de aceste buletine de-ale d-luĭ Xenopol de la 1885 în coace, maĭ întăĭ, pe fie-care an; în timpurile din urmă ocupaţiile cele numeroase ale d-luĭ Xenopol l-a silit a distanţa maĭ mult aceste buletine, dar analiza lucrărilor istorice apărute în România nu a fost întreruptă nicĭ un moment, aşa că aceste buletine alcătuesc un repertoriŭ critic asupra tuturor scrierilor istorice apărute în România timp aproape de un patrar de vĭac

Ar fi de dorit ca aceste buletine care ar alcătui două marĭ volumurĭ să fie traduse şi tipărite în romăneşte.

Este, în felul eĭ, una din lurările cele maĭ însemnate ale directoruluĭ nostru, dar în România este aproape necunoscută, pe cînd în străinătate ea formează cea maĭ serioasă bază de informaţiunĭ asupra istoriografieĭ romîne. Reproducem din acest buletin partea privitoare la istoria limbeĭ romîne de Ovid Densuşianu:

„**Chestie romănească.** Tînărul şi învăţatul filolog Ovid Densuşianu, care a făcut studiile sale superioare la Paris, a întreprins o operă măreaţă şi grea, *Istoria limbeĭ romîne* al căruĭ prim volum, tratînd despre izvoarele eĭ, de-abea a apărut pînă acum. Nu vom analiza această operă din punct de vedere filologic, nu

e de competința noastră; dar istoria limbeĭ romîne poate servi să limpezească chestiunea de a ști dacă Romîniĭ aŭ locuit Dacia fără întrerupere dela cucerirea romană și pînă în zilele noastre, saŭ dacă după spusa luĭ Flavius Vopiscus, eĭ n-aŭ părăsit țara lor originară în timpul cînd împăratul Aurelian retrase legĭunile romane din Dacia.

«In acest caz, poporul și limba romînă s-ar fi format la sud de Dunărea și Romîniĭ n-ar fi revenit să ocupe Dacia decît cu începerea veaculuĭ al XII, epocă în care îĭ găsim pentru prima oară pomenițĭ în documente. D-l Densușianu zice că părăsirea Dacieĭ de administrația și legiunile romane în epoca aureliană avu de urmare, dezorganizarea orașelor. Ceĭ carĭ rămaseră în țară, reprezentaŭ maĭ cu seamă populația rurală, legată de pămînt, și ducînd o viață maĭ simplă. Apoĭ, autorul, după ce a studiat în toate detaliile posibile și cu o știință însemnată toate elementele limbeĭ latine populare, din care derivă limba romînă, conchide:

«In expunerea ce am făcut-o am admis deodată că Dacia «a fost totdeauna locuită de o populațiune romînească contrar «celor ce susțin cîțĭ-va filologĭ și istoricĭ».

«Ne putem mira dar cu drept cuvînt, cînd vedem pe d-l Densușianu restrîngînd afirmația sa și zicînd că: «punctul în care e de acord cu Roessler (cel maĭ îndărătnic susținător al părăsireĭ Dacieĭ) este că centrul formăriĭ Romînilor trebue pus la sudul Dunăriĭ». Chestiune, în care părerea sa se deosebește de a luĭ Roessler, este aceĭa a păstrăreĭ unuĭ oarecare element romînesc la nordul Dunăreĭ chĭar după veacul III-lea. Aceasta e singura concesie adevărată ce el o face teorieĭ continuitățeĭ, pe care maĭ întăĭ pare a o susținea pe de a întregul. Această părere a d-luĭ D. se reazemă principal pe faptele limbistice ce le studiază la § 104 din lucrarea sa. In acest paragraf, autorul, pentru a stabili formația limbeĭ romîne în vechĭa Illirie, susține că *actualul* daco-romînul (de față) are puncte de asemănare fonetică cu dialectul romîn din insula Veglia din Istria. Insă faptele constatate de autor (schimbarea luĭ *ct*, *cs* în *pt* și *ps* și a luĭ *gn* în *mn*, care de altmінterĭ nu e statornic) sunt după cum le recunoaște el însușĭ prea puțin numeroase pentru a îndreptăți această încheere.

«Vegliotul ne e din nenorocire prea puțin cunoscut, zice d-l D. pentru ca noĭ să putem vedea pînă la ce punct se apropie de l. romînă.

«D-l D. adaogă la acest argument, a căruĭ slăbicĭune o simte, cîteva considerărĭ limbistice scoase din formele albaneze (illiriene) ce s-ar cuprinde în daco-romînă și carĭ n-ar fi putut pătrunde în acest idiom decît în urma uneĭ învecinărĭ a raselor illiriene și romîne. Vom observa că ipoteza d-luĭ D. care vrea să explice această influență principală a limbeĭ albaneze asupra daco-romîne numaĭ prin «locuirea Romînilor în apropierea Albanejilor și prin traĭul împreună a Romînilor cu Albanejiĭ», nu e de susținut».

In adevăr, o asemenea conlocuire, ușor sfărămată prin emigrarea Romînilor în Dacia, n-ar fi putut avea de efect decît o înrăurire asupra vocabularuluĭ și nu asupra formelor gramaticale și sintaxice a limbeĭ, carĭ nu se modifică decît în urma uneĭ încrucișărĭ, a uneĭ contopirĭ a două saŭ maĭ multe rase într-una singură. Neapărat dar trebue să admitem, ca cea maĭ posibilă, ipoteza d-luĭ Hasdeŭ care susţine, cu multă dreptate după noĭ, că poporul dac, fiind de origină thraco-illirică a întrodus în formaţiunea limbeĭ romîne elementele adîncĭ carĭ-ĭ daŭ astăzĭ maĭ multe puncte de contact cu limba albaneză.

In orĭce caz, felicităm pe tînărul autor, pe care am avut fericirea a-l număra printre eleviĭ noștri la Universitatea din Iașĭ, pentru puternica sa contribuire la studiul originilor romîneștĭ.

A.

CRONICĂ

Oracolul dela Leipzig.—Ştiţĭ pentru ce merge așa de răŭ dicţionarul Academieĭ? Pentru că poporul romîn a avut neprevederea de a nu consulta la timp pe oracolul dela Leipzig. Dar..... mieux vaut tard que jamais. Decĭ Convorbirĭ Literare s-aŭ făcut interpretul neamuluĭ adresîndu-se d-luĭ Gustav Weigand cu rugămintea de a-șĭ spune «părerea» cu privire la «fixarea limbiĭ noastre în Marele Dicţionar al Academieĭ». La «chemarea» Convorbirilor, Oracolul dela Leipzig răspunde grav și misterios «Despre dialectele romîneștĭ».

Intr-o limbă neromînească cu totul caracteristică, d. Weigand spune cele maĭ marĭ enormităţĭ fonetice: «dentalele *t*, *d*, înainte de *e*, aŭ devenit *palatale africate*», «pronunţarea luĭ *ce*, *ge* este *maĭ mult palatală decît dentală*», «pronunţarea maĭ *îngustă* a luĭ *s*», «*slăbirea* luĭ *s* în *z*», «ceva cu tot [sic!] caracteristic pentru Moldova este sunetul maĭ *adînc* al luĭ *ă* de la sfîrșitul cuvintelor», «sunetul *ș* (la Moldovenĭ) are un caracter *tare* și *curat dental*», «*v* înainte de *u (o)* se preface într-*un sunet aspirat (hulpe-vulpe)*», «dialectul muntean formează baza limbiĭ literare și de aceĭa arată maĭ puţine abaterĭ dela aceasta». Aceste comediĭ arată că d. Weigand habar n-are de fonetică, și totuș d-sa are pretenţiĭa de a studia dialectele romîneștĭ! Dar acest articol maĭ cuprinde și alte... oracole. Cu o ocazie recentă d. Weigand «combătea» o părere după care prefacerea luĭ *n* în *r* în romînește ar fi în legătură cu aceĭaș prefacere la popoarele romanice și s-ar datori migraţiunilor păstoreștĭ. Totuș în acest articol d-sa afirmă, fără pic de dovadă, că «se prea poate ca așa numitul rotacism ... să fi fost o tendinţă provenită din partea unuĭ popor străin—în cazul acesta probabil Toschiĭ». Articolul se termină cu o tiradă la adresa etimologiștilor: «singura cunoștinţă

a regulelor fonetice (ba maĭ sînt și uniĭ carĭ cred și în legĭ fonetice) nu-ĭ de ajuns pentru cercetările etimologice, la care se încearcă așa de mulţĭ diletanţĭ și începătorĭ, de izbutesc să dea la iveală cîteodată năzbîtiĭ [acest cuvînt e o perlă metaforică menită a înlocui pe «prăpăstiĭ», pentru variaţie de stil] așa de marĭ; aci se maĭ cere și multă *pătrundere*, *experienţă*, marĭ (sic!) cunoștinţĭ limbistice, și maĭ ales pentru cercetărĭ în limba romînă».

Tirada aceasta este menită a da cetitoruluĭ iluzia că d. Weigand e un grozav etimologist. Totușĭ d-sa n-a reușit să lămurească bine nicĭ istoria unuĭ singur cuvînt, după cum se exprimă cu toată dreptatea și d. Ov. Densușianu (Buletinul Societăţiĭ Filologice 1907 p. 12). In Kritischer Jahresbericht d. Weigand derivă, de pildă, pe *pipotă* din *pipă*. Se poate concepe o maĭ mare elucubraţie?

Dar în sfîrșit, după toate acestea te-aĭ aștepta ca d. Weigand să spue ceva tocmaĭ despre «fixarea limbiĭ noastre în Marele Dicţionar al Academieĭ». Doar de asta s-a adresat poporul romîn la d-sa! Totușĭ nimic! Ca un om de «multă pătrundere, experienţă, marĭ cunoștinţĭ» în... practica vieţiĭ, oracolul nostru amînă răspunsul, căcĭ știe el bine că «consultaţiile» repetate.... rentează. (Te pomeneștĭ că i se îndoește orĭ chĭar întreește subvenţia anuală de *zece miĭ* de leĭ pe care o încasează dela noĭ pentru scopurĭ... bulgăreștĭ).

Orĭcum, eŭ mă bucur foarte mult că d. Weigand apare tot maĭ des în publicaţiĭ romîneștĭ, căcĭ numaĭ așa se vor putea convinge și profaniĭ de cît de lipsit de pricepere, dar plin de invidie, este acest «specialist romîn». Doar... toată pasărea pe limba eĭ pĭere...

G. Pascu.

In curînd va apare în editura librărieĭ Iliescu-Grosu volumul de poeziĭ de *Riria*, care conţine reeditarea *Cînturilor nouă*, a căror primă ediţiune s-a istovit, precum și toate poeziile scrise de autoare de la 1902 în coace. Volumul va fi precedat de o prefaţă de d-l A. D. Xenopol, în care d-sa va atrage luarea aminte asupra frumuseţelor de formă și cugetărilor adîncĭ întrupate de autoare în plăzmuirile eĭ.

In editura «*Librăriei Scoalelor*» *C. Sfetea*, Bucureştĭ a apărut:

V. Alecsandri.—Despot Vodă, 1908. 1 vol. 192 p. Pr. 1 leŭ.

Bucura Dumbravă.—Haĭducul, traducere de *T. N.*, 1908, 1 vol. 456 pag. Pr. 2 leĭ.

In editura librărieĭ «*Leon Alcalay*», în afară de publicaţia eĭ «Biblioteca pentru toţĭ» care cuprinde diferite opere de însemnată valoare, pe un preţ de 30 b. volumaşul, a maĭ apărut:

Ioan Minulescu.—Romanţe pentru maĭ tîrziu, 1908, 1 vol. 102 pag. Pr. 2 leĭ.

In editura revisteĭ «Ramurĭ», tipografia Sache Pavlovicĭ, Craiova, a apărut:

Elena Farago.—Şoapte din umbră (versurĭ), 1908, 1 vol. 104 pag. Pr. 1 leu 50 b.

Reviste noue.

Arta Romînă, revistă (pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură, sub direcţiunea d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ, (abonamentul 6 leĭ pe an).

Romănia Nouă, revistă lunară, sub direcţiunea d-luĭ *I. G. Calomeri*, abonament 10 leĭ anual, str. Episcopieĭ 3. Bucureştĭ.

Indrumarea, revistă pentru politică, literatură, ştiinţă, apare odată pe lună. Redacţia şi administraţia, Iaşĭ, str. Stefan cel Mare 9; abonamentul 5 leĭ pe an.

Frăţia romănească, revistă culturală şi politică, naţionalist-democrată, sub direcţia unuĭ comitet, Iaşĭ, str. Alexandri; abonament 6 leĭ pe an.

Rumana esperantisto, organ al societăţiĭ esperantiste romîne. Bucureştĭ, str. I. C. Brătianu No. 5: abon. 4 leĭ pe an, ca membru în societate 6 leĭ pe an.

Viitorul Social, revistă lunară. Directorĭ: Dr. C. Racovski, George Grigorovicĭ şi M. G. Bujor; administrator Ioan Sion, str. Sft. Teodor 31, Iaşĭ, abon. 10 leĭ.
Revista din Iaşĭ. Director *Ilie Bărbulescu*, abon. 10 leĭ.
Familia Romînă, revistă săptămînală ilustrată. Proprietar-editor Lucian Bolcaş, Budapesta II, strada Csáky, 23. Abonament 10 coroane şi 12 leĭ pentru Romania.
Biblioteca Modernă. Director Vasile Alexandrescu, Bucureştĭ str. Biserica Eniĭ 7. Abonamentul 10 leĭ, ediţia de lux 20 leĭ.
Revista absolvenţilor şcoalelor comerciale, str. Palat No. 1, Iaşĭ, abonament 6 leĭ pe an.
Sportul, publicaţiune lunară a societăţiĭ sportive. Calea Victorieĭ 41 Bucureştĭ. Exemplarul 50 banĭ.

ANUNCIURI

Medalia comemorativă, bătută cu ocazia împlinireĭ a 30 de anĭ de la luarea Griviţeĭ şi eliberarea Bulgarieĭ, 30 August 1877—1907.

Comitetul de iniţiativă:

Preşedinte: A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Academieĭ; *membri:* General P. Botez, T. T. Burada, Lt. Col. G. Tereuzescu, Lt. Colonel Alex. I. Jippa, C. N. Paraschivescu, Lt. Col. în garda civică, Maior Al. Cujbă, Căp. K. P. Cernea, Căpitan Flexi, Căpitan Dumănescu, A. D. Atanasiu.

(Medaliile se găsesc la toate librăriile din ţară. Depozit general la Librăria „Autoriĭ Romînĭ" Iaşĭ).

LUPTA PENTRU VIAŢA

REVISTĂ SOCIOLOGICĂ şi LITERARĂ ILUSTRATĂ

redactată de N. A. BOGDAN

Au apărut două volume complecte pe aniĭ 1903—1905, conţinînd 450 paginĭ, cu peste 200 articole, studiĭ sociologice şi de economie naţională, nuvele, piese teatrale, poveştĭ, schiţe istorice, documente, versurĭ, amintirĭ din teatru, anecdote, etc. *Peste 100 Ilustraţiĭ.* Preţul ambelor volume *5 lei*, franco. Un singur volum *2 lei 50*, franco.

A se adresa d-luĭ **N. A. BOGDAN** *str. Albineţ No. 2 — Iaşĭ.*

IAŞI
Tipografia „Progresul" A. Grünberg Str. Stefan cel Mare 9
1908

ANUL XIX. Maiŭ 1908 No. 5

ARHIVA

ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ

DIN IAŞI

APARE ODATA PE LUNA

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL:

Pentru orĭce priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ.

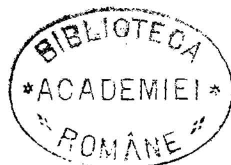

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1908

A R H I V A

Organul Societăţii Stiinţifice şi Literare din Iaşi

ABONAMENTUL:

Ediţia de lux : 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ
Ediţia : obişnuită 10 leĭ pe an în ţară şi străinătate.
1 număr 85 banĭ

Domniĭ abonaţĭ sînt cu stăruinţă rugaţĭ să binevoĭască a trimite abonamentul la revistă pe anul curent.

Toate ziarele şi revistele care reproduc diferite articole din „Arhiva" sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

Eminentul nostru stilist şi prozator d-l **N. Gane,** a scos a doua ediţie din însemnata operă **Infernul,** de *Dante*, Traducere în versurĭ, deplin revăzută şi îndreptată. (1 vol. 350 pag. pr. 3 leĭ 50 b. Librăria Iliescu, 1907, Iaşĭ.

Bibliografiĭ

Caton Theodorian. — Sîngele Solovenilor, Minerva, Bucureştĭ, 1908, 1 vol. 250 pag. Pr. 1 leu 50 b.

Eugeniu Boureanu.—Povestea lăcrămĭoareĭ, Editura Iliescu-Grossu, Iaşĭ, 1908, 1 vol.

Gh. Necşanu. —Apoteoza meseriaşuluĭ, Iaşĭ, 1908. Pr. 50 b.

Emil Maur.—Satira ĭubireĭ—scrisoare cătră o bogată (versurĭ), Galaţĭ 1908, Pr. 60 b.

I. L. Caragiali.—Novele, povestirĭ.—Minerva, Bucureştĭ. 1908, 1 vol. 253 p. Pr. 1 l. 50.

M. Sadoveanu.—O istorie de demult, Minerva, Bucureştĭ 1908, 1 vol. 250 pag. Pr. 2 leĭ.

V. Alexandri.—Opere complecte.—Poeziĭ populare ale Romînilor. Minerva, Bucureştĭ, 1 vol. 263 pag. Pr. 1 leŭ 50.

Mihail Eminescu. — Proză. — Libraria Scoalelor C. Sfetea, Bucureştĭ, 1 vol. 165 pag. Pr. 1 leŭ.

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

Anul XIX. Maĭ 1908 No. 5.

Paginĭ sîngeroase din istoria Peninsuleĭ Balcanice

(Urmare)

Romanos II în anul 1031 a fost zugrumat în baĭe după îndemnul suroreĭ sale Zoe. Romanos IV a fost detronat în anul 1071 de fiul săŭ Mihail VII, care ca culme a amoruluĭ filial porunci scoaterea ochilor tatăluĭ săŭ.

Să terminăm aceste scene oribile, cu peirea luĭ Andronic I din dinastia Comnenilor (1184—1185). Andronic după o vĭaţă aventuroasă printr-o revoltă militară a fost numit epitrop al împăratuluĭ nevîrstnic Alexiu II, care avea abĭa etatea de 13 anĭ. Avînd puterea în mînă, nu întîrzia a otrăvi pe Maria, sora împăratuluĭ, apoĭ a zugruma pe împărăteasa văduvă, mama împăratuluĭ. Cadavrele aŭ fost aruncate în Bosfor. Indată după acest dublu asasinat veni rîndul nevîrstniculuĭ împărat. Andronic calcă cu picioarele cadavrul băĭeţaşuluĭ asasinat. Domnia sa cea scurtă nu a fost decît un şir neîntrerupt de cruzimĭ dintre cele maĭ bestiale. O întîmplare curioază scăpa în cele din urmă imperiul de acest monstru. Cine-va profetizase împăratuluĭ, că numele de Isac îĭ va periclita vĭaţa şi tronul. Zbiriĭ săĭ se apucară să aresteze toate persoanele maĭ marcante carĭ purtaŭ numele de Isac. Intre alţĭ, aceştĭ zbirĭ aŭ încercat a aresta şi pe un anume Isac Angelos în palatul săŭ. Angelos se opune, omoară pe un zbir şi se refugiază în biserica Sînta-Sofia, punîndu-se sub apărarea aziluluĭ sfînt al acestuĭ locaş. O mulţime enormă se adună spre a-l apăra; emoţiunea creşte, poporul sătul de atîta tiranie striga: «moartea luĭ Andronic; să trăĭască împăratul Isac Angelos!» Poporul se înarmează şi porneşte spre palat. Andronic abĭa a avut timp a se dezbrăca de vestmintele imperiale şi a se refugia într-o barcă împreună cu soţia sa Agnesa, fiica regeluĭ Franţeĭ, abĭa în etate de doĭ-spre-zece anĭ şi cu amanta sa, o actriţă de teatru. Dar

persecutoriĭ luĭ îl ajunseră, îl legară şi-l readuseră la Constantinopole. Isac îl predă furieĭ poporuluĭ. Plebea setoasă de sînge, îĭ zmulse barba, îĭ zdrobi dinţiĭ în gură, o mînă ĭ-a fost tăĭată şi atîrnată pe eşafodul oraşuluĭ, în fine nenorocitul fu aruncat într-o închisoare subterană şi lăsat acolo două zile fără hrană. A treĭa zi călăiĭ îl scoaseră afară, îĭ scoaseră un ochĭŭ, îl îmbrăcară în nişte zdrenţe ce purtaŭ numaĭ sclaviĭ, îl aşezară întors pe o cămilă şi-l plimbară prin stradele capitaleĭ, prada tuturor maltratărilor din partea plebeĭ brutale. In sfîrşit a fost dus la hipodrom şi acolo atîrnat de picioare cu capul în jos între doĭ stîlpĭ. Nenorocitul nu a scos nicĭ un ţipăt, nicĭ un geamăt, murmurînd incontinuu următoarele cuvinte: «Doamne, fie-ţĭ milă de mine; pentru ce sfărmaţĭ voĭ o trestie frîntă?» In fine se apropiară doĭ mercenarĭ italienĭ, carĭ îl străpunseră cu spadele lor, scăpîndu-l ast-fel de groaznicele chinurĭ. Cadavrul ciuntit a fost aruncat în groapa circuluĭ, care era destinat pentru cadavrele animalelor sălbatice.

In deobşte, prea puţinĭ împăraţĭ bizantinĭ aŭ murit de o moarte naturală; maĭ tot-deauna asasinatul aduse succesiunea la tron.

In anul 1204, Cruciaţiĭ cuceriră Constantinopole şi întemeĭară un imperĭu latin. Doĭ anĭ în urmă, Balduin, împăratul nouluĭ imperĭu a căzut în mînile Valahilor. Regele valah, tăĭa prizonieruluĭ mînile şi picĭoarele; ast-fel ciuntit fu aruncat pe un maidan, unde abĭa după maĭ multe zile de suferinţĭ groznice şĭ-a dat sufletul. Ultimul împărat al degeneratuluĭ imperĭu bizantin Constantin XI, muri ca un eroŭ în anul 1453 sub ruinele capitaleĭ sale cucerite de Turcĭ. Capul săŭ tăĭat fu expus pe o lancie la poarta Sfinteĭ Sofia prefăcută în moschee muzulmană.

Aruncînd o privire retrospectivă asupra istorieĭ imperĭuluĭ bizantin, nu găsim decît crime fioroase, asasinate laşe, corupţie şi decadenţă. Era ceva patologic în moravurile acestuĭ stat. Impăraţĭ bizantinĭ, cu rare excepţiunĭ, parcă eraŭ nişte criminalĭ născuţĭ, orĭ sugestionaţĭ de crimele predecesorilor lor. Bizantiniĭ aŭ trăit în sînge şi s'aŭ înecat în sînge.

Urmaşiĭ lor Turcĭ, aŭ şi eĭ o istorie foarte sîngeroasă: revolte de palat, detronărĭ şi asasinărĭ de Sultanĭ, măcelurĭ, războaĭe sîngeroase; dar nu cred că aŭ întrecut vre-odată orgiile pătimaşe ale Bizantinilor. Măcelul cel maĭ îngrozitor la Constantinopole sub stăpînirea turcească a fost în anul 1826, cînd Sultanul Mahmud II stîrpi pe Ienicerĭ. Peste 20.000 de Ienicerĭ fură măcelăriţĭ. Aceştĭ pretorianĭ dispuneaŭ de tronul turcesc după bunul lor plac; patru Sultanĭ şĭ-aŭ pĭerdut vĭaţa şi tronul căutînd a-ĭ desfiinţa. In sfîrşit îĭ ajunse şi pe eĭ Nemezisa.

Istoria Serbilor este scrisă cu şivoae de sînge. Crime sîngeroase foesc atît în istoria lor medievală, cît şi în cea modernă. Să răscolim cîte-va epizoade sinistre. Vladimir care a domnit între aniĭ 1010—1015, fu ucis de cumnatul săŭ Vladislav rege-

le Bulgarilor chĭar la poarta bisericeĭ din orașul Prespa, unde se refugiase. Acest Vladislav era un nebun însetat de sînge, căcĭ se urcase pe tron peste cadavrul unuĭ alt cumnat al său, anume Radomir, fratele neveşteĭ sale, care era fiica regeluĭ bulgar Samuil. Dar remușcările pentru atîtea crime comise nu întîrziară; căcĭ numaĭ doĭ anĭ în urmă murì nebun.

Cel maĭ mare domnitor al Serbilor, ţarul Ştefan Dușan, încredinţă pe patul morţiĭ pe fiul său nevrîstnic, Uroș (1355-1367) luĭ Vucașin, ruda sa de aproape și vasal puternic în Macedonia. Vucașin călcă jurămîntul în curînd. Intr-o zi învită pe nepotul său Uroș la o vănătoare, într-o pădure, îl ucise în mod mișelesc și îngropă cadavrul chĭar pe locul asasinatuluĭ. Uniĭ istoriografĭ sîrbĭ susţin că despre acest asasinat a știut propria sa mamă. Uzurpatorul Vucașin ocupă tronul celuĭ asasinat. Dar numaĭ doĭ anĭ în urmă, adică în anul 1391, îl ajunse zeiţa răzbunăriĭ. Plecînd în războĭŭ contra Turcilor, pe cînd tăbărise cu oștirea sa lîngă rîul Mariţa, fu surprins noaptea de către Turcĭ. In acest măcel periră 10.000 Sîrbĭ sub săbiile Turcilor, ĭar 5000 se înecară în rîul Mariţa. Vucașin în fugă fu asasinat de propriul său servitor, care observase că stăpînul său avea banĭ cu dînsul.

In ziua de 15 Iunie 1389 avu loc memorabila bătălie de pe cîmpul Mierliĭ (Cosovo) în Serbia veche, cea maĭ sîngeroasă ce s-a dat în cursul secolelor în peninsula balcanică. Această bătălie întemeiă în mod definitiv domnia turcească în Europa. Ultimul ţar sîrbesc Lazăr, învins și făcut prizonier, fu decapitat înaintea luĭ Amurat I care și el fusese rănit mortal.

Incă un tabloŭ groaznic din istoria medievală a Serbieĭ, devenită vasală Turcilor. Despotul George Brancovici (1427—1456) voind a scutura jugul turcesc, alergă după ajutor la Ungaria și la Veneţia. Turciĭ aflînd despre intenţiile sale, iĭ năvăliră în ţară, iĭ cucerìră capitala Semendria și luară în robie pe ceĭ doĭ fiĭ aĭ săĭ Gergiŭ și Ştefan, împreună cu nevastă-sa Irena. După cîţĭ-va anĭ de robie, Sultanul Murad II retrimise luĭ Brancovicĭ pe ceĭ doĭ fiĭ împreună cu mama lor, dar scoţînd maĭ întăiu ochiĭ bĭeţilor băĭeţĭ. Nenorocitul de tată, cînd văzu pe ceĭ doĭ orbĭ înaintea luĭ, îșĭ pĭerdu cunoștinţa de groază și durere.

Intre fortăreaţa Belgraduluĭ și oraș există un loc spaţios numit Calimeidan, azĭ transformat într-un parc splendid, dar pe timpul Turcilor era un teren pustiŭ umplut cu numeroșĭ parĭ ascuţiţĭ. Cine poate număra miile de Sîrbĭ, carĭ șĭ-aŭ dat sufletul fiind trașĭ în ţapă pe aceștĭ parĭ?

Turciĭ după cucerirea unuĭ stat balcanic, de regulă stîrpiaŭ și dinastia domnitoare. Regatul Bosnieĭ fu năvălit în anul 1463 de Sultanul Mohamed II cu 150.000 de Ienicerĭ, cucerit, înecat în sînge; ĭar ultimul său rege Ştefan Tomașevicĭ fu decapitat. Aceiașĭ soartă aŭ avut-o cu vre-o șapte-zecĭ de anĭ maĭ înainte Bulgariĭ, cu ultimul lor rege Șișman.

Dar destule, prea destule paginĭ sîngeroase din istoria evu-

luĭ mediŭ a peninsuleĭ balcanice am răsfoit; să trecem la istoria modernă. Incepem cu Serbia, care cel dintăĭ dintre popoarele balcanice a scuturat jugul turcesc. Primul demnitor Cara George în anul 1817, a fost asasinat în mod mişelesc; pentru această crimă fu acuzat adversarul săŭ Miloş Obrenovicĭ, care-ĭ ocupă locul. Miloş Obrenovicĭ este nevoit a abdica în anul 1839. Fiul săŭ Milan, care-ĭ succedă, nu domneşte decît 26 de zile şi moare de tuberculoza. Urmă cel de-al doilea fiŭ Mihail, care sătul de intrigile de palat şi de uneltirile politice, abdică în 1842. Succedă Alexandru Carageorgevicĭ, fiul asasinatuluĭ Cara George, dar este detronat în anul 1858. Bătrînul Miloş Obrenovicĭ se urcă pentru a doua oară pe tron şi moare în anul 1860 de moarte naturală. Iĭ succedă pentru a doua oară fiul săŭ Mihail, care expiră în anul 1868 sub revolverele şi ĭataganele asasinilor plătiţĭ de detronatul Alexandru Carageorgevicĭ. Succesorul săŭ Milan după o domnie destrăbălată fu silit să abdice în anul 1889; ĭar fiul săŭ Alexandru împreună cu nevasta luĭ Draga, cad cĭuruiţĭ de gloanţe şi de înţepăturĭ de săbiĭ ofiţereştĭ, în noaptea sîngeroasă de la 28 spre 29 Maĭ 1903. Tronul sîngeros este ocupat de Petre I, fiul detronatuluĭ Alexandru Carageorgevicĭ.

Groaznic tabloŭ! Dintre ceĭ şapte domnitorĭ aĭ Serbieĭ moderne, treĭ mor asasinaţĭ, doĭ mor în surgun, şi numaĭ doĭ mor ca domnitorĭ pe tron—dar unul după ce abdicase acum odată, ĭar cel-lalt după o domnie de puţine zile.

Muntenegrul dela 1836—1851 a fost un stat domnit de mitropoliţĭ, cari în persoana lor întruneaŭ puterea bisericească şi pe cea laică. Primul prinţ laic Danilo I, (1851—1860) succedă ultimuluĭ mitropolit domnitor Petre II. Moare la Cattaro sub ĭataganul unuĭ asasin muntenegrean. Iĭ succedă Nicolae I, care şede încă astăzĭ pe tron.

Bulgaria modernă de la 1878, de cînd există, a avut pe prinţul Alexandru Battenberg, detronat şi decedat ca general austriac. Succedă Ferdinand de Coburg, care pînă astă-zĭ n-a fost atins de vre-o mînă criminală, spre fericirea Bulgarieĭ. Dar miniştriĭ cari aŭ pĭerit sub mîna ucigaşă nicĭ nu se maĭ pot număra, Stambulov, Belcev, Petcov, etc. etc.

Războaĭele din secolul trecut pe Peninsula Balcanică aŭ înghiţit maĭ multe victime, de cît toate cele-lalte războaĭe din Europa întreagă. Avem luptele desperate ale Serbilor pentru neatîrnare de la 1804—1817. Luptele Grecilor pentru independenţa de la 1821—1830. Luptele neîntrerupte ale Muntenegrenilor cu Turciĭ în tot secolul trecut. Răscoalele eterne din Albania, Bosnia şi Herzegovina. Luptele Francezilor sub mareşalul Marmont în Dalmaţia 1806—1814. Războaĭele ruso-turce de la 1806—1812, 1826—1829, 1853—1856, 1877—1878. Războĭul sîrbo-turc 1876, războĭul sîrbo-bulgar 1885, războĭul greco-turc 1897. Maĭ avem campaniile austriacilor în Dalmaţia 1869, în Bosnia 1878 şi 1880; insurecţiunile sîngeroase din Creta, masacrele continue din ulti-

miĭ anĭ în nenorocita Macedonia. Ce alt unghiŭ din Europa întreagă este oare maĭ inundat de sînge de cît Peninsula Balcanică?

Lîngă fortăreaţa Niş în Serbia se află un monument, unic în Europa; este *Gele-Kula* saŭ turnul ţestelor. In anul 1809, pe timpul luptelor pentru independenţă ale Serbilor, voevodul sîrb Stevan Singelicĭ care comanda 3000 de oamenĭ fu atacat de 80.000 de Turcĭ. Singelicĭ s'a improtivit cîte-va zile în şanţurile sale, dar văzîndu-se în cele din urmă pĭerdut, ca să nu cadă cu aĭ săĭ de viŭ în mînile inamiculuĭ, aprinse cu o descărcătură de pistol butoaĭele cu muniţie şi se aruncă în aer împreună cu toţĭ Sîrbiĭ şi Turciĭ ce se găseaŭ în redută. Turciĭ construiră pe acest loc un turn obtuz în patru unghiurĭ drepte, înalt ca de 15 metri. In cele patru păreţĭ sunt fixate 952 de ţeste de Sîrbĭ căzuţĭ în luptă, 17 rîndurĭ a cîte 52 capete la fie-care lature.

Istoriograful sîrb Costa Mandrovicĭ, dedică acestuĭ monument sinistru următoarele cuvinte profund simţite: «Cînd suflă vîntul, se aud din aceste capete scorburoase şoptind nişte vocĭ, cari aduc aminte trecătoruluĭ şi urmaşilor celor ucişĭ, cît este de glorios a muri pentru patrie ca şi eĭ să-şĭ ĭubească ţara şi să-şĭ sacrifice viaţa pentru ea.»

Paşa de la Niş, sub pedeapsă de moarte, interzise scoaterea acestor ţeste din turn. Totuşĭ ţăraniĭ sîrbĭ treptat aŭ scos multe capete şi le-aŭ îngropat prin cimitirele lor. In campania din 1877—78, cînd Sîrbiĭ cuceriră Nişul, s'aŭ scos şi s'aŭ înmormîntat cu solemnitate toate osemintele încă rămase înfipte în zidurile acestuĭ turn. Turnul însuşĭ, după ordinul guvernuluĭ sîrbesc a rămas pînă astă-zĭ neatins, spre a servi poporuluĭ ca semn al barbarieĭ turceştĭ. Gele-Kula este calvariul naţiuneĭ sîrbe.

(Va urma)

Dr. GEORGE MILETICIU

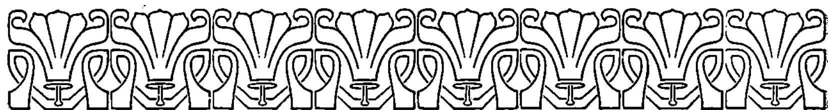

Lupta între Drăculeştĭ şi Dăneştĭ[1)]

Seria istorică a rivalităţiĭ în timpul domnieĭ luĭ Ştefan cel Mare 1457(6)-1504(8).—Schimbarea domnilor muntenĭ în acest răstimp se face de a dreptul, saŭ cel puţin prin începătura şi cu intervenirea domnitoruluĭ Moldoveĭ. Amestecul luĭ Ştefan începu cu lovitura dată luĭ Ţepeş, pe timpul tocmaĭ cînd acest domnitor ducea greaŭa luĭ luptă cu Turciĭ.

Care să fie însă cauza pentru care Ştefan cel Mare atacase Chilia odată cu Turciĭ, ceea-ce îĭ dă chĭar arătarea de a fi aliatul lor, şi face pe istoricul grec Chalcocondila să spună că Ştefan cel Mare provocase pe Turcĭ la acel atac [2)]?

La această întrebare credem că se poate răspunde, deşi nicĭ unul din tineriĭ noştri istoricĭ n-a atins-o măcar, crezînd greşit că istoria se desfăşură numaĭ din îngrămădirea de fapte peste fapte, de documente peste documente, fără scînteĭa gîndiriĭ care să le lege şi să le dea înţelesul şi rostul trebuitor. Dacă chiar pentru unele puncte vom fi nevoiţĭ să recurgem la ipoteze şi presupunerĭ, totuşĭ explicarea cauzală a evenimentelor, fără de care nu există istorie ştiinţifică, va răsări din analiza lor şi va mulţămi mintea.

Din faptele cunoscute pare a reeşi următoarea cauză a atacululuĭ Chilieĭ din partea luĭ Ştefan:

Pentru a fi sprijinit la domnia Moldoveĭ, Petru II, fiul luĭ Alexandru cel Bun, dăduse Chilia Ungurilor, cum spun maĭ toţĭ cronicariĭ moldoveneştĭ [3)]. Vlad Ţepeş trebuĭa cu atît maĭ mult să îngăduĭască această stăpînire a cetăţiĭ dunărene de Ungurĭ, cu cît l-am văzut plecîndu-se atît de tare sub eĭ, după dobîndirea tronuluĭ, şi căutînd să se încuscrească cu regele Ungarieĭ, ceea ce şi face [4)]. Ştefan cel Mare însă, pentru a răzbuna adăpostirea

---

1). Publicăm fragmente din această însemnată lucrare, care este prea voluminoasă pentru a fi cuprinsă în întregime în „Arhiva“.

2). Chalcocondila, p. 504.

3). Ureche, în *Letopiseţe*, I, pag. 111. O cronică rusească adusă de Engel, *Geschichte der Moldau*, pag. 127. Cronica slavo-rom., în traducere latină a luĭ Hasdeŭ: „Hic Petrus urbem Keleyam Ungris dedit“. (*Arh. ist.*, IV, pag. 6). Cron. Putneană adauge „ca să o apere în contra Turcilor“.

4). La 11 Fevruarie 1462, Vlad Ţepeş avea de gînd a lua pe ruda regeluĭ. La 4 Martie acelaşĭ an, el se însurase cu dînsa; căci de Tho-

luĭ Aron în Ungaria și zadarnica luĭ încercare de a-l prinde, caută să lovească pe Ungurĭ unde-ĭ durea maĭ răŭ, în stăpînirea vestituluĭ port dunărean, care fusese al Moldoveĭ în vremurile de maĭ înainte și a căruĭa stăpînire era așa de însemnătă, încît Turciĭ spuneaŭ, că «pînă cînd Romîniĭ stăpînesc Chilia și Cetatea-Albă, ĭar Unguriĭ Belgradul sîrbesc, pînă atuncĭ nu vom putea birui pe Creștinĭ» [1]), ĭar Ţamblac în ambasada luĭ la Veneţia, adauge despre aceste cetăţĭ, «că sunt așa de însemnate pentru Moldova, cheĭa pentru a redobîndi Crimeea (Mangopul), încît nu este nicĭ un chip de a o spune în cîte-va cuvinte» [2]).

Dar prin acest atac, Ștefan cel Mare știa că lovește în Vlad Ţepeș, și par'că el a vrut să împace pe domnul muntean cu gîndul lovituriĭ ce plănuise, de oare-ce în 1461 trimite la Vlad Ţepeș în solie pe logofătul Mihail, împreună cu un nobil polon, Muzilo de Buczacz, despre care solie nu ni se spune scopul eĭ, dar i se cunoaște fiinţa într-un zapis de datorie, dat de Polon boĭeruluĭ Mihail, soluluĭ luĭ Ștefan, pentru un împrumut de banĭ ce Buczacz luase dela el, în vremea cînd mergeaŭ călărĭ «în Basarabia (Ţara Basarabilor), Muntenia), în solie. Aceştĭ banĭ ĭĭ voiŭ restitui domnuluĭ Mihail, îndată după întoarcerea noastră din Basarabia» [3]). Că Ștefan cel Mare trimitea în solie la Vlad Ţepeș și pe un nobil polon, s'ar explica din faptul, că acest domnitor rămăsese în aceleașĭ bune relaţiĭ cu Poloniĭ, pe carĭ le avuse și tatăl săŭ Vlad Dracul, cînd se revoltase, cu sprijinul Polonilor, contra tătăluĭ săŭ Mircea cel Mare, 1396. Se înţelege că încercările luĭ Ștefan de a determina pe Vlad să jertfească Chilia nu aŭ izbutit, și că Ștefan a făcut prin această lovitură un act de vădită dușmănie și nerecunoștinţă în contra luĭ Vlad, care îl ajutase la ocuparea tronuluĭ moldovan împotriva luĭ Petru Aron, după cum spune Ureche [4]). Ştefan cel Mare adauge încă și călcarea recunoştinţeĭ la o dușmănească purtare. Domnitorul Moldoveĭ căutase să rîdice de pe sufletul săŭ această apăsare, prin solia luĭ Mihail Logofătul și a luĭ Muzilo de Buczacz.

In această legătură s-ar putea găsi,—bine înţeles numaĭ ca ipoteză, ĭar nu ca adevăr netăgăduit, care nu poate fi nicĭ-odată stabilit prin raţionare și presupunerĭ, ci numaĭ prin mărturisirĭ deadreptul ale izvoarelor vrednice de credinţă — cauza ataculuĭ Chilieĭ din partea luĭ Ștefan cel Mare.

Acest atac însă pe uscat, deodată cu acel al Turcilor pe

---

maisis spune în a doua scrisoare a luĭ din această dată (*Col. luĭ Traian*, 1882, p. 34): „Per dito Valaho, Dragul che hora e huomo del dito signor re et ha tolto una sua parente per molie".

1). Relaţia ieniceruluĭ sîrb, în *Arh. ist.*, I, 2. pag. 5.

2). Exarhu, *Ștefan cel Mare*, din 1462.

3). Acest zapis a fost publicat în maĭ multe rîndurĭ. Noĭ îl cunoaştem din Ulianitzki, *Materială*, I, pag. 58.

4). *Letopisețele*, I, pag. 137.

Dunăre, căzind împreună cu năvălirea cea mare a luĭ Mahomed II în Muntenia, ar fi trebuit să deschidă ochiĭ luĭ Ştefan asupra primejdioaseĭ sale întreprinderĭ, de a ajuta pe puterniciĭ Turcĭ în contra unuĭ principe creştin ce lupta împotriva lor. Şi această părere nu este numaĭ o apreciere a noastră, în care caz nu ar avea o mare valoare, ci ea frămîntă cugetele chĭar pe timpul luĭ Ştefan, şi tocmaĭ cu prilejul acestuĭ atac al portuluĭ dunărean. Anume într-o prea interesantă scrisoare din 2 Aprilie 1462 a guvernatoruluĭ din Caffa, către regele polon, găsim pe pristaviĭ cetăţiĭ din Crimea, că sunt foarte mîhniţĭ de faptul «că Ştefan Voevod, Domnul Moldoveĭ saŭ Valahieĭ Micĭ, se luptă cu Vlad Voevod, care poartă războĭŭ *fericit* cu Turciĭ. Cearta aceasta nu numaĭ ajută pe Sultan, dar ce e maĭ primejdios, *printr-însa capătă Turciĭ oare-cum intrare în aceste două Valahiĭ*, ceea-ce ar fi un foarte mare pericol pentru noĭ (Caffenziĭ), şi pentru alte ţărĭ vecine» [1]. Şi că ast-fel de gîndurĭ se purtaŭ pe atuncĭ şi prin mintea Romînilor din ambele ţărĭ, răsare din o scrisoare italiană din 4 Dec. 1476, amintită maĭ sus, care arată că, cu prilejul reîntronăriĭ luĭ Vlad Ţepeş, «popoarele moldovene şi muntene voesc ca ambiĭ Voevozĭ (Vlad şi Ştefan) să-şĭ *jure în acelaş timp iubire şi tovărăşie, aşa că toată ţara* (Moldova şi Muntenia) *să fie asigurată că Turcul n'aŭ să o maĭ poată supăra*» [2].

Cum de n-a văzut Ştefan, a căruĭa ţară era mult maĭ apropiată de primejdie, ceea ce Caffenziĭ vedeaŭ încă de aşa de departe; cum de nu a pătruns el, cu marea luĭ minte, ceea ce toţĭ Romîniĭ simţeaŭ în adîncul cugetuluĭ lor? Orĭ-ce altă consideraţie ar fi trebuit să reţie pe Ştefan de la provocarea cumpliţilor Turcĭ; căcĭ dacă chĭar dobîndirea Chilieĭ ar fi putut aduce foloasele cele maĭ marĭ, ele nu puteaŭ nicĭ-odată fi puse în cumpănă cu primejduirea chĭar a existenţeĭ Statuluĭ şi a poporuluĭ moldovenesc, care se arăta ameninţătoare şi cumplită în întruchiparea sălbaticilor închinătorĭ aĭ luĭ Mahomed.

Noĭ credem că în motive obiective, trase din fapte, nu este cu putinţă a se găsi cauza ataculuĭ Chilieĭ şi a duşmăniriĭ luĭ Vlad Ţepeş, cu atît maĭ mult că acest act de neînţelepcĭune politică este repetat de Ştefan în 1465, cînd era încă maĭ primejdios, de oare-ce Chilia trecuse, prin Radu cel Frumos, indirect în stăpînirea Turcilor, şi că Ştefan pune vîrf îndrăzneţeĭ luĭ purtărĭ, prin lovitura dată în 1471-1472 acestuĭ domnitor însuş, supusul şi credincĭosul Sultanuluĭ.

Dacă însă nu este chip de aflat, în împrejurările de fapt, cauza unor asemenea întreprinderĭ ale Voevoduluĭ moldovan,

1). Leopold Huber, *Documenta historica*, Varsoviae, 1861, I, pag. 5. Acest prea însemnat document a fost întrebuinţat pentru întăia oară de dl. N. Iorga: *Chilia şi Cetatea Albă*, pag. 125-126, fără însă a-ĭ pătrunde valoarea şi înnecîndu-l în o mulţime de altele ce n-aŭ nicĭ o însemnătate.

2) Maĭ sus, pag. 214. (Aceste referirĭ se rapoartă la Analele Acad.).

trebue să le atribuim numaĭ şi numaĭ elementuluĭ nedesfundat al personalităţiĭ şi al caracteruluĭ săŭ, întocmaĭ cum este cu neputinţă de înţeles nelucrarea luĭ Annibal în contra Romanilor, după strălucita luĭ izbîndă de la Cannae, de cît prin o slăbire năprasnică a voinţeĭ luĭ în momentul hotărîtor [1]).

Caracterul mareluĭ Domnitor al Moldoveĭ este dat de Ureche ca «gata să facă lucrurĭ marĭ», şi anume pe tărîmul luptelor, ca unul ce era «om războĭnic şi deapururea îl trăgea inima spre vărsare de sînge»; că «era totdeauna ca un leŭ gata spre vînat»; că «avînd inima aprinsă către lucrurĭ vitejeşti, i se părea că un an ce n-a avut treabă de răsboaĭe, are multă pagubă»; maĭ fiind apoĭ şi «nărăvit de norocul, care pînă atuncĭ făcuse de rar răsboĭ unde nu biruĭa» [2]). Astfel fiind croit Ştefan din plăsmuirile firiĭ, nu trebue să ne pară neînţeleasă despreţuirea ajutoruluĭ pe care l-ar fi putut afla în Vlad Ţepeş în contra Turcilor; apoĭ provocarea cumpliteĭ lor duşmăniĭ. Pare că Ştefan cel Mare ar fi singur de felul săŭ, în desfăşurarea vremilor, şi nu ar avea tovarăşĭ de îndrăzneală, între Romînĭ chĭar, pe Mihaĭŭ Viteazul şi pe Ion Vodă cel Cumplit, ĭar între ceĭ de alt neam pe Alexandru cel Mare, pe Carol XII, pe Fridrich şi pe Napoleon I, cărora numaĭ în parte li se potriveşte zicătoarea: «audaces fortuna juvat»; toate minţĭ puternice, caractere de fĭer şi braţe vînjoase, pentru care nicĭ o întreprindere omenească nu le părea peste putinţă şi care, ca şi Geţiĭ din vechime, se temeaŭ doar numaĭ ca cerul să nu cadă peste capetele lor!

Aşa credem noĭ că trebuĭe limpezită cauza care împinse pe Ştefan a se amesteca în trebile Ţăriĭ-Romîneştĭ. Limpezirea cauzelor este însă una din datoriile de căpetenie ale istoriculuĭ. Cînd el nu poate să le pătrundă pe deplin, trebue să întrebuinţeze toate elementele ce-ĭ procură izvoarele, pentru a îndeplini golul prin ipoteze; căcĭ fără această înlănţuire cauzală, nu există istorie ştiinţifică. In ştiinţele faptelor de repeţire, aşa numitele ştiinţĭ naturale, elementul care preface adunarea de material al observaţieĭ şi experienţeĭ în un sistem ştiinţific, este acel al legiĭ. Numaĭ cînd se descopăr legile fenomenelor şi cînd aceste sunt subsumate în formule abstracte, se poate spune că am făcut ştiinţă. Aşa şi în istorie, adunarea faptelor, orĭ-cît de bogată ar fi ea şi

---

1) Asupra acesteĭ întrebărĭ vezĭ cartea mea: *Theorie de l'histoire* Paris 1808, pag. 439.

2) Ureche în *Letopiseţe*, pag. 118, 123, 126 şi 145. D-l Gr. Tocilescu spune că Petre Aron ar fi căutat de la Ungurĭ adăpost la Vlad Ţepeş, ceea ce ar explica şi maĭ bine pornirea luĭ Ştefan cel Mare în contra domnuluĭ muntean; d-sa însă, la rugămintea ce ĭ-am făcut de a-mĭ indica documentul pe care îşĭ întemeĭază părerea şi care îmĭ este necunoscut, nu a putut reafla acel document.

orĭ-cîtă cheltuĭală de muncă ar fi pricinuit dobîndirea uneĭ vaste erudiţiĭ, nu alcătueşte încă ştiinţă istorică. Pentru aceasta, trebuĭe să se adaoge elementul serieĭ istorice, analogul legiĭ din ştiinţele naturale. Precum însă legea ĭea naştere prin abstracţie, aşa seria nu se alcătuĭeşte de cît prin legătură cauzală între faptele succesive. A se lăsa în părăsire acest element de căpetenie, este a se face în istorie treabă numaĭ de salahor, foarte meritorie, fiind-că e foarte grea, dar nu treabă de arhitect, care face să se bucure mintea de rezultatele proprieĭ eĭ lucrărĭ.

Ştefan decĭ scosese pe Vlad Ţepeş din scaunul Munteniеĭ, fiind că nu corespundea scopurilor sale momentane, aşa cum le concepea firea minţiĭ şi a caracteruluĭ săŭ. Dar bine înţeles, că Radu cel Frumos trebuĭa să corespundă încă şi maĭ puţin intereselor domnuluĭ moldovan, şi de aceĭa îl loveşte şi pe acesta şi-l alungă din scaun, înlocuindu-l cu un domnitor din familia rivală Drăculeştilor, cu Laĭot Basarab.

Acesta mănţine credinţa cît-va timp, pînă ce speriat de atotputernicia turcească trece în partea lor şi le ajută în contra luĭ Ştefan în cumpăna tocmaĭ cea maĭ grea a vĭeţiĭ luĭ, atuncĭ cînd fusese atacat de însuş Sultanul Mahomed. Indată însă ce Ştefan izbuti a respinge şi a doua năvălire turcească, el pătrunde în Ţara-Romîuească, de unde, împreună cu Unguriĭ, alungă pe Laĭot Basarab şi-l înlocuĭeşte cu Vlad Ţepeş. In această intronare a unuĭ domnitor, depus de el cu 14 anĭ maĭ înainte, noĭ vedem o tîrzie recunoaştere a uneĭ greşelĭ făptuite în tinereţe.

Dar Vlad Ţepeş este ucis de «necredincĭosul» Basarab. care se întoarce de peste Dunăre cu ajutor turcesc, însoţit de un nepot al săŭ de frate, Basarab cel Tînăr, un imitator în miniatură al cruzimilor luĭ Ţepeş şi căruĭa chĭar contimporaniĭ îĭ deteră numirea de Ţepeluş. Se vede că aceştĭ doĭ domnĭ Basarabĭ aŭ împărţit de la început domnia ţăriĭ în două; dar curînd după aceĭa stricîndu-se prietenia, saŭ maĭ bine zis tovărăşia, Laĭot Basarab Bătrînul trece în Transilvania, ĭar Ţepeluş, păstrînd tronul, urmează înainte a da mîna de ajutor Turcilor la prădăcĭunile lor.

Duşmănit însă fără încetare de Laĭot Basarab, Ţepeluş se hotărăşte să-l recheme în Muntenia ca să împartă ĭar domnia cu el, dînd luĭ Laĭot, după toate probabilităţile, ocîrmuirea Olteniеĭ şi pentru a o putea face, fără a supăra pe Pîrvuleştĭ, se încuscreşte cu dînşiĭ. De aicĭ s-ar explica sprijinirea dinastieĭ Basarab, în competirile la tron, pe un partid teritorial oltenesc, ceea ce împinge pe candidaţiĭ drăculeştĭ a căuta sprijinul lor în boĭerimea Munteniеĭ-Marĭ.

Ştefan cel Mare, bătînd însă pe Ţepeluş în întîlnirea de la Rîmnicu-Sărat, îl alungă diu scaun, făcînd să-l pĭardă şi tovarăşul săŭ din Oltenia, Basarab cel Bătrîn.

Ştefan îĭ înlocuĭeşte cu un domnitor din familia Drăculeştilor, cu Vlad Vodă Călugărul. Dar nicĭ cu acesta nu este maĭ fericit. Şi el se dă în partea Turcilor, şi atuncĭ Ştefan, pentru

a trage cel puţin un folos din această veşnic zădarnică intervenire în afacerile muntene, zmulge din corpul Munteniei ţinutul Putneĭ, pe care-l alipeşte la Moldova.

Totuş Ştefan cel Mare pune la locul lor atît pe Turcĭ, cît şi pe omul lor, Vlad Călugărul, cînd Turciĭ pleacă din foastele cetăţĭ ale luĭ Ştefan, prefăcute în cuiburĭ de tîlharĭ, pentru a prăda Moldova, zdrobind repetatele lor încercărĭ în bătăliile de la Catlabuga şi de la Scheĭa, în 1485 şi 1486.

De la această dată înainte, amestecul luĭ Ştefan cel Mare în trebile Munteniei se stîmpără, şi o nouă perioadă ar începe în dezvoltarea rivalităţiĭ între cele două familiĭ, dacă nu ar fi intervenit un restimp de linişte în decursul anilor ce a maĭ domnit Vlad Călugărul şi în acelor cît a ţinut domnia fiuluĭ săŭ, Radu cel Mare. Era ca un timp de reculegere, de odihnă, după care şivoiul împărecherilor pentru domnie să pornească încă şi maĭ prăpăstios.

In rezumat putem deci spune că, pe cît timp a ţinut înrîurirea precumpenitoare a luĭ Ştefan cel Mare în afacerile Ţăriĭ-Romîneştĭ, rivalităţile celor două familiĭ aŭ fost oprite, dacă nu chĭar nimicite; dar că în acest restimp întîmplarea domnieĭ de odată a celor doĭ Basarabĭ, cel Bătrîn şi cel Tînăr, asupra Munteniei, prinse lupta dintre aceste două familiĭ rivale, Drăculeştiĭ şi Dănestiĭ, de nişte formaţiĭ teritoriale: Dăneştiĭ de Oltenia; Drăculeştiĭ de Muntenia Mare, — unul din faptele cele maĭ însemnate din istoria Munteniei din acele vremurĭ.

A. D. XENOPOL

DE CE?

De ce ţi-ĭ privirea 'ntristată, copilă,
Şi glasul o doĭnă de jale,
Cînd codrul şopteşte în freamătu-ĭ lin
Şi cîntă izvorul în vale.

De ce rătăcită, în zare priveşti,
Şi dorul te duce departe,
Cînd soarele palid coboară 'n apus
Şi tremură stelele 'n noapte.

Te mistue focul de-apururĭ nestîns
Al dragostei, veşnic pribeagă;
Comoara de vise perdută-ĭ pe vecĭ;
De viaţă, nimic nu te leagă...

Iaşĭ **Eugeniu Revent**

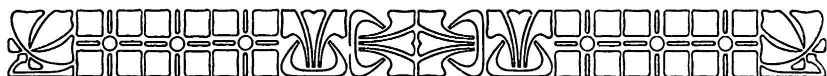

Din trecutul Consulatului rusesc din Iaşi

(Moldova şi Valahia înainte de războiul anului 1787 cu Turcia) [1].

(Sfîrşit)

Raportul primuluĭ dragoman, Pizani, din 25 Maĭ

In adevĕr, Poarta începu să se sînchisască din ce în ce maĭ puţin de cuvinţele ambasadorului Rusieĭ în privinţa afacerilor Principatelor în genere. Nu cu mult înainte de aceasta, ea, fără nicĭ un motiv, schimbase pe domnul Moldoveĭ, Mavrocordat, cu care se mulţămea şi poporaţia şi curtea rusască [2].

Cu toate acestea Bulgakow continuă încă cît-va timp a se lupta cu Ministerul turcesc din pricina luĭ Mavrogheni [3]; dar aceasta fu oare cum ultima sforţare. Incepînd din Martie, 1787, în corespondenţa sa cu Severin el aproape nici nu maĭ pomeneşte de domn; ĭar în Iulie (22), îndată după întoarcerea sa din Chersonez, unde se dusese ca să se prezinte împărăteseĭ, (luĭ Severin de asemenea i se învoise să meargă acolo), el îĭ scrie: «Aicea lucrurile merg pînă la extrem. Vizirul a cerut învoirea de a pleca în campanie, dar Sultanul i-a refuzat. Norul, cu toate acestea, n-a trecut.... Inşivă în Bucureştĭ şi Iaşĭ purtaţi-vă cu maĭ multă precauţiune, pentru a nu da vr'un motiv de tînguire, fie cît de mic, căcĭ aceasta acum aicĭ s-ar pune în numărul cauzelor de războĭ; despre care am şi avut o mare neînţelegere, dar acum n-am cînd scrie».

Motive de plîngere, cu toate acestea, s-aŭ ivit, adevărat, nu contra luĭ Severin, ci contra locoţiitoruluĭ săŭ din Iaşĭ, Viceconsuluĭ Selunsky. Severin chiar maĭ înainte, în nenumărate rîndurĭ îndemnase pe acest din urmă să-şĭ schimbe modul săŭ de purtare şi să nu dea ocaziune la plîngerĭ din partea autorităţilor locale. Văzînd că Selunsky nu se linişteşte, el se adresă luĭ Bulgakow cu cererea de a face direct observaţiunĭ neliniştituluĭ Maior, care rîdicase contra sa şi autorităţile şi poporaţia. Observaţia îndreptată către Selunsky şi pe care o dăm maĭ la vale, ambasadorul o trimise luĭ Severin împreună cu o mică scrisoare, cu data de 1 August: «Afacerile aicea întru cît-va s-aŭ îndreptat. Sultanul n'a consimţit să declare războĭ şi pe vizir îl reţine de

1) V. Arhiva No. 11 şi 12, an. 1907; Arhiva No. 1, 2, 3 şi 4 an. 1908.

2) Curînd după înlocuirea sa, Mavrocordat, temîndu-se să nu-şĭ pĭardă capul pentru devotamentul săŭ către puterea ocrotitoare, fugi în Rusia, ajutat de vice-consulul nostru din Iaşĭ.

3) Bulgakow luĭ Severin, 15 Februarie 1787.

la orĭ-ce apucăturĭ ce ar putea să dea naştere la ruperea relaţiunilor; pregătirile însă continua ca şi în trecut... Scrisoarea cătră Selunsky v-o trimit D-voastră deschisă... Imĭ pare rĕŭ, că acest om, care, se zice, că ar fi maĭ fost îndepărtat din serviciŭl nostru [1]) din cauza unor alt-fel de intrigĭ, împinge lucrurile aşa de departe. Cu toate acestea însă, vă rog tare mult să curmaţĭ cearta cu dînsul, pentru a nu da motiv de zminteală». Dăm aci instrucţia luĭ Bulgakow cătră Selunsky în întregime. Dintr'însa maĭ întăĭ putem vedea ca rolurile se schimbase în mod esenţial: Poarta, care nu tocmaĭ de mult se supunea necesităţeĭ de a asculta observaţiile ambasadoruluĭ Rusieĭ relativ de purtarea cutăruĭ domn, dădu oficial jalbe contra consululuĭ rusesc şi ceru revocarea luĭ. Instrucţia aceastâ, care conţine lista acţiunilor condamnabile ale luĭ Selunsky, are pentru noĭ importanţă chiar prin faptul că dintr'însa aflăm, cum prezenţa în Principate a agenţilor ruseştĭ oficialĭ în genere şi acelor peste măsură de zeloşĭ, de felul luĭ Selunsky, în special, stîrnea pe autorităţile turceştĭ şi influenţa asupra declarăreĭ războĭuluĭ, pentru care Turciĭ în acel timp eraŭ departe de a fi pregătiţĭ [2]).

«Din nenorocire, scriea Bulgakow, sînt nevoit să vă înştiinţez, că Poarta Otomană a adus Inalteĭ Curţĭ marĭ plîngerĭ contra D-voastră şi stărueşte cu tot deadinsul ca să fiţĭ imediat înlocuit. Reis-efendi, la conferinţă, mĭ-a citit un catalog întreg de plîngerĭ, dintre care cele maĭ însemnate, pe cît îmĭ amintesc, sînt: 1) că D-voastră ademenițĭ pe uniĭ dintre supuşiĭ Moldoveĭ şi-ĭ trimiteţĭ în Rusia sub nume de dezertorĭ de aĭ D-voastră; 2) că ceĭ adunaţĭ de D-voastră sub acest nume sînt tot felul de derbedeĭ, care, înainte de a pleca, săvîrşesc tot felul de neorînduelĭ: fură, ucid oamenĭ şi se ascund în casa D-voastră, şi că domnul nu poate niciĭ odată căpăta satisfacţie dela D-voastră contra lor; 3) că aţĭ ajutat să plece la noĭ pe prinţul Mavrocordat şi v-aţĭ lăudat în public cu aceasta; 4) că aveţĭ o casă afară din oraş, care s'a transformat într'o adevărată peşteră de tîlharĭ, unde se adună hoţiĭ şi făcătoriĭ de rele, şi pe lîngă care nimene nu e în stare să treacă fără să nu fie expus a fi desbrăcat şi ucis; 5) că nu de mult a fost atacat din această casă un oare-care Neamţ, care voind să se apere, a ucis pe unul din aceştĭ făcătorĭ de răle, ocrotit de D-voastră; 6) că faceţĭ contrabande, daţĭ protecţie, vă amestecaţĭ în afacerile judecătoreştĭ şi luaţĭ apărarea tuturor derbedeilor; 7) că toate acestea sînt cu atît maĭ de nesuferit pentru Poartă, cu cît însuşĭ D-voastră în trecut aţĭ fost

---

1) Imprejurarea aceasta nu-ĭ fusese cunoscută luĭ Severin cînd ĭ-a oferit luĭ Selunsky locul de vice-consul din Iaşĭ (Severin cătră Bulgakow, 7 August, 1787).

2) V. depeşele luĭ Choiseul, ambasadoruluĭ Franciеĭ pe lîngă Poartă, în „Documente privitoare la Istoria Romînilor", (suplement I, Volum II) No. No. LXX, LXXI, LXXII, LXXVI, LXXIX, (p. 42 şi urm.).

supusul eĭ; 8) că D-voastră chĭar nicĭ curţeĭ noastre nu sunteţĭ folositor, de oarece vă înţelegeţĭ cu ceĭ trimişĭ în Rusia, care de acolo se reîntorc la D-voastră şi apoĭ ĭarăşĭ pleacă dela D-voastră sub alt nume, etc.

«Eŭ, pe cît am putut, am respins toate punctele acestea şi am refuzat de a vă înlocui, spunînd că aceasta depinde de voinţa Inalteĭ Curţĭ, dacă se va dovedi cu adevărat că sînt drepte învinuirile ce vi se aduc; dar eŭ nu pot să raportez toate acestea.

«Afacerea D-voastră se consideră atît de importantă, în cît a fost pusă în numărul acelora, pentru care era să ni se declare războĭ şi Vizirul era chiar gata să plece în expediţie.

«Imĭ pare foarte răŭ, că astfel de plîngerĭ le aud nu numaĭ dela Turcĭ, ci multe mi se spun şi de către miniştriĭ străinĭ şi de către ceĭ ce trec prin Iaşĭ. Intre altele ţineţĭ pe un oarecare Arman turcit, cunoscut tuturor,—baş-ĭasacciŭ[1]) Iacub, care se amestecă pînă şi în afacerile poliţieĭ oraşuluĭ, inspectînd de e dreaptă pînea la cîntar în piaţă, de nu se cîntăreşte cumva strîmb carnea, bate pe negustorĭ, ĭea de la dînşiĭ banĭ şi nu lasă pe nimene să intre la D-voastră, cînd vine să se jăluĭască.

«Eŭ v-am prevenit în nenumărate rîndurĭ că sunteţĭ trimis în Iaşĭ nu ca să administraţĭ moşiĭ[2]), nicĭ pentru negustoriĭ, că consuliĭ nu pot să aibă nicĭ un fel de posesiĭ[3]), maĭ cu samă pe numele lor, şi jalbe despre moşia D-voastră s-aŭ dat încă de domniĭ anteriorĭ; dar văd, că îndemnurile mele nu ajută la nimic. Acum nu mĭ-a maĭ ramas altă ceva de făcut, decît să vă poruncesc ca după ce veţĭ primi aceasta, pe netrebnicul Iacub, amintit maĭ sus, şi pe alţiĭ asemenea luĭ, dacă se maĭ află la D-v. să-ĭ daţĭ afară din serviciul şi din casa D-voastră şi în viitor să nu maĭ primiţĭ nicĭ să maĭ ţineţĭ ast-fel de oamenĭ. Iar relativ de celelalte plîngerĭ să-mĭ trimiteţĭ explicaţiĭ; dacă aceastea vi se impută pe nedreptul, puteţĭ să vă explicaţĭ cu domnul[4]) relativ de fie-care punct şi să vă justificaţĭ; ĭar el, fiind un om raţional, sper că nu va refuza să vă dea dreptate. Incă odată vă rog să fiţĭ maĭ prudenţĭ, şi să nu vă amestecaţĭ în afacerile ce nu vă privesc.

«Scrisorile D-voastre din 24 Iunie şi 18 Iulie aŭ ajuns neatinse la mine; nu e acum timpul de cercetat cearta D-voastră cu Severin. Lăsaţĭ-o la o parte, nu uitaţĭ că D-voastră îĭ sunteţĭ subaltern şi nu faceţĭ zgomot, care nicĭ în alte timpurĭ nu poate să facă vr-o cinste nimăruĭ».

---

1). Şef de Cavaş. Cavaşiĭ (străjărĭ) există şi astă-zĭ; ceĭ ce servesc pe la consulate posedă scrisorĭ viziriale şi în puterea capitulaţiilor se bucură de dreptul de exteritorialitate.

2). Selunsky îşĭ procurase o mică moşie în apropierea Iaşilor.

3). Arendare de moşiĭ; termin întrebuinţat şi astă-zĭ în Basarabia.

4). Alexandru Ipsilanti, care cu cîţĭ-va anĭ maĭ înainte fusese domn în Valahia.

După primirea scrisoriĭ deschise a luĭ Bulgakow către Selunsky, Severin se grăbi să o trimită la destinaţie. «Cu părere de răŭ trebue să spun, şi singur raporta el ambasadoruluĭ la 7 August, că toate punctele, cuprinse în scrisoarea excelenţiĭ Voastre către Selunsky nu sunt lipsite de temeĭŭ; căcĭ el aproape în totul calcă instrucţiile; chĭar mie mĭ-aŭ fost cunoscute unele din ele, ĭar despre altele am auzit, dar nu am putut să cred».

Cu acest raport se curmă conrespondenţa consuluíuĭ general din principate cu ambasadorul din Constantinopol. In ziua de 13 August (1787) în plină şedinţă a divanuluĭ se hotărî să se declare războĭŭ [1]), ĭar la 15 Bulgakow fu chemat la marele vizir şi de acolo trimis direct în castelul de la Şapte-turnurĭ. Domnul Valahieĭ, după ce primi vestea că s-a declarat războĭul, imediat arestă pe Severin; aceĭaşĭ soartă ajunse şi pe vice-consulul Selunsky. Acest din urmă, cu toate acestea, fu expediat fără întîrziere de domnul Moldoveĭ în Rusia prin punctul cel maĭ apropiat (Oliviopol). In cît priveşte pe Severin, apoĭ el şezu arestat în casa luĭ Mavroghene 11 zile, ne voind să plece fără primul săŭ dragoman, Nordung, şi fără vice-consulul rusesc din Chilia, un oare-care Gurjie ce se afla pe atuncĭ în Bucureştĭ. Mavroghene se împotrivea din răsputerĭ la aceasta şi, în fine, pĭerzîndu-şĭ răbdarea, la 22 August chĭemă la sine pe Severin şi-ĭ declară, că dacă nu vrea să plece de voĭe, va porunci să-l expulzeze cu forţa. «Eŭ l-am rugat, ca să dea voĭe să fie chemat domnul agent [2]), spre a fi martor. Invoindu-se la aceasta, domnul agent n-a întîrziat a veni şi, auzind aceste ameninţărĭ, începu să mă sfătuĭască să plec şi că îmĭ dă garanţie de aceasta, făgăduindu-mĭ să primească în casa sa pe Gurjie şi pe dragoman pînă cînd vor veni instrucţiĭ de la Poartă (dacă trebue) să li se dea saŭ nu drumul, la care lucru am şi fost nevoit să consimt şi primind de la d. agent declaraţie în scris, o înaintez pe lîngă aceasta în original. Plecînd însă de la palat am fost însoţit de peste 60 de oamenĭ înarmaţĭ şi oprindu-mă în casa luĭ (a agentuluĭ) am repetat în chipul cel maĭ energic cererea mea să nu-ĭ lase.... despre care lucru el mi-a dat nădejde. In urma acestora în adevăr, eŭ în aceeaşĭ zĭ am şi plecat la drum, avînd pe lîngă mine pentru paza mea şi siguranţa arhiveĭ mele pe al doilea cancelarist [3]) Cezarian Marcel şi 10 arnăuţĭ [4]) domneştĭ şi făcînd 7 zile pe drum,

---

1). Incă maĭ înainte de aceasta (la 26 Iunie) aproape imediat după întoarcerea împărăteseĭ din călătoria sa în Crimeea, Reis-Efendi înmîna luĭ Bulgakow ultimatul Porţeĭ, prin care se cerea, între altele rechemarea consulilor ruşĭ din Principate şi din Alexandria, renunţarea la protectoratul asupra Chanuluĭ Crimeeĭ etc.

2). Agentul Austrieĭ, baronul Mezburg; consulatul austriac din principate a purtat multă vreme numele de „agenţa împărătească".

3). Funcţionar de cancelarie.

4). Pe atuncĭ în Principate, străjăriĭ şi poliţiştiĭ inferiorĭ se recrutaŭ dintre Albanejĭ.

în ziua a opta am sosit în orașul cezăresc Hermanştadt, unde m-a primit cu toate onorurile comandantul general, graful Fabriciŭ și mi-a făgăduit să-mĭ ajute și să-mĭ fie în toate de folos».

Cu această istorisire îșĭ termină Severin jurnalul, pe care el l-a ţinut în timpul arestuluĭ săŭ din palatul domnuluĭ Mevrogheni și care l-a trimis colegiuluĭ de stat al afacerilor străine, chiar din Hermanstadt, împreună cu raportul din 4 Sept. 1787.

După terminarea războĭuluĭ, în tot cursul căruĭa el s-a aflat în Petersburg, servind chiar în colegiul afacerilor străine, Severin fu din noŭ numit consul general al Rusieĭ în Principate, unde se reîntoarse pe la începutul anuluĭ 1792, îndată după încheĭerea păciĭ (Decembre 1791), primind ordinul de a-șĭ avea reședinţa perpetuă în Iașĭ.

(Tradus de Ieromonahul **Nicodim Munteanu**) **A. de Giers**

Teatrul în Moldova

(Urmare)

XXXVI

Inainte de începerea stagiuneĭ treatrale 1846—1847, ocîrmuirea avu grijă de a încredinţa conducerea teatruluĭ atît moldovenesc cît și francez din Capitală, unora din ceĭ maĭ luminaţĭ oamenĭ aĭ timpuluĭ de atuncĭ, și anume: luĭ *Neculaĭ Suţu*, om cult care se ocupase cu diferite studiĭ și lucrărĭ politice și literare, și Comisuluĭ *Mateĭ Millo*, tînăr nobil care din cea maĭ fragedă tinereţă, manifestase mare pasiune și un talent deosebit pentru teatru, în urma căruĭa el se hotărî să meargă în străinătate și să studieze cu deosebire arta dramatică, cercetînd cu deamănuntul cele maĭ de căpitenie teatre din principalele capitale ale Europeĭ, și chĭar jucînd ca actor în unele din acele teatre,

La 23 April 1846, înainte de a se sfîrși încă direcţiunea luĭ Teodorachi Ghica, guvernul contractă cu ceĭ doĭ de maĭ sus, dîndu-le direcţia teatruluĭ din Iașĭ, pentru un timp de 8 anĭ, cu condiţie de a da reprezentaţiĭ cu o trupă naţională, și să aducă tot-odată și o trupă franceză de vodevilurĭ, pentru care li se acordă de guvern și o subvenţie anuală de 1300 galbenĭ.

Acestor directorĭ li se puse la dispoziţie atît teatrul vechiŭ cît și noua clădire de Teatru de la Copoŭ, care urma să se inaugureze cu începutul stagiuneĭ teatrale 1846—1847, dar căruia după cum vom vedea, i s-a tot amînat deschiderea până la 22 Decembrie 1846, întru cît construcţia nu putu fi gata la terminul de maĭ înainte hotărît.

In afară de reprezentaţiile trupeĭ italiene trecătoare, de sub direcţia luĭ *Beretti* şi *Vilo*, care nu avuse nicĭ o legătură de fapt cu direcţia luĭ Bezedea Neculaĭ Suţu şi Millo, stagiunea propriŭ zisă s-a început de trupa moldovenească tot în sala teatruluĭ vechiŭ, în ziua de 14 Octombrie 1846, cînd s-a jucat pentru întăĭa oară piesele: *Samson şi Spiridon*, o comedie vodevil în două acte, prelucrată din franţuzeşte de Apostoleanu şi Millo, şi *Femeĭuşca Draculuĭ*, comedie prelucrată din franţuzeşte de G. Sion şi M. Millo.

Asupra chipuluĭ cum s-a făcut această deschidere a stagiuneĭ şi cum s-a jucat aceste pĭese, găsim următoarea dare de samă:

«Dorinţa comună pentru formarea unuĭ Teatru Naţional ce bate în inimile fie-căruĭ Moldo-Romîn, astă-zĭ se vede păşind maĭ către a eĭ împlinire. Multe grele împĭedecărĭ ce aŭ întîmpinat sţena Românească în curs de 9 anĭ de la începerea sa, acum se par a se înlătura pe încetul. *Direcţia* chemată de a direguĭ o asemenea carieră, ştiind preţul menirea şi rangul ce trebue să ocupe în soţietate un asemenea aşezămînt cerut de spiritul civilizaţieĭ, se pare a fi găsit bărbaţiĭ seĭ. Luminarea sa *Prinţul N. Suţu*, ca cap primariŭ va manevra cu scumpătate spre scopul întreprindereĭ, bazat fiind pe tactul pe care se caracterizează. D. *Mateĭ Milo*, care încă de maĭ mulţĭ anĭ este cunoscut pentru talentul şi favorul muzeĭ sale teatrale, după ce acum aşa zicînd aŭ maĭ studiat şi perfecţionat frumoasa această artă, vizitînd cele maĭ măreţe teatrurĭ ale Franţeĭ şi Europeĭ, *ca director shoaleĭ tinerilor actorĭ*, ne face a spera că nu tîrziŭ sţena noastră se va rădica. O zidire maĭ potrivită ce se cerea în scopul acesta, în curînd va ajunge la a eĭ sfîrşire, şi poate chiar în astă ĭarnă se va şi deschide; numaĭ o dorinţă ni maĭ rămîne, o singură dorinţă zic, şi aceasta este de a vede *o pĭesă naţională*, un sujet al nostru istoric cu care să se înceapă acest aşezămînt, închinat naţieĭ, şi cea maĭ mare mîndrie pentru noĭ va fi întru acea, de a încununa fruntea unuĭ frate al nostru poet; cătră muzele noastre dară mă îndrept şi vă rechem a lor inspirare divină.

Un reglement din noŭ organizat maşinează cu scumpătate trupa întru împlinirea îndatoririlor fie-căruĭ individ. *O shoală declamatorie se diriguește de d. directorul gerant Milo, şi un conservatoriŭ muzical de d. Adolf Flehtenmaker.*

Trupul orhestreĭ s'aŭ maĭ completat, cu un cuvînt toate minesc rezultaturĭ bune.

După ce în cursul primăvereĭ şi a vereĭ multe rarităţĭ, curiozităţĭ şi maĭ mulţĭ artiştĭ, prin felurite giocurĭ şi căntărĭ aŭ divertat publicul capitalieĭ noastre, acum pe lîngă trupa italiană care cu trecerea sa dă cîteva opere seriĭ şi bufe, s-aŭ început tot în teatrul vechiŭ şi reprezentaţiile Româneştĭ în 14 Octombrie. Nerăbdarea publică sporea din zi în zi până cînd se văzu înştiinţarea începereĭ. Mulţimea doritoare aŭ împlut sala teatruluĭ.

Inceputul se făcu cu *Femeiușca Dracului*, comedie într-un act prelucrată de pe franțuzește de d. D. Sion și Milo. D-na *Sterian* în rolul său de Tinca, cucoană plină de fumurĭ, și stăpînită cu covărșire de patima măniei, ca tot-deauna așa și acum ne-aŭ arătat priceperea și gustul arteĭ sale. D. *Sterian* ca cuconu Tachi, ne-aŭ arătat maĭ mult de cît alte dățĭ, și de cît aceea ce putem aștepta, pentru care îĭ mulțămim. D-na *Vișu* ca baba Dochița, aŭ caracterizat destul de bine pe o veche bătrînă casnică, precum și d. *Teodoru* pe moșneagul eĭ. Incheerea teatruluĭ urmă cu *Samson și Spiridon*, vodevil în 2 acte, prelucrat de pe franțuzește de d. D. Apostoleanu și Milo. D. *Teodorini* ca comisarul Lung-latae, s-aŭ deosebit și publicul carele-ĭ cunoaște meritul în asemenea rolurĭ, ĭ-aŭ răsplătit cu aplausurĭ. D. *D. Luchian* ca spițer și *Teodoru* ca boerĭu bătrîn, aŭ respuns la caracterile lor. D. *Nicolaŭ*, în rol de *Samson și Spiridon*, ca personalul prințipal al pĭeseĭ, însoțit de comicul săŭ caracter, făcu plăcerea publică aĭ îndoi și-ntrei aplausurile. Muzica alcătuită și direguită de d. A. Flehtenmaher, aŭ cuprins bucățĭ foarte plăcute, dintre care unele după cererea publiculuĭ se cîntară bis, aceasta ne înmîndrește cu atîta maĭ mult, cu cît talentul tînăruluĭ artist, este născut în patria noattră, și pentru că tot-odată se sîrguește a forma și cultiva gustul muzical, nu numaĭ în trupă ce și în renăscînda nație, un gust, a căruĭa, înrĭurire folositoare omuluĭ, popoarele civilizate o prețuește de veacurĭ. Publicul în entusiasmul săŭ Moldo-Romîn, aŭ răsplătit cu sgomotoase aplausurĭ, toată trupa, cum și direcția înfățișată prin D. Milo. Noĭ ne măgulim a aștepta înflorirea treptuitoare a teatruluĭ național după chĭar făgăduința direcțieĭ, a căreĭa norocoase începuturĭ astă-zĭ le urăm» [1]).

D. G.

XXXVII

Din articolul reprodus maĭ sus din *Albina Romănească*, am văzut că dorința publiculuĭ era ca deschiderea teatruluĭ noŭ de la Copoŭ, să se facă cu o pĭesă națională; lucrul acesta se vede că nu s-a putut îndeplini, din ce împrejurărĭ însă nu știm, căcĭ vedem că inaugurarea acestuĭ teatru se face tocmaĭ la 22 Decembrie 1846, de către trupa franceză angajată de Suțu și Millo. cu pĭesa *Clarisse Harlow*.

Părerea noastră este că ocîrmuirea nu prea vedea cu ochĭ bunĭ reprezentațiile teatruluĭ moldovenesc, maĭ ales acele originale cu care avusese multe supărărĭ și neplăcerĭ în stagiunile precedente, întru cît, atît autoriĭ cît și actoriĭ romînĭ se îndeletniceaŭ adesea cu vorbirĭ pe scenă carĭ nu eraŭ de loc pe placul oamenilor de la cîrma țăriĭ, drept care atît uniĭ autorĭ cît și actorĭ fuseseră chĭar surgunițĭ pe la mănăstirĭ și deci credem că sin-

---

1) *Alb. rom.* No. 83 din 20 Oct. 1846.

gura teamă ca la serbarea oficială a deschidereĭ teatruluĭ să nu-şĭ maĭ îngădue care-va dintre actorĭ a rosti cuvinte înpungătoare înpotriva stăpînireĭ, va fi contribuit mult la înlăturarea trupeĭ naţionale de la prima reprezentaţie din teatrul noŭ, şi înlocuirea eĭ prin teatrul francez.

XXXVII

Inainte însă de deschiderea teatruluĭ de la Copoŭ, Direcţiunea tipări şi înpărţi în public o *Inştiinţare pentru abonamente*, care cuprinde în acelaş timp şi întregul personal atît al trupeĭ româneştĭ cît şi al trupeĭ franceze, precum şi al orchestruluĭ şi oamenilor de serviciŭ, pe care credem nemerit a reproduce aicĭ acea înştiinţare:

«Noua direcţie a teatruluĭ din Iaşĭ dorind a mulţămi cu deplinătate aşteptarea cinstituluĭ public, şi voind maĭ ales a înfăţoşa abonaţilor eĭ, siguranţa şi îndemnarea unite cu frumuseţa şi eleganţa uneĭ bune sale de spectacol în totul vrednică de un mare oraş ca Iaşul; n-aŭ cruţat nimica pentru ca deschiderea teatruluĭ noŭ să se facă în acest an! Marele cheltuelĭ prilejite înadins pentru dobîndirea acestuĭ ţăl sînt pre cunoscute pentru a nu fi luate în bagare de samă după cum se cuvine, şi direcţia se mulţămeşte a crede că cinstitul public, va dovedi curînd prin a sa grăbire a se abona. că în ţara noastră după cum şi aiurea publicul ştie preţui şi încuraja jărtfele făcute în privirea unuĭ bine public.

Tabloul gheneral de maĭ gios ce alcătueşte personalul teatruluĭ din Iaşĭ, va dovedi în destul că interesul şi deplina mulţămire a cinstituluĭ public sînt cel întăĭŭ ţăl a aceştiĭ direcţiĭ, care cu toate grelile cheltuelĭ a acestuĭ an dintăĭŭ, aŭ dat întreprindereĭ sale cele maĭ marĭ desvălirĭ. Trupa franţeză a fost alcătuită însăşĭ la Paris de d. Pélir. Trupa naţională povăţuită de d. Millo, a cărue silinţĭ şi rîvnă sînt cunoscute şi încurajate de cinstitul public; orhestrul maĭ numeros de cît cum aŭ fost până acum pentru un teatru de vodevil direguit de doĭ capelmaiştri artiştĭ cu talent şi sirguinţă alcătuesc cel maĭ frumos şi maĭ deplin personal de teatru ce se poate ţine în ţara noastră. Repertorul franţez se va informa de vodevilurĭ, comediĭ şi cîte-va opere comice. Repertorul Moldav informat asemine de vodevilurĭ, comediĭ şi drame se va alcătui de bucăţĭ în soiul acelora pe care publicul mulţămit aŭ aplodat zilele trecute. Drame moldoveneştĭ şi bucăţĭ feerice cu marĭ spectacole se vor da în cursul abonamentuluĭ naţional. Sţena teatruluĭ noŭ fiind înadins maşinată pentru schimbărĭ de decoraţiĭ şi marĭ efecturĭ de teatru.

Deschiderea teatruluĭ noŭ se va face fără sminteală între 1-ĭŭ şi 10 Decemvrie viitor.

Persoanele care doresc a se abona sînt poftite a se adresa la d. Nicoleti în ograda teatruluĭ noŭ, fiind dumnealuĭ însărcinat a face abonamentile şi a primi baniĭ. Abonamentile vor începe a

se face de la 26 Noemvrie, până la deschiderea teatruluĭ, în toate zilele demineaţa de la 9 ciasurĭ până la 2 după amează. Aceĭ ce se vor înfăţoşa maĭ înainte vor fi preferaţĭ.

Tablo gheneral de personelul teatruluĭ din Iaşĭ, supt nalta Direcţie a Luminăreĭ Sale Beĭzade Neculaĭ Suţu şi D-nul Mateĭ Millo.

Trupa franţeză.

D. *Granjan* întăiul rol mare
» *Delmari* întăĭu tînăr rol.
» *Colomberi* al doile amorez
» *Pelie* întăĭu comic
» *Peiron* al doile comic
» *Gatino* al doile comic
» *Bule* al treile amorez
» *Jiol Het* rolurĭ a treile
» *Valeri* finanţier
» *Macè* accesoariŭ

Mad. *Mulin Leghenior* întăĭu tînăr rol
» *Olivie* întăĭu rol, mare cochetă
» *Jeni Ozi* subretele
» *Pedru* a doua amoreză
» *Lor de Longvil* caracter, mamă nobilă
» *Amelia* a treia amoreză
» *Het* subretă, amoreză
» *Valeri* accesoar

Trupa naţională.

D. Poni
„ Teodorini
„ Neculaŭ
„ Luchian
„ Bonciu

D. Teodoru
„ Dimitriu
„ Sterian
„ Cuza
„ Apostolu

D. Cazacliu
„ Stroescu
„ Jan
„ Evolsesi
Mad. Sterian

Mad. Lang
„ Teodorina
„ Vişu
D-ra Gabriela Dimitriu

Orhestrul.

D. *Roje*, şef de orhestru şi dascal de muzică pentru trupa franţeză.

D. *Flechtenmacher* şef de orhestru şi dascal de muzică pentru trupa naţională.

D. *Heţ* întăĭu violon
» *I. Lemiş* 1-iŭ violon
» *Şulţ* al 2-lea violon
» *Ghindel* al 2-lea violon
» *B. Lemiş* al 2-lea violon
» *Verner* viola
» *Herfner* 1-iŭ violoncel
» *Caudela* al 2-lea violoncel
» *Has* contrabas
» *Zaruba* flaut
» *Naiderfler* cor 1-iŭ
» *Şisman* hoboist
» *Spiridon* al 2-lea cor
» *Coranda* al 2-lea clarinetă
» *Horn* 1-iŭ trompetă
» *Munteanu* al 2-lea trompetă
» *Plop* fagot întăiŭ
» *Gotcu* fagot al 2-lea
» *Tafu* trompet
» *Polifroni* ţimbală
» *Apostomeŭ* dobă mare
Un întăiŭ clarinetă, şi un 1-iŭ hoboist, se aşteaptă (de la Lemberg).

Administrația	*Intrebuințați*
D. *Pelie* întăiul reghisor a trupeĭ franțeze	D. *Delamar* suflor franțez
» *P. Neculaĭ* reghisor a trupeĭ naționale	» *Boian* suflor trupeĭ naționale
» *Mulin* al doilea reghisor franțez	» *Valeri* zugrav-decorator
» *Nicoleti* privighitoriŭ și al 2-lea casieriŭ	» *Rivieriŭ* croitoriŭ
	» *Milon* mașinist

Prețul abonamentuluĭ franțez
pentru 50 reprezentațiĭ

Abonament			*Cu sara*		
Loja rîndul întăiŭ . .	75	galb.	*Loja de rîndul întăiŭ* .	2	galb.
Benuară	64	»	*Benuară*	$1^1/_2$	»
Lojă de rîndul al 2-lea	35	»	*Lojă de rîndul al 2-lea*	1	»
Stală de orhestră . .	20	»	*Stală de orhestru* . .	$^1/_2$	»
Foteliŭ	15	»	*Foteliŭ*	12	leĭ
Parteriŭ	6	»	*Parteriŭ*	5	»
Galerie nobilă întăia și a doua banchetă din față	5	»	*Galerie nobilă* întăia și a doua banchetă din față	5	»
			Amfiteatru	$2^1/_2$	»

Prețul abonamentuluĭ
La teatrul național pentru 30 reprezentațiĭ

Abonament			*Cu sara*		
Loja de rîndul întăiŭ	45	galb.	*Loja de rîndul întăiŭ*	2	galb.
Benuară	35	»	*Benuară*	$1^1/_2$	»
Loja de rîndul al 2-lea	25	»	*Loja de rîndul al doilea*	1	»
Stală de orhestru . .	12	»	*Stală de orhestru* . .	$^1/_2$	»
Foteliŭ	8	»	*Foteliŭ*	12	lei
Parter	4	»	*Parter*	5	»
Galeria nobilă 1-iŭ și al 2-lea banchetă în față	3	»	*Galerie nobilă* 1-a și a 2-a banchetă . . .	5	»
			Amfiteatru	$2^1/_2$	»

Abonamentul franțez și național se fac fieș-care în deosebĭ; cu toate acestea persoanele care vor voi a se abona la amîndoă teatrurile, li se vor face o scădere de o zecime din prețul total a amînduror abonamentelor. Abonațiĭ teatruluĭ franțez la lojele de rîndul întăĭ și la benuare care vor voi să aibă dritul ne strămutat de a pastra tot acela număr la lojie, fără ca direcția să poată al închirie alteĭ persoane la învoirea abonamentelor, vor plăti Direcțieĭ pe fiește-care iarnă cîte 5 galb. de primă, peste prețurile însemnate maĭ sus după cum și abonațiĭ la stalele de orhestru vor plăti un galben primă. Aceste prime se vor număra pe doĭ anĭ înainte.

O înștiințare neaparată și pe care direcția cu părere de răŭ o face abonaților eĭ, este că grelele cheltuelĭ prilejite cu facerea teatruluĭ noŭ o silesc a contarisi pe plata abonamentelor pentru a pute întîmpina orĭ ce răspunderĭ de banĭ la care ea este supusă. De aceĭa prețul abonamentelor se va numara giumătate, cînd atuncĭ se va scrie în condica de abonament și ceelantă giumătate la primirea biletuluĭ de abonament c-o zi înainte de deschiderea teatruluĭ.

P. S. Neaparat este de a face cunoscut cinstituluĭ public că teatrul noŭ va primi la vara viitoare însemnate înbunătățirĭ și înfrumusețirĭ, coloanele ce se găsesc acum se vor schimba și se vor pune în loc colonete subțirĭ de fier, poliite și în forma unor frumoase candelabre“ 1).

Va urma **Teodor T. Burada**

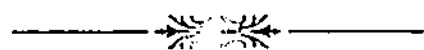

SCHIȚE BALCANICE

Se știe, că marea majoritate a Slavilor din Macedonia este o populație țărănească, agricolă. Eĭ îșĭ zic «Bulgarĭ». Și sînt clăcașĭ. Asupririle lor din partea beilor și agalelor, proprietariĭ de moșiĭ, sînt prea cunoscute.

Ne vom ocup. aci în special de săteniĭ Slavĭ, deși toată lumea știe, că Slaviĭ orășenĭ și sătenĭ alcătuesc o masă solidar organizată întru Pansiavizmu.

Diferitele incercărĭ de a dezbina această masă în Patriarhiștĭ—Sîrbĭ și Grecĭ—și Exarhiștĭ, aŭ izbutit să obție de formă o clientelă măestrită sîrbească, una grecească; grosul populațieĭ însă este exarhistă, panslavistă. Am ajuns de formă, căcĭ în fond tot Slavul pare a avea conștiința națională vie.

Procesul acesta exarhisto-patriarhist este un proces de cucerire culturală, în deajuns de cunoscut maĭ ales în faza actuală, în care mijloacele intelectuale aŭ fost înlocuite cu siluirea conștiințeĭ, prin teroarea bandelor.

Antagonismul cel maĭ mare însă nu-ĭ între rasele greacă și slavă, ci între Slaviĭ pravoslavnicĭ și guvernanțiĭ mahomedanĭ. Dușmănia aceasta este seculară, neîmpăcată Slaviĭ țin maĭ mult samă de pĭerderile suferite prin întoarcerea — de sigur silită—a Slavilor la mahomedanizm, așa numițiĭ *Posnațĭ*, de cît de schizmele religiozo-naționale creștine.

In trecut maĭ ales, pericolul mahomedan pentru Slavĭ era și maĭ strașnic. Cînd zic trecut, înțeleg un trecut foarte apropiat,

1) Acest anunciŭ este tipărit jumătate și în limba franceză, pe o coală mare de hîrtie, și se află la bibl. Academieĭ Romîne, vezĭ și *Albina Romănească* No. 94, din 28 Noembrie 1846.

chiar pînă în a doua jumătate a secoluluĭ al XIX. Orĭ-ce clăcaș Slav, orĭ cît de schingiuit ar fi fost, de îndată ce dădea cel maĭ mic semn de revoltă, trebuĭa să aleagă între turcire și moarte.

Apăsarea Slavilor maĭ ales din partea Albanejilor muzulmanĭ îmbrăca toate formele: de la stoarcerea economică pînă la pîngărirea familieĭ.

Carĭ aŭ fost mijloacele de rezistență, de apărare ale Slavilor în acele timpurĭ de grozăvie, care s-aŭ maĭ îndulcit azĭ?

Resemnarea și umilirea cea maĭ înjositoare, ce se poate închipui, nu-ĭ punea la adăpost de îndîrjirea neîmpăcată a dușmanilor lor, pot zice fireștĭ.

Orĭ cît de mare s-a arătat că este răbdarea și stăruința slavă, tot pe atît de mare însă apare și rezistența lor națională.

Pentru ca cititoriĭ să-șĭ dea seamă de aceasta vom consemna aci sistemul de luptă al Slavilor contra Turcilor, enumerînd unele mijloace de carĭ s-aŭ folosit:

1) Turciĭ eraŭ înarmațĭ cu puștĭ și ĭatagane, Slaviĭ eraŭ desarmațĭ. Singura lor armă era un cĭomag lung de 2—2$^{1}/_{2}$ metri, numită „*lastavarca*“, de grosimea a 3 degete avînd la un capăt un jghĭab saŭ o bifurcare și servind la sprijinirea unuĭ sac pînă cînd țăranul să-șĭ împovăreze calul cu al doilea sac, de grîŭ etc.

Acesta era bastonul nelipsit din mîna luĭ.

Pe cîmp, cînd Turcul scotea arma contra unuĭ Slav, acesta repede o lovitură puternică cu «lastavarca» pe fluerul picĭoarelor și Turcul pica jos de durere; Slavul sărĭa și-l dezarma.

2) Slavul maĭ avea și o altă armă cu mult maĭ cumplită și hotărîtoare: *amnarul*, ce-l poartă atîrnat de brîŭ prin o curea destul de lungă, ca să-l poată pune în buzunar și să-ĭ permită a scăpăra cu cremenea, spre a aprinde un fir de ĭască.

Cînd Turcul amenința bună-oară pe vre-un sătean (ce-ĭ refuza vre-un serviciŭ de corvoadă «angarà») că o să-ĭ facă și o să-ĭ dreagă, atuncĭ se petrecea cam următoarea scenă, ce o dăm ca o mostră tipică:

— «A bre, cîne, am să te stîng în bătăĭ»!

— «Să trăeștĭ aga, mă bațĭ, da, mă bațĭ», îĭ zicea săteanul pe un ton prefăcut smerit.

— «Am să-țĭ necinstesc fata!

— «D-ta să-mĭ trăeștĭ, stăpîne, o poțĭ face, așa e.

— «A bre, am să-țĭ taĭŭ în feliĭ toțĭ copiiĭ!»

Slavul scoțînd binișor amnarul din buzunar și învîrtindu-l în vînt, jucîndu-se cu el, foarte calm respundea cu acelaș refren:

— «D-ta să-mĭ trăeștĭ, aga, îĭ taĭ....

Ce însemna acest gest cu amnarul?

Vara cînd bucatele îmbelșugate ale beĭuluĭ staŭ grămădite pe cîmp în clăĭ mîndre, ca piramidele în așteptarea «spahiuluĭ» dijmuitorul, ca să le dijmuiască, săteanul de maĭ sus, (ce a îndurat cîte ceva din cele ce-l anunțase beĭul luĭ, care se ține pe deplin de cuvînt, o știe țăranul aceasta prea bine) săteanul,

zic, trecînd ziua printre clăĭ furișa ceva în fie-care clae și pleca p'aci încolo tot atît de tacticos și liniștit, ca de obiceĭŭ, fără ca pîndarul să fi putut prinde de veste nimic.

Seara, după cină, pe la orele 8-9 în zare, pe cîmp toată lumea vedea o flacără vălvătae mistuind toate clăile beĭuluĭ cu pri. cina.

Era răzbunarea Slavilor, care pentru aceasta sînt și astă-zĭ porecliţĭ «*palistogoffi*» aprinzătorĭ de claĭ.

Ce furișaŭ în clae Slaviĭ aceia?

Cu amnarul aprindea puţine ĭască, o învălea în cîlţĭ, făcea un ghĭomotoc și-l vîra în clăĭ. Focul ardea mocnit și peste 5-6 ceasurĭ, pînă se propaga de la cîlţ la fîn saŭ la bucate, Slavul avea tot timpul să aștepte în liniște isprava.

Efectul? Nimicitor (Victoria rămînea în permanenţă de partea Slavilor în lupta de exterminare declarată de proprietariĭ Turcĭ).

3) Uniĭ proprietarĭ micĭ, nu aŭ ţarine ci bostănăriĭ.

Dacă se leagă de vre-un Slav, atuncĭ acesta așteaptă pînă cînd pepeniĭ sînt aproape să se coacă, și într-o noapte în unire cu cîţĭ-va săteni de aĭ luĭ, încalecă pe caĭ și încep a cutreera toată bostănăria în lung și în lat stîlcind sub copitele cailor toţĭ pepeniĭ.

Dar nu se întîmplă ca vre-unul din complicĭ să trădeze fapta? Orĭ vre-un Slav, care știe cine-ĭ autorul unuĭ incendiŭ orĭ al vre-uneĭ distrugerĭ de bostănărie să denunţe pe făptuitor?

Nu s-a pomenit încă așa ceva. De ce? De frica linșajuluĭ. Slaviĭ aŭ proverbul acesta: «nevìden aràmia, po golèm ot cadià» adică hoţ nevăzut maĭ mare de cît cadiul (judecătorul turc) nedovedit, negustor cinstit.

Acum apare în toată grozăvia noima aceluĭ gest cu amnarul, la vederea căruĭa furia Turculuĭ prevenit se potolea, ca după un duș rece, de ghiaţă.

In timpurile din urmă organizaţia internă a reușit să aplice cu succes bunicel boicotarea de Slavĭ a negustorilor *neslavĭ;* ĭar pentru conflictele dintre dînșiĭ, Slaviĭ nu maĭ recurg la Tribunalele guvernuluĭ Otoman ci la tribunalele lor propriĭ. orînduite de comitetul revoluţionar în fie-care comună rurală.

Ca un epizod mic din războiul economic, ce se desfășoară cu toată urgia, vom consemna aci următorul fapt petrecut la Perlepe, celebrul centru revoluţionar bulgar.

Un sătean slav venise în tîrg cu doĭ măgarĭ încărcaţĭ cu lemne. Doĭ mușteriĭ, unul Slav și altul Turc îl întreabă cît cere pe lemne, fie-care voind să cumpere cîte-o povară. Săteanul adresîndu-se maĭ întăĭ conaţionaluluĭ săŭ, se tocmește și ĭ-o vinde cu doĭ piaștri, în auzul Turculuĭ, care stă și așteaptă. Apoĭ îĭ cere Turculuĭ 10 piaștri.—A bre, Stoiane, vorbește drept, ce-ĭ asta? Zece piaștri, aga.—A bre, acuma aĭ dat-o cu doĭ piaștri.—Eĭ, agă, *avem de plătit birurĭ grele.*

Turciĭ necutezînd să ĭasă din oraş ca să-şĭ care singurĭ lemne din pădure, de groaza răzbunărilor, sînt reduşĭ a *plăti* cît li se cere.

Zic a plăti, căcĭ înainte vreme, un Turc dacă-l lăsa inima, dacă vroia, plătea; dacă nu, lua saŭ răpea cu sila tot ce poftea şi lumea ca şi autorităţile închidea ochiĭ şi-şĭ căta de treabă.

— A bre, Stoiane, gîndeşte-te bine, că o să-mĭ cazĭ şi mie în mînĭ, încearcă să îngăimeze Turcul, cu inima în dinţĭ; fiĭ om om de treabă şi dă-mĭ lemnele cu patru piaştri, ĭacă-ţĭ plătesc îndoit.

Iar Slavul, se mulţumeşte să-ĭ zică: «Poìnina toa vreme, agó!» adică: s-a dus vremea aceea.....

Şi-ntradevăr. Munca îndărăpnică a cumpătaţilor ţăranĭ Slavĭ din Macedonia îşĭ urmează necurmat mersul.

Alegerea mijloacelor spre a-şĭ ajunge scopul?

Sîntem în Balcanĭ doar.

ARSH.

Inscripţiile Sfinteĭ Mănăstirĭ Neamţu

(Urmare)

IX. *Inscripţia de pe zidul bisericeĭ Sf. Ioan cel noŭ, unde este bolniţa bătrînilor, strămutată şi zidită aicea după arderea bolniţeĭ celeĭ dintăĭ, care era ridicată de Calimach Voevodul Moldoveĭ la 1820.*

«† In numele Tatăluĭ şi al Fiuluĭ şi al Sf-tuluĭ Duh întru «slava Sfinteĭ ceĭ de o fiinţă făcătoareĭ, nedespărţiteĭ Treimi, şi «întru cinstea Sfîntuluĭ, slăvituluĭ Mareluĭ Mucenic Ioan cel Noŭ «de la Suceava, s-aŭ zidit această biserică dimpreună cu toate «chiliile cîte se află în zidirea acesteĭ bolniţe, şi în zilele bine «credinciosuluĭ şi de iubitoruluĭ Domn, Mihail Grigorie Sturza «Voevod, şi a Prea Osfinţituluĭ Mitropolit al Moldoveĭ Chirio-«Chir Meletie. Prin sîrguinţa, osteneala şi silinţa a Prea Cuvio-«şieĭ Sale Chir Neonil Arhimandritul şi Stareţul Sfintelor Mă-«năstirĭ Neamţul şi Secul, *cu cea maĭ mare parte de cheltuealǎ, «de la Dumne-eĭ Cucoana Elencu Doniciĭ* care aŭ ajutat la acea-«sta. Pentru veşnica pomenire a iubituluĭ Dumnisale fiŭ, *Stefă-«nică Doniciĭ*, la anul 1846, Iulie 31,»

Inscripţia este, pe păretele Altaruluĭ, afară.

Bolniţa are forma unuĭ pocoĭ bisericesc, aşa ⎴.

Bolniţa s-aŭ făcut cu biserica, începîndu-se la 1844, Ghenare 25, şi s-aŭ săvîrşit la 1846 Iulie 31. Iară la tom. 9 pag. 168, se vede pomelnicul şi baniĭ daţĭ de Donicioaĭa 1000 galbenĭ a 37 leĭ galbănu, cît umbla atuncĭ.

„Dar este un lucru prea curios, că nicĭ un Stariţ nu spune

că *bolnița bătrînilor* (invalizilor) este veche. Nu știŭ cine a făcut-o întăĭ. Dar știm că bolnița există către aniĭ 1735—1745, cînd Episcopul Varlaam, din M-rea Neamțu, Episcop de Rădăuțĭ, între aniĭ arătațĭ o restaurează și o înzestrează cu șase vacĭ și cu două prisăcĭ cu stupĭ.

La 1779, există bolnița bătrînilor, (după cum se vede lămurit în cartea cu viața Starițuluĭ Paisie din 1836 fil. 44 și 45).

Amîndouă casele zidite pentru bolnița bătrînilor, aŭ aceiașĭ formă, pocoĭ slavon: |‾+‾|. Una din jos de odaie cu Sfîntul Pantelimon, alta din sus de M-re cu Sfîntul Ioan de la Suceava. Una prefăcută tipografie și Seminar, acum ospiciŭ de alienațĭ.—

X). *Inscripția de pe zidul bisericeĭ S-tuluĭ Mareluĭ Mucenic Panteleimon, de unde a fost întăĭ bolniță, în urmă tipografie cu Seminar, iar acum de la 1862, ospiciŭ de alienațĭ.*

†«Acest paraclis fiind zidit de bine credinciosul Domn Scar«lat Alexandru Calimah Voevod la anul 1820, la bolnița veche, «după cum pe alăturata piatră se vede. Apoĭ la anul 1841 Fe«vruarie 12, din întîmplare arzînd, s-aŭ rîdicat cu totul din te«melie și s-aŭ zidit aicea din noŭ împreună cu toate chiliile dim«prejur, după cum se vede în zilele bine credinciosuluĭ și de Hris«tos ĭubitoruluĭ Domnuluĭ nostru Mihail Grigoriu Sturza Voe«vod, cu cheltuĭala Mănăstireĭ și ajutorul ĭubitorilor de Hristos «patrioțĭ,—săvîrșindu-se în vremea Stărițieĭ Prea Cuvioșieĭ Sale «Chir Neonil Arhimandrit și Stareț Mănăstirilor Neamțu și Secul «la anul 1843».

Aice afară pe zidul Altaruluĭ la acest paraclis a Sf-tuluĭ Pantelimon, sunt două inscripțiĭ: una este un pătrat care cuprinde inscripția copiată aicĭ maĭ sus.

Alta este un medalion, în care se reproduce inscripția bisericeĭ celeĭ vechĭ, făcută de Calimah Vodă la 1820, Septemvrie 20, și arsă la 1841 faur 12. (Vezĭ inscripția No. 3).

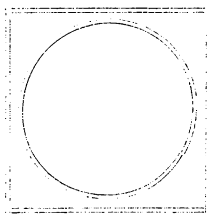

Medalionul reproduce Marca Domnească

«La mijloc are săpat capul de bour cu semnele Domneștĭ, ĭar împrejur scrie așa: «Pecetea și bourul țăreĭ și al pămîntuluĭ Moldavieĭ 1820.»

Aicĭ slovele sunt stricate și eŭ gîndesc că ar fi așa: S. A. K. V. V.

Marca Domnească este cea veche, săpată de Protoereul Mihail Strelbischi; această marcă se pune la toțĭ Domnitoriĭ și numaĭ slovele se schimbă după numele fie-căruĭ Domn, așa:

I . . . . . S.;	Să cetesc așa:			I. = Ion;
A . . . . . K.	»	»	»	S. = Scarlat;
V . . . . . V.	»	»	»	A. = Alexandru;
D . . . . . Ț.	»	»	»	K. = Calimah.

M . . . . . D.	Să cetesc aşa:	V. V.	= Voevod.
	» » »	D.	= Domn.
	» » »	Ţ.	= Ţăreĭ
	» » »	M.	= Mol
	» » »	D.	= Doveĭ.

Marca Domnească de pe bolniţa arsă, pusă şi pe bolniţa nouă din 1843.

Inscripţia de deasupra gangului din ograda M-reĭ ce duce la pitărie. (Vezĭ No. 16).

«†Această apă dintru care se împărtăşesc şase cişmele, spre «îndestularea lipseĭ ce pînă acum a avut Soborul părinţilor dela «această Sfîntă Mănăstire Neamţu, s-aŭ adus, rădicîndu-se din «noŭ şi toate cişmelele dupre rînduirea prin dată a răposatuluĭ «*Iordache Balş*. Marele Visternic şi Cavaler, spre vecĭnica pome«nire a sa şi a tot neamul luĭ. Iară săvîrşirea aceasta s-aŭ făcut «prin epitropiĭ rînduiţĭ prin diată: Dumnealuĭ Spătarul Panaite «Cazamir şi Dumnealuĭ Banul Petrache Cazamir în anul 1813, «Iunie 20«.

Această inscripţie este şi acum scăpată de la arderea M-reĭ, dar nu corespunde cu destinaţia, pentru că toate cişmelele s-aŭ prefăcut alt-fel, multe cişmele din M-re şi de pe afară, s-aŭ desfiinţat cu totul. (Vezĭ No. 66).

XII. *Inscripţia de la Aghezmatarul cel mare de dinaintea porţeĭ.*

†«Acest aghezmatar s-a făcut prin sîrguinţa Prea Cuvioşieĭ «Sale Chir Neonil Arhimandrit şi Stareţ Sfintelor Mănăstirĭ Neam«ţuluĭ şi Seculuĭ, 26 April 1847».

Afară deasupra uşeĭ altă inscripţie:

†«Acest aghezmatar s-aŭ prefăcut la anul 1876, prin osîr«dia Prea Cuvioşieĭ Sale Stareţul Timofteĭ. Maistru fiind Duhov«nicul Gavriil din acest Sobor»,

Aghezmatarul este făcut din vechime de popa Isidor, zis: popa Nil de la care a rămas nume de *„părîul luĭ Nil“*.

La început a fost o fîntînă cu şipot, deasupra cu o lespede mare de piatră, pe care era săpat: *„fîntîna luĭ popa Nil Ciobanu“*, poreclită *„fîntîna cĭobanuluĭ“*.

Mulţĭ închinătorĭ şi acum zic «fîntîna cĭobanuluĭ». Cu mulţĭ anĭ încoace spre noĭ, Stareţul Mardarie Rusu, l-a făcut de zid, după sistemul rusesc, mic la trup şi mare la căcĭulă la anul 1836. Stareţul Neonil ĭ-a făcut cristelniţă de piatră, fusu (picĭoru) crastonu şi crucea portativă de bronz aurit, la 1847, cînd s-aŭ pus şi inscripţia luĭ, în locul inscripţieĭ luĭ Mardarie.

Stareţul Timofteĭ l-a acoperit la 1876 şi a reparat conductul apeĭ puindu-ĭ şi paviment de piatră pe jos şi la scară, la 1887; stoler a fost Ieromonahul Gavriil Manole cu Teofan şi Te-

ofil cișmegiĭ. Tot aceștia aŭ înoit conductul apeĭ și în Stăriția luĭ Vlădica Narcis Crețulescu la 1903.

«Pe marginea crastonuluĭ este scris împrejur tot tropariul: «Darurilor tale fă-ne pre noĭ vrednicĭ etc.» și cele-lalte pînă la sfîrșitul tropariuluĭ.

Jos pe fus este scris «săpătorul» N. Legherhaus, Septemvrie, se înțelege cel din 1847. Crucea cea de bronz aurită, cu raze se pune la agheazmă de azvîrle apa în sus, pentru podoabă la Hram.

XIII). *Inscripția de la fîntîna de dinaintea hambaruluĭ cea cu două roțĭ și două ciuture.*

†«Vedere veselitoare este și folositoare.
«Apă bună la privire, ca un dar ceresc din fire.
«Slava eĭ este cerească, adapă rodurĭ să crească.
«Izvor, dar de apă bună, trebuitoare fîntînă.
«Așa grăește Domnul, scoatețĭ apă cu veselie».

Această inscripție este pe o placă mare, neagră, cu slove albe, bătută pe placfon deasnpra fîntîneĭ.

«Această fîntînă cu cerdacul eĭ, s-aŭ făcut cu cheltuĭala «Dumisale Logofătuluĭ *Vasile Dan* și a Dumisale *Ecaterina Va-«tavu*, prin osteneala și osîrdia monahuluĭ *Cleonic Secanul*. Arhi-«mandrit *Ioan* fiind Stareț *anul 1812 Maĭ 22*. Iară acum la anul «1876, Iunie, s-a făcut cerdacul eĭ din noŭ, prin osîrdia și oste-«neala Prea Cuvioșieĭ sale Arhimandritul Timofteĭ Starețu».

Această fîntînă a făcut-o Logofătul *Dan* în locul alteĭ fîntînĭ maĭ vechĭ și maĭ mică (strîmtă).

Fîntîna veche care exista pe acest loc făcută de săteniĭ ceĭ vechĭ. *Dan* o înoĭește pe groapa veche; o face *lungăreață*, cu două roțĭ ți cu două cĭuturĭ, care umblă amîndouă de odată și pe rînd. *Fîntînă mare și neobicĭnuită*, groapă adîncă. izvor bogat. Fîntîna de la jumătate în jos nezidită și numaĭ de la jumătate în sus, zidită.

Cerdac mare împrejur în formă de casă; reparată pe rînd de Starițiĭ: Dometian, Neonil și Timofteĭ.

Călugăriĭ, din neștiință, o numesc «*fîntîna cĭobanuluĭ*» (Popa Isidor zis popa Nil) care—zic eĭ—că ar fi făcut-o ceĭa ce nu e adevărat. Fîntîna cĭobanuluĭ, a găsit-o Mardarie la 1836, unde e Aghezmatarul.

XIV). *Inscripția de la fîntîna luĭ Narcis de la prescurăria M-reĭ Neamțu.*

†«Această frumoasă fîntînă
«Cu apă curată și bună
«Cu cerdacul acoperit
«După cum este văzut

«S-a făcut în vremea Prea Cuviosuluĭ
«Chir Venedict Arhimandrituluĭ şi Stareţuluĭ
«Cu cheltuĭala şi silinţa
«Şi din însuşĭ buna voinţă,
«A. Schimonahuluĭ Narcis bătrînul
«Precum şi a celor ce s-aŭ ostenit cu dînsul
«De aŭ ajutat cu orĭ-ce chip
«Şi dintru cît aŭ bine-voit
«Spre a lor nesfîrşită pomenire
«Şi de la Dumnezeŭ vecĭnică răsplătire
«Aceĭ ce vor be dintrînsa cu mulţumire
«Să se roage pentru a lor mîntuire».

Aicĭ aŭ existat o fîntînă foarte veche, care se şi distrusese Iară la anul 1842 Maĭ 15, un călugăr bătrîn cu numele Narcis, a tocmit oamenĭ de s-aŭ apucat de lucru, aŭ strîns piatra bună, aŭ săpat groapa lărgind fîntîna veche, aŭ săpat canal pînă departe, aŭ făcut spălătorie mare cu multe coveţĭ, aŭ pus două cazane marĭ, aŭ făcut altă fîntînă pentru spălătorie şi la anul 1843 Maĭ 5, s-aŭ sfinţit toate cu mare paradă. Fîntîna cu cerdacul acoperit, cu icoane, scaune, inscripţie, treuce de piatra cĭoplită, lanţ cu tas argintat, şi tot ce trebueşte la o fîntînă prea bună, aŭ costat atuncĭ *1500 leĭ* în irmilicĭ,—peste tot lucru gata. Fîntîna umbla mult, din cauză că acolo era prescurăria pe o scală largă, maĭ pe urmă şi pitărie cu tot personalul eĭ, în plus chiliile vecine.

Această fîntînă este o raritate în M-re. Una este la prescurărie, fîntîna de care vorbim. Una lîngă podul Magherniţeĭ, la spiţerie. Una lîngă poarta ţarineĭ: «Fîntîna orbuluĭ» (Isaia orbu) acum stînsă de demult pe la 1864, slujea de hotar între Mănăstire şi Schit. Una la poarta Schituluĭ «Vovidenia». Două la Schit la Procov. Total cincĭ fîntînĭ de acest fel.

Fîntîna de la prescurărie a îngrijit-o Sf.-Sa părintele Iosaf Apostoliu Duhovnicul, întăĭ din partea luĭ. Iară de la anul 1860 încoace, am îngrijit-o eŭ Narcis Creţulescu întăĭ prin părintele Iosaf, pe urmă prin mine însumĭ.

La anul 1900 Maĭ 5, am curăţit-o, acoperit-o, am înoit-o radical peste tot, ca şi din noŭ, ca să fiŭ numit ctitor pe lîngă Narcis bătrînul. Iar la 1903 Martie 16 ĭ-am terminat lucrările şi inscripţiile cu poleitu cruceĭ pe turn deasupra, cu tot cerdacul.

Acum la zilele noastre pităria şi prescurăria s-aŭ desfiinţat, hambarul s-a vîndut, chilliile s-aŭ stricat şĭ fîntîna cea renumită, nu va avea viaţă.

Arhiereul Narcis Creţulescu

DESNĂDEJDE

Un blestăm negreşit e vĭaţa
Cînd aĭ o inimă curată,
Cînd pentru adevăr şi bine
Iţĭ simţĭ fiinţa ta chemată.

In josnicia existenţeĭ
De nu te-afunzĭ ca ceĭlalţĭ oamenĭ,
Te duşmănesc şi după moarte
Că om fiind nu li te-asamenĭ.

Bĭet visător, de aĭ avînturĭ,
Eştĭ osîndit la suferinţă
In greul lanţ al nepăsăreĭ
Ucigător de năzuinţă.

Şi vaĭ, cu cît ţĭ-e bĭetul suflet
Maĭ luminos, maĭ cu simţire,
Cu-atît veĭ fi maĭ mult pe lume
Străin de-o rază de ĭubire....

Şi tocmaĭ cînd durerea lumeĭ
Simţirea toată ţĭ-o răsfrînge,
Tu nu-ĭ găsi pe lume-un umăr
Să cazĭ pe el şi să poţĭ plînge.

Doar amăgit lega-veĭ umbra
De dragu-ţĭ vis, vecĭnic în cale,
Spre a ispăşi apoĭ o vĭaţă
Pacatul visurilor tale....

Ş-atuncĭ înspăĭmîntat de golul
Ce-n inime dă desperarea,
Aĭ să doreştĭ să plecĭ aĭurea...
Şi te-a 'ndrăgi Liniştitoarea...

Iar în tîrziŭ, de pe-alte ţărmurĭ,
Tot te-or huli aceĭa care
Din vĭaţa ta cea chinuită
Aŭ moştenit ce-ĭ sfînt şi mare.

Iaşĭ **G. V. BOTEZ-Gordon**

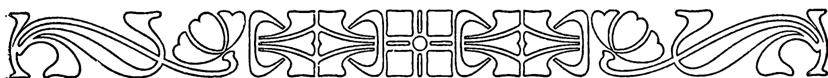

Greşita îndrumare a învăţămîntuluĭ nostru

Ce pot face absolvenţiĭ şcoalelor primare saŭ ceĭ cari între-rup liceul din clasa I, II, III....?

Se văd orăşenĭ de toate categoriile; sătenĭ fruntaşĭ, mijlocaşĭ şi săracĭ, preoţĭ şi învăţătorĭ, inundînd oraşele cu sute de copiĭ pentru concursul de admitere în diferite şcolĭ. Pentru 20—30 de locurĭ vacante de bursierĭ şi solvenţĭ se prezintă 200—300 de copiĭ. Şi se vaită părinţiĭ că nu ştiŭ ce să facă cu dînşiĭ, că n-aŭ de ce să s-apuce.

Absolvenţiĭ şcoalelor de arte şi meseriĭ sînt lăsaţĭ în părăsire. Maĭ toate lucrările sînt date în antrepriză, prin concurenţă necinstită—cele maĭ adesea-orĭ—necunoscătorilor, dar ghibacĭ întreprinzătorĭ şi exploatatorĭ aĭ statuluĭ ca şi aĭ muncitorilor. Iar absolvenţiĭ, cu o maĭ bună pregătire în meserie, dar fără a fi destul de destoinicĭ în lupta de toate zilele, fără mijloace materiale îndestulătoare, sunt nevoiţĭ să cadă în concurenţă cu acele elemente adesea-orĭ fără scrupule, încît aceştĭ absolvenţĭ sunt nevoiţĭ să alerge după funcţiunĭ ca să-şĭ poată agonisi pînea de azĭ pe mîine.

Ateliere practice particulare, unde elevul, rămas de şcoală, să poată intra ucenic, nu sunt; şi chĭar dacă icĭ colea a maĭ rămas unele, şi acestea sunt lăsate la voĭa întîmplăriĭ fără ajutor, în concurenţa neomenească fără control, şi decĭ menite şi aceste ateliere a dispărea cu totul. Aşa că nicĭ absolvenţiĭ de cursul primar, saŭ maĭ bine zis părinţiĭ lor, nu văd în meseriĭ nicĭ un viitor, de oare-ce şi puţinele ateliere romîneştĭ care maĭ sînt maĭ ales prin Moldova, merg răŭ şi sînt pe cale de a dispărea; cum foarte multe aŭ dispărut şi pînă acum în ultimele timpurĭ [1]).

Pe lîngă aceasta, elevul care a apucat a trece 2—3 clase secundare ĭ-e ruşine să se apuce de meseriĭ saŭ să intre ca băĭat în prăvălie.

Şi dacă icĭ colea intră în atelier, prin faptul că n-are pregătirea trebuitoare, fie pentru desemnul aplicat la meseriĭ, n-are practica cît de elementară a meserieĭ şi nicĭ măcar o însufleţire morală pentru dragostea meserieĭ, elevul din contra, e răŭ apreţuit de public, neîncurajat, trimis cu sila la meseriĭ ca o pedeapsă că n-a învăţat carte; prin urmare deprimat moraliceşte,

---

1). A se vedea toate statisticele oficiale. Apoĭ „Proprietatea rurală şi chestia ţărănească 1906„, de G. D. Creangă; Chestiunea ţărănească de V. M. Kogălniceanu, etc.

candidatul la ucenicie se privește pe el însuși ca un element degradat, care n-a putut să facă nimic nicăieri, și deci lipsit de orice îmboldire vioaie, de ori-ce considerație pentru el însuși, de ori-ce speranță în viitor, cu alte cuvinte e lipsit chiar de dragostea meseriei lui și de încrederea în el.

Prin urmare, până acum, mai toate ramurile meseriilor și ale comerțului, în Moldova mai ales, sunt îmbrățișate de aceste elemente cu totul nepregătite și deprimate moralicește, oameni slabi ca acțiune, slabi ca spirit de întreprindere.

Aceasta, pe lîngă altele, este una din cauzele însemnate a decăderii meseriilor, comerțului, a lipsei de întreprinderi, a lipsei de industrii, fiind-că elementele romînești capabile, cu mici excepții, s-aŭ dus toate la funcțiuni.

Incheere: Tuturor elementelor, de la grădina de copii și pînă la studentul de universitate, să li se dea educația și cultura, așa fel, încît toate ramurile de activitate să fie considerate și îmbrățișate de o potrivă, toate concurînd la formarea unui întreg, a unui tot, în care ori-cine își are rolul săŭ, tot așa de folositor în interesul obștiei.

Educația și cultura trebue așa fel îndreptată ca elevul ce s-ar lăsa de școală, în ori-ce moment, să poată deveni un producător, nu un parazit pe capul părinților, al familiei și al societății.

Numai așa ne vom putea îndruma spre a ține lupta piept la piept, în meserii și în întreprinderi, cu cele-lalte popoare, care caută să ne subjuge pe toate căile și mai ales pe calea economică. Străinii în mișcarea noastră de progres sunt după unii un răŭ, iar după alții un stimulent, un răŭ necesar. Inclinăm pentru părerea celor din urmă, bine înțeles cu măsură. Și aceasta, fie pentru experiențele ce le aŭ mai întinse decît noi, fie că ne pun în mișcare prin exemplul viŭ, cum, sub ochii noștri, din nimic fac însemnate averi, fie pentru capitalurile ce le aduc în exploatări mai mari. Insă capitalurile acestora sunt complect asigurate cu dobînzi înzecite, dacă nu mai mult, (ca la locurile lor de origină) în bogăția pămînturilor noastre. Dar atît, țara le dă și bogăția pămîntului și munca cruntă a brațelor ei. Se cuvine dar ca întreprinzătorii să respecte regulamentele și legile țării.

Pe deoparte a căuta ca profitul rezultat din capitalurile introduse să se cheltuiască mai mult în țară, iar pe de alta, în toate întreprinderile de ori-ce natură, străinii să fie constrînși a respecta legile țării, ca o anumită parte din lucrători să fie romîni. In același timp educația și cultura în școală să se dea astfeliŭ, ca să le fie copiilor folositoare în ori-ce direcție s-ar îndrepta, mai ales în toate școalele de curs primar și inferior de liceŭ.

Roadele învățămîntului actual și proletariatul intelectual.

Marele gol ce se simțea de la 1860 încoace în funcționarea

întreguluĭ aparat conducător al ţăriĭ a creat maĭ întăiŭ o atmosferă, apoĭ o credinţă şi în urmă un drept, că fie-căruĭ cărturar de orĭ-ce grad ar fi, trebue să i se încredinţeze şi un post potrivit.

De alt-fel aceştĭ candidaţĭ la funcţiĭ, eraŭ condamnaţĭ a mări pleĭada proletarilor intelectualĭ şi a nu-şĭ putea găsi existenţa aĭurea, deoare-ce la o vrîstă înaintată numaĭ cu titlurĭ dar fără o pregătire practică, nu maĭ puteaŭ îmbrăţişa altă carieră.

De şi locurile postulanţilor aproape s-aŭ complectat, tendinţa generală a rămas, aşa că pentru un post de 100 de leĭ se prezintă cîte 20-30 de candidaţĭ din carĭ mulţĭ licenţiaţĭ. Toate acestea ne încredinţează că tendinţa cea mare către funcţionarizm nu s-a micşorat de loc. Maĭ mult de cît atît unĭa din părinţĭ, văd răul, văd creşterea proletariatuluĭ intelectual, şi totuşĭ, cu marĭ sacrificiĭ, continuă cu multă stăruinţă a îndruma copiĭ lor, tot la funcţiunĭ şi la buget. din cauza înrădăcinăriĭ aceşteĭ deprinderĭ.

Şcolile secundare nu daŭ de cît fel de fel de funcţionarĭ: şcolile comerciale daŭ funcţionarĭ comercialĭ; şcolile profesionale daŭ, cu micĭ excepţiĭ, tot funcţionarĭ saŭ funcţionare; şcolile de arte şi meseriĭ în mare parte tot funcţionarĭ, parte maĭştriĭ şi parte funcţionarĭ diferiţĭ; şcolile normaleinst—itutorĭ şi institutoare, seminariile—preoţĭ, şcolile de podurĭ şi şosele tot funcţionarĭ, şc. de arhitectură funcţionarĭ, Universităşile daŭ şi ele în marea majoritate tot soĭul de profesorĭ şi funcţionarĭ: un moment încă şi toate locurile de postulanţĭ vor fi ocupate, ĭar pieţile noastre vor fi înbulzite de un numeros proletariat intelectual, dăunător societăţiĭ şi Statuluĭ. Şcolile de arte-frumoase daŭ şi ele tot funcţionarĭ-maeştri de desemn, căcĭ artiştiĭ independenţĭ, carĭ nu ajung la budgetul statuluĭ, cu micĭ excepţiĭ, trăesc foarte greŭ în ţară la noĭ, cu toată munca ce depun. Aceasta din cauză că activitatea noastră a fost îndreptată numaĭ spre funcţionarizm, şi chiar în şcolile unde este îndreptată spre îndeletnicirĭ practice, elementele ce ĭes din ele sunt lasate la voĭa întîmplăriĭ fără nicĭ un sprijin din partea societăţiĭ.

In rezumat, aproape toate şcolile noastre de cultură nu produc de cît consumatorĭ, ceea-ce constitue o dublă pĭerdere şi pentru indivizĭ în parte şi pentru ţară. Un element care poate să producă şi nu produce, constitue o pĭerdere şi apoĭ consumînd ceea ce e produs de altul, e o a doua pĭerdere. Prin aceasta pe deoparte, se istoveşte avutul pătureĭ muncitoare, a celeĭ ţărăneştĭ, singurul izvor de avuţie al Statuluĭ; pe de altă parte elementele străine ocupă pe nesimţite lorurile goale şi prielnice în mişcarea avuţieĭ noastre, maĭ ales în comerţ, industriĭ, meseriĭ, în exploatărĭ şi chiar în administrarea bunurilor aceşteĭ ţărĭ. Fiecare devine un element însemnat în mişcarea economică, a căreĭ produs, e datorit în cea maĭ mare parte vitalităţiĭ pătureĭ noastre ţărăneştĭ. Decĭ învăţămîntul nostru de până acum, aproa-

pe numaĭ teoretic, dă rezultate dezastroase și a sosit momentul cînd trebue să ne îndreptăm numaĭ de cît și către cel practic. Artele, industriile, meseriile, comerţul și exploatările sînt chemate a umplea marele gol într-o îndrumare sănătoasă a ţăriĭ.

Cum ar trebui să fie spiritul învăţămîntuluĭ, direcţia luĭ și importanţa desemnuluĭ.

Ca să se desfiinţeze prisosul de gimnaziĭ și licee din ţară, și să se înlocuĭască deodată cu alte școlĭ, e cu neputinţă, după cum s-a văzut din încercările de desfiinţare făcute, pe care aceĭașĭ miniștriĭ aŭ fost nevoiţĭ să le reînfiinţeze. De aceĭa în afară de școlile speciale pentru meseriĭ, toate școlile primare, gimnaziile și liceele, curs inferior maĭ ales, să devie pregătitoare pentru viaţa practică, schimbîndu-se din programe și încetul cu încetul și personalul prin altul special pregătit; ĭar din aceste școlĭ să se facă selecţiunea pentru cursul superior de liceŭ, din care se vor recruta elementele pentru Universitate, și pentru școlĭ speciale superioare.

Spiritul învăţămîntuluĭ, trebue să fie și practic, pe lîngă cel teoretic.

In acest scop ar trebui reformate programele de învăţămînt, în care aplicaţiunile să ocupe un loc însemnat, ĭar desemnul—ca ajutător celorlalte obiecte—și aplicaţiile practice, vor trebui să ocupe un rol din cele maĭ însemnate.

Absolventul de școală primară să poată cu ușurinţă îmbrăţișa orĭ-ce meserie, și pe lîngă înclinaţia care va avea saŭ direcţia ce i s-ar da, să aĭbă idee și despre cunoștinţele de desemn, necesare meseriașilor în genere. Asemenea elevul de orĭ-ce clasă secundară, cînd nu maĭ poate continua școala, să aĭbă un început de practică, să aĭbă cunoștinţele trebuitoare pentru a se îndrepta la meseriĭ saŭ la comerţ, lăsînd locul deschis spre cursurile superioare celor maĭ puternicĭ, și cu aplecărĭ deosebite pentru studiĭ

Cu alte cuvinte, eleviĭ tuturor școalilor să fie familiarizaţĭ cu meseriile, să fie deprinșĭ a le cunoaște foloasele, a le apreţui ca niște îndeletnicĭ care aŭ tot atîta cinste ca și ţinerea condeĭuluĭ, ĭar nu să se facă ca acuma, cînd trimiterea la meseriĭ este în gura profesoruluĭ, cași a părinteluĭ, o amenințare rușinoasă pentru nedestoĭnicul elev cărturar.

Pentru aceasta ar trebui ca și începutul practicăriĭ unor micĭ meseriĭ să se facă în școalele noastre teoretice în după amezĭ, și decĭ ar fi neaparat o revizuire complectă a programelor și oarelor acestor școlĭ, spre a fi descărcate de prea marea imbulzeală de materiĭ teoretice și să se lese și lucrărilor practice un loc în viaţa copiluluĭ.

Şcoala ca mijloc de îndreptare.

Cu toţiĭ am început a vedea şi vedem prăpastia, cu toţiĭ zicem: «Copiiĭ noştri ar trebui să-ĭ dăm să înveţe meşteşug, să se apuce de comerţ, de industriĭ, să ne administrăm singurĭ moşiile şi bunurile noastre, să ne ocupăm cu agricultura, că nu maĭ merge cu funcţionarizmul». Cu toţiĭ vedem cum funcţionariĭ de la ceĭ maĭ înalţĭ pînă la ceĭ maĭ micĭ deabîa îşĭ duc traĭul de pe o zi pe alta, şi după o viaţă întreagă mor, lăsînd ca avere, doar cinstea; pe cînd aceleaşĭ inteligenţĭ în alt mediŭ de activitate, cît ar fi putut produce?! Toţĭ vedem cum ni se prăbuşeşte tărîmul economic de sub picioarele noastre, şi pe care tărîm se poate răsădi starea de înflorire a individuluĭ în parte, ca şi a naţiuniĭ în total. Toţĭ vedem prăpastia; dar orĭ-cît de slabe şi nepotrivite ar fi vlăstarele noastre, pentru ele tot nu voim să rupem cu această tradiţiune, nu voim să întunecăm aureola ce ni se pare că o vedem numaĭ în jurul titlurilor şi a funcţiunilor. Nu ne interesăm de avuţia ţăriĭ şi de puterile noastre intelectuale şi materiale în aplicaţiunĭ practice, ca acestea să devină izvoare de bogăţie. Orĭ cîtă trudă ne vom pune să ne îndreptăm către o viaţă practică nu se va putea, fiind-că sistemul de instrucţie care-l avem, nu răspunde de loc principĭuluĭ, ce trebue să-l urmărim ca: *braţele şi toată forţa intelectuală să devie producătoare*, ĭar nu numaĭ consumătoare.

Răul trebue îndreptat de la rădăcină.

Prin partea teoretică a şcoaleĭ ne-am îndrumat la funcţionarizm, tot şcoala, prin partea practică, să ne îndrumeze către arte, industriĭ, meseriĭ, comerţ, conducerĭ agricole, întreprinderĭ, cercetărĭ ştiinţifice practice, exploatărĭ.

Poate mijloacele ce le propunem, să nu samene tocmaĭ cu cele ce se practică în alte ţărĭ, dar şi condiţiunile noastre de dezvoltare sînt excepţionale. Pe cînd în ţările din Apus civilizaţia a prins rădăcinĭ de maĭ multe secole, dezvoltîndu-se treptat şi cu încetul, la noĭ a mers cu paşĭ repezĭ într-o singură direcţie, aceĭa de a ne apropia de cultura şi instrucţia apusană, şi a creat abizul în direcţia economică-artistică etc., care a rămas cu totul părăsită. De aceĭa metoadele noastre trebue să fie altele şi potrivite situaţieĭ noastre.

In această schimbare a întreguluĭ învăţămînt, acel al desemnuluĭ va avea un rol foarte însemnat: 1) pentru înlesnirea predăriĭ celorlalte cursurĭ, 2) pentru aplicaţiunile practice de toate feliurile spre a vedea şi reprezenta imaginile după trebuinţă.

Prin şcoală am ajuns unde sîntem, tot prin şcoală trebue să căutăm să ĭeşim de unde sîntem, dacă voim să ne emancipăm economiceşte şi să trăim.

Descărcarea programelor analitice teoretice, și adăugareă de aplicațiunĭ practice. Orele de studiŭ.

Toată lumea este convinsă că trebue a se da elevivilor o direcție maĭ practică, și în acest scop programele trebuesc descărcate de o sumă de materiĭ, care nu sunt strict folositoare și care se fac în mod superficial, fie din lipsă de timp, fie din lipsă de material didactic, din care cauză acele materiĭ sunt uĭtate odată cu trecerea lecțiuniĭ saŭ cel mult cu a claseĭ. Să nu maĭ amintim de modul cum îșĭ învață eleviĭ în genere lecțiunile, pe cari le pregătesc, numaĭ cînd le vine rîndul de a fi ascultațĭ, la o lună saŭ două, din cauza număruluĭ prea mare de elevĭ în clasă, etc.; acestea sunt lucrurĭ cunoscute. Decĭ foarte mult timp pĭerd eleviĭ în mod zadarnic. Și se deprind de timpuriŭ a nu-șĭ îndeplini datoriile în conștiință, a înșela pe profesorĭ, a se înșela pe eĭ înșușĭ.

Apoĭ unele cunoștințĭ nu aduc folos real de cît la 2—3 % din elevĭ, aceĭ cari se specializează în studiile respective, condamnațĭ fiind 97 % a jertfi pentru aceste obiecte un timp pe care l-ar putea întrebuința cu maĭ mult folos pentru pregătirea practică, ĭar cunoștințile cu tendință de specializare, pot fi strămutate în clasele superioare. Ast-fel reducîndu-se cîte ceva, din unele materiĭ se pot obține un număr de ore, cari s-ar putea întrebuința pentru aplicațiunĭ practice.

Orele de studiŭ ar putea fi numaĭ de dimineață, nu ca până acum [1]) 8—11 și 20 și 2—4,10; ci ora să fie de 50 minute, ĭar după amezile, aplicațiunĭ practice și în ateliere de la 2 până la 4 și vara de la 3 până la 6—6 ½.

După amezile pot fi împărțite cam ast-fel la curs inferior de liceŭ saŭ gimnaziŭ: o după amează exercițiĭ militare, una exercițiĭ de gimnastică și corurĭ; o după amează excursiunĭ saŭ experiențe științifice (fizică, chimie, naturale etc.) și 3—4 după amezĭ, aplicațiunĭ practice, la diferite meseriĭ, industriĭ, etc...

Clasele vor face cu rîndul după amezile de practică. Aceste aplicațiĭ se vor face pe regiunĭ după materiile prime ce le putem avea la îndămînă. In afară de cultura avitică (agricultură, grădinăritul, pădurăritul, stupăritul), notăm și cîte-va îndeletnicirĭ din

---

1) Acest studiŭ a fost scris în luna luĭ August 1906 și prezentat d-luĭ Ministru al Instrucțiuneĭ. Mi l-a oprit cu scop de a fi publicat, dar ministrul respectiv eșind din minister, mi l-am luat îndărăt. In Sept. 906 s-aŭ și introdus orele de 45 minute. S-a dovedit însă că aceste ore de 45', sunt prea scurte și decĭ le cred nimerite pe cele de 50' care le-am propus și care s-ar putea cîștiga, intrînd cu 10' maĭ înainte în clas, dimineața și eșirea de la școală cu 10' maĭ tîrziŭ, adecă în total de la 7.50 până la 11.50 în loc de 8—11,20, recreațiile rămînînd aceleașĭ. Insă cu venirea la Ministerul Instrucțieĭ a d-luĭ Haret s-a revenit din Sept. 907 la orele de 60 minute, 3 ore dimineața, 2 după amează, ca maĭ înainte.

care s-ar putea alege pentru practică la sate și la orașe: *industria olărieĭ* și *facerea cărămizilor* (pentru școlile sătești), *industria lemnuluĭ și a osuluĭ*, căptușirea lemnuluĭ, tîmplăria, rotăria, strugăria, mobile simple; sculptura în lemn și în os, diferite articole de lemn și os, foarte ușor de aplicat aceste exercițiĭ; traforajul, împletiturĭ de paĭe, papură, facerea măturilor de meiŭ și de nuele și a periilor de meiŭ, pĭeptănăritul. *Curelăria, șelăritul* și *traistăritul. Din industria torsuluĭ și a țesutuluĭ;* articole din împletiturĭ de in, cînepă, bumbac. *Din industria vestmintelor:* croitoria, cojocăria, cu frumoasele eĭ cusăturĭ, pantofăria, cizmăria. *Cartonajul, Zidăria, Poleitura, Scrierea și Zugrăvitura de firme și de camere, Imprimeria, Gravura, Pictura și sculptura* aplicată la industrie. *Pirogravura, Litografia,* și altele.

Mijlocul de procedare poate fi ast-fel: pentru unele, eleviĭ pot practica în atelierele de pe lîngă școală, care se pot înființa; pentru altele ca sculptura în lemn și în os se poate face în orĭ-ce sală de clas, fie-care elev aducîndu-șĭ micile unelte în buzunar; ĭar pentru altele eleviĭ să fie repartizațĭ și în mod obligator primițĭ prin diferite ateliere din oraș spre a face practică în cele 3—4 după amezĭ pe săptămînă fixate de program, ĭar din vară să practice macar o lună. In fine după cum s-ar crede maĭ nimerit. Asemenea e de nevoe a li se da elevilor în școală, cunoștințĭ asupra fabricăreĭ articolelor de nutriment și industriilor respective ca: morăritul, brutăritul, confecționarea prăjiturilor și întreaga cofetărie; fabricarea conservelor, cîrnățăritul, fabricarea salamuluĭ, a brînzeĭ, a untuluĭ, a tutunuluĭ; fabricarea bereĭ, spirtuluĭ, oțetuluĭ, a coniaculuĭ, lichĭoruluĭ, a șampanieĭ etc.; fabricarea ghețeĭ, a apeĭ de sodă; îngrășarea vitelor și a porcilor pentru scopurĭ industriale, despre abatoriĭ și multe alte cunoștințĭ de asemenea natură care privesc pe viitorul cetățean, și care nu pot fi decît foarte folositoare și să se predeĭe elevilor la obiectele respective ca aplicațiĭ la diferite lecțiĭ. Poate ar bine chĭar un curs deosebit care să deĭe cunoștințĭ cît maĭ multe, elevuluĭ, de varietatea ocupațiunilor maĭ importante, ca chĭar de la cele dintăĭ clase, spre a se deschide ochiĭ copiilor cît e de întins cîmpul de activitate. Nicĭ eleviĭ, nicĭ părințiĭ nu știŭ ce să facă cu copiĭ din cauză că nu aŭ cunoștințĭ îndestulătoare nicĭ despre existența multor ocupațiĭ, și nicĭ despre însemnătatea lor în mișcarea economică.

Dacă vor fi prea mulțĭ conducătorĭ contra aplicațiilor practice în școlĭ, cel puțin să li se deĭe elevilor noțiunĭ despre însemnătatea diferitelor îndeletnicirĭ spre a le dezvolta cunoștințile și gustul pentru arte, meseriĭ, industriĭ, comerț etc.

Cu privire la programe trebue de adăugat următoarele: Necontenit s-aŭ adus învinuirĭ, programelor încărcate, s-aŭ schimbat adesea orĭ și s-aŭ emis părerĭ nenumărate. Rezultatul? Acelaș. Toțĭ se învîrtesc în acelaș cerc vicios, fiind că toțĭ sunt din acelaș mediŭ, cu aceĭașĭ educație, aceleașĭ vederĭ, acelaș rezultat. Decĭ la lucrurĭ nouă trebuesc oamenĭ

noĭ, dezbrăcaţĭ de prejudiciile mediuluĭ. Să se ţină samă de specialiştĭ, dar totul să fie coordonat de o minte pătrunzătoare care să închege totul, să vadă. să conducă şi rezultatele. De sigur că mulţĭ vor zimbi, chĭar dintre fruntaşiĭ diriguitorĭ din diferite ramurĭ de activitate, zicînd că nu trebue amestecate artele industriile, meseriile cu învăţămîntul, fiind că nicĭ în străinătate nu e aşa. Dar nicĭ d-lor nu se uĭtă să vadă dacă în vre-o ţară se întîmplă ca la noĭ cu scandaloasa tendinţă către funcţionarizm şi cu inconştienta fugă de toate celelalte îndeletnicirĭ atît de însemnate din toate punctele de vedere ca industriile, meseriile, exploatările şi celelalte.

Această directivă în toate şcolile va putea ţinea până se porneşte un curent sănătos către aceste ramurĭ practice.

De nu se vor găsi şi alţiĭ, acum, de aceste părerĭ, poate se vor maĭ găsi în viitor, saŭ cel puţin se vor căuta alte mijloace maĭ practice spre ajungerea acestuĭ scop.

Orĭ-ce s-ar face, e neapărată trebuinţă de o nouă şi practică directivă în şcoală, saŭ să se înfiinţeze si să se transforme în mod radical maĭ mult de jumătate din şcolile noastre cu o nouă directivă spre calea economică.

Indrumarea intelectualilor.

O inteligenţă vie întrebuinţată într-un cîmp larg de activitate cine ştie cîte foloase marĭ, materiale şi morale, nu ar aduce atît individuluĭ cît şi societăţiĭ? Pe cînd aşa, cum suntem acum, *quintesenţa inteligenţiĭ romîneştĭ e înmormîntată în saltarele mecanice ale unuĭ biuroŭ de funcţionar, şi se mulţumeşte a încasa regulat modestul salar în raport cu gradul ce-l ocupă, şi poate une-orĭ destul de bine plătit potrivit cu simplul mecanism al biuroulŭĭ*, ĭar alte-orĭ prea puţin plătit faţă de o inteligenţă vie, care, în alte împrejurărĭ, poate produce cu mult maĭ mult. Acest loc ar putea fi ocupat, tot cu acelaş succes în mecanismul biurouluĭ, de un alt ins, maĭ puţin apt pentru altă ceva.

Pe cînd noĭ ne zbatem să ajungem a învîrti roata mecanică a vre-unuĭ biuroŭ de serviciŭ, de orĭ-ce natură ar fi el, cu leafă fixă, străiniĭ îşĭ pun la lucru întreaga activitate şi puterea inteligenţiĭ lor, cu cunoştinţele ce le aŭ, în serviciul ocupaţiunilor libere în cîmpul întins al explotaţiunilor, al comerţuluĭ, al industriilor şi al întreprinderilor de tot felul. Printr-o acţiune chibzuită realizează marĭ avuţiĭ în timp foarte scurt, pe cînd un bĭet funcţionar cinstit, de orĭ-ce grad, şi orĭ-cît de capabil, nu e în stare să le realizeze o viaţă întreagă.

De aceea dar toţĭ dascăliĭ de toate categoriile, de la cel sătesc până la cel de Universitate, pe lîngă cunoştinţele, pe care le daŭ învăţăceilor lor, cred c-ar trebui să-şĭ îndrumeze eleviĭ şi pe calea practică se avînte inteligenţele viĭ să lucreze în cîmp deschis ca în bogata noastră ţară, pentru exploatarea materiilor prime, pentru transformarea acestor materiĭ în fabricate, să le dezvolte spiritul de întreprindere şi asociaţie, spiritul de economie, să-ĭ îndemne la muncă continuă, la păstrarea sănătăţiĭ şi la toate acele ndrumărĭ care fac pe om stăpînul naturiĭ.

A. D. ATANASIU

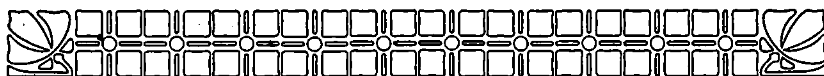

NOPŢI DE PRIMAVARĂ

I

Sunt liliecii-n floare
Şi luna e-n senin;
De-a-fireĭ sărbătoare
Tot sufletul mĭ-e plin.

E linişte-ntre stele
Şi-ĭ linişte pe-aleĭ,
Doar, rar, prin rămurele
De-aud în deşiĭ teĭ,

Cîntînd privighitoarea
Un plin de farmec tril....
Ce mistică-ĭ splendoarea
Senineĭ nopţĭ de-April...

Colò, în alba zare,
Prin unde străveziĭ
Se văd întinse-ogoare
Şi culmile cu viĭ...

Ş-atuncĭ spre adîncul zăreĭ, pe-o noapte-aşa senină,
Porneşte al meŭ suflet atras spre-albastru-abis,
Atras de-un dor de-aĭurea, de-un dor de lună plină,
Spre ţărmurĭ de acele zărite doar prin vis.

Ş-atuncĭ simţind fioriĭ d-eternă libertate,
Dar doborît în ţărnă de lanţul omenesc,
Ingenunchez pe-aleĭa pe care luna bate
Şi-nnalţ spre cerurĭ fruntea, ş-o rugă-n plîns şoptesc.

II

SONET

E-april, e cald, bolta-ĭ senină,
O undă ca de-argint e-n zare...
Din ea încetişor răsare
Misterioasă luna plină.

Copaciĭ toţĭ sunt numaĭ floare.
Ş-un miros de salcîmĭ se-mbină
Cu cel de liliecĭ, şi-ĭ plină
Cuprinderea de-a caldă boare...

Cît de frumoasă eştĭ, natură,
In dulcea ta simplicitate
Şi-n liniştea ce te-nconjoară,

Privindu-te un vis mă fură,
De-un dor simt inima-mĭ că bate,
Ş-un nume scump pe buze-mĭ zboară.

CA STEAUA

Prin geana albie
In nourĭ tăĭată
Vezĭ steaŭa-albăstrie
Cum trece-ntristată ?...
Toţĭ ochiĭ-o urmează,
Dar ea luminează
Şi trece-n tăcere,

*

Şi firĭ sunt de-acele
Ce-mprăştie-n lume
Luminĭ ca din stele,
Dorit e-al lor nume,
Şi-s vecĭnic dorite...
Şi-s totuşĭ menite
Să moară stinghere.

*

Tu, stea albăstrie
Eştĭ geneĭ albie
A-nopţeĭ de vară.

*

Eŭ, firea-s în jale,
sub razele tale
Menită să moară...

G. V. BOTEZ-GORDON

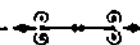

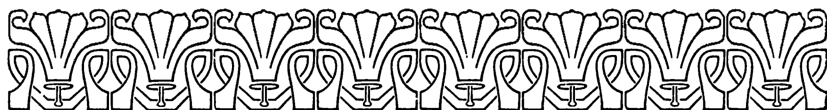

NOTIŢA

Pentru sfînta Icoană Maĭca Domnuluĭ din Biserica mare din Sf. Mănăstire Neamţ (665—1907). [1]

—„Cele sfinte sînt pentru sfinţĭ".

Narcis.

Aniĭ de la Hristos **Faptele**

In al 35-lea an Sf. Apostol Petru, cu Evang. Ioan, predicînd Evanghelia în orăşelul Lida, cu cheltueala Taveftei (Căprioareĭ) pe care aŭ înviat-o din morţĭ sf. Apostol Petru, (Faptele Apostolilor **9**—36—43), aŭ făcut o biserică în *Lida*, în care biserică, cu minune s-aŭ închipuit pe un stîlp în colorĭ chipul *Maĭceĭ Domnuluĭ*, fiind *Ea* în viaţă în Ierusalim.

Maĭca Domnuluĭ a venit în Lida, a văzut stîlpul cu chipul eĭ cel zugrăvit cu minune, l-a sfinţit şi ĭ-a dat darul şi puterea facereĭ de minunĭ. (Vezĭ cartea cu Minunile Maĭceĭ Domnuluĭ din 1847. Minunea 74 fila 141).

665. La acest an sf. Ghermano 1-iŭ [2]), Patriarhul Constantinopoleĭ, fiind tînăr (maĭ înainte de a se face Episcop la Cihizic şi Patriarh în Constantinopol la 714—729 a fost la Ierusalim, şi s-a închinat la locurile sfinte ; cu acea ocazie a pus meşter de-a zugrăvit în colorĭ *sf. Icoană* de pe chipul cel de pe stîlp, din biserica din Lida *şi cu chipul sf. Mareluĭ Mucenic Gheorghe* [3]).

Pentru aceasta sfînta Icoană are două feţe şi se numeşte *Lidianca*.

Pe acele timpurĭ naşte şi fĭerbe eresul contra cinstiriĭ sf-lor Icoane în Biserica din Răsărit. Sf. Icoană a suferit şi s-a ascuns.

739. Sf. Ghermano I-iŭ a trimis sf. Icoană la Papa Gregorie 3-lea la Roma veche, unde a stat în altar sus pe pĕrete în Biserica Sf. Petru 106 anĭ [4]); şi de atuncĭ sf. Icoană se zice *Romanca* pentru că a fost în Roma în Biserica cea veche.

845. In acest an era pace la Răsărit, ĭar la Roma era ere-

---

1). Această istorioară este scrisă tiparnic frumos şi legată frumos. Se păstrează ca danie de mine în veşmîntăria M-reĭ Neamţu.

Autorul

2. Sf. Ghermano I, care se serbează la 12 Maĭ, a trăit maĭ mult de 90 anĭ şi a murit la 740. Anul 665 cînd s-a făcut sf. Icoană este trecut în Istoria Impăraţilor.

3. Lida a fost Patria sf. M. M. Gheorghe şi îngropat în ea.

4. 739+106=845.

zie; atuncĭ în zilele luĭ Papa Serghie II. Sft. Icoana s-a întors, de la Roma la Constantinopol în zilele Patriarhuluĭ Meftodie Mărturisitorul şi Impăratul Mihail 3-lea, cu Impărăteasa Teodora, şi-a pus-o în M-rea Hulcopratia din Constantinopol, şi-a stat acolo 555 anĭ pînă în zilele Patriarhuluĭ Mafteĭ şi Impăratuluĭ Manoil Paleologul la 1400 [1]). Roma căzuse în erezie [2]).

1400. August 27 [3]). Sf. Icoană a fost adusă de la M-rea Hulcopratia la Ţara Moldoveĭ în Mitropolia din Suceava la Mitropolitul Iosif I. Muşat Vodă. El a pus-o în biserica Mirăuţă cu hramul sf. Gheorghe. Sf. Icoană a fost trimisă în Moldova de Impăratul Manoil Paleologul [4]) în înţăles cu Patriarhul Mafteĭ anume dar de împăcare după o veche gîlceavă. Delegaţiĭ cari aŭ adus-o aŭ fost: Ieromonahul Grigorie Ţanblac şi Ierodiaconul Manoil Arconti; tot atuncĭ aŭ adus şi alte multe darurĭ [5]). Sfînta Icoană aŭ stat la Suceava 14 anĭ.

1415. Sf. Icoană s-a adus de însuşĭ Mitropolitul Iosif 1-iŭ Muşat Vodă în M-rea Neamţ, unde stă neclintită până acum, în 1907, de 492 de anĭ şi acum se numeşte *Nemţanca*.

Ea face minunĭ neînţelese de mintea omenească [6]). Sf. Icoană este cea maĭ veche în ortodoxie. Cea maĭ venerată în creş-

---

1. Alţiĭ prin anul 1401 (vezi Minunile M. D. din 1847 M-rea Neamţ fila 151 şi nota de la fila 147 şi 141).

2. Roma căzuse în eresurĭ, de aceĭa aŭ fugit sf. Icoană la Constantinopol, ĭar cînd Constantinopol era să cază sub Turcĭ 1453, a venit în Moldova.

3. Anul 1400 Aug. 27, s-a găsit pe pomelnicul cel vechĭ din Suceava de Părintele Darie (vezĭ pomelnicul la mine).

4. Impăratul Manoil Paleologul (nu Andronic nicĭ Ioan), El a trimis sf. Icoană Mitropolituluĭ, şi luĭ Alexandru Vodă cel Bun: Coroană, Mantie, şi sceptru, pe care le-a purtat Alexandru Vodă cel Bun şi urmaşiĭ luĭ, până după Alexandru Lăpuşneanu.

Impărăteasa Irina, soţia luĭ Manoil şi fiica luĭ Draioze, regele Macedonieĭ, a trimis dar Icoana sf. Ana Doamneĭ Ana a luĭ Alexandru cel Bun, pe care Icoană a pus-o Doamna Ana la M-rea lor Bistriţa. Patriarhul Mafteĭ a trimis dar Mitropolituluĭ Iosif 1-iŭ Muşat Vodă: Sacos, Cîrjă şi Mitră.

5. Felonul sf. Ioan gură de aur de la Episcopia de Roma.

6. Viaţa sf. Icoane şi Minunile eĭ, sînt documentate de Istoria eĭ (vezĭ Istoria sf. M-rĭ Neamţu Mst. |☰|. t. I. 36, 67, şi altele, Tom 3—265 Cron. Roman. II. 228; Istoria M-reĭ Neamţ cea de la 1857, Minunea *74;* Minunea cu sfredelu din sf. Icoană; Cron. Roman. 74; Istoria M-reĭ Neamţ, M. SS. t. I 206—271—277; Prologu: Vieţile sfinţilor la 12 Maĭ; Istoria Bisericeĭ şi Cronograful Impăraţilor de la M-rea Varaticul.

N. B. Se ştie că la M-rea Veratecul din Moldova este o carte mare, coala în două, manuscript legat bine, numită *Cronograful Impăraţilor*. In această carte se află scris despre sf. Icoană. *Maica Domnuluĭ de la M-rea Neamţuluĭ.*

tinism. Cea mai cercetată în Moldova. Cea mai onorată în M-rea Neamţ.

La cumpene grele a fost ascunsă. Ia nu se duce nicăiri. Acum este fala Romînismului. Ea aŭ fost şi este proprietatea Mitropolitului Iosif I-iŭ Muşat Vodă; el este şi ctitor mare al M-reĭ Neamţu, lui i se cuvine şi paternitatea Mitropoliei Moldoveĭ. El aŭ trăit între anii 1373—1416 (şi el este fiul lui Petru Vodă Muşat, 1373—1391).

Sf. Icoană este de 1242 de ani de la zugrăvială şi de 492 de ani este în Sf. M-re Neamţ.

Stareţul † **Narcis Creţulescu**

M-rea Neamţ.—1908.

DĂRI DE SAMĂ

Indrumarea. Revistă pentru politică, literatură si ştiinţă. In Iaşi, care, din cauza nepăsăreĭ tuturora, a ajuns un oraş în agonie, a apărut o nouă revistă „Indrumarea". Ca buni confraţi o salutăm cu bucurie, urbanitatea nefiind exclusă, mai cu samă, între reviste.

Tineri aparţinînd uneĭ anume grupări politice, în care entuziasmul juvenil şi munca statornică, se imbinează de minune, pentru îndeplinirea unuĭ ideal, îndepărtat saŭ de moment, aŭ apreciat necesitatea apariţiuneĭ acesteĭ reviste „pentru a înălţa politica". Scopul ĭe frumos. Vor lupta pentru înalţarea politiceĭ, ĭată implicit o mărturisire preţioasă şi francă, — a uneĭ detestabile stări sociale. — Vor face-o? Le va fi meritul.

Vor putea? Aci ĭe chestia. — Inregimentat într-o grupare politică, ĭeşti sclavul direcţiuneĭ ce se dă de ceĭ ce aŭ conducerea, fie că e bună, fie că e rea.—A scrie contra direcţieĭ, căutînd să determenĭ contra curent, e lucru neînţăles de disciplina de partid. A scrie fără aceste considerente e a face ştiinţă curată şi atuncĭ nu e necesar să apari în condiţiile arătate în „Scopul nostru", sub drapelul uneĭ grupări politice.

Dar ingeniozitatea omenească e mare şi nu avem motiv de a nu o aprecia şi la iniţiatorii revisteĭ; iĭ credem atît de abili că vor găsi un modus vivendi împăcînd rigoarea disciplineĭ de partid cu scopul propus.

Ca membri aĭ partiduluĭ conservator democrat se vor supune disciplineĭ şi direcţiuneĭ date de conducători,—vor apăra ideile directive ale partiduluĭ din carĭ se mîndresc că fac parte, — ĭată-le programul.

Maĭ sunt şi alte probleme politice carĭ formează oare cum programul revisteĭ, cîmpul ale căruĭ ogoare vor fi lucrate, de entuziaştiĭ grupaţĭ în jurul revisteĭ, cu dor de muncă şi sinceritate.

Reforma electorală şi chestiuunea evreĭască, *asupra cărora oamenii politicĭ păstrează tăcere maĭ cu samă cînd sînt la putere*, sînt, în ordinea expunereĭ, cele întăĭ ale programuluĭ revisteĭ.

Aceste chestiunĭ aŭ fost dezbătute pe larg, chĭar de la începutul organizăreĭ noastre politice şi pînă în prezent.

In străinătate ĭar s-aŭ discutat şi, după vremurĭ şi împrejurărĭ, aŭ dobîndit acolo soluţie. Ce argumente noĭ s-ar putea aduce pentru a determina la noĭ o imediată rezolvire a acestor probleme, nu ştiŭ ?

După părerea noastră argumentele, atît pro cît şi contra, aŭ fost epuizate şi nicĭ o împrejurare nouă şi de samă n-a intervenit pentru a determina consideraţiunĭ noĭ şi a procura astfel argumente. Problemele aŭ rămas în cadrul vechiŭ al necesităţeĭ şi dorinţeĭ de realizare.

Toţĭ, saŭ marea majoritate, azĭ, suntem de părere că aceste probleme trebue să capete soluţia. Cînd ? Aceasta-ĭ chestie de apreciare, care aparţine guvernanţilor, de oare-ce eĭ păstrază secretul marelor interese ale statuluĭ, ignorate şi de ceĭ de la „Indrumarea" ca şi de marea mulţime.

In orĭ ce caz, cînd aceste probleme sînt cauza apariţiuneĭ şi „manifestăreĭ prin revistă" ar fi trebuit să le vedem tratate, să vedem desfăşurîndu-se programul, chĭar de la început.

Dar, poate e nevoĭe să am puţintică răbdare ? Mă execut.

Toată dreptatea, cînd critică detestabilul sistem al legiferăriĭ pripite, care, cu drept cuvînt, dovedeşte, după noĭ, pe lîngă *superficialitatea ocîrmuitorilor* şi *decăderea regimuluĭ nostru parlamentar*, înfăptuită sub puterea discreţionară a despoţilor modernĭ, numiţĭ şefĭ de partide şi prin transformarea parlamentelor în inconştiente maşinĭ de votare.

Ce dureros spectacol să vezĭ areopagul ţăreĭ, tribuna de unde trebue să se discute cu cuget curat, dor de ţară, şi competenţă nevoile eĭ, condus ca o turmă de un păstor aci autoritar, pînă la abuz de autoritate, aci capricios. Parlamentul, în starea actuală, votează legile prezentate de miniştri şi alcătuite într-o noapte, două, de cine ştie ce ignorant şef de biroŭ din serviciul ministeruluĭ. De aceia tristul spectacol al legilor cu dispoziţiĭ ce se bat cap în cap. Unilateralul şef de biroŭ, unilateral prin îndelungată ocupaţie aceĭaşĭ, nu poate şti să armonizeze legea ce i s-a poruncit de două zile, să fie gata peste două zile, cu întreaga organizare a legilor statuluĭ. Şi atuncĭ legile schiloade se înfăptuĭesc ; ĭar miniştriĭ se cred în drept a pretinde recunoştinţa neamuluĭ.

Iar aceĭ cari îndrăznesc să discute, fără gînd răŭ, cu îndependeţă însă, legile ce se prezintă în atarĭ condiţiunĭ, sînt nedesciplinaţĭ şi porţile parlamentuluĭ li se închid, pentru totdeauna poate, dacă nu se vor schimba moravurile. Această constatare e, incontestabil, una din feţele mareĭ probleme sociale, a rălelor noastre moravurĭ.

Mare merit va avea „Indrumarea" dacă, cît de cît, le va putea îndrepta.

Reforma impozitelor şi a monopolurilor, reforma şcolară şi stricta aplicare e legilor, ca şi sănătoasa indrumare a moravurilor alcătuesc celelalte puncte din program. Aşteptăm să le vedem dezvoltate spre a ne putea da şi noĭ părerea şi aprecia direcţia luată.

Regretăm că nu figurează în programul revisteĭ o sumă de probleme tot atît de importante ca cele arătate, şi nu se vorbeşte nimic despre des-

centralizarea administrativă, autonomia comunală, despre o radicală reformă financiară, impozitară, vamală, a organizăreĭ justiţieĭ şi recrutăreĭ magistratureĭ, atuncĭ cînd noile legĭ impun aseminea discuţiĭ. Nu se vobeşte nimic despre un maĭ bun regim al pămîntuluĭ ţărănesc, cu tendinţă spre desfiinţarea inalienabilităţeĭ absolute de azĭ; al regimuluĭ silvic şi sanitar al ţăreĭ etc. etc.

In divergenţă de „Indrumarea", credem ca „Viitorul Social" e o revistă care se menţine cu totă demnitatea la înălţimea uneĭ reviste de merit, ĭar doctrina socialistă e bine şi *puternic* aplicată la studĭul stăreĭ noastre sociale din prezent.

Apreciind ceĭa ce s-a scris aşa cum ĭe scris, judecăm necesar că revista trebue să atace direct şi cît de degrabă problemele arătate în program şi carĭ îĭ legitimează apariţia, pentru a putea încheĭa cu speranţa că scopul propus va fi atins. Incolo e bine.

Dimitrie G. Longinescu
Avocat

Sîngele Solovenilor de Caton Theodorian.—Colaboratorul Arhiveĭ, atît de bine cunoscut prin frumoasele luĭ novele, a publicat una maĭ cuprinzătoare care ĭea proporţia unuĭ roman.

Insuşirile autoruluĭ apar şi în acest cadru maĭ mare, în aceĭaşĭ strălucită aureolă în care eraŭ încadrate în tablourile maĭ micĭ ale novelelor sale. Ceĭa ce covîrşeşte este maĭ ales talentul de descriere, în adevăr superior, care face din d-l Caton Theodorian un povestitor plin de farmec, întru cît d-sa ştie să deĭe viaţă tuturor figurilor sale, ĭar încunjurimea în care ele se mişcă, este deasemenea reprodusă cu o bogăţie de amănunţimĭ într-adevăr uĭmitoare.

Subiectul este luat din viaţa unuĭ proprietar de moşie şi se petrece la ţară. Un boĭer are doĭ copiĭ, unul legitim şi altul făcut cu o ţărancă. Cînd cel legitim se întoarce din Paris de la studiĭ, el prinde o mare ură şi invidie contra frateluĭ săŭ, a căruĭ înrudire nu o cunoştea, din pricina voiniciei şi destoinicieĭ acestuĭa faţă cu propria luĭ slăbiciune. Legitimul corumpe soţia celuĭ natural, care în acest timp aflase că fiul boĭeruluĭ e fratele luĭ. Cînd el surprinde pe amanţĭ, vra să-ĭ taĭe cu securea, dar nu are curajul să lovească în fratele luĭ, şi se aruncă într-o fîntînă.

Acest schelet este îmbrăcat cu multă artă şi îmbogăţit cu multe epizoade interesante.

Cetirea «Sîngeluĭ Solovenilor» este foarte plăcută.

A. D. X.

Străinătatea despre „Teoria istorieĭ" de A. D. Xenopol

La revue historique asupra theorieĭ istorieĭ de A. D. Xenopol şi a cursuluĭ săŭ de la Sorbona. Dl. Gabriele Monod, membru al Institutuluĭ din Franţia, profesor la

Colegiul de Franţia şi Directorul mareĭ reviste parisiene La Revue historique, publică în numărul din Maĭ-Iunie al acesteĭ reviste, următorul articol asupra scriereĭ d-luĭ Xenopol, La Théorie de l'histoire, apărută în editura luĭ Ernest Leroux anul acesta, precum şi asupra lecţiilor ţinute de d-sa la Universitatea din Paris.

«Colaboratorul nostru d-l A. D. Xenopol nu a încetat de la publicarea *Principiilor fundamentale ale Istorieĭ* în 1899, a urmări cu o îngrijire deosebită, numeroasele lucrărĭ apărute în Germania şi Franţia, asupra Sociologieĭ, Filozofieĭ, Istorieĭ şi metodeĭ Istorieĭ şi în acelaşĭ timp lucrările asupra Filozofieĭ ştiinţelor şi a metodeĭ în ştiinţele fizice şi naturale. D-sa a supus cartea sa uneĭ prefacerĭ depline şi ne-o dă astă-zĭ sub titlul *Teoria Istorieĭ* care respunde pe deplin conţinutuluĭ eĭ.

*

Ne pare că lucrarea aceasta e cea maĭ completă şi maĭ clară din cîte există asupra acesteĭ materiĭ. D-l Xenopol credem că a stabilit în această carte foarte bine toate ideile carĭ sunt fundamentale în vederile d-sale: istoria este unul din cele două puncte de vedere sub care se pot privi toate fenomenele natureĭ; ele pot fi studiate în repetiţiunea şi coexistenţa lor: amîndouă punctele de vedere sunt ştiinţifice, dar metoda aplicată studiuluĭ fenomenelor succesiuneĭ este diferită de acea care se aplică fenomenelor repetiţieĭ; cum diferite sunt şi rezultatele la care se ajunge: dincolo, se formulează legĭ; aci se stabilesc doar raporturile de la cauză la efecte. Este o eroare a sociologilor de a crede că se poate în succesiunea istorică să se stabilească legĭ care permit de a prevedea viitorul; istoria nu se ocupă de cît de trecut; ea distinge factoriĭ constanţĭ, rasa, caracterele naţionale, continuitatea intelectuală, ereditatea, imitaţia, şi factoriĭ variabilĭ: forţa evolutivă, care, după ce a exercitat la început puterea sa asupra materieĭ, continuă mereŭ acţiunea sa asupra spirituluĭ şi asigură mersul progresuluĭ moral şi intelectual. Cauzalitatea în istorie ni se prezintă sub forma de serie de fapte pe care le putem examina a parte, dar asupra cărora trebue în orĭce caz să ajungem să determinăm interdependenţa lor. La aceste vederĭ generale, cărora d-l Xenopol le stabileşte legitimitatea cu o abundenţă şi o ingeniozitate de probe într-adevăr admirabile, d-sa maĭ adaogă o mulţime de consideraţiunĭ accesoriĭ asupra auxiliarilor evoluţieĭ, asupra neconştiutuluĭ în istorie, asupra raporturilor între sociologie şi istorie, asupra cauzelor care permit de a ajunge la o maĭ mare certitudine în stabilirea faptelor generale de cît în aceea a faptelor particulare, asupra îngustimeĭ şi insuficienţeĭ teorieĭ cunoscute sub numele de ma-

terializmul istoric şi, în fine, asupra metodeĭ în istorie şi erorilor de care ea a fost stăpînită. Lucrarea d-luĭ Xenopol nu e maĭ puţin interesantă şi sugestivă prin criticele pe carĭ le adresează teoreticienilor istorieĭ şi sociologieĭ cît şi prin propriele sale vederĭ. Ea dovedeşte o cetire imensă şi la aceasta d-sa a adăogat un spirit priceput, o vervă de polemist care face lectura cărţeĭ sale foarte atrăgătoare.

Universitatea din Paris a avut privilejul, în Ianuarie şi Fevruarie trecut să audă pe dl. Xenopol consacrîndu-ĭ zece lecţiĭ la expunerea ideilor principale conţinute în această lucrare. D-sa le-a făcut cu talent în faţa unuĭ auditoriŭ numeros şi atentiv, adunat în amfiteatrul Michelet. Dl. Xenopol era cunoscut de mănuitor fin al limbeĭ franceze, în scris. Ne-am putut convinge că era capabil de a o vorbi, într-un chip precis şi inciziv, adese orĭ pitoresc şi spiritual, şi dacă une-orĭ timbrul voceĭ e puţin slab, elocuţiunea uneorĭ cam precipitată, netezimea dicţiunei permite auditorilor de a nu perde nimic din cuvintele sale. D. Xenopol a întreţinut de asemenĭ Academia de ştiinţĭ morale şi politice al căreĭ corespondent este, despre influenţa franceză în Romînia în epoca actuală, şi detaliile pe carĭ le-a dat asupra nepăsăreĭ pusă în Franţia de a profita de situaţia preponderentă pe care o conservă în Romînia, a izbit viŭ pe auditoriĭ săĭ. Dl. Xenopol a fost invitat de a face la *Collège de France* o serie de lecţiunĭ asupra istorieĭ romîne şi asupra stăreĭ actuale a Romînieĭ. Romînia n-a uitat lucrările pe care Michelet şi Quinet le-aŭ consacrat glorioaselor epizoade şi eroilor luptelor lor pentru independenţă şi Franţia nu uită legăturile ce o leagă de această soră latină de pe ţărmurile Dunăreĭ, nicĭ afecţiunea pe care Romîniĭ i-a arătat-o în totdeauna». **A.**

*

„Teoria Istorieĭ“ de d. A. D. Xenopol.—In şedinţa din 29 Februar a. c. d. Emile Boutroux, membru al Institutuluĭ, a oferit, „Academieĭ ştiinţelor morale şi politice“ din Paris, cartea d-luĭ Xenopol : „Teoria Istorieĭ“, însoţind-o de următoarea notiţă :

„D. Xenopol oferă Academieĭ a doua ediţie a „*Principiilor fundamentale ale Istorieĭ*“. Prelucrată şi mărită, această carte a primit un noŭ titlu, acel de „*Teoria Istorieĭ*“.

Se ştie de cîte greutăţĭ enorme se loveşte cineva cînd încearcă a concepe cu oare-care limpezeală noţiunile filozofice implicate în lucrarea istoriculuĭ : individ, mediu, influenţă, fapt istoric, cauză, lege, dezvoltare, etc.

Cartea d-luĭ Xenopol ne face să avem o idee despre aceste greutăţĭ, menţionînd şi discutînd foarte numeroasele şi complicatele siteme, cărora a dat naştere, maĭ ales în aceste ultime timpurĭ, studiul condiţiilor istorice. Chĭar din punct de vedere al documentăreĭ, lucrarea d-luĭ Xenopol este foarte folositoare, punîndu-ne în curent cu lucrările de acest fel urmărite nu numaĭ în Franţa, dar şi în Germania şi în alte ţărĭ.

Teoria la care ajung propriile d-sale cercetărĭ poate fi privită ca dezvoltarea uneĭ gîndirĭ, pe care ĭubia s-o rostească *Fustel de Coulanges*.

„Istoria", zicea ilustrul și regretatul nostru confrate nu poate și nicĭ nu trebue să gîndească a stabili legĭ; dar ea poate uneorĭ să descurce cauzele. Distincţia cea fină, pe care Fustel de Coulanges o făcea între *lege* și *cauză*, este baza sistemuluĭ d-luĭ Xenopol.

Pretutindenĭ, zicea el, sînt *cauze* și *legĭ*; dar în ştiinţele fizice se cercetează maĭ ales legile și nu se ating cauzele, care pe altă parte pot fi lăsate la o parte. In ştiinţele istorice, din contra, legile saŭ sînt himerice sau nu privesc de cît elementele statornice și nu acele istorice ale fenomenelor; ele nu pot decĭ ajunge spre a ne da explicarea individualuluĭ a aceluĭ „*apax genomenon*", la care tinde Istoria, dar ne este cu putinţă în Istorie de a desface fenomene succesive, legate între ele, în însășĭ a lor individualitate, prin o înlănţuire cauzală. Și aceasta se cheamă a explica, și aceasta este o lucrare știinţifică.

Sînt decĭ două soiurĭ de știinţĭ: știinţe fizice saŭ ştiinţĭ de legĭ și știinţĭ istorice saŭ știinţĭ de legăturĭ cauzale.

Teoria d-luĭ Xenopol ridică o problemă filozofică foarte gravă, acea a raportuluĭ dintre cauze și lege.

Se știe că pe cînd *David Hume* reduce noţiunea de cauză, la noţiunea de lege, John Stuard Mill reduce noţiunea de lege la noţiunea de cauză.

A se rezolvi definitiv asemenĭ chestiuni este poate cu neputinţă în timpurile actuale. Trebuĭe să fim recunocătorĭ d-luĭ Xenopol că a luat în privire și adîncit greutăţile și de a fi făcut o mare sforţare pentru a constitui o teorie, care ţine seamă de aceste greutăţĭ (Travaux de l'Academie de Sciences Morales et Politiques. Fascicola din Iunie pag. 929).

Vacanţe militare pe timpul recolteĭ

Ministerul de războĭ austro-ungar, întroduce anul acesta, ca încercare, o vacanţă militară de 3 săptămînĭ, în scopul ca soldaţiĭ concediaţĭ să ajute la recoltarea productelor agricole din vara anuluĭ acestuĭa.

In ceĭa ce privește data la care se vor concedia soldaţiĭ această dată în mod general e fixată pe timpul recoltelor principale, adică coasa fînuluĭ și seceratul cerealelor de toamnă și de primăvara.

Perioada recoltelor principale variind după împrejurările teritoriale, comandanţiĭ corpurilor de armate aŭ latitudinea de a fixa data începereĭ concediuluĭ.

La trupele călărĭ și tecnice e limitat numărul concediaţilor în vederea serviciuluĭ reclamat: la trupele călărĭ de caĭ și antrenarea lor, ĭar trupele tecnice de o instrucţie maĭ complicată și decĭ maĭ împovorată a soldaţilor.

Termenul de 3 săptămănĭ de vacanţă nu va putea fi depășit nicĭ într-un caz.

Bine înţeles că se acordă concediŭ numaĭ pentru localităţile pentru care autorităţile administrative vor învedera o insuficienţă a braţelor de muncă. In prima linie se vor concedia aceĭ soldaţĭ aĭ căror părinţĭ posedă pămînt. In localităţile unde ar bîntui boale molipsitoare nu se vor concedia soldaţiĭ.

Această măsură se ĭea ca încercare pentru prima oară anul acesta, după dorinţa exprimată an cu an de maĭ mulţĭ anĭ de cercurile interesate.

Va depinde de rezultatele acesteĭ experienţe ca această măsură să dobîndească de aci înainte un caracter permanent.

C. Sandu-Aldea.—Sfaturile unuĭ plugar luminat, cărticica 1-a. Minerva, Buc. 1908, 92 pag. Pr. 50 b.

Al. Cazaban.—Chipurĭ şi suflete, Minerva 1908 Bucureştĭ, 1 vol. 260 pag. Pr. 1 leu 50 b.

M. Eminescu.—Poeziĭ postume, ediţie nouă, Minerva 1908, Bucureştĭ, 1 vol. 284 pag. Pr. 1 leŭ 50 b.

Reviste noue.

Arta Romînă, revistă (pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură, sub direcţiunea d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ, (abonamentul 6 leĭ pe an).

România Nouă, revistă lunară, sub direcţiunea d-luĭ *I. G. Calomeri*, abonament 10 leĭ anual, str. Episcopieĭ 3. Bucureştĭ.

Indrumarea, revistă pentru politică, literatură, ştiinţă, apare odată pe lună. Redacţia şi administraţia, Iaşĭ, str. Stefan cel Mare 9; abonamentul 5 leĭ pe an.

Frăţia românească, revistă culturală şi politică, naţionalist-democrată, sub direcţia unuĭ comitet, Iaşĭ, str. Alexandri; abonament 6 leĭ pe an.

Rumana esperantisto, organ al societăţiĭ esperantiste romîne. Bucureştĭ, str. I. C. Brătianu No. 5: abon. 4 leĭ pe an, ca membru în societate 6 leĭ pe an.

Viitorul Social, revistă lunară. Directorĭ: Dr. C. Racovski, George Grigorovicĭ şi M. G. Bujor; administrator Ioan Sion, str. Sft. Teodor 31, Iaşĭ, abon. 10 leĭ.

Revista din Iaşĭ. Director *Ilie Bărbulescu*, abon. 10 leĭ.

Familia Romînă, revistă săptămînală ilustrată. Proprietar-editor Lucian Bolcaş, Budapesta II, strada Csáky, 23. Abonament 10 coroane şi 12 leĭ pentru Romania.

Biblioteca Modernă. Director Vasile Alexandrescu, Bucureştĭ str. Biserica Eniĭ 7. Abonamentul 10 leĭ, ediţia de lux 20 leĭ.

Revista absolvenţilor şcoalelor comerciale, str. Palat No. 1, Iaşĭ, abonament 6 leĭ pe an.

Sportul, publicaţiune lunară a societăţiĭ sportive. Calea Victorieĭ 41 Bucureştĭ. Exemplarul 50 banĭ.

ANUNCIURI

Medalia comemorativă, bătută cu ocazia împlinireĭ a 30 de anĭ de la luarea Griviţeĭ şi eliberarea Bulgarieĭ, 30 August 1877—1907.

Comitetul de iniţiativă:

Preşedinte: A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Academieĭ; *membri:* General P. Botez, T. T. Burada, Lt. Col. G. Tereuzescu, Lt. Colonel Alex. I. Jippa, C. N. Paraschivescu, Lt. Col. în garda civică, Maior Al. Cujbă, Căp. K. P. Cernea, Căpitan Flexi, Căpitan Dumănescu, A. D. Atanasiu.

(Medaliile se găsesc la toate librăriile din ţară. Depozit general la Librăria „Autoriĭ Romînĭ" Iaşĭ).

LUPTA PENTRU VIAŢA

REVISTĂ SOCIOLOGICĂ şi LITERARĂ ILUSTRATĂ

redactată de N. A. BOGDAN

Au apărut două volume complecte pe aniĭ 1903—1905, conţinînd 450 paginĭ, cu peste 200 articole, studiĭ sociologice şi de economie naţională, nuvele, piese teatrale, poveştĭ, schiţe istorice, documente, versurĭ, amintirĭ din teatru, anecdote, etc. *Peste 100 Ilustraţiĭ.* Preţul ambelor volume *5 lei*, franco. Un singur volum *2 lei 50*, franco.

A se adresa d-lui **N. A. BOGDAN** *str. Albineţ No. 2 — Iaşĭ.*

IAŞI

Tipografia „Progresul" A. Grünberg Str. Stefan cel Mare 9

1908

ANUL XIX. Iunie 1908 No. 6

ARHIVA

ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ

DIN IAŞI

APARE ODATA PE LUNA

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL:

Pentru orĭce priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ.

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1908

ACADEMIEI ROMÂNE

ARHIVA

Organul Societăţii Stiinţifice şi Literare din Iaşĭ

ABONAMENTUL:

Ediţia de lux : 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ
Ediţia : obişnuită 10 leĭ pe an în ţară şi străinătate.
1 număr 85 banĭ

Domniĭ abonaţĭ spre a nu ne expune la corespondenţe şi alte cheltuelĭ, sînt cu stăruinţă rugaţĭ să bine-voĭască a trimite abonamentul la revistă pe adresa Administraţieĭ, str. Hotin No. 2, Iaşĭ.

Toate ziarele şi revistele care reproduc diferite articole din „Arhiva“ sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

Eminentul nostru stilist şi prozator d-l **N. Gane**, a scos a doua ediţie din însemnata operă **Infernul**, de *Dante*, Traducere în versurĭ, deplin revăzută şi îndreptată. (1 vol. 350 pag. pr. 3 leĭ 50 b. Librăria Iliescu, 1907, Iaşĭ.

Bibliografiĭ

Caton Theodorian. — Sîngele Solovenilor, Minerva, Bucureştĭ, 1908, 1 vol. 250 pag. Pr. 1 leu 50 b.

Eugeniu Boureanu.—Povestea lăcrămĭoareĭ, Editura Iliescu-Grossu, Iaşĭ, 1908, 1 vol.

Ioan Săndulescu.—Poezia lirică din Timpul Războĭuluĭ pentru neatîrnare 1877—1878 cu o prefaţă de d-l Gh. Bogdan Duică. Bucureştĭ, colecţiunea C. Sfetea; 1 vol. Pr. 1 leŭ.

Isidor Ieşan.—Despre noroc (studiŭ etic-moral). Braşov, tip. în comisiune la I. Ciurcu; 1 vol. 99 pag. Pr. cor. 1.80.

E. Diogenide.—Dreptul roman în literatura juridică romînească (D. S. G. Longinescu faţă de Titu Maĭorescu). Craĭova, edit. Libr. Naţionale, o broş. 40 pag. Pr. 1 leŭ.

Economul Ioan A. Grigoriu.—Preotul romîn, menirea sa religioasă şi socială. Vasluĭ, tip. Onceanu, o broşură 40 p. Pr. 1 leŭ.

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

Anul XIX. Iunie 1908 No. 6.

Adevărul în ştiinţă
Confirmarea teoriilor mele asupra morfologieĭ şi funcţia organelor segmentare.

Ne-temeinicia criticelor coleguluĭ P. Bujor

De astă dată am să răspund uneĭ insulte suferite din partea unuĭ coleg, ca să dovedesc cele spuse, că *adevărul supără*, ceĭa ce nu ar trebui şi că noĭ avem o *mentalitate ştiinţifică* şi o *mentalitate culturală* nenorocită. Străiniĭ aŭ numaĭ prestigiul a vorbi în ştiinţă şi noĭ Romîniĭ să *ascultăm* şi să *profesăm* tot ce ne spun dînşiĭ, cu ochiĭ închişĭ şi fără control. Şi acela care îndrăzneşte a controla, este imediat insultat şi insultat aşa fel, încît staĭ înmărmurit de îndrăzneala maĭ ales a acelora, care sunt însărcinaţĭ cu educaţia şi ştiinţifică şi socială a tineretuluĭ nostru.

Şi voiŭ începe prin a aduce la cunoştinţa publiculuĭ, că de cîţĭ-va anĭ s-a luat frumosul obiceĭŭ, a se tipări un «*Anuar al Universităţeĭ*» în care se face o dare de samă de toată activitatea universitară din fie-care an şcolar.

Sunt nevoit în rîndul al doilea, să părăsesc terenul modestieĭ, pe care l-am păstrat prea mult şi din care cauză am ajuns a nu avea *meritul* pe care îl aşteptam şi să văd mulţi, ba chĭar mulţĭ, gurguţaţĭ mult maĭ sus decît merită. Nu-ĭ vorbă, că *politica*—boală molipsitoare şi otrăvitoare—a contribuit mult la acele gurguţărĭ.

In consecinţă fac cunoscut publiculuĭ, că sunt cel întăĭ Romîn: *Doctor în ştiinţe naturale* (pe lîngă studiile medicale) şi nu din Germania, unde *doctoratul* care se dobîndeşte de străinĭ, n-are nicĭ valoarea uneĭ licenţe (orĭ cît s-ar supăra respectiviĭ doctorĭ din acele părţĭ), ci din Franţa (Sorbona). Că sunt cel întăĭ, care

am dovedit că *funcţia renală* se îndeplineşte şi la Vermĭ, de anumite organe, cărora le-am păstrat aceĭaşĭ numire sub care eraŭ cunoscute, la un singur tip animal ne-vertebrat, acel Molusc, numirea de *corpĭ Bojanienĭ*. Şi mă mir, cum prin acele vremurĭ (1878—1880) naturaliştiĭ, nu-şĭ dădeaŭ sama, că o asemenea funcţiune biologică nu se putea să nu fie la orĭ şi care animal. E cu neputinţă *viaţa animală*, fără funcţie renală şi în terminĭ maĭ generalĭ: *fără excreţiune*.

Şi ca dovadă, că aşa era mentalitatea ştiinţifică pe acele vremurĭ, voiŭ cita textual critica ce mi-aŭ adus doĭ marĭ învăţaţĭ, Carl Vogt şi E. Jung [1]) şi încă 8 anĭ maĭ tîrziŭ (1888) zicînd *«în ceia ce priveşte interpretaţia dată de Cosmovicĭ*, că *vesi-«cula* (e vorba de organul pe care l-am considerat ca renal) *este «un organ Bojanian* (sub această numire se cunoştea organul re-«nal al Moluştelor) mai mult saŭ maĭ puţin asemenea celuĭa ce «poartă acelaş nume la Moluşte, trebue să mărturisim, că nu ne «pare răzămată absolut pe nicĭ un fapt serios».

Se vede ne-seriozitatea aprecierilor acestor învăţaţĭ, aflîndu-se, că de-atuncea încoace, toată lumea ştiinţifică le înscrie sub numirea de **nefridiĭ**, adecă organe renale.

Profitînd de această împrejurare voiŭ maĭ arăta şi o altă neseriozitate în scrierile acestor învăţaţĭ, tocmaĭ pentru că în Universitatea noastră, toţĭ studenţiĭ carĭ se înscriŭ la studiul naturalelor, sunt îmboldiţĭ de a nu avea încredere în spusele mele de la cursurĭ, tocmaĭ de asistentul profesoruluĭ-coleg care m-a insultat, şi despre care voĭesc a vorbi, arătîndu-li-se pasagiul sus citat din cartea luĭ Vogt, întovărăşindu-l de aprecierĭ conform educaţieĭ ce posedă acel asistent.

După ce Vogt şi Jung daŭ interpretarea sus amintită, maĭ continuă: *«istologia organelor segmentare* (numire sub care eraŭ înscrise pînă la publicarea mea, care a servit ca teză pentru dobîndirea titluluĭ de Doctor în ştiinţĭ [2])) *rămîne încă de făcut*. Eŭ însă am arătat-o, şi figurile respective ce am dat, pentru orĭ şi care om de bună credinţă, dovedesc seriozitatea lucrăreĭ. Nu se pot inventa desenurĭ istologice; saŭ atuncea nu suntem oamenĭ culţĭ ci o bandă de falşificatorĭ. Şi în cursurile mele, cînd arăt desenurĭ istologice saŭ anatomice şi spun că nu reprezintă realitatea, *dovedesc*, cum aŭ ajuns autoriĭ respectivĭ să vadă şi decĭ să deseneze neexactităţĭ. Vogt şi Jung n-aŭ făcut aşa ceva şi chĭar spun—fapt instructiv şi deciziv în favoarea mea (p. 500)—*«nu vom spune nimica asupra structureĭ istologice* (e vorba de ne-«fridie, de organul Bojanien), *grea de lămurit din cauza delica-«teţeĭ extreme a ţăsutuluĭ»*.

Dacă n-aŭ făcut studiul istolog al organuluĭ şi cer să se

---

1. Traité d'anatomie pratique 1888. Paris. p. 501.

2. Etudes des glandes génitales et des organes segmentaires des Annèlides polychètes. 1880. Paris.

facă acel studiŭ, cum aŭ putut să nege *funcţia renală* pe care am susţinut-o? Şi pe ce s-aŭ răzămat să spue, că structura pe care am dat-o, nu este bună, cînd aşa ceva n-aŭ încercat să facă?

Decĭ, răutăcioşĭ aŭ fost Vogt şi Jung cu mine şi maĭ *incorecţĭ* din toate punctele de vedere sunt aceia, care în Universitate, propovăduesc minciunĭ la adresa mea.

Şi înadins am lăsat maĭ la urmă să dovedesc şi altfel răutatea din partea luĭ Vogt şi Jung şi fără îndoială şi *înjosirea* din partea laboratoruluĭ vizat, citînd ce maĭ spun aceştia în aceiaşĭ carte la pag. 511. Şi anume: «*porţiunea glandulară înconju-* «*rată de numeroase vase sanguine* (tocmaĭ ceia ce am arătat pe «figurele 13, 14, 15 pl. XXI, 14, 15 pl. XXIII, din lucrarea mea), «*descarcă licidul hrănitor* (adecă sîngele) de *productele de deza-* «*similaţie*». Orĭ această descărcare e tocmaĭ **excreţiunea** saŭ funcţia renală.

Afirmă dară şi dînşiĭ, cîte-va paginĭ maĭ în urmă şi partea *anatomo-istologică* şi *funcţia*, date de mine ca avînd şi ca *îndeplinind* aşa numitele—pînă atuncea—organe segmentare.

Am dovedit dară pe deplin, că ceia ce am înaintat era un adevăr ştiinţific şi rămîne să maĭ amintesc, că tot eŭ sunt cel întăĭ, care am arătat, că aceştĭ vermĭ, aŭ *organe de reproducere* cu anumite poziţiunĭ la fie-care gen şi chĭar specie (din acele ce am disecat, numărul vermilor respectivĭ, fiind colosal de mare) şi tot eŭ sunt cel întăĭ, care am susţinut, că *pavilioanele* ce se găsesc maĭ adesa înfipte pe organele renale, sunt *anexe* ale organelor de reproducere şi **absolut deloc**, *o regiune integrantă dintr-un organ renal*. Această ultimă părere a provocat o perturbare în lumea ştiinţifică. Şi aceĭ carĭ s-aŭ ocupat, neavînd limpede în capul lor, *ce este o funcţie renală* şi ce este o simplă *deşărtare* saŭ *transportare* (evacuare) şi confundînd ambele fenomene sub numirea foarte greşită, acea de *excreţiune*, s-aŭ rădicat cu furie în contra mea. Şi ceĭ maĭ mulţĭ aŭ găsit cu cale să şi mă insulte, aşa din senin, fără nicĭ o mustrare de conştiinţă.

Suntem dară faţă de un alt *adevăr ştiinţific*, care resturnînd o concepţiune veche, a provocat supărărĭ fără rost şi insulte greŭ de lămurit.

Şi cum şi de astă dată, s-a găsit un alt coleg de la Universitatea din Bucureştĭ—un simplu licenţiat şi care-şĭ datoreşte catedra, numaĭ graţie mie, care am condus concursul de pe acele vremurĭ—ca să afirme, într-un raport oficial[1]), că lucrările mele aŭ fost *contrazise* (observaţĭ *contrazise*), decĭ fără valoare (concluzia d-sale) de oamenĭ competenţĭ ca *P. Fauvel*, *Joyeux-Laffuie*, să maĭ revin asupra afirmaţiunilor de maĭ sus. Profesoriĭ noştri, chĭar Universitarĭ, nu sunt absolut deloc la înălţimea roluluĭ ce li s-a încredinţat.

Cunoaşte oare d-l Voinov—de d-sa fiind vorba—pe Fauvel

1. Monitorul oficial 3|16 Martie 1905 p. 10675.

și ceĭ-alțĭ? Dacă-ĭ cunoaște, pe ce se întemeiază, că dînșiĭ sunt competențĭ în studiĭ anatomice și fiziologice? Pentru că sunt străinĭ?

Afirm că se razimă pe treĭ fapte: întăĭ, pe *credința că Rominiĭ trebue să papagalicească scrierile străinilor*, (treaba d-sale); al doilea pentru a insulta pe un coleg, care tocmaĭ l-a rădicat la nivelul de coleg, *efectele educațieĭ ce a dobîndit dînsul* și cu cele alte individualitățĭ propoveduitoare de principiĭ sociale, pe care nu le înțăleg și le copiază tot de prin cărțile străinilor; al treilea, pe slugărnicie, avînd misiunea a tămîĭa, de profesor Universitar, pe o persoană fără alte titluri academice, de cît acele de 4 clase gimnaziale și de doctor veterinar. Și voi reveni cu amănunte asupra acestor afacerĭ, pe care mă opresc de o cam dată a le califica.

Cît privește competența luĭ Fauvel și ceĭlalțĭ, n-am de cît să spun curat—cum 'mĭ-e obiceĭul—că sunt niște începătorĭ, care sunt departe de a fi dobîndit acea cultură științifică, ca să aibă dreptul să vorbească în numele lor, în chestiunĭ științifice. Iĭ cunosc, precum cunosc și învățătura colegulu̮ĭ care a încercat să mă insulte și să mă înjosească în acel raport oficial.

Și n-am de cît să citez pasagiĭ din *tratate*, *rapoarte*, *lucrărĭ*, ale oamenilor în adevăr competențĭ, cunoscuțĭ de-o lume întreagă, nu a la Fauvel, Voinov, ca să se vadă, nu numaĭ că sunt citat, dar că cele ce am spus sunt adevărurĭ științifice.

Așa fostul meŭ profesor Henri Lacaze Duthiers, spune în raportul săŭ pe anul 1877—78—79 p. 85 «D-l Cosmoviciĭ licen-«țiat în științele naturale (dovadă că am capatat maĭ întăĭ acest «titlu academic, și-n urmă pe cel de doctor), a luat ca studiŭ, or-«ganizația ghindurilor genitale la Anelide. Multe îndoĭelĭ există «încă asupra adevărateĭ dispozițiunĭ ale acestor organe în acest «grup important, și ar fi o *fericire*, să vedem luminîndu-se întu-«nericul ce domnește asupra acestuĭ punct din organizarea aces-«tor animale.»

«D-l Cosmoviciĭ deja a comunicat două note la Academia de «științĭ, asupra pozițiuneĭ ghindurilor genitale la Anelidele se-«dentare, asupra organelor segmentare și asupra *organelor renale;* «de asemenea a studiat unele particularitățĭ asupra acelorașĭ părțĭ «la Gephiriene și-n special la Phascolosoma».

Lacaze dară afirmă, pe lîngă celelalte descoperirĭ, că am descris organele renale. Cum rămîne cu Carl Vogt și Yung? cum rămîne maĭ cu samă cu Fauvel și Voinov? Cine trebue de crezut? Cine-ĭ cunoaște, nu va sta un moment la îndoĭală.

Apoĭ după 11 anĭ de la publicarea lucrărilor mele, găsim pe *L. Cuenot*[1]) care afirmă din punct în punct tot ce am spus relativ la organele de reproducere, punându-șĭ exact aceleașĭ întrebărĭ și sfîrșește expunerea sa în termeniĭ următorĭ, pe care îna-

1) Archives de Zool. expérimentale Série. II, T. IX. 1891 p. 427.

dins iĭ reproduc în franţuzeşte: «On trouvera tous les détails «nécessaires dans les travaux de Cosmovicĭ, Claparede, Meyer etc».

Pe mine mă citează în primul loc, şi aşa trebuĭa să facă căcĭ sunt cel întăĭ cu descoperirea organelor în chestiune, şi cine cunoaşte pe *Cuénot*, n-ar maĭ îndrăzni să-l pue alăturea cu competentul d-luĭ Voĭnov, sus numitul P. Fauvel.

Aceleaşĭ confirmărĭ, de astă dată cu detaliĭ, le găsim în tratatul didactic al unuĭ ilustru învăţat de asemenea cunoscut de lumea întreagă, *Ed. Perrier*[1]) şi după 17 anĭ maĭ tîrziŭ.

Şi-n fine, ca să nu lungesc, dară să daŭ ultima lovitură. invidioşilor şi insultătorilor meĭ, voĭ maĭ cita din o lucrare recentă, ce se maĭ spune asupra moduluĭ meŭ de a concepe *morfologia organelor renale* la Vermĭ, cînd neg existenţa pavilioanelor, lăsînd deoparte frazele jignitoare din acea expunere, care dovidesc: *cîtă influenţă aŭ asupra spiritelor, ideile concepute* şi cîtă grijă avea să se apere oare-cum, de injuriile ce ĭ-ar cădea peste cap, punîndu-se de partea mea.

Louis Fage[2]) repetă părerile mele (p. 269) din care rezultă că am descris organe renale sub numirea de corpĭ Bojanienĭ şi organe vectorie a productelor de reproducere, sub numirea de organe segmentare.

Trebue să amintesc că n-am studiat în detaliŭ, de cît o parte dintre Annelide, aşa numitele *sedentare* şi rămîneaŭ *erantele*, mult maĭ numeroase. Am deschis calea şi rămînea ca ceĭ ce vor relua chestiunea după mine, să mă complecteze. De aceea *Fage* spune (p. 270) «il y aurait peu de chose à changer à ses «conclusions (a lemele) pour les mettre en accord avec ce que «nous savons actuellement sur la morphologie des org. segmen-«taires».

Şi care sunt cunoştinţele actuale? Tocmaĭ acelea pe care le-am susţinut şi expus maĭ sus, şi Fage spune, că Goodrich a răspuns categoric în 1895 anume «*că până atuncea* (1895) *s-a «confundat sub numirea de* **nefridii** (organe *renale), două organe «în total deosebite şi ca origine şi ca* funcţie: *adevărata nefridie* «(organul ce am numit Bojanien), *esenţialminte excretrice* (adecă «cu funcţie renală, după cum spune şi numele ce poartă) şi *pa-«vilionul, corespunzînd morfologic, conductuluĭ genital*».

Şi la congresul din 1898 de la Cambridge (Anglia), d-l Goodrich mĭ-a spus clar, *că singur am dreptate*. Eată în 1906, decĭ după 26 anĭ, că şi alţiĭ găsesc lucrurile cum le afirmă Goodrich, afirmărĭ, care nu sunt de cît repeţirea exactă a concluziilor mele. Şi dacă Goodrich spune că până astă-zĭ (1895), se confundă... aceasta dovedeşte, că nimene n-a vrut să primească ca bune, cele arătate de mine, începînd din 1887 şi dînsul văzîndu-le, se ridică contra acelor greşelĭ.

---

1) Traitè de Zoologie. Paris 1897 p. 1601—1603.

2) Ann. de Sc. Naturelles 9-a Serie T. III. Paris 1906.

Lumină cred că s-a făcut, și acuma cînd dreptatea reesă, am curajul să maĭ întreb, pentru ce *adevărul supără* și unora le dă motive să mă insulte?

Odată acestea aduse la cunoștința cetitorilor, să expun ce s-a petrecut cu niște observațiunĭ făcute în cursul luneĭ Iunie 1906 asupra fauneĭ Laculuĭ Sarat. Aceste observațiunĭ le-am amintit în treacăt, odată cu expunerea lucrărilor făcute, în laboratoriŭ, în cursul anuluĭ școlar 1906—1907 și s-aŭ publicat în sus amintitul anuar din 1907, observațiunĭ, care a dat motive coleguluĭ universitar P. Bujor, să se supere pe nedrept.

N-am răspuns imediat, ca să nu se creadă că am scris sub impresiunea rea, provocată de acele ne-meritate observațiunĭ, impresiunĭ, care de sigur nu-țĭ lasă sufletul în liniștea cerută. Eată un an trecut și-mĭ pot așterne gîndirea și aprecierile cu maĭ multă răbdare.

Am spus[1]) «*ținînd samă de materialul adunat* și pe care îĭ «pot arăta orĭ cuĭ, și cînd vor voi, *pot înainta că fauna acestuĭ* «*lac, este mult maĭ bogată de cît o arată colegul P. Bujor*[2]), *ma*-«*car că apa este maĭ concentrată, fapt care, după d-l P. Bujor,* «*ar atrage după sine, o scădere a fauneĭ și a floreĭ. Nu mă pot* «*opri, să nu amintesc, că n-am găsit pe* **Clamydomonas** care—după «cele afirmate de d. P. Bujor—ar fi în așa mare număr, în cît «luĭ ar datori apa în mare parte coloarea verzue saŭ roșietică ce «are. Examenul făcut de mine, fu în luna Iunie 1906. Nu știŭ în «ce lună a fost studiat de colegul P. Bujor, în cît față cu aceste «rezultate, suntem pe cale a găsi ceva ne-știut: *o condiție biolo*-«*gică*, acuma favorabilă înmulțireĭ specieĭ amintite de infuzor și «acuma ne-favorabilă».

Mi se pare că n-am negat că d-l Bujor n-a găsit pe Clamydomonas și nicĭ n-am însinuat că d-sa a înaintat o neexactitate. Din contra, atrag luarea aminte asupra unuĭ fapt biologic, că există o specie de infuzor, care-n unele momente se află în număr mare și-n alte momente, dispare complect. Că râmîne să căutăm acele condițiunĭ.

Pentru ce dară d-l Bujor s-a supărat ?

Și cînd zice (loc. cit. p. 91) că a făcut observațiĭ asupra fauneĭ Laculuĭ Sarat 3 anĭ de zile, în lunile de vară maĭ cu samă, și-n totdeauna a găsit în abundență pe *Clamydomonas,* urmează că trebuia să o găsesc numaĭ de cît și eŭ ? Și ne găsind-o, sunt un profan în asemenea cercetărĭ? Și trebue de crezut numaĭ ceea ce spune d-sa și nu ceea ce spun și eŭ ?

Și cum în concluzia sa zice cu-n ton maestos ! «*observarea faptelor maĭ întăĭ d-le Cosmovicĭ și apoĭ părerile și credințele*» am

1. Anuarul Universităţeĭ din Iașĭ pe 1904-905-906. Iașĭ 1907 p. 78.
2. Annales Scientifiques T. I p. 176. Iașĭ 1900.

dreptul a-ĭ spune, că-n observarea faptelor să cer multe condițiunĭ, între care, și-n felul special de cercetărĭ a faunelor apelor, intră și *luna anuală* și *vremea* și chiar *ceasul de culegere*, de *transportare*, de *observare*. D-l Bujor nu le are, pe cînd la mine le va găsi absolut pe orĭ-ce scriere, desen, colecție și aceasta nu de astă-zĭ, nicĭ de ierĭ, ci de cînd am început a studia. Iĭ pot arata orĭ și cînd va voi, pănă și desenarea disecațiunilor cadavrelor la facult. de medicină din Paris, pănă și ziua, oara, numărul patuluĭ, stările bolnavuluĭ, mersul, efectele și consecințele tratamentuluĭ, din orĭ și care serviciŭ medical am fost; pănă și ziua în care am cules odinioară, un animal marin, terestru, o floare, un fosil, o rocă, un mineral. D-sa nu va putea arăta așa ceva și dacă n-așĭ fi delicat, ĭ-aș dovedi lipsa aceasta de metoadă de observare, cu fapte foarte pozitive și de actualitate.

Am maĭ spus ceva, care a supărat și maĭ tare pe dl. Bujor și dacă l-am cruțat atuncea, acuma nu voĭ maĭ fi așa de blajin.

Am pus la îndoială lucrările unuĭ naturalist rus W. J. Schwankewitsch, care afirmă, că a transformat specia de animal numit *Artemia Mulhauseni* în o altă specie *Ar. salina.*

Vă puteţĭ închipui, cum să îndrăznesc așa ceva! Este o calamitate să te atingĭ de un străin!

Supărarea însă provine din faptul că d-l Bujor susţine că a reușit să transforme pe *A. Salina* în *A. Mulhauseni* și decĭ confirmă teoria rusuluĭ.

Eĭ bine, cu toate desenurile care le reproduce d-l Bujor și la camera clară, afirm că în loc să le cetim de la 3 înspre 8, trebue să le cetim de la 8 la 3. Adică, în loc să arăte dezorganizarea loburilor codale și decĭ transformarea individuluĭ într-un alt individ (!), figurele arată că acele loburĭ încep cu aspectul simplu reprezentat în 8 și merg progresînd în organizare, pînă ce capătă aspectul reprezentat în figura sa 3.

Am onoare a spune colegului, că *indivizii* nu se *transformă* și speciile născute nu sunt rezultatul transformăreĭ *indivizilor adulţĭ.* Dacă îșĭ va lăsa barbă, tot d-l P. Bujor va fi, și nu alt domn Bujor.

Şi întrece culmea îndrăzneleĭ, atuncĭ cînd afirmă (loc. cit. p. 170) că transformă *genurĭ* și anume, pe *Branchipus* în *Artemia*!

Dacă relevam în acea comunicare afirmarea sus citată, atuncea poate șĭ-ar fi consultat conştiinţa și nu încerca a-mĭ da mie lecţiunĭ de a observa, a da părerĭ și arăta credinţĭ.

Nu se va găsi în cursurile mele scrise, în publicările mele că *Rîea* este o insectă, cum se credea acuma 2 secole în urmă și cum o consideră d-l Bujor în articolul de «*parazitism*» din revista «Viaţa Romînească»[1]) și nu mă va auzi cineva profesînd, că sub ochiĭ noștri, poţĭ transforma, nu un gen, dar chiar o specie.

Şi fiind că sunt Romîn n-am dreptul a contrazice, *transformis-*

1. Anul I. 1906. No. 10 p. 605.

mul de ocazie profesat de mulţĭ? Voĭ aminti atuncea pe alţiĭ carĭ aŭ combătut pe Schwankewitsch și cu *dreptate* spun eŭ, ĭar nu cu *ne-dreptate* după cum susţine d-sa (loc. cit. p. 170).

Apoĭ să se bine-voiască a se ceti pe *Delage*[1]) care spune, *că absolut nicĭ o specie nu se transformă și nu s-a transformat în alta.*

Animalele da, s-aŭ transformat și mediele, maĭ ales *alimentaţia*, pentru mine unul, aŭ fost adevăraţiĭ factorĭ de transformare. Și aceste puterĭ n-aŭ lucrat asupra individuluĭ adult, construit, ci asupra *tipurilor de organizare animală*, în *momentele de* **organizare**; decĭ la începutul vieţeĭ pămîntuluĭ și cînd eraŭ condiţiunĭ, care nu vor maĭ fi și din care cauză, nu se maĭ construesc tipurĭ nuoĭ: **încrîngăturĭ**.

Și cum nu vroesc a intra în desfășurarea chestiuneĭ biologice, adevărat măreaţă, a *transformismuluĭ* și numaĭ a atrage luarea aminte a coleguluĭ P. Bujor, că nu e destul a se numi P. Bujor și a afirma că transformă animalele, așa după bunul plac, și se maĭ pretindă a fi crezut pe cuvînt, și decĭ a fi considerat ca mare om, voiŭ sfîrși tocmaĭ prin lecţiunea care a încercat a îmĭ da. Și anume:

Să bine-voĭască colegul, a veni la mine să ĭa cunoștinţă și deprinderĭ, în a observa natura. *Clamydomonas* caracteristic lacurilor sărate, nu era în apa Laculuĭ Sarat în Iunie 1906.

Indemn dară la lucru, studiŭ; sunt frumoase rezultate in perspectivă.

Acela care se va deprinde a fi *sincer*, a ceti și observa fără invidie, atuncea își va permite a înainta părerĭ și credinţe, dar nu de felul acelora cu *Artemia* și *Branchipus*.

Asigur, că în loc să se dee mînă de ajutor, cu procedeul sus desvălit, se împedică lucrările ce se fac pentru a lămuri transformismul. Pun ĭarăși întrebarea: adevărul trebue să supere? Oare d-l Bujor nu făcea maĭ bine de tăcea.

Dr. LEON C. COSMOVICI
Profesor universitar

1). Hérédité. Biologie générale. Paris p. 184

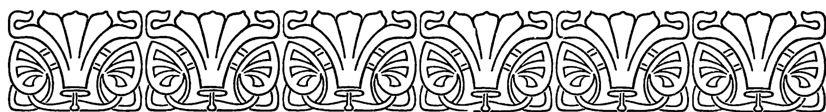

Lupta între Drăculeștĭ și Dăneștĭ

Mihnea cel răŭ 1507-1519.—Să cercetăm întăĭŭ cine era acest noŭ domnitor? O însemnare din 10 Noemvrie 1508 de pe o Liturghie slavonă zice că s-a săvîrșit această carte din porunca luĭ Mihnea, marele Voevod a toată Țara-Romînească și a părților de peste Dunăre, fiul mareluĭ Vlad Voevod»[1]). Că acest Vlad era Vlad Dracul ne-o spune o scrisoare din 21 Iulie 1508 a regeluĭ Vladislav al Ungarieĭ către Sigismund al Polonieĭ, în care îĭ spune, că Turciĭ aŭ impus domn în Țara-Romînească pe «un fiŭ al răposatuluĭ Dracula numit Mihnea»[2]). Se știe însă că izvoarele ungureștĭ numiaŭ Dracula și pe Vlad Dracul și pe Vlad Țepes, și e vorba acuma care din doĭ este tatăl luĭ Mihnea. Cu toate că pe noĭ ne interesează numaĭ aparținerea luĭ Mihnea la familia Drăculeascǎ, ceea ce ar reeși, orĭ-care din aceștĭ doĭ ar fi fost născătorul luĭ, totușĭ pentru exactitatea istorică, adaogem că noĭ credem, împreună cu d. Nicolaescu, că tatăl luĭ Mihnea trebue să fie Vlad Țepeș și nu tatăl acestuĭa Vlad Dracul, de oare ce, în un document din 1 Noemvrie 1508, Mihnea, după ce repetă titulatura luĭ de «fiul luĭ Vlad, marele Voevod», adaoge maĭ jos, că «am văzut și cartea unchĭuluĭ domnieĭ mele Vlad Voevod Călugărul». Este însă cunoscut că acest Călugărul era fratele luĭ Vlad Țepeș[3]).

Acest Mihnea Vodă din familia Drăculească vine în tronul Munteniеĭ, cu ajutor turcesc, în contra altuĭ pretendent din familia rivală Băsărăbească, fiul luĭ Țepeluș saŭ Basarab cel Tînăr, susținut de Ungurĭ, și aicĭ lupta între reprezentanțiĭ celor două familiĭ devine interesantă, fiindcă se întrupează *deodată în doĭ competitorĭ*, carĭ rîvnesc tronul, unul sprijinit de Turcĭ și celalalt de Ungurĭ. Cîte-va documente însemnate lămuresc împrejurările: Așa maĭ întăĭŭ un ordin al luĭ Vladislav, regele Ungarieĭ către Emeric Czobor, Voevodul Transilvanieĭ, zice «că aflînd regele că a murit Radu, Voevodul Valahieĭ, și că boĭeriĭ și toată Țara Transalpină, fiind în mare credință către noĭ, ar dori să a-

---

1). Odobescu, în *Rev. Romînă*, I, p. 819; reprodusă prefața întreagă în *Bibliografia romînească veche*, 1508—1830, de I. Bianu și Nerva Hodoș, I, p. 6—7.

2). Hurmuzachi, *Doc. Col. Densușianu*, I, 2 p. 574.

3). Nicolaescu, *Doc. slavo-romîne*, p. 12 și 251. Vezĭ maĭ sus p. 221.

leagă de Voevod pe un fiŭ al luĭ Ţepeluş, poruncim luĭ Czobor să meargă în apărarea lor de Voevodul ce Turciĭ ar voi să le impună [1]). Cine era Voevodul impus de Turcĭ, ne spune scrisoarea regeluĭ Polonieĭ, adusă maĭ sus. Din ea aflăm, că «întru cît în aceste zile Voevodul din Ţările Transalpine saŭ de peste munţĭ, schimbase viaţa cu moartea, şi întru cît toţĭ boĭeriĭ, după pilda înaintaşilor lor, ne eraŭ plecaţĭ şi credincioşĭ şi nu voiaŭ să sufere vre-un Voevod în mijlocul lor, decît care ar fi ales cu consimţimîntul nostru, aceĭ boĭerĭ aŭ fost îngroziţĭ, cînd aŭ văzut că Turciĭ vin deodată cu un fiŭ al răposatuluĭ Dracula, numit Mihnea, pe care aŭ fost nevoiţĭ a-l primi şi a i se spune. Noĭ aveam în Transilvania pregătită o oştire a noastră, şi nu voĭam cu nicĭ un preţ a îngădui un astfel de Voevod acolo; dar el începu să se roage de noĭ cu stăruinţă, oferindu-ne în taĭnă a favoriza pe creştinĭ, *deşi este schismatic*, numaĭ să nu-l scoatem din domnie. Apoĭ noĭ ne temem ca, în cazul cînd am alunga pe numitul Voevod, Turciĭ să nu vrea a-l ajuta» [2]).

Din aceste două acte autentice şi maĭ presus de orĭ-ce îndoĭală, aflăm decĭ că un Basarab, fiul luĭ Ţepeluş, era sprijinit de Ungurĭ în contra unuĭ pretendent drăculesc, susţinut de Turcĭ, care şi pune mîna pe coroană şi caută apoĭ a se îmbuna şi cu Unguriĭ, spre a nu-şĭ primejdui domnia din partea lor. De aceea şi găsim o scrisoare a luĭ Mihnea către Braşovenĭ, în care el le aduce «aminte despre vremea cînd m-am fost lăsat între voĭ şi am locuit şi am trăit cu părinţiĭ meĭ, precum ştiŭ ceĭ ce sunt maĭ bătrînĭ între voĭ, pînă ce a dat Dumnezeŭ de m-am făcut domn al Ţăriĭ-Romîneştĭ». Mihnea apoĭ se jălueşte că «a fost firitisit de toţĭ veciniĭ de prin prejur, ĭar numaĭ dela Saşĭ nu ĭ-a venit nicĭ o vorbă prietenească»; ba maĭ mult încă, se plînge «că Braşoveniĭ ar adăposti la eĭ pe ceĭ ce sunt vrăjmaşiĭ şi neprieteniĭ noştri». Reĭese din această scrisoare, că Mihnea trăise în vremurĭ maĭ de demult în Ardeal, pe cînd tatăl săŭ, Vlad Ţepeş, se adăpostise acolo (înainte de 1476) [3]), decĭ cu maĭ bine de 30 de anĭ în urmă. De aceea şi spune el, că bătrîniĭ îşĭ maĭ pot aminti faptul. Se vede apoĭ că relaţiile luĭ Mihnea cu Braşoveniĭ nu eraŭ din cele maĭ bune, şi ele se îmbunătăţiră numaĭ cît maĭ tîrziŭ, cînd vedem pe Mihnea poftind pe Braşovenĭ să vie să cumpere ceară cîtă vreaŭ din depozitele dela Cîmpulung [4]).

Ce înţeles însă să aĭbă cuvintele «deşi este schismatic» din scrisoarea regeluĭ Ungarieĭ către acel al Polonieĭ? Cu toate că

1). Hurmuzaki, *Doc. Col. Densuşianu*, II, 2, p. 573: (quendam filium Wayvodae Chypelles". Sub acest nume nicĭodată Unguriĭ nu aŭ însemnat pe Ţepeş, cum vrea dl. I. Bogdan *(Vlad Ţepeş*, p. 70—72).

2). Hurmuzaki, citat.

3). Vlad Ţepeş trăise în Transilvania pe la 1475, după ce scăpase din închisoare. Maĭ sus, p. 213.

4). Ambele scrisorĭ ale luĭ Mihnea, în Bogdan, *Doc. şi Reg.* p. 138—140

terminul de schismatic, în izvoarele ungureştĭ, înseamnă de obiceiŭ ortodox, fără îndoĭală că nu acesta este înţelesul ce trebue alipit de el, în documentul de care e vorba; căcĭ nu putea să i se pară straniŭ luĭ Vladislav ca domnul Munteniei să fie ortodox, de oare-ce toţĭ domnitoriĭ acesteĭ ţărĭ nu împărtăşise nicĭ odată altă religie, şi maĭ ales nu fusese catolicĭ, încît să apară ortodoxul Mihnea o excepţie în şirul domnitorilor muntenĭ. Cuvîntul de schismatic şĭ-are alt înţeles sub pana regeluĭ Ungarieĭ. Luĭ Mihnea îĭ ĭeşise vestea că se turcise, precum o face, fără îndoĭală, coborîtorul săŭ, de maĭ tîrziŭ Mihnea Turcitul (1577 — 1583, 1585—1591), şi că el îşĭ va fi dat arătarea de a trece la religia turcească, nu prea ar trebui să ne mire, cînd îl vedem, curînd după ce vine în ţară, că pentru a fi recunoscut domn de Ungurĭ, se poate preface a trece cu aceeaşĭ uşurinţă la biserica romană, aşa că un călugăr catolic care scrie pe la 1761 o istorie a mănăstiriĭ catolice din Tîrgovişte, după ce spune despre Mihnea, că ar fi ucis pe mulţĭ boĭerĭ, arată că «el a fost catolic şi noĭ stăteam prea bine în acele timpurĭ» [1]). Anonimul romînesc adaoge că Mihnea «se făcuse papistaş» [2]). Deşi Mihnea se arătă atît de plecat catolicismuluĭ, pentru a plăcea regeluĭ unguresc, el era bănuit, că ar umbla să introducă în ţara Romînească «o armată din Turcia, ca şi legile şi religia turcească», cum spune o scrisoare a luĭ Vladislav, regele Polonieĭ, către Sigismund al Ungarieĭ, din 1 August 1508 [3]). Este absolut indiferent pentru înţelegerea porniriĭ boĭerilor în contra luĭ Mihnea, dacă aceste învinuirĭ eraŭ adevărate saŭ nu; destul că ele existaŭ şi eraŭ crezute; căcĭ în dezvoltarea evenimentelor, nu numaĭ adevărul, ci şi eroarea, calomnia şi mincĭuna pot să devie pricinuitoare de fapte. Cu toate acestea Mihnea nu se îndepărtase cu totul de biserica ortodoxă, căutînd să împace astfel şi cerinţele proteguitoruluĭ ungur şi pe acele ale boĭerilor săĭ. Bine înţeles că o asemenea politică cu două feţe, maĭ ales în o afacere aşa de subţire ca religia, trebuĭa să nemulţumească pe toţĭ şi maĭ ales pe ceĭ din lăuntru, întru cît orĭ-ce concesiĭ se făceaŭ catolicilor, nu puteaŭ fi privite de ortodoxĭ, decît ca rupte din drepturile lor. Că Mihnea se îngrijia şi de religia ţăriĭ, se vede întăĭ din împrejurarea, că el sfîrşeşte tipărirea uneĭ Liturghiĭ slavone, «care s-a început această sfîntă carte cu numele Liturghie, după porunca domnitoruluĭ Io Radu Voevod şi s-a săvîrşit din porunca întru Hristos Dumnezeŭ bine credincĭosul şi de Dumnezeŭ păzituluĭ şi prea luminatuluĭ domnitor Io Mihnea marele Voevod a toată Ţara-Romînească şi părţilor de peste Dunăre, fiul mareluĭ Io Vlad Voevod, în anul 7016 (1508) Noemvrie 10 zile» [4]).

---

1). *Arhiva istorică*, I, 2, p. 47.

2). *Magazinul istoric*, IV, p. 247.

3). Hurmuzaki, *Doc. Col. Dens.*, II, 2, p. 575.

4). *Bibliografia romînească veche*, p. 7.

Dar această abatere, măcar întru cîtva a luĭ Mihnea Voevod, dela credinţa ţăriĭ, a fost numaĭ o parte din păcatele, mult maĭ grele ce i se puneaŭ în seamă. Cronicariĭ şi anume autorul biografieĭ patriarhuluĭ Nifon, destul de bun cunoscător al întîmplărilor contimporane muntene, pe cari le descrie, face din Mihnea Voevod unul din ceĭ maĭ cruzĭ tiranĭ. «Cum apucă domnia zice el, îndată se desbrăcă lupul de pĭelea cea de oaĭe şi-şĭ astupă urechile, ca Aspida şi ca Vasiliscul, ĭar arcul şĭ-l încordă şi găti săgeţĭ de săgetat şi sabia şĭ-o fulgeră şi mîna şĭ-o întărîtă spre rane. Şi prinse pe toţĭ boĭeriĭ ceĭ marĭ şi aleşĭ şi-ĭ munci cu multe muncĭ cumplite şi le luă toată avuţia şi necinsti jupînesele şi fetele lor înaintea ochilor lor. Aci unora le taĭe nasurile şi buzele, pe alţiĭ îĭ înnecă şi pe alţiĭ îĭ spînzură» [1]).

Nu am da crezare acestor crime puse în sama unuĭ domnitor, ştiind ce uşor se încruntă pana cronicarilor pătimaşĭ—dacă însuşĭ Mihnea nu le-ar fi întărit în parte prin pizania ce a pus să ĭ-o sape pe mormîntul luĭ, încă înainte de a se coborî în el. In ea Mihnea pare a ne spune, de dincolo de moarte, cum:

Acoperit domniam doară de cinste şi multă şi mare
In a părinteluĭ scaun cu straşnicul schiptru în mână.
Toată-a mea ţară, de mine, în tremur îmĭ sta la picĭoare
Şi se temeaŭ de-al meŭ nume pân'n şi vecinele ţerĭ.
Hoţilor moartea fusesem, tîlhariĭ simţise al meŭ biciŭ,
Ţineam puternic în mînă a cumpeneĭ drepte greŭ paloş,
Cînd mă aruncă din scaun cea gintă mult înşelătoare,
Care pe Turcĭ sprijinită mă-ndepărătă la Sibiŭ 2).

Cari fusese însă motivele acesteĭ asprimĭ ale luĭ Mihnea? Tot biografia patriarhuluĭ Nifon va răspunde la această întrebare. Ea începe a povesti întîmplările acesteĭ domniĭ, prin arătarea, că după moartea luĭ Radu, «boĭeriĭ nu se puteaŭ învoi pe cine vor pune domn; că uniĭ ziceaŭ să fie cesta, ĭar alţiĭ cela, şi era gîlceavă şi ceartă între dînşiĭ», din care spuse se vede că eraŭ cel puţin două partide cari susţineaŭ candidaţĭ deosebiţĭ, din cari aceĭa ce susţinea pe Mihnea ĭeşi învingătoare cu ajutorul Turcilor, apoĭ sprijinită şi de Ungurĭ. Se vede însă că în deosebire de ce se făcea altă dată, cînd boĭeriĭ partideĭ protivnice închinaŭ steagul, îndată ce simţiaŭ bătălia pĭerdută, eĭ urmară de astădată maĭ departe, şi după întronarea luĭ, a duşmăni pe Mihnea, ceea ce aprigul domnitor le răsplăti cu foc şi cu sînge.

Cine eraŭ însă boĭeriĭ nemulţumiţĭ cu domnia luĭ Mihnea? Aicĭ biografia patriarhuluĭ Nifon devine cu deosebire interesantă

---

1). *Arhiva istorică*, I, 2, p. 140.

2) Reprodusă de Engel, *Geschichte der Valachey*, p. 193. Ea este redactată latineşte. Iată două versurĭ:

Praedonum fueram domitor, furumque flagellum
Justitiam fortiter rigido ense colens.

cînd ne destăinueşte, «că eĭ se ţineaŭ de un neam, care era maĭ ales şi maĭ temător de Dumnezeŭ, cărora le era numele de moşiĭ *Banoveţĭ*, adică *Băsărăbeştĭ;* pre eĭ ĭ-a muncit cu felurite muncĭ; pre uniĭ ĭ-a şi omorît». Această prigonire era îmbinată cu una împotriva acelor ce bănuĭaŭ domnitoruluĭ sprijinul încuviinţat catolicilor, de oare-ce aceeaşĭ cronică ne spune că «preoţilor de prin sate tuturor le-a tăĭat nasurile, spre batjocura bisericiĭ, şi se ispitia şi se sfătuia să ardă pe toţĭ egumeniĭ de la toate manăstirile» [1]. Arătarea, cu toate exagerările eĭ, trebuĭe să aĭbă un fond de adevăr, dacă ne gîndim la mulţumirea catolicilor cu domnia luĭ Mihnea.

Dar să vedem acuma de unde şi ce era această familie a Banoveţilor saŭ Basarabilor? Numele de Banovăţ, diminutiv slavon din ban [2], ne îndreaptă numaĭ decît către banatul Craioveĭ. Această familie maĭ poartă în documente şi cronicarĭ alte două numirĭ, aceea a familieĭ *Pîrvulească*, dela unul din membriĭ eĭ ce maĭ de seamă, Pîrvu cel Bătrîn, banul Craioveĭ. Al doilea nume al eĭ se trage dela oraşul în care ea trăĭa, şi membriĭ eĭ eraŭ cunoscuţĭ sub numele de boĭerĭ *Craioveştĭ*. La timpul cînd am ajuns aceştĭ membri eraŭ: *Barbu*, banul Craioveĭ, *Preda*, vornicul, *Pîrvu*, mare vornic, *Danciu*, comis, *Radu* postelnic, *Neagoe* postelnic şi *Drăghicĭ* fără titlu de boĭerie cunoscut. Ca membri răposaţĭ, găsim amintiţĭ în un document din 1501 pe *Barbu*, *Vlascan* şi *Neagoe*. Acest din urmă este arătat de alt document din 1588 ca tatăl celor 7 fraţĭ enumeraţĭ maĭ sus, de unde urmează că Barbu şi Vlascan să fi fost saŭ bun şi străbun saŭ unchĭ, fraţĭ de aĭ tatăluĭ, Neagoe. Afară de aceştĭ naintaşĭ aĭ Craioveştilor din vremile luĭ Mihnea, documentul din 1588 maĭ aminteşte şi de răposatul Pîrvu, din vremea altor domnĭ bătrînĭ [3], nu se ştie pe cînd, dar în orĭ-ce caz începătorul saŭ personajul acel însemnat care a dat numele întregiĭ familiĭ. Se vede din această enumerare a membrilor la vĭaţă pe timpul luĭ Mihnea, că familia Pîrvulească era puternic rămurată şi decĭ cu mare autoritate şi înrîurire, nu numaĭ peste Olt, dar şi în deobşte, în Statul muntean; apoĭ ea era aşezată din vechime în Banatul Craioveĭ, dînd pe scaunul acestuĭ ţinut-vasal al Munteniei Marĭ o succesiune de banĭ de Craiova.

---

1) *Arh. ist.*, citată, reprodusă şi în Cronica anonimă, în *Mag. ist.*, IV p. 243. Căpitanul, ibidem, I. p. 112. arată pe partidul boĭerilor nemulţumiţĭ cu cuvivtele: „Banul Barbu Craĭovescu cu rudeniile luĭ şi cu altă ceată de boĭerĭ“.

2) Hasdeŭ, *Etym. magnum*, III, p. 2.465. Se va mira poate cineva de un volum de 2.465 de pagine; dar Hasdeŭ, in loc de a numerota paginele dicţionaruluĭ, săŭ, tipărit în 2 coloane, numerotează coloanele. ca să apară maĭ mare.

3) Asupra familieĭ Craĭoveştilor şi a membrilor amintiţĭ, vezĭ documentele sprijinitoare în Nicolaescu, *Doc. slavo-romîne*; rezumatul de la pag. 325 şi documentele aduse în sprijinul acestuĭ rezumat la p. 10, 39. 61, 238, 39 şi 2254,

Dar de unde luase această familie bănească din Oltenia numele de Băsărăbeştĭ? Dacă luăm în privire faptul că la 1241 cronicarul Fazel-Ulah-Raşid arată pe un Basarab ca ban al Olteniei şi dacă maĭ tragem alăturea şi locul din Anonimul romînesc, care vorbeşte de închinarea Băsărăbeştilor, adică a boĭerimiĭ de peste Olt, către Radu Negru [1]), am fi dispuşĭ să primim ipoteza că familia Banoveţilor se trage din vechĭ Basarabĭ, stăpînitorĭ aĭ Olteniеĭ încă înainte de descălecare. Chĭar însă dacă ar fi aşa, încă legătura de înrudire între familia Craiovească şi coborîtoriĭ luĭ Dan I, se rupsese cu totul. Dovada cea maĭ bună este faptul că Neaga, sora celor 7 fraţĭ Craioveştĭ, se măritase cu Basarab cel Tănîr saŭ Ţepeluş [2]). Căsătoria n-ar fi putut avea loc, dacă Pîrvuleştiĭ ar fi fost rude cu Neagoe Basarab. De aceea noĭ am înclina a primi părerea d-luĭ Iorga, că numele de Băsărăbeştĭ se dădu familieĭ Banoveţilor, nu din pricina originiĭ lor, ci din pricina încuscririĭ aceşteĭ familiĭ cu Basarab cel Tănîr. Apoĭ nicăĭerĭ, în documentele cercetate pînă acum, nu se întîlneşte nicĭ cea maĭ uşoară arătare, că familia Pîrvuleştilor s-ar ţinea de Basarabĭ.

Cu toate acestea, numele de Băsărăbeştĭ dat aceşteĭ familiĭ s-a răspîndit în întrebuinţarea lumiĭ, de oare-ce îl vedem păstrat şi de tradiţie. El nu este numaĭ o împodobire a aceşteĭ familiĭ, făcută de biograful patriarhuluĭ Nifon, pentru a o înălţa în vază, ca una ce sprijinia pe idealul biografuluĭ, ĭubitorul de călugărĭ Neagoe Basarab. Dovada că Pîrvuleştiĭ eraŭ în deobşte cunoscuţĭ şi sub numele de Basarabĭ ne-o dă întăĭ Cronica anonimă, cînd vorbeşte de Băsărăbeştĭ, ca boĭerime de peste Olt, strămutînd, de sigur prin un anacronism, existenţa aceşteĭ numirĭ pe timpul luĭ Radu Negru; apoĭ o inscripţie din 12 Sept. 1682 de la mănăstirea Bistriţa din Ţara-Romînească, spune despre spătarul Constantin, nepotul luĭ Brîncoveanu, că, «s-ar trage din vechea dungă a Craioveştilor, *carĭ şi Băsărăbeştĭ se cheamă*» [3]).

Familia Pîrvulească slujise în vremurĭ maĭ vechĭ cu destulă credinţă tuturor domnilor Munteniеĭ, fără deosebire de stirpea din care se trăgeaŭ, fie ea drăculească saŭ băsărăbească. Aşa pe timpul luĭ Vlad Călugărul din linia drăculească, găsim în divanul domnesc în repetate rîndurĭ membriĭ din marea familie olteană, precum pe Barbu Craiovescu, arătat de un document din 20 Aprilie 1496 ca Barbu banul, pe care îl şi aflăm în documentele din 31 Iulie 1487, 3 Iunie 1493, 10 Iunie 1493, 16 Martie 1494. In acest din urmă document ĭaŭ parte la a luĭ întărire

---

1) Asupra luĭ Basarambam vezĭ Hasdeŭ, *Ist. critică*, p. 68. Inchinarea Băsărăbeştilor luĭ Radu Negru în Cron. anonimă din *Mag. ist.*, IV p. 202,

2) Nicolaescu, *Doc. slavo-romîne*, citate maĭ sus, pag. 219.

3) Raportul d-luĭ Gr. Tocilescu asupra maĭ multor mînăstirĭ din Muntenia, în *Analele Acad. Rom.*, VIII, 1888, p. 191.

afară de Barbu și frații luĭ: Pîrvu, Danciu și Radu [1]),

Tot așa se află baniĭ Barbu și Pîrvu Kralevski în divanul luĭ Radu cel Mare [2]). Se întîlnesc, nu e vorba, uneorĭ boerĭ Craioveștĭ răsvrătițĭ contra domnieĭ. Așa pe timpul tocmaĭ al luĭ Vlad Călugărul, sub care am văzut de maĭ multe orĭ pe boĭeriĭ Craioveștĭ întărind hrisoavele domnuluĭ, întîlnim o asemenea răzvrătire arătată de un document ceva posterior, din 29 Decemvrie 1532, în care se vorbește de niște moșiĭ «Bărbăteștiĭ și Brăneștĭ, partea Barbuluĭ ban și a frateluĭ său Drăghicĭ, pe cari le-ar fi pĭerdut cu viclenie dela Vlad Voevod, ĭar boĭerul jupîn Vlaicu Clucerul le-a ajuns cu dreaptă și credincĭoasă slujbă de la Vlad Voevod» [3]). Această răsvrătire însă poate să fi avut pricinĭ speciale, nu caracterul uneĭ împotrivirĭ în contra uneĭ dinastiĭ domnitoare și sprijinirea alteia, cum prind a se arăta faptele pe timpul luĭ Mihnea cel Rău și dela el înainte.

Avem de răspuns încă la o ultimă întrebare.

Căreĭ împrejurărĭ oare să fie datorită această plecare a boĭerimeĭ oltene către coborîtoriĭ luĭ Dan I? Zicem a boĭerimiĭ oltene, căcĭ cu toate că Pîrvuleștiĭ nu o constituĭaŭ eĭ singurĭ, însă eĭ, prin numărul și vaza lor, tîraŭ după eĭ ceea-ce uniĭ cronicarĭ numesc «și cealaltă ceată de boĭerĭ». Noĭ nu credem a se putea găsi deocamdată altă explicare decît în ipoteza împărțiriĭ domnieĭ Țăriĭ-Romîneștĭ între ceĭ doĭ Basarabĭ, Țepeluș și Laiot, pe timpul stăpîniriĭ celuĭ dintăĭ, unită cu căsătoria luĭ Țepeluș cu Pirvuleasca Neaga.

De aceea și vedem pe Pîrvuleștĭ dînd tot sprijinul lor fiuluĭ luĭ Țepeluș, pe care îl ridică în contra luĭ Mihnea, luînd în ajutor pe Ungurĭ în contra Turcilor ce ajutaŭ coborîtoruluĭ luĭ Vlad Dracul. Dar am văzut cum Unguriĭ, temîndu-se a nu supăra pe Turcĭ, primesc închinarea ce le-o făcuse Mihnea Vodă și-l recunosc de domn al Munteniеĭ. Atuncĭ acesta începînd o strașnică răzbunare în contra partiduluĭ băsărăbesc, reprezentat prin boĭeriĭ Craioveștĭ, «s-aŭ ridicat o seamă de boĭerĭ cu Banul Barbu Craĭovescul și cu frațiĭ luĭ și cu alt neam al luĭ și aŭ pribegit în Țara-Turcească, care făcînd jalbă la împăratul de răutățile ce le făcea Mihnea, l-a mazilit și a pus în locul luĭ pe Vlad Vodă, fratele Raduluĭ Vodă» [4]). Mihnea se adăpostește în Transilvania. Aicĭ însă dușmaniĭ luĭ din familia Băsărăbească, anume Danciul, fiul luĭ Țepeluș, și unul Albu vistiernicul, în unire cu

1) Vezĭ rezumatul documentelor din domnia luĭ Vlad Călugărul, făcut de d-l Al. Lăpĕdat în articolul său „Vlad Călugărul" din *Conv. lit.* XXXVI, 1903, p. 1.148—1.154.

2) *Sbornik*, IX, p. 347—355 citat de Conduratu, p. 225. Ceĭ doĭ Banĭ trebuĭe înțelеșĭ unuĭ fost și altul în ființă.

3) Reprodus de Nicolaescu, *Doc. slavo-rom.*, p. 238,

4) Const. Căpitanul în *Mag. ist.*, I. p. 112.

un nobil sîrb, înrudit prin căsătorie cu familia băsărăbească, Dimitrie Iacsih, îl urmăresc și-l ucid. Dar și Danciu este omorît de oamenii luĭ Mihnea [1]).

A. D. XENOPOL

CÂNTEC

Vin, copilă 'n lunca verde,
Frunza-ĭ deasă și-ĭ răcoare,
S'ascultăm ca 'n alte vremurĭ
Cîntec de privighitoare.

Ochiĭ marĭ, aprinșĭ de dorurĭ
Fruntea 'n raze 'ncununată,
Gureĭ mele pătimașe,
Să le lașĭ ca altă dată.

Vin, copilă mult duĭoasă,
Lîngă apa de izvor,
S'ascultăm undele 'n șopot
Cum îngîn al nostru dor.

Tu, să-țĭ culcĭ a lene capul
Răzimat pe brațul meŭ;
Să-mĭ vorbeștĭ numaĭ cu ochiĭ
Și să stăm așa mereŭ.

Iașĭ — EUGENIU REVENT

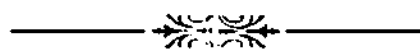

1) Hurmuzaki, *Doc. Col. Dens.*, II, 2, p. 616. Istoria mîn. catol. din Tîrgoviște din *Arh. ist.*, I, 2. p. 47 spune: „et propter religionem mutatam Parvuliam familiam contra ipsum concitavid ac alium principem, Vladutza nomine, filium Monachi, substituerunt“ Chron. *Fucsio-Lupino-Oltardinum*, ed. Trausch, 1847, I, p. 43, zice de Iacsih că era „Rascianus.“

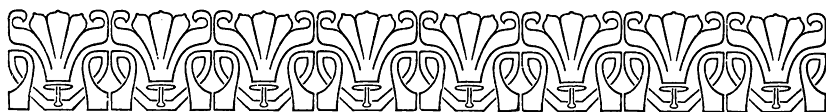

Teatrul în Moldova

(Urmare)

Stagiunea 1846—1847

XXXVIII

Maĭ înainte de a da samă despre numărul reprezentaţiilor atît romîneştĭ cît şi franţuzeştĭ ce aŭ urmat a se juca în stagiunea teatrală 1846—1847, credem nimerit a vorbi aicĭ despre măsurile ce ocîrmuirea a crezut cu cale să ĭeĭe pentru asigurarea bunuluĭ mers al teatruluĭ naţional, precum şi despre înlăturarea neorînduelilor ce în trecut s-aŭ săvîrşit de cătră uniĭ din actorĭ, carĭ prin diferite rostirĭ şi gesturĭ pe scenă, în afară de cele scrise de autorĭ, aŭ provocat în maĭ multe rîndurĭ după cum am văzut maĭ înainte, nemulţumirĭ atît guvernuluĭ cît şi altor feţe însemnate din capitală.

In acest scop decĭ pentru a se pune o stavilă la aceste toate, direcţia teatruluĭ alcătuită din Beizade Neculaĭ Suţu şi Comisul Mateĭ Millo, vine în ziua de 5 Oct. 1846, cu o anafora cătră Domnitorul Mihail Sturza, prin care cere a li se admite noul regulament ce aŭ făcut şi pe care-l înfăţoşază Domnitoruluĭ spre al întări.

Anaforaoa această glăsueşte ast-fel: [1])

«Direcţia teatruluĭ atît spre a răspunde la aşteptarea ocîrmuireĭ şi la dorinţa publiculuĭ, şi pătrunsă de adevărul că disciplina actorilor romînĭ este singura condiţie care poate înflori şi în ţara noastră nobilă şi morala petrecere a unuĭ teatru naţional, cea întăĭ a eĭ îngrijire aŭ fost de a lua toate măsurile feritoare ce pot închizăşluĭ administraţia eĭ şi prezentaţiilor o liniştită bună orînduĭală, povăţuită de ispitirea direcţiilor trecute şi de neorînduelile ce aŭ suferit acele din partea unora din actoriĭ romînĭ, această direcţie a voit a preveni cu de istov înoirea uneĭ asemine anarhiĭ şi a alcătuit un Regulament teatral prevăzător şi înfrînător tuturor cazurilor de nesupunere şi de răsvrătire, prin aceasta plecat supune Inălţimeĭ Voastre acest Regulament,

1. Vezĭ *Manualul Administrativ al Moldoveĭ*. Vol. I. Anul 1855, pag. 367 şi urm.

şi vă roagă să bine-vroiţĭ a-l întări cu Inalta Voastră încuviinţare şi prin luminatul Vostru ofis să-l recomandaţĭ puteriĭ orăşăneştĭ Adgiĭ, ca să aĭbă a luĭ cuprindere în cea maĭ de aproape priveghere, întrebuinţînd şi a eĭ poliţieneştĭ înfrînărĭ către toţĭ aceĭ dintre actorĭ romînĭ ce s-ar abate din rostirea acestuĭ Regulament teatral alcătuit în puterea articoluluĭ al 8-lea din contractul încheĭet cu trupa naţională.»

Regulamentul propus a fost încuviinţat de Domn prin următoarea Inaltă rezoluţie:

«*Se încuviinţează pomenitul Regulament şi prin Ofis se va înpărtăşi şefuluĭ Poliţieĭ spre întocmaĭ urmare.*»

Această anafora împreună şi cu regulamentul aŭ fost trimise apoĭ spre a se pune în aplicare, Agăĭ, şefuluĭ Poliţieĭ capitalieĭ cu ofisul Domnesc din 11 Octomvrie 1846 sub No. 39, care e în următoarea cuprindere:

«Cerînd trebuinţa a se statornici un aşezămînt teatral pentru povăţuirea actorilor moldovenĭ, în îndeplinirea îndatoririlor prin care să se depărteze neplăcutele împrejurărĭ, care maĭ de multe orĭ aŭ prilejit obşteşte nemulţumirĭ publiculuĭ, Noĭ am încuviinţat Regulamentul ce Ni saŭ supus de direcţia teatruluĭ, trimeţînd dar pe lîngă aceasta un exemplar de pe zisul regulament, punem înaintea D-tale, ca spre a nu se pute vre-unul din actorĭ apara pe viitorime cu cuvîntul de neştiinţă, să puĭ la cale a se ceti în auzul tuturor cuprinsul luĭ, şi să fiĭ cu cea maĭ de aproape luare aminte de a nu se urma cea maĭ mică abatere din cele prin el hotărîte, îngrijindu-te tot odată a se executa fără prelungire măsurile cuvenite la orĭ-ce întîmplare de nesupunere şi neorînduĭală din partea orĭ căruĭe din actorĭ.»

Mencionatul regulament întărit de Domn cuprinzînd 60 articole cu referire la: *Regisor, a luĭ driturĭ şi îndatorirĭ, Regisorul şi artiştiĭ, Despre repetiţiĭ, Despre rolurĭ, Despre reprezentaţiĭ, Despre broşure, Despre boală, Despre înbrăcăminte, Deosebite dispoziţiĭ de administraţie şi de buna orînduĭală, Despre sufler, Despre dascălul de muzică şi repetitorul*, se găseşte tipărit în întregime în Manualul Administrativ al Principatuluĭ Moldoveĭ, Iaşĭ, 1855, vol. I. la paginele 368 până la 375.

Inaugurarea teatruluĭ noŭ după maĭ multe trăgănărĭ pe care le-am văzut se făcu în ziua de 22 Decemvrie 1846, cu trupa franceză, jucîndu-se pentru întăĭa dată pĭesa *Clarisse Harlowe*, dramă cu cîntece în 3 acte, de Clairville şi Guillard.

In această pĭesă aŭ jucat actoriĭ francezĭ: Delmary, Valery, Colombery, Rivière, Jules, Grand-Jean, Gatineau, Peyron, Roule, Macé, D-nele Laure Moulines, Valery, Fl. Olivier, Pèdre.

Preţurile cu sara fură următoarele:

Loja de rîndul I, 2 galbenĭ, Benuar $1^1/_2$ galben, Loja rîndul II, 1 galben. Stal de orchestră $^1/_2$ galben, foteliŭ 12 leĭ,

parter 5 leĭ, galeria *nobilă*, 1-a şi a 2-a banchetă 3 leĭ 30 parale, amfiteatru $2^1/_2$ leĭ.[1])

Iată cum descrie foaea timpuluĭ, impresia făcută publiculuĭ prin înfăţişarea saleĭ noueĭ clădirĭ de teatru, ce s-a înaugurat, făcînd şi unele aprecierĭ asupra joculuĭ actorilor francezĭ în piesa sus zisă *Clarisse Harlow :*

«Numărul zidirilor publice a capitaleĭ aŭ sporit acum prin teatrul cel noŭ, ce se arătă neaparat de cînd gustul pentru reprezentaţiĭ se făcu o adevarată nevoe a societăţiĭ.

«Prin dărnicia guvernuluĭ, şi măsurile şi jertfele Direcţieĭ, ce se încredinţă ingrijireĭ L. S. Prinţuluĭ N. Suţu şi D. M. Milu, astă zidire saŭ săvîrşit în timpul cel scurt de şase lunĭ.

«Un parter amfiteatral, cungĭurat cu treĭ rîndurĭ de loje, şi cununat cu o galerie şi o sţenă întinsă, informează o frumoasă sală care este împodobită cu coloane albe, înaurite şi cu arabeşte de cel maĭ bun gust. Toate foteĭlele şi bancele sunt coperite cu catife stacoşie, şi lustrul cel mare, de o nouă invenţie, răspîndeşte o masă de lumină care, fără a jigni ochiĭ, luminează de ajuns tot teatrul.

«O îmbunătăţire, care scurtarea timpuluĭ nu ertase încă a se face, care însă Direcţia îşĭ propune îndată la primăvara viitoare, este a pune în locul coloanelor de astă-zĭ, colonete de fier varsat, în formă de candelabre elegante, şi astă schimbare va face lojele maĭ încăpătoare, şi comode pentru privitorĭ, şi sala va capata o nouă împodobire care mărturiseşte gustul şi ghibăcia d-luĭ architect Costinescu.

«Trupa cea nouă franţeză, aŭ debutat cu nemerire în drama *Clarisa Harlov.*

«Cîţĭ-va artiştĭ s-aŭ aplaodat; noĭ aşteptăm să desvăleasca iĭ a lor talente în alte pĭese spre a putea preţui pe fie-care după meritul săŭ[2]).

A doua zi după deschiderea teatruluĭ, adecă la 23 Decemvrie 1846, s-a dat o altă reprezentaţie tot de trupa franceză, cu pĭesele: *Coloarele Margaretei* şi *Mama şi copilul sunt sănătoşĭ :*

Apoĭ găsim că înnĭ la 20 Ianuarie 1847, se joacă tot de trupa franceză în beneficiul D-neĭ Pèdre *Le Gant et l'Eventail,* comedie în treĭ acte.

La 1 Fevruarie 1847, vedem că trupa naţională dă în teatrul noŭ o reprezentaţie în beneficiul D-neĭ Sterian, cu pĭesa *Vicontele de Letorier*, comedie în 3 acte, cu cîntece, tradusă de Costachi Negruzzi, spectacolul s-a încheĭat cu un *Tabloŭ viŭ alegoric*, reprezentînd *Lupta Moldovenilor cu Cruciaţiĭ Teutonĭ*, la Marienburg în anul 1423. Acest tabloŭ viŭ fu întocmit de Luzzato, fost director şi casier al teatruluĭ vechiŭ.

«Asupra aceşteĭ reprezentaţiĭ se vede în foaea timpuluĭ o

1. Afişul acesteĭ reprezentaţiĭ se află la biblioteca Academieĭ Romine.
2. *Albina Rnmănească* No. 102 din 29 Dec. 1846.

descriere maĭ amănunţită a celor petrecute, precum urmează:

După un şir de maĭ multe pĭese romîneştĭ şi franţuzeştĭ urmate pe sţena teatruluĭ noŭ, Sîmbătă 1 Fevruarie s-aŭ jucat în beneficiul D-neĭ Sterian, *Vicontele de Letorier*, comedie în 3 acte cu cîntece, tradusă din franţuzeşte de d-l D. Negruzzi. Această traducere a reînoit amintirea literatoruluĭ nostru romîn. Sfîrşitul s-a făcut cu un *tabloŭ*. D-l Luzzato fostul Director a teatruluĭ în anul trecut prin nimerita sa alegere a ştiut atinge şi măguli cea maĭ delicată coardă a publiculuĭ. Un ce naţional, un ce al nostru, era fructul cel maĭ dorit, era fructul cel maĭ gustos ce ave de a ne îndulci aşteptarea, şi iată că, ca într-un vis ni se înfăţoşază eroismul strămoşilor noştri. Unul din cele maĭ frumoase Epizodurĭ din Istoria Moldoveĭ care după ideea d-luĭ G. Asaki, cu ghibăcie saŭ litografiat de romînul G. Baltazar Panaiteanu, ne arată bătălia Moldovenilor cu cavaleriĭ Crucierĭ Teutonĭ, urmată la 1423, în Prusia aproape de Marienburg, unde armele lor cele biruitoare, fac de răsună până peste întinsurile măriĭ Baltice. Execuţia era cea maĭ adevarată copie a tablouluĭ şi aceea cu care-l covîrşă aŭ fost natura şi viaţa. Acurateţa costĭumurilor, şi a armăturiĭ, poziţiile cele războitoare şi expresiile cele înfiorătoare a învingătorilor şi a învinşilor, aŭ fost în cea maĭ desăvîrşită aşteptare, între care maĭ cu samă trăgea luarea aminte a privitorilor, tînărul Butu ce este sugetul Baladeĭ atît de interesante.

«Publicul în transportul săŭ de mirare şi de bucurie, cu inimile înduĭoşite plin de respect pentru eroismul strămoşilor, aŭ răsplătit cu înmiite aplaosurĭ frumoasa aplecare a d-luĭ Luţato, da care ne măgulim că şi în viitorime ne vom putea bucura cu asemenea sţene plăcute» [1]).

D. G.

De asemenea în teatrul noŭ se maĭ joacă apoĭ Duminică în 2 Fevruarie o reprezentaţie extra-ordinară de zi, la 12 ceasurĭ, fără abonament, de către amîndouă trupele *moldovenească şi franţuzască*, fiind cea de pe urmă zi a carnavaluluĭ, şi anume: în franţuzeşte, *După miezul nopţeĭ*, vodevil într-un act de Em. Vanderburh, ĭar în moldoveneşte *Zavistia*, vodevil feeric într-un act de Mateĭ Millo.

La 9 Fevruarie trupa naţională dă în Teatrul noŭ *Bărbierul de la Sevila*, comedie în 4 acte de *Bomarşe*, tradusă de pe franţuzeşte de d-l *Apostoleanu*.

In curs de maĭ mult timp observînd poliţia capitaleiĭ că dese orĭ la reprezentaţiĭ precum şi la balurile *măscuite*, se petreceaŭ lucruri supărătoare pentru public şi jignitoare moraleĭ publice, şi aceĭ ce pravocaŭ asemenea neorînduelĭ nu vroĭaŭ să se supue ordineĭ ce poliţia căuta a ţine în teatru, pentru înlătura-

---

1. *Albina Romînească*, No. 11, din 6 Fevruarie 1847.

rea tuturor acestor fapte necuviincioase, Adgia făcu un raport către ocîrmuire propunînd diferite măsurĭ ce sunt de luat, care măsurĭ fură înalt încuviinţate la 11 Fevruarie 1847, şi se găsesc publicate în Manualul Administrativ al Moldoveĭ, tom. I pag. 373—376 sub titlul, *Regule poliţieneştĭ în vremea reprezentaţiilor şi a balurilor publice.*

Raportul Adgieĭ începe ast-fel:

«Aşa precum teatrul este o adunare a persoanelor ţivilizate, Poliţia cu dreptul poate aştepta de la o asemene soţietate o purtare plăcută şi morală, întovărăşită de linişte şi părăsirea faptelor ce adunăriĭ ar putea aduce nemulţumire, drept aceea Poliţia ne putînd privi cu nebăgare de samă la orĭ-ce din împotrivă întîmplare, are de datorie a publica următoarele măsurĭ:...»

Intre acele măsurĭ vedem că se pune în vedere publiculuĭ de a depune la *garderobul orînduit*, bastoanele, cortelurile şi altele asemine, pentru care vor primi un număr ca dovadă, cu care la eşire înfăţoşîndu-l să-şĭ primească lucrul înapoĭ gratis. Asemenea se dispune a nu se umbla înăuntru teatruluĭ cu foc, cu *ciubuc* sau ţigară aprinsă afară de bufet; a nu împărţi saŭ a se arunca în teatru fără învoirea Poliţieĭ, nicĭ un fel de hîrtiĭ tipărite saŭ manuscrise, această măsură, credem noĭ că a fost luată în urma aruncăreĭ în teatru a felĭurite pamflete saŭ versurĭ necuviincioase la adresa fie a actorilor fie a ocîrmuireĭ.

Apoĭ se maĭ prevede că orĭ-ce măsurĭ împotriva moraluluĭ este oprită în teatru, precum de a ataca maştele saŭ pe spectatorĭ cu cuvinte proaste, imorale, etc. jocul de pantomine eşite din ţircul moraluluĭ asemene este oprit, ĭar cutezătoriĭ ca uniĭ ce necinstesc prin asemene fapte pe tot publicul, se vor departa de îndată din teatru şi se vor pedepsi. etc.

Tot în ziua de 11 Fevruarie 1847, saŭ maĭ aprobat de ocîrmuire şi Raportul Poliţieĭ No. 183, cuprinzînd *Măsurile poliţieneştĭ atingătoare de trăsurile ce vin la teatru şi de slugĭ.* (Vezĭ Manualul Administrativ al Moldoveĭ, tom. I, pag. 375 şi 378).

La 15 Fevruarie găsim că se dă o reprezentaţie tot în teatrul noŭ, de o trupă de voltijorĭ, sub direcţia d-luĭ Beranek, împreună cu trupa Moldovenească, care începe spectacolul cu pĭesa *Dracachi*, comedie într-un act.

La 25 Fevruarie, pentru beneficiul luĭ Teodor Teodorini, se joacă pentru întăia oară în limba romînă pĭesa *Don Cesar de Bazan*, dramă în 5 acte cu cîntece, de Dumanoir şi Deneri, tradusă de Ioan Poni, muzica de Flechtenmacher. In această pĭesă joc următoriĭ actorĭ: *Teodorini*, *Poni*, *Dimitriu*, *Luchian*, *Handoca*, *Stroescu*, *Teodoru*, *Cuza* şi d-nele *Lang*, *Sterian* şi d-şoara *Gabriela* [1]).

Sîmbătă 1 Martie se joacă tot la Teatrul noŭ, pentru beneficiul luĭ A Flechtenmacher, cu concursul luĭ Mateĭ Millo, următoarele pĭese: *Spiridon şi Samson*, vodevil in 2 acte, prelucrat de pe franţuzeşte de Apostoleanu şi Millo; *Creditoriĭ* comedie

într-un act de V. Alexandri, cum și o pĭesă în limba franceză, întitulată: *Ceĭ ce se asamănă se supără între dînșiĭ*, în care Millo juca un rol în limba franceză alăturea cu actoriĭ trupeĭ franțuzeștĭ. La această reprezentație s-a cîntat și o *Uvertură națională* compusă de beneficient.

Asupra aceste reprezentațiĭ și a chipuluĭ cum a debutat Mateĭ Millo în pĭesa franceză, găsim în *Albina Romînească* următoarea dare de samă:

«Orĭ cînd se reprezentează pe sțenă vr-un suvenir din istoria Patrieĭ, s-aŭ vr-o altă pĭesa în limba națională, teatrul nostru se pare îngust de-a cuprinde pe toțĭ doritoriĭ, și aplausurile entuziastice străbat dincolo de muriĭ acesteĭ marĭ zidirĭ. Mîntuitoare și frumoasă este mărturisirea unuĭ asemenea sentiment, carele vederat cumpănește în favorul naționalitățiĭ, încît, precum teatrul franțez este de model aceluĭ romînesc, ista hrănește pe învățătorul săŭ prin o mănoasă încăsuire.

«Vroind direcția a încuraja lucrările d-luĭ A. Flechtenmacher și aĭ da un public semn a mulțămiriĭ sale, D. Mateĭ Millo a căruĭa talent dramatic ca a unor diletanțĭ, publicul de mult l-a prețuit, s-aŭ îndemnat a giuca în astă reprezentație compusă din treĭ pĭese, din care două romăneștĭ, ĭar una franțeză. Asta din urmă intitulată: «*Ceĭ ce se asamănă se supără între dînșiĭ*», ne arată cum fac a lor învățătură uniĭ din juniĭ pe care părințiĭ îĭ trimit la Paris, sțena urmînd în capitala Franțeĭ, s-aŭ gĭucat în limba franțeză, ĭar alta *Creditoriĭ* saŭ cum se plătesc datoriile, urmînd la Iașĭ, s-aŭ gĭucat romînește.

...«In vodevilul franțez d-l Millo aŭ rivalizat cu d-l Pelié, favoritul publiculuĭ nostru, atît prin ușurința gĭoculuĭ, cît și prin esacteța cu care aŭ cîntat.

«Nu maĭ puțină plăcere aŭ adus în *Samson și Spiridon*, agĭutorat fiind de d-l Teodorini în rolul de comisar; actoriĭ noștriĭ mult ar cîștiga dacă d-l Millo, din cînd în cînd, prin practică le-ar fi model a gĭoculuĭ, ce-l cunoaște cu deplinătate, și prin care s-ar perfecționa teatrul nostru.

«Scopul isteĭ reprezentațiĭ saŭ împlinit. D-l Millo și benefițientul saŭ urat cu bună-voință de spectatoriĭ ce ascultaŭ și aplaudaŭ cu plăcere tonurile naționale sămănate în frumoasa uvertură, și toate locurile cuprinse aŭ vederat prețuirea publiculuĭ. Altă întrebare este dacă, în privirea morală, pĭesele aŭ răspuns condițieĭ dramatice, care: *Ridendo castigat mores* (rizind în dreapta năravurile.) Pe lîngă acestea teatrul maĭ are însărcinarea a se deosebi prin ziceri alese și corecte a limbeĭ.

«In alte capitale sunt și teatrurĭ unde spectatoriĭ se desfătează prin zicerĭ triviale împrumutate din gura poporuluĭ de gios, la noĭ nu se viziteată de aceștia teatrul, carele are a fi o școală practică cu țintire a informa gustul claseĭ maĭ alese de public.

1) Afișul la biblioteca Academieĭ Romîne.

Şegile, frumuseţele, şi spirituasele aburirĭ, spre a fi plăcute trebue să fie modeste, se cuvine a le arata învălite şi a lasa ascultătoruluĭ meritul de a le descoperi; prin asta, genia limbeĭ se va perfecţiona, şi ascultătorul n-a fi une-orĭ în dorinţă ca maĭ bine să-şĭ fi uĭtat urechea acasă[1])».

Un abonat.

(Va urma)

TEODOR T. BURADA

Despre Naţionalism[2])

Voĭ să vorbesc despre o întrebare ce are un mare rost în viaţa tuturor popoarelor; despre nevoea de întărire a elementelor osebitoare care face din fie-care din ele un organizm deosebit în sinul omenireĭ. Voĭ să vorbesc despre elementul naţional şi despre simţimîntul, pe care cultivarea acestuĭ element îl dezvoltă în minţile şi inimile noastre: *despre Naţionalism.*

Ideĭa de naţionalitate nu este un product al cugetăriĭ subiective, ci este reproducerea uneĭ întrupărĭ a realităţeĭ. Naţionalităţile sunt date de natură în alcătuirea fizico-psihică a deosebitelor neamurĭ de oamenĭ ce împoporează pămîntul. Naţionalităţile se deosebesc unele de altele prin tipul fizic, prin apucăturĭ, prin moravurĭ, obiceiurĭ, prin aşezarea geografică, prin istoria desfăşurăreĭ soarteĭ lor; dar în primul loc prin limbă. Se vede că natura a simţit ea însă-şĭ nevoĭa de-a lega omenirea în mănunchiurĭ maĭ micĭ şi a nu o lasa să se peardă în întinsa eĭ imensitate, punînd între deosebitele grupurĭ omeneştĭ stavilele deosebitelor grade care uşurează închegarea socială a fie-căruĭ grup aparte şi îl despărţeşte de toate celelalte. De aceea şi natura a sădit între membriĭ fie-căruĭ grup ce se înţeleg uniĭ pe alţiĭ o apropiere şi o iubire maĭ mare de cît acea ce leagă pe oamenĭ între eĭ ca atare. Din această varietate de grupurĭ omeneştĭ care lucrează cu toatele, deşi pe căĭ deosebite, către un scop comun—propăşirea neamuluĭ omenesc, se naşte varietatea de producerĭ ale minţeĭ care îmbogăţesc tezaurul comun al neamuluĭ omenesc. Din conlucrarea tuturor popoarelor, fie-care cŭ ingenĭul săŭ deosebit, se naşte civilizaţia lumeĭ.

1) *Alb. Rom.* No. 19 din 6 Martie 1847.

2. Conferinţă ţinută la Peatra-Neamţ în folosul uneĭ băĭ populare pentru copiĭ.

Este bine deci a se păstra acest element naţional, a se întări şi cultiva cît maĭ mult, pentru că numaĭ prin mijlocirea luĭ se poate desvolta întregul. Şi să se bage de seamă că pe cît timpurile înaintează, pe cît se stabilesc legăturĭ universale maĭ multe şi maĭ traĭnice între oamenĭ, care legăturĭ s-ar părea că vor să nimicească deosebirile naţionale, pe atîta aceste deosebirĭ se întăresc maĭ deplin prin desvoltarea comoareĭ sufleteştĭ particulare fie-căruĭ popor (artă, literatură, aşezăminte etc.). Paralel decĭ cu o mişcare de solidaritate omenească, se îndeplineşte una de concentrare a spirituluĭ naţional, aşa că propăşirea adevarată pare că trebue să se îndeplinească prin unitatea în varietate, legea estetică care stăpîneşte şi producerea frumosuluĭ.

Mă voĭ mărgini în expunerea mea numaĭ la poporul romănesc şi mă voĭ îndeletnici cu mişcarea naţională la Romînĭ.

Această mişcare s-ar caracteriza prin 3 stadiĭ prin care eĭ aŭ trecut şi care alcătuesc întrupările succesive ale aceste fireştĭ imboldirĭ. Intăĭul stadiŭ a fost ideile; căcĭ orĭ-ce mişcare omenească porneşte din gînd s-aŭ trece prin el.

Ideea naţională a pornit la noĭ odată cu întroducerea limbeĭ romîne în biserică în cursul veaculuĭ al 17-lea şi obîrşia eĭ stă în cugetarea că suntem un popor de viţă romană. Ea şĭ-a găsit întăia rostire în cronicariĭ Moldovenĭ din acel veac. Aşa *Ureche* spune că «deşi graĭul nostru din multe limbĭ este făcut, totuşĭ noĭ de la Rîm ne tragem»; ĭar *Miron Costin* sta la gîndurĭ dacă ar putea să întreprindă a scrie istoria poporuluĭ romîn, spunînd că «să înceapă osteneala aceasta după atîtea veacurĭ de la descălecatul ţărilor cel dintăĭ, de la Traian împaratul Rîmuluĭ, cu clte-va sute de anĭ peste mie, se sperie gîndul». Această gîndire trebuĭa să zămislească o alta, anume că poporul romîn avînd o origine comună, trebuĭa să aĭbă aceĭaşĭ fire pretutindenĭ, şi această ideĭe o vedem reprodusă de Mitropolitul *Varlam*, în prefaţa la Cazania din 1643, în care el spune că grăĭeşte «către toată săminţia romănească, pretutindenĭ unde află pravoslavnicĭ întru această limbă»; ĭar *Miron Costin* adaogă şi maĭ lămurit că «Moldoveniĭ, Munteniĭ şi Ardeleniĭ de un neam sunt romînesc».

Străinĭ însă, apăsătoriĭ Romînilor, simţiră ca prin instinct încotro tindeaŭ revendicările acestuĭ popor, şi eĭ începură încă de pe atuncĭ să-ĭ tăgăduească această origină, sprijinind părerea că romîniĭ nu ar fi urmaşiĭ coloniştilor luĭ Traian întru cît aceştĭ coloniştĭ fuseseră retraşĭ din Dacia de către Aurelian, la părăsirea provincieĭ. De îndată însă scriitoriĭ romînĭ luară apărarea stăruinţeĭ lor în Dacia Traiană, şi cel întăĭ care o făcu cu o măestri desăvîrşită pentru acele timpurĭ, fu principele Moldoveĭ *Dimitrie Cantemir*.

Aceste treĭ ideĭ: origina romană, unitatea poporuluĭ romîn şi stăruinţa luĭ în ţara ce o locuĭa fură reluate şi întărite cu maĭ multe dovezĭ de către mariĭ scriitorĭ din Ardeal: *Samoil Micu, Petru Maior şi Gheorghe Şincaĭ*, care adaoseră la ideea că sun-

tem de origină română un important corolar de pedagogie națională anume că era rușine pentru poporul romîn de a fi căzut așa de jos, de a fi în țările de peste munțĭ robul ungurilor, în Moldova și Muntenia robul grecilor din Fanar, cînd acest popor se trăgea din o așa de mîndră obîrșie.

De la un timp însă ideile devenirăo îmboldire spre faptă prinzînd a modifica starea de lucrurĭ existentă în scopul de a da zbor ideĭeĭ naționale.

Așa acestor ideĭ datorim noĭ răscoala din 1821, prin care am scapat de stăpînirea uricioasă a Fanaruluĭ. Tot acestor ideĭ se datorește revoluția din 1848, care dădu pe față năzuințele Romînilor după o viață maĭ liberă scutită de protectoratul înăbușitor al orĭ-căreĭ desvoltărĭ naționale, al Rușilor și al Turcilor. Poporul romănesc înțelese în curînd că fără libertate la tendințele sale naționale nu puteaŭ lua ființă și el îndrăzni a întreprinde o mișcare care poate fi privită drept nesocotită cînd ne gîndim la puterile uriașe pe care ea trebuia să le înfrunte. Revoluția a fost zdrobită și se părea că visul Romînilor trebuea pentru totdeauna să-șĭ închidă aripele, cînd o întîmplare neașteptată aduse în curs a lor realizare.

Napoleon III dorind să-șĭ îndreptățască uzurparea tronuluĭ imperial prin niște izbînzĭ militare care să-l arăte tot odată ca vrednicul urmaș al mareluĭ săŭ unchiŭ, dădu împreună cu Anglia sprijinul săŭ Turcilor în războĭul lor cu Rușiĭ pentru locurile sfinte, și Rușiĭ fiind bătuțĭ, Napoleon se gîndi să asculte de cererile revoluționarilor romînĭ refugiațĭ în Paris și sprijinițĭ de mariĭ scriitorĭ francejĭ Michelet și Quinet și de mariĭ ziariștĭ Ernest Desjardins, Léon Plée, Paul Bataillard și Ubicini, spre a uni Moldova cu Muntenia în un singur stat, întărindu-l prin așezarea în fruntea luĭ a uneĭ dinastiĭ străine și a face ast-fel din România o stavilă contra înaintăreĭ Rușilor către peninsula Balcanică. Din momentul ce perspectiva realizăreĭ visuluĭ național al Romînilor se arătă atît de ademenitoare, se deslănțui între Romînĭ și maĭ ales în Moldova o mișcare a tot cuprinzătoare, hotărîtă a face totul, a jertfi totul, numaĭ ca acel vis frumos, întărirea poporuluĭ, să ĭea ființă.

Nu se întîlnește nicăirea aĭurea în istoria poporuluĭ romîn afară de cît doar în luptele uriașe purtate de Ștefan cel Mare, atîta lepădare de sine, atîta pornire altruistă, atîta îngrijire de binele întreguluĭ și atîta nepăsare de interesul individual. In lupta dată pentru ca glasul divanuluĭ ad-hoc al Moldoveĭ să fie favorabil unireĭ, s-a făcut în adevăr minunĭ; căcĭ o mînă de oamenĭ, înflăcărațĭ de focul cel sfînt al ĭubireĭ de țară și de neam, lupta cu intrigele și cu uneltirile a două marĭ puterĭ, Austria și Turcia, care aveaŭ cea maĭ mare înrîurire în Moldova și care, pentru a izbuti să zădărnicească unirea, făgăduiseră caimacanuluĭ Vogoride tronul Moldoveĭ, în cazul cînd prin mijloace administrative ar isbuti să stoarcă, din alegerĭ, un divan protivnic uni-

reĭ. In această luptă titanică Moldoveniĭ ceĭ bunĭ din toate părţile ţăreĭ îşĭ uniră gîndurile şi inimele şi cu toate că ştiaŭ prea bine că ţara lor va fi jertfită, că va pĭerde rolul săŭ de stat deosebit, că va închina capul de bour vulturuluĭ muntean, nu aŭ stat la gîndurĭ să o ceară cu toată stăruinţa, şi cînd ea fu realizată, să cînte şi să joace hora unireĭ la toate răspintiile; căcĭ simţeaŭ în adîncul fiinţeĭ lor glasul cel mare al neamuluĭ care le spunea: în unire singură e scăparea poporuluĭ romîn. A fost un moment de nespusă înălţare sufletească care nu s-a maĭ reprodus de atuncĭ şi poate nu se va maĭ reproduce în vecĭ.

Alegerea luĭ Cuza* la Bucureştĭ nu s-a făcut din entuziasm, ci din frică de poporul ameninţător care dorea unirea. Dacă însă presiunea poporuluĭ bucureştean poate părea a fi un avînt patriotic, lucrurile se schimbă cînd ne gîndim că el avea interes a cere unirea, de oare-ce strămutarea capitaleĭ la Bucureştĭ era să aducă foloase materiale.

Dacă însă în Bucureştĭ se pot găsi şi elemente care tulbură avîntul neinteresat al ĭubireĭ de ţară, în Moldova el atinge o înălţime care trebue să-şĭ găsască explicarea în aĭurarea minţilor, scoase din ţiţine prin marea pornire altruistă.

Personalitatea ce s-a ales pentru a conduce soarta poporuluĭ romîn, din această vajnică frămîntare a simţimîntuluĭ naţional, fu şi ea călăuzită de aceĭaşĭ putere în îndeplinirea greleĭ sarcinĭ de a organiza noua viaţă a poporuluĭ romîn. Toată domnia luĭ Cuza-Vodă nu este de cît o ferbinte revărsare a simţimîntuluĭ naţional întrupat în neperitoare reforme: realizarea unireĭ efective a ţărilor romîne prin contopirea camerilor, ministerelor şi a capitaleĭ; măreţul act al secularizăriĭ averilor mănăstireştĭ prin care se puse un capăt şi ultimeĭ rămăşiţĭ a domnieĭ greceştĭ în ţările romîne; împroprietărirea ţăranilor, care cu toate neajunsurile eĭ economice, nu este maĭ puţin adevărat că a ridicat pentru întăĭa oară pe adevăratul popor romănesc pe băştinaşiĭ acestor ţărĭ care-şĭ vărsase în cursul veacurilor, sîngele pentru a lor apărare din starea de paria şi de iloţĭ la rangul de proprietarĭ şi de cetăţenĭ; dobîndirea autonomieĭ desăvîrşite a Romînieĭ prin sfîşierea convenţieĭ de Paris în ziua de 2 Maĭ 1864, prin care s-a făcut cu putinţă chemarea la 1866 a dinastieĭ străine şi consolidarea existenţeĭ noastre politice şi naţionale.

Aceste fapte ale luĭ Cuza-Vodă alăturea cu autocefalia bisericeĭ, cu înfiinţarea universităţilor, cu sporirea armateĭ, cu restrîngerea jurisdicţieĭ consulare fac din domnia luĭ o epocă de întărire a neamuluĭ romănesc, o epocă de întemeĭere a Romînieĭ moderne, o epocă de clădire a uneĭ puternicĭ temeliĭ pe care apoĭ s-a putut înălţa neatîrnarea, regalitatea şi reînvierea virtuţeĭ ostăşeştĭ îndeplinite sub domnia luĭ Carol I. Dar sub această domnie ideile naţionale aŭ făcut un pas maĭ departe în întărirea şi înviorarea poporuluĭ nostru, prin crearea unor aşezăminte economice care, consolidînd temelia pusă de Cuza, aŭ asigurat şi

maĭ mult înălțarea edificiuluĭ măririĭ noastre naționale: șoselele, drumurile de fier, liniile de navigație, băncile fonciare și cea națională, crediturile agricole și băncile poporane aŭ înlesnit circulația avuțiilor și a apropiat interesele oamenilor.

Instrucția desvoltîndu-se a adus luminarea minților; simțul estetic pătrunzînd în conștiințĭ a provocat înfrumusețarea orașelor din care tocmaĭ un exemplu de samă ni-l dă orașul Piatra, în splendidul săŭ parc *Cozla* care este menit să devină peste cîțĭ-va anĭ unic, nu numaĭ în Romînia dar chiar în Europa.

O mulțime de îndeletnicirĭ, care maĭ înainte se îndeplineaŭ numaĭ de străinĭ s-aŭ întors pe mînele romînilor: ingineria, architectura, medicina, veterinăria și din îndeletnicirele publice: poșta, telegraful și drumul de fier.

Această îmbogățire a munceĭ superioare naționale a întărit fără îndoĭală elementul romînesc și decĭ naționalitatea noastră.

Să se bage însă de samă că toate aceste întărirĭ ale națieĭ noastre pe calea materială aŭ plecat maĭ mult de la organele statuluĭ, de cît de la inițiativa individuală.

Aceasta s-a mărginit de a da la început prima îmboldire a mișcăreĭ, primeĭ ideĭ, lucru ce a urmat înainte a sprijini în tot decursul desvoltăreĭ.

Plăzmuirile intelectuale în care maĭ ales poesia a avut rolul cel maĭ mare aŭ întovărășit întărirea materială a națiuneĭ făcută din inițiativa organelor publice.

Inițiativa individuală a rămas, în ce privește partea materială a viețeĭ poporuluĭ, foarte îndărăt, ba chiar scăzut din sferile pe care le cuprinsese, în cît în această privire trebue numaĭ de cît să ne încordăm puterile spre a recîștiga pe deoparte tărîmul pĭerdut și a ne întinde pe acele ce ne-aŭ rămas până acum străine, știind bine că fără această lucrare toată munca și strădănuirea depusă până acum întru realizarea visuluĭ ce ne-a sculat în picioare, vor fi pĭerdute; căcĭ e cu neputință de cugetat ca un popor să rămîĭe stăpîn pe soarta luĭ, cînd substratul material al viețĭ sale se află în mînele străinilor.

Dacă ne uĭtăm în jurul nostru vom vedea că isvoarele bogățiilor noastre sunt maĭ toate stăpînite de străinĭ. Industria cea mare este în mînele lor, precum fabricele de zahar, de cherestele, de postavurĭ, de sticlărie, de frîngiĭ, etc. Industria cea mică și meseriile sunt, în Moldova maĭ ales, practicate tot de eĭ. Comerțul cel mare al grînelor este stăpînit de casele străine din Galațĭ, Brăila și Constanța.

De comerț nicĭ nu maĭ vorbim, maĭ ales în părțile Moldoveĭ. Bogăția cea încă nedesfundată în totul, a pămîntuluĭ nostru, petrolul, este exploatată aproape în intregime de societățĭ străine.

In sfîrșit, lucru maĭ grav chĭar, agricultura, îndeletnicirea pentru a zice ast-fel națională a Romînilor a încăput, în partea cea maĭ aducatoare de cîștig, tot în mîinele străinilor. Romînul cel mult aspiră a face munca cea maĭ grea de plugar saŭ salahor spre a îmbogăți pe capitaliștiĭ străinĭ.

Datoria publică a ţăreĭ este întreagă contractată la băncile străine şi obligaţiile creditelor fonciare, cel puţin pe jumătate, staŭ tot în lăzile lor. Cea maĭ mare parte deci din mijloacele de producţie ale ţăreĭ sunt în stăpînirea străinilor.

In acest timp ce fac romîniĭ? Eĭ se pregătesc mereŭ pentru funcţiile statuluĭ şi pentru carierĭ liberale. Copiĭ celor dintre eĭ ce se dedaseră la ocupaţiĭ productive părăsesc cariera părintească întrebuinţînd baniĭ cîştigaţĭ de născătoriĭ lor, pentru a plăti luxul uneĭ vieţĭ trîndave, saŭ în orĭ-ce caz neproducătoare de avuţiĭ reale.

Care oare dintre eleviĭ numeroaselor noastre licee se dedaŭ uneĭ muncĭ productive? Din şcoalele noastre comerciale nu ĭesă comercianţĭ, ci candidaţĭ la funcţiĭ la băncile statuluĭ. Din şcoalele noastre de meseriĭ nu ĭesă meşterĭ, ci candidaţĭ la funcţiĭ în atelierele statuluĭ. Din şcoalele de Frumoasele Arte şi din acele de Muzică nu ĭesă artiştĭ, ci profesorĭ de desemn şi de muzică în celelalte şcolĭ din ţară.

Agricultura ţăreĭ este tot maĭ mult părăsită şi arendaşiĭ romînĭ se retrag mereŭ înaintea arendaşilor străinĭ; ĭar proprietariĭ nu voesc să-şĭ cultive singurĭ moşiile, ci se mulţumesc a încasa cîştĭurile fără a le pasa despre exploatarea pentru a zice ast-fel silnică, căreĭa arendaşiĭ supun pămînturile lor.

Nu sunt socialist şi nicĭ nu sunt de părere că trebue desfiinţată proprietatea mare pentru a se împărţi moşiile la ţaraniĭ; căcĭ proprietatea mare este neaparată pentru susţinerea statuluĭ nostru şi distrugerea eĭ ar avea imediat de efect nimicirea exportuluĭ, falimentul şi stingerea statuluĭ nostru. Dar nu pot să protestez în destul contra sistemuluĭ pĭerzător de ţară care îngăduc ca proprietarul să steĭe alăturĭ cu arendaşul pe moşia luĭ, dînd sarcina munceĭ exploatatoruluĭ şi el păstrîndu-şĭ numaĭ huzurirea cîştiguluĭ.

Căcĭ proprietatea pentru mine nu este numaĭ un drept, ci şi o datorie, căcĭ alt-fel nu înţeleg pentru ce uniĭ oamenĭ ar pune stăpînire pe elementul pămîntuluĭ. Şi aceste cugetărĭ mă duc la concluzia că pentru aceĭ proprietarĭ care ar putea, dar nu vor, să-şĭ exploateze moşiile, ar trebui ca statul să ĭeĭe măsurĭ de expropiare întru cît nu pămîntul le este lor drag ci veniturile din el, şi acestea ar putea fi acoperite tot atît de bine de un capital mobiliar depus la o bancă.

Nu împărtăşim nicĭ părerea că prin ură, duşmănie şi eliminare pe căĭ măestrite a străinilor, am putea readuce cu folos bogăţiile ţăreĭ în mînele pămîntenilor. Simţimintele acele de înverşunare sunt simţiminte negative şi pe baza lor nu se poate întemeĭa nicĭ un cîştig pozitiv. Dacă nu vom deprinde pe romînĭ cu comerţul, cu industria, cu exploatările de tot soĭul şi cu cultura pămîntuluĭ, înlăturarea străinilor din aceste îndeletnicirĭ fără ca romîniĭ să fie pregătiţĭ a le lua locul, ar constitui o adevarată calamitate naţională.

Din contra suntem de părere să ne încordăm puterile pentru a lupta în contra străinilor și să le răpim încet—încet pozițiile cîștigate, precum aŭ răpit, tot cu încetul, inginerii, architecții, medicii, funcționarii la poștă, la telegraf, pozițiile dobîndite de străinĭ în aceste îndeletniciri deosebite, din care de sigur pe cînd această stare de lucrurĭ exista, Romîniĭ credeaŭ tot așa de puțin că o vor putea schimba în favoarea lor, precum cred astă-zĭ despre pozițiile ocupate de străinĭ, în îndeletnicirile economice ale țăreĭ.

Ce trebue făcut pentru aceasta? Ce trebue de făcut pentru a îndruma un naționalism serios și folositor țăreĭ, căcĭ să se observe un lucru: să nu se creadă că facem naționalism adevarat numaĭ cu discursurĭ, cu articole de ziare, cu serbărĭ naționale și cu «Deșteaptăte Romîne». Toate acestea sunt bune ca îmboldirĭ, ca mijloc pentru a ajunge scopul cel mare, viŭ și dătător de fericire, ca România să fie a Romînilor, nu numaĭ ca suflet, dar și ca trup.

. . . .

Sunt fericit că am putut contribui la scopul urmărit de societatea de bine-facere din acest frumos oraș, societate ce este pusă sub înaltul patronaj al M. S. Principesa Elena Cuza, care urmează maĭ departe și în adîncile bătrînețe la care a ajuns, a lucra în taĭnă la rîdicarea poporuluĭ romîn, pe care ilustrul eĭ soț l-a rîdicat din morțĭ și l-a adus la viața de sine.

Trebue îndreptate ideile noastre, trebue făcut propagandă, trebue pregătit școlĭ în această direcție și să fim siguri că precum ideile aŭ deșteptat la Romînĭ viața politică și îndeletnicirile economice de stat, tot ele vor împinge pe indivizĭ la întărirea adevarată a naționalitățiĭ noastre, la întărirea eĭ economică. Numaĭ așa poate fi îndreptată și lupta de ideĭ și îmboldirĭ de gîndirĭ pe tărîmul naționalist.

A. D. XENOPOL

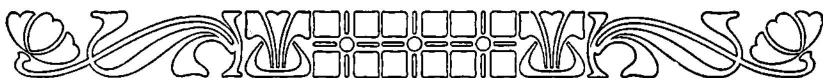

Statul şi mişcările culturale, artistice şi economice[1]

Uniĭ zic că Statul se amestecă prea mult, alţiĭ zic că Statul trebue să dea şi să poarte totul, Statul să poarte grija tuturor.

Şi uniĭ şi alţiĭ par a avea dreptate!

Ceĭ dintăĭ zic că aproape nimic nu se face fără amestecul şi iniţiativa Statuluĭ, şi ceĭ din urmă că totul vine dela Stat, şi totul aşteptăm dela el.

Rezolvirea tuturor chestiunilor vitale ale ţăriĭ le aşteptăm să ne vie numaĭ de la Stat şi aceasta din cauza educaţiuniĭ comunitară, în care am ajuns şi care ne-a format cugetarea noastră în acest feliŭ, aşteptînd ca totul să ne vină de-a gata. Ne-am deprins ast-fel, fiind-că numaĭ statul major singur vine cu organizarea autorităţilor de administraţie, cultură, împărţire de bunurĭ şi sfaturĭ, cu alte cuvinte ca autoritate de încredere, cu oare-care bună-voinţă. Statul se consideră de ceĭ maĭ mulţĭ, ca o avuţie nesfîrşită, din care trebue să hrăpească fie-care, cît se va putea maĭ mult. Uniĭ zic: «Statul poate să deĭe cît de mult că are de unde», şi aceasta e norma tuturor, bine înţeles cu micĭ excepţiĭ, cîţĭ-va, cari cunosc lucrurile de aproape şi cu grijă, cu durere pentru interesul public. Aceasta-ĭ ceĭa ce se crede despre Stat, ĭar membriĭ societăţiĭ romîneştĭ la noĭ în ţară, în general se mulţumesc a lucra, fie-care în cercul luĭ, restrîns, personal şi vicĭos, al egoizmuluĭ răŭ înţeles, unde forţe însemnate, dar izolate se pĭerd zadarnic spre paguba insuluĭ în parte şi a societăţiĭ în genere. Şi aceasta din cauza lipseĭ de pătrundere a chestiunilor, din cauza lipseĭ unuĭ mare ideal—unirea—precum şi din multe alte cauze, cari reĭes din studĭul de faţă şi din observaţiunile de toate zilele.

De dorit ar fi să se înţeleagă marele neajuns al educaţiuneĭ noastre maĭ mult teoretică, şi toate puterile să ni le îndreptăm spre educaţia dynamică [2]) saŭ particularistă, spre a ne lua pe deoparte libertatea să lucrăm într-un cîmp maĭ deschis de activitate, după cum s-ar cere de împrejurările schimbătoare ale momentuluĭ. A transforma prin aceasta o sumă foarte însemnată de elemente parazitare consumătoare în elemente de sine stătătoare—producătoare; ĭar pe de altă parte activitatea iniţiativeĭ

---

1. Acest capitol este extras dintr-un studiŭ dezvoltat încă nepublicat.

2). Cum o numeşte Paul Descamps, în importantul studiŭ: Les trois formes esentielles de l'éducation în „La Science Sociale, suivant la méthode d'observation".—Paris, Février 1906.

particulare, ar ajuta statuluĭ la o sumă de poverĭ, pe cari foarte greŭ le maĭ poate duce. Apoĭ elementele cari compun societatea noastră să lucreze, după puterĭ şi la prosperarea întregeĭ societăţĭ, să ĭee parte şi să ajute maĭ mult greaŭa sarcină a conduceriĭ. Căcĭ a privi din afară, ţi se pare că e foarte uşor a fi în fruntea treburilor, şi că, fiind în capul cutăreĭ saŭ cutăreĭ instituţiunĭ, a-ĭ face aşa saŭ aşa, dar numaĭ cînd eştĭ în joc se vede cîte determină o acţiune şi ce e posibil de făcut! E maĭ uşor a sta de oparte, indiferent, la orĭ-ce mişcare de interes general, şi, a pescui în apă tulbure!

Pînă atuncĭ însă, în perioada de transiţie de la educaţia comunitară la dynamică saŭ particularistă, rolul Statuluĭ în cazul ţăriĭ noastre este preponderent, ba chĭar foarte important în momentul de faţă; fiind-că Statul e singurul motor în acţiune pentru îndrumarea tuturor mişcărilor culturale, artistice, morale, economice. Iar după formarea acestor curente sănătoase, se va căuta încetul cu încetul a ĭeşi de sub tutela Statuluĭ, une-orĭ chiar dăunătoare, prin cercul restrîns al operaţiunilor limitate şi regulamentate, şi cari nu se potrivesc în orĭ-ce loc şi timp.

Pînă la emancipare, această întreagă mişcare trebue să fie întreţinută, însufleţită de Stat şi apărată prin legĭ temeĭnice, care să-ĭ asigure progresul în general. Statul să lucreze necontenit ca stimulent pentru încurajarea iniţiativeĭ particulare, s-o apere, şi care în viitor va trebui să ocupe rolul principal în toate mişcările de ordin cultural, economic etc.....

Aşa dar Statul şi cu toţĭ bine-voitoriĭ conducătorĭ doritorĭ de progresul acesteĭ ţărĭ, cari înţeleg rolul însemnat ce-l poate avea fie-care ins, în toate chestiunile de ordin social, cultural saŭ moral, şi în toate asociaţiunile, făcînd abstracţiune de politică. să înceapă o acţiune comună şi puternică pe toate căile, pentru răspîndirea cultureĭ, prin toate mijloacele, pentru emanciparea noastră economică şi o îngrijire deosebită asupra pătureĭ ţărăneştĭ. Intr-un cuvînt cu toţiĭ sîntem datorĭ — căcĭ Statul nu ne poate da totul — să lucrăm pentru emanciparea economică, culturală, artistică, ca fie-care ins să devie un element producător, astfeliŭ, cu timpul, iniţiativa particulară să înlocuĭască cu prisosinţă Statul, în orĭ-ce mişcare.

Pînă atuncĭ însă, cînd vom avea o educaţie dynamică saŭ particularistă bine pronunţată, Statul să nu pĭardă un moment din vedere încurajarea iniţiativeĭ particulare, ĭar idealul nostru să ni-l îndreptăm către această direcţie spre libertatea noastră de acţiune şi a ajuta Statul în opera de înălţarea noastră morală, culturală şi economică.

A. D. ATHANASIU

Inscripţiile Sf. Mănăstirĭ Neamţu .

(Urmare)

XV. *Inscripţia de pe crucea de la „Isvorul Maĭceĭ Domnuluĭ de din sus. De la cerdac.*

† «Această cruce s-a ridicat aicĭ, spre semnul şi aducerea «aminte a anuluĭ 1821, cînd venind turciĭ în Moldova şi Ţara «Românească, asupra grecilor ce se revoltase, şi multe răutăţĭ fă- «cînd bisericilor şi creştinilor, fie-care se mîntui precum putu.

«Decĭ la acel timp, la această sfîntă mănăstire stăriţind Sf. «Sa părintele stareţul Ilarie, ne-aŭ poruncit maĭ jos însemnaţilor «de am pus sfînta icoană a *Maĭceĭ Domnuluĭ* cea mare din bise- «rica mare, spre muntele Rusul, şi am ascuns-o în pămînt, într- «un deal în pădure, împreună şi cu alte *odoare* şi *documente* la «anul 1821 Iunie 3.—Adecă,—eŭ Neonil Arhimandrit şi stareţul «de astă-zĭ, împreună cu părintele Sevastian Cămăraşul şi cu pă- «rintele Filip Duhovnicul. Iară la anul 1822, Octomvrie 28, Ne- «aŭ rînduit ĭară-şĭ părintele stareţul Ilarie de-am adus-o înapoĭ, «şi după rînduĭala priveghereĭ de toată noaptea şi a sfinteĭ Le- «turghiĭ, aŭ ĭeşit părintele stareţul cu toţĭ preoţiĭ şi diaconiĭ îm- «brăcaţĭ în sfintele veşminte, şi cu tot soborul, spre intimpinare «şi venind până la locul acesta, am ajuns şi noĭ cu sfînta Icoană, «şi făcîndu-se acaftisul de obştie, am dus sf. Icoană ĭarăşĭ în bi- «serica mare.

«Maĭ însemnăm aicĭ şi *minunea* care s-a făcut *în faţa Maĭ- «ceĭ Domnuluĭ*, care noĭ ceĭ maĭ jos însemnaţĭ cu ochiĭ noştriĭ o «am văzut. Că din vremea cînd s-a început Dumnezeĭasca letur- «ghie, îndată *s-a înegrit cu totul faţa Icoaneĭ Maĭceĭ Domnuluĭ* «şi s-a *întunecat întru cît ne-am înfricoşat, socotind că poate s-a «stricat în pămînt unde a fost ascunsă*, ĭară cînd a ĭeşit părin- «tele stariţul cu soborul spre întimpinare, *atuncĭ îndată a înce- «put a se lumina* maĭ întăĭ *la obrazul din dreapta, apoĭ toată «faţa s-a rumenit, şi s-a făcut maĭ frumoasă de cît cum era maĭ «înainte.*

«Acestea s-aŭ însemnat spre mărirea luĭ Dumnezeŭ şi a «Maĭceĭ Domnuluĭ şi spre aducere aminte a urmaşilor. Anul «1839 Septemvrie 6».

Din dosul cruceĭ, sunt pe faţa cruceĭ treĭ stele marĭ aurite; ĭar maĭ jos nota următoare:

«Neonil Arhimandrit şi Stareţ sfinteĭ mănăstirĭ Neamţul «şi Secul».

«Aicĭ a fost pusă altă cruce mică, de pĭatră proastă, inscripţie scurtă la 1822, pe urmă crucea aceasta a mutat-o la isvorul de la *Otac*, care era pe şesul Neamţuluĭ, care *Otac*, slujea la adunat fîn vara.

La 1839, s-a pus la cerdac altă cruce mare de marmoră albă, scrisă tiparnic, inscripţie mare copiată maĭ sus.

Crucea este înfiptă în mijlocul cerdacului; cerdacul este mare de zid, boltit peste tot, cu ferestre marĭ, boltite împrejur, înlăuntru era zugrăvit peste tot împrejur toate *peisajele* cum aŭ dus părinţiĭ cu o căruţă proastă înadins făcută şi cu un cal alb luat neînvăţat, luat de la herghelia m-reĭ, tot aşa cu acest cal alb şi cu această căruţă aŭ adus-o înapoĭ pe «*Maĭca Domnuluĭ.*»

Pe urmă căruţa se pastra în podul paraclisuluĭ la «Adormire» ĭar calul l-aŭ dat pensionar la prescurărie, cu nume că acest cal este «calul maĭceĭ Domnuluĭ».

Calul era născut la 1818, şi a trăit aproape 50 anĭ.

Numaĭ eŭ scriitorul fiind băetul M. D. îl călăream pe furiş. La 1839 s-a făcut şi cĭuşmeaua cu apă de băut şi de atuncĭ în coace se zice «Isvorul maĭceĭ Domnuluĭ de din sus la cerdac.»

«Crucea care fusese pusă întăĭ la cerdac, a mutat-o la şura de la *Otac* şi acum, nu de mult, aŭ mutat-o la fundul altaruluĭ la biserica de la schitul «Vovidenia», unde se poate ceti inscripţia ce fusese pusă întăĭ. Aicĭ n-am copiat acea inscripţie de oare-ce am copiat-o, pe aceasta de maĭ sus.

Cerdacul are turn, văzut de departe, ca cum ar fi o bisericuţă. Turnul acoperit cu draniţă în solzĭ.

La 1886 s-a prefăcut cerdacul prin Bontea şi s-a zugrăvit prin părintele Nectarie Florescu; lucrul este maĭ solid, dar toate peisajele, cu dusu şi cu adusu sf-teĭ Icoane la 1821, sunt eronate, de oare-ce pune o fantezie în locul subiectelor vechĭ; d.e: el face sfinţĭ ca Antonie, Pahomie, Teodosie şi alţiĭ, face un car cu doĭ boĭ, cu oamenĭ, şi pe Maĭca Domnuluĭ văzută în car, face munţĭ, pădurĭ, pe stareţul Ilarie cu soborul, toate închipuite de fantezie. Mîĭne, poĭmîne vor face altă imaginaţie, şi cu acest chip se falşifică într-un chip văzut adevărul istoric, chiar înaintea ochilor noştri.

La 1886 Octomvrie 9 Economul Constantin Vrabie de la Bîrlad, prin moştenitoriĭ săĭ, aŭ plătit toate cheltuelele cu reparatul şi zugrăvitul şi îngrăditul cerdaculuĭ. (Să se vadă şi inscripţia No. 22, de la cerdacul de la multele Rusul-mare.

XVI. *Inscripţia de la ciuşmeaua din Mănăstire.*

† «Acest monument saŭ făcut, prin zelul şi cheltuĭala Cu-«vioşieĭ Sale Dohovnicul *Efstafie Popescu,* în timpul stăreţieĭ «Prea Cuvioşieĭ Sale părintele Arhimandritul Timofteĭ. Anul 1874.» (Vezĭ No. 11.)

Aicĭ pe acest loc a fost treptat cu timpul, una după alta multe cĭuşmele, ba şi cîte-va basenurĭ însemnate la preţ şi la construcţie, până a venit rîndul să se facă acum în 1874 acest monument, de părintele meŭ *Efstafie* ca unica cĭuşme. Focul de la 1862 Noemvrie 25, l-aŭ stricat şi l-aŭ prefăcut, aşa că acum nicĭ urmele nu se maĭ cunosc.

In m-re aŭ fost următoarele cĭuşmele:

Una lîngă sf. Gheorghe (unde acum este aceasta nouă) şi bazen de marmoră, dinaintea bis. sf-tuluĭ Gheorghe făcut de Arhimandritul Dionisie Romano[1]).

1 la Arhondaric în bucătărie.
1 » pităria mare.
1 » bucătăria obştieĭ.
1 » chelărie în bucătărie.
1 » eclisiarhie, afară despre pirg.
1 » bucătăria cămăreĭ, unde era masa logofeţilor.
1 » cancelarie unde eŭ Narcis am fost logofăt.
1 » casa apelor din dosul hambaruluĭ în grădină.
2 » la bolniţa bătrînilor, una în grădină la faţă, una la bucătărie şi bazen la faţă.
1 » la părintele Dohovnicul Neonil, la portiţă.
1 » Arhondaricul maĭcelor, în ogradă.
1 » Dohovnicul Gudiil la portiţă.
1 » odaia m-reĭ, în ogradă despre grajdĭurĭ.
1 » tipografie în ogradă la bucătărie şi bazen.

«In total eraŭ 15 cĭuşmele fără cea de la casa apelor şi 3 bazenurĭ din care cel din ograda m-reĭ era de marmoră şi de lux. Afară de cĭuşmelele de la «Isvorul Maĭceĭ Domnuluĭ de din sus şi de la «Isvorul Maĭceĭ Domnuluĭ de din jos la Branişte.

XVII. *Inscripţia de la biserica Sf-luĭ Mareluĭ Mucenic Gheorghe din ograda M-reĭ Neamţu:*

† «Această sfîntă biserică, unde se prăznueşte hramul Sf-luĭ «Mareluĭ Mucenic Gheorghe la 23 April, înoindu-se din temelie «în zilele Prea Inălţatuluĭ Domn Sandu Sturza Voevod şi a Preo«sfinţituluĭ Mitropolit al Moldoveĭ Chirio Chir Veniamin, prin si«linţa Prea Cuviosuluĭ Dometian Arhimandrit şi Stareţ sfintelor «mănăstirĭ Neamţu şi Secul şi cu ajutorul iubitorilor de Hristos «patrioţĭ. Iară acum după arderea mănăstireĭ Neamţu care s-aŭ «întîmplat în anul 1862 Noemvrie 25. Arzînd şi această sfîntă «biserică împreună cu celelalte bisericĭ şi chiliĭ, *saŭ înoit* după «cum se vede ridicîndu-se zidul şi turnurile maĭ sus, şi acope«rindu-se cu her alb. In zilele bine credinciosuluĭ Alexandru «Ioan Cuza Voevod Domnitor Principatelor Unite şi a Preosfin«ţituluĭ Mitropolit D. D. Calinic Miclescu cu silinţa şi cheltuĭala «Prea Cuviosuluĭ Arhimandrit şi Stareţ sf-teĭ mănăstirĭ Neamţu «şi Secul D. Timofteĭ si a altor făcătorĭ de bine. Anul 1865 Iulie 5.»

1. «Aicĭ pe acest loc, aŭ existat din vechime o biserică Domnească de zid de piatră cu *hramul «Inălţarea»* începută de Domnitorul *Bogdan Vodă la 1367* şi terminată de Şte-

1. Aicĭ era şi un brad uriaş crescut paralel cu clopotniţa, de toată podoaba, s-aŭ uscat la foc

fan Vodă la 1392. Această biserică a fost în patratul cetăţeĭ în ogradă pe locul luĭ Sf. Gheorghe de astă-zĭ.

Biserica «Inălţarea» a trăit şi funcţionat până la 1472, cînd s-a crăpat de un mare cutremur la 29 August. Această biserică a stat ruine până la 1487. Iar slujba se făcea la biserica cea veche a sf-luĭ *Ioan Bogoslovul*, care era afară din patratul Cetăţeĭ, la răsărit.

La aniĭ 1487—1497 Ştefen Vodă cel Mare, a dat poruncă, banĭ şi arhitect luĭ Teoctist Nemţanu de a zidit biserica «Inalţarea» în magasia de alăturea a cetăţeĭ puţin cam pe stînga. (Vezĭ inscripţia No. 15). Vezĭ Istoria M-reĭ Neamţu Manuscript inedit tom. I 108, 109; 337—421; istoria M-reĭ Neamţu cea tipărită în m-rea Neamţu la 1857, fila 2-a.

2. De la 1472—1540, aicĭ a fost ruină, biserica stricată şi o culine de bucătărie; după anul 1497, culinea s-a părăsit ca să nu afume biserica nouă şi vecină, şi a rămas culinea părăsită până la 1540.

3. La 1540, Alexandru Cornea Vodă cu Doamna Ruxanda, face aicĭ pe acest loc: trapeză, culine, cămărĭ, beciurĭ şi altele; toate aŭ existat până la 1720.

4. De la 1720—1722, o cucoană cu numele Elena Cantacuzin, a prefăcut trapeza în paraclis cu hramul Sf-tul Mare Mucenic Gheorghe, hram pus din ordinul Mitropolituluĭ Nichifor.

5. La 1740, i s-a dăruit moşia Tîmpeştiĭ de Iordache Cantacuzin, fiul stolniceseĭ Elena. (tom. I, 109).

6. La 1794, biserica (paraclisul) sf-tul Gheorghe se restaurează din noŭ, de un boer cu numele Vasile Harpa de la Plotun. El îĭ face catapeteazmă pătrunsă şi hram tot sfîntul Gheorghe. (tom. I, 108).

7. La 1826 biserica Sf. Gheorghe o rezideşte din noŭ stareţul Dometian, după planul care se vede acum. (Vezĭ planul în mineile din Neamţ).

8. La 1862 Noemvrie 25, biserica Sf. Gheorghe a ars, împreună cu celelalte bisericĭ şi cu toate chiliile dimprejur.

9. La 1865, stareţul Timofteĭ Ionescu, a înoit biserica Sf. Gheorghe, făcînd-o după planul stareţuluĭ Dometian, cu treĭ turnurĭ, după cum se vede la faţa loculuĭ.

10. La 1902, Monahul Ioachim Filipovicĭ cu alţĭ părinţĭ din sobor, aŭ făcut tot soclu de piatră cioplită împrejurul bisericeĭ Sf. Gheorghe, spre pomenirea lor.

11. Părinţiĭ vechĭ tradiţionează că satul fiind vechĭ şi mare, aicĭ, avea biserica lor cu hramul: «Inălţarea» pe locul bisericeĭ sf. Gheorghe maĭ înainte de ce Bogdan Vodă începe a zidi biserica «Inălţarea» la 1367 voind a înoi biserica satuluĭ cea veche care era a satuluĭ lîngă biserica Sf. Ioan *Bogoslovul*.

Tot la 1902, aŭ desfiinţat şi hogeagul cel proverbial, pe care hogeag îl făcuse stareţul Timofteĭ la 1865, afară, alăturĭ cu biserica, pe un stîlp de stejar înalt cît biserica, şi maĭ sus, ca

să nu afume fumul din sobă, biserica; hogeag făcut în ciuda arhitectuluĭ Brandel. Aicĭ aproape era şi bazenul cel de marmoră făcut de stareţul Dionisie; acum nu este aicĭ hogeagul nicĭ bazenul.

XVIII. *Inscripţia Sfinteĭ bisericĭ «Vovidenia» de deasupra uşeĭ în pridvor.*

† «In anul 1744, igumenind pe mănăstirea Neamţu Iero-«monahul Ionichie în domnia luĭ Grigore Ghica şi a Mitropoli-«tuluĭ Nichifor, In anul 1747, acest Ionichie saŭ pus episcop Ro-«manuluĭ şi în anul 1749, s-a făcut de el biserica de lemn a «schituluĭ Vovidenia lîngă acea veche, sfinţind-o însu-şĭ în 1751, «domnind Constantin Cihan Racoviţă şi Mitropolit Iacov Put-«neanu, aŭ închinat schitul cu totul mănăstireĭ Neamţul.

«La 1790 s-a făcut tot de lemn de banul Aftanasie Gosan, «altă biserică şi ĭ-a pus hram sfîntul Ierarh Spiridon. In anul «1849, domnind Grigore Alexandru Ghica, Mitropolit D. D. So-«fronie Miclescu din mănăstirea Secul şi stareţul Chir Neonil, «începîndu-se a se zidi de pĭatră cu ajutorul părinţilor din so-«bor, puşĭ în pomelnicul bisericeĭ. In 1857 era stareţ mănăstireĭ «Chir Gherasim Miron. Mitropolitul Sofronie prin Arhiereul Mar-«chian Stihi a sfinţit biserica aceasta. Iară în anul 1873 fiind «Domn Principatelor Unite Carol I, Mitropolit Moldoveĭ D. D. «Calinic Miclescu, stareţ mănăstireĭ Chir Timofteĭ, s-aŭ pus a-«ceastă inscripţie de Ieroshimonahul Arsenie Ghibănescu unul din «ctitorĭ, Egumen schituluĭ spre ştiinţă în viitor. 1873 Octom-«vrie 11.»

«Schitul Vovidenia, este un schit al m-reĭ Neamţu foarte vechĭ. Inainte de Episcopul Ionichie, schitul se numea «*Slătioru*» după numele apeĭ ce curge pe acolo.

Ionichie însuşĭ şĭ-a făcut noviciatul în schitul «Slătioru». (Vezĭ inscripţia No. 105 şi 18).

Biserica cea veche a schituluĭ Slătioru era făcută de Goseneştiĭ ceĭ vechĭ, înzestrată de eĭ cu moşia Mărăţeĭ de la Piatra, pentru care Episcopul Ionichie a avut pîră la Divan cu Ilie Catargiu, cînd s-a schimbat proprietăţile: Mărăţeĭ a schituluĭ trec la Catargiu şi moşia Ţarna mare a luĭ Catargiu, trec la «Slătioru».

Ionichie şĭ-a făcut de lemn biserica sa cu hramul Vovidedenia adaos la biserica Spira, de atuncĭ schitul Slătioru se numeşte Vovidenia după hramul aceșteĭ bisericĭ.

Schitul Slătioru era şi maĭ înainte al m-reĭ Neamţu, Ionichie închină adaosul de avere ce dăduse bisericeĭ sale. (Despre schitul Vovidenia şi despre Episcopul Ionichie să se citească toate documtele schituluĭ la tom. X pag, 539 până la 570).

După 39 de anĭ, în urmă vine Gosan şi înoeşte şi el biserica Spira (Sf. Spiridon) cea veche ce fusese făcută de Gosan cel vechĭ, biserică tot de lemn, şi o înzestrează.

Biserica luĭ Ionichie a trăit pănă la 1849, cînd a stricat-o stareţul Neonil, de-a făcut loc bisericeĭ actuale, care e un monument, prea de recomandat.

Biserica luĭ Gosan a trăit pănă la 1857 pănă s-a sfinţit biserica nouă. Atuncĭ hramul «Spira» şi catapeteasma cu icoana Sf-luĭ Spiridon, argintată, s-a pus în biserica nouă, de se serbează amîndouă hramurile. Iar biserica cea veche a luĭ Atanasie Gosan a dăruit-o părinţiĭ la satul Lunca. Acolo aŭ contribuit părinţiĭ din sobor, şi doĭ oamenĭ fruntaşĭ Ioan şi Gavril cu porecla Petrariŭ, amîndoĭ fraţĭ, şi a strămutat-o la Luncă, ĭ-a făcut temelie de pĭatră, şi a clădit o biserică cu treĭ turnurĭ, destul de frumoasă.

«A sfinţit-o stareţul Timofteĭ Ionescu cu tot sinodul luĭ. Eŭ Narcis, care scriŭ aicĭ, am fost pus de m-re să fiŭ stolnic, şi am făcut, la 1861 Ghenare 30, cheltuelĭ marĭ—cu sfinţirea—ajutat de Doamna Elencu Sturza şi de alţĭ mulţĭ tîrgoveţĭ. Hram s-a pus hramul cel vechĭ ce fusese pus la biserica satuluĭ Lunca anume: Sf-tul Nicolae.

Iară la anul 1895 s-a reparat şi s-a adaos şi hramul Naşterea Maĭceĭ Domnuluĭ, şi acum are două hramurĭ cel din 1861 Ghenare 30 şi cel din 1895.

Părintele Duhovnicul Arsenie a stricat *iscripţia veche*, şi a pus-o pe a luĭ, ca să-ĭ figureze numele.

La schitul Vovidenia, aceasta este *a patra* biserică înoită pe acest loc. La fundul altaruluĭ este o cruce de pĭatră pusă la 1892, cea adusă de la Otac, pusă pe locul altaruluĭ vechĭ. (Vezĭ nota de la No. 15). Bisericile aŭ fost: una pe locul caseĭ Egumeneştĭ, biserica cea maĭ veche; a doua biserica luĭ Ionichie pe locul cĭuşmeleĭ şi parte din casa trapezeĭ; a treĭa pe locul unde este crucea; a patra, biserica actuală cu cincĭ turnurĭ, în formă de chivot. Eŭ Narcis, am asistat la zidirea şi sfinţirea eĭ. M-am jucat prin toate turnurile eĭ, pentru că este loc de umblat prin turnurĭ. Biserica nouă are obiecte bune.

XIX. *Inscripţia clopotuluĭ care chĭamă pe părinţĭ la trapeză, la masă, la Neamţ.*

† «Acest clopot s-aŭ făcut la mănăstire de Dumnealuĭ Theo- «dor N. Stavru, spre veşnica luĭ pomenire, care s-aŭ afierosit la biserica *Sf. Ioan Bogoslovu*» 1795.

«Acest clopot s-a adus şi s-a pus aicĭ la trapeză după arderea mănăstireĭ la 1862 Noemvrie 25, fiind că clopotul ce fusese maĭ înainte la trapeză era maĭ mare şi s-a întrebuinţat aĭurea.

Această inscripţie arată foarte lămurit că la 1795 era biserica *Sf. Ioan Bogoslovul* pe care o tace inscripţia No. 8. La 1654 biserica Bogoslovul, este arătată de icoana Patriarhul Constantin din altarul Bogoslovuluĭ (vezĭ No. 43). La 1402 biserica Bogoslovul este arătată în istoriile m-reĭ. La 1300—1325, Bogoslovul

se arată ca existent, în procesul între m-rea Boiştea cu m-rea Bogoslovul vechĭ, judecată făcută pentru împărţeala avereĭ a bisericeĭ Sf. Nicolae din tîrgul Coarne şi Jacote. (Despre Bogoslovul vezĭ maĭ înainte).

(Va urma) **Arhiereul NARCIS CREŢULESCU**

CRONICĬ

Cătimea de ploae anuală.—Ţinînd samă de hărţile pluviometrice ale lumeĭ întregĭ, de şi nu există încă o reţea completă cu asemenea cercetărĭ şi observaţiunĭ serioase, s-a calculat cătimea anuală de ploae ce cade pe suprafaţa întreagă continentală a pămîntuluĭ şi s-a găsit că ar fi aproximativ de 112000 kilometri cubĭ de apă. Calculînd şi ploaea ce cade anual pe suprafaţa oceanelor şi a mărilor şi anume: scăzînd din cătimea de vapoare de apă ce se ridică anual de pe suprafaţa lor, care este de 384000 kilometri cubĭ, cătimea de apă anuală ce curge în ele, de pe continente, adecă 31.000 kilometri cubĭ, rămîne 353.000 kilometri cubĭ de ploae. Pentru întreaga suprafaţă terestră, am avea dară, 465.000 kilometri cubĭ de ploae anuală. Şi dacă am considera-o uniform întinsă, am avea o grosime de apă care ar acoperi pămîntul aproape de un metru (91 centimetri).

Din calculele reproduse, ar urma, ca aproape toată vapoarea de apă ce se ridică de pe oceane, cade îndărăt sub formă de ploae, tot pe oceane. Atuncea ceĭ 112.000 kilometri cubĭ de ploae ce cade pe continente, de unde provin? Nu se poate răspunde alt-fel de cît, din evaporaţia uneĭ cătimĭ egale de apă, din pămînt şi de la suprafaţa apelor continentale.

S-a zis, aproape, căcĭ ceĭ 31.000 kilom. c. de apă curgătoare şi-ar avea originea într-o cătime echivalentă de vapoare de apă, ridicată de pe suprafaţa oceanelor şi tîrîtă de curenţĭ atmosfericĭ, la suprafaţa continentelor şi acolo condensîndu-se ar cădea sub formă de ploae.

Asemenea calcule, nu sunt cifre numaĭ de înregistrat şi de comentat ca ceva fantastic. In ele găsim numeroase fapte, îndrituindu-ne a le cunoaşte, ceti, controla, experimenta şi pune în aplicare, pentru binele omenireĭ.

Seceta şi neregula din ce în ce maĭ vădită, a împrăştiereĭ ploaeĭ pe suprafaţa soluluĭ Românieĭ, trebue să ne îngrijască.

A ne mulţămi cu facerea de hărţĭ pluviometrice şi a face planimetrage, pe regiunĭ, este o greşală ne ertată. Şi aşa şi cu celelalte înscrierĭ meteoreologice.

Ţara nu cîştigă absolut nimica, din publicarea atîtor documente meteorologice de către institutul nostru respectiv şi de către Academia Romînă.

Se cere *fără întîrziere*, o conlucrare a tuturor oamenilor de ştiinţă de la noĭ şi repet şi de astă dată, *oamenĭ în adevăr experimentaţĭ*, dar nu aceĭ ce aŭ reputaţiĭ dobîndite, prin politică, nepotism, linguşirĭ, colegialitate de prin şcolile germane, sectarism şi prin cîte, cîte altele!

Şi dacă am curajul a repeta acestea, sunt nevoit şi înpins de dorul

de-a servi ţara mea. Zilnic vedem însărcinărĭ date unor persoane, care absolut n-aŭ lucrat în acea direcţiune şi se trece peste aceĭ care sunt competenţĭ. Ba dacă n-ar fi *nomina odiosa*, aşĭ da un exemplu de o însărcinare asupra uneĭ nevoĭ agricole, care este rezolvită în fapt şi prin publicitate şi prin colecţiunĭ, în universitatea din Iaşĭ.

Ploile neregulate şi neîndestulătoare — decĭ seceta — ne bîntue cu înverşunare.

Cînd se dovedeşte că din pămînt şi ape stătătoare, se ridică apa sub formă de vapoare şi apoĭ ajunsă în părţile superioare atmosferice, se condensază în *nourĭ* şi apoĭ în picăturĭ de ploae.

Cînd se ştie că apa de ploae infiltrîndu-se în păturile pămîntuluĭ, se opreşte maĭ adesa în părţile adîncĭ, decĭ, de acolo trebue acea apă să fie scoasă afară, ca să se evaporeze şi nu poate fi atrasă, de cît de frunzele copacilor şi suptă de rădăcinele acestora.

Cînd se ştie că condensarea vaporeĭ de apă cere anumite condiţiunĭ, şi care se întîlnesc maĭ cu samă în părţile de sus ale atmosfereĭ; decĭ numaĭ copaciĭ şi încă aceĭ crescuţĭ pe ridicăturile înalte ale scoarţeĭ pămîntuluĭ (dealurĭ, coline, munţĭ), pot arunca vapoarea de apă, în acele regiunĭ atmosferice.

Cînd se maĭ cunosc şi alte împrejurărĭ, de astă dată maĭ tecnice maĭ ştiinţifice, decĭ ca să fie pricepute se cere din partea cetitoruluĭ, cunoştinţĭ maĭ întinse de fizică şi chimie şi care ne lămuresc, cum formîndu-să o picătură de ploae, atrage după sine formarea uneĭ alte picăturĭ şi aşa nourul se transformă în ploae şi acea ploae poate ajunge saŭ nu până la pămînt.

Cînd arăt dară atîtea fapte pozitive, serioase, oare nu se întrevede *conlucrarea* sus amintită şi decĭ, nu se impune oamenilor aşa zişĭ de stat, însărcinaţĭ cu conducerea acelor dispoziţiunĭ, de la care urmează prevederea unuĭ mers regulat al fenomenelor naturale, ca să se pue în legătură *directă* şi *strînsă* cu universităţile noastre şi să ţie samă de experienţele noastre ?

In Parlament, de două orĭ am avut împrejurarea să *strig contra sistemuluĭ urmat de a nu se consulta învăţămîntul superior în deslegarea multor probleme economice* şi a se mulţămi numaĭ cu legiferărĭ, copiate, apropiate, *nu şi adaptate*, din legislaţiunĭ străine.

Cînd oare vor veni vremurile, ca **ştiinţa** *să fie consultată şi la noĭ?*

Mă tem să nu fie prea tîrziŭ, faţă cu apucăturile înrădăcinate la guvernanţiĭ noştri şi cu rezultatele dezastroase ce zilnic înregistrăm, avînd în vedere *ploaea* anuală, de care mă ocup şi-n acest moment, ca şi altă dată.

Ce poate face ştiinţa şi patriotismul pentru progresul uneĭ ţărĭ.— Găsim în „Journal d'agriculture pratique din 30 Aprilie 1908“ un articol semnat de *Tisserand*, care spune că *Danemarka* a ajuns un *model* pentru lumea întreagă în ceea ce priveşte *evoluţia agricolă*. Şi cauzele acelor progrese întinse le găseşte în următoriĭ factorĭ: *aplicarea ştiinţeĭ, iubirea de patrie, populaţie liberă şi muncitoare, luminată, cu multă iniţiativă şi însufleţită de un spirit de solidaritate şi de asociaţie exemplară.*

Cînd vorbim de *patriotism*, noĭ Romînii ni se aruncă insulte, din causa cosmopolitismuluĭ încarnat la uniĭ ca sectarĭ politicĭ, din cauza preţuluĭ ce pun pe *aur* şi a principiuluĭ: „după dînşiĭ potopul" pentru alţiĭ. Iată însă patriotismul Danejilor, face, ca ţărişoara lor de aproape *patru milioane* de hectare cu o populaţie de două milioane şi jumătate, să le aducă *un venit neto anual de jumătate miliard.*

Cît de departe suntem dară noĭ! Şi repet acele cincĭ sute milioane leĭ, nu le aŭ de la *industrie*, ci numaĭ de la agricultură. Şi să nu se uĭte că Danemarca este o ţară cu un pămînt *ingrat*, ne productiv. Acuma 30 anĭ (1878), numaĭ 24 hectare la sută eraŭ cultivabile; astă-zĭ graţie ştiinţeĭ şi al celorlalte însuşirĭ sus enumerate, aŭ 86 de hectare la sută, bune pentru cultură.

Parlamentul Danemarceĭ, nu-şĭ pĭerde timpul cu discuţiunĭ *oratorice*, care aŭ atîta preţ la noĭ, nicĭ cu discuţiunĭ de critice reciproce, de adversarĭ la adversarĭ—politicĭ bine înţăles, *decĭ sarbede, nefolositoare, ba chiar înjositoare!* Acel parlament se ocupă special cu chestiunĭ agronomice şi cu *pregătirea populaţieĭ rurale special pentru agricultură*

Tisserand ne maĭ spune, că iniţiativa privată şi maĭ ales admirabila organizaţie a *cooperativelor* sunt factoriĭ care, alăturea cu munca patriotică a parlamentuluĭ, a contribuit atîta de mult la evoluţia şi progresul agricol al Danemarceĭ.

Facem noĭ aşa?

După ce am lasat în **ignoranţă, populaţia rurală** şi să fie **exploatată nedemn de străinĭ,** tocmaĭ din cauza feluluĭ de a face politică, care se rezumă în *„scoalăte tu să mă aşez eŭ* „şi din cauza *cosmopolitismuluĭ* înrădăcinat ce avem, astă-zĭ, *introducînd vrajba*, fie în scris, fie prin viŭ graĭ, *credem că pregătim ţaranul nostru* tocmaĭ pe acele căĭ, pe care urmează poporul model al Danemarceĭ?

Voĭ sfîrşi aceste observaţiunĭ, prin strigătul de alarmă care-l dă Tisserand în sus citatul articol, avînd în vedere ţara luĭ *„Franţa"* şi care parcă e scris anume pentru ţara noastră:

„Dacă la noĭ sp. ex., s-ar aduce în exploatarea soluluĭ puţin din spiri-„tul ştiinţific (tocmaĭ ceea ce propoveduesc de 28 de anĭ de zile), *din spiri-„tul de a se înţelege* **şi din mîndria naţională**, care aŭ făcut bogăţia popo-„ruluĭ Danez, Franţa (zic **România**) ar relua foarte repede, din punct de „vedere agricol, un loc de onoare mult maĭ în legătură cu *situaţia privile-„giată* ce ocupă în Europa, din punctul de vedere al climatuluĭ (ce din ne-„norocire se schimbă zilnic din cauza nepriceperiĭ conducătorilor noştri, „care lasă să se decimeze pădurile fără nicĭ un rost) şi a fertilităţeĭ soluluĭ".

Cine oare va auzi strigătul nostru? Şi statisticele care s-aŭ făcut, tipărit, aşa trebuesc interpretate, de aceĭ care se ocupă la noĭ, de această chestiune socială—chestia agrară?!—

Iaşĭ, 16 Iunie 1908. **Dr. LEON C. COSMOVICI**
Profesor Universitar

Reviste noue.

Arta Romînă, revistă (pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură, sub direcţiunea d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ, (abonamentul 6 leĭ pe an).

România Nouă, revistă lunară, sub direcţiunea d-luĭ *I. G. Calomeri*, abonament 10 leĭ anual, str. Episcopieĭ 3. Bucureştĭ.

Indrumarea, revistă pentru politică, literatură, ştiinţă, apare odată pe lună. Redacţia şi administraţia, Iaşĭ, str. Stefan cel Mare 9 ; abonamentul 5 leĭ pe an.

Frăţia românească, revistă culturală şi politică, naţionalist-democrată, sub direcţia unuĭ comitet, Iaşĭ, str. Alexandri ; abonament 6 leĭ pe an.

Rumana esperantisto, organ al societăţiĭ esperantiste romîne. Bucureştĭ, str. I. C. Brătianu No. 5: abon. 4 leĭ pe an, ca membru în societate 6 leĭ pe an.

Viitorul Social, revistă lunară. Directorĭ: Dr. C. Racovski, George Grigorovicĭ şi M. G. Bujor; administrator Ioan Sion, str. Sft. Teodor 31, Iaşĭ, abon. 10 leĭ.

Revista din Iaşĭ. Director *Ilie Bărbulescu*, abon. 10 leĭ.

Familia Romînă, revistă săptămînală ilustrată. Proprietar-editor Lucian Bolcaş, Budapesta II, strada Csáky, 23. Abonament 10 coroane şi 12 leĭ pentru Romania.

Biblioteca Modernă. Director Vasile Alexandrescu, Bucureştĭ str. Biserica Eniĭ 7. Abonamentul 10 leĭ, ediţia de lux 20 leĭ.

Revista absolvenţilor şcoalelor comerciale, str. Palat No. 1, Iaşĭ, abonament 6 leĭ pe an.

Sportul, publicaţiune lunară a societăţiĭ sportive. Calea Victorieĭ 41 Bucureştĭ. Exemplarul 50 banĭ.

ANUNCIURI

Medalia comemorativă, bătută cu ocazia împlinireĭ a 30 de anĭ de la luarea Griviţeĭ şi eliberarea Bulgarieĭ, 30 August 1877—1907.

Comitetul de iniţiativă:

Preşedinte: A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Academieĭ; *membri:* General P. Botez, T. T. Burada, Lt. Col. G. Tereuzescu, Lt. Colonel Alex. I. Jippa, C. N. Paraschivescu, Lt. Col. în garda civică, Maior Al. Cujbă, Căp. K. P. Cernea, Căpitan Flexi, Căpitan Dumănescu, A. D. Atanasiu.

(Medaliile se găsesc la toate librăriile din ţară. Depozit general la Librăria „Autoriĭ Romînĭ" Iaşĭ).

LUPTA PENTRU VIAŢA

REVISTĂ SOCIOLOGICĂ şi LITERARĂ ILUSTRATĂ

redactată de N. A. BOGDAN

Au apărut două volume complecte pe aniĭ 1903—1905, conţinînd 450 paginĭ, cu peste 200 articole, studiĭ sociologice şi de economie naţională, nuvele, piese teatrale, poveştĭ, schiţe istorice, documente, versurĭ, amintirĭ din teatru, anecdote, etc. *Peste 100 Ilustraţiĭ.* Preţul ambelor volume *5 lei*, franco. Un singur volum *2 lei 50,* franco.

A se adresa d-lui **N. A. BOGDAN** *str. Albineţ No. 2 — Iaşĭ.*

IAŞI

Tipografia „Progresul" A. Grünberg Str. Stefan cel Mare 9

1908

ANUL XIX. Iulie—August 1908 No. 7—8

ARHIVA

ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ

DIN IAŞI

APARE ODATA PE LUNA

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL:

Pentru orĭce priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ.

ABONAMENTUL 15 LEI PE AN

1908

A R H I V A

Organul Societăţiĭ Stiinţifice şi Literare din Iaşĭ

A B O N A M E N T U L :

Ediţia de lux : 20 lei.
Ediţia : obişnuită 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ

Domniĭ abonaţĭ spre a nu ne expune la corespondenţe şi alte cheltuelĭ, sînt cu stăruinţă rugaţĭ să bine-voĭască a trimite abonamentul la revistă pe adresa Administraţieĭ, str. Hotin No. 2, Iaşĭ.

Toate ziarele şi revistele care reproduc diferite articole din „Arhiva“ sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

Eminentul nostru stilist şi prozator d-l **N. Gane,** a scos a doua ediţie din însemnata operă **Infernul,** de *Dante*, Traducere în versurĭ, deplin revăzută şi îndreptată. (1 vol. 350 pag. pr. 3 leĭ 50 b. Librăria Iliescu, 1907, Iaşĭ.

Bibliografiĭ

Caton Theodorian.— Sîngele Solovenilor, Minerva, Bucureştĭ, 1908, 1 vol. 250 pag. Pr. 1 leu 50 b.

Eugeniu Boureanu.—Povestea lăcrămĭoareĭ, Editura Iliescu-Grossu, Iaşĭ, 1908, 1 vol.

Ioan Săndulescu.—Poezia lirică din Timpul Războĭuluĭ pentru neatîrnare 1877—1878 cu o prefaţă de d-l Gh. Bogdan Duică. Bucureştĭ, colecţiunea C. Sfetea ; 1 vol. Pr. 1 leŭ.

Isidor Ieşan.—Despre noroc (studiŭ etic-moral). Braşov, tip. în comisiune la I. Ciurcu ; 1 vol. 99 pag. Pr. cor. 1.80.

E. Diogenide.—Dreptul roman în literatura juridică romînească (D. S. G. Longinescu faţă de Titu Maĭorescu). Craĭova, edit. Libr. Naţionale, o broş. 40 pag. Pr. 1 leŭ.

Economul Ioan A. Grigoriu.—Preotul romîn, menirea sa religioasă şi socială. Vasluĭ, tip. Onceanu, o broşură 40 p. Pr. 1 leŭ.

ARHIVA

ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ

DIN IAŞI

Anul XIX. Iulie — August 1908 No. 7—8.

O Călătorie la Vlahiĭ (Româniĭ) din Kraina, Croaţia şi Dalmaţia.

I

In anul 1869, Dr. Adolf Ficker, dînd la lumină în Viena o scriere a sa, despre popoarele ce locuesc în Imperiul Austro-Ungar[1]), ne spune între altele, că: *Vlahĭ* se află nu numaĭ în Istria, dar și în provincia *Kraina* numită și *Carniola*. Despre aceasta, ĭată ce găsim scris:

«De mare însemnătate sunt insulele limbeĭ romane în Istria și Kraina, a căror populaţiune ca rămășiţă a unuĭ district limbistic maĭ înainte foarte întins, poartă în sine maĭ mult caracterul iliric (schipetaric), de cît daco-romanic. Populaţiunea istriană se compune din maĭ multe comunĭ aproape una de alta, și anume: *Possert, Gradigne, Letaĭ, Grobnic, Susnevizza*, *Bêrdo, Villanova* și *Iasenița*, toate situate la nordul lacululuĭ Cepicĭ; aparte de aceste maĭ este și comuna *Ieiane*, ce se află în munţiĭ Cicĭ; *populaţiunea din Kraina* se compune din comunele *Hrast*, deasupra orășeluluĭ *Mödling*, și *Boiana*, la sudul orășeluluĭ Tschernembl; cu toate aceste, toţĭ locuitoriĭ acestor comunĭ șĭ-aŭ însușit și limbile slavice ale ţăriĭ».

Doritor de a cunoaște și pe aceștĭ romînĭ rezleţiţĭ la o așa de mare departare de tulpina românească, m-am hotărît a mă duce să-ĭ văd, să-ĭ cercetez, și să caut cînd și prin ce împrejurărĭ eĭ aŭ fost siliţĭ să se stabilească în acele locurĭ.

In acest scop decĭ, în vara anuluĭ 1897, m-am și pornit la eĭ. Trecînd fruntaria ţăriĭ pe la Vîrciorova, am ajuns în capitala Croaţieĭ Agram, numită de Croaţĭ, Zagreb. In acest oraș m-am dus în mahalaua *vlahilor*, unde am poposit la un otel de pe strada în care maĭ de mult locueaŭ *Vlahiĭ*, și care și pînă-n ziua de astă-zĭ se numește *Vlaška ulița*, (uliţa românească). Aicĭ făcînd

1) Die völkerstämme der Österreichis-Ungarischen Monarchie ihre gebiete, gränzen und inseln. Wien. 1869, pag. 81. Vezĭ şi Hugo Schuchardt: Der vocalismus des Vulgörlateins. Leipzig. 1868. vol. III. pag. 55.

cunoștință cu maĭ mulțĭ bătrînĭ cărturarĭ, m-am pus la vorbă cu eĭ, cercetîndu-ĭ despre *Vlahiĭ* ce s'ar fi aflînd prin satele din Croația, despre timpul cînd aŭ emigrat eĭ acolo, despre numărul lor, despre limba ce vorbesc și altele. Aceștia m-aŭ încredințat că voĭ găsi prin satele din Croația un număr mare de *Vlahĭ*, carĭ aŭ vorbit maĭ de mult *vlaški* (romănește), dar carĭ acum nu vorbesc de cît limba croată, și că emigrarea lor în Croația datează înainte de secolul al XV-lea. De aici apoĭ mergînd maĭ departe, m-am oprit în orașul *Karlstadt*, numit de slavĭ *Karlovaț*. Aicĭ m-am pregătit de drum pentru *Kraina*, și după aceea făcînd cunoștință cu locuitorul Neumann, care cunoștea bine limba croată și dialectul sloven din Kraina, precum și localitățile acele pe unde Dr. Ficker scria că se aflaŭ aceĭ *Vlahĭ*, l-am și luat cu mine ca să-mĭ fie talmacĭu și călăuz.

Așa dar în ziua de 22 Iulie 1897 în revărsatul zorilor am pornit cu trăsura luĭ Mateĭ Videticĭ, și trecînd podul cel mare ce se află pe rîul *Kulda*, la fruntaria Croațieĭ am intrat în provincia *Kraina*; mergînd apoĭ maĭ departe, am ajuns în orășelul *Kernomli*[1]), unde am poposit puțin la gostiona (otel) luĭ Lachner; de acolo mergînd maĭ departe, și trecînd prin comuna Drăgătuș, am ajuns pe cînd începuse a amurgi în tîrgușorul *Vinița*: aicĭ am poposit la gostiana Scolnicu, unde apoĭ am și mas. Sara adunîndu-se maĭ multă lume, am început a vorbi cu uniĭ și cu alțiĭ despre *Vlahiĭ* ce s-ar fi aflînd în satele *Boiana* și *Hrast*: unul dintre locuitorĭ, anume Luca Coracin, organistul de la biserica de acolo, mĭ-a spus că el știe, că *Vlahĭ* se află în satul *Boiana*, și că dacă vreŭ, el poate să-mĭ arăte și drumul.

A doua zi dimineață, am pornit împreună cu Luca Coracin și cu alțĭ locuitorĭ spre *Boiana*, și după o oară de drum, am ajuns în satul *Hrast*, unde intrînd în vorbă cu locuitorul Mateĭ Pamian, și cu alțiĭ ce se strînsese în jurul nostru, ĭ-am întrebat, dacă nu cum-va s-ar fi aflînd *Vlahĭ*, și pe la eĭ prin sat, cu toțiĭ mĭ-aŭ răspuns, că de urma Vlahilor, voĭ da puțin maĭ departe, în satul *Boiana*, și într-un alt sat numit tot *Hrast*, ce vine însă maĭ în sus, în apropiere de orașul Mödling. Drumul fiind stricat cu desăvîrșire pănă-n Boiana, am lasat trăsura în Hrast, și am pornit cu toțiĭ pe jos, și după o călătorie aproape de două oare, trecînd pădurea *Perudina*, am ajuns la *Vlahiĭ* din *Boiana*. Aicĭ am poposit la casa locuitoruluĭ Iosif Vărlănicĭ, care cu cea maĭ mare bucurie ne-a găzduit și ne-a ospătat din belșug; începînd apoĭ a vorbi atît cu el cît și cu gloata care se adunase acolo, ĭ-am întrebat ce sunt eĭ, cu toțiĭ îmĭ răspunseră că sunt *Vlahĭ pravoslavnicĭ*, apoĭ începînd a vorbi cu eĭ *dialectul vlahilor din Istria*, nicĭ unul nu m-a priceput, întrebîndu-ĭ pentru ce se numesc eĭ *vlahĭ*, dacă nu știŭ grăi *vlașchi* (romînește), eĭ îmĭ spuseră, că cine știe, poate că în vremile vechĭ să se fi grăit și la

1) Nemțiĭ îl numesc Tschernembl.

eĭ cînd-va în sat această limbă, dar acuma nu se vorbeşte de cît limba slovenă; cu toate aceste aŭ în graĭul lor o mulţime de cuvinte pe carĭ le-am putut culege, şi carĭ se află şi la vlahiĭ din Istria, ca: *secure*, *curuna* (coroana), *brenza* (brînza), *caş*, *faşa*, *penezĭ* (parale), *faţolă* (tulpan), *opanchi* (opincĭ), *coledva* (colindă), *fuearâ* (fluer), *furca*, *bătîr* (bătrîn), *foalele* (cimpoĭu), *surlă* (un soĭ de fluer), şi altele multe care arată la unele origina lor latină, remîind cu formele pe care aceste cuvinte le aŭ în dialectul istriano-romîn.

După dorinţa lor m-am dus apoĭ de am văzut biserica, care se află chĭar la marginea satuluĭ, Toate cărţile lor bisericeştĭ sunt tipărite cu litere cirilice şi în limba slavonă.

Portul acelor locuitorĭ se deosebeşte de acel ce se vede în celelalte sate din Kraĭna, ast-fel că numaĭ după port, se poate cunoaşte îndată un *vlah* -dintre locuitoriĭ din *Kraĭna:* acel port se aseamănă întru cît-va cu acel al *Vlahilor Istrienĭ* din *Vlasia:* eĭ poartă *opanchi* (opincĭ) şi o *torbă* (giantă) împodobită cu ţinte de alamă, atîrnată de gît, în partea stîngă a trupuluĭ; femeile poartă *fotă* şi *salbă cu monezĭ de argint* saŭ chĭar şi de *aur*, la cele maĭ cu dare de mînă.

Eĭ sînt primitorĭ la gazdă şi se ocupă maĭ ales cu agricultura. Ciobanĭ cu turme de oĭ sînt foarte puţinĭ la număr.

Cercetînd apoĭ obiceĭurile şi datinile ce sînt în întrebuinţare la aceĭ *Vlahĭ*, la diferite împrejurărĭ ale vieţiĭ lor, le-am aflat că aŭ mare asămănare cu acele ale *Vlahilor* din Istria. Aşa *la anul noŭ* maĭ mulţĭ băeţĭ uniţĭ în cete merg pe la casele locuitorilor cu *coledva* (colinda), sunînd din clopoţeĭ urînd gospodaruluĭ caseĭ tot binele şi zicîndu-ĭ *se miravaĭ* (să trăeştĭ); *la naşterĭ*, se pune în gura copiluluĭ o bucăţică de măr muĭat în vin, ca să fie voinic şi vesel; *la nunţĭ*, vin peţitoriĭ de cer fata în căsătorie, mireasa pune un văl alb pe cap, şi lăutariĭ cîntă pînă ce ajung la biserică, după aceĭa se spun conăcăriĭ, etc.; *la înmormîntărĭ* neamurile mortuluĭ precum şi femeĭ merg după mort plîngînd şi bocinduse spunînd faptele cele bune ale răposatuluĭ, peste mormînt se aruncă ţărînă; ajungînd a casă ceĭ ce aŭ fost la înmormîntare se spală pe mînĭ şi se face masă pentru sufletul mortuluĭ, etc [1]).

Pornind maĭ departe, ne-am luat remas bun dela gospodarul caseĭ şi de la ceĭalţĭ locuitorĭ, carĭ mă încunjurară şi carĭ eraŭ în mare nedumerire pentru ce făcusem eŭ acele cercetărĭ.

Ajungînd la marginea satuluĭ, am întălnit pe un cĭoban, anume Mateĭ ce se cunoştea cu Iosif Vărlănicĭ, gazda la care poposisem în satul Boĭana, şi stînd la vorbă cu el, după îndemnul meŭ, a zis cu mare drag din fluerul ce-l avea la brîŭ, maĭ multe cîntece ca de la eĭ. Acel fluer l-am şi cumparat cu mare greutate însă, spunîndu-mĭ că-ĭ vine greŭ să se despartă de el, şi că pe

---

1) Despre toate aceste vezĭ scrierea mea: *O călătorie în satele romîneştĭ din Istria*. Iaşĭ. 1896, pag. 45 şi următ.

alt fluer nu-ĭ merg degitele de loc și nu poate cînta în ruptul capuluĭ.

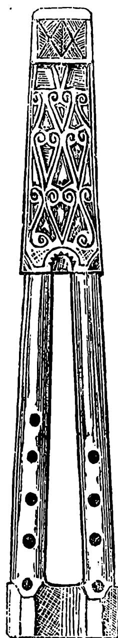

Forma aceluĭ fluer se vede în figura aicĭ alăturată, el amintește *fluerul gemanat* (geminae tibiae) al Romanilor, e singurul instrument de muzică care a maĭ rămas în mîna ciobanilor din Kraĭna. Atît cimpoĭul cît și bucĭumul a dispărut cu totul, și astăzĭ aceste instrumente sînt necunoscute la Vlahiĭ din Kraĭna. Asemene fluere gemanate se maĭ găsesc la ciobaniĭ noștriĭ din Vrancea.

Intorcîndu-ne apoĭ în satul *Hrast*, unde lasasem trăsura, am mers maĭ departe, și trecînd prin satele *Gradaț*, *Lahina*, *Mladița*, *Semicĭ*, am ajuns într-un alt sat numit tot *Hrast*, ce se află în apropiere de orașul Mödling, numit Metlik de Croațĭ și de Kraĭnenĭ, și despre care ne vorbește Dr. Ficker. Aicĭ o jumătate de locuitorĭ sunt *Vlahĭ* și o jumătate *Slovenĭ*. Biserica lor e unită. Atît portul lor cît și obiceĭurile ce aŭ, sunt identice cu acele ale locuitorilor din satul *Boĭana*, despre care am vorbit. In toată Kraĭna afară de aceste doŭă sate, nu se maĭ află nicĭ unul în care locuitoriĭ să se numească *Vlahĭ*.

Din Kraĭna am pornit în Croația. Trecînd rîul *Mrejnița*, apoĭ *Corona*, am ajuns la satul *Tușilovicĭ*, și am poposit la ratușul Gheneralovicĭ Iovo. Mergînd maĭ departe am ajuns în comuna *Voĭnicĭ*, unde făcînd cunoștință cu preotul Ignatie de la biserica din acea comună, am vorbit mult cu sfinția sa în limba germană despre *Vlahiĭ* răspîndițĭ prin Croația. M-am dus după aceĭa în comunele *Kirniac*, *Vighirmost*, *Kristine* și altele.

Vlahiĭ de prin acele locurĭ se împart în *pravoslavnicĭ* (ortodoxĭ) și *unițĭ*. *Pravoslavnicĭ* sunt în comunele pe care le-am aratat maĭ sus, precum și în cotunele acelor comunĭ. *Unițĭ* sînt în comunele *Sumberg*, *Soșite*, *Cale*, *Stodragra*, *Konstantinovaț* și altele multe, precum și în cotunele ce se țin de acele comunĭ. Numărul *Vlahilor* ortodoxĭ și unițĭ din Croația trece peste 15,000. Despre vechimea aflăriĭ acelor *vlahĭ* (romînĭ) în Croația, vom vorbi maĭ la Vale.

Din Croația am apucat spre Dalmația, si trecînd prin satele: *Polana*, *Dragoș* și *Severin*, m-am oprit apoĭ în *Moravița*. Aicĭ ne spune Ioan Maiorescu [1]), că pe la anul 1857, pe cînd călătorea la romîniĭ din Istria, *Anton Covacĭ* din Pisino, ĭ-a afirmat că el aflase în Moravița *Vlahĭ*, vorbind *limba vlahă*, o altă limbă decît cea croată; și că pe cînd se afla în Fiume, ĭ s-ar fi spus de către un locuitor ce venise acolo cu carul, că în Moravița se vorbea și *cara-vlaschi*.

1) Itinerar în Istria. Iașĭ, 1874, pag. 71, 72 și 79.

Din cercetările făcute și din spusa bătrînilor limba *cara-vlaschi*, ce se vorbea acolo, nu era alta decît limba romînească, și că aceĭ ce o vorbeaŭ, eraŭ romînĭ din Romînia și din Banat, numițĭ acolo *cara-vlahĭ*. Armîniĭ (romîniĭ) din Macedonia și astăzĭ numesc limba romîneasca, *limba cara-vlăhească*. Atît Bulgariĭ din Turcia cît și chĭar Turciĭ, numesc limba romînească *cara-vlașki*.

Din Moravița am pornit maĭ departe, și în ziua de 28 Iulie, mă aflam în Fiume, de unde după o călătorie de 7 oare cu vaporul pe marea Adriatică, am ajuns în Zara [1]), capitala Dalmațieĭ. Aicĭ cea întăĭ îngrijire a mea, a fost să mă duc la biblioteca *Paravia*, cea maĭ mare din Dalmația [2]), și să cercetez tot ceĭa ce voĭ afla relativ la scopul călătorieĭ mele. Făcînd cunoștință acolo cu bibliotecarul și cu profesorul dela gimnaziŭ, Vitaliano Brunelli, și cu profesorul dela școala reală Lorenzo Benevenia, am vorbit mult cu aceștia în limba germană și italiană despre *Vlahiĭ* ce odinioară aŭ locuit prin acele locurĭ, și despre autoriĭ ce aŭ scris despre eĭ, precum și despre rămășițele ce s-aŭ maĭ păstrat de la aceĭ *Vlahĭ* și pînă în ziua de astăzĭ. Apoĭ maĭ făcînd cunoștință și cu studentul în drept Giorgio Wondrich, am cercetat toate antichitățile ce se află în acel oraș [3]).

De aicĭ am pornit maĭ departe cu vaporul și am ajuns în Sebenic. In acest oraș am făcut cunoștință cu preotul Gregorio Locica, care asemenea mi-a dat multe și interesante notițe despre existența în timpurile vechĭ a *Vlahilor* din Dalmația. Apoĭ împreună cu sfinția sa, m-am dus în satul Cernița, ce se află chĭar la marginea orașuluĭ, unde maĭ cercetînd și acolo locuitoriĭ despre limba ce o vorbesc, ne-am întors apoĭ în oraș; spre amintire acel preot mi-a oferit o scriere a sa, întitulată: *Manuale di geografia della Dalmazia*, tipărită în Zara, la anul 1878, în care se vorbește și despre *Morlacĭ*, *mauro-vlassi* și *moro-vlacchi*, cari nu sunt decît rămășițe de a *Vlahilor* ce odinioară locuiaŭ în Dalmația. Apoĭ luîndu-mĭ rămas bun dela acest cucernic preot, m-am dus în satele: *Dănilă*, *Boroaia*, *Pergomete*, și trecînd pe la muntele *Vlasca*, am întrat în orașul *Trau*, numit în vremile vechĭ *Traguriu*. Prin toate aceste localitățĭ, am tot cercetat locuitoriĭ despre limba, datinile, obiceĭurile și numele lor de famllie, asemenea și despre numele munților, fluviilor și altele.

De aicĭ m-am dus în orașul *Spalato*, de acolo în *Gravoza*,

---

1) Latiniĭ o numeaŭ *Iadera*, și în timpurile maĭ din urmă *Diadora*.

2) Acea bibliotecă are peste 25.000 de volumurĭ.

3) In apropiere de Zara, se află satul Erizzo, locuit de o colonie de Albanezĭ, cari fiind persecutațĭ de Mahmud Begh, se adăpostiră acolo. Republica venețiană le-a acordat ospitalitate, iar contele Nicola Erizzo, printr-un decret cu data din 1726, le dădu pămînturĭ, și-ĭ puseră sub protecțiunea Senatuluĭ Venețieĭ. Eĭ spre recunoștință, numiră acel sat cu numele conteluĭ Erizzo. Aceștĭ locuitorĭ îșĭ păstrează limba, obiceĭurile ți portul lor, vorbesc însă maĭ toțĭ și italienește și sunt de religiunea catolică.

apoĭ în *Ragusa*. Aicĭ se află înaintea bisericiĭ Sf. Blasiu, coloana luĭ Roland, despre care se vorbeşte in descripţiunea făcută în anul 1440, de Philipus de Diversis de Quartigianis: «In ea (statua) item est signata mensura brachii communis quo mensurantur telae, rassiae et resaliae, quae circum illam ab aduenis *Moralachis* et aliquibus mulieribus venduntur». (Farlati 6. 28). «In ea (statua) se află însemnată măsura cotuluĭ comun, prin care se măsuraŭ pînzele, postavurile şi alte lucrurĭ cari se vindeaŭ împrejurul eĭ, de unele femeĭ *Morlache*, venite de aĭurea,, precum şi de alte femeĭ».

In toate aceste oraşe am tot cercetat datinile şi obiceĭurile acestor locuitorĭ, numiţĭ *Vlahĭ*.

Din Ragusa, întorcîndu-mă la Gravoza, am luat un vaporaş de m-am dus pînă la satul *Stagno grande*, de acolo am mers pe jos ca la vr-o jumătate de oară de am tăĭet o limbă de pămînt, pînă ce-am ajuns la un alt sat tot pe malul măriĭ numit *Stagno piccolo*, şi de aicĭ m-am suit într-un alt vaporaş ce aşepta acolo şi după vr-o cîte-va ore de drum pe canalul *Stagno piccolo*, am intrat în canalul de *Narenta*, apoĭ am dat de gura fluviuluĭ cu acelaş nume, şi după o călătorie de vr-o cîte-va ore am ajuns în orăşelul *Metcovicĭ*; de aicĭ m-am suit în drumul de fer şi trecînd în curmeziş *Herţegovina*, am ajuns în *Mostar* capitala eĭ, de aicĭ mergînd maĭ departe am întrat în *Bosnia* apoĭ in capitala eĭ numită *Sarajevo* şi *Bosna Serai*, de aicĭ ajungînd la fruntaria Ungarieĭ, la oraşul *Brod unguresc*, am trecut în Sclavonia, şi am ajuns în *Essek* saŭ *Ossiek*, capitala eĭ, apoĭ trecînd prin *Seghedin*, am întrat în ţară pe la Verciorova.

II

Din cercetările scriptelor vechĭ, relativ la *Vlahiĭ* (romîniĭ) ce locuesc în Kraĭna, Croaţia şi Dalmaţia, se vede după cum vom arăta maĭ la vale timpul veniriĭ lor şi împrejurările ce ĭaŭ silit să se stabilească în acele locurĭ, şi a căror rămăşiţĭ se maĭ păstrează încă şi pănă în ziua de astă-zĭ.

In Dalmaţia vedem că *vlahiĭ* se aflaŭ încă din timpurile cele maĭ vechĭ. Cronicarul dalmatin presbiterul Diocleate după ce descrie (Popa Dukljanina lĕtopis, ed. Dr. Ivan Crncicĭ. Kraljevica, 1874, 8º p. 8) imigrarea Bulgarilor de la Volga pe peninsula Balcanică, ne spune că: «Inde debellando ceperunt totam Macedoniam; post haec totam provinciam Latinorum, qui illo tempore Romani vocabantur, modo vero *Moroulachi*, hoc est *Nigri Latini* vocantur». Pe urmă războindu-se aŭ cuprins toată Macedonia, după aceea toată provincia Latinilor, care în acel timp se numeaŭ Romanĭ, acum însă se numesc *Moroulachi* adică *Latinĭ negri*.

Această arătare este de mare importanţă. Scrierea «Presbijteri Diocleatis Regnum slavorum» a fost concepută după Racki,

în orașul Antivari între aniĭ 1143—1153. (Racki, Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku poviest. Zagreb. 1865. p. 47). Afirmarea sa arată pe deoparte, că pentru el denumirile de *Vlachus* și *Latinus* sunt identice, ĭar pe de alta, că *vlahiĭ* Serbieĭ în secolul al XII-lea, eraŭ încă de descendință romană, și se considerau de către ceĭ învățațĭ de pe atuncĭ încă ca urmașĭ aĭ Romanilor[1]).

Noĭ credem că pe lîngă Vlahiĭ ce se aflaŭ în Dalmația, încă din timpurile cele maĭ vechĭ, după cum am văzut, un număr însemnat aŭ maĭ venit acolo din *Serbia*, *Bosnia* și *Croația*, pe carĭ legăturile de comerț, ce eraŭ între eĭ, pe mulțĭ ĭ-aŭ silit a rămîne și chĭar a se stabili în Dalmația.

In Serbia existența Vlahilor se vede încă de prin anul 610, cînd atuncĭ sosind serbiĭ în peninsula Balcanică, aŭ găsit locuind acolo două popoare, și anume pe *Latinĭ* și pe *Aborigenĭ latinisațĭ*, pe carĭ eĭ îĭ numeaŭ *Vlahĭ*[2]).

Intr-un hrisov în care se vorbește despre zidirea mănăstireĭ Gica, în aniĭ 1222-1228, se găsesc maĭ multe cuvinte romîneștĭ, ca: bun (bonus), singur (singulus), etc[3]).

Dintr-un hrisov a regeluĭ sîrbesc Ștefan Uroș II Milutin, de pe la anul 1318, dat mănastireĭ Sf. Ștefan din *Banska*, se vede asemenea existența *Vlahilor* acolo, căcĭ pe lîngă satele sîrbeștĭ făcute danie aceleĭ mănăstirĭ, se arată că aŭ fost și opt cotune de *vlahĭ*. Tot din acel hrisov se maĭ vede că *vlahiĭ*, locuĭaŭ și prin sate. Două sate se amintesc chĭar cu numele: село Прьчево, село Влахина poate și Кии-ево, ce se cuprindea în teritorĭul locuit de vlahĭ. In descrierea acestuĭ teritorĭu se începe: «А се земліа влашка на Кии-евѣ» (Iată țara (pămîntul) Vlahilor la Kievo); pe lîngă satul Прьчево se amintește Влашки Бродь (vadul vlahilor) și Оурсоуловь Доль (Valea Ursuluĭ). Toate aceste localitățĭ și altele amintite în document, se aflaŭ în Serbia veche, prin apropierea Ipeculuĭ (srb. Pec), Chvosnei, Ibaruluĭ, etc.; astă-zĭ aceste locurĭ sunt cuprinse în Macedonia de nord[4]).

Cele arătate despre existența vlahilor în *Serbia* se maĭ constată încă, dintr-un alt hrisov din anul 1348, a împaratuluĭ sîrbersc *Dușan*, relativ la sfințirea bisericiĭ cu hramul Sf. Arhanghelĭ Mihail și Gavril din *Prizren* în Serbia veche (Arnautlîc). In el se vede că acel împărat a înzestrat acea biserică cu un

---

1) Vezĭ Dr. Constantin Jirecek: Die Wlachen und Maurowlachen in den Denkmälern von Ragusa, inserat in: Sitzungsberichte der Königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Prag. Iahrgang 1879. pag. 123.

2) Kovacevicĭ i Iovanovicĭ. Istorija srpskoga naroda za Srednie școle. Beograd 1895, pag. 13—14.

3) Dr. Constantin Jirecek. Loc. cit. pag. 110.

4) Vezĭ Ioan Bogdan. Un chrisovul al regeluĭ sîrbesc Ștefan Milutin. Convorbirĭ literare. Bucureștĭ. Anul *XXIV* pag. 488 și următ.

număr mare de: села и метохие и Катоунь Влашкыихь, sate şi metoaşe şi cotune româneştĭ, situate împrejurul oraşuluĭ Prizren, la nordul Macedonieĭ[1]).

In Bosnia, aflarea vlahilor acolo, se vede încă din anul 1344, cînd atuncĭ consiliul comuneĭ *Ragusa*, după cum se constată din maĭ multe acte publice, ordonă să se facă cercetare: dacă este adevarat că Petru din Narenta face greutăţĭ vlahilor (romînilor) *din Bosnia, carĭ vin să ducă sare din Ragusa*[2]).

In Croaţia se vede asemenea aflarea vlahilor încă de prin anul 1412, cînd din acte se vede că atuncĭ Sigismund regele Germanieĭ, ordonă *Vlahilor* (romînilor) şi Croaţilor, carĭ fac comerciŭ în părţile Dalmaţieĭ, să nu-şĭ maĭ desfacă mărfurile lor, şi să nu le maĭ expună pentru vînzare de cît numaĭ în oraşul Sebenic[3]).

Toţĭ aceştĭ vlahĭ, eraŭ parte păstorĭ carĭ aveaŭ locuinţele lor stabile, numite *catune* (cătune), şi parte nomazĭ, ce se purtaŭ din loc în loc, spre a-şĭ căuta păşunĭ pentru turmele lor de oĭ şi capre care eraŭ numeroase. Eĭ maĭ aveaŭ şi herghelĭĭ însemnate de caĭ. Cu creşterea vitelor, a fost în strînsă legătură la *vlahĭ*, şi facererea brînzeĭ saŭ a caşuluĭ, mărfurĭ pe carĭ le transportaŭ cu caravane cu caĭ.

Pe la anul 1285, brînza ce făceaŭ aceĭ ciobanĭ era renumită şi foarte căutută în toate părţile. Ea se numea *caseus vlachiscus* (caş romînesc) şi chĭar *brença* (brînza), după cum se vede scris aceasta într-un hrisov din anul 1375.

Caseus vlachiscus (caşul romănesc), a jucat odinioară un rol aşa de însemnat în gospodăria locuitorilor din Ragusa, încît a fost întrebuinţat ca mijloc de plată pe lîngă monedă.

Preţul unuĭ *caseus vlachiscus* (caş romînesc), a fost stabilit de către autorităţĭ. Aşa la 5 Oct. 1357, Consilius Minus, hotărî până la ce preţ trebuĭa să se vîndă un *caş romînesc:* «casey ulachescus uendi debent foll (ariis) XII[4]).

Vlahiĭ pe lîngă că eraŭ cĭobanĭ cunoscuţĭ după cum am văzut, dar maĭ eraŭ şi chirigiĭ vestiţĭ. Aşa eĭ încă de pe la anul 1278, făceaŭ transporturĭ însemnate cu caravane de caĭ, din care la unele caravane numărul cailor se urcaŭ şi pănă la 300.

Negoţul ce făceaŭ aceĭ *vlahĭ* cu caravanele, era parte pen-

---

1) Despre acest hrisov. vezĭ: B. P. Hajdeŭ. Arhiva istorică a Romănieĭ. Bucureştĭ. 1867 t. III p. 85—196.

2) Monumenta slav. merid. vol. X Zagrabiae. 1879. pag. 158 şi 159, înserate în: Documente privitoare la istoria romînilor de E. Hurmuzaki. Bucureştĭ 1887. vol. I, pag. 694, 695.

3) Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium. Zagrabia 1878, vol. IX pag. 213. înserate la Eudoxiu Hurmuzaki: loc. cit. vol. I, partea II-a pag. 490.

4) *Foll (ariis)* însamnă de sigur o monedă.

tru serviciul întreprinzătorilor din Ragusa, din Serbia şi din Bosnia, şi parte pe socoteala lor proprie.

Eĭ luaŭ sare din Ragusa şi o transportaŭ în Bosnia şi Serbia, şi de acolo aduceaŭ în schimb lînă, plumb şi alte diferite mărfurĭ.

Tot eĭ maĭ făceaŭ în unire cu popiĭ lor, mare co..erţ de vin, pe care-l luaŭ din Ragusa în burdufurĭ de pĭele, şi-l transportaŭ la Brscovo (Brescovo) în Serbia. Caravana se numea *turma*, ĭar chiragiĭ *turmarĭ*.

Aceĭ *vlahĭ* aŭ fost cu toţiĭ ortodoxĭ, şi aceasta ne-o arată un hrisov din anul 1375, unde se zice, că: *Vlachi schismatici quorum nonnuli in pascuis et montibus habitant*. Farlati. 4. 63. Este cunoscut de toţĭ că catoliciĭ numesc *schismaticĭ* pe toţĭ ortodoxiĭ[1]).

Vlahiĭ carĭ locueaŭ în aceste treĭ ţărĭ, *Serbia, Bosnia* şi *Croaţia*, înmulţindu-se, aŭ început a se duce după trebuinţele turmelor lor, orĭ unde găseaŭ păşune şi mijloc de traiŭ, fiind în mare parte păstorĭ şi chiragiĭ cu caravane după cum am văzut, şi aşa fiind, noĭ credem că *Vlahiĭ* din provincia Kraĭna carĭ se maĭ găsesc şi pănă-n ziua de astă-zĭ în cele două sate Boiana şi Hrast, despre care am vorbit, sunt veniţĭ din acele locurĭ.

In Dalmaţia unde se aflaŭ acuma un mare număr de vlahĭ, maĭ imigraŭ necontenit din *Serbia, Bosnia şi Croaţia* şi alţĭ *vlahĭ*, aşa în cît locuitoriĭ de acolo, se îngrijiră şi se spăimîntară, că dacă *vlahiĭ* vor merge înainte cu imigrarea, apoĭ nu vor maĭ avea unde să-şĭ pască eĭ vitele lor, şi ast-fel stăruiră pe la autorităţĭ, că nu numaĭ să nu se maĭ permită intrarea *vlahilor* de prin alte părţĭ în Dalmaţia, dar chĭar şi *vlahiĭ* ce se aflaŭ acolo, să fie isgoniţĭ. Aceasta se vede din actele ce urmează:

Aşa la anul 1357, *Ioan Banul* a toată Croaţia şi Dalmaţia, confirmă libertăţile şi privilegiile oraşuluĭ Sibenic, între care se cuprinde şi dispoziţiunea, ca: *Vlahiĭ* (romîniĭ) de acolo, să nu maĭ poată paşte vitele lor, pe teritorĭul comuneĭ Sibenic, fără de învoirea orăşenilor. (Fehér, IX. 2. pag. 685).

Cît-va timp după aceea pe la anul 1362, *Nicolaĭ de Zecch*, Banul Dalmaţieĭ şi Croaţieĭ, ordona *Morlachilor*, carĭ aŭ descălicat lîngă Traguriu în Dalmaţia, ca de la Sf. Gheorghe în colo, să nu maĭ pască vitele lor pe teritorĭul aceste comune. (Lucio. Historia di Dalmazia. pag. 279.—Fehér. IX. 3. 336).

La anul 1383, *Elisabeta regina Ungarieĭ*, ordonă *Banuluĭ Emeric Bubek*, din Croaţia şi Dalmaţia, ca să alunge din districtul Sibeniculuĭ, pe *Vlahiĭ carĭ aŭ descălecat*, şi carĭ ocupînd păşunele, pricinuesc marĭ pagube oraşuluĭ. (Fehér. X. 8. 123.— Ibid. X. 3. 2).

---

1) Despre aceasta vezĭ maĭ pe larg: Dr. Constantin Jirecek. Loc. cit. pag. 109—124. şi Fr. Miklosich: Über die wanderungen der Rumunien in idem Dalmatinischen Alpen und den Karpaten. Wien. 1879. pag. 3—6.

La anul 1384, tot Elisabeta regina Ungarieĭ, ordonă luĭ Toma, Banul Dalmaţieĭ şi Croaţieĭ, să incaseze dela *Vlahiĭ* din districtul Sibernicululuĭ, amenda de 200 fl. pentru pagubele ce leaŭ cauzat orăşenilor de acolo, şi să nu maĭ permită *Vlahilor* (romînilor), ca să locuească pe teritoriul acestuĭ oraş. (Fehér X. 8. 143.—Ibid. X. 3. 12). [1]).

La anul 1432, găsim o dispoziţiune senatorială în „Liber legum civitatis Ragusii dictus viridis", prin care se hotărăşte ca *Vlahiĭ* să fie opriţĭ pe viitor de a paşte vitele lor in provincia Canavlia [2]).

Pe lîngă toate aceste, maĭ adăogim şi cele conţinute într-o condică inedită scrisă în oraşul Ragusa între aniĭ 1434—1440, de *Philippus de Divèrsis de Quartigianis*, pe care am găsit-o în biblioteca din Zara şi care deşi cunoscută de scriitoriĭ străinĭ, n-a fost întrebuinţată pentru limpezirea chestieĭ romîneştĭ, de oare ce cuprinde un loc care a căzut de sigur pentru prima oară sub ochiĭ meĭ, şi în care se vorbeşte de nişte funcţionarĭ dalmaţienĭ, carĭ nu ar înţelege dialectul unor locuitorĭ din ţara lor, nefiind nicĭ idiomul italian nicĭ latin, ci un idiom vulgar deosebit, special lor, aşa eĭ zic în loc de panem *pen*, adică pîne romîneşte, patrem *teta*, adică tată, domus *chexa*, casă, facere *fachir*, făcură, şi tot ast-feliŭ despre celelalte cuvinte.

Iată dăm aicĭ cele cuprinse în acea condică despre care am vorbit: [3]).

«In prescriptis omnibus consiliis et oficiis civilium, et criminalium oratores, seu arengatores, advocati, judices, et consules legis statuto latine loquuntur, non autem sclave nec tamen nostro idiomata Italico, in quo nobiscum fantur et conveniunt, sed quodam alio vulgari idiomate eis speciali, quod a nobis latinis intelligi nequit, nisi aliqualis imo magna ejusmodi loquendi habeatur saltem audiendo consuetudo, panem vocant *pen*, patrem dicunt *teta*, domus dicitur *chexa*, facere *fachir*, et sic de coeteris quae nobis ignotum idioma parturiunt».

(In toate autorităţile autorizate şi în funcţiunile civililor, şi apărătoriĭ afacerilor criminale, saŭ vorbitoriĭ, advocaţiĭ, judecătoriĭ şi magistraţiĭ, după o hotărire judecătorească vorbesc în latineşte, nu însă o limbă populară, şi cu toate aceste nicĭ în idi-

---

1). Conţinutul tuturor acestor acte se găsesc: în Documente privitoare la istoria romanilor de Eudoxiu Hurmuzaki, Bucureştĭ. 1890. vol. I. part. II pag. 47, 69, 283, 286.

2). Spomenitzi Serbski od 1395—1423. Bieograd. 1858—62. t. 2. p. 161, vezĭ şi Hajdeŭ: Pe unde sunt şi pe unde a fost romîniĭ. Calendar Wartha. Bucureştĭ. 1867.

3). Situs oedificiorum politiae et laudabilium consuetudinem inclytae civitatis Ragusii. (Situaţiunea organizăriĭ politice a edificiurilor şi a moravurilor vrednice de laudă, a ilustruluĭ oraş Ragusa). Codice inedito della biblioteca di Zara, publicato et illustrato da V. Brunelli, Zara, 1882, pag 70.

omul nostru italian în care vorbesc cu noĭ și se înțeleg, dar într-un oare-care idiom vulgar deosebit special lor, care nu poate fi înțeles de către noĭ latiniĭ, decît numaĭ puțin, și încă cum, să aĭbă cineva cel puțin prin auz o mare deprindere cu acest soiŭ de graiŭ; eĭ numesc panem *pen*, patrem *teta*, domus *chexa*, facere *fachir*, și tot ast-fel despre celelalte cuvinte pe care le crează ca un idiom necunoscut nouă).

Iată deci că limba romînească se vorbea în Dalmația pe la anul 1434.

III

Din toate cele ce am văzut pînă acum, se constată că se aflaŭ *Vlahĭ* (românĭ) în *Kraĭna, Croația*, și *Dalmația*. Și pînă-n ziŭa de astăzĭ ne-aŭ remas încă în Dalmația rămășițĭ romîneștĭ. In primul loc avem numele a uneĭ părțĭ din nordul acesteĭ țărĭ ce se chĭamă *Morlachia*, și unde locuitoriĭ eĭ se numesc *Morlachĭ* și *Mauro-Vlahĭ*, carĭ nu sînt decît niște coborîtorĭ slavizațĭ dintr-o tulpină curat romînească. Ne-a maĭ ramas apoĭ numele țăranilor carĭ sînt numițĭ *Vlahĭ*, de către orășeniĭ și locuitoriĭ de prin satele insulilor ce se află pe lîngă coastele Dalmațieĭ, precum și numele locuitorilor din orașul *Ragusa* și de prin împrejurimile acestuĭ oraș, carĭ se numesc de către Sîrbĭ și pînă-n ziŭa de astăzĭ încă, tot *Vlahĭ*, în fine cuvintele ce am cules în districtele *Sebenic, Spalato* și *Ragusa*, derivate atît din latinește cît și de altă origină, întrebuințate însă atît de noĭ cît și de vlahiĭ de acolo:

Nume de munțĭ

Dobrovasca	*Munte sant*	*Prapatnița*
Golĭ	*Munte gras*	*Susana*
Ilina-Kita	*Munte vipera*	*Vlasca etc.*
	Mosor	

Nume de rîurĭ

Cetina	*Gradina*	*Slatina etc.*
Cruce	*Ograda*	
Cîrca	*Pecior*	

Nume de insule

Capri,	*Lacroma,*	*Incoronata*
Crucița,	*Scogli,*	*Vaca etc.*

Nume de sate

Barbatu	*Cale*	*Cosița*	*Iasenița*
Bosanca	*Catun*	*Crupa*	*Lagosta*
Buba	*Cernița*	*Cuna*	*Liuta*
Boroaia	*Colan*	*Cuti*	*Lucian*
Bergud	*Cosor*	*Danila*	*Lepurĭ*
Bristița	*Corlat*	*Duba*	*Mirce*

Opancĭ	*Punte*	*Ruda*	*Urlicĭ*
Pergomete	*Pelinou*	*Slatina*	*Vale*
Popovicĭ	*Poliana*	*Sterp*	*Vostan*
Plina	*Rogozniţa*	*Şopot*	*Vrana etc.*
Poliţa			

Nume comune

Baba	*Mac*	*Pogan*
Baci	*Magăr*	*Prag*
Cosor	*Merenda*	*Prost*
Colac	*Mosor*	*Turma*
Coliba	*Nevesta*	*Sechira*
Conopĭ (cînepă	*Opancĭ*	*Slanina,*
Culenda	*Ograda*	*Sila*
Coruna	*Para*	*Snop*
Garofa	*Pastir*	*Strîga* (strigoiŭ)
Gospodar	*Pluta*	*Struna*
Haĭde	*Paşte* (a paşte)	*Urda*
Lopata	*Plata*	*Vatra* şi altele.
Lozniţă	*Pod.*	

Nume de familiĭ

Antizza	Costa	Mosca	Rochie
Balan	Cerniţa	Mustaţa	Rămliac
Baliac	Cocota	Nasu	Rudan
Baldasare	Concina	Novac	Robîlca
Bulat	Danilă	Niculicĭ	Rota
Botura	Damian	Negri	Scăriţa
Baliac	Dudan	Oltran	Scărpă
Bulancĭa	Dean	Palmarsan	Şişca
Bogdan	Duca	Pavan	Stoĭca
Bogdanovicĭ	Dvornic	Pagan	Tambacĭ
Bizanti	Florian	Paparela	Vlahov
Bucchĭa	Fasolă	Pelea	Vlahu
Capra	Fuzul	Peniţa	Verban
Calafat	Giupan	Papalin	Zoriţa
Cioban	Laba	Prodan	Zagură etc.
Columb	Lazarini	Punte	
Crucian	Marin	Piperatu	

Incheere

Din studiul şi cercetările ce le-am făcut, reesă că osteneala mea de a mă duce în localităţile despre care am vorbit, pentru a cerceta rămăşiţele existente astăzĭ la *Vlahiĭ* adică romîniĭ din acele părţĭ, n'a fost zadarnică. Deşi notiţele istorice eraŭ în cea maĭ mare parte cunoscute de cercetătorĭ, totuşĭ ele nu eraŭ adeverite prin rămăşiţele actuale ce amintesc limba romînă păstrată

în terminologia geografică, în numele proprii și în mai multe nume comune, precum și în obiceiuri, port, instrumente de muzică pe care eŭ le-am constatat, că există pînă astăzi în întrebuințare la locuitorii *Vlahi*, în aceste regiuni, cu atît mai mult că după cum m-am convins personal, ei își zic și astăzi că sînt *Vlahi*, cu toate că limba lor veche *vlașchi* adică romînească, a eșit din întrebuințare și a fost înlocuită cu limba italiană, croată și slovenă.

Istoria slujește pentru a explica prezentul și trebue să fim prea fericiți cînd găsim în starea de față a lucrurilor, rămășiți cari să adeverească știrile conținute în izvoarele vechi.

TEODOR T. BURADA

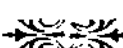

Lupta între Drăculești și Dănești

Radu de la afumați, 1522-1529. — Radu de la afumați este fiul lui Radu Vodă cel Mare și al soției lui Catalina[1]). Filiația aceasta reiesă din două documente, unul din 16 Iulie 1538, din care se vede că Radu de la Afumați era fratele lui Radu Paisie, iar Radu Paisie, care se mai numea și Petru din Argeș, în alt document din 23 Fevruarie 1540, se dă drept fiul marelui Radu Voevod[2]). Atît Petru din Argeș cît și Radu de la Afumați eraŭ deci fiii lui Radu Voevod cel Mare. Radu de la afumați era deci din familia Drăculească, și de aceea el la începutul domniei este dușmănit de Pîrvulești; căci spune Radu în o scrisoare a lui către Brașoveni, că «cu voința lui Dumnezeŭ am sosit în țară; dar *Pîrvuleștii vor să se bată cu domnia mea* și foarte ne pregătim de răsboiŭ. Turci mulți nu aŭ; dar se fălește Badea (adecă Bădica Voevod, fratele lui Radu de la Afumați, care Bădica lucra alăturea cu Pîrvuleștii contra fratelui săŭ), că va îndupleca pe Sangiacul din Vidin și pe Sangiacul din Nicopole să se lupte cu domnia mea, și dacă mi se va întîmpla vre-o sminteală, ei vor veni împreună cu Badea pînă în țara Bîrsei și până în țara Ardealului și la Brașov». In urma acestor vești se roagă de Brașoveni să-i vină în ajutor[3]).

Radu de la Afumați avuse de susținut grele lupte cu Meh-

1) Nicolaescu, *Doc. slavo-romîne*, p. 65.

2) Citat de Nicolaescu, l. c. p. 51 și 65.

3) I. Bogdan, *Doc. și reg.*, p. 179. D-l Bogdan gîndește că Badea este probabil fostul mare postelnic al lui Neagoe Vodă, deci boer din partidul băsărăbesc, deși originar din Drăculești, ca fiu al lui Radu cel Mare.

met-Bei; fusese bătut în primele întîlnirĭ şi fugise cu mulţĭ oamenĭ în Braşov. Voevodul Transilvanieĭ Zapolia vine în Braşov, pentru a ajuta luĭ Radu [1]).

Nu ştim ce însemnătate a avut ajutorul unguresc în crîncenele împotrivirĭ ale luĭ Radu de la Afumaţĭ contra luĭ Mehmet-Bei; dar este netăgăduit că Radu a dus o luptă din cele maĭ înverşunate contra acestuĭ Romîn renegat. Inscripţia pusă pe mormîntul luĭ, care, nu e vorbă, poate a umflat lucrurile, spune că a susţinut lupte «la Glubavĭ, la Ştefenĭ pe Neajlov, la Clejanĭ, la Ciocăneştĭ, la Bucureştĭ, la Tîrgovişte, la rîul Argeşel, la Alimăneştĭ pe Teleorman, la Grumazĭ», cel maĭ iute din toate războaele, purtat cu 7 sangeacurĭ, la Nicopoli, la Şiştov, sub cetatea Poenarilor, la Gherghiţa, iar la Bucureştĭ, la Slatina, iar la Bucureştĭ, la Rucăr şi în sfîrţit la Didrih» [2]). In o altă inscripţie pusă în amintirea săvîrşiriĭ bisericiĭ luĭ Neagoe, Radu adaugă că «m-a înălţat Dumnezeŭ pe scaunul domnesc şi s-aŭ năpădit Turciĭ cu multe greutăţĭ şi eraŭ să ia ţara noastră, şi s-a ridicat domnia mea şi cu boeriĭ, multe răsboae apărînd, cîte-odată fiind goniţĭ şi cîte-odată gonind, pînă cînd puterea şi ajutorul celuĭ de sus ne-a dat biruinţă» [3]).

Şi în adavăr în 1523 regele Ludovic scrie luĭ Sigismund al Polonieĭ, că «aŭ venit veştĭ din Rodos despre faptele şi noroacele Cezaruluĭ cum şi despre fericita întoarcere a Voevoduluĭ Valahieĭ şi de alungarea luĭ Mehmet-Bei săvîrşită de domnul Voevod Valah» [4]). După mult sînge vărsat, Radu încheiase pace cu Turciĭ şi fusese recunoscut în domnie [5]), de care foarte se bucură Braşoveniĭ carĭ nu se maĭ temeaŭ a fi expuşĭ şi eĭ la prădăciunĭ, din pricina încordăriĭ dintre Radu şi Turcĭ.

Curînd însă după ce Radu izbuteşte a alunga pe Mehmet-Bei şi a rămînea stăpînul Munteniеĭ, el este scos din tron şi alungat din noŭ în Transilvania, de unul *Vladislav Vodă*, pus de Turcĭ în domnia ţăriĭ Romîneştĭ. Această ştire dată de Căpitanul este întărită de socotelile Braşovuluĭ, carĭ, în acelaş an 1523,

---

1) Din socotelile Braşovuluĭ pe 1522. Hurmuzaki, *Doc. Col. Dens.*, II. 3, p. 413, (pe la Sf. Gheorghe). Comp. p. 417. Asupra acestor texte a atras luarea aminte d-l Conduratu, *l. c.*, p. 246.

2) Inscripţia din 1529 pe mormîntnl luĭ Radu de la Afumaţĭ în biserica Curtea-de-Argeş. Piatra reprezintă pe domn călare, cu topuzul în mînă şi mantia fîlfîind în vînt. *Biserica episcopală a mănăstireĭ Curtea-de-Argeş*, Bucuaeştĭ 1886, p. 46. Cronicarul Căpitanul şi Cron. anon. amintesc numaĭ luptele de la Glupavĭ, Clejanĭ şi Grumazĭ, (Mag. ist. I. d. şi 160 IV, p. 268).

3) *Biserica episcopală*, p. 45.

4) Hurmuzaki, *Doc. Col. Dens.*, II, 3, p. 428.

5) *Ibid.*, p. 449 (din socotelile Braşovuluĭ): „Stan Mogoş boyarone referente bonam pacem firmatam domini Radul waywodae Transalpinensis cum Caesare Thurcorum, prebono nuntio pannura datum pro flor. 3; cf. Conduratu, l. c., p. 247.

cînd înseamnă vestea cea bună despre împăcarea luĭ Radu cu Turciĭ, aduc pe ceealaltă că «s-ar fi plătit luĭ Bartoș cheltuiala duceriĭ unor scrisorĭ către domniĭ vice-voevozi aĭ Transilvanieĭ, împreună cu acelea ale luĭ Radu, Voevodul Transalpinieĭ, cînd Turciĭ aŭ întrodus un noŭ Voevod, pe Vladislav, în Țara-Romînească»[1]). Care să fi fost pricina acesteĭ grabnice disgrațiĭ și acesteĭ răsturnărĭ a unuĭ domn ce se menținuse la început cu atîta energie în contra Turcilor, nu se poate ști, din lipsă deplină de isvoare[2]). Vladislav însă în 24 Iulie 1524 dă un hrisov prin care întărește ospițiuluĭ de bolnavĭ de la Sîn-Mitreni și celuĭ de saracĭ din mănăstirea Argeșuluĭ, niște brînzeturĭ ce se cuveneaŭ domnieĭ. Boeriĭ ce adeveresc acest hrisov sunt: *Pîrvul* mare Ban de Craiova, *Jugureanu* mare vornic, *Teodor* mare logofăt, *Caipo* vistier, *Drăgan* spătar, *Bădica* comis, *Șărban* stolnic, *Drăgan* postelnic și *Trifu* logofăt[3]). Se vede decĭ că Pîrvul Banul eru în bune relațiunĭ cu Vladislav; dar această plecare era silită și acoperea o dușmănie; căcĭ căpitanul ne spune întăĭ, că «Pîrvul Banul Craioveĭ a venit cu oameniĭ săĭ de s-a închinat luĭ Vladislav Vodă[4]); apoĭ că Vladislav Vodă, vrînd să pue alt Ban, a zis să facă pe Pîrvu Banul postelnic mare, și să fie în toată vremea lîngă dînsul la sfat». Cronica anonimă însă dă pe față gîndul adevărat al luĭ Vladislav, anume că «a vrut să-șĭ bată joc Vladislav de Pîrvu Banul și că acesta mîniindu-se, a fugit cu oameniĭ luĭ în Craiova și peste scurtă vreme s-a gătit de oaste și a venit de s-a bătut cu Vladislav Vodă și a biruit pe Domn și l-a gonit peste Dunăre»[5]).

Nu putem reținea din Căpitanul decît pricina învrăjbiriĭ dintre Pîrvul Banul și Vladislav Vodă. Cît despre fapte, ele staŭ cam altfel: anume, în contra luĭ Vladislav, se scoală întîiŭ acel Bădica Radu, fratele luĭ Radu dela Afumațĭ dușmanul luĭ și aliatul Pîrvuleștilor dela începutul domnieĭ. Acest Bădica Radu se arătase întăiŭ mulțămit cu domnia luĭ Vladislav Vodă, «domn creștin de legea noastră; dar începînd Vladislav să omoare pe boieriĭ ceĭ de frunte și bîtrînĭ aĭ țăriĭ Romîneștĭ, n-aŭ voit să lese să li se piarză capetele și l-aŭ primit pe el Bădiea să le fie Domn». Maĭ departe spune Bădica în interesanta luĭ scrisoare către Brașovenĭ, că s-a închinat înălțimiĭ sale craiuluĭ și părinte-

---

1) *Mag. ist.* I, p. 165. Hurmuzaki, *Doc. Col. Dens.* II, 3. p. 449.

2) Anon. rom. *Mag. ist.*, IV, p. 270, spune că ducîndu-se Radu Vodă la Țarigrad ca să împace cu Turciĭ, Sultanul l-ar fi reținut în închisoare, după pîra luĭ Mehmet-Bei și ar fi dat domnia luĭ Vladislav. Această știre contrazice însă toate documentele aduse despre împăcarea luĭ Radu cu Turciĭ.

3) *Arh. ist.*, I, 1, p. 104. (Bădica comisul este arătat de cron. anon., *Mag. ist.*, IV, p. 268, ca văr prea mare (primar) a luĭ Basarab Voevod.

4) Căpitanul în *Mag. ist.*, I, p. 165, Cron. anom. *Ibidem*, p. 270.

5) Căpitanul, *ibidem*.

luĭ său Ianoş Voevod (Zapolia), şi a trimis şi la împăratul turcesc pentru steag; dar ĭată că s-a rîdicat nu de mult, din mijlocul şi cu tăria voastră, un vrăjmaş asupra capuluĭ meŭ, Radu Voevod (dela Afumaţĭ) şi a venit să-mĭ pĭarză capul. Ştiŭ că va grăi multe vorbe rele şi deşarte cătră domniile voastre, cum că domnia mea aş fi aşezat pe Turcĭ în Ţara Romîneească; dar n-am adus noi pe Turcĭ în ţară, ci eĭ singurĭ aŭ intrat, cum aŭ intrat în alte ţărĭ maĭ puternice decît a noastră. Lăsaţĭ pe acel vrăjmaş şi nu-ĭ maĭ daţĭ ajutor; vom avea şi noĭ ajutor de unde ştim că putem să avem [1]).

Tot în acelaş senz scriŭ şi boieriĭ luĭ Bădica Radu, în o scrisoare cătră Braşovenĭ: «Ştiţĭ bine ce s-a întîmplat cu Ţara Romînească şi cu noĭ, pînă ce a venit dela Poartă Vladislav să ne fie Domn. Nu am văzut bine atuncea, că era înţeles cu Turciĭ să ne pĭarză capetele, ci ştiam de mult printre noĭ un adevărat fecĭor de Domn, pe Radu Voevod (Bădica Radu) şi l-am luat pe el să ne fie Domn după lege. Dar este acolo între voĭ, Radu Voevod (dela Afumaţĭ) şi pînă acuma cît a petrecut el între voĭ, cu ştiinţa noastră a tuturora a petrecut, căcĭ intrasem în mînile vrăjmaşuluĭ şi ne gîndeam numaĭ cum aveam să ne mîntuim de el; dar de cînd am scăpat cu toţiĭ teferĭ şi am venit şi ne-am adunat împrejurul Domnuluĭ nostru (Bădica Radu) nu maĭ vrem nicĭ de cum ca Radu Voevod să maĭ petreacă între voĭ» [2]). Cît timp boieriĭ se aflaŭ sub tirania luĭ Vladislav Voevod, vroiaŭ să recapete pe Radu dela Afumaţĭ. Bădica Radu care se afla însă în Ţara Romînească, ademenindu-ĭ să-l ĭa de Domn, eĭ nu maĭ aŭ nevoe de Radu dela Afumaţĭ şi cer dela Braşovenĭ să-l alunge dintre eĭ.

Şi Radu dela Afumaţĭ arată lucrurile ca ast-fel petrecute, cînd spune, în o scrisoare cătră Braşovenĭ, că maĭ întăiŭ a venit Vladislav Voevod în Ţara Romînească, ĭar asupra luĭ s-a rădicat Bădica Voevod şi a trimis pe boierĭ la Poarta împărătească să-ĭ aducă steag şi pace. Şi-ĭ aduseră Turciĭ steag. Dar cînd era să-şĭ primească steagul în mînă, Turciĭ ĭ-aŭ tăĭat capul şi împreună cu el aŭ tăĭat 10 boierĭ». In altă scrisoare adaogă Radu de la Afumaţĭ că «i-a venit răspuns dela Turcĭ să meargă împreună cu boieriĭ la vadul Gĭurgiuluĭ, să-ĭ dea steagul, dar că el neavînd încredere în păgînĭ, le-a răspuns că boieriĭ s-aŭ înspăimîntat şi nu pot veni [3]). Totuşĭ maĭ tîrziŭ Radu, văzînd că nu e chip de

---

1). Bogdan, *Doc. şi Regeste*, p. 167. Scrisoarea datată numaĭ din 19 Ianuarie, este de sigur din 1526, nu cum o pune d-l. Bogdan din 1524, de oarece în 1524, Iulie în 24, domnia în Muntenia Vladislav Vodă; vezĭ maĭ sus p. 248, documentul luĭ Vladislav Vodă din acea dată.

2). Bogdan, *Doc. şi Reg.*, p. 227.

3). Scrisorile, în Bogdan, *l. c.*, p. 171—172. Confirmat de socotelile Sibiuluĭ, Hurmuzacki XI, *Doc. Col. Iorga*, p. 846: „Turcĭ ipsi Badyca Vaywodae banderium imperatoris obtulissent et tandem idem Badyka per eosdem cum pluribus boyaronibus suis interremptus fuisset".

redobîndit altfel domnia decît prin Constantinopole, îşĭ ĭa «inima în dinţĭ» şi se duse la Sultanul. Iată cum povesteşte însuşĭ Radu dela Afumaţĭ isprăvile luĭ în o scriroare către Săbienĭ: «Prin voĭa luĭ Dumnezeŭ şi prin curata Maĭcă a luĭ Dumnezeŭ, Marieĭ, şi cu norocul măritului craiŭ şi a sfinteĭ coroane şi a părintelui meŭ slăvitului Domn al Ardealuluĭ Ianoş Voevod şi cu norocul şi rugăcĭunea şi truda şi bunătatea domniilor voastre, am mers la Poarta turcească şi am stat de faţă cu împăratul tursesc şi cu toţĭ Domniĭ ţăriĭ Turceştĭ, şi-mĭ dărui întăĭŭ Domnul Dumnezeŭ, după aceea şi împăratul turcesc mie domnia romînă, şi ĭar m-am întors la domnie cu viaţă şi sănătate, împreună cu toţĭ boĭeriĭ cîţĭ aŭ fost cu mine, şi m-am aşezat în tronul şi domnia Romînă». Se roagă de Săbienĭ să dea voe boierilor ce fugise cu el înaintea luĭ Vladislav Vodă, să se întoarcă în ţară [1]).

Cu prilejul reînturnăriĭ luĭ în scaunul muntean, Radu dela Afumaţĭ începe şi o cu totul altă politică lăuntrică. El caută să împace pe Pîrvuleştĭ cu domnia luĭ, şi pentru a obţinea lucrul, el se căsătoreşte cu Ruxanda fiica luĭ Neagoe Basarab. Asupra acesteĭ însemnate căsătoriĭ avem o dovadă în socotelile Săbiiuluĭ care aduc la 15 Ianuarie 1526 ştirea, că «s-a dat un vas de vin 20 de boĭ graşĭ şi opt măsurĭ de lemne la nunta fetiĭ celeĭ maĭ micĭ a luĭ Basarab, logodnica Domnuluĭ Voevod al Transalpineĭ. In 17 a aceleaşĭ lunĭ se dă un vas de vin trimişilor voevoduluĭ transalpin carĭ venise aicĭ (la Săbiŭ) pentru a lua pe fata luĭ Basarab» [2]). De aceea şi cronicele vechĭ muntene daŭ amîndouă pe Radu dela Afumaţĭ de ginere al luĭ Neagoe Basarab [3]), ceea ce ar putea să ne facă să credem, că Radu era ginerele luĭ Neagoe încă din timpul vieţiĭ acestuĭa, lucru ce nu este însă astfel. Radu este numaĭ ginerele săŭ postum, şi anume după ce vine a doua oară în scaun. Altfel nu se înţelege duşmănia dela început a Pîrvuleştilor în contra luĭ. Radu devenind înrudit cu Pîrvuleştiĭ, înţelegem cum se face că revenind din noŭ Vladislav să-l supere în domnie, el trimite în jud. Mehedinţĭ pe Pîrvul Banul care bate pe vrăjmaş, ĭĭ taĭe capul şi aduce «în mîna luĭ Radu toată oastea competitoruluĭ [4]).

Astfel Radu dela Afumaţĭ, Drăculesc prin obîrşia luĭ, devine prin căsătorie partizan al Băsărăbeştilor, El credea însă prin

---

1) Nicolaescu, *Doc. slavo-romîne*, p. 28.

2) Hurmuzaki XI, *Doc. Col. Iorga*. p. 849. Şi d-l Nicolaescu *Doc. slavo-romîne*, p. 174. spune, că Radu de la Afumaţĭ a luat în căsătorie pe Ruxandra fata luĭ Neagoe în 11 Ianuarie 1526, uitînd însă să aducă documentul doveditor, în contra bunuluĭ săŭ obiceiŭ de a-şĭ dovedi totdeauna sprijinirile sale.

3) Căpit. şi Anonim, *l. c.*

4) Scrisoarea luĭ Radu către Braşovenĭ, publicată de Nicolaescu, *Doc slavo-rom.* p. 38.

această unire să-şĭ întărească domnia; dar el nu ĭese la alt capăt decît să strămute duşmănia în contra luĭ, din tabăra Băsărăbeştilor, în acea a Drăculeştilor, carĭ neputînd răbda favorizarea partiduluĭ urgisit de eĭ, se înţeleg să se mîntue de domnitorul lor prin moarte. El fu anume ucis într-o răscoală uneltită de doĭ boĭerĭ aĭ săĭ: Neagoe Vornicul şi Drăgan Postelnicul. Despre eĭ, Căpitanul spune că strîngînd oştĭ în taĭnă, neştiind nimica Radu Vodă, aŭ venit asupra luĭ, care nefiind gata aŭ fugit către Banul Craioveĭ. Vrăjmaşiĭ îl goniaŭ tare, şi l-aŭ ajuns la Rîmnicul-de-sus (Vîlcea), prinzîndu-l pe el şi pe fiŭ-săŭ Vlad, amîndurora le-aŭ tăĭat capetele» [1]. Cron. anonimă arată maĭ lămurit că Radu dela Afumaţĭ a fugit la Banul Pîrvul din Craiova [2].

Pe Drăgan Postelnicul îl întîlnim în divanul luĭ Vladislav [3],

Asupra luĭ Neagoe Vornicul, deşi nu posedăm nicĭ o arătare prin documente, trebue să fi fost şi el un partizan al Drăculeştilor.

A. D. XENOPOL

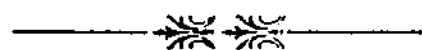

OCHIĬ TĂĬ

De s-ar aduna din spaţiŭ
Stelele scînteetoare,
De cît ochiĭ tăĭ, iubito,
Focul lor n-ar fi maĭ mare:

Căcĭ lumina lor e moartă,
Raza ochilor e vie;
Eĭ însufleţesc o clipă
Să trăĭasc-o veşnicie.

EUGENIU REVENT

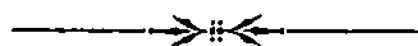

1) *Mag. ist.*, I, p. 166. In nişte socotelĭ ale Săbiuluĭ găsim în 4 Ian. 1529 o însemnare pentru trimiterea unuĭ om la Cluj, „ratione trucidationis Raduli Vayda et filii"., Hurmuzaki XI, *Doc. Col. Iorga*, p. 812.

2) *Mag. ist.*, IV, p. 270.

3) Maĭ sus, p. 244.

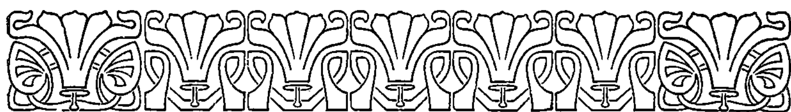

O plagiatură slujind de titlu academic pentru a fi numit profesor Universitar

---

Publicul nu cunoaşte cele ce s-aŭ petrecut cu numirea unuĭ profesor de fiziologie, la facultatea de ştiinţĭ din Bucureştĭ în anul 1905. Sînt însă fapte care ar trebui scoase la iveală, căcĭ multe învăţăminte decurg din cercetarea lor. Şi învăţăminte de folos.

Nu pot să mă opresc asupra tuturora, cînd ar fi prea mult de scris; voiŭ arăta cîte-va numaĭ.

In primul loc, candidatul susţinut de raportorĭ şi în special de profesoriĭ universitarĭ N. Voinov şi I. Bianu, numit apoĭ profesor de d. Ministru, în urma avizuluĭ consiliuluĭ permanent, *nu are nicĭ macar certificat că a urmat cursul liceal superior*. Nu maĭ vorbim de titlul de *licenţiat* şi în urmă de *doctor* în ramura respectivă. Candidatul a absolvit 4 clase gimnaziale şi apoĭ intrînd în şcoala veterinară, a eşit *medic veterinar*.

Ce ironie a soartei! Acelaş Ministru care a admis că poate fi numit profesor Universitar, o persoană fără alte titlurĭ, decît acele de 4 clase gimnaziale şi de medic veterinar, acuma face cunoscut prin decizia sa No. 707 din Buletinul Oficial No. 278 (1-15 Mart 1908) p. 6774 «că pentru viitor, nu se va maĭ recunoaşte «echivalenţa nicĭ uneĭ diplome străine de medic veterinar, dacă «nu va prezenta şi acte doveditoare de absolvirea cursuluĭ liceal «complect». N-aŭ voe să caute animalele, chiar cînd aŭ făcut cursurile speciale, fiind că n-aŭ liceul şi este voe *a lumina tineritul, a-l însufleţi, a-i arăta foloasele ce decurg dintr-un invăţămînt înnalt, ca acel al fiziologieĭ*, persoanele, cari nu s-aŭ adăpat la asemenea focare culturale! In cazul nostru, candidatul, absolut nicĭ un curs de ştiinţă n-a urmat, afară de acel de veterinărie.

Şi ca să nu se creadă că sunt invenţiunĭ, să se citească numeroasele discuţiunĭ avute loc, în sînul comisiuneĭ Universitare publicate în Monitorul Oficial No. 270. Joĭ $^{3}/_{16}$ Mart 1905. Unul din membriĭ comisiuniĭ, profesorul Gr. Ştefănescu afirmă sub a sa iscălitură, nu numaĭ că nu s-a înaintat, de candidatul în chestiune, *actele cerute de lege şi regulamente*, dar chiar nici **lucrările ştiinţifice** în baza cărora cerea *catedra de fiziologie* şi se miră de unde a putut d-l Voinov, *să facă o dare de samă aşa amănunţită asupra acelor lucrărĭ*—**neprezentate?**

După cum am spus maĭ sus: *s-aŭ petrecut lucrurĭ*, cari daŭ mult de gîndit!

Şi d-l Bianu, strîns cu uşa, de obiecţiunile rîdicate de d-l Gr. Ştefănescu, care cerea titlurile academice ale candidatuluĭ şi că recomandarea luĭ ca profesor este nelegală (loc. cit. pag. 10.087) a găsit următoarea interpretare, care de asemenea arată lumeĭ: *ce valoare maĭ aŭ legile noastre, cînd e vorba de aplicarea lor?*

Spune dl. Bianu (loc. cit. pag. 10.070): «art. 69 din lege a «eşit—cum este şi natural—din preocuparea legiuĭtoruluĭ, de a «garanta cea maĭ bună recrutare a corpului profesoral universi-«tar din barbaţiĭ carĭ aŭ dovedit *pregătirea* (subliniez pregătirea) «şi aptitudinile ştiinţifice cele maĭ înalte. Intre categoriile de «bărbaţĭ prevăzuţĭ de lege, ca avînd dovedită această *pregătire* «şi aceĭ carĭ (art. 69 lit. d.) se vor fi distins prin lucrărĭ ştiin-«ţifice de mare însemnătate în specialitatea căreĭa aparţine cate-«dra vacantă. *Este evident că pentru candidaţiĭ în această situa-«ţie, legea nu cere şi diploma de doctorat* (înadins subliniez enor-«mitatea interpretăriĭ), căcĭ dispoziţia din lege nu este *cumula-«tivă* ci *enumerativă*, adecă fie-care categorie stă de sine şi inde-«pendentă de cele-lalte».

Pentru o zi, care-ţĭ lipseşte la numărul anilor cerută de legea pensiunilor, perzĭ munca uneĭ vieţĭ întregĭ. N-aĭ aniĭ ceruţĭ de lege, fie că-ţĭ lipsesc cîte-va zile, saŭ întrec acele zile, n-aĭ dreptul să intri într-o şcoală specială saŭ într-o funcţie. N-ai certificatul cutare, eştĭ oprit dela orĭ-ce muncă şi expus cerşituluĭ saŭ linguşirilor, ca să traeştĭ. Şi cîte şi cîte. Cînd este vorba *de a garanta recrutarea profesorilor universitarĭ*, se cere numaĭ să fiĭ pe placul unuĭ membru din comisiunea universitară şi al unuĭa din consiliul permanent (care în cazul de faţă—dl. Bianu—a votat şi în senatul Universitar contra minorităţiĭ!!); certificatele cerute de lege, ca să se dovedească *pregătirea* ştiinţifică, sînt ceva *enumerativ* dar nu *cumulativ* (după dl. Bianu) şi n-aŭ nevoe de *a fi arătate şi apoĭ discutate*, cum cere expres al. 8 al art. 69 din lege!

Şi o altă culme a ironieĭ! Dl. Bianu este acela care, în rapoartele sale către Minister, cerea, ca *examenul de absolvire a 4 clase gimnaziale să fie foarte riguros*. Să nu se lase să între în cursul liceal superior, absolut nicĭ un element slab, exclamă d-sa!

Dacă pune atîta rîvnă—*absurdă din toate punctele de vedere şi didactică şi fiziologică*—pe certificatul de absolvirea cursului inferior, desigur că studiile liceale aŭ o însemnătate oare-care. Tot atîta însemnătate, dacă nu maĭ mult, o aŭ studiile liceale superioare şi apoĭ studiile universitare. Atuncea pentru ce atîta *înverşunare* contra unor copiĭ şi atîta dispensare pentru un candidat universitar, care n-are nicĭ macar acel certificat de 4 clase liceale aşa de cerut?

Invăţămintele de care vorbesc maĭ sus, decurg de la sine, fără a maĭ insista. Cel mult pot spune: *trist, de tot trist*, cînd aşa se administrează, aşa se respectă legile, aşa se apără drepturile unora faţă de ale altora!

Ca să sfîrşesc cu această primă parte, voiŭ maĭ adăogi o

tristă observaţiune. Dacă raportoriĭ sus citaţĭ, s-ar fi mărginit numaĭ la laudele aduse protejatuluĭ lor, n-ar fi fost nimica. N-aŭ avut macar această delicateţă. *S-aŭ năpustit cu aprecieri josnice, absolut neadevărate, asupra celor-lalţĭ candidaţĭ.*

Şi lumea citeşte în Monitor acele aprecierĭ şi cine poate să le controleze? Iată dară, atîtea persoane, cari merită tot respectul, acoperiţĭ cu povoara unor asemenea acuzărĭ, fără dreptul a se apăra!

Şi să spuĭ că uniĭ profesorĭ universitarĭ, sînt în adevăr apostoliĭ *ştiinţeĭ, adevăruluĭ, moraleĭ!*

Trecem la analiza lucrărilor ştiinţifice **neprezentate** ale candidatuluĭ numit profesor de fiziologie la Universitatea din Bucureştĭ.

Neprezentate repetăm, după cum afirmă dl. Gr. Ştefănescu (loc. cit. pag. 10078 şi 10079) şi contra căreĭa dl. Voinov respunde (p. 10080) «legea nu cere candidatuluĭ să *prezinte lucrările sale* ci numaĭ *cererea sa însoţită de un memoriŭ în dublu exemplar asupra titlurilor şi lucrărilor sale, ceea ce s-a făcut*».

Dl. Ştefănescu se întreabă şi cu drept cuvînt, cum a putut dl. Voinov să facă acel raport amănunţit asupra lucrărilor d-luĭ Athanasiu (candidatul preferat), cînd nu le-a avut?

Şi cum printre acele pretinse lucrărĭ ştiinţifice, care—după dl. Voinov—*a răsturnat ştiinţa fiziologică,* aşa de grozave maĭ sînt, se află în frunte, articolul «*Chien*» publicat în «Dictionnaire de Physiologie par Ch. Richet, 2-eme fascicule t. III (1898) p. 488». să-l analizăm şi noĭ maĭ de aproape.

Dl. Voinov afirmă (p. 10078 şi 10079) că dl. Athanasiu prin lucrările sale a dovedit «*transformarea substanţelor albuminoide în grăsime,* cum se formează *glicogenul, cum se fac schimburile respiratoriĭ* etc. etc.

Ar urma, că fiziologia—pînă la dl. Atanasiu—era în urmă de tot. Unde eştĭ ilustre *Claude Bernard* să auzĭ cine a descoperit *glicogenul* şi cine a pus *temelia fiziologieĭ experimentale,* dovedind pas cu pas şi cu statornicie că metodele sunt primiĭ factorĭ în rezolvirea tuturor problemelor biologice?

Chiar în liceŭ se învaţă, că acele transformărĭ, acele schimburĭ respiratoriĭ şi maĭ ales acel *glicogen* şi cîte şi cîte, sunt operile luĭ Cl. Bernard. Şi mi se pare că dl. Voinov are bacalaureatul!

Revenind la articolul «*Chien*» atît de rîdicat în înaltul ceruluĭ de dl. Voinov, vom dovedi fără a mi-se cere să pun pe două coloane, tot articolul,—ceĭa ce este cu neputinţă—că este absolut o *plagiatură* din toate cărţile din care a extras ceĭa ce a crezut să extragă.

Şi cînd dl. Voinov, laudă pe un plagiator, înjosind lucrările sincere ale candidaţilor neplăcuţĭ d-sale & C-ie, ce merită oare?

Să începem cu analiza titluluĭ pompos [1]): Capitol II. Fiziologiea cîneluĭ. § 1. *contention du chien*, adecă imobilizarea animaluluĭ, şi maĭ departe: 1°. **Moyens contentifs mécaniques**. *Le musellement*; adecă mijloacele mecanice de a imobiliza animalul printre care pune şi: *legarea botuluĭ*.

Cine are în mînă tratatele din care a copiat dl. Athanasiu, citate ce-ĭ drept de d-sa şi le compară, zăreşte îndată, ce mare diferenţă este, între concepţia luĭ Claude Bernard de a ne învăţa cum să experimentăm şi felul cum a chibzuit Athanasiu să facă ceva original, furînd fraze de icĭ colea.

Cl. Bernard, spune—cu drept cuvînt—că înainte de a experimenta, trebue să *prinzĭ* animalul şi să te aperĭ să nu te muşte. Are dară un prim capitol: *préhension* (prinderea) cînd descrie maĭ întăĭ cum să-ĭ legĭ botul (musellement) şi apoĭ un al doilea capitol: *contention* (imobilizarea) şi una mecanică, cînd întrebuinţează anumite aparate şi alta fiziologică, cînd întrebuinţează anumite substanţe chimice. Athanasiu a suprimat primul articol şi a vîrît acte ca acel al prindereĭ, în capitolul în care se vorbeşte de imobilizare, acte de o altă natură.

Nu pot să fac observaţiunile cuvenite, la toate paragrafele respective, neavînd loc; cu toate acestea, absolut în toate părţile a greşit.

Acuma, ĭată cum descrie Athanasiu, legarea botuluĭ şi cum îĭ descrie Charles Livon [2]) din care a luat fraze întregĭ şi cum sînt de lămurite în expunerea luĭ Livon, tot ce face şi cît de nelămurite în expunerea plagiatoruluĭ. Rog pe cetitor să citească cu luare aminte, întreaga descriere a luĭ Livon. Frazele luate ad literam de Athanasiu le subliniez. Maĭ atrag luarea aminte că Athanasiu ca să deruteze pe profanĭ, citează pe Cl. Bernard şi nu pe Livon, din care a copiat.

CH. LIVON
Musellement du Chien.

Le procédé le plus simple, le plus facile et en même temps le meilleur, *consiste à faire passer une petite corde solide dans la gueule de l'animal en arrière des canines*, de faire *un noeud simple* un peu serze *au-dessous du maxillaire inférieur, puis*, de revenir avec la corde sur le museau, au dessus duquel on lie fortement, par un noeud double, les deux chefs (fig. 37). On comprend facilement que la précaution que l'on a de passer en arrière des canines,

ATHANASIU
Le musellement.

Le procédé le plus simple et le plus facile est celui de Cl. Bernard (Physiologie operatoire 107), qui *consiste à faire passer* un ruban de fil (ruban de fil este în descrierea luĭ Cl. Bernard) ou même *une petite corde* (a suprimat solide) *dans la gueule de l'animale en arrière des canines;* on fait *un noeud*

1). Loco cit. p. 488.
2). Manuel de Vivisection p. Ch. Livon. Paris 1882 p. 16.

empêche la ligature de venir en avant et de se défaire, ce qui arriverait inévitablement, à cause de la forme conique du museau de l'animal. On peut pourtant se passer de cette précaution, en plaçant préalablement dans la gueule et en arrière des canines, qui, par la réunion des inférieures et des supérieures, forment un point d'arrêt solide, un morceau de bois ou de fér; li suffit alors de placer une corde autour du museau en arrière du bâillon et de server fortement (fig. 7).

Un procédé bien simple et expéditif consiste à faire sur la museau un ou deux tours avec une petite corde que, l'on noue d'abord avec solidité sous la machoire inférieure, et dont on ramène *les deux chefs* en haut et en arrière *sur la nuque, pour les lier derrière les oreilles* (fig. 8). La ligature ainsi retenue ne peut glisser.

simple au dessous du maxillaire inférieur, puis on entoure le museau une ou deux fois et on revient de nouveau sous la machoire inférieure, *pour faire un noeud double* bien serré. *Les deux chefs de la corde sont ramenés sur la nuque pour les lier derrière les oreilles.*

On peut même placer en arrière des canines un morceau de fer ou de bois et serrer fortement les machoires contre le bâillon au moyen d'une corde.

N-a luat sama că în cazul cînd aducĭ sfoara după urechĭ, nu o maĭ vîrĭ în gură. A copiat o parte din primul procedeŭ și a sfîrșit copiarea cu finalul procedeuluĭ din urmă. Apoĭ în procedeul din urmă, nu legĭ sfoara de două orĭ sub bărbie și Athanasiu zice de două orĭ, tocmaĭ pentru că a sărit. Cine va vedea figurele respective din tratatul luĭ Livon, se va încredința și maĭ repede. Athanasiu a copiat greșit procedeurile de legarea botuluĭ cîneluĭ.

Nu pot reproduce pe două coloane descrierea botnițeĭ luĭ Roussy (loc. cit. p. 489), dar cine vede atîtea figurĭ, poate crede că sunt ale luĭ Athanasiu. Nu-ĭ adevărat. Absolut nicĭ o figură originală. Și apoĭ așa era de preocupat a da o originalitate, plagieturilor sale, încît a înșirat neexactitățĭ peste neexactitățĭ. Așa —după cum am spus maĭ sus—descrie p. 489, botnița luĭ Roussy și o reprezintă (fig. 85); în acelaș timp înșiră 3 figurĭ (86, 87, 88), luate din tratatul luĭ Cl. Bernard [1]) și Athanasiu spune la finele descriereĭ: «fig. 88 arată în acelaș timp felul de întrebuințare» ceĭa ce nu este exact, căcĭ figura sa 88 este reproducerea figureĭ 24 a lui Cl. Bernard și nu reprezintă de loc botnița lui Roussy ci pe aceĭa a lui Cl. Bernard.

Trecînd la întrebuințarea cloroformuluĭ, iată plagiatura:

1). Leçons de physiologie opératoire. Paris 1879 p. 133, 135, 137.

CL. BERNARD
loc. cit. p. 159.

Pour administrer ces anesthésiques et particulièrement *le chloroforme*, nous nous servons, pour le chien, *d'une muselière en forme de cône tronqué* (fig. 33); *l'extremité de cette muselière reçoit une petite boîte grillée* (a) *dans laquelle on place une éponge imbibée de chloroforme. Il est donc très facile, en introduisant ou en enlevant cete petite boîte, de commencer et d'interrompre à volonté l'administration de l'anesthésique.*

ATHANASIU
loc. cit. p. 492.

Pour l'administration du chloroforme, de l'éther ou d'antres anesthèsiques volatils, on emploie des muselièrs dont la plous en usage est celle de Cl. Bernard. (Dincolo vorbeşte singur. Cl. Bernard). *Elle a la forme de cône tronqué* (fără punctuaţie continuă) *l'extremité de cette musellière reçoit une petite boîte grillée dans laquelle on place une éponge imbibée de chloroforme. Il est donc très facile, en introduisant ou en enlevant cette petite boîte, de commencer ou d'interrompre à volonté l'administration de l'anesthésique.*

Trecem la părţile anatomice care sunt copiate textual şi cu figuri cu tot din tratatul luĭ W. Ellenberger & H. Baum [1]). Iată un specimen:

W. ELLLNBERGER
p. 366

Position du coeur (fig. 135 a). Le coeur est dirigé très obliquement du coté ventral et caudal. La base est tournée du côté oral et dorsal, la poriute arrondie est dirigée du côté ventral et, surtont du côte caudal. La base s'étend entre le trois-ième espace intercostal et la septième côte; la pointe se trouve au niveau de la septième ou de la huitième côte, suivant la position du diaphragme, déterminée par la respiration; elle se place à gauche de la ligne médiane et un peu. . . . .

ATHANASIU
p. 500

Position du coeur (fig. 94 copia fig. 135). Le coeur est dirigé du cotè ventral et caudal. (suprimînd très obliquement, agreşit). La base est tournée du côté oral et dorsal; la pointe arrondie est dirigee du côté ventral et et surtout du côté caudal. La base s'etend entre le troisième espace intercostal et la septième côte; la pointe se trouve au niveau de la septième ou de la huitième côté suivant la position du diaphragme, déterminée par la respiration; elle se place à gauche de lă ligne médiane et un peu . . . . , .

Imediat pune ca titlu: *Nerfs du coeur* şi în loc să-ĭ enumere, se apucă să descrie nerviĭ din care pleacă ramurile car-

1) Anatomie descriptive et topographique du Chien. Paris 1893.

diace, ceea ce nu are loc la un asemenea capitol. Şi ca să fiu înţăles, voi aminti că *pneumogastricul* dă ramuri la inimă. Ce are a face însă, descrierea pneumogastricului, cînd vorbeştĭ de inervaţia cardiacă. Şi ca dovadă că aşa face pun pe două coloane descrierea, căcĭ şi de astă dată a copiat şi nu a închegat singur cele ce trebuia. Cum maĭ *răsare lipsa de educaţie ştiinţifică.* D-l Voinov însă şi-n urmă d-l Bianu aŭ găsit, că din contra, clientul D-lor sale, este un *savant*, fără păreche!

W. ELLENBERGER
loc. cit. p. 532
unde se ocupă de nervĭ în general

Nerf pneumogastrique. Ce nerf émerge..., naissant par plusieurs filets radiculaires du sillon collatéral du bulbe rachidien;.... Il se renfle dans son passage à travers le trou jugulaire en un *ganglion jugulaire* et un peu plus bas, en dehors du crâne, en un *ganglion plexiforme (plexus nodosus).* Ce dernier est allongé, fusiforme (chez les gros chiens il est long de 1 cetim. a 1 cm.5); il se place. . . . .

ATHANASIU
loc. cit. p. 501

Nerfs du coeur. — 1°. *Le pneumogastrique* prend nasisance par plusieurs filets radiculaires du sillon collatéral du bulbe rachidien. Dans son passage à travers le trou jugulaire, il se renfle en un *ganglion jugulaire*, avecle quel ..... Après la sortie du crâne le vague présente un autre *ganglion fusiforme* (plexiforme) qui peut atteindre sur les grands chiens jusqì à 1 cent. de longueur. . . . . . .

După cum se vede, nu reesă că pneumogastricul este un nerv cardiac, chĭar dacă aş fi continuat descrierea ce e de umplutură!

Şi pentru a nu lungi cu dovedirea plagiatureĭ, în toate cele alte capitole, nu mă pot opri a nu sintetiza aşa cum trebue, valoarea articoluluĭ «*Chien*» alcătuit de d-l Athanasiu; cu atît maĭ vîrtos că d-l Voinov, îl descrie ca o *capo d'operă.* Cînele este animalul pe care experimentăm maĭ mult, fie pentru a deslega atîtea probleme biologice, fie pentru a putea aplica rezultatele dobîndite, la vindecarea omuluĭ, întrebuinţînd mijloace apropiate. *Cînele* este mîna dreaptă—ca să zic aşa — a fiziologistuluĭ şi a mediculuĭ. Se impune, într-un Dicţionar ca acela, publicat sub direcţiunea luĭ Ch. Richet să fi avut, nu *fisiologia cîneluĭ*, după cum o pretinde Athanasiu, că ar fi făcut—ceea ce nu este adevarat—*ci o analiză exactă, bine mănuită, tocmaĭ al acelor rezultate din care Biologia şi arta medicală se folosesc, experimentînd pe cîne.*

Inşirarea tablourilor de analize luate pe gîcitele, fie din lucrările luĭ Ch. Richet, ca acela relativ la greutatea crieruluĭ cîneluĭ în raport cu greutatea corpuluĭ (p. 543); fie a elasticităţeĭ şi a cohesiuneĭ muşchilor (p. 542) luat de la Wertheim etc. etc.

n-aŭ absolut nicĭ o valoare ştiinţifică. Nu cu înşirarea de analize *se face ştiinţă* şi maĭ ales *educativă*, ci cu **cetirea** *rezultatelor acelor analize*, cetire, care lipseşte absolut din articol. Şi nicĭ nu putea fi alt-fel, cînd dovedit este că d-l Athanasiu n-a dobîndit absolut nicĭ o educaţie ştiinţifică.

Nu cu afirmaţiunĭ gratuite din partea d-luĭ Voinov se pot ridica la nivelurĭ culturale înalte, persoanele agreate şi scoborî, înjosi, persoanele a căror ochĭ nu-ţĭ plac.

A spune (Monitor p. 10077) «Din numeroasele sale lucrărĭ «(e vorba de Athanasiu), îndreptate în direcţiĭ variate, se arată «un experimentator destoinic, *un spirit cult*, precis şi *corect*. . . maĭ ales **corect**, *plagiind* crezînd că este o îndrăzneală din partea d-luĭ Voinov, care ne arată cine este d-sa şi ce cultură are.

Noĭ care ne ocupăm serios cu ştiinţa—decĭ suntem în curent cu tot ce se publică—ne e destul o frază, saŭ o idee, ca să ştim de cine a fost scrise, exprimate şi unde le putem găsi. Cartea de anatomia cîneluĭ, este în mînele tuturora. Şi d-l Voinov, tocmaĭ anatomia predă la Univ. din Bucureştĭ. Dacă a deschis dicţionarul luĭ Richet şi a cetit articolul «*Chien*» a luĭ Athanasiu, a trebuit imediat să vadă că e o plagiatură. Ne făcînd aceasta, şi din contra lăudîndu-l cu acel articol, numaĭ două concluziĭ pot urma: saŭ a recunoscut şi s-a făcut niznaĭ, decĭ *incorectitudine;* saŭ n-a recunoscut şi atuncea nu-şĭ face cursul cum trebue, ci numaĭ de mîntuĭală.

Am curajul a afirma ambele concluziunĭ: habar n-are de cele ce se lucrează şi *incorect* a fost în toate.

Cît priveşte insinuaţiunile neadevărate şi insultătoare ce a înaintat asupra lucrărilor mele, cu ocaziunea susţinereĭ candidatureĭ la catedra de fiziologie la Bucureştĭ, a unuĭ *socialist* ca şi d-sa, a d-luĭ Athanasiu, nicĭ nu-mĭ bat capul a răspunde. *Ar fi a-ĭ da o însemnătate pe care nu o are.* Nu s-a avut în vedere de cît obîrşia de castă; era în joc un socialist. Despreţuesc în asemenea împrejurărĭ şi persoanele respective şi apucăturile lor.

In definitiv, am vrut să dovedesc prin acest articol, cum legile noastre, sunt calcate chĭar de făuritoriĭ lor—fapt de altmintrelea cunoscut de toată lumea. S-a confirmat profesor Universitar, o persoană care n-a trecut *prin filiera educativă, legiferată*, cu *ardoare şi înverşunare aplicată* cînd le convine şi recunoscută ca trebuitoare uneĭ societăţĭ civilizate.

Şi atîta e de adavărată, afirmaţiunna aceasta, în cît, pe lîngă dovezile aduse din raportul citat să se maĭ citească începutul aceluĭ raport oficial, cînd se va vedea că înşirînd candidaţiĭ, la toţĭ le arată şi titlurile academice, numaĭ la *Athanasiu nu*. De unde era să le enumere dacă nu le are?!

Am voit să maĭ dovedesc, cum suntem expuşĭ a ne lasa a fi batjocoriţĭ de persoane chĭar *incorecte* din multe puncte de vedere şi trebue să tacĭ. Asupritoriĭ aŭ dreptate, maĭ ales cînd fac

parte din capitala ţării şi noĭ din provincie n-avem dreptul nicĭ macar a protesta.

Am voit să maĭ dovedesc că trăim într-o epocă socială şi culturală cu mult maĭ inferioară epoceĭ, cînd se impunea concursul, pentru a intra în tagma profesorală.

Am voit să maĭ dovedesc, că avem în Universităţile noastre, *persoane*, care nu-şĭ daŭ sama de rostul Universităţilor. Nu sunt localurĭ de încuibare a partizanilor politicĭ, fie dînşiĭ de orĭ-ce specie! Nu sunt focare de a discredita munca cinstită, sinceră, naţională! Sunt centre unde se propovădueşte ştiinţa *bine-făcătoare* omenireĭ întregĭ, începînd cu naţiunea ta. Şi ca să propovedueştĭ, trebue să aĭ şi darul propoveduireĭ, dar maĭ ales, *acea educaţie aleasă*, pe care atîţia apostolĭ aĭ cultureĭ generale ne-aŭ arătat-o, îndrumat-o şi aplicat-o.

Şi fiind în joc, chestiunĭ de fiziologie, cînd analizază şi fenomenele prin care omul se deosebeşte de celelalte organizme, căutînd cauzele şi conlucrarea lor, se ştie că **educaţia**, în largul eĭ înţăles, este **factorul primordial** în darea calităţilor distinctive ale acelor fenomene. O educaţie mărginită, saŭ nechibzuită daŭ persoanelor supuse influenţeĭ sale, calităţĭ care se manifestă la cea întăĭa ocazie. Cele ce s-a petrecut cu numirea d-luĭ Athanasiu ca profesor la Universitatea din Bucureştĭ şi tocmaĭ la fiziologia animală, a scos la iveală—ba prea la iveală—o serie de personalităţĭ cu educaţie, de care să ne ferească D-zeŭ.

Dr. LEON C. COSMOVICI

Iaşĭ, 1908.

DE PE ALTE ŢĂRMURĬ

(După o ilustraţie)

O noapte în norĭ învălită.
Un ţărm de pustiŭ african.
Aproape, auzĭ cum se-agită
Imensul şi veşnicu-ocean.

Prin noriĭ ce luna-nfăşoară
Se cerne penumbră în larg.
Din zare încet se strecoară
O umbră.—E-un taĭnic catarg...

In cerurĭ se taie o dungă
Şi luna s'arată în plin,
Ea umbrele nopţeĭ le-alungă,
Oceanul îl face senin.

Pe ţărm staŭ giganţĭ palmieriĭ
Urcînd a lor coame spre cer,
Tufişelor sumbre-s străjeriĭ,
Pustiuluĭ galbăn, mister—

Catargul spre ţărmurĭ pluteşte—
Dar colo-n tufiş ard doĭ sorĭ:
Un tigru'n lumină zbucneşte
Cu-n muget ce-aduce fiorĭ.

Rînit de lumina cea vie,
De sombrul catarg îngrozit,
S-aruncă nebun în pustie—
Vaĭ ţie, beduĭn rătăcit!

G. V. BOTEZ-Gordon

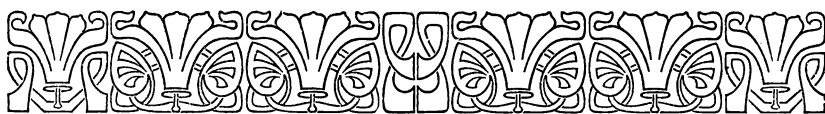

TEATRU ÎN MOLDOVA

— Urmare —

Stagiunea 1847—1848

XXXIX

In cursul vereĭ anuluĭ 1847, comitetul conducător al teatruluĭ se îngriji să aducă maĭ multe îmbunătăţirĭ însemnate atît localuluĭ teatruluĭ cît şi împrejurimilor, spre a face ca publicul să nu simtă nicĭ o neplăcere saŭ greutate în frecventarea acestuĭ local cultural şi artistic. Pentru aceasta se făcu diferite adaose şi prefacerĭ atît pe scenă cît şi în sala teatruluĭ noŭ, carĭ se văzuse în stagiunea precedentă, că sunt de neaparată nevoe; piaţa teatruluĭ s-a paveluit din noŭ cu bucăţĭ de lemn în formă de prizme, spre a favoriza mersul pedestrilor şi spre a nu se produce nicĭ un vuet în timpul reprezentaţiilor din pricina circulaţieĭ trăsurilor, ce veneaŭ saŭ plecaŭ de la teatru, cum şi în acelaş timp spre a nu se produce glod saŭ necurăţenie.

In grădina alăturată cu teatrul, se clădi din noŭ maĭ multe încăperĭ, în formă de pavilioane, avînd vederea spre strada principală, în care se instală o ospătărie (birt), o cafenea, o sală de întrunire şi o alta de biliard; toate acestea fiind mobilate după gustul cel maĭ elegant[1]).

Pe tot timpul vereĭ, trupa franţuzească ce jucase în iarna trecută în teatrul ieşan, dădu reprezentaţiĭ în Rusia, maĭ cu samă în Odesa, unde termină cu multă mulţumire angajamentul săŭ şi apoĭ maĭ dădu un şir de reprezentaţiĭ şi la Elisabetgrad, pe cînd petrecea în acel oraş M. Sa Imparatul Rusieĭ. In toamnă însă, ea se reîntoarse în Iaşi, aşa că în luna Octomvrie se îndeletnici cu repetiţiile şi organizarea reprezentaţiilor, ce urmaŭ să se dea în cursul ĭerneĭ 1847—48[2]).

Teatrul francez fu hotărît de direcţie să înceapă reprezentaţiile sale între 10 şi 15 Octomvrie, ĭar abonamentul pentru teatrul cel moldovenesc între 5 şi 20 ale aceleiaşĭ lunĭ.

In acest scop direcţia ambelor trupe, publică o înştiinţare de toate măsurile luate şi îmbunătăţirile aduse teatruluĭ, precum şi de repertoriul pieselor teatruluĭ naţional, cum şi preţul abonamentuluĭ şi al locurilor cu seara, după cum se vede în următoa-

1) Vezĭ *Albina Românească* din 12 Octomvrie 1847.

2) Albina Romînească. Loc. cit.

rele rînduri, reproduse după *Albina Romînească* No. 85 din 1847.[1])

Plină de nădejde în sentimentele publicului Romîn pentru care întemeerea și înflorirea unui Teatru Național va fi totdeauna cel mai frumos drit de mîndrie, Direcția cu cea mai deplină încredere deschide al eĭ teatru pentru viitorul timp dramatic.

Ușurată de greutățile și întîrzierile anului trecut, ea a pregătit și pregătește publicului Romîn repertoriul național cel mai frumos, cel mai numeros, cel mai variat și alcătuit de cele mai interesante noutăți după cum lista de mai jos ne încredințează.

Direcția va începe al eĭ abonament național între 5 și 20 Octomvrie viitoriŭ și închizeșluește formalnic prin aceasta că va da treĭ-zecĭ de reprezentații în abonament în vreme cel mult de șepte lunĭ.

Fiește-care pĭesă jucată nu se va repeta de cît odată și pentru mai multă varietate a spectatorilor, de cîte orĭ se va da pentru a doua oară o pĭesă în două acte va fi însoțită de o nouă pĭesă într-un act, s-aŭ o pĭesă jucată într-un act va fi însoțită de una în două acte.

De și încă sub povoara cheltuelilor de an, care se găsesc însemnătoriŭ îngreuete prin îmbunătățirile și adausurile făcute în această vară la zidirea Teatruluĭ, Direcțiunea povățuită numaĭ de interesul și înlesnirea publicului, coboară prețurile abonamentuluĭ pentru Teatrul Național păstrînd tot cele de an pentru antretele cu seara.

Teatrul Franțez asemenea va începe cel tîrziŭ de la 10 la 15 Octómvrie viitor și îndată după sosirea trupeĭ se va publica repertoriul reprezentațiilor luĭ pe care direcția se va sili a-l compune din pĭesele cele mai nouă și maĭ cu efect, închizeșluind pe abonațiĭ eĭ de cel puțin treĭ-zecĭ de noutățĭ în vremea cursuluĭ luĭ.

Inaintea a celor 30 de reprezentațiĭ ce informează abonamentul franțez pe tot anul, Direcția va deschide teatrul franțez cu acele șase reprezentațiĭ ce teatrul franțez datorește abonaților eĭ de anul trecut. Aceștiĭ de și n-ar fi subscriși în numărul abonaților, pentru timpul următor, vor avea dritul e veni să-șĭ ocupe a lor lojiĭ respective la acele șese întăĭ reprezentațiĭ.

N.B. Abonațiĭ din anul acesta, carĭ ar fi închiriat vre-o lojie ce n-aŭ fost abonată în anul trecut, vroind a pastra loja și pentru cele întăĭ șese reprezintațiĭ, vor fi preferațĭ, plătind însă deosebit prețul lor, în analoghie cu acel al abonamentuluĭ.

Prețurile abonamentuluĭ la Teatru Franțez rămîn întocmaĭ ca cele de an afară de prețurile lojiilor de rîndul al 2-lea, de stalc și de foteilurĭ, care s-aŭ maĭ coborît în ist an.

Zidirea teatruluĭ atît pe dinăuntru cît și pe dinafară aŭ primit cele maĭ îndemănatice îmbunătățirĭ pentru maĭ multă înlesnire a priveleĭ, lumina șteneĭ s-aŭ lărgit de fie-care parte cîte de

1) Această înștiințare a fost publicată și prin foĭ răzlețe.

treĭ palme, tăindu-se amîndoŭă avan-sţenele cîte pe atîta. Despre încălzire asemenea s-aŭ luat măsurile cele maĭ nimerite. La trustrele rîndurile de lojiĭ s-aŭ zidit cîte două sobe, una la fiecare colţ a coridoarelor şi deosebit s-aŭ durat un îndoit plafon deasupra sţeneĭ pentru a feri privitoriĭ de răceala ce pană acum pătrundea în sală la rădicarea perdeleĭ.

Repertorul Teatruluĭ Naţional

Vodevil

Pansionul de fete, în două acte,
Un bogat ghiftuit, în doŭă acte,
Nicşorescu, în două acte,
Doĭ puşĭ în cofă, în două acte,
Fricosul dar voinicosul, într-un act,
Doĭ tîlharĭ, într-un act,
Amanetul şi Zaraful, într-un act,
Un ghiduş cît şese, într-un act,
Carantina, într-un act.

Comediĭ

Democrit, în cincĭ acte,
Doĭ puşchĭ, într-un act,
Modista şi Cenovnicul, într-un act,
Duşmanul femeilor, într-un act,
No. 777 saŭ un bilet de loterie, într-un act,
Sluga cu doĭ stăpînĭ, în cincĭ acte,
Rămîn burlac, în treĭ acte.

Drame

Matilda, în cincĭ acte,
Caterina Hovard, în cincĭ acte,
Magdalena, în cincĭ acte,
Nofrageriĭ, în patru acte,
Calicĭ din Londra, în cincĭ acte,
Mîna dreaptă, mîna stîngă în cincĭ acte,
Petru Rareş, în două acte.

N.B. Nicĭ una din sus însemnatele bucăţĭ nu se va da în benefisurĭ, toate acestea păstrate fiind pentru abonamente.

Preţul abonamentuluĭ naţional pentru 30 reprezentaţiĭ			Preţurile scăzute		
Lojiea de rîndul întăiŭ .	45	galb.	Lojiea de rîndul întăiŭ	35	galb.
Beniuar	35	„	Beniuar	30	„
Lojiea de rîndul al 2-lea	25	„	Lojiea de rîndul 2-lea	20	„
Stalul	12	„	Stalul	7	„
Foteilul	8	„	Foteilul	5	„

Preţul abonamentuluĭ franţez pentru 50 reprezentaţiĭ

Lojiea de rîndul întăiŭ	75 galb.
Beniuar	60 „
Lojiea de rîndul al 2-lea (preţul de an era 35 galb.) .	30 „
Stalul (preţul de an era de două-zecĭ galb)	15 „
Foteilul (preţul de an era cicĭ-spre-zece galb.) . . .	10 „

N.B. Avanscenele Lit. B. la rîndul I, şi litera A la Beniuar aŭ preţ îndoit şi se aboneazā pentru amîndouă Teatrurile la un loc.

Preţurile cu sara sînt tot acele de an pentru amîndouă teatrele.

Lojiea de rîndul I . .	2 galb.
Beniuar	1½ „
Lojiea de rîndul al 2-lea	1 „
Stalul	12 leĭ
Foteilul	10 „
Parterul	5 „
Galeria	2½ „

Găsim apoĭ că în 9 Martie următor se joacă în Teatrul noŭ pentru benefisul D-neĭ Vişu pĭesa *Căciula brumărie*, vodevil într-un act, în care ĭaŭ parte actoriĭ: *Bonciŭ*, *Neculaŭ*, *Cazanliu*, *Ivolschi* şi D-nele *Lang*, şi *Vişu* şi D-ra *Gabriela*. Spectacolul s-a început cu pĭesa: *Cavalerul străjeĭ*, comedie în 2 acte, în care aŭ jucat *Teodorini*, *Teodoru*, *Sterian*, *Cuza* şi D-nele *Vişu* şi *Sterian*[1]).

La 11 Martie teatrul francez reprezintă în beneficiul luĭ Pellier, pentru întăiaşĭ dată pĭesa: *Le père de la débutante*, vodevil în 2 acte şi 5 tablourĭ, de Théaulon şi Bayard, şi *Le Muet d'Ingouville*, vodevil în 2 acte, de Bayard, Davesne şi Bouffé[2]).

La 13 Martie, Joĭ se dă în benefisul D-reĭ Gabriela, întăia representaţie a pieseĭ *Contrabantul* saŭ *Mărfurile engleze*, comedie vodevil în două acte, prelucrată de *Gh. Asaki*, ĭar muzica de D-na *Elenco Asaki*, în care joacă actoriĭ: *Dimitriu*, *Luchian*, *Teodoru*, *Teodorini*, *Neculaŭ* şi D-ra *Gabriela;* cum şi actul al 4-lea din *Robert şeful bandiţilor*, în care aŭ jucat *Poni*, *Teodorini*, *Handoca*, *N. Teodoru*, *Sandu Bonciu*, *Cuza*. *Apostolu*, *Doĭ diletanţi* şi D-na *Vişu*. Spectacolul s-a început cu: *Un Ramaşag*, comedie-vodevil într-un act de V. A., în care aŭ jucat *Neculaŭ*, *Luchian*, *Ivolschi*, D-nele *Sterian*, *Vişu* şi D-ra *Gabriela*[3]).

Teatrul franţez dă o reprezentaţie extra-ordinară în ziua de

1) Afişul acesteĭ representaţiĭ, tipărit pe matasă roza, se află în proprietatea mea.

2) Afişul la „Academia Romînă".

3) Afişul la Academia Romînă.

29 Martie, în beneficiul D-neĭ Florence-Olivier, cu pĭesa *Le mariage de Figaro ou la Folle journée*, comedie în 5 acte, în prosă, de Beaumarchais, «chef d'oeuvre du Théatre français».

La 30 Martie trupa naţională dă tot în teatrul noŭ, *Bufonul Prinţuluĭ*, comedie în 2 acte; spectacolul începîndu-se cu *Uuliţa luneĭ*, vodevil într-un act, jucat de trupa franceză.

La 11 April trupa franceză joacă *Le Vicomte de Letarières*, vodevil în 3 acte de Bayare şi Dumanoir.

La 15 April se dă de trupa naţională în benefisul actoruluĭ *S. Bonciu*, întăia representaţie a pĭeseĭ: *Armura saŭ soldatul Moldovan*, melodramă în treĭ acte, cu marĭ priveliştĭ şi tablourĭ trase din cronica ţăreĭ, de d-l *I. Baragenĭ*, muzica de d-l *Iosef Herfner*.

La 22 April se dă în benefisul D-neĭ Lang, de trupa naţională, pĭesa: *O. suare la mahala saŭ Amestecul de dorinţe*, comedie în 2 acte, compusă de Costachi Caragiale. Spectacolul s-a încheiat cu: *Tabloul luĭ Ştefan-Vodă*, compus de Gh. Asaki, şi aranjat pe sţena naţională de d-l G. Lang. In acest tabloŭ copila D-neĭ Lang a venit în zbor sub forma de înger, şi a încoronat pe Ştefan cel Mare. Acest tabloŭ a fost precedat de înfăţişarea celor patru anotimpurĭ, îmbracate în costume naţionale.

La 3 Maĭ 1847, se dă o reprezentaţie extraordinară în beneficiul nenorociţilor arşĭ din Bucureştĭ, s-a jucat piesele: *Pourquoi?* vodevil în 1 act. *Les Femmes savantes* de Molière. *Piatra din casă* comedie într-un act. în care aŭ jucat: Teodoru, Luchian, Teodorini, Neculau, D-na Sterian şi D-ra Gabriela. Cîteva scene originale în versurĭ, jucate de d-niĭ *Negruzzi* şi *Millo*.

Despre această reprezentaţie de bine-facere, găsim următoarea dare de samă în foaia timpuluĭ, *Albina romînească*, No. 36 din 8 Maĭ 1847:

«In 3 Maĭ s-a dat o reprezentaţie extraordinară la teatru noŭ în folosul nenorociţilor arşĭ în Bucureştĭ, la care aŭ jucat D-niĭ C. Negruzzi şi M. Millo. Această reprezentaţie de bine-facere s-a dat din iniţiativa luĭ C. Negruzzi şi M. Millo. In Albina rom. No. 36 din 8 Maĭ 1847, găsim o dare de samă făcută de M. Cerchez:..... «Succesul acesteĭ nobile întreprinderĭ s-aŭ putut pînă acum vide şi nădăjduim că se va maĭ vide încă maĭ pe larg prin foile obşteştĭ carĭ s-aŭ însărcinat cu această frumoasă încunoştiinţare şi care sîntem bine încredinţaţĭ că nu vor păzi tăcere nicĭ asupra nobileĭ urmărĭ a d-luĭ Negruzzi şi Millo, carĭ mişcaţĭ de compătimirea de care aŭ fost cuprinşĭ la această jalnică întîmplare, aŭ bine-voit a călca în picĭoare toate prejudeţile de carĭ s-aŭ văzut încunjuraţĭ, a se sui pe sţena teatruluĭ şi a da în folosul nenorociţilor arşĭ, o reprezentaţie alcătuită din un vodevil în limba franceză şi un vodevil în limba naţională, compus de d. Vasile Alzxandri şi două fragmente asemene în limba naţională, care amîndouă aŭ fost unul tradus şi altul compus de d-lor însuşĭ. Mulţămită fie peneĭ scriitorilor, talentuluĭ diletanţi-

lor, progresul vederat ce aŭ făcut trupa naţională în arta sa şi recunoştinţeĭ publiculuĭ, care la acest prilej aŭ dovedit atît plecarea sa cătră o faptă bună prin rîvna cu care s-aŭ grăbit a veni şi adăogirea la plata intrăriĭ (care a fost lăsată la generozitatea luĭ) cît şi dreapta din parte-ĭ preţuire a meritului şi talentuluĭ d-niĭ Negruzzi şi Millo. Reprezentaţia avu un succes strălucit. Fragmentele se alcătuiaŭ, unul din cîteva sţene din: *Les femmes savantes* a luĭ Molière, tradusă de d. Negruzzi în versurĭ, ĭar altul din cîteva sţene originale compuse de D. Millo asemene în versurĭ. Şi unul şi altul slujia îndestul a vădi, acel dintăĭ ghibaciŭ cu care traducătorul a prefăcut în limba romînească expresiile atît de grele de tradus şi atît de originale a autoruluĭ aceluĭ părinte a comedieĭ; acel de al doile geniul născocitor a D. Millo şi talentul săŭ pentru compunerile teatrale, pe care nădăjduim că nu-l va negreji, ci maĭ vîrtos se va sili a-l aduce la desăvîrşire. Cît pentru arta cu care aŭ fost executate de cătră dd. delitanţĭ rolurile luĭ *Trisotin* şi *Vadius*, *bătrînul* şi *tînărul*, poate sluji de martur fie-care din aceĭ ce aŭ avut caşi noĭ mulţămirea de a fi faţă la acea reprezentaţie, şi avem tot cuvîntul de a ne îndoi că s-ar găsi cineva care să sprijinească că nu aŭ covîrşit aşteptăriĭ publicului, şi în adevăr lauda'e cu atîta maĭ bine dobîndită că scopul a fost detot nobil şi întreprinderea departe de poziţia socială a întreprinzătorilor. Aceĭ însă care ne privind maĭ cu amăruntul în adîncul aceşteĭ mişcărĭ, nu vor voi a vide de cît partea eĭ cea slabă, şi aceasta întemeindu-se poate pe oarecare prejudiţiĭ, le vom supune că fapta bună nu face alegere între mijloace, şi îĭ rugăm să-şĭ aducă aminte că este maĭ lesne a fi judecător decît judecat, şi prin urmare maĭ lesne a fi privitor decît actor».

M. Cerkez

In luna luĭ Maĭ acel an, s-aŭ încheĭet reprezentaţiile teatrale cu piesele *Buna Educaţie* şi *Piatra din casă*, asupra cărora găsim o descriere maĭ pe larg în cuprinsul următor:

«Inaintirea anutimpuluĭ şi îndatoririle Direcţieĭ reclamaŭ curmarea representaţiilor teatrale, drept care Joĭ în 15 Maĭ (1847) s-aŭ dat spre încheere şi în beneficiul D. Sterian două piese: *Buna Educaţie* comedie în treĭ acte de D. Bălăcescu şi *Piatra din casă*, comedie într-un act cu cîntece de d. Vasile Alexandri.

«Acea întăĭ piesă pune în contrast bunătatea obiceĭurilor vechĭ în educaţia cea nouă care autorul, spre deridere o numesc *bună*. In vreme cînd din cursul urzireĭ se vede mult ridicul în amîndouă sisteme. Spre lângă dese neverisimilărĭ a intrigilor, încărcarea laudelor vremĭ vechĭ a patrieĭ şi a strămoşilor ce făcea neguţitorul Hristofor, carele dupre nume (Briganovicĭ) se pare străin şi ambiţios a-şĭ mărita fata cu un boer, nu se înţelese cum s-aŭ putut ca mirele Petre Măzărescu, sosind dela cununie cu mireasa, se lasă să-ĭ fure femeea amantul cel de maĭ înainte, şi

el să i-o încuviinţeze fără vr-o supărare şi scandal, pentru că atuncĭ aŭ descoperit, că acel amant era a luĭ fiŭ natural?... aşa o desnodare a buneĭ educaţiĭ este în contra regulelor dramatice şi maĭ mult în contra moraluluĭ. Pre lîngă acestea, reprezentaţia a suferit şi din graba, cu care ea nu s-a putut bine pregăti.

Piatra din casă a doua oară reprezentată a avut un deplin succes. D. Alexandri a înfăţoşat pe sţenă o tîmplare de cele scoase din viaţa socială, caracterele sunt bine expuse şi înfăţişează un tabloŭ de aviz pentru acele mame care, într-adevăr socotesc fetele lor *Piatră în casă*, de care se cuvine a scăpa cu rizicul fericireĭ lor. Toţĭ actoriĭ aŭ giucat bine; Madama *Sterian* şĭ-aŭ înţeles rolul, Her Franţ a disfătat publicul, dar n-ar trebui să uite une-orĭ că este Doctor. Demoazela *Gabriela* aŭ cîntat bine, deasemenea d-niĭ *Luchian* şi *Nicolaŭ*; reprezentaţia se închee cu un aplauz sunător.

Direcţia a dat trupeĭ un conged de treĭ lunĭ, care sîntem încredinţaţĭ că-l va întrebuinţa în studiul declamatoriŭ şi a rolurilor, ca să poată publicul a se bucura şi a o ura pentru înaintirea arteĭ dramatice.

(*Alb. rom.* No. 39 din 18 Maĭ 1847).

In timpul acesteĭ stagiunĭ reprezentîndu-se de maĭ multe orĭ piesa *Insurăţeiĭ saŭ Ţăraniĭ*, vodevil în două acte, prelucrat după piesa franceză a luĭ Eugène Scribe *La lune de miel*, s-a ivit o discuţie înflăcărată asupra dreptuluĭ de autor al acesteĭ prelucrărĭ, între *E. Filipescu* şi *Mateĭ Millo*. Fie-care din aceştia susţinea că piesa este prelucrată maĭ mult de el, şi ca atare i-se cuvine dreptul de autor cu întăĭetate. Ast-fel fiind găsim diferite articole în *Albina Romînească*, atît din partea luĭ Filipescu cît şi din a luĭ Millo, prin care se discută asupra acesteĭ neînţelegerĭ [1]), care nu a putut lua sfîrşit decît prin o comunicare sub No. 804 a Secretariatuluĭ de Stat a Prinţipatuluĭ Moldoveĭ către Redacţia *Albineĭ Romîneştĭ* pe care o găsim publicată în acea foaie cu No. 32 din 24 Aprilie 1847 în cuprinsul următor:

«Intre Dumnealuĭ comicul Mateĭ Millo şi D. E. Filipesco, urmînd neîmpăcarea dela piesa intitulată *Luna de Miere* şi giucată pe sţenă subt titlu de *Doĭ Insurăţeĭ* saŭ *Ţăraniĭ;* şi cerînd Dumnealuĭ comicul Millo a se numi o comisie literară spre adeverirea celuĭ din doĭ care ar ave dreptate, a numi această piesă prelucrarea sa, la 14 a trecuteĭ lunĭ, s-aŭ făcut cuvenita cercetare; din care s-aŭ văzut că nemulţămirea Dumilorsale, urmează din aceia, că în foaia de prenumeraţie a Dumisale Filipescul pentru tipărirea a cîteva piese, întru care este şi aceasta, nu s-aŭ lămurit de ajuns împrejurarea. De aceia spre încheierea filonichieĭ dintre Dumnealor s-aŭ socotit a se publica prin Foiletonul

1). Vezĭ *Albina Romînească* No. 25 din 30 Mart 1847 şi No. 27 din 6 Aprilie acel an.

Gazeței, că piesa ce Dumnealuĭ Filipescul voește a tipări, este a sa proprie prelucrare, de pe a luĭ Scrib, întitulată *Luna de Miere;* ĭară acea giucată pe sţenă, sub titlu de *Insurățeiĭ* saŭ *Țăraniĭ* este a Dumisale Millo, fiind-că toate cupletele din această piesă, se găsesc făcute de D, Millo, actul al doile este întreg a D-sale precum și cele opt sţene de pe urmă a actuluĭ I-iŭ, ră. mîind din piesa *Luna de Miere,* ce înfăţoșează direcţieĭ Dumnealuĭ Filipescul, cele nouă sţene începătoare actuluĭ I-iŭ, pe care asemene Dumnealuĭ Millo, le-aŭ îndreptat și le-aŭ prefăcut foarte mult în dialogul lor, făcîndu-le și toate cupletele. Această lămurire dar jos iscălitul poftește pe redacţie ca să bine-voiască a o publica prin Foiletonul Gazeteĭ Albineĭ spre obșteasca știinţă.

N. Mavrocordat **Teodor T. Burada**

ÎN VERSURĬ[1]

Să plîng, atîta-mĭ maĭ rămîne,
Și-n versurĭ plînsul să-mĭ încheg,
Căcĭ rînd cu rînd le frîng din suflet
Și-amarul ele-mĭ înţeleg.

Duĭos în lina lor cadenţă,
Tovarășĭ tristuluĭ meŭ dor,
Imĭ îndulcesc singurătatea
Și'n gîndu-mĭ curg mîngîĭetor.

Din zorĭ de zi îmĭ întrupează
Un basm de dragoste senină,
Cum numaĭ visul maĭ dezmĭarda
Și vîntu-n crengĭ de-l maĭ suspină.

Iar din amurg înfiripează
Durerea dulce din trecut,
Ce-atît de sfîntă-mĭ pare astă-zĭ
Și sfînt norocul ce-am avut.

Se-ngîn cu razele de lună,
Cu freamătul din foĭ de plopĭ,
Cu-argintul apelor din codri
Și se prefac ĭarășĭ în stropĭ.

Ce curg așa, potop de lacrimĭ,
De nu-ĭ un chip să le opresc,
C'atît mĭ-a maĭ ramas, doar plînsul
Și-n versurĭ să-l alcătuesc.

Cînd n'oiŭ maĭ fi, le spue plopiĭ
Și vîntul, florilor din crîng,
Iar lună, tu, să-mĭ plîngĭ de milă,
Cînd eŭ n'oiŭ maĭ putea să plîng!

MARIA MAVRODIN

1). Din poeziile *Marieĭ Mavrodin,* foastă studentă a Facult. de Litere de la Universitatea din Iaşĭ, moartă în 1906, în orașul Roman. Prin articolul: *„O Poetă necunoscută“*, publicat în revista *„Frăţia Romînească“* No. 13 din August a. c., D-l Eugeniu Revent face cunoscut talentul acesteĭ scriitoare. Asupra articoluluĭ revenim într'o notă, la sfîrșitul revisteĭ noastre.

COPILA PESCARULUI

Luna taĭnic se arată în adîncurĭ depărtate,
Oglindindu-se, în lacul care 'n ţărmĭ uşor se bate,
Tufărişul scoate-un freamăt, scuturîndu-se de vînt,
Mĭezul nopţiĭ plin de vrajă se coboară pe pămînt.

O căsuţă mohorîtă se ridică lîngă malurĭ,
Două luntri staŭ legate, legănîndu-se pe valurĭ;
Noaptea-ĭ albă lucitoare, cerul scînteĭe'n lumină,
Vîntul somnoros, în freamăt cînd şi cînd încet suspină.

O copilă, ca o umbră a trecut al caseĭ prag,
Dela ţărm desface-o luntre şi se'ndreaptă apoĭ la larg,
Şi încet înaintează tăind apa somnoroasă,
Pe cînd luna argintie spre adîncurĭ se tot lasă.

In singurătatea nopţiĭ, pare-a lacurilor zînă,
Care-alunecă pe unde ce în şoapte se îngînă,
Stelele-ĭ zîmbesc din cerurĭ, se uĭmeşte firea 'ntreagă;
Decît dînsa 'n lumea toată, cine poate fi maĭ dragă?

S'a oprit de la o vreme, întruparea fermecată,
Şi în fundul apeĭ parcă, la lumina luneĭ cată;
Un suspin pĭerdut se 'nalţă din adînc încet, încet,
Aĭurită ea îşĭ duce tremurînd, mîna la pĭept.

Vîntul a 'ncetat să bată, firea 'ntreagă pare mută...
O fantomă se arată, lin pe frunte o sărută,
In văzduh apoĭ dispare ca şi umbra unuĭ vis
Răsărit ca prin minune, din al negureĭ abis.

Indărăt copila vine legănată 'ncet pe valurĭ,
Uşurel din luntre sare, ĭar legînd-o lîngă malurĭ,
Ca o umbră se strecoară, parcă n'a fost niciĭodată
Şi aşa în orĭ-ce noapte, la acelaş ceas, s'arată.

. . . .

Nu de mult, un tînăr mîndru de copilă îndrăgit,
Pe o noapte înstelată, la ĭubita-ĭ a venit,
Şi sub bolta azurie, lîngă lacul fermecat,
Vorbe dulcĭ şĭ-aŭ spus în taĭnă şi cu dor s'aŭ sărutat.

Stelele scînteïe 'n cerurĭ și maĭ multe tot răsar,
Parc' anume ca să vadă pe copila de pescar;
Ea de gîtul luĭ se prinde și-l îneacă 'n sărutărĭ,
Ar voi cu el să zboare în albastre depărtărĭ.

Simt atîta fericire! gura lor rămîne mută....
Care limbă omenească ar fi 'n vorbe maĭ avută,
Dragostea s'o poată spune, cînd ĭ-așa nemărginită?
Numaĭ sufletul vorbește limba luĭ neprihănită.

Dela țărm desface-o luntre, tînărul, și 'n urmă pleacă:
Ea rămîne 'nduĭoșată, doar cu ochiĭ să-l petreacă.
Toată dragostea vieţeĭ și comoara eĭ de dor,
O ducea de lîngă dînsa acum valul călător.

El mereŭ spre ţărm privește, n'ar maĭ vra să se despartă,
Lîngă ea pe vecĭ să fie; dar așa-ĭ menit de soartă,
Ca ĭubirea cea maĭ sfîntă s'aĭbă numaĭ clipe doar
Și seninul eĭ să fie nourat de plîns şĭ-amar.

Ajunsese pe la mijloc, cînd de-odată el tresare,
Luntrea 'n loc se învîrtește și-ĭ luată de vîltoare;
De-ar fi fost vîslaş anume, tot nu maĭ putea să scape,
Intr'o clipă îl înghite cercul rotitor de ape.

Cum în haos prăbușite ar fi fost lumile toate,
Astfel strigătul de groază inima eĭ o străbate;
Inspre unda ucigașă ar fi vrut să se arunce,
In furtuna eĭ de patimĭ, ce n'ar fi făcut atunce?

Lîngă ţărmurĭ leșinase; luna-ĭ mîngîĭe blînd faţa,
Somnul morţeĭ a cuprins-o, căcĭ e rece ca şi ghĭaţa;
De pe cer o stea se stînge coborînd înspre apus,
Plînsul zărilor albastre pentru-acel din lume dus.

Cînd din somnul cel de moarte s'a trezit copila 'n casă,
Simte 'n pĭept ca nicĭodată o durere, c'o apasă;
Vis urît avut-a noaptea, tremurînd încă de spaĭmă,
Ochiĭ eĭ în lacrimĭ cată spre îndurerata-ĭ mamă.

Cu privirea rătăcită, palidă și tremurîndă,
Clipele și le petrece în durere şi osîndă;
Se stîngea văzînd cu ochiĭ... doru-ĭ fără de-alinare...
Şi simţea că fără dînsul, nicĭ un rost pe lume n'are.

Unde-ĭ farmecul vieţeĭ, visurile 'naripate?
Cînd la şoapta luĭ cea dulce, inima eĭ nu maĭ bate
Şi privirea luĭ duĭoasă nu maĭ cată asupra eĭ,
Cerul nu maĭ are stele, soarele-ĭ fără scînteĭ...

In zadar ca'n alte vremurĭ nopţile îl maĭ aşteaptă,
Căcĭ ĭubitul eĭ acuma nicăirĭ nu se arată;
Ar voi de el să 'ntrebe, un gînd negru o 'nfioară,
Lumea-ĭ pare atît de tristă şi doreşte mult să moară.

Cîte lacrimĭ pentru dînsa înecate în amar
N'a vărsat bătrîna'n taĭnă, ce durerĭ pe-un bĭet pescar!
Cînd o văd aşa perdută, sunt cuprinşĭ de-atîta milă...
Şi averea lor pe lume doar e-o singură copilă.

Ea, nădejdea bătrîneţeĭ, bucuria vĭeţiĭ lor,
Sara 'n prag nu-ĭ maĭ aşteaptă; în tăcerea nopţilor
Cîntece nu maĭ răsună, totul pare că-ĭ pustiŭ
Şi durerea lor cea mare, singurĭ numaĭ eĭ o ştiŭ.

. . . .

Intr'o noapte înstelată tot aşa ca altă dată,
Speriaţĭ cătaŭ copila, nicăirĭ nu se arată;
Dar cînd văd întinsul apeĭ, îĭ cuprind fiorĭ de moarte:
O vedenie răsare, rătăcind pe lac departe.

Spre vîltoarea dela mijloc drumul parcă 'ntr'una ţine,
Şi de nu le vine-a crede, totuşĭ văd aşa de bine...
Ca s'o 'ntoarcă dela moarte, cît maĭ este vreme încă,
Aŭ strigat-o de-odată în tăcerea cea adîncă.

S'a trezit din somn copila, şi în spaĭma eĭ cea mare
Cade 'n tremurul de ape şi 'napoĭ nu maĭ apare,
Strigătu-ĭ de deznădejde pĭere'n noapte dus de vînt,
Stelele din cerurĭ cată 'ndurerate spre pămînt.

. . . .

Luna palidă coboară în adîncurĭ depărtate,
Oglindindu-se în lacul care 'n ţărmĭ uşor se bate;
Tufărişul scoate-un freamăt, scuturîndu-se de vînt—,
Mĭezul nopţiĭ plin de taĭne se coboară pre pămînt.

Eugeniu Revent
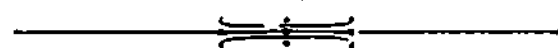
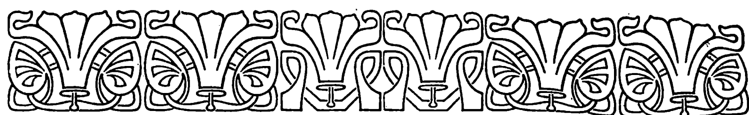

Inscripţiile Sf. Mănăstirĭ Neamţu

XX. *Inscripţia de la cerdacul din muntele Pleşu.*

† «Sava Duhovnic, Inochenti Ieromonah şi Agapi Zugrav «aŭ făcut acest cerdac precum se vede la anul 1852 spre veş- «nică pomenire». (No. 93). Această inscripţie nu este.

«Acest cerdac prea frumos, făcut în vîrful munteluĭ Pleşu în formă de turn, larg, înalt închis, cu ferestĭ, în toate părţile, pentru vedere, cu laiţe.

Cerdacul era împodobit cu Sf. cruce mare de un stînjen de înaltă înfiptă în mijlocul cerdaculuĭ; crucea era cu două feţe; pe pe păreţĭ împrejur era multe icoane marĭ de lemn zugrăvite fiecare prea artistic, de părintele Agapie Duhovnicu, psaltu M-reĭ. Cine din vizitatorĭ se urca la muntele Pleşu găsea o privelişte admirabilă şi distracţie plăcută pentru creştinĭ evlavioşĭ, adăpost la caz de ploae şi de omăt. Cerdacul din muntele Pleşu a costat mulţĭ banĭ, din cauza greutăţeĭ cu care s-aŭ urcat acolo materialul de construcţie. Cerdacul a fost făcut de părinţiĭ din sobor, pe cale particulară. Vizitatoriĭ îl cerceta neuitat.

Cerdacŭl a trăit în vîrful munteluĭ, pe cît a trăit şi ctitoriĭ luĭ; după moartea celuĭ din urmă ctitor, cerdacul s-a distrus de făcătoriĭ de rele, aŭ luat icoanele, şi aŭ stricat cerdacul pentru lemn. Cerdacul era făcut la 1852; la 1887, abea i se maĭ cunoaştea locul, la anul 1900 nu se cunoaştea nimic.

Vandaliĭ modernĭ sunt maĭ meritoşĭ de cît vandaliĭ vechĭ, prin urmare vandalii ceĭ vechĭ, ţipă în gura vandalilor noĭ. (Vezĭ şi inscripţia No. 22). Eŭ scriitorul am fost de multe orĭ la cerdacul din Pleşu, cu mulţĭ musafirĭ notabilĭ...

XXI. *Notă pentru clopotniţa mare a M-reĭ Neamţu.*

«Să se ştie că la anul 1540—41, Alexandru Vodă Cornea cu D-na Ruxanda aŭ zidit cuhnea cu cămărĭ, şi trapezarea cu becĭurĭ sub dînsa şi a înalţat clopotniţa de la pragul ferestrelor celor de jos, în sus.

Fiind zidită pănă acolea de Alexandru cel Bun la 1407, pe gangul cel vechĭ. Aşa fiind lucru, să nu se facă confuzie între aceasta, cu inscripţiile de la N-rile 5 şi 7. (Vezĭ diptica şi isoria M-reĭ şi altele); (Vezĭ şi No. 34 şi nota de la No. 17).

XXII. *Inscripția cerdacului de la muntele Rusu-mare unde a fost ascunsă Sf-ta Icoană cea mare la 1821, cu toate odoarele și documentele M-reĭ Neamțu. (Vezĭ No. 15).*

«Această cruce s-a făcut aice dintru o pricină ca aceasta: «La anul 1821 cînd a fost turciĭ în țara aceasta cu bătălie asu-«pra volintirilor, fiind atuncĭ stareț Arhimandritul Ilarie, a po-«runcit ca să se ascundă odoarele Mănăstireĭ, care pe unde sa «pute. Atuncĭ și această sfîntă Icoană a Maĭceĭ Domnuluĭ, făcă-«toare de minunĭ, care este în strană în mijlocul bisericeĭ celeĭ «marĭ, a fost *ascunsă și îngropată* în acest loc de treĭ părințĭ a-«nume: Neonil Ieromonah, Filip Ieromonah și Sevastian shimo-«nah. Iară acum la anul *1853* trăind Filip care a fost unul din «ceĭ treĭ a socotit de trebuință ca aicĭ unde a fost îngropată Sf. «Icoană, să facă un cerdac spre aducere aminte, și neputînd ca «să-l facă singur, pentru bătrînețe, a pus pe Iona shimonahul «dîndu-ĭ și cele de trebuință; ĭar părintele Iona a făcut acest «cerdac cu oameniĭ Sfințieĭ Sale, fiind năcelnic cĭobotărieĭ».

Maĭ jos

«Această sfîntă cruce este a lui Agapie Monah, ĭar cine va «îndrăzni a lua crucea, saŭ icoana, saŭ scrie ceva mai mult pe «această cruce, să fie ne ertat de Dumnezeŭ 1854».

«Această inscripție este pe fața sfinteĭ crucĭ. Crucea este mare ca de un sînjen, stă în picioare în mijlocul cerdaculuĭ, are două fețe, este de lemn zugrăvită prea frumos și bogat, de însușĭ mîna proprietaruluĭ Agapie Monah, zugrav și psalt.

Alăturea și spre dreapta sfinteĭ crucĭ, este o strană înaltă ca și Sf. Cruce. In această strană este așezată icoana Maĭceĭ Domnuluĭ de mărimea și la felul pictureĭ ca și sfînta Icoană a Maĭceĭ Domnuluĭ din biserica mare, copiată întocmaĭ. Icoana are două fețe: pe fața întăĭ, Maĭca Domnuluĭ cu Domnul Hristos în brațe: pe fața a doua, are în dos zugrăvit, în mare pe sfîntul Ierarh Nicolae.

Pe această icoană jos este inscripția următoare:

«Această sfîntă icoană este a păcătosuluĭ Agapie Monah zu-«grav și psalt, și a făcut-o întru acest cerdac pentru închinăciu-«nea celor ce pentru evlavia Maĭceĭ Domnuluĭ vor veni la acest cer-«dac, ĭar cine va îndrăzni a o lua din acest cerdac să fie ne er-«tat de Dumnezeŭ, de Maĭca Sa și de toțĭ sfințiĭ, până ce o va «întoarce în acest cerdac de unde a și luat-o. 1854, G. Iero-«monah».

Sfînta icoană are de amîndouă părțile cîte două obloane, care se deschid în canaturĭ, cu încuetorĭ, zugrăvite peste tot. Pe păretele de pe dinafară sunt zugrăvițĭ cîte patru sfințĭ pe fiecare oblon. Părintele Agapie zugravul a avut un nepot pe care l-a crescut aicĭ în M-re și l-a învățat cîntărĭ și zugrăvia. Acest nepot este părintele Gavril Rîșcanu, devenit în urmă preot, protosinghel, confesor militar, profesor și scriitor. Acest Rîșcanu cu

moşul săŭ Agapie, aŭ zugrăvit foarte multe icoane de toate mărimele; eĭ amîndoĭ aŭ zugrăvit gratuit toate icoanele de la cerdacul din Pleşu (Vezĭ inscripţia No. 20), de la cerdacul de la bolniţa bătrînilor (Vezĭ inscripţia No. 93) de la cerdacul de la Rusu şi alte multe icoane pe la bisericĭ şi la particularĭ; mie mi-a zugrăvit multişoare din care unele le-am dăruit, altele maĭ maĭ am şi acum.

La anul 1862, Gavril Rîşcanu, învaţă cu mine la seminarul Veniamin la M-rea Socola, atuncĭ l-aŭ făcut preot, şi în vacanţă, a dres stricăciunele pe la icoane; atuncĭ a dres stricăciunele de la muntele Rusu şi s-a iscălit pe icoana Sf-luĭ Neculaĭ: G. Ieromonah.

Cerdacul este făcut chĭar deasupra groapeĭ unde a fost îngropată Sf. Icoană la 1821. Cerdacul este de lemn, pătrat, înfundat pe treĭ laturĭ, cu scărĭ, grilaj şi portiţă pe laturea din faţă, despre răsărit. Aşternut cu duşamele, peste sufit căpriorĭ şi acoperemînt de draniţă. Inlăuntru aŭ fost puse pe păreţĭ şi alte icoane maĭ micĭ, unele de lemn, altele de hîrtie colorată. Canapele împrejur în formă de laiţe. De la 1821 până la 1887, cerdacul de multe orĭ a fost reparat de părinţĭ; obiectele lipsesc că le ĭaŭ vandaliĭ modernĭ. Inainte închinătoriĭ puneaŭ la icoană: lumînărĭ, tămîe, smirnă şi banĭ în pitacĭ de tot felul.

«Maĭ *în taĭne* se găsea cîte un căuş de pitacĭ, acum rar cînd se găseşte doĭ treĭ pitacĭ. Două toace cu ciocane daŭ de lucru la visitatorĭ.

Puţin maĭ la vale în muchie se cunoaşte groapa în care a fost îngropate în balercĭ odoarele şi documentele M-reĭ la 1821. Groapa nu este mare are un buchet de 11 copacĭ, crescuţĭ tufă la un loc în groapă: copaciĭ sunt groşĭ ca cofa; înălţimea variază ca şi grosimea.

Tot aicĭ la acest cerdac s-a nevoit pusnicul *Gordie Rusu* cam între aniĭ aproximativ 1850 la 1870 X. încoace.

El, Gordie, trăĭa aicĭ gol cu pĭelea, ĭarna şi vara, mînca cojĭ de pitan muete în pîrăŭ fără altă udătură.

Avea un *balahon* (cămeşoĭ lung, larg, gros) de şeac, rupt; îl ţinea aninat într-un brad. El umbla gol prin pădure, citind la psaltire rusească. Ştia carte multişoară, era deştept, uscat ca un ţîr. Eŭ cînd veneam în vacanţă de la Seminar, mă duceam la dînsul, ştiam taĭna de a-l surprinde la culcuşul luĭ din cîţĭ-va brădînĭ uscaţĭ, rezemaţĭ de altul maĭ mare, mă puneam la sfat cu el, îĭ *dregeam* înşirăte mărgărinte. El mă vrăjea din psaltire, îmĭ gîcea norocul, drumurile, dragostele, mă proorocea, orĭ ce dar ĭ-aşĭ fi dat, el îl lua de la mine şi îl da altuĭa. Altă dată prin surprindere îĭ duceam cucoane să le vrăjească în psaltire, şi le vrăjea. Gordie, în felul luĭ era un aschet mare.

Cel maĭ aspru ger şi vînt nu-l curma de la citit. Două-zecĭ de anĭ l-am cunoscut eŭ. Cu toată abnegaţia luĭ, a murit pe drumurĭ ispitit de cel răŭ, şi ĭată cum: potera a prins talharĭ ascunşĭ

în podul cerdacului, la Tribunal la Piatra, hoții ca să scape aŭ pîrît pe pustnic, care adus la judecată, s-a găsit nevinovat. Hoții s-au condamnat; Gordie fiind prea bătrîn și uscat de post, a murit în Piatra.

La 1894 Iulie 23, s-a reparat cerdacul, s-a pus punți peste pîrăŭ de la cerdac și cruce în gura pîrăului, ca să arăte drumul la cerdac; toate s-a făcut de bătrînul monah Gherman Cernescu; atuncĭ era în M-rea Neamțu, acum este pusnic la procov. Crucea din gura pîrăuluĭ este de lemn zugrăvită, arată drumul, anul și luna.

Părintele Agapie Duhovnic, zugrav și psalt, toată viața luĭ făcea icoane și le da de pomană orĭ-cuĭ îĭ eșea înainte.

«Probă: cerdacurile, bolnițele, bisericile, particularii. Acest bătrîn, învățat, cărturar și zugrav ales a murit la 3 Decemvrie 1866. Iară nepotul luĭ părintele Gavril Rîșcanu a murit în Dobrogia la Tulcea cam pe la 1877 X, după ce s-a avansat Arhimandrit Profesor la seminarul central din Bucureștĭ, scriitor la jurnalul Bis. ort. Rom. Eŭ Narcis ĭ-am fost coleg de școală și de M-re.

XXIII. *Inscripția Sfinteĭ Icoane a Maĭceĭ Domnuluĭ îmbrăcată cu argint, pusă la proscomedie în biserica mare, sus deasupra sfintelor:*

† «S-a afierosit această sfîntă Icoană, Prea cuviosuluĭ Arhi-«mandrit și stareț a sfinteĭ Mănăstirĭ Neamțu și Secu. Pe care «din vreme în vreme îl va învrednici sfînta pronie, ca să se ție «la acest loc, ea să ne pomenească pururea întru sfintele sale «rugăciunĭ.

«Aceste maĭ jos însemnate: Pomenește Doamne pe robiĭ «tăĭ Gheorghie și soția Maria cu tot neamul lor. Și le ĭartă toate «păcatele, și-ĭ învrednicește pocăințeĭ cereșteĭ tale împărățiĭ. «Amin...

«Părinte Arhimandrite!... Noĭ păcătoșiĭ și nevredniciĭ și cu «mare rîvnă și credință am hărăzit Sf. locaș, avînd nădejde de «milostivirea luĭ Dumnezeŭ ca prin rugăciunele sfinților părințĭ, «ce se săvîrșesc pentru noĭ la sfîntul jertfelnic a acestuĭ sfînt «Locaș, să ne erte păcatele. Să caute în condică la fila 62, și a-«cele ce se cuprind acolo pentru noĭ, să se urmeze pănă la sfîr-«șitul vremeĭ, Ochĭul aceluĭ pre Inalt privește prntru săvîrșirea «acestora».

Sus pe argint în umărul drept are anul 1833 cînd s-a îmbrăcat Sf-ta Icoană cu argint. Zugrăveala însă se arată cu mult maĭ veche. Atuncĭ s-a dat M-reĭ 10.000 leĭ cu testamentul din 1833 și s-a trecut în pomelnic spre urmare. Stareț Demotian. (Vezĭ testamentul la mine Narcis).

XXIV. *Inscripţia de pe sfînta Icoană a Maĭceĭ Domnuluĭ cea mare, cu 3 mîĭnĭ din Altar de lîngă proscomedie din biserica mare.*

«Originalul acestuĭ sfînt şi Dumnezeesc chip, este în Mănăstirea Hilindariŭ din sfîntul Munte Athos. Iar acesta de aicĭ este o copie şi are o inscripţie: jumătate rusească şi jumătate romînă, prefăcută cu mulţĭ anĭ în urmă; ĭată inscripţia:

† «Această sfîntă Icoană s-a zugrăvit din noŭ, *afară de «chipurĭ*, în vremea Prea Cŭviosuluĭ Arhimandrit şi Stareţ Chir «Timofteĭ. Anul 1866 Maĭ 10» (de Agapie zugravu).

La anul 1866 Maĭ 10, părintele Agapie a reparat puţin zugrăveala pe Icoană, în cîte-va locurĭ, pe unde fusese roase de vechime. Chipurile aŭ rămas intacte ne atinse. La această reparaţie se raportează inscripţia de maĭ sus. Icoana este foarte veche, adusă copie de la M-rea Hilindariŭ de la sfîntul Munte Athos.

Maĭca Domnuluĭ are treĭ mîĭnĭ; iată istoria eĭ:

Maĭca Domnuluĭ are pe Domnul Hristos pe mîna dreaptă.., La anul 735, Califul de Damasc a tăĭat mîna dreaptă a sfîntuluĭ Ioan Damaschin. Maĭca Domnuluĭ a tămăduit mîna tăĭată. Sf-tul Ioan spre recunoştinţă a făcut o mînă şi spre aducere aminte de această mare minune, a pus mîna făcută la Maĭca Domnuluĭ.

Aceasta este mîna a treĭa; de aceea sfînta icoană are treĭ mînĭ. Icoana este mare lucrată cu arăbescurĭ vechĭ; este făcătoare de minunĭ, arde candela ne stîns. Este foarte venerată, se scoate la toate slujbele de litanie, şi la calamită-ţĭ publice. Această sfîntă icoană, ţine locul Maĭceĭ Domnuluĭ din strană.

XXV. *Inscripţia de pe icoana Maĭceĭ Domnuluĭ îmbrăcată peste tot cu argint, de la familia Fasolă din Tîrgul-Neamţ dăruită Mănăstireĭ. Este în Altar tot lîngă Maĭca Domnuluĭ cea cu treĭ mîĭnĭ.*

† «Icoana Prea Sfinteĭ Născătoareĭ de Dumnezeŭ este foarte «veche. 1853 Iunie 18». Anul cînd s-a îmbracat. Icoana este maĭ veche.

Are pe Domnul înainte răstignit.

XXVI. *Notă pentru Evanghelia cea mare:*

La anul 7267—1759 s-a tipărit în Ruseşte Evanghelia cea mare din sfînta M-re Neamţu.

«Logofătul Dumitrachi Sturza, a ferecat-o la 1818, cu argint, aur, finifturĭ şi pietre scumpe. Arta şi bogăţia corespunde cu mărimea eĭ. Este o carte groasă, lată şi lungă pe hîrtie groasă de o mărime extra-ordinară. Cel maĭ voĭnic bărbat o poate purta. La slujbă în biserică o poartă doĭ diaconĭ la braţ. Cartea n-are inscripţie saŭ vre-o notă. Poarta este tipărită în ruseşte în care se arată autorităţile statuluĭ Rosian, cînd s-a tipărit Eŭ Narcis,

am auzit de la bătrînĭ că această Evanghelie, a dăruit-o M-reĭ Neamțu Impărăteasa Ecaterina II-a Alexievna; ĭară familia Sturza și Paladi, a cheltuit o mie de galbenĭ cu îmbrăcămintea eĭ.

Mărimea, îmbrăcămintea și eleganța sunt fără părechе și fără comparație în Romînia. Nu se poate ridica în Amvon; analogul eĭ este de o mărime colosală și numaĭ pentru slujba eĭ. Se scoate de două orĭ pe an la Paștĭ și maĭ rar la Crăciun. Ca obiect sacru, bisericesc nu este altul în Romînia. (Pomelnicul cel mare fila 177). (Vezĭ și No. 60 și 61).

XXVII. *Notă la Evanghelia luĭ Chiril.*

La anul 7326—1818, schimonahul Chiril din Sf. M-re Secul (Chiril este originar din M-rea Agapia din deal, pe urmă strămutat în Secul). In vremea Stariților Silvestru și Ilarie a scris viața stereţuluĭ Paisie tiparni prea bine la 1817, tipărită. A scris și două Evangheliĭ, una la Secul și una la Agapia. A scris tiparnic o Evanghelie, pentru a ceti stîlpiĭ în săptămîna sfintelor patimĭ: Lunĭ, Marţĭ și Mercurĭ după regula din M-rele soborniceștĭ. Această Evanghelie mare de o mie patru paginĭ, are o scrisoare tiparnică și modernă de calitate și curățenie ne obișnuite. Cel maĭ curat tipar bisericesc, nu poate avea atîta curățenie. Această carte se recomandă pentru exactitate și curățenie. Icoanele pe la începutul Evangheliștilor sunt desemnate și colorate bine.

Evanghelia este legată cu piele aurită. Materia este scrisă în ordinea uneĭ biografiĭ după șirul faptelor.

Este cel maĭ corect testament din cîte se află de acest fel în Romînia. A maĭ scris și alte două exemplare de Evangheliĭ, una la M-rea Secul la 1810 și alta pentru M-rea Agapia, tot pentru acest scop.

XXVIII. *Inscripția de pe clopotul cel vechiŭ ctitoresc din anul 1393.*

† «Cu voea tatăluĭ, cu ajutorul fiuluĭ și cu săvîrșirea sfîn-«tuluĭ Duh. Ion Ștefan Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn «țăreĭ Moldoveĭ, Fiul luĭ Bogdan Voevod, *a făcut acest clopot «Mănăstireĭ de la Namț*, unde este hram slăvita înalțare a Dom-«nuluĭ Dumnezeŭ și Mîntuitoruluĭ nostru Isus Hristos, prin E-«gumenul Chir popa Pimen. Anul 6901 Luna Septemvrie 12». «(1393).

«Inscripția este în limba slavonă; noĭ am tradus-o în Romînește. (Vezĭ-o și slavonește copiată la tom. I pag. 3-a din dos, copiată de Andronic). Această inscripție a dat gîlceavă învățaților: uniĭ susțin că această inscripție este a luĭ Ștefan Vodă cel Mare, de oare-ce are pe: «fiul luĭ Bogdan». Bătrîniĭ ceĭ vechĭ, susțin că inscripția este a luĭ Ștefan cel vechĭ de la 1393 și acela a fost fiul luĭ Bogdan, și a avut Egumen pe popa Pimen, și alt Pimen nu este în timpul luĭ Ștefan cel Mare.

XXIX. *Inscripţia de la Eclesierhia veche din aniĭ 1549.*

† «Cu voea tatăluĭ cu ajutorul fiuluĭ şi săvîrşirea Sf-luĭ «Duh. Iată eŭ smeritul Theodosie Episcop al sfinteĭ Episcopiĭ «de la Rădăuţĭ, bine am socotit şi am făcut această Clisierniţă «în zilele bine-credinciosuluĭ Domnuluĭ nostru Ion Ilieş, fiul luĭ «Petru Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ, domnitor Ţăreĭ Moldoveĭ, în anul 7057 Iunie 7» (1549).

«Inscripţia este în limba sîrbească, piatra are florĭ şi cruce, jumătate s-a pierdut şi jumătate se păstrează sub zidul bisericeĭ marĭ în partea despre amează zi; era peatra întreagă cînd s-a copiat aicĭ maĭ sus. Peatra este răsturnată cu inscripţia în jos.

30). Inscripţia dela Izvorul Maiciĭ Domnuluĭ dela pogorul de sub Branişte:

†«Precum doreşte cerbul de izvoarele apelor, aşa doreşte «sufletul meŭ spre tine Dumnezeule toţĭ cariĭ privițĭ cu inima «şi cu sufletul, vă umiliţĭ şi pre Dumnezeŭ lăudaţi-l şi pe dînsul «il rugaţĭ, pentru ceĭ ce la acest lucru aŭ săvîrşit spre a lor veş- «nică pomenire; şi la Dumnezeu miluire. Toţĭ carĭ voim a ne «mîntui, să facem lucru a se pomeni. Banĭ drepţĭ a cheltui şi «cu trupul a se osteni. Şi rog pe toţĭ pe părinţĭ şi pe fraţĭ ca «după al meŭ sfîrşit să nu fie acest lucru părăsit. Căcĭ carele «va voi, şi va tocmi, dar şi mila dela Dumnezeŭ va dobîndi, că «scris este: că cel ce va adăpa cu un pahar de apă rece, plata «luĭ nu-ĭ se va trece; ci va lua cel de pe urmă ca şi cel din- «tăĭ, că la Dumnezeŭ toate sunt cu putinţă.

«Această ciuşme s'a făcut la anul 1834, Septembrie 20. De «Ieromonahul Isihie, de Ierodiaconul Gheorghie, Ieromonahul «Ghervasie. Iară acum la anul 1842 August 20, s-aŭ prefăcut de «isnoavă de piatră, cu toată cheltuĭala şi osteneala Ierodiaconu- «luĭ Gheorghe, spre veşnica pomenirea lor şi a tot neamu lor».

Această cĭuşme este la Branişte—sub—pogorul cel mare, din vechime drumul era pe la podu luĭ *Fodor* la pogoru mic, la coverca veche. Drumu pe la pogoru mare era numaĭ pentru ceĭ ce mergeaŭ la grajdurĭ, la Carpăn, la M-rea Secu, la Domesnicu, la Pipirig şi pe alte părţĭ spre munţĭ. (Vezĭ inscripţia No. 70). Drumu era vechiŭ şi mic numaĭ pentru partea de apus. Asemenea şi cĭuşmeaua era veche, mică de lemn şi numaĭ pentru personalul dela grajdurĭ, dela trepezerĭ dela satul Fagiĭ, se întreţine de Călugărĭ.

La anul 1805, s-a săpat dealu, s-a făcut pod de piatră zis: podu Victor, drumu s-a lărgit la 1834. Iar la anul 1837, părinţiĭ Isihie Stamati, Ghervasie cĭuşmegiŭ—meşter de profesie cu baniĭ luĭ Ierodiaconuluĭ Gheorghe Abageriu dela Schitu Vovidenia aŭ făcut o cĭuşme de lemn la pogor, cu alte vorbe aŭ înoit cĭuşmeaua veche. Iară la anul 1842, Ierodiaconul Gheorghe

Abageriŭ dela Vovidenia cu cheltuĭala luĭ—aŭ făcut din noŭ de piatra mare—Cĭușmeaua—i-aŭ pus icoană—Izvorul Maiciĭ Domnuluĭ—lăiţĭ pe două laturĭ, zid afară de strajă,—asigurarea izvoruluĭ..... și de atuncĭ încoace trăește cu reparaţia M-riĭ și se zice de toţĭ izvorul Maiciĭ Domnuluĭ—Vara este foarte vizitată de drumeţĭ și de escursioniștĭ. La podu Victor, la drumu vechiŭ şi la drumu înoit sunt maĭ mulţĭ ctitorĭ (vezĭ Inscripţia No. 70, 69 și pomelnicul cel mare fila 226 și 231 și altele ce maĭ știŭ eŭ).

De cînd s-a făcut podu Victor, şi drumul săpat, de atuncĭ umblă şleahul şi șușeaua pe aicea și s-a părăsit drumu vechiŭ. Tot de pe atuncĭ dacă nu și din vechime—drumu mare zis şleah umbla dela cĭușme la M-re în formă de arc spre șesu Nemţișor—pe lîngă Otac—pe unde și acum i-se cunosc urmele. De cînd s-a făcut șosea de piatră și Canton dela 1865 încoace de atuncĭ umblă șoseaua și s-a părăsit șleahul vechiŭ pentru călătoria mare. Cînd adunam fînu vara boerĭ și călugăriĭ pe la Iulie—atuncea—toţĭ mergeam de zburdăcĭune la cĭușme, la ĭaz, la prisacă, și pe aĭurea.

31. Inscripţia clopotuluĭ celuĭ mare.

†«Acest clopot este din materialul clopotuluĭ Episcopuluĭ «Ionichie de Roman. Topit la incendiul întîmplat acesteĭ Sfinte «Mînăstirĭ Neamţul în anul 1862, maĭ adăugîndu-se și alt mate«rial cu cheltuĭala a maĭ multor făcătorĭ de bine. In vremea Prea «Inălţatuluĭ Domn Carol I, și a Prea-Sfinţituluĭ Iosif Mi«tropolit Moldoveĭ și Suceveĭ, prin osîrdia Arhimandrituluĭ și «Stareţ Timofteĭ la anul 1875 Septembrie 15 și lucrat de Vasile «Fogaraș clopotar în Pătrăuţiĭ Suceviĭ în Bucovina, chĭar aicea «în Mînăstire, de un maistru adus din Pătrăuţiĭ Suceviĭ din Bu«covina».

Acest clopot a fost de maĭ înainte dela anul *1755*, [1]) turnat din fabrica din Leov în greutate de 1800 de ocă (precum se arată despre dînsul la fila 13 din Sinodie pag. 21). Iară acum după marele incendiŭ întîmplat acesteĭ Mînăstirĭ la anul 1862, Noembrie 25, s-a topit și acesta de tot, după care întîmplare adunîndu-se materialul rămas dintr-însul și maĭ adăugîndu-se și altul, cu cheltuĭala a maĭ multor ĭubitorĭ de Dumnezeŭ creștinĭ, atît părinţĭ Călugărĭ cît și Mirenĭ, a doua oară s-a turnat acum chĭar în cuprinsul Mînăstiriĭ. Acest clopot maĭ mărindu-se cu materialul adăugit ce s-a zis are o greutate acum de *2500* de ocă, și prin activitatea și cunoștinţele sfinţieĭ sale Ieromonahuluĭ *Gavriil Manolie, calfă de stoler* la anul 1877, genari 3, s-aŭ rădicat sus în clopotniţă—băgîndu-l pe fereastra clopotniţiĭ ce este în faţa ușiĭ bisericiĭ Sfîntuluĭ Gheorghie, așezîndu-l tot în această lună în 4 zile sus în scaunul luĭ.

---

1). Alţiĭ spun anul *1750*,—ceĭa ce nu este adevărat.

Clopotu s-a vărsat în două rîndurĭ pînă s-a reuşit ast-fel cum este acum. Turnătoria a fost: 1 la Ştefan Pusnicu lîngă chilia luĭ Vavila Ciotarcă, 2 la izvorul Maicii Domnuluĭ de dinsus la grădina Cămăriĭ, chiar cum intri în poarta grădiniĭ, lîngă zaplaz spre dreapta, a fost groapa, cuptorul şi şura cu uneltele. Control şi executor a fost însuşĭ bătrînul Stareţ Timofteiŭ Ionescu. Luĭ se datoreşte armonia sunetuluĭ la acest clopot care în privinţa sunetuluĭ n-are pereche nicĭ în muzica celorlante.

Am copiat această notă chiar depe originalul făcut atuncĭ, scris cu slove marĭ bisericeştĭ cu slove negre, anul, iniţialele şi numele propriĭ scrise cu cerneală roşie. (Originalul este la mine Narcis).

Să se ştie că Arhimandritul Timofteĭ, este şi Stareţ şi ctitor mare Mănăstiriĭ Neamţ şi Mănăstirilor nemţene.

Inscripţia care înconjoară clopotul împrejur este copiată maĭ sus; ĭară originalul este la mine scris peste tot cu slove roşiĭ. Să se maĭ ştie că clopotele cele vechĭ ale M-riĭ care aŭ fost făcute de ctitoriĭ ceĭ vechĭ, toate s-aŭ prefăcut cu vremea..... Clopotele cele topite la 1862 eraŭ relativ vechĭ, ĭară cele de acum sunt relativ nouă. Dintre toate clopotele cele vechĭ numaĭ clopotul cel mic dela cetatea Neamţuluĭ cu care chema plăeşĭ la gardă, aŭ scăpat din focul dela 1862—şi este şi acum de se trage noaptea la Utrine *Deşteptătorul*. Acum combinaţia este de 9 clopote marĭ cu micĭ (Istor. M-riĭ Neamţ t. I, 129).

31. *Policandru cel mare.*

Mihail Ghiţescu din Folticenĭ a făcut policandru cel mare din Biserica mare din Mănăstirea Neamţ de *265* ocă de alamă a 4 leĭ oca, total 1060 leĭ, lucrat de jidovul Moise Strul la 1889, Martie 1. policandru are 4 rîndurĭ cîte 8 fofeze, total 32 fofeze.

Iată şi înscripţia luĭ:

†«Făcut-s-a acast policandru pentru S-tă M-re Neamţ da «Domnul Mihail Ghiţescu cu cheltuĭala sa în anul 1889 lune «Fevruarie».

Să se ştie că înainte de arderea M-riĭ, şi înainte de acest policandru noŭ—a fost alt policandru maĭ mare tot de alamă amestecată cu aur cu 5 rîndurĭ de fofeze, cîte 8 fofeze la rînd, total 40 fofeze, lucrat la Liov, cu plata Episcopuluĭ Ionichie Episcop de Roman. Acum acest policandru vechiŭ din anul *1755* este desfăcut şi pus să se păstreze ca o ctitorie veche în camera dela Adormire.

Tot D. Ghiţescu a făcut şi strana de fer aurită din mijlocul bisericiĭ unde şede Maica Domnuluĭ tot la acest an 1889. Policandru şi strana sunt lucrărĭ moderne de sistem nemţesc. (No. 40).

32. *Inscripția de la spitalul din bolnița bătrînilor:*

† «Reparația la patru odăĭ și cu această sală și cu toate o-«biectele aflătoare în ele, care vor și purta literele I. E. (Irimia-«Eni) sunt făcute cu baniĭ Cuvioșieĭ Sale monahul Irimia Eni, «fost Iconom acesteĭ Mănăstiriĭ prin osteneala și direcția monahu-«luĭ Isaiea Persiceanu, Anul 1863 luna Decemvrie 24. Costul to-«tal este de 350 galbenĭ».

Acest titor monahul Irimia Eni a murit la 1 Martie 1889. Mercurĭ a doua săptămînă din postul mare în etate de 93 anĭ. Lăudat bătrîn!

Tot el a făcut și putru ciușmele în mănăstire. A contribuit și la școala publică din Tîrgu-Neamțu, cînd s-a făcut spitalul și altele. (Vezĭ și Inscripția No. 33).

33. *Altă inscripție tot la spital și tot relativ la cea de maĭ sus No. 32:*

† «Reparația acesteĭ sale cu patru odăĭ, cu facerea din noŭ «a zece crivate, cu o mașină de fiert bucate și osebite lucrurĭ «maĭ micĭ, toate de fier, bine lucrate și mobilate, precum și un «număr de 45 de vase de costorĭ, de aramă și de alamă, (1) cu «toate celelalte obiecte aflătoare în aceste apartamente sunt fă-«cute cu baniĭ Cuvioșieĭ Sale Monahuluĭ Irimia Eni, fost Iconom «la acestă sfîntă Mănăstire (Neamțu), prin osteneala monahuluĭ «Isaiea Persiceanu, în al treilea an al stăreţieĭ Cuvioșieĭ Sale Ar-«himandritul Timofteĭ. Anul 1863, Decemvrie 24 Costul total «este de 12,000 leĭ».

1) S-a publicat în Monitorul Oficial No. 29 din 1864 Fevruarie 6. I se face mulțămire la 1864 Fevruarie 4, cu No. 723, de Inspectorul general Davila și Dr. Lozonschi cu No. 5 din 16 Fevruarie 1864. (Vezĭ șĭ No. 32).

Tot acolo la spital în sala din urmă s-a făcut cu baniĭ stareţuluĭ Gherasim Miron alte două secțiĭ de spital foarte sistematice și foarte comode. Inscripția acestor secțiĭ este pe păretele săleĭ a doua. Citește la No. 55.

Starețul Gherasim Miron și Irimiea Eni aŭ fost la zilele noastre doĭ călugărĭ de care nu va avea Mănăstirea Neamțu degrabă, maĭ cu seamă față de ușurătatea tineritului actual.

Arhiereul Narcis Crețulescu

Reviste noue.

Arta Romînă, revistă (pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură, sub direcţiunea d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ, (abonamentul 6 leĭ pe an).

Romănia Nouă, revistă lunară, sub direcţiunea d-luĭ *I. G. Calomeri*, abonament 10 leĭ anual, str. Episcopieĭ 3. Bucureştĭ.

Indrumarea, revistă pentru politică, literatură, ştiinţă, apare odată pe lună. Redacţia şi administraţia, Iaşĭ, str. Stefan cel Mare 9 ; abonamentul 5 leĭ pe an.

Frăţia romănească, revistă culturală şi politică, naţionalist-democrată, sub direcţia unuĭ comitet, Iaşĭ, str. Alexandri ; abonament 6 leĭ pe an.

Rumana esperantisto, organ al societăţiĭ esperantiste romîne. Bucureştĭ, str. I. C. Brătianu No. 5: abon. 4 leĭ pe an, ca membru în societate 6 leĭ pe an.

Viitorul Social, revistă lunară. Directorĭ: Dr. C. Racovski, George Grigorovicĭ şi M. G. Bujor; administrator Ioan Sion, str. Sft. Teodor 31, Iaşĭ, abon. 10 leĭ.

Revista din Iaşĭ. Director *Ilie Bărbulescu*, abon. 10 leĭ.

Familia Romînă, revistă săptămînală ilustrată. Proprietar-editor Lucian Bolcaş, Budapesta II, strada Csáky, 23. Abonament 10 coroane şi 12 leĭ pentru Romania.

Biblioteca Modernă. Director Vasile Alexandrescu, Bucureştĭ str. Biserica Eniĭ 7. Abonamentul 10 leĭ, ediţia de lux 20 leĭ.

Revista absolvenţilor şcoalelor comerciale, str. Palat No. 1, Iaşĭ, abonament 6 leĭ pe an.

Sportul, publicaţiune lunară a societăţiĭ sportive. Calea Victorieĭ 41 Bucureştĭ. Exemplarul 50 banĭ.

ANUNCIURI

Medalia comemorativă, bătută cu ocazia împlinireĭ a 30 de anĭ de la luarea Griviţeĭ şi eliberarea Bulgarieĭ, 30 August 1877—1907.

Comitetul de iniţiativă:

Preşedinte: A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Academieĭ; *membri:* General P. Botez, T. T. Burada, Lt. Col. G. Tereuzescu, Lt. Colonel Alex. I. Jippa, C. N. Paraschivescu, Lt. Col. în garda civică, Maior Al. Cujbă, Căp. K. P. Cernea, Căpitan Flexi, Căpitan Dumănescu, A. D. Atanasiu.

(Medaliile se găsesc la toate librăriile din ţară. Depozit general la Librăria „Autoriĭ Romînĭ" Iaşĭ).

LUPTA PENTRU VIAŢA

REVISTĂ SOCIOLOGICĂ şi LITERARĂ ILUSTRATĂ

redactată de N. A. BOGDAN

Au apărut două volume complecte pe aniĭ 1903—1905, conţinînd 450 paginĭ, cu peste 200 articole, studiĭ sociologice şi de economie naţională, nuvele, piese teatrale, poveştĭ, schiţe istorice, documente, versurĭ, amintirĭ din teatru, anecdote, etc. *Peste 100 Ilustraţiĭ.* Preţul ambelor volume *5 lei,* franco. Un singur volum *2 lei 50,* franco.

A se adresa d-lui **N. A. BOGDAN** *str. Albineţ No. 2 — Iaşĭ.*

IAŞI

Tipografia „Progresul" A. Grünberg Str. Stefan cel Mare 9.

1908

ANUL XIX. Oct.-Noem. 1908 No. 9—10

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

APARE ODATA PE LUNA

CUPRINSUL:

Pentru orice priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ.

ABONAMENTUL 12 LEI PE AN

1908

ARHIVA

Organul Societăţiĭ Ştiinţifice şi Literare din Iaşi

ABONAMENTUL:

Ediţia de extra lux: 20 lei.
Ediţia de lux 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ
Ediţie de popularizare 10 leĭ — 1 număr 85 banĭ.

Domniĭ abonaţĭ, spre a nu ne expune la corespondenţe şi cheltuelĭ, sînt cu stăruinţă rugaţĭ să bine-voĭască a trimite abonamentul la Revistă, pe adresa administraţieĭ, str. Hotin No, 2, Iaşĭ.

Toate ziarele şi revistele care reproduc diferite articole din „Arhiva" sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

Bibliografiĭ

Caton Theodorian. — Sîngele Solovenilor, Minerva, Bucureştĭ, 1908, 1 vol. 250 pag. Pr. 1 leu 50 b.
N. Rădulescu-Niger. Jertfa, roman, în „Biblioteca Universală" A, I. Niţeanu, Bucureştĭ, 1908, 1 vol. 212 pag. Preţul 75 banĭ.
Petre Danilescu. In drumul pacatelor, în „Biblioteca folcloristică, Craĭova, 1908. Prəţul 25 banĭ.
Titu Maiorescu. Critice 1866—1907, ediţie complectă, vol. II, Minerva, Bucureştĭ 1908, 1 vol. 228 pag. Preţul 1 leŭ 50 b.
Dionisie Olinescu. Rămăşiţe traco-dace. Cernăuţĭ 1908, Societatea tipografică Bucovineană.

Marele institut de arte grafice „Minerva" din Bucureştĭ, pe lîngă multe publicaţiĭ ce le dă la lumină, a scos «Biblioteca Minerveĭ» de popularizare a *30 banĭ* volumul. Din aceasta a publicat:

No. 1. *Mihail Sadoveanu*. Duduĭa Margareta.
» 2. *Leonid Andreĭew*. Guvernatorul, nuvelă trad. de C. Sandu-Aldea.
» 3. *Leonid Andreĭew*. Nuvele, traduse de C. Sandu-Aldea.
» 4. *Prosper Mérimée*. Carmen, povestire tradusă de Radu Baltag.
» 5. *Mihail Eminescu*. Proza literară, cu o întroducere de Ioan Scurtu.
» 6. *T. Robeanu*. (Dr. George Popovicĭ) Poeziĭ Postume, cu o prefaţă de N. Iorga.
» 7. *Alphonse Daudet*. Scrisorĭ din moara mea, traduse de N. Pandelea.
» 8. *Toader Vârnav*. Istoria vieţiĭ mele.
» 9. *Ioan Slavicĭ*. Spiru Călin.

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

Anul XIX. Sept. — Octomv. 1908 No. 9—10.

Statua luĭ Cuza-Vodă

Duminică 3 Septemvrie d-l Primar al Iaşuluĭ Nicolae Gane, a convocat în localul Primărieĭ pe membriĭ Comit. Statueĭ luĭ Cuza-Vodă. In invitaţie se putea ceti că scopul convocăreĭ era «de a se desemna, locul unde urmează a fi ridicată statua mareluĭ domnitor». Convocarea Primaruluĭ era motivată de o adresă a d-luĭ Preşedinte al Comitetuluĭ, Grigore Ghica-Deleni, care spunea Primaruluĭ că fondurile pentru înălţarea monumentuluĭ fiind adunate, roagă pe Primar să binevoĭască a depune deliberăreĭ Consiliuluĭ Comunal autorizarea ca acel monument să fie rîdicat în Piaţa Unireĭ, singurul loc potrivit pentru a consfinţi memoria celuĭ maĭ mare romîn din timpurile maĭ noŭă.

Observăm, asupra acesteĭ adrese a d-luĭ Preşedinte al Comitetuluĭ că ea a fost făcută de D-sa fără o înţelegere prealabilă şi fără nicĭ un vot al Comitetuluĭ şi că ea este pripită de oarece pînă acuma nu s'aŭ adunat decît aproape 70 miĭ leĭ, sumă neîndestulătoare pentru ridicarea unuĭ monument. Vom vedea maĭla vale urmările acesteĭ procedărĭ pentru propriea-ĭ răspundere a d-luĭ Preşedinte al Comitetuluĭ.

Şedinţa deschizîndu-se în localul Primărieĭ de către d-l Primar înaintea unuĭ număr de membri în-

destul de mare, d-l N. Gane începu prin a spune că după o scrisoare primită dela d-l I. Brătianu, Ministru de Interne, ştie că guvernul are de gînd a rîdica în Iaşĭ, în Piaţa Unireĭ un mare monument comemorativ al unireĭ Moldoveĭ cu Muntenia, în care monument vor fi reprezentaţĭ toţĭ bărbaţiĭ ce aŭ pus piatra fundamentală a Statuluĭ romîn, şi în care bine-înţes că şi Cuza-Vodă îşĭ va avea locul săŭ de onoare.

Dl. Gane a citit chĭar scrisoarea Ministruluĭ de Interne. In puterea acesteĭ promisiunĭ d-l Gane crede că statua pe care Comitetul vrea s'o rîdice în Iaşĭ nu maĭ poate fi aşezată în Piaţa Unireĭ. Că d-sa s-a gîndit mult unde să-ĭ găsească un loc; că s-a gîndit întăĭ la rotunda din alea luĭ Ghica-Vodă; dar că i s-a părut prea departe. Ar maĭ fi loc piaţa dinaintea universităţeĭ cea fundată de Cuza-Vodă, dar acea piaţă e prea mică. Că ar fi locul din capătul de jos al străzeĭ Carol, proprietatea d-luĭ A. C. Cuza; dar că desigur după d-sa locul cel maĭ minunat p. eternizarea figureĭ mareluĭ domnitor ar fi acel care vine în faţa căzărmeĭ la Copou, imediat după bariera oraşuluĭ. D-l Ganea luase chĭar măsura de a pune pe arhitectul comuneĭ să facă un plan al viitoareĭ aşezărĭ a monumentuluĭ, insistînd mult asupra ceruluĭ liber ce s-ar lăsa între cele doŭă umbrare de arborĭ de pe lăturĭ pentru ca Statua să se profileze pe albastrul ceruluĭ pe care relieful eĭ s-ar desface mult maĭ bine decît pe fundul unor arborĭ saŭ pe fundul unor case.

Această propunere a pus în adîncă uĭmire pe toţĭ membriĭ Comitetuluĭ. D-l A. D. Holban luă întăĭ cuvîntul arătînd că faptele luĭ Cuza-Vodă nu sunt de aşa fel încît Statua luĭ să se poată rîdica în faţa uneĭ căzărmĭ; de oarece, cu toate că Cuza a reorganizat armata, totuşĭ această faptă a luĭ este de tot mică dacă o asemănăm cu lanţul întreg de fapte măreţe săvîrşite de el, şi din care a eşit Romînia modernă.

D-sa citeşte chĭar un proect de inscripţie în care aminteşte pe scurt faptele care aŭ eternizat memoria luĭ Cuza-Vodă: unirea efectivă a ţărilor romîne, secularizarea averilor mănăstireştĭ, împroprietărirea ţăra-

nilor, autocefalia bisericeĭ romîne, înfiinţarea universităţilor, democratizarea societăţeĭ romîne, organizarea armateĭ, restrîngerea jurisdicţeĭ consolare şi emanciparea Romînieĭ din vasalitatea Europeĭ consfinţită prin convenţia de Paris, act sfăşiat şi anulat de Cuza prin lovitura luĭ de Stat în 2 Maĭ 1864. Cuza-Vodă, spune d-l Holban, nu poate fi decĭ aşezat decît pe piaţa aceĭa care poartă numele celuĭ maĭ măreţ din actele sale, unirea ţărilor surorĭ.

D-l A. C. Cuza, luînd cuvîntul a arătat că locul dela Copou din faţa căzărmeĭ este nepotrivit, maĭ întăĭ fiindcă Cuza-Vodă nu a avut a se lăuda de purtarea cel puţin a uneĭ părţĭ din armata romînă; apoĭ e de tot stranie ideea de a se arunca monumentul comemorativ a luĭ Cuza-Vodă în afară de bariera oraşuluĭ; că pentru a-l vedea aicĭ ar trebui ca ceĭ doritorĭ să se ducă anume şi el nu ar lovi ochiĭ tuturor acelor ce intră în oraş, dupăcum amintirea luĭ trebue să fie săpată în inimele tuturor romînilor. A adaos d-l Cuza că s-a mirat mult de ideĭa chĭar momentană a D-luĭ Gane de a se aşeza Statua pe locul ce-ĭ aparţine în capătul de jos al străzeĭ Carol, şi că d-l Primar nu a văzut delicateţa acesteĭ propunerĭ carĭ nicĭ nu trebuĭa amintită.

A maĭ vorbit d-l Gh. Şerban, care şi el a susţinut că nicĭ se poate cugeta a rîdica Statuĭa luĭ Cuza-Vodă decît în centrul şi inima oraşuluĭ Iaşĭ, care este Piaţa-Unireĭ.

D-l Gane a răspuns că i se pare curios, ca propunerea dumisale pe care o crede aşa de nemerită să întîmpine aşa impotrivire; căcĭ atuncĭ cînd guvernul este hotărît a rîdica în Piaţa Unireĭ în Iaşĭ un mare monument comemorativ al eĭ, după cum se ştie că în Bucureştĭ se va rîdica monumentul Independenţeĭ, este învederat că nu se poate ca două monumente asemănătoare să se ridice pe aceĭaşĭ pĭaţă. Apoĭ că statuĭa comitetuluĭ nu poate fi decît de proporţie restrînsă, avînd în vedere capitalul cel mic adunat întru acest scop, pe cînd monumentul proĭectat de guvern va fi adevarata întrupare a amintireĭ mareluĭ act în

care bineînţeles şi Cuza-Vodă va avea partea sa de onoare şi că guvernul este hotărît să cheltuĭască milioane cu rîdicarea acesteĭ podoabe a Iaşuluĭ.

Maĭ adaŭgă d-l Gane că numele de unirea alipit de pĭaţa centrală a Iaşuluĭ nu este un nume istoric care să dateze de secole, ci este dat maĭ mult din întîmplare şi că nimic nu leagă această pĭaţă de marele fapt al unireĭ ţărilor romîne.

Mărturisesc că greŭ puteam stăpîni fierberea ce clocotea în mine, cînd vedeam modul piezis cum tinde a se înlătura statua luĭ Cuza - Vodă de pe singura pĭaţă din Iaşĭ, pe care ea, după toată dreptatea, se poate rîdîca. Am luat deci cuvîntul după replica d-luĭ Gane arătînd că d-l Gane ne-a vorbit de două monumente ce sunt a se rîdica în Romînia: Monumentul Independonţeĭ la Bucureştĭ şi monumentul Unireĭ la Iaşĭ ; dar d-sa uĭtă că pentru cel dintîĭ există doŭă voturĭ ale camereĭ care aŭ hotărît ca suma de un milion să fie luată din budgetul statuluĭ p. rîdicarea monumentuluĭ Independenţeĭ. Guvernul deci are la îndămînă această sumă şi n-are decît s-o înscrie într-un budget viitor, şi să comande în vederea eĭ monumentul pentru a face din el o realitate. Monumentul Unireĭ însă apare acuma pentru prima oară într-o scrisoare privată a d-luĭ Ministru de Interne către d-l Primar al Iaşuluĭ. Deşi nu bănuim deloc sinceritatea scriitoruluĭ aceleĭ emisive nici pe acea a primitoruluĭ şi cititoruluĭ eĭ, totuşĭ băgăm de seamă ca această scrisoare conţine o simplă făgăduinţă a căreĭ realizare nu atîrnă de loc nicĭ de d-l Ministru de Interne, nicĭ de d-l Primar al Iaşuluĭ. Intr-adevăr ar trebui ca această promisiune să devină o lege, saŭ un vot al consilĭuluĭ comunal aprobat de Guvern şi de corpurile legĭuitoare pentru ca să se poată atinge cu aevea lucrurilor. Cine ne garantează că corpurile legiuitoare, care ele în definitiv hotărăsc asupra milioanelor cu care se va rîdica monumentul, fie de stat, fie de comună, vor încuviinţa propunerea cc s-ar face în această privinţă.

Rămîne decĭ un lucru bine stabilit: că o făgădu-

inţă ce nu are nicĭ o temelie reală caută să înlăture statua luĭ Cuza-Vodă din Pĭaţa Unireĭ din Iaşĭ. Ce înseamnează aceasta decît o ultimă lovitură dată, pînă şi umbreĭ mareluĭ domn. Căcĭ dacă guvernul nu poate împedeca rîdicarea statueĭ ca una ce porneşte din iniţiativa privată, cel puţin el caută ca ea să fie aruncată la o margine a Iaşuluĭ peste barierile luĭ, aruncîndu-se tot deodată deconsiderarea şi dispreţul pe sufletul cel mare care a pus temeliile Românieĭ actnale.

Dar să admitem că s-ar realiza monumentul Unireĭ făgăduit de d-l Gane, ce rol s-ar da luĭ Cuza-Vodă în el? Acelaş desigur, ce i se incuviinţează cînd se prăznueşte aniversarea unireĭ ca acea a zileĭ de 24 Ianuarie 1859 şi pentru care desigur se va face un jubileŭ de 50 anĭ la anul viitor 1909. Am protestat şi protestez şi acuma în contra acesteĭ mistificărĭ a istorieĭ adevărate. La 24 Ianuar 1859 nu s-a realizat unirea. Ea a fost numaĭ îndrumată prin îndoita alegere a Coloneluluĭ Alex. Cuza. Dar el nu a avut nicĭ un rol deosebit în această alegere. Nicĭ nu gîndia măcar să fie ales. Rolul de domnitor al Moldoveĭ şi apoĭ al Munteniei ĭ-a venit din senin, fără o conlucrare a luĭ şi el nu are nicĭ un merit de a fi fost ales de ambele ţărĭ romîne, decît acela de a fi reprezentat ideilor noŭă, carĭ trebuĭaŭ să dea o noŭă formă de vĭaţă poporuluĭ romîn.—Dar se ştie că îndoita alegere a fost primită de Europa cu toate rezervele şi că firmanul Porţeĭ, ce după stăruinţa Franţeĭ încuviinţase acea alegere, hotărî în chip anumit ca unirea întămplătoare a Moldoveĭ cu Muntenia să ţie numaĭ atît cît va trăi prinţul Cuza, ĭar că la moartea luĭ ea să fie desfăcută; şi Poarta stăruĭa cu deosebită plăcere asupra modalităţeĭ acestĕĭ desfacerĭ. Dacă Cuza s-ar fi mărginit a primi o astfel de situaţie, ce-ar fi devenit unirea la moartea luĭ? S-ar fi stîns ca un vis frumos, dar fără nicĭ o vlagă. Ce a făcut Cuza din acest vis? L-a silit să se coboare în realitatea lucrurilor; a luptat 3 anĭ de zile cu cea maĭ mare îndărătnicie contra tuturor puterilor vrăşmaşe: Austria, Turcia şi Anglia sprijinit fiind numaĭ de generoasa Franţa şi a izbutit,

după sforţărĭ titanice, după cele maĭ grave ameninţărĭ la adresa Porţeĭ, să facă din unirea îndrumată numaĭ prin alegerea luĭ o realitate scînteetoare, unificînd ministerele, camerile şi capitalele prin jertfirea Iaşuluĭ în folosul Bucureştilor. Tot ziŭa de 24 Ianuar rămîne aniversarea unireĭ, însă această zi este acea de *24 Ianuar 1862*, cînd s-a deschis prima adunare a Ţărilor-Romîne unite, în Bucureştĭ.

Această unire efectivă este opera luĭ Cuza-Vodă şi nu acea a colaboratorilor săĭ saŭ acea a puterilor necunoştiute ale Istorieĭ. Pe cînd în actul din 1859 Colonelul Cuza nu este decît un simbol al uneĭ mişcărĭ poporane romîneştĭ, unirea din 1862 este rezultatul proprieĭ sale lucrărĭ, şi care îl prea-măreşte pe dînsul în ochiĭ posterităţeĭ.

Dacă ar fi chĭar să se ridice un monument al unireĭ în Iaşĭ, fiind cunoscute tendinţele conducătorilor acesteĭ ţărĭ, în acel monument al unireĭ s-ar întrupa actul din 1859 şi Cuza ar veni şi el în numărul acelora ce-aŭ înfăptuit unirea ca unul din eĭ şi poate nu cel maĭ de seamă. Eĭ bine, nu este aceasta ţinţa urmărită de Comitetul statueĭ luĭ Cuza. Ea voeşte să sărbătorească în marele domnitor romîn pe făuritorul aceleĭ unirĭ care a făcut ca acelaş suflet şi acelaş inimă să nu se maĭ abată şi să nu maĭ bată în doŭă trupurĭ deosebite, ci în unul singur acel ce a primit numele de România.

Chĭar dacă Cuza nu ar fi făcut alt decît realizarea efectivă a unireĭ ţărilor surorĭ, încă el ar rămîne urzitorul şi întemeetorul statuluĭ nostru actual; dar cînd ne maĭ gîndim şi la toate celelalte măreţe fapte ale luĭ amintite de d-l Holban atuncĭ rămânem uĭmiţĭ de propunerea ce ni se face de a-l scoate pe Cuza-Vodă din inima oraşuluĭ ce l-a hărăzit Românieĭ şi a-l arunca peste barierile luĭ în tăcerea dumbrăvilor.

Maĭ spune d-l Gane că numele de piaţa Unirea n-ar fi un nume istoric ci întîmplător şi că nu ar data de secole. Dapoĭ unirea datează ea de secole? Ea este un fapt contimporan, petrecut aproape în zilele noastre şi nu din întîmplare s-a alipit cuvîntul de

Unire de piaţa ce-l poartă, ci unirea a avut un răsunet tocmaĭ în această parte a Iaşuluĭ; căcĭ este cunoscut că tocmaĭ aicĭ în faţa vechĭuluĭ Hotel Petre Bacalu se juca Hora Unireĭ în ziua alegereĭ luĭ Cuza-Vodă la Bucureştĭ frămîntînd toţĭ mic şi mare acest colţ de pămînt al Romînieĭ din a căruĭ sîngerare ea s-a născut şi decĭ aicĭ a împrimat tălpile acelor ce o jucaŭ numele mareluĭ act pe pĭaţa centrală a oraşuluĭ jertfit. Şi a fost o mare zi în vĭaţa poporuluĭ romînesc acea în care oameniĭ ceĭ micĭ carĭ trebuĭaŭ să fie loviţĭ în starea şi interesele lor, prin strămutarea capitaleĭ la Bucureştĭ, copleşiţĭ de o aiurare nebună, săltaŭ şi jucaŭ pe propria lor ruină.

Cum se poate, astfel stînd împrejurările să caute a se elimina Cuza-Vodă din pĭaţa unireĭ din Iaşĭ?

Spre marea minunare a tuturor membrilor comitetuluĭ d-l A. D. Holban, luînd din noŭ cuvîntul, făcu declaraţia următoare, care uimi maĭ mult încă pe membriĭ Comitetuluĭ decît cuvîntare a d-luĭ Primar, cea cu promisiunea măreţuluĭ monument. D-l Holban care susţinuse la început în cuvinte atît de frumoase şi cu atîta energie rîdicarea monumentuluĭ luĭ Cuza-Vodă pe pĭaţa Unireĭ îşĭ leapădă deodată părerea şi declară că d-sa nu primeşte locul de la Copoŭ p. că nu ar expune statua decît la vederea acelora ce s-ar duce s-o vadă înadins. Dacă d-sa nu ţine numaĭ decît la Piaţa Unireĭ destul ca să se asigure monumentuluĭ un loc central din Iaşĭ, unde toată lumea să-l aĭbă sub ochĭ. In zădar aŭ protestat ceĭlalţĭ membriĭ contra acesteĭ concesiunĭ a d-luĭ Holban d-l Primar a pus imediat mîna pe declaraţia d-luĭ Holban, spunînd că va raporta Ministeruluĭ spre a obţine exproprierile necesare p. a pregăti monumentuluĭ luĭ Cuza un loc central din Iaşĭ. Căcĭ în pĭaţa Unireĭ nu pot fi rîdicate doŭă monumente carĭ să simbolizeze aceĭaşĭ amintire.

Declaraţia D-luĭ Holban bine înţeles nu leagă pe comitet; ea dovedeşte însă greşala făcută de d-l Preşedinte Gr. Ghica-Delenĭ, cînd, fără a fi convocat comitetul şi fără a fi provocat un vot în această pri-

vinţă d-sa face să aducă în dezbaterĭ o cheztie atît de gravă, ca locul aşezăreĭ statueĭ luĭ Cuza - Vodă. Această greşală trebue numaĭ decît îndreptată. Preşedintele trebue să întrunească comitetul să-ĭ supue chestia loculuĭ, să determine un vot şi numaĭ în puterea luĭ să urmeze maĭ departe tratativele cu comuna pentru a nu compromite cauza cea mare şi sfîntă cu care s-a însărcinat, prin părerĭ individuale ale membrilor săĭ.

A. D. XENOPOL.

RUGĂCIUNE

Din lumea de visurĭ te-arată, minune,
Reînvie nădejdea ce'n suflet apune;
Cerească' alinare dureret revarsă,
Privirea ta blîndă asupra-mĭ o lasă.

O vorbă şopteşte-mĭ, un zimbet mĭ-arată
Şi viaţa să-mĭ fie pe vecĭ luminată;
Te chiamă o lume de dorurĭ minune,
Reînvie nădejdea ce'n suflet apune...

EUGENIU REVENT

ÎN NOAPTE...

De gîndeşti la frămîntarea valurilor vieţeĭ noastre,
Pe cînd luna argintie 'n depărtările albastre
Işĭ urmează drumul, rece, 'n goana timpuluĭ etern,
Pe 'nvechita vieţeĭ carte, cîte gîndurĭ nu s'aştern!

In pornirea lor cea oarbă, toţĭ alung'o nălucire,
Inşelarea de o clipă, eĭ o cred că-ĭ fericire;
O zi trece, alta vine, eĭ se 'nveselesc orĭ plîng
Şi nădejdiĭ răsar în suflet, pe cînd altele se stîng.

Fie-care cu o lume de durerĭ şi veselie,
Ce-ĭ la unu 'nţelepcĭune, pentru altul e prostie.
Şi aşa se perindează şi se duc tot rîndurĭ... rîndurĭ...
Fie-care clipă 'nchide cîte-o lume 'n patru scîndurĭ.

De cu ziuă păn în noapte, cîţĭ nu-şĭ storc puterea vieţeĭ,
Pentru traiul cel de mîne; cîţĭ în floarea tinereţeĭ
Nu se stîng ca o lumină care moare 'n întuneric,
Pentru umbra fericireĭ—visul vieţeĭ cel chimeric.

Pe cînd unul se răsfaţă în desfrîurĭ şi orgiĭ
Altul nu are nicĭ pîne să-şĭ împartă la copiĭ;
Pe cînd cinstea e în umbră, în mizerie uitată,
Cu alaĭ şi osanale stă prostia întronată.

Cîte nu-s în lumea noastră! Viaţa are miĭ de feţe,
Cartea eĭ împestriţată, cine poate să o 'nveţe?
Dar mereŭ aceleaşĭ patemĭ într'o mînă de ţărînă
Şi-o putere nevăzută peste toate e stăpînă.

. . . .

Te gîndeştĭ la suferinţă, veşnică durere-a minţeĭ,
La mizeriile multe, stînse 'n noaptea nefiinţeĭ,
Şi-aĭ voi o dezlegare ne'nţelesuluĭ cuvînt:
Ce-ĭ această zbucĭumare, într'un bulgăr de pămînt?

Iar planeţiĭ îşĭ urmează calea lor de miĭ de veacurĭ,
De pe bolţile albastre oglindindu-se în lacurĭ;
Pe un fir de colb din spaţiu, răsărit din nefiinţă,
Cîte patemĭ ne 'nţelese... cît amar şi suferinţă!

EUGENIU REVENT

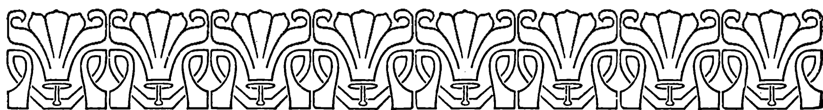

Teatru în Moldova[1)]

(Urmare)

Cu toate pregătirile ce vedem că s-aŭ făcut maĭ ales în vederea reprezentaţiilor trupeĭ naţionale, rezultatul tuturor acestor sforţărĭ pare a nu fi fost încoronat de succesul aşteptat. Trupa moldovenească fusese probabil compusă din elemente nu tocmaĭ pregătite pentru o scenă ca acea a capitaleĭ Moldoveĭ; piesele alese nu fură tocmaĭ potrivite cu gustul şi priceperea publiculuĭ, ĭar traducerile lăsaŭ de asemenea mult de dorit, atît în privinţa tălmăcireĭ subiectuluĭ în limba romînă, cît şi a introducereĭ unor fraze şi cuvinte cu totul nepotrivite caracteristiceĭ limbeĭ naţionale.

Prima reprezentaţie, cu care se deschise stagiunea Teatruluĭ Naţional Duminică în 19 Octombre 1847, fu *Mulatul* (Mulatrul) de *San-Pier*, melodramă în 5 acte, care deşi avea o oarecare potrivire cu moravurile reale ale ţăriĭ, faţă cu ţiganiĭ robĭ, ce se vindeaŭ la noĭ în piaţă ca vitele saŭ ca orice obiect de îmbrăcăminte saŭ de mîncare, totuşĭ prin interpretarea nepotrivită ce i-se dădu de actoriĭ nepregătiţĭ bine pentru această reprezentaţie şi proasta eĭ traducere, produse un adevărat scandal în Sala Teatruluĭ, dînd loc la desaprobărĭ tumultoase şi şuerăturĭ, maĭ ales din Galerie, ceea ce făcu apoi pe Ocîrmuire să ĭee măsurĭ pentru înlăturarea pe viitor a repeţireĭ unor asemenea neorînduelĭ.

Trupa moldovenească fu desfiinţată de guvern întrerupîndu-se, imediat, urmarea reprezentaţiilor naţionale timp de maĭ multe săptămînĭ.

Asupra acestor împrejurărĭ găsim următoarele amănunţimĭ într'un articol din foaĭa timpuluĭ *Albina Romînească*, No. 100, din 18 Decembre 1847:

«Teatru nostru, ca şi pe aĭure, are două sţene, pe una actoriĭ reprezentează în faţa publiculuĭ tîmplărĭ istorice, pe alta, în dosul publiculuĭ, joacă între dînşĭ a lor episoade casnice!... Cînd se păzeşte programa aşternută, aceste două repertoriĭ pasă minunat de bine, dar dacă din oare-care smintă nu se aud sufleriĭ seaŭ se amestecă rolurile, atunce, pe sţenă publiculuĭ scapă cîte un intermeţţo carele maĭ bine ăĭ şedea între culise saŭ a-

---

1. In numărul trecut din Iulie-August, schimbîndu-se paginaţia, se va începe a se citi, cu linia a 20-a de la pag. 311: Găsim apoĭ că în 9 Martie următor..., apoĭ: Stagiunea teatrală 1847-1848, de la pag. 308.

ĭure !... Atuncĭ actoriĭ în loc de a declama, improvizează, şi în loc de aplauzurĭ s-ar auḑi din Paradis [1]) nişte tonurĭ de şerpe care aŭ fost propăşit catastrofa acei întăiŭ sţene a lumeĭ !... dacă Parterul cu a sa autoritate îngăduitoare, nu ar astîmpăra asprimea judecăţeĭ.

«Asemenea îngăduire s-aŭ vederat la reînceperea reprezentaţiilor teatruluĭ, trecut sub direcţia luĭ Senior Luţatto. Publicul nostru cunoaşte importanţa unuĭ teatru Romînesc în privirea naţionalităţiĭ şi a cultureĭ, dorind decĭ a îndemîna formarea şi perfecţionarea acestuĭ aşezămînt, nu e econom în răbdare nicĭ în jertve, şi aşteaptă dela trupă o îngrijire de a învrednici astă părtinire, prin învăţătură specială a arteĭ dramatice, pentru că omul ştie numaĭ cîte învaţă, cînd asemene îngrijirĭ este de datoria şi de interesul Direcţieĭ.

«Piesa, reprezentată Duminică era intitulată : «*Mulatul* [2]) de *San-Pier*» Melodramă. Un asemenea sujet ar fi avut pentru noĭ un interes din asemănarea cea tristă a sclavilor Vest-Indieĭ cu aceĭ a ţărilor noastre, unde urma: *Vînzarea la Kokivechi a unuĭ om !* Dar sujetul serios uneorĭ să făcu comic pentru că uniĭ din actorĭ nu-l pătrundeaŭ de ajuns, nu se identificaŭ cu rolurile lor, în cît cu tot costumul şi colorul a negruluĭ Vest-Indian, se cunoştea Moldovanul cutarile, cu grimasele [3]) şi ticurile [4]) individuale. Pentru lipsa învăţăriĭ şi a repetiţiilor, uniĭ ziceŭ rolurile lor după metodul lancastric, care discuraja pe aceĭ actoriĭ ce aŭ talent şi inimă. Intru alegerea pieselor am dori maĭ mult tact şi gust bun, la traducere o limbă maĭ curată, fiind-că Teatrul, este nu numaĭ o îndeletnicire, ce shoală de moral şi parados practic de literatură, de aceĭa cuvintele tătăreştĭ şi baroche [5]) nu se cuvine a resuna într'un templu consfinţit muzelor, în faţa unuĭ auzitoriŭ doritoriŭ de tot felul de îmbunătăţire clasică !»

In urma acestor fapte petrecute, guvernul desfiinţînd trupa moldovenească după cum am maĭ spus, publicul ĭubitor de teatru Naţional, stăruisă să formeze o altă trupă sub o nouă direcţiune ; drept care guvernul acordă luĭ *Benoit Luzzatto* privilegiul de a forma altă trupă naţională, pentru stagiunea 1847—48, care prin o inştiinţare publicată în *Albina Romînească* din 7 Decembre 1847, zice următoarele :

«Direcţia Teatruluĭ are cinste a încunoştiinţa pe DD. Abonaţĭ a Teatruluĭ Naţional şi pe Onorabilul Public, că urmînd trebuinţa de a se reorganiza trupa Naţională, ce s-aŭ fost des-

---

1) Paradis saŭ raĭul, se numeşte galeria locuită de oamenĭ ce ar trebui fi dreptĭ.

2) Mulatul corcit, om născut din părinţĭ unul negru altul alb.

3) Grimas, strîmbătură urîtă a feţeĭ.

4) Tic, deprinderĭ ridicule saŭ mişcărĭ convulsive ce face omul fără voĭa sa.

5) Baroc, dişenţat, strîmb, neregulat.

fiinţat de cătră înalta ocîrmuire, *după împrejurările cunoscute*; această Direcţie, spre a nu lipsi maĭ mult pre DD. Abonaţĭ şi Onoraibilul Public de Teatru Naţional, trecînd dritul, întreprinderеĭ cătră Dl. Benua Luţatto pînă la sfîrşitul viitoareĭ lunĭ Aprilie 1848, aŭ dobîndit şi dela Inalta ocîrmuire voie de-a deschide ĭarăşĭ Teatrul, care în curînd va urma începutele reprezentaţiĭ. Direcţia dar cu cinste pofteşte pe DD. Abonaţĭ să binevoĭască a veni ca maĭ înainte să ocupeze a lor lojiĭ şi locurĭ respective, îndată ce prin afiş se va anonsa deschiderea Teatruluĭ».

In acest interval însă trupa franceză dădu maĭ multe reprezentaţiĭ din programul săŭ. Venind în Iaşĭ atuncĭ şi o trupă de gimnasticĭ Arabĭ-Marocanĭ, găsim că aŭ dat, probabil între altele, şi doŭă reprezentaţiĭ cu concursul atît al actorilor francejĭ, cît şi al acelor moldovenĭ. Astfel vedem că la 26 Octombre 1847, se dă o reprezentaţie de aceĭ Arabĭ la carĭ franceziĭ joacă vodevilul într'un act *Cînd amorul se duce*; ĭar actoriĭ romînĭ joacă comedia într'un act *Sacul şi Cociugul*; ĭar la 30 Octombre pentru beneficiul Arabilor-Marocanĭ, trupa naţională dă concursul săŭ cu piesa *Fata Cojocaruluĭ*, comedie într'un act, de *D. Miclescu*[1]) ĭar trupa franceză joacă ĭarăşĭ vodevilul *Cînd amorul se duce*.

Apoĭ maĭ găsim că la 27 Noembre 1847, Teatrul francez dă o primă reprezentaţie a pieseĭ *Le petit fils*, vodevil într'un act de Bayard, şi *La Comtesse de Iouneau ou Les deux Cousines* vodevil în 2 acte.

Vinerĭ la 16 Ianuar 1848, se dă în beneficiul actoruluĭ Pellier, care era cel maĭ bun comic din trupa franceză, piesa *Le Chevalier de Grignon*, vodevil în doŭă acte de Bayard.

La 26 ale aceleĭaşĭ lunĭ se dădu în beneficiul luĭ Delmary care juca rolurile de june-prim şi prim amorez, piesele *La Tutrice ou Haine et Amour*, comedie vodevil în treĭ acte de Eugène Seribe şi *Le protégé*, vodevil într'un act, de Rosier.

Trupa naţională găsim că joacă în ziua de Duminica la 22 Fevruar 1848, la 11 ceasurĭ dimineaţă, o reprezentaţie extraordinară, pentru beneficiul D-luĭ Sandu Bonciu, piesa *Plumper saŭ Amestecătorul în toate*, comedie cu cîntece în 5 acte şi 3 tablourĭ, în limba Germană de I. F. Iungher, ĭar în romîneşte tradusă de Dl. Caminar S. Botezato, muzica de Dl. Herfner. Spectacolul s-a început cu piesa franceza *Pourquoi?* vodevil într'un act de Eugène Scribe, jucată de actoriĭ francejĭ.

Clopotarul de la S-tu Pavel

şi dările de samnă despre această reprezentaţie
(Dramă în 4 acte)

In 14 Martie acelaş an se dă în beneficiul Directoruluĭ tru-

---

1) Această piesă s-a tipărit în Iaşĭ, în Tipografia Romînă-Franceză, în anul 1851, într-o broşură conţinînd 32 de paginĭ.

peĭ moldoveneştĭ Benua Luzzato, o reprezentaţie în care se jucă piesa: *Clopotarul dela St. Pavel,* dramă în 4 acte şi un prolog de Bouchardy, tradusă de «*Dumneaeĭ Maria Burada*» [1]).

Persoanele ce jucară în această piesă aŭ fost: Teodorini, Apostolu, Dimitriu, Handoca, Bosie, Sterian, Bonciu, Panaitescu, Ivolschi, Poni, Holban, Canari, M-me Teodorini, M-me Sterian şi D-la Dimitriu.

După prolog, D-la Victoria Luzzato, şi maĭ înainte de pornirea sa peste hotar la Conservatorium, va avea cinste a suna pe piano următoarele: — zice afişul [2]).

1. Variaţie din *Norma,* Piano.
2. *Rugăciunea Normeĭ,* Melodicon şi Piano, executată de D. Caudella (Francisc), şi D-la Luzzato,—şi
3. *Carnavalul de Veneţia,* variaţie, după Paganini, pe pian.

Asupra acesteĭ din urmă reprezentaţiĭ, găsim în doŭă numere consecutive ale *Albineĭ Romîneştĭ,* No. 23 din 18 Martie şi No. 24 din 21 Martie 1848, dărĭ de samă. Această reprezentaţie a făcut o impresie din cele maĭ bune asupra publiculuĭ, întrucît pînă la această piesă nu se jucase de trupa naţională, în cursul acesteĭ stagĭunĭ decît comediĭ şi piese fără importanţă literară.

Iată cea întăĭ dare de samă:

«Intre binefacerile cu care sîntem, în patria noastră, datorĭ instituţiilor şi timpurilor noŭă, se cuvine numera înfiinţarea *Teatruluĭ Naţional.* Acest institut, bine îndreptat, este pentru public nu numaĭ o petrecere plăcuta, ce o şcoală practică de moral, focarea şi leagănul unde se aprinde sentimentul de ură pentru crime şi ridicule, unde se informă şi se nutră, (hrăneşte) amorul patrieĭ ce este cel maĭ înalt între virtuţile cetăţene. Cumcă publicul nostru, în periodul cel scurt a fiinţeĭ teatruluĭ naţional, s'aŭ folosit de a sa ţinere, vederează tactul săŭ de a îmbrăţişa fie care rostire ţintitoare a produce un asemine sentiment, şi cele patriotice şi a naţionalităţiĭ, recheamă purure un viŭ aplauz sunătoriŭ.

«Din piesele teatruluĭ romînesc care aŭ căştigat astă iarnă o vie plăcere şi aplauz general, este drama: *Clopotarul de San Pavel,* dată în Duminica trecută în beneficĭul D. Director Luţato. Sugetul interesant, şi afişul, carele încunoştiinţa că o damă aŭ tradus astă piesă şi că D. *Poni,* din complăcerea benefiţiantuluĭ giuca rolul primar, aŭ maĭ sporit numeroasa adunare de care se bucură reprezentaţiile române.

«Acest institut, ca şi celelante naţionale, din noŭ urzite, aŭ trebuit să întîmpine la noĭ maĭ marĭ greutăţĭ decît pe aiurea, pentru că n'aŭ avut anteţedent după care s'ar fi putut modula, căcĭ însuşimea de a fi bun actoriŭ nu se mărgineşte numaĭ în

---

1). Mama autoruluĭ acestuĭ studiŭ. Piesa aceasta s-a tipărit în Iaşĭ, în anul 1849, în tipografia Institutuluĭ Albineĭ, într'o broşură în 8, de 97 paginĭ.

2. Afişul se află la biblioteca Academieĭ Romîne.

buna plecare și în talent firesc, ce vra estetica, o învăţătură întinsă și clasică, prin care sentimentul se rafină și dă viaţă uneĭ maĭ norocite ghibăciĭ de imitaţie plastică. Incît s'aŭ văzut că actoriĭ ciĭ maĭ faimoşĭ, aŭ fost chear însușĭ dînșiĭ autorĭ și artiştĭ, *Şecspir*, *Molier*, *Goldoni*, au giucat în piesele ce însușĭ au compus. D. Poni carile aŭ petrecut cursul învăţăturilor, s'aŭ înavuţit cu asemenea mijloace în Academia naţională, le-aŭ aplicat cu nemerire la arta dramatică și prin sentiment, organ declamatoriŭ, figură plăcută și pozile plastice, în reprezentaţia de faţă, aŭ vederat un talent mare pentru rolurile serioase și fără părtinire, îl putem numĭ acel întăĭ actor dramatic a teatruluĭ romîn. Nu maĭ puţin aŭ contribuit la rezultatul cel bun a reprezentaţieĭ, costumurile brilante și chear după epohă făcute.

«Publicul, pururе drept în a sa giudecată, aŭ aplaudat toată trupa, dar cununa triumfuluĭ, ce este chear a sa, au dat-o D-sale *Poni*».

A doŭa dare de samă semnată de *Un abonat al Teatruluĭ Naţional*, este în cuprinderea următoare:

«Duminică în 14 Martie 1848, saŭ reprezentat *Clopotarul de la Sîntul Pavel*, dramă în 4 acte cu unŭ prolog de M. I. Buşardi. Această reprezentaţie aŭ fost una din cele maĭ frumoase din cîte saŭ gĭucat în cursul iernei pe teatrul Naţional. D. D. actorĭ se parŭ a fi concurat cu rivalitate în joc. D. Directorul Luţţato prin: alegerea pieseĭ, decorurile și costumele cele pline de spendoare se pare a fi dat onorabiluluĭ public încă o probă despre înţelegerea și gustul săŭ teatral. Un număr de comediĭ și vodevile aŭ ţinut maĭ neprecurmat şirul representaţiilor iernеĭ pentru unile din care nu putem tăgăduĭ mulţămirea unora din Domniĭ actorĭ. O dramă, o dramă zic, se erede oare cùm dorită de publicul acela a căruĭ gust și sentiment este maĭ rîdicat de cît acela a mulţimeĭ. Afişul teatruluĭ ne anunţă pe *Clopotarul de la Sfîntul Pavel*, pe D-na Maria Burada traducătoarea pieseĭ și pe D-l Poni ca Clopotariŭ. Renumele drameĭ, curiositatea traducerei de catră o damă romînă, și dorinţa de a maĭ vede pe scenă pe dramaticul nostru ce toată iarna nu'l văzusemŭ aŭ umplut sala teatruluĭ. Nici în una din privirile aceste publicul n'aŭ fost amăgit. Renumele pieseĭ e cunoscut. Meritul traducereĭ este lăudat, cu atîta maĭ mult, cu cît este ce întăĭ ce se înfăţoşa pe teatru din partea uneĭ romînce; am dori ca și maĭ multe doamne ce aŭ îndestule mijloace, să dee mîna cu cercul cel maĭ îngust a literatorilor Moldo-romînĭ, căcĭ mîndria ne va fi comună. Succesul *Clopotaruluĭ* s'aŭ mărturisit cu nenumarate aplodărĭ. Nu este destul a zice cineva că joacă, nu este destul numaĭ aşĭ însuşĭ numele de actor. Pentru de a împlini cu laudă şi una și alta, se cere să aibă o inimă dotată de simţurile frumosuluĭ şi a gustuluĭ, adică aceea ce numimŭ estetică, o înţelegere desvălită și pătrunzătoare şi pe lîngă amîndoua aceste, norocirea de a întipări şi în privitorĭ, aceea ce el înţelege

şi simte. D. Poni ne dezvăleşte talentul şi amorul de artă pentru care îl felicităm. Aŭ fostŭ pasaje în care sentimentul şi transportul juneluĭ dilitante, aŭ umplut ochiĭ de lacrimĭ. Ce nenorocire însă că unele duhurĭ pretenţioase nu de artă pe care n'o înţeleg *dar poate de despreţul limbeĭ lor moterne*, căci în mijlocul mişcăreĭ generale n'aŭ simpatizat. In inima femeeĭ simţirea îşĭ are cel maĭ abondant isvor, ea este coarda cea maĭ sensibilă ce trebui să răsune la orĭ ce lovire; acest isvor l'am văzut sec, această coardă am văzut'o mută. D. Teodorini ca Lord Bedfor, plin de răutate şi de frică combătînd cu ambiţia de Gubernator a turnuluĭ de Londra, s'aŭ produs cu nimerire. D-na Teodorinĭ ca Ladi Bedfor, aŭ esprimat cu laudă suferinţele nenorocireĭ sale. Unora din Domniĭ jucătorĭ am putea pretinde maĭ mult foc şi sperăm că amorul lor propriŭ va aduce mulţămire publiculuĭ. Un studiŭ de înţelegere şi o imitaţie a unor artiştĭ formaţĭ ce'ĭ potŭ avea de modelurĭ, le sînt destule lecţiĭ. Domnişoara Victoria Luţato aŭ esecutat pe piano bucăţĭ din Norma şi Carnavalul de Veneţia. Talentul eĭ în analogia vărsteĭ este îndestul ca să ne facă a spera o formaţie artistică, fie aceasta resplătirea şi bucuria părinţilor eĭ. Mulţumită D. D. actorĭ şi D-luĭ Director Luţţato în a căruia Beneficiŭ s'aŭ jucatŭ *Clopoturul de la Sîntul Pavel.* Noĭ aşteptămŭ a maĭ vede această frumoasă dramă».

Un abonat a teatruluĭ naţional.

Tot în cursul acestei stagiunĭ, aristrocraţimea Iaşuluĭ, pentru a veni în ajutorul saracilor din localitate, s'a hotărît să dee treĭ representaţiĭ, în teatrul noŭ, cîte una, în lunile Ianuar, Fevruar, şi Marţie 1848. La aceste reprezentaţiĭ au luat parte uniĭ din ceĭ maĭ distinşĭ boerĭ şi cucoane, carĭ aŭ jucat atît piese în limba romînească cît şi în cea franţuzească.

Cea întăĭ reprezentaţie s'a dat Marţĭ 20 Ianuarie. Doamnele carĭ aŭ luat parte la ea, au fost: Esmeralda Mavrocordat şi Maria Cantacuzino, precum şi D-niĭ Grigore şi Neculaĭ Cantacuzino, Alexandru Mavrocordat, Mateĭ Millo şi Costaki Negruzzi, carĭ aŭ jucat rolurile de frunte, precum şi Doamnele Catinca Mavrocordat, Elena Cantacuzin şi D-niĭ Calimah, Roseti, Ruso şi Ioan Cantacuzin, carĭ figuraŭ în corurĭ.

Sala Teatruluĭ era plină, piesele ce s'aŭ jucat aŭ fost: *Mihel şt Cristea*, *Ceĭ doĭ pedagogĭ*, vodevilurĭ de Scribe, precum şi *un poet romantic* scenă în versurĭ, de M. Millo.

Totalul sumeĭ încasate la această reprezentaţie a fost de 4338 leĭ vechĭ. Apoĭ Marţĭ *în 3 Fevr. 1848* s'a dat a 2-a representaţie de bine-facere; spectacolul s'a început cu vodevilul francez *Nu'ĭ voe de trecut!* (*On ne passe pas*). D-na Esmeralda Mavrocordat, D-niĭ Gr. Cantacuzino, Vasile Alexandri, Cost. Negruzi şi Cost. Catargiu, aŭ jucat în această piesă.

A doŭa piesă a fost: *In vizită la Bedlam*, comedie în limba

franceză; ĭar a treia piesă: *O nuntă țărănească în Moldova*, de D-l V. Alexandri, în care D-na Esmeralda Mavrocordat și D-l A. Mavrocordat aŭ cîntat un duet foarte frumos. Societatea aceasta de deletanțĭ aŭ capatat cununĭ de florĭ în aplaosurĭ prelungite din partea publiculuĭ celuĭ maĭ ales care a asistat la asemenea reprezentație.

In *9 Martie 1848*, s'a dat a 3-a reprezentație de binefacere în care s'aŭ jucat piesele franceze: *La savonette Impériale* și *Les vieux péchés*, precum și piesa romînească *O Nuntă țărănească* ce s'a maĭ fost jucat și în luna trecută, piesă în care aŭ escelat V. Alexandri și M. Millo. [1])

*
* *

Exemplul dat de încercările făcute în orașele Botoșanĭ și Bacău, din Moldova, pentru înființarea unor teatre locale despre carĭ am vorbit, a început a prinde rădăcinĭ și pe aĭurea, după cum se vede, căcĭ din unele relațiunĭ culese atît din ziarul *Dunărea*, ce apărea la Galațĭ, cît și din conrespondența *Albineĭ Romîneștĭ*, vedem că în stagiunea 1847—48, s'aŭ făcut încercărĭ de diferite reprezentațiĭ teatrale și în sus zisul oraș, unde o trupă de diletanțĭ constituițĭ în o societate italiană *Filodramatică*, reprezintă diferite piese în limba romînă, după cum se vede în următorul articol, reprodus din foaia *Dunărea*, N-rul de la 5 Fevruarie 1848, al *Albineĭ Romîneștĭ* :

Teatru din Galațĭ

«Dacă vre odată politia noastră aŭ dat semn de viață, este în astă iarnă. De 7 anĭ de cînd locuim și noĭ aicĭ n'am fost marturĭ unuĭ așa bun umor, și în timpul carnavaluluĭ n'am avut atîtea petrecerĭ de ales. Acum din potrivă, soarelele și balurile urmează unul după altul sub felurite titule și motivurĭ.—O societate invitează alta din timp în timp și la zile hotărîte se adună.—Cutare familie primește și tratează.—Cea laltă sprijinește o disputǎ,—Circulează bilete pentru un picnic maĭ mare, pentru altul maĭ mic.—Pentru balurĭ private și publice, unele pentru o societate maĭ înaltă, altele pentru unele maĭ de jos.

O tablă arată faimosul bal-masche de două orĭ pe septămînă pentru toțĭ. Nu se mărginesc într'atîta petrecerile noastre, maĭ avem încă una cea maĭ nobilă maĭ morală și maĭ instructivă, care *ridendo castigat mores*, adică un *mic teatru*.—Așa Domnilor, și aceasta s'aŭ început de ierĭ, reprezentat și ținut cu cheltuelile uneĭ soțietățĭ Italiene-Filodramatică, care are de scop a să diverta singură făcînd petrecerea altora.—Noĭ încă am fost invitațĭ, și spre laudă adevăruluĭ, mărturisim că nu așteptam să videm în aceĭ diletanțĭ atîta înțălegere și cunoștința de stenă! Reprezentația a fost două farse, *Consultațiile ridicule* și *Ceĭ doĭ cîrpacĭ*. In cea dintăĭ, fiind pre puținĭ diletanțĭ, maĭ toțĭ aŭ representat

1) Vezĭ *Albina Romînească*. 1848 No. 6, 8, 9, 12 și 21.

GRIGORESCU. — Primăvara.
(Tablou în proprietatea d-lui Dr. I. B. Young) (Clişeu din Institutul, „Minerva").

două personagiurĭ, acea ce'ĭ greu în toate ștenele, însă cu esatețĕ și publică mulțemire, a doua fu representată cu așa nimerire, încît la încheere, fiecare din ceĭ de față simțea părere de rău că s'aŭ sfîrșit. Pentru a da o dreaptă și meritată laudă nu putem deosebi pe vre unul din diletanțĭ, fiind că toțĭ, fără deosebire, aŭ știut așĭ trage aplauzul publiculuĭ, și dorința de a-ĭ videa pe viitorime reprezentînd și tragediĭ, așa precum să și nădăjduește. Pacat numaĭ că localul ăĭ prea mic, lipsind ast-feliŭ pe privitorĭ de ce-ĭ maĭ frumos la o ștenă adică dipartarea, impresia videreĭ și Iluzia».

De asemenea maĭ găsim tot în *Albina Romînească* No. 14 din 15 Februar acel an, o altă dare de samă despre teatrul de diletanțĭ din Galațĭ, care se exprimă astfel:

«Lunĭ 26 Ianuarie 1848, societatea *Filodramatică*, ne-aŭ representat tragedia *Marco Boțari*, și de a doua oară au făcut plăcere invitaților eĭ cu farsa *Ceĭ doĭ cîrpacĭ*.

«Titula întăia aŭ adus pe mulțĭ din nația grecească la entusiasm, încît aŭ rugat a li se da biletur̆ de intrare, care li s'aŭ și îngăduit, avînd astfeliŭ D-niĭ Diletanțĭ un auzitoriŭ îndoit în proporția îngustimeĭ localuluĭ. Privitoriĭ sta, se zicem așa, unul peste altul și cu toate aceste mulțemirea aŭ fost generală, atît pentru *actorĭ*, ce eraŭ încurajațĭ de un numeros concurs prin numeroase aplausurĭ, cît și pentru privitorĭ, carĭ prin aprobațiĭ și repetuite *bravo*, aŭ dat semn de o ințălegere, ce ne face a crede că avem și noĭ un public pentru teatru.

«Se prevede că numita societate nu ne va pute dilecta atît de îndelung cît dacă s'ar preface în o companie comică, și aceasta ar fi maĭ de mare mulțămire, pentru că, după părerea mea, a petrece ca acum, pe cheltuelile celor ce produc desfătătoarea și instructiva petrecere teatrală, lasă o părere de răŭ în inima celuĭ ce dorește dreapta răsplătire merituluĭ.

«Nădăjduim că numerosulu concurs din sara de la 26, nu va lipsi și dacă ar urma propusa transformație a companieĭ noastre, căria îĭ augurăm asistența ințălegătorului public de Galațĭ, civilĭ, comercianțĭ, localnicĭ și streinĭ».

(Va urma) **Teodor T. Burada.**

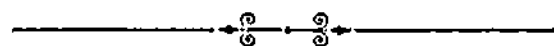

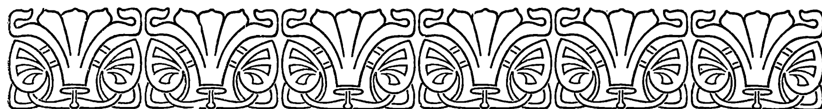

GEOGRAFIE PITOREASCA

Dobrovăţ—Codăeştĭ

Foaca Codăeştĭ 1:60000. Seria VIII-a coloana X a hărţeĭ Statuluĭ Major.

Situaţia. Foaia Codăeştĭ se aflà nemijlocit la mĭază-zi de Iaşĭ, înfăţişînd măgurile resfirate, ce se desprind din culmea Bîrnova-Repedea înălţată în faţa vechiĭ capitale a Moldoviĭ.

Pe dealul Teiuluĭ (362.8 m.) la hotarul între Dobrovăţ şi Pocreaca se aflà un punct trigonometric Δ al reţeleĭ Statuluĭ Major avînd cotele astronomice următoare:

Longitudine 25⁰, 25′, 02″.86
Latitudine 46⁰, 58, 00″.89

Relieful ţinutuluĭ e alcătuit din ramificaţiunile meridionale ale coameĭ Repedea-Bîrnova. Ele se îndreaptă cam către S E şi sînt despărţite între dînsele prin Vasluet şi afluenţiĭ săĭ pîrîul Dobrovăţ şi pîrîul Cuţicna. La răsărit avem culmea, ce hotăreşte linia despărţitoare a apelor între Vasluet şi Crasna. Astfel cea maĭ mare parte din suprafaţă face parte din basenul Bîrladuluĭ, afară de o mică porţiune colţul N E al foaeĭ, care-şĭ scurge apele sale către Prut, anume scobitura Covasneĭ.

Treĭ părîe domoale: Vasluetul, Dobrovăţul şi Cuţicna mişcă undele lor line în spintecăturile văilor. Vasluetul are un şes cu aluviunĭ începînd maĭ jos de Schitul Ducăĭ prin o lăţime de 500 m.; în faţa confluenţelor p. Tabară şi a Pocreacăĭ şesul se lăţeşte puţin; însă în general rămîne maĭ îngust de un km. Pe şes sînt presărate icĭ şi colo pîlcurĭ de loziĭ cu sălciĭ răzleţe, zăvoae saŭ chiar luncĭ. Dobrovăţul are un şes cam tot atît de îngust cu o lungime de 14 km.; dar aluviunile sale maĭ nisipoase formează un subsol, în care apa pătrunde cu uşurinţă şi de aceĭa pe el nu găsim zăvoaĭe saŭ sălciĭ, cărora le convine un sol, ce reţine apa. Excepţiune face şesul Velniţeĭ şi al luĭ Sinică, unde răchiţile pot vegeta, datorită mîluluĭ adus de pe coastele nemijlocit învecinate. Şesul Cuţicneĭ începe din dreptul satuluĭ Cujba şi ţine pînă la împreunarea cu Dobrovăţul, ce are loc la Codăeştĭ, adică pe o lungime de 12 km. Aluviunile sale maĭ argiloase decît ale precedentuluĭ îngăduе fiinţa cîtorva stuhăriĭ saŭ mlaştinĭ cu răgoz precum şi dezvoltarea nenumăratelor buchete de sălciĭ.

Inainte de a intra în descrierea geologică[1]) rece a ţinutului, găsesc neapărat trebuitor a da cîte-va amănunte asupra topografieĭ luĭ, pentru ca cetitorul, să facă cunoştinţa cu elementele, ce vor fi disecate în urmă. Cu acest prilej să-mĭ fie ĭertat, dacă dragostea de ţară îmĭ va scoate accente calde şi sub pana mea vor luneca descrierĭ pitoreştĭ, carĭ negreşit nu pot, să strice, din protivă urmărirea firuluĭ ideilor devine maĭ plăcută după vorba veche a luĭ Horatiu: «omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci».

In descrierea reliefuluĭ acestuĭ ţinut vom urma, după cum fireşte se impune, una după alta grupele de măgurĭ despărţite prin cursurile maĭ sus amintite. Aşa vom începe prin dealurile Dobrovăţuluĭ cuprinse între p. Dobrovăţ şi Vasluet; apoĭ dealurile dintre Dobrovăţ şi Cuţicna, după care ne vom ocupa de măgurile dela Sud-Vestul Cuţicneĭ; după aceste vom descrie dealurile din stînga Vasluetuluĭ şi în sfîrşit scobitura Covasneĭ.

Dealurile dintre Vasluet şi Dobrovăţ

Părăsind Iaşiĭ pe la începutul luĭ Iulie urcăm şoseaua Repedeĭ albă şi prăfuită în deajuns, ce se furişează printre încîntătoarele vile şi podgoriĭ. Ajunşĭ la cişmeaua din deal, sorbim pe neresuflate cîte-va înghiţiturĭ de apă şi apoĭ cu piciorul ridicăm cel din urmă piept pe o cărăruşă printre gropile, de unde se scoate piatră şi nisip. Sus pe tăpşan ne suim în trăsură aruncîndu-ne încă odată ochiĭ îndărît asupra iubituluĭ nostru oraş. O privelişte nespus de frumoasă şi unică în felul eĭ ni se desfăşoară.

De la această înălţime maĭ bine de 400 metri cuprindem întreaga aşezare de la Păcurarĭ şi până la abator, de la Copoŭ pînă la Nicolina. Casele albe sclipitoare şi nenumăratele turle ale locaşurilor sfinte, tinzînd care de care să se înalţe maĭ sus cu înfăţişărĭ cu desevîrşire deosebite şi podoabe care de care maĭ maestre, clituindu-se unele deasupra altora de la înăţimea de 40 m. pînă la 135 metrĭ par acoperite de un văl străveziŭ alb azuriŭ. E atît de frumos drăguţul nostru tîrg, cît nu maĭ are seamăn pe lume, doar numaĭ Kiewul, din cîtă lume am cutrierat şi am văzut, de se poate asemăna cu el. De aceia fără să vraĭ, fermecat de nuriĭ seĭ, înainte de aţĭ despărea de sub ochĭ cele din urmă clădirĭ îĭ zicĭ o dulce «la revedere».

In scurt intrăm în codru pe o cale minunată, bine pietruită şi umbrită de falnicĭ copacĭ, sîntem în codrul Dobrovăţuluĭ străvechiŭ, întemeiat şi nepătruns. De cum intri în el, o adîncă şi tainică tăcere stăpîneşte fără întrerupere. Cînd viĭ din căldu-

---

1) Această descriere era menită să precedeze studiul geologic al foeĭ Codăeştĭ.

ra năbuşitoare a oraşuluĭ dînd de umbra şi răcoarea luĭ binefăcătoare simţĭ, cum se strecoară în suflet o mulţumire nemărginită, trupul capătă puterĭ noĭ, resuflarea e maĭ uşoară, parcă aĭ fi întinerit. Şoşeaua bine croită pe coama Cazacului într'un desiş întunecos deabea îngădue o îngustă făşie azurie de cer. Şi mergînd aşa scoborĭ neîncetat fără să întîlneştĭ vre-un călător, doar paserile pradalnice de maĭ trimit din cînd în cînd ţipetele lor groaznice. Şi trebue, să mergĭ maĭ multe ceasurĭ, pînă cînd valea se deschide deodată codriĭ se daŭ la o parte şi o priveliş-te neaşteptată se arată ochiuluĭ. O vale veselă scaldată în razele soareluĭ dulce nearzător, ce nu te supără.

Cu cît te apropiĭ de satul Dobrovăţ zăreştĭ din ce în ce maĭ bine clădirile frumuşele şi bine îngrijite ale Administraţieĭ Coroaneĭ, pe cînd pe dreapta se ridică trist localul vecheĭ închisorĭ cu ziduri mohorîte şi turla posomorîtă a mănăstireĭ. Tocmaĭ aicĭ unde e libertate, viaţă multă şi vigoare, se găsea odinioară locul de pedeapsă a atîtor nenorocitĭ. Poate ca durerea lor sufletească să fie maĭ mare, spre ispăşirea păcatelor lor, de jur împrejur se întindeaŭ pădurĭ zîmbitoare, ogoare bogate şi toată firea veselă. Numaĭ eĭ remăneaŭ închişĭ în celulele lor strîmte şi de dimineaţă pînă în seară vedeaŭ tavanul murdar al chilieĭ, în locul ceruluĭ albastru ; ear în locul cîntecelor vesele ale păserilor, ce se răsfaţă prin crîngurĭ, auziaŭ numaĭ zăngănitul lanţurilor grele.

Maĭ de mult această moşie cu pădurile eĭ a fost a călugărilor grecĭ, apoĭ a fost secularizată de către Vodă Cuza, ear în urma războiuluĭ pentru neatîrnarea Patrieĭ, în semn de recunoştinţă pentru dinastie a fost harăzită Coroaneĭ, a căreĭ vrednic şi destoinic Administrator general, domnul Kalinderu, se îngrijeşte cu multă tragere de inimă şi pricepere de cultura cîmpuluĭ şi exploatarea sistematică a codrilor. Frumoasele rezultate obţinute pe aceste domeniĭ slujesc drept pildă vie sătenilor, pe lîngă care dacă maĭ adăugăm înţeleptele sfaturĭ pornite din buna inimă a d-luĭ Kalinderu, vom înţelege propăşirea micilor gospodăriĭ ale ţăranilor de pe aceste moşiĭ : casele lor maĭ îngrijite, heiurile maĭ bune, vitele maĭ frumoase şi maĭ de soiŭ, livezile cu pomĭ roditorĭ.

E o mare regulă pe domeniile Coroaneĭ. In codru căprioarele sprintene se joacă la marginea drumuluĭ, pe care hurue căruţele, şi nimenĭ nu îndrăzneşte, să întindă spre ele o mînă duşmănoasă. Ochiul deprins să zărească pădurĭ de brazĭ sus la munte, unde-ĭ patria luĭ, rămîne mirat cînd îĭ resar înainte piniĭ cu frunzile ascuţite şi braziĭ cu ramurile întinse în lăturĭ. In sat drumurile drepte, curăţite pietruite de holeră şi alţĭ spinĭ. In cîmp sămănăturile sistematice : seminţele alese; aratul, grapatu şi seceratul la timp şi cu rînduială.

Slobozia Cantemir. Codrul Dobrovăţuluĭ către obîrşiile parăuluĭ cu acelaş nume prezintă pe creasta unuĭ deal o poiană lungă de treĭ Km., în care e aşezat satul Slobozia Cantemir cu o

poziţie neîntrecută în frumuseţă. Dealul podiş se pleacă lin spre Sud est; spre răsărit îşĭ arată năruiturile neacoperite de arborĭ, încolo totul este învestmîntat cu pădurĭ. Liniştitul sat înalţat aşa de sus datoreşte fiinţa sa unuĭ nivel de argilă impermiabilă, ce naşte pînza de apa, de unde esă isvoraşul de la răsăritul satuluĭ şi părăele obîrşieĭ Dobrovăţuluĭ. E curioasă aşezarea oamenilor în acest colţ singuratec, pierdut în pădurea nestrăbătută. Negreşit, că satul a fost înfiinţat de către ţiganiĭ robĭ slobozițĭ de Cantemir. Eĭ şi-aŭ ales acest cuib, ca să aibă lemn la îndămînă pentru albiĭ, coveţĭ, lingurĭ şi altele cu lucrul cărora se îndeletniciaŭ.

Celelalte dealurĭ de la miază noapte de părul Dobrovăţ cam tot atît de înalte, cum e d. Cazaculuĭ, Vărăria, Lacu, Curăturĭ aŭ coastele regulat înclinate spre miază-zĭ. Singur d. Roşŭ e deosebit. Numele săŭ vine de la nisipurile roşiĭ, ce le desgoleşte spre răsărit unde coasta este scobită şi brazdată de maĭ multe părăeaşe! Mlaştinĭ întîlneştĭ la fiecare pas. Răchiţĭ singuratice, tufe de smeură şi de mure se agaţă pe deal. Crestele din stînga şi din dreapta scobitureĭ sînt format din bancurĭ de nisip, în care zac pietre uriaşe. E sălbătăcie mare în înfundătura aceasta blestemată parcă şi de cer şi de oamenĭ.

Dealul Teiuluĭ cu creştetul tot de nisip e cel din urmă (în direcţiune sud estică), ce îşĭ arată subsolul.

De acĭ înainte dealurile, ce se întind spre miază-zĭ între şesurile Vasluețuluĭ şi al Dobrovăţuluĭ sînt învăluite de atît de obicinuita manta în ţara noastră de lut galben poros, loes. Sămănăturile în aceste părţĭ sînt foarte frumoase. Grîele auriĭ se mlădie la soare în unde încete şi spicele lor coapte lovinduse unul în altul scot un zăngănit dulce argintiu. Popuşoaele verzĭ se ridică întemeiate pe coastele line şi o bogăţie fără samă se clatină blînd la suflarea sfioasă a vîntuluĭ de vară.

E o deosebire vădită între pămîntul nisipos sec cu porniturĭ fără număr din stînga Vasluețuluĭ şi lanurile rodnice acoperite de holde mănoase de dincoace.

Valea Pocreaca. Valea poartă numele vestituluĭ sat Pocreaca. Răzeşiĭ de aicĭ aŭ făşiĭ de pămînt din zare pînă'n zare. Li s'a dus pomina 'n ţară de oamenĭ răĭ şi buclucaşĭ, poate unde casele şi gospodăriile lor sînt atît de aproape una de alta. Este chiar o vorbă, că n'are chip vaca, să se aşeze la pămînt, că-ĭ trece coada în ograda vecinuluĭ. In asemene împrejurărĭ se înţelege faptul, de ce atîtea certe şi omorurĭ se petrec acolo. Ducînd-o tot în certe s'a înăsprit caracterul ţaranilor, ĭar maĭ tîrziŭ s'aŭ dat la hoţiĭ şi jafurĭ.

Ast-fel călătoruluĭ iĭ e frică să mîe în acest sat cu casele îngrămădite, cu scărĭ de piatră cu porţĭ zdravene de obiceiŭ, cu streşinĭ măreţe la ogradă, cu toate că gardurile pot să fie sparte; cu oamenĭ posomorîţĭ, carĭ trec pe lîngă D-ta fără să-ţĭ deĭe «ziua bună», fără să-ţĭ arunce o privire prietenească.

Pîrîul Pocreaca trece printre dealurĭ înalte, în care se află multă piatră. In pădurea Chicera e o carieră destul de însemnată. Piatra e tare şi deabia se crapă sub loviturile grele ale Italienilor. Curioasă e intrarea în cariera luĭ Stroicĭ, tot în această pădure, alcătuită din doĭ stîlpĭ înpreunaţĭ prin o boltă. Peatra aceasta infiltrată de calcar, deşi arsă de soare şi strînsă de ger, totuşĭ e atît de tare în cît cu mare greutate poţĭ deslipĭ din ea micĭ aşchiĭ. Aceĭaşĭ piatră o întîlnim în d. Dumbraveĭ însă mult maĭ slabă. De acĭ în susul văeĭ un brîŭ de năruiturĭ se întinde pînă în vîlceaua Ursoaĭa. El desinează în mod hotărîtor marginea răsăriteană a tapşanuluĭ de pe coamă. Alt brîŭ sub forma uneĭ prispe se arată în lungul şi pe la mijlocul coasteĭ din marginea pădureĭ Chicera şi pînă în aceĭaşĭ vîlcea.

Dealul Ciobăneştĭ şi Burdugan despart valea precedentă de Trestiana, de sub poalele Leurdişuluĭ, deal nalt (370m) cu nisip pe creştet ce priveşte în depărtare. Căutătura luĭ semeaţă este sfidată numaĭ de cea a Roşuluĭ şi a luĭ Cozir, fraţĭ puţin maĭ marĭ decît el. Fundul văeĭ Trestiana e acoperit de un huceag brazdat de ponoare adîncĭ, ce scot la iveală malurĭ de nisip; ear către sat întîlnim întinse livezĭ de pomĭ roditorĭ neîngrădite, prin carĭ turme de vite îşĭ plimbă agale paşiĭ lor. Pîrîul spintecă satul printr'un fagaş adînc de 7 metri cu malurile drepte.

Dealurile dintre Dobrovăţ şi Cuţicna

Dealurile dintre p. Dobrovăţ şi p. Cuţicna sînt legate de Bîrnova prin Poiana cu cetate, deal şi sat cu acelaşĭ nume. De jur împrejur se ridică copacĭ bătrînĭ, care străjuesc ţinutul străvechiĭ Cetăţĭ. In poiană este o biserică dărîmată. Crucea i-a căzut de mult, ĭarbă naltă creşte pe coperiş; ĭar prin pod pătrunde un copac, care-şĭ întinde ramurile peste locaşul sfînt în semn de ocrotire. O lacată mare aşezată în nişte belciuge slabe străjueste uşa, care împinsă puţin se deschide scîrţiind greoiŭ. O grindă groasă de la cafas a pocnit şi de abia o sprijineşte o proptea îndoită. In cafas se zăresc rădăcinele copaculuĭ crescut acolo în casa Domnuluĭ. Pe jos zac prapurĭ rupte, felinare cu geamurĭ sparte, icoane spalate de ploaĭe şi ninsoare. Catapiteazma crăpată se odihneşte jos mîhnită de starea, în care a ajuns. O cadelniţă ruginită stă deoparte neîndrăznind, să tulbure pacea tovărăşiilor eĭ sfinte.

Se spune că această biserică a fost zidită de către Ştefan cel Mare.

Cîte cîntărĭ n'aŭ resunat în ea, cîte n'aŭ văzut păreţiĭ eĭ bătrînĭ! N'ar trebui lasată în părăsire. Veneraţia pentru trecutul, ce ni-a înălţat, ne îndatoreşte, să restaurăm toate monumentele istorice, căcĭ ele ne povestesc multe fapte marĭ şi glorioase din sbuciumatul dar viteazul nostru trecut.

Dealul Cetăţeĭ se leagă prin dealul Stejar cu Nastea, Călina,

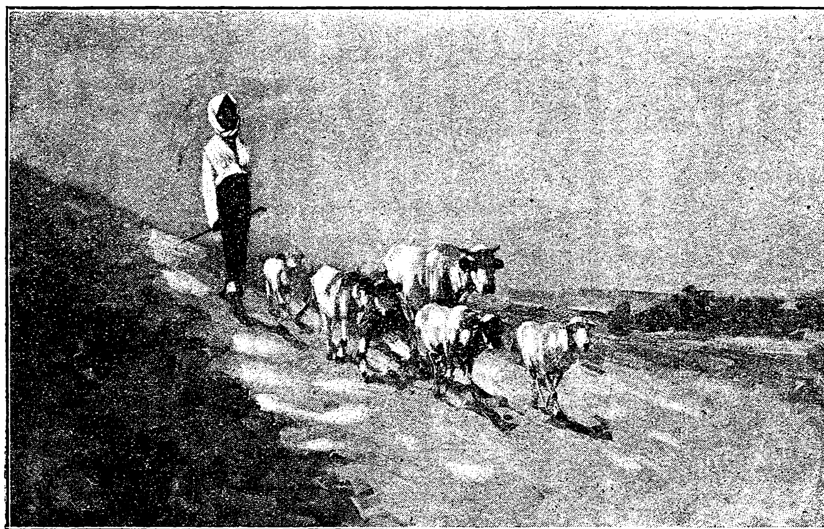

GRIGORESCU.—Dimineaţă de vară.
Clişeul din Institutul „Minerva".

Cuja şi Buda. Aceste dealurĭ se lasă şi ele încetul spre S. E. arătîndu-şĭ subsolul pînă în dreptul satuluĭ Dumasca; ear maĭ spre Sud apare loesul cu sămănăturile luĭ bogate. Coama lor formată din marne groase se lăţeşte puţin în dealul Cujbeĭ, unde dă naştere maĭ multor băltoage.

Dealul Tăcuta-Dumasca fără pădurĭ, descopere ochiuluĭ zărĭ întinse. De pe el vezĭ ca-n palmă toată valea Dumascăĭ, căptuşită cu depozite maĭ nouă şi dealul Budeĭ turtit în vîrf, ce se pleacă spre Dobrovăţ prin dealul Cetăţueĭ. Tapşanul Budeĭ cu un petec de pădure numaĭ, are marginea răsăriteană desgolită pe o mare lungime,

Dealurile din dreapta Cuţicneĭ

La miază-zi de Poiana cu Cetate şi despărţit prin părăul Cuţicna răsare dealul Ruleni strîns înbinat cu d. Tufeştiĭ de Sus, care adăposteşte pe clinul săŭ răsăritean satul ţigănesc Focşasca. Pe drum am întîlnit mulţime de ţiganĭ, carĭ se duceaŭ la lucru. Feţele lor negre brăzdate adînc de plugul săracieĭ se iveaŭ de sub pălăriĭ sparte, de sub şăpcĭ fără formă. Picioarele lor goale stîrneaŭ colbul gros de pe drum. Convoiul trist se legănà uşor în arzătoarea batae a razelor de soare. După dînşiĭ se tîraŭ femeile cu copiĭ golaşĭ în braţe. Denciĭ sprintenĭ se ţineaŭ de catrinţele mamelor lor arătîndu-şĭ dinţiĭ albĭ saŭ clipind din ochiĭ lor strălucitorĭ.

Fără să vreŭ mĭ-a venit în minte cuvintele luĭ Goga:

«Şi se tîra poporul mut de umbre
«Neputincĭoasă ciată de 'ngropare».

Am trecut prin sărăcăciosul sat Focşasca. Bordeele plecate spre pămînt cu uşile joase răsăreaŭ taĭnice icĭ, colo, acoperite de ĭerburĭ înalte, pe carĭ le apleca vîntul bine-făcător la orĭ-ce suflare. Pe dinaintea bordeĭelor se arătaŭ moşnegĭ gîrboviţĭ, carĭ cu ochiĭ duşĭ priveaŭ în zarea depărtată.

La mĭază-zi de acest sat d. Tufeştiĭ de Sus se leagă printr'o strîmtă curmătură cu d. Bîtca, începutul uneĭ culmĭ, ce se îndreaptă către Sud, ĭar de pe partea răsăriteană a căreia se desface d. Codruluĭ de Sus, la poalele luĭ avînd satul Mirceştĭ, apoĭ d. Mirceştĭ, Şurăneştĭ, care prin Dumbrava Holunu şi Rediŭ Galian se întinde pînă la Codăeştĭ; în sfîrşit culmea Tufeştĭ-Dracşenĭ cu dealul Golieĭ Şurăneştĭ. Coama d. Tufeştĭ-Dracşanĭ e învesmîntată cu o pădure răcoroasă şi străbătută în lung de un drum, din care se desparte altă cale, ce urmează creasta Golieĭ-Şurăneştĭ.

Oprindu-te pe acest deal deasupra coasteĭ prăpăstioase vezĭ satul Şurăneştĭ, care se sue pe clinul din faţă, stăpînit de curtea boerească împrejmuită de zidurĭ de cărămidă roşie. Aci am fost găzduiţĭ foarte bine de către proprietar d-l G. Racoviţă şi ne-am desfatat privirea în încîntătorul săŭ parc împodobit cu

nenumăratele soiurĭ de florĭ așezate cu cea maĭ desăvîrșită măestrie, într'un cuvînt am putut admira tot, ce arta grădinărească a ajuns să născocească folosind frumusețele fireĭ perfecționate prin istețimea mințeĭ omeneștĭ. Ce păcat, că n-am putut rămînea în acest raĭ maĭ mult de 24 ore. Proprietarul om cu o cultură întinsă și aleasă, înțălegînd rostul gospodărieĭ și al lucruluĭ cîmpuluĭ întrebuințează mașinile agricole cele maĭ noĭ și maĭ economicoase, ĭar vitele sale sunt din rasele cele maĭ alese

Aceĭașĭ ospitalitate bună și inimă deschisă am găsit-o la d-l Mihalcea, arendașul moșieĭ Mirceștĭ. Aci sămănăturile se ridică pe coaste până la o mare înălțime, încît te mirĭ cum s-a putut urca plugul pe acolo în dealul Goian.

Părăsind Mirceștiĭ căruța alunecă pe un șes dulce către tîrgușorul Codăeștĭ. Soarele se pleacă încet pe dealurile dinspre asfințit. Umbre ușoare se strecuraŭ taĭnic aducînd un fel de vrajă asupra pămîntuluĭ. Şi cum caiiĭ obosițĭ nu maĭ puteaŭ ține trapul, ĭ-am lăsat la pas. Ne-am scoborît din căruță și ne-am dat pe marginea drumuluĭ. Taĭnele înserăriĭ pătrundeaŭ în suflet ca niște cîntărĭ încete venite de departe, de prin alte tărîmurĭ. In fundul ceruluĭ apăru o steluță sfioasă tremurînd în liniștea seriĭ. Apoĭ rînd pe rînd candelele bolțiĭ prind a se lumina și deasupra noastră sclipește o întreagă lume adîncită în nemărginitul albastru.

In dreapta se ridică întunecat Rediu Galian, care ne spune că n-avem mult până la Codăeștĭ. De departe se ivește încet luna de aur aruncînd fire de peteală asupra cîmpiilor tihnite, asupra dealurilor trufașe ; pe cînd umbra căruței și a cailor se mișcă molatec pe colbul drumuluĭ, caiĭ pășind domol că de-abea auzĭ răsunetul copitelor.

Intrăm în Codăeștĭ printre două rîndurĭ de dughene și poposim la un han.

A doua zi trebuia să ne întoarcem la Iașĭ.

Dealurile din stînga Vasluețuluĭ şi scobitura Covasneĭ

In colțul N E. al foaeĭ Codăeștĭ se afla scobitura Covasneĭ, care deși face parte din basinul Prutuluĭ și prin urmare ar fi trebuit pusă deosebit în descrierea noastră; totu-șĭ fiind-că cea maĭ mare parte din suprafața eĭ alcătueşte versantul răsăritean al dealurilor, ce se întind în stînga Vasluețuluĭ am găsit de cuviință, să nu o las la urmă, ci să mă ocup de ea odată cu aceste dealurĭ.

Din Costulenĭ înaintînd în susul Covasneĭ vedem pe dreapta dealul Boiştea, Rotund şi Frasin cu coaste traganate, ce se pleacă uşor către şesul păriuluĭ, pe cînd spre miază-noapte Stînca Boiştea e chĭar prăpăstioasă. Infăţişarea acestor dealurĭ acoperite de loes, ne aduce aminte măgurile din jurul Iaşilor, însă cum te apropiĭ de Hiliţa şi Covasna se schimbă cu totul priveliştea.

Maĭ întăĭ dealurile sunt mult maĭ înalte ridicîndu-se până la 400 m., apoĭ ele formează scobiturĭ adîncĭ şi pronunţate, în carĭ se adăpostesc satele cu casele lor micĭ revărsate pe coaste, pĭerdute printre copacĭ stufoşĭ, ceĭ maĭ mulţĭ pomĭ roditorĭ, a căror fructe cumparate de către speculanţĭ pe un preţ de nimic sunt vînte în Iaşĭ de 10 orĭ maĭ scump.

Prin părţile acestea ascunse parcă de lume zăpada erneĭ stă ne topită până aproape de Sf. Gheorghe. Abea atuncĭ soarele cu razele luĭ fierbinţĭ poate, să încălzească omătul, ce se odihnea prin văgăunile singuratice. Gîrlele se umflă şi apele lor spumoase se răpăd la vale saltînd peste pietrele destul de numeroase, ce le esă în cale.

Şi măgurile aceste înalte se acopăr de pădurĭ frumose şi dese, a căror copacĭ îşĭ împreună crengile formînd bolte largĭ de verdeaţă. Jos zac şi putrezesc trunchiurĭ date la pămînt de vînturĭ năprasnice. Intrînd în această pădure simţĭ o sfială, chiar o groază. O tăcere adîncă domneşte pretutindenĭ. Şi dacă unde-va departe o pasere speriată mişcă frunzele uscate, o înfiorare taĭnică îţĭ strînge inima. Cînd începe vîntul să sufle, prind văile să răsune, şi mugetul codruluĭ tulbură pacea singurătăţeĭ, e un urlet grozav care se ridică în văzduh. Copaciĭ se sbuciumă, se pleacă într'o parte şi în ceelaltă isbindu-se cu freamăt, se linişTesc puţin şi apoĭ ĭar încep frămîntarea lor duşmănească.

Multe crime s-aŭ săvîrşit prin aceste desişurĭ, amintirea cărora se maĭ păstrează încă prin legende din gură în gură saŭ prin numele locurilor, aşa de pildă piscul Omul Mort. Şi poate pădurea plînge sufletele, carĭ şĭ-aŭ găsit sfîrşitul la umbra copacilor săĭ. Cînd trecĭ prin aceste pădurĭ pustiĭ vîntul îţĭ aduce de departe miros de cadavre, care chiar dacă nu sînt, închipuirea le aşază spînzurate printre crengĭ saŭ ţintuite de trunchiurĭ.

Suflarea vijelioasă şi năprasnică a vîntuluĭ se poate lămuri prin aşazarea topografică, căcĭ pădurea din dealul Mărturieĭ e pe o creastă, ce primeşte în faţă şi deadreptul vînturile de pe valea Prutuluĭ saŭ chiar de dincolo de acest rîŭ. Sălbătăcia şi cruzimea oamenilor din Hiliţa maĭ cu samă, ĭarăşĭ s-ar explica prin izolarea lor. Intr'adevăr satul acesta a făcut parte din jud. Vasluĭ (mi s-a spus că în ĭarna aceasta s-a hotărît alipirea satelor Covasna şi Hiliţa la j. Iaşĭ). Locuitorilor le venea foarte greŭ să meargă la capitala judeţuluĭ lor şi de aceea nu se duceaŭ de cît foarte rar, maĭ cu samă că, spre a-şĭ părăsi satul, trebuĭa să ridice un deal înalt. La Iaşĭ veneaŭ rar de asemenea ne fiind din acest judeţ, ne avînd interese şi legăturĭ. Chiar şi de Covasna sunt despărţiţĭ prin o creastă. Această stare de lucrurĭ cred, că a avut influenţă în privinţa păstrăreĭ unuĭ caracter maĭ vechiŭ, maĭ archaic, a unor apucăturĭ maĭ puţin civilizate de cît a satelor din jurul lor.

De pe vîrful acestor dealurĭ privirea străbate spre valea Vasluețuluĭ, în fundul căreĭa pîrăul lunecă încet, tăcut pe şesul

său neted. In dealul Hiliţa pe la 260 m. se ivesc şipote cu apă limpede şi curată, carĭ se scoboară şoptind duios printre florĭ gingaşe. Vîrful dealuluĭ e format din nisip în straturĭ groase.

La răsăritul Vasluețuluĭ se ridică o salbă de măgurĭ, ce străjuesc de aproape şesul pînă la dealul Ciortolum; în dreptul Coropcenilor creasta se îndepărtează, căcĭ coasta e adînc săpată de pîrăoaşul Romanuluĭ şi al Cărbunaruluĭ despoind păturile şi cărînd materialul spre a îngădui un adăpost satuluĭ şi lărgind în acelaş timp şesul. Coasta de la miază-zi de Coropcenĭ tare povîrnită în d. Romanuluĭ cu muchea de sus tăĭată drept se scoboară către Vasluęţ prin dealul Budaioase, lat şi turtit.

Pîrăul Grădinărieĭ desparte dealurile amintite în urmă de cel al Delenilor-Ciorteştĭ, pe carĭ se află satele cu aceleaşĭ nume. Apele acestuĭ pîrău adese-orĭ muind locul strică podurile şi şoseaua.

In dealul Delenĭ se află marne, din care porneşte un izvor, ce trece chiar prin sat. Maĭ sus se văd nisipurĭ pe-alocurĭ petrificate, în zona cărora e aşazat satul Ciorteştĭ, a căruĭ nume nu face să ne gîndim la ţiganĭ. In sfîrşit in cea din urmă scobitură din stînga Vasluețuluĭ de pe această foaĭe e satul Şerbeştĭ, pe pîrăul cu nume la fel.

Un caracter general, ce sare în ochĭ, maĭ cu samă cînd observăm dealurile din stîga Vasluețuluĭ este deosebirea de înfăţişare a coastelor îndreptate către mĭază-noapte, care-s prăpăstioase, povîrnite şi cu pornriturĭ, de cea a clinelor molatec aduse spre miază-zi. Fapt care se poate lesne pune în evidenţă în dealurile Budaioaseĭ, Delenĭ şi altele. Aceste deosebite forme topografice se lămuresc prin direcţiunea de cădere a ploaeĭ, căcĭ coastele puse deadreptul în faţa ploaeĭ sunt atacate cu mare înverşunare primind chiar şi o maĭ mare cătime de apă meteorică, de cît cele a căror scurgere e în aceĭaşĭ direcţiune cu căderea ploaeĭ[1]). De aceea coastele apusene de la Delenĭ Şerbeştĭ, Ciorteştĭ aŭ un sol slab nisipos, de oare-ce năruiturile se înşiră pe coaste, ponoarele se zăresc la fie-care pas. Sămănăturile sunt proaste. Popuşoaele îngălbenesc fără de vreme. Sărăcia se simţeşte în sate. Casele pitulate sub streşinĭ dărăpănate se ivesc icĭ colo triste, posomorîte şi cele maĭ multe n-aŭ gard. Copacĭ sfioşĭ răsar printre case şi vîntul, care tremură prin frunza lor, îngînă o cîntare dureroasă. Copac după copac se prind în cor în vaetul acela jalnic care se înalţă la cer, ca o rugă de-nduraıe.

Pe stînga Vasluețuluĭ se întinde dreaptă şi bine întreţinută şoseaua luĭ Mihalachi Sturza. Simţeştĭ o negrăită plăcere cînd o întîlneştĭ, maĭ ales după ce aĭ mers pe un drum cu gropĭ multe şi hopurĭ nenumărate, cum sunt aproape toate drumurile comu-

1. Intr-un studiŭ anterior „ Versantul Sireteluĭ“ publicat în Arhiva Soc. Ştiinţifice şi literare, Iaşĭ 1905, avuĭ prilejul să demonstrez matematiceşte această afirmaţiune.

nale. Pe şoseaua aceasta umbrită de copacĭ rămuroşĭ se întind caiĭ la fugă de-a maĭ mare dragul. Roţile hurue încet şi căruţa sboară ĭute maĭ departe. Aĭ vrea să nu se maĭ isprăvească mersul; în aceĭaşĭ fugă neîncetată printre aceĭaşĭ copacĭ să te ducĭ mereŭ, mereŭ şi sub lumina soareluĭ şi sub cea a luneĭ fără să te oprestĭ vre-o dată.

R. Sevastos

Rolul boerimiĭ în rivalitatea dintre Drăculeştĭ şi Dăneştĭ [1]).

Boĭerimea în deobşte.—Inainte de a păşi la încheerea cercetăriĭ noastre, trebue să sintetizăm maĭ strîns rolul jucat de boerĭ, în decursul desfăşurăreĭ luptelor pentru tron între cele două familiĭ rivale muntene.

Puterea politică în ţară o aveaŭ numai boĭeriĭ; de aceea numaĭ de eĭ este vorba în tot decursul acesteĭ perioade. Rivalitatea între Drăculeştĭ şi Dăneştĭ la început este însă curat personală şi domniĭ din cele două partide se razimă pe rînd pe aceiaşĭ sfetnicĭ în divanurile lor. Aşà găsim chiar pe la începutul izbucniriĭ lupteĭ pe *Coico* logofăt în divanul luĭ Dan II (Băsărăbesc) în un document din 1422 şi apoĭ găsim pe acelaş boier în divanul luĭ Vlad Dracul (Drăculesc) la 1432 şi tot astfel şi pe *Voico* vornicul [2]). De asemenea întîlnim pe jupîn *Albu*, pronumit şi Albu cel Mare, boier încă din încunjurimea luĭ Mircea cel Bătrîn constatat prin un document din 1415, ca boier în divanul aceluiaş Dan II (Băsărăbesc) în documente din 1421 şi 1424, în care divan stăteau şi Coico şi Voico. Dar acest Albu este atot puternic şi sub domnia luĭ Alexandru Aldea (Drăculesc) care vorbeşte de Albu ca de omul luĭ şi în aceeaşĭ înşuşire rămîne Albu şi sub Vlad Dracul [3]), Albu este ucis de Ţepeş contra căruia să răsculase [4]). De asemenea aflăm pe aceiaşĭ boierĭ în tagma luĭ Radu cel Frumos (Drăculesc), pe carĭ îĭ vedem trecînd apoĭ în aceea a duşmanuluĭ şi înlocuitoruluĭ săŭ Laiot Basarab. Aşà pe *Cazan Sahacov* vistierul în hrisoave din 22 Ianuarie 1471 şi în 1467 şi pe *Neagoe a luĭ Radu* vornic mare sub Radu cel Frumos (Drăculesc) în 1467, care devine logofăt în 1475 sub Laiot Basarab [5]).

Maĭ găsim pe marele boier *Dragomir Manev sau a luĭ Manea* maĭ întîiu în divanul luĭ Radu cel Frumos (Drăculesc) între 1462—1472. El trece apoĭ în acel al luĭ Laiot Bassarab (Băsără-

---

1) Vezĭ în N-rele anterioare ale „Arhiveĭ" Lupta între Drăculeştĭ şi Dăneştĭ.
2) Vezi Bogdan, *Doc. şi Reg.*, p. 208, 209.
3) Bogdan, *l. c.*, p, 202, 17, 32, 37. 38, 23. Maĭ vezĭ şi pag. 206
4) Nicolaescu, *Documente slavo-rom.*, p. 14.
5) Bogdan *l. c.*, p. 214 şi 208.

besc) cel impus de voința luĭ Ștefan cel Mare, în aniĭ 1475 și 1476. Rămîne și în divanul luĭ Basarab cel Tînăr (Băsărăbesc) 1480 și trece după aceĭa în a luĭ Vlad Călugărul (Drăculesc) în care rămîne în o bună parte a domnieĭ luĭ, probabil pînă la moarte [1]). Apoĭ pe *Staico*, comisul luĭ Basarab cel Tînăr (Băsărăbesc) 1481, trecînd în slujba luĭ Vlad Călugărul (Drăculesc) sub care ajunge logofăt și este amintit în documente din 1483, 1488, 1489, 1490, 1491, 1493 și 1494. El rămîne în aceeaș însușire și sub Radu cel Mare (Drăculescu), sub care îl regăsim în 1496, 1497, 1498, 1499 și 1501. Ultimul document în care apare Staico logofăt este din 1507 [2]).

Chiar după ce domniĭ din familia Basarab se pun în legăturĭ maĭ temeinice cu Oltenia, dela sfîrșitul domnieĭ luĭ Țepeluș înainte, încă se întîlnesc boierĭ care slujise sub Drăculeștĭ că se pleacă și Băsărăbenilor, și nici că se putea altfel. Scaunul domnieĭ era în Muntenia-Mare; în acest mediu trebuiau să trăească și să făptuească domniĭ, fără cătare dacă eĭ se trăgeau din una saŭ din cealaltă familie rivală. Domnitoriĭ din neamul Basarabilor nu-șĭ puteaŭ doar răzăma puterea numaĭ pe boierimea de peste Olt pentru a domni în centrul statuluĭ întreg. Eĭ trebuiau deci să caute a cîștiga și a atrage la eĭ, chiar dintre aceĭ boierĭ ce luptase în potriva lor, înainte de a ajunge în scaun.

De aceea întîlnim bunăoară pe *Calotă* vistierul luĭ Radu cel Mare (Drăculesc), amintit în document prin 1504, 1505 și 1507, care rămîne în aceeaș boerie sub Vlăduț (Drăculesc) 1511, și devine mare vornic sub Neagoe Basarab (Băsărăbesc). In o scrisoare către Brașovenĭ, el pomenește cu vorbe bune de «domnul săŭ Basarab» [3]). Tot așa aflăm pe *Horvat*, mare spătar sub Mihnea 1508 și 1509, și vister sub Vlăduț, (amîndoĭ Drăculeștĭ) 1511, că devine mare vistier sub Neagoe Basarab (Băsărăbesc) 1512—1513 urcîndu-se apoĭ sub acelaș domnitor la treapta de mare logofăt 1514, 1516, 1521. El rămîne însă în aceeașĭ slujbă după toate luptele ce urmase morțiĭ luĭ Neagoe Basarab și-l aflăm tot logofăt și sub Radu dela Afumațĭ [4]). Apoĭ *Șerban* mare stolnic sub Radu dela Afumațĭ în 1523 și chiar în 1526, după ce Radu trece prin căsătorie către partidul băsărăbesc, este mare vornic pe timpul luĭ Vlad V (Drăculesc) 1530, 1531 și ajunge mare ban sub Radu Paisie (Drăculesc) în 1535, 1538 și 1539 [5]).

Boĭerimea Olteană.—Dar aceștĭ boierĭ singuraticĭ carĭ treceaŭ dela un dom la altul, nu caracterizează partidele boierimiĭ

1) Bogdan *l. c.*, p. 218, 208, 217, 18. Lăpădat în monografia Vlad Vodă Călugărul ĭa *Conv. lit.*, p. XXXVI, 1907, p. 1148---1151.

2) Bogdan, *l. c.*, p. 221. Nicolaescu, *l. c.*, p. 6.

3) Bogdan, *l. c.*, p. 224---228.

4) Bogdan, *l. c*,, p. 298, comp, 270. Nicolaescu, *l. c.*, p. 37.

5) Bogdan, *l. c.*, p. 276---277.

muntene. Opoziția boierească contra domnilor din partida drăculească se întrupează, de la atribuirea Olteniei de către Țepeluș luĭ Laiot Basarab, unită cu căsătoria luĭ Țepeluș cu o Pîrvulească înainte 1) în marea familie cu acest nume din banatul Craioveĭ. Această familie urmează de acolo maĭ departe un fel de politică dinastică, alipită de familia Basarabilor, al căreĭ nume chiar și-l însușește saŭ îĭ este dat de lume.

Sub acest nume trebue înțeles, curat vorbind, numaĭ familia Pîrvulească, ci și în deobște boierimea din Oltenia, care se ținea de casa lor și urma în totul îndemnurile lor. Aceștĭ boierĭ alcătuiaŭ ceea ce cronicariĭ numesc «cealaltă ceată de boierĭ» saŭ «alt neam al lor». Cît de mult ținea familia Pîrvulească la o viață autonomă a părțiĭ de țară în care trăia, se vede de pe aceea că atuncĭ cînd se numește Vladuț Vodă (1510—1511) ce nu-ĭ era pe plac, dar pe care împrejurările o sileau să-l primească, membriĭ eĭ încheie cu el o legătură cu jurămînt, în care domnul și familia Pîrvulească tratează ca două puterĭ, legîndu-se mutual prin jurăminte la respectarea credințeĭ făgăduite 2). Apoĭ atuncĭ cînd boieriĭ Craioveĭ primesc pe Vladislav II, după o opoziție eĭ merg de i se închină, ca o putere învinsă nu e vorbă, dar în sfîrșit ca o putere de sine stătătoare 3). La această poziție maĭ neatîrnată a boierimiĭ Oltene corespunde și situația întregiĭ Olteniĭ, privită ca o parte deosebită de țară. Ambele regiunĭ, Muntenia Mare și Oltenia, eraŭ privite ca părțĭ de sine stătătoare: de aceea și Teodosie, cînd fuge spre Oltenia, spune că s'a dus în *ceea parte a țăriĭ*, din pricină că țara era mîncată *de partea cealaltă* (Muntenia Mare cuprinsă de boeriĭ pribegĭ și de ceĭ din Buzăŭ 4). De asemenea Nicolae Olahul spune că împotriva luĭ Petru Paise se ridicase un domn din partea cealaltă, gîndindu-se de sigur la Oltenia și acest protivnic era un Basarab 5). Din această poziție pe jumătate neatîrnată a Olteniei, și decĭ a boerimĭ eĭ, se explică năzuințele maĭ multor domnitorĭ din familia Drăculească de a și-o lega prin simpatiĭ și interes. Maĭ întîiu chiar Țepeluș cînd vrea să împace pe unchiul săŭ și să împartă domnia Munteniei cu el, dîndu-ĭ, după cum se vede, Banatul Olteniei, nu procedează prin silnicie, cum ne-am aștepta poate de la Domnitoriĭ aceluĭ timp, care nu prea cunoșteaŭ hotarele dreptuluĭ, ci caută să se alipească de Pîrvuleștĭ prin încuscrire. Maĭ tîrziŭ Radu dela Afumațĭ, pentru a domni maĭ liniștit și a astîmpăra opoziția mariĭ familiĭ oltene, ĭea în căsătorie pe o femee din neamul băsărăbesc 6). Moisi, la început dușman al Pîrvuleș-

1) Maĭ sus, p. 219.
2) Maĭ sus, p. 225.
3) Maĭ sus, p. 241.
4) Maĭ sus, p. 268.
5) Maĭ sus p. 245.
6) Maĭ sus, p. 257—258.
7) Maĭ sus, p. 250.

tilor, se împacă și se încuscrește la sfîrșit cu eĭ [1]. Vintilă iarăș caută să se puĭe bine cu Olteniĭ [2]. Dacă boierimea olteană nu ar fi urmat o politică deosebită, ce nevoie ar fi avut Drăculeștiĭ de a o cultiva așa de mult?

Ce era această politică? Ea se limpezește de la încuscrirea familieĭ pretendenților coborîtorĭ din Dan I, Basarabiĭ, cu familia Părvulească, inaugurată prin căsătoria luĭ Țepeluș cu Neaga, sora fraților Pîrvuleștĭ [3]. De atuncĭ înainte totdeauna Basarabiĭ vor găsi un sprijin în strălucita familie olteană. Așa Părvuleștiĭ luptă maĭ întăiŭ pentru nepotul lor Neagoe Basarab, ceeace le aduce dușmănia cea cumplită a luĭ Mihnea [4]. Acesta fiind înlocuit cu drăculescul Vlăduț, eĭ uneltesc în ascuns rîdicarea luĭ Neagoe Basarab, ceeace aduc o nouă prigonire și fuga Pîrvuleștilor împreună cu Domnul lor peste Dunăre, de unde revenind cu ajutorul turcesc pun mîna pe putere [5]. Fiul luĭ Neagoe, Teodosie, este pus sub epitropia unuĭ Pîrvulesc, și cînd este atacat de pribegĭ și de boieriĭ Munteniei Marĭ, din Buzăŭ, el fuge spre Craiova, unde-ĭ era sprijinul [6]. La moartea luĭ Radu dela Afumațĭ, Drăculesc și el, însă încuscrit cu Pîrvuleștiĭ, decĭ domn pe placul lor, eĭ opun luĭ Moisi, candidatul turcesc, pe fiul luĭ Neagoe Basarab [7] și maĭ apoĭ în potriva luĭ Petru Paisie eĭ sprijinesc pe unul Laiot Basarab, competitor ce slujia maĭ mult ca steag de împreunare, pe cînd adevaratul cap al mișcăreĭ era Stroia Pribeagul; dar în orĭ ce caz pentru a aduna pe Băsărăbeștĭ în jurul răscoaleĭ, trebue numele unuĭ Basarab [8].

Boierimea olteană în frunte cu Pîrvuleștiĭ sprijinesc decĭ totdeauna pe competitoriĭ din familia Basarabilor, și cînd eĭ duc ajutorul lor unuĭ domnitor din familia drăculească, și o fac numaĭ atuncĭ cînd neavînd un cadidat al lor, eĭ voesc să combată pe alt Drăculesc, maĭ urît și maĭ urgisit de eĭ. Așa fac, bunăoară, cînd sprijinesc pe Bădica Radu în contra luĭ Radu dela Afumațĭ, înainte ca acest domnitor să se fi încuscrit cu eĭ [9].

Precum începutul desemnăriĭ uneĭ opozițiĭ teritoriale a boierimiĭ oltene în potriva boierimiĭ Munteniei Marĭ, dela candidațiĭ de domniĭ, fusese opera familieĭ Pîrvuleștilor, așa și descompunerea acesteĭ închegărĭ politice se manifestă prin șovăirile și înecarea finală a aceteĭ opozițiĭ în valul atot cuprinzător al sil-

---

1) Maĭ sus, p. 255.
2) Maĭ sus, p. 256.
3) Maĭ sus, p. 219.
4) Maĭ sus, p. 237 și urm.
5) Maĭ sus, p. 242.
6) Maĭ sus, p. 245.
7) Maĭ sus, p. 2253---254.
8) Maĭ sus, p. 257.
9) Maĭ sus, p. 246 și 349.

nicieĭ otomane. In contra luĭ Mircea Ciobanul şi a luĭ Alexandru al II-lea, călăiĭ şi ucigătoriĭ boierimiĭ cu grămada, nu se maĭ răscoală numaĭ Pîrvuleştiĭ, ca duşmanĭ fireştĭ aĭ Drăculeştilor, ci întreaga boĭerime munteană, căcĭ nu maĭ era vorba de a pune pe cutare sau pe cutare domn pe tronul ţăriĭ, ci de a scăpa de nişte tiranĭ uricioşĭ şi sîngeroşĭ cari făceaŭ din boĭerĭ adevărate hecatombe.

Incheĭere.

Putem decĭ rezuma în următoarele *seriĭ obşteştĭ* dezvoltarea rivalităţiĭ dintre Drăculeştĭ şi Dăneştĭ.

Firul cauzalităţiĭ, pe care se înşiră lunga succesiune de fapte expuse, este rivalitatea între cele două familiĭ Drăculeştiĭ şi Dăneştiĭ, pentru ocuparea supremeĭ demnităţĭ în statul muntean. Intîĭul element al acesteĭ cauzalităţĭ, *puterea*, pleacă din două izvoare care se îmbină în un singur curent. Maĭ întîŭ simţimîntul păstrăriĭ existenţeĭ şi silinţa de a-ĭ întinde cît maĭ mult marginile ; a doŭa, îmboldirea pornită dela sufletele închegate în deosebitele personalităţĭ ce intraŭ în lupta pentru păstrarea şi adăogirea existenţeĭ lor.

Al doilea element al cauzalităţiĭ obşteştĭ a acesteĭ seriĭ istorice este dat de împrejurărĭ asupra cărora cele două puterĭ îmbinate lucrează, şi carĭ împrejurărĭ sunt date, parte de condiţiile exterioare, precum sistemul obişnuit de urmare la tron, şi înrîurirea turcească şi ungurească, parte de alcătuirea mintală şi pasională a persoanelor ce luptă pentru a domni.

Această cauzalitate leagă toate faptele în o singură serie.

In şirul acesteĭ seriĭ marĭ, deosebim seriĭ maĭ micĭ alcătuitoare ale eĭ.

Deosebirea între seriile alcătuitoare nu provine, bine înţeles dela puterĭ, care rămîn aceleaşĭ în tot cursul lor, ci dela împrejurările saŭ condiţiile de fapt, carĭ se schimbă mereŭ. Aşa obîrşia chiar a rivalităţiĭ, faptul în care puterile cele două se întrupează pentru întîia oară, este datorită uneĭ întîmplărĭ, provenită de le rămînerea de fiĭ de la ambiĭ fraţĭ ce se perindase pe tronul Munteniеĭ, Dan I şi Mircea, unită cu sistemul de urmare la tron obişnuit în această ţară. Provenită din duşmăniĭ personale, rivalitatea păstrează un caracter personal şi se desfăşură prin izbînzĭ alternative ale ambelor familiĭ, sprijinite pe puterile mărginaşe după împrejurările momentuluĭ, aducînd adînca decădere politică a Munteniеĭ faţă cu Turciĭ şi faţă cu Unguriĭ.

Seria rivalităţiĭ îşĭ schimbă mersul odată cu suirea luĭ Ştefan cel Mare pe tronul Moldoveĭ, personalitate covîrşitoare, maĭ tare decît puterea ce împinge unul asupra altuia pe domniĭ muntenĭ. Ştefan devenind stăpînul stăreĭ de lucrurĭ, determină după placul luĭ schimbările Domnilor pe tronul Munteniеĭ. In timpul acesteĭ desfăşurărĭ a evenimentelor supravine încă un fapt,

ĭarășĭ datorit întîmplăriĭ, care era menit să aducă o mare schimbare în mersul rivalităţiĭ. Anume împrejurărĭ de fapt silesc pe Ţepeluș să împartă domnia munteniеĭ cu Laiot Basarab, și pentru a-ĭ putea da banatul Olteniеĭ, el se încuscrește cu familia Pîrvulească, luînd pe o femeie din această familie de soţie. De atuncĭ înainte, Pîrvuleștiĭ vor sprijini pe Băsărăbeștĭ și rivalitatea între cele două dinastiĭ va căpăta un caracter maĭ mult teritorial.

Dar în curînd alte marĭ evenimente trebuiaŭ să dea ĭarășĭ o nouă întorsătură desfășurăriĭ aceste ĭ rivalităţĭ: anume bătălia dela Mohacĭ pune capăt existenţeĭ statuluĭ unguresc și lasă pe Otomanĭ singurĭ stăpînĭ aĭ Răsărituluĭ, și decĭ aĭ soarteĭ Ţeriĭ-Romîneștĭ. Odată cu această schimbare supravenită în starea politică exterioară a Munteniеĭ, se petrece o alta foarte de samă, în elementele protivnice între carĭ se purta lupta pentru tron. Feţele de samă din familia Basarab se sting, și rămîn pentru a rîvni tronul numaĭ reprezentanţĭ de aĭ Drăculeștilor. Condiţiile lupteĭ se schimbă de totuluĭ tot, și această schimbare trebuia să aducă o strămutare tot atît de însemnată în jocul rivalităţiĭ partidelor muntene. Boĭeriĭ nu maĭ luptaŭ acuma, fiecare tabără pentru un candidat al eĭ, ci cu toţiĭ caută să scape de ceĭ impușĭ de atot puternicia turcească. Luptele dintre pretendenţĭ vor fi înlocuite cu intrigĭ, rugăminţĭ și stăruinţe la Constantinopole, toate căptușite cu bogate darurĭ. Viaţa politică proprie a Ţeriĭ-Romîneștĭ se va stinge în curînd, și la această stingere a contribuit în mare parte tocmaĭ rivalitatea dintre Drăculeștĭ și Dăneștĭ, care a făcut să curgă atîta sînge în fluviul istorieĭ romîne.

A. D. Xenopol

Straturile de argilă, în care se sapă tunelul de la Bereștĭ

D-l Inginer Al. Roșu, avînd însărcinare de a conduce lucrările de construire ale tuneluluĭ de la Bereștĭ, a observat că straturile de argilă, în care se sapă acest tunel, venind în contact cu aerul se umflă și crapă, producînd asupra părţilor tuneluluĭ împingerĭ enorme, împingerĭ evaluate la 6—10 Kg/cm^2.

Expuse la soare argilele aceste se pulverizează.

D-l inginer Roșu, unul din distinșiĭ absolvenţĭ aĭ Liceuluĭ Internat, știind că mă ocup cu lucrărĭ de mineralogie și petrografie, mĭ-a trimis spre cercetare 2 probe din 2 straturĭ de argilă, despre care spune: «stratul No. 1 are numaĭ 0,^{m}80 grosime și se razimă pe stratul No. 2 de argilă alunecătoare, care este mult maĭ gros».

D-l inginer Roşu maĭ adaugă: «aceste argile cuprind uneorĭ bucăţĭ de calcar».

Intrebînd pe savantul nostru geolog d-l Dr. I. Simionescu, profesor la Universitatea din Iaşĭ, dacă aceste argile sunt determinate geologiceşte ca pontice saŭ levantine, D-sa a avut amabilitatea de a'mĭ comunica înscris următoarele: «cred că argila străbătută de tunel e de vîrstă pontică, întocmaĭ ca cea de la Zorlenĭ, de unde s'aŭ cules forme pontice».

D-l profesor Romulus Revastos în publicaţiunea sa—Raporturile tectonice între cîmpia romînă şi regiunea Colinelor (1907)—într'o secţiune schematică, pune argila de la Bereştĭ în continuare cu cea de la Tuluceştĭ, Frumuşita şi Stoicanĭ, pe care le consideră levantine. Argila, care formează stratul cel maĭ gros (2) are coloarea cenuşie închisă bătînd puţin în verziŭ şi prezintă icĭ colea pete ruginiĭ. La pipăit produce impresia de corp gras şi se prinde puţin de limbă, iar la suflaĭŭ decrepitează puternic şi se topeşte uşor într'un şmalţ cenuşiu deschis. Prin înferbîntare argila aceasta devine aşa de dură că sgîrie sticla.

Argila din stratul 2 absoarbe apa cu mare putere şi să fărîmitează fără a da o masă plastică. Bucăţele puse pe o lamelă de sticlă şi observate la microscop, îndată ce vin în contact cu apa, o absorb şi se prefac în părticele, care se îndepărtează unele de altele cu putere ca şi cum s'ar respinge între ele. Aceasta explică pentru ce roca la umiditate se umflă producînd presiunĭ enorme şi apoĭ expusă la soare se sfarmă, pe cînd bucăţile trimise mie, fiind ţinute la uscăciune, nicĭ nu se umflă nicĭ nu se fărămitează.

Tratînd roca cu HCl se văd eşind bule de gaz şi credeam că acest gaz este CO_2; însă degajarea are loc şi cînd roca este tratată cu apă destilată. Pulberea roceĭ prin tratare cu apă produce o fîsîitură, care atrage atenţiunea. Cercetînd gazul, ce esă, din rocă, se vede că este aer.

Studiind roca după procedeul recomandat de Rosenbusch [1]) se constată că partea, ce nu stă în suspensiune în apă, este formată din fire de cvarţ şi numeroase prisme lungĭ de un amfibal verde masliniu, slab pleocroitic şi a căruĭ putere de birefringenţă este 0·024.

Unghiul de extincţiune pe o faţă de clivaj m (110) $_{\infty}P$ este de $15^0 30'$, ceea ce corespunde cu 18^0 pe g^1 (010) $_{\infty}P_{\infty}^{\vee}$ [2]). Prin urmare mineralul e actinalită şi dă de gol natura roceĭ din distrugerea căreia a provenit această argilă [3]).

Nisipul extras din argila 2 este 3,71 %. Argila ce formează stratul 1 se deosebeşte că este maĭ întărită, cu lustru maĭ pronunţat, cu înfăţişare maĭ sistoasă şi are coloarea mult maĭ închi-

1) El. d. Gesteinslehre. S. 421

2) Reginald' A. Daly. Bulletin de soc. fr. de Min. Tome XXIII p. 162

3) F. Zorkel. Lehreb. d. Petrogrcphie. III B. S. 767.

să, dar înferbîntată la suflaĭŭ, coloarea eĭ se deschide așa de tare, că seamănă la roloare cu argila din stratul 2.

Gustul ce lasă pe limbă și repegiunea, cu cu care să fărămițează, cînd vine în contact cu apa, m'a îndemnat să caut, dacă argila din stratul 2 nu cuprinde materiĭ solubile în apă; și în adevăr filtratul dă reacțiunile sodiuluĭ și a cloruluĭ, dar acelașĭ filtrat dă cu H_2PtCl_6 frumoșĭ octaedri cubicĭ, care indică K saŭ AzH_4 și în unile cazurĭ maĭ rarĭ Cs și Rb.

Fiindcă nicĭ reacțiunile chimice, nicĭ analiza spectrală nu arată prezența Potasiuluĭ, a ramas bănuĭala asupra Amoniuluĭ, care se găsește ca AzH_4Cl în mică cantitate. Roca fiind foarte importantă din punct de vedere petrografic, m'am hotărît să-ĭ fac analiza. Iată rezultatele obținute:

$Si\,O_2$	52,84
$Ti\,O_2$	0,12
$Al_2\,O_3$	21,96
$Fe_2\,O_3$	6,93
Fe O	2,38
Ca O	1,03
Mg O	2,37
K_2 O	2,19
Na_2 O	1,46
Cl	0,17
N H_4	0,01 (4)
Perd. p. f.	8,18
	99.64

Compoziția chimică arată ca și proprietățile pomenite maĭ sus că roca este o argilă smectică, care în privința cantitățeĭ de Al_2O_3 se potrivește cu argila smectică de la Rosswein din Saxonia [1]), ĭar în privința substanțelor solubile în apă și a cantitățeĭ de SiO_2 cu argila smectică (fuller's earth) de la Reigate din Anglia [2]). Analiza se deosebește de analizele publicate pînă acum prin NH_4Cl.

Rămînea de încercat dacă absoarbe grăsimele și untdelemnul, adică dacă poate fi întrebuințată în industrie. Și din acest punct de vedere roca se comportă ca o bună argilă smectică și poate fi utilizată.

Dr. Th. Nicolau

1) Sachsse ŭ. Becker. Die laudw. Vers. Stationen. XL. 256. 1892.

2) Klaproth. Beiträge. IV. 334.

Paginĭ sîngeroase
din istoria Peninsuleĭ Balcanice [1])

In «*Istoria reneştereĭ Greciei*» a luĭ Pouqueville, găsim povestită următoarea tragică întîmplare de pe timpul războiuluĭ pentru independenţă a Grecieĭ.

După măcelul provocat de Turcĭ în anul 1822 pe frumoasa insulă Chios, 30,000 de Grecĭ ucişĭ fură aruncaţĭ în canalul dintre Chios şi Ceşme, unde ancorase şi flota turcească. Cadavrele ca de obiceiŭ, s'aŭ cufundat în mare, unde aŭ remas pe fund cîteva zile. De-odată, în mijlocul nopţeĭ, paznicii de pe vasele turceştĭ păreaŭ că văd o mulţime de oamenĭ înotînd spre flotă, pe care o încongiuraŭ din toate părţile. Capudan-Paşa (admiralul turcesc) crezîndu-se atacat, dădu ordin să se deschidă focul contra lor; dar înotătoriĭ nu se îngrozeaŭ, şi în loc să se depărteze eĭ din potrivă veneaŭ în tăcere din ce în ce maĭ aproape. In timpul acesta se lumină de ziuă. Atuncĭ Turciĭ recunoscură cu groază, că întreaga lor flotă era încongiurată de nenumărate cadavre, carĭ după o lege naturală, apăruseră ĭar la suprafaţa măriĭ.

Spectacolul acesta oribil infioră pînă şi pe cruziĭ barbarĭ. Fie-care credea că recunoaşte printre cadavre, pe cel ce cu propria sa mînă l'a răpus. Ca culmea oroareĭ, un capricĭŭ al întîmplăreĭ făcu ca cadavrul venerabiluluĭ episcop din Chios, încongiurat de maĭ mulţĭ preoţĭ ucişĭ, să fie dus de valurĭ în dreptul ferestreĭ de la vasul luĭ Capudan-Paşa; jocul valurilor măreĭ dete une-orĭ cadavruluĭ episcopuluĭ o poziţiune aproape verticală, ast-fel că avea o înfăţişare ameninţătoare.

Capudan-paşa fu coprins de groază. Ca mînată de furtună flota turcească părăsi în cea maĭ mare grabă acest loc sinistru, pentru a scăpa de această oştire de spirite apărută din fundul măreĭ. Dar groaza deveni şi maĭ mare, cînd şirul de vase turceştĭ ce se depărta de la ţărm—fu urmat un drum destul de lung de o mare mulţime de cadavre şi asta cu o rapiditate cu atît maĭ mare, cu cît flota însîşĭ accelera fuga. De abia după ce flota turcească a străbătut o cale lungă şi a ajuns în largl măreĭ, cadavrele rămaseră îndărăt.

Cele 30,000 de cadavre reapăruseră din fundul măreĭ, ca un Mene-Tekel pentru ucigaşĭ. După puţine zile Greciĭ răzbunătorĭ incendiară vasul admiral, care fu aruncat în aer împreună cu alte două-zecĭ şi una de bastimente turceştĭ; ĭar Capudan-paşa fu ucis de un catarg azvîrlit în şalupa unde se refugiase. In sfîrşit la

---

1) A se vedea Arhiva No. 4 şi 5 din 1908.

20 Octombre 1827, întreaga flotă turco-egiptiană ce număra 82 de bastimente, a fost nimicită la Navarin de flota aliată anglo-franco-rusească. Zecimĭ de miĭ de vieţe omeneştĭ aŭ fost înghiţite de valurile măreĭ.

Războaĭele Balcanice aŭ fost tot deauna dintre cele maĭ sîngeroase; ĭar cholera orĭ tifosul exantematic exterminaŭ armate întregĭ, ţinuturĭ întinse. La Ruşĭ viaţa soldatuluĭ nu prea este cruţată, căcĭ populaţia imperiuluĭ este imensă. A doua zi după o bătălie crîncenă, un Comandant rus a întrebat ce picrderĭ a suferit armata sa, 'ĭ s'a răspuns, atîtea miĭ de morţĭ şi atîtea miĭ de răniţĭ. Generalul să răsti supărat, nu v'am întrebat ce pierderĭ de oamenĭ, cĭ ce pierderĭ în caiĭ am avut! Despre Turcĭ este cunoscut că până la ultimul războiŭ greco-turc nu aveaŭ obiceiŭ a face prizonierĭ, inamicul valid orĭ rănit căzut în mînile lor, era fără milă massacrat. Vaĭ de nenorocitul căzut în mîinile trupelor neregulate turceştĭ, precum Başibuzucĭ, Cerchezi, Zaibecĭ et tutti-quanti. Daŭ aicĭ cîte-va notiţe din carnetele mele de campanie.

In anul 1876 cînd a irupt primul războiŭ turco-sîrb, Generalul Doctor Davila organiză în Bucureştĭ o ambulanţă a societăţeĭ Crucea Roşie romîne şi o trimisă în Serbia. Eram atuncĭ tînăr student, abia înscris la facultatea de Medicină, Davila făcu un apel călduros cătră studenţime a se înscrie ca voluntarĭ în ambulanţă; s'aŭ înscris vre-o două-zecĭ de doctorĭ şi studenţĭ, între carĭ şi subsemnatul. Eram tînăr tinerel şi voiam să văd un răzbel!

Ambulanţa romînă cu cinste şi-a îndeplinit misiunea pe cîmpul de luptă, ea a fost totdeauna în prima linie, unde din cauza pericoluluĭ refuzaŭ concursul celealte ambulanţe străine, precum engleze, ruseştĭ, etc. Ast-fel într'o noapte o brigadă sîrbă a părăsit aşa de subit o poziţie expusă, încît ambulanţa romînă a fost nevoită a abandona o parte a materialuluĭ săŭ, alt-fel am fi căzut în mîinile Turcilor, ĭar soarta ne-ar fi fost teribilă cu toate că nu eram nicĭ combatanţĭ, nici Sîrbĭ.

In zilele de 16 şi 18 Septembrie 1876 aŭ avut loc lupte crîncene pe linia Deligrad-Alexinatz. O mică secţie a ambulanţeĭ romîne compusă dintre doĭ studenţĭ medicinıştĭ—unul eram eŭ—detaşat la cotul Boboviste, poziţie expusă pe rîul Morava Aicĭ eŭ cu colegul meŭ aveam a îngriji de cîteva batalioane Sîrbeştĭ, aveam zilnic numeroşĭ răniţĭ, căcĭ Turciĭ eraŭ postaţĭ pe dealurile maluluĭ opus al Moraveĭ. In una din aceate zile de luptă, ne sosi în curtea căsuţeĭ ţărăneştĭ unde aveam instalat locul de pansament treĭ căruţe ţărăneştĭ trase de boĭ, căruţe încărcate cu cadavrele carbonizate a cincĭ soldaţĭ sîrbĭ. Nenorociţiĭ căzuseră răniţĭ în mîinile duşmanuluĭ nemilos, care-ĭ legă de copacĭ şi 'ĭ prăji de viĭ. Sîrbiĭ recucerind poziţia, aŭ găsit pe aceştĭ cincĭ nenorociţĭ carbonizaţĭ încă legaţĭ de copacĭ

Abia reîntors teafăr din această campanie, izbucni marele

războiŭ de la 1877—78 în care ţara noastră luă parte în mod aşa de glorios. Neobositul General Dr. Davila organiză din noŭ ambulanţe ale societăţeĭ Crucea Roşie romînă, ĭarăşĭ făcu apel către doctoriĭ ceĭ tinerĭ şi către studenţime; neapărat că m'am înscris cu entusiasm ca voluntar. Am pornit treĭ secţiunĭ spre cîmpul de luptă; eŭ am făcut parte din secţia a treia condusă de Dr. Istrati, eminentul noatru chimist de azĭ, împreună cu regretatul George Assaky şi C. Cantacuzino doctoranzĭ. Aceştĭ doĭ din urmă s'aŭ reîntors la studiile lor din Paris către finele luĭ Septembrie, ĭar Dr. Istrati a împărtăşit cu mine toate peripeţiile şi toate mizeriile aceşteĭ grele campaniĭ pînă la sfîrşit.

Am azistat la bombardarea Calafatuluĭ, am azistat la trecerea oştireĭ noastre peste Dunărea la Corabia, în fine am călcat la Nicopole pe pămîntul bulgar unde am văzut panica şi deruta Ruşilor după a doua bătălie pierdută la Plevna în contra luĭ Osman-paşa. Pe platoul de la Nicopole m'am întălnit cu primele semne ale unuĭ massacru sistematizat, ce se chiamă războiŭ, redutele luate de Ruşĭ cu urmele lupteĭ, sutele de micĭ mormane de pămînt sub carĭ zăceaŭ corpurĭ omeneştĭ mutilate—Cazacul de la Ural lîngă Arabul de la Eufrat. Pe drum spre Plevna, trec prin sate părăsite de locuitorĭ, case incendiate, holdele distruse.

La 26 August ĭeaŭ parte la o recunoaştere spre Plevna. Coborîm o vale, cînd zărim maĭ mulţĭ cîinĭ care se certaŭ pentru un obiect pe care'l tîraŭ cu dînşiĭ. Cîinĭ fugînd la apropierea noastră, vedem cu groază că obiectul certeĭ lor, era un picior împreună cu o bucată din şold al unuĭ soldat rus, îmbrăcat încă cu resturĭ de pantalonĭ. Ne urcăm printrun tufiş, cînd ne izbi un miros pestilenţiar cadaveric, şi la fiecare pas dăm peste resturĭ omeneştĭ, resturĭ de arme, zdrenţe de haine, chipiurĭ—grozăviile unuĭ războiŭ balcanic. Aicĭ cu cîte-va săptămînĭ maĭ înainte Osman-paşa fugărise coloanele bătute ale Generaluluĭ Krüdener la a doua bătălie de la Plevna. Cîte din miile de bravĭ a căror resturĭ se devoraŭ de cîinĭ orĭ de corbĭ, n'aŭ fost poate numaĭ rănіţĭ, dar aŭ fost măcelărіţĭ de başibozucĭ ori aŭ murit, fiind lipsіţĭ de ajutor, prin desimea tufărişuluĭ?

Azist la nenorocitul nostru atac de la 6 Septembre, care ne dă de lucru pînă cădem istovіţĭ de oboseală, văd moartea atîtor bravĭ ofiţerĭ mie cunoscuţĭ, precum pe căpitauul Lascar Bogdan cu frumoasa luĭ barbă blondă à la imperialul Maximilian de Mexic, «Mais c'est la guerre!» zice Francezul. Dar pe cîmpiile sîngeroase ale Bulgarieĭ în 1877—78 am văzut aceleaşĭ tablourĭ groaznice ca şi pe cîmpiile sîngeroase ale Serbieĭ în anul 1876.

Intre reduta Griviţa luată de noĭ cu asalt la 30 August 1877 şi între poziţiile turceştĭ există o vale—supranumită valea plîngereĭ. Aŭ trecut treĭ-zecĭ de anĭ de atuncĭ şi am încă imagina neştearsă înaintea ochilor meĭ a aceşteĭ văi blestemate, cu un trunchiu de copac la mijloc, ciuruit de gloanţe, care întindea

cîte-va crăcĭ rupte și lipsite de frunze spre cer, parcă ar implora pe Dumnezeŭ ; întocmaĭ ca sutele de cadavre omeneștĭ cu brațele încovoĭate în agonia morțĭ, remase neînmormîntate, intrate în putrefacțiune și răspîndind o putoare pestiferă. Am încă înaintea ochilor norĭ de corbĭ negrĭ carĭ se lăsaŭ ziua peste aceste cadavre, aud încă noaptea lătratul sinistru al haitelor de căinĭ carĭ devoraŭ aceste resturĭ omeneștĭ mutilate. Turciĭ n-aŭ permis îngroparea acestor cadavre. La 7 Octombre s'a dat alt atac nereușit asupra posturilor turceștĭ, coloanele noastre de atac aŭ trebuit să treacă peste aceste corpurĭ informe pestifere—poate o tactică orientală a dușmanuluĭ spre a influența asupra moraluluĭ soldatuluĭ nostru—alte numeroase cadavre proaspete aŭ fost aruncate peste cele descompuse. Tocmaĭ la 10 Octombrie 1877 s-aŭ îngropat aceste resturĭ omeneștĭ datînd de la luptele de la 6 Septembrie.

Puține zile înaintea cădereĭ Plevneĭ ne-a vizitat în cantonamentul nostru de iarnă publicistul francez Dick de Lonlay, care spre a studia maĭ deaproape războiul, se angajase ca voluntar la regimentul 26 de Cazacĭ de la Don. Dar ce cantonament de iarnă aveam. Un cort așezat peste o groapă adîncă de un metru, păreţiĭ groapeĭ căptușițĭ cu cocenĭ ; iar afară zăpada de un metru și un ger cumplit de 16 grade ziua. Spre a nu degera ne trebuiaŭ sobe. Cu această ocaziune am descoperit în mine un talent extraordinar de a improviza sobe cu urloaiele lor, din pămîat, cioburĭ de cărămidă, cutiĭ de tinichea de conserve și alt asemenea metal, Amicul meŭ Dr. Istrati cu care am dus'o împreună pînă la sfîrșitul campanieĭ, în aducerile sale aminte, publicate anul trecut, de Gabriel Dichter sub titlul «*Dr. C. I. Istrati intim*», îmĭ maĭ recunoaște meritul, că grație acestor sobe improvizate, mulțĭ bolnavĭ saŭ rănițĭ aŭ scăpat de la moarte prin frig. Mîncarea ne-a consistat din carne de bivol și pesmețĭ soldăteștĭ tarĭ ca piatra. Dar eram tinerĭ. Acest jurnalist francez ne-a istorisit lucrurĭ oribile. Impresiunile sale le-a publicat în anĭ 1883 și 1886 în două volume sub titlul «*Souvenirs de guerre 1877—78*». Voiŭ reproduce numaĭ două episode. La luarea pasuluĭ Șipcă prin Generalul Gurco, coloana rusă comandată de Generalul Scobéleff la care era atașat și Dick de Lonlay, la piciorul unuĭ stîlp de telegraf dete peste un morman de capete tăĭate, unele cu ochiĭ scoșĭ, altele cu limba tăiată, altele cu nasul retezat. S'aŭ recunoscut capetele a doĭ ofițerĭ. Corpurile mutilate aŭ fost găsite cîteva sute de metri maĭ departe, dezbrăcate, cu mîinele orĭ picioarele tăiate, pîntecile despicate. In altă parte alte cadavre decapitate. Eraŭ rănițiĭ rușĭ abandonațĭ la o luptă anterioară. care după ce aŭ fost supușĭ la torturĭ, aŭ fost decàpitațĭ. Pe o brancardă era întins un cadavru cu nasul tăiat și ochiĭ scoșĭ, iar alăturĭ zăceaŭ douĭ brancardierĭ decapitațĭ, cu crucea roșie încă pe brațe ; unul avea mîinile sale inundate de sînge și spintecate de loviturĭ de iatagan, ridicate aproape la înălțimea gîtuluĭ săŭ decapitat, parcă în

agonia morţiĭ ar fi încercat o supremă sforţare pentru a se apăra contra călăilor săĭ.

Alt tablou sinistru. Pe şoseaua de la Filipopole spre Adrianopole în vecinătatea miculuĭ orăşel Haskioĭ, către finele luĭ Ianuarie 1878 publicistul francez înaintînd cu regimentul săŭ de cazacĭ, dete peste campamentul emigraţiuneĭ musulmane. Un loc groaznic lung de 60 de kilometri, presărat cu peste 600 de cadavre turceştĭ, femeĭ, copiĭ şi bătrînĭ, morţĭ de foame şi de frig; împrejur vite moarte, căruţe răsturnate, obiecte casnice împrăştiate. Cazaciĭ aŭ botezat acest loc orbil «campamentul morţilor». Maĭ departe la Kaiadjik altă etapă a emigranţilor fugarĭ, acelaşĭ tabloŭ. Pînă la Adrianopole drumul era literalmente presărat din distanţă în distanţă de asemenea campamente lugubre. Dureros şi teribil spectacol, menit maĭ mult ca orĭ-ce, a blestema războiul, şi pe autoriĭ săĭ. Marele pictor rus Vereşaghin, a pictat pe pînză în mod cu totul real toate grozăviile văzute de el însuşĭ, aceste tablorĭ aŭ fost expuse în toate capitalele Europeĭ, aŭ fost văzute de ceĭ maĭ mulţĭ potentaţĭ şi diplomaţĭ—şi nu este exclusă presumpţiunea că aŭ împedicat vre-un noŭ masacru european. Totuşĭ marele pictor moare pe timpul războiuluĭ ruso-japonez, scufundîndu-se cu cuirasatul «Petru Pavlovsc» la Port-Arthur. Fatalitate!

In fine cade Plevna. Am vizitat a doua zi miile de răniţĭ şi tificĭ turcĭ lăsaţĭ la evasiunea luĭ Osman-paşa la voia întîmplăreĭ; toţĭ mediciĭ şi infirmieriĭ insoţiseră armata. Mosehcele, casele şi cocioabele ticsite de răniţĭ, de bolnavĭ, de muribunzĭ, de morţĭ amestecaţĭ pêle-mêle în mijlocu uneĭ murdăriĭ indescriptibile şi într'o atmosferă infectă, fără hrană şi fără îngrijire de treĭ zile. Ruşiĭ s'aŭ pus imediat pe lucru cu energie ce merită toată lauda; s'aŭ înmormîntat îndată toate cadavrele, s'aŭ dat toate îngrijirile răniţilor şi bolnavilor. Nu exista un asemenea spital improvizat, unde nu vedeaĭ mormane de cadavre în dosul lor pe jumătate îngropate în zăpadă; căcĭ nu eraŭ braţe a le depărta saŭ a le înmormînta. Dar nenorocita populaţie civilă turcă, eşită împreună cu armata—campata fără adăpost pe cîmpul acoperit de zăpadă—dar destul.

In corturile ambulanţeĭ noastre am avut a îngriji de sute de Turcĭ răniţĭ, tificĭ şi disentericĭ. Era un ger siberian, să culcaŭ ca sardelele spre a se încălzi unul de altul, le dădeam, în lipsă de păturĭ, pînze de corturĭ spre a se acoperi; ĭar dimineaţa la revizie să culegeaŭ tot deauna numeroase cadavre printre ceĭ remaşĭ în viaţă.

In fine la 22 Decembrie 1877, adică aproape o lună după căderea Plevneĭ, ambulanţa noastră terminase cu evacuarea răniţilor şi bolnavilor Turcĭ. La 24 Decembrie pe un frig siberian pornim spre Nicopole cu un ultim transport de Turcĭ încărcaţĭ pe căruţe ţărăneştĭ trase de boĭ orĭ bivolĭ. Un trist convoiŭ pe o cîmpie pustie acoperită de o zapadă groasă de un metru. Pe

cîmpia cea albă, observăm numeroase obiecte negre în dreapta şi în stînga drumuluĭ, d'asupra lor sboară nuorĭ de corbĭ; la apropierea noastră să detaşează de aceste obiecte negre un lup, un cîine saŭ chiar cîte un porc mistreţ atraşĭ aicĭ din coama Balcanilor. Aceste obiecte negre eraŭ cadavre de animale orĭ de oamenĭ—căcĭ p'aicĭ trecuse oştirea prizonieră a luĭ Osman-paşa. Convoiul nostru din cînd în cînd se opri, murise cineva în căruţă, escorta scoase cadavrul din mijlocul celor viĭ şi'l depuse la marginea drumuluĭ. Corbĭ, lupĭ, vulpĭ, cîinĭ şi porcĭ mistreţĭ aŭ fost agenţiĭ serviciuluĭ salubrităţeĭ, carĭ aŭ presărat poate Europa de ciumă.

Facem treĭ zile pînă la Nicopele. unde în anul 1396 Bajazet I nimicise o oştire mare creştină. Aicĭ 'mĭ îndeplinisem decĭ pînă la sfîrşit şi cu cinste misiunea—istovit după atîtea privaţiunĭ, după atîta muncă, de frig, contaminat de miazme, cad bolnav. Rămîn treĭ zile într'o baracă de lemn, care poartă pomposul nume de «Hotel Sanct Petersburg», şi de dimineaţă pînă seară văd din odăiţa mea transportul soldaţilor morţĭ aĭ garnisoaneĭ romîne; într-o zi număr 63 de cosciuge. Tifosul petechial şi dizenteria decima garnizoana. Transportat într'o barcă peste Dunăre printre sloiurile de ghiaţă la Măgurele, am luptat septămînĭ cu moartea, ĭar dacă nu mĭ-am dat ortul popiĭ. o datorez numaĭ tinereţeĭ mele robuste şi buneĭ îngrijirĭ găsite în Lazaretul «Independeţei», condusă de un comitet de Doamne de la Iaşĭ.

Am început cu răsfoirea paginelor sîngeroase din istoria PeninsuleĭBalcanice cu Bizantiniĭ şi am terminat cu tragedia sîngeroasă de la Plevna. Poate că multe alte episode anterioare Plevneĭ, aŭ fost maĭ sîngeroase. maĭ groaznice încă, ast-fel fapta luĭ Bazilias Bulgaroctonul este unica în analele istorieĭ; dar cele ce am văzut ca martor ocular în două războaie balcaniee s'a văzut în cealaltă Europă poate pe timpul războiuluĭ de 30 de anĭ. Să ferească Dumnezeŭ, dar tare 'mi este frică, că la o viitoare vărsare de sînge în Peninsula Balcanică, războiul nu va fi condus în mod uman, precum l'aŭ condus Japoniĭ cu Ruşiĭ. Masacrele între populaţia creştină din Macedonia, trebue să ne pună pe sinistre gîndurĭ, spiritele sunt aicĭ fanatizate. In deşert popoarele balcanice aŭ în faţă istoria lor înaintea venireĭ Turcilor în Europa, n'aŭ cules nicĭ un învăţămînt. Lesne se poate repeta acelaşĭ episod, adică ca în locul Turculuĭ să vie o altă mare putere, care se înghiţă pe toţĭ ceĭ micĭ de pe Peninsula Balcanică, carĭ se sfîşie între dînşiĭ. Noĭ Romîniĭ nu putem dori decît linişte şi armonie la popoarele din colo de Dunăre. Iar din torentele de sînge carĭ s'aŭ vărsat în Peninsula Balcanică, dorim ca să se nască Progres şi Cultură.

* * *

Aceste schiţe istorice le-am scris în luna Martie acest an, visam şi doream pentru ţerile transdanubiane pacea şi liniştea.

Din diferite motive, sfîrşitul acestor schiţe aŭ rămas a se publica în acest număr de toamnă al «Arhiveĭ» de aceĭa pot adăuga un post-scriptum.

Revoluţia pacifică, care fără vărsare de sînge a transformat imperiul Otoman dintr'un stat despotic, într'un stat constituţional, ne-a îndreptăţit a spera pentru mult încercata Peninsulă Balcanică o eră nouă, o eră de pace şi de linişte. Dar politica este incalculabilă. Tratatul de Berlin spre surpriza neplăcută a Europeĭ doritoare de pace, a fost sfăşiat de Austria, anexîndu-şĭ Bosnia şi Herţegovina; prinţul Ferdinand al Bulgarieĭ s'a declarat independent şi ţar al Bulgarilor. Serbia care aspiră a-şĭ căştiga în sfîrşit o fereastră din carcera lor—după expresiunea primuluĭ săŭ ministru—ajungînd la marea adriatică prin incorporarea Bosnieĭ şi Herţegovineĭ, două ţărĭ pur sîrbeştĭ, se vede pentru tot deauna incatenată de Austria. Muntenegrul este nemulţumit de anexiunea austriacă. Turcia este asemenea suparată pe Austria. Serbia şi Muntenegrul susţinute pe ascuns orĭ pe faţă de maĭ multe puterĭ marĭ, surescitate voĭesc a se hazarda într'un războiŭ temerar cu puternicul vecin. Unele puterĭ marĭ invidiază anexiunea şi mărirea teritorială austro-ungară. Intre Turcia şi Bulgaria un conflict sîngeros poate începe în orĭ-ce moment. Rusia doreşte deschiderea Dardanelelor pentru vasele sale de războiŭ. O Bulgarie independentă, nu se va mulţumi cu actualele sale frontiere ; mîĭne va căuta încorporarea Macedonieĭ, poimîĭne cucerirea Dobrogieĭ. Iată atîtea şi atîtea focare carĭ lesne pot îneca toată peninsula în foc şi sînge. Iarna bate la uşe, şi pare că vom avea o iarnă lungă şi grea. Poate—zic poate—că spiritele se vor potoli pînă la primă-vară. Qui vivra, verra, zice un proverb franţuzesc.

Craiova, Octomvrie 1908. **Dr. G Mileteciu**

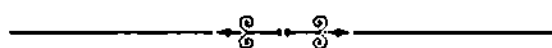

Inscripţiile Sfinteĭ Mănăstirĭ Neamţu[1)]

34. Inscripţia de dindosul porţiĭ marĭ la M-rea Neamţ.

† «Această poartă a făcut-o părintele Varlam Dinga Igu-«men ot Neamţ leat: 7277 Maĭ 9» (1769) (vezĭ No. 98). (Varlam Dinga Igumen M-riĭ Neamţu la 1762—1764; 1764—1771; 1779—x.)

Poarta este mare de stejar gros se deschide în două părţĭ cu portiţă prin ea. Pe dosul uneĭ portiţĭ spre stînga este sapată în lemn inscripţia copiată maĭ sus.

In poartă pe sub gang este o groapă taĭnică pardosită cu grile de stejar. Groapa serveşte de cursă inamicilor ; temeliile clo-

1) Verĭ numerile anterioare ale „Arhiveĭ“.

potniței sunt foarte adîncĭ și traĭnice, sunt din timpurĭ imemorabile. Alexandru Vodă cel Bun la 1407 a lărgit zidăriile de a făcut loc clopotniței actuale. Alexandru Cornea Vodă la 1540 a înălțat clopotnița de la pragul de jos în sus pănă la cruce. (vezĭ No. 5, 6 și 7 și No. 21).

La 1889 luna Iunie s-a podit cu grile groase de stejar tot gangul porțeĭ marĭ.

Tot Varlam Dinga a făcut și biserica Buna-Vestire la 1803 la satul Tîrzia și a dăruit-o M-reĭ Neamțu.

Să se știe că neamul Dinga este foarte vechĭ în istoria romînizmuluĭ și din acest neam aŭ fost bărbațĭ de mare valoare. (Ist. M. N. t. 7 pag. 777, și altele).

35. Inscripția de pe coroana portretuluĭ Mitropolituluĭ Veniamin Costache care se află în biserica Sfîntul Gheorghe din M-rea Neamțu:

† «Vasile Costache, fiul reposaților, Grigoraș Costache și «Maria Canta, dîndu-se de părinți la școala gospod din Iașĭ, și «întru această vîrstră voind a lua cinul călugăresc, înșelîndu-l «un școlar că îl va duce la o mănăstire de la munte, ca să se «călugărească, aŭ fugit într-o noapte împreună de la școală, cu «straele cîte aŭ putut lua asupră-șĭ. Și mergînd pănă de-asupra «Siretuluĭ de multă trudă și osteneală, stînd a se odihni aŭ a«dormit, și trezindu-se s-a aflat singur și prădat de către tova«rășul săŭ școlar. Și la așa vîrstră nedumerindu-se ce trebue să «facă a mers la un sat anume Volintireștĭ (Varoctăreștĭ) din țăr«murile apeĭ și viind la casa uneĭ babe, ne spunînd al cuĭ fecĭor «este, zicînd că este un copil fără părințĭ și că voește a se duce «la vre-o mănăstire să-l călugărească, și auzind făgăduința de la «acea babă, cum că ea ar fi avînd un frate călugăr, și că viind «frate-săŭ îl va da pe mîna sa. A șezut în curgere de un an de «zile, așteptînd și argățînd pe babă, ajungînd a paște vitele ba«beĭ, disculț și plin de bube.

«In care vreme părințiĭ și moșul săŭ logofătul Ioniță Canta «ce era și epitrop școalelor, pretutindenea trimețînd înadins oa«menĭ ca să-l caute, ĭară unul dintre trimișiĭ aceĭa, slugă a caseĭ «fiind, anume : Gheorghe Chesar, după întîmplare găzduind la «acea babă, după toată făgăduirea ce s-a nevoit așĭ face nu s-a «putut tăĭnui a nu-l cunoaște, de unde l-a și luat și aducîndu-l în «Iașĭ l-a luat la casa părintească și cîțĭ-va anĭ petrecînd .Lăsînd casa «părintească, la anul 1782 așa în vîrstră ca de 18 anĭ, a mers «la Iacob Episcopu de Hușĭ. Unde călugărindu-se s-a numit *Ve«niamin*, și la anul 1784 s-a hirotonisit Diacon în Martie. De la «anul 1787 Iunie s-a luat la Mitropolie de către Mitropolitul «*Leon* și la 1787 Septemvrie hirotonisindu-l preot l-aŭ rînduit «Eclesiarh, și la anul 1788 Martie s-a rînduit Igumen la M-rea «Sfîntuluĭ Spiridon, ĭar la anul 1792 Iunie 27, s-a hirotonisit Ie«rarh la Hușĭ, Mitropolit făcîndu-se Episcopul *Iacov*, și la anul

«1796 Maĭ, murind Episcopul *Antonie* s-a mutat Episcop la Ro-«man. Iară la anul 1803 Octomvrie, murind Mitropolitul *Iacov*, «s-a făcut Mitropolit, şi la anul 1807 Fevruarie făcînd paretisis «s-a retras la M-rea Neamţuluĭ, petrecînd acolo cincĭ anĭ. Iară «trăgîndu-se oştile din ţară, după ce toate stările obşteştĭ în scris «cerîndu-l, s-a adus ĭarăşĭ în scaunul Mitropolieĭ la anul 1812 «Octomvrie în domnia Măriеĭ sale *Scarlat Alexandru Calimah Voe-«vod.* Vasile Costache fiul reposaţilor *Grigoraş* cu *Maria*».

a) Iacob a murit la 10 Martie 1803.

In biserica Sfîntul Gheorghe din M-rea Neamţ se păstrează un portret mare pe muşama, cu privaz mare de lemn aurit (Portretul luat din clasa Seminaruluĭ din M-rea Neamţ care seminar a fost făcut de Stareţul Dionisie Romano din ordinul luĭ Grigore Ghica Vodă deasupra trapeziĭ la 1855. Mitropolitul e îmbrăcat Arhiereşte, deasupra pe portret este o coroană mare de lemn aurită, pe coroană este inscripţia notată maĭ sus. Portret făcut de familia Costache cu vopsele în culorĭ prea bine executat.

Cine va studia Inscripţia No. 35 împreună cu altă Inscripţie făcută ca *notă* de însuşĭ Mitropolitul *Veniamin* şi tipărită în cartea numită «*Funiea Intreită*» 1831 Iaşĭ, şi spiţa neamuluĭ luĭ Veniamin Costache ca supliment la: *jurnalul Foaea* No. 19 şi 15, se va convinge că în adevăr Mitropolitul Veniamin se pogoară din cea maĭ nobilă şi maĭ veche familie boerească din Moldova, tot acolo va găsi note interesante pentru biografia luĭ. Veniamin a trăit între aniĭ 1768—1846. Boeriĭ din neamul săŭ l-aŭ înălţat pe toate căile, pentru că în schimb Mitropolitul le dădea la toţĭ averĭ din averea Mitropolieĭ.

P. S. Acum după ce am copiat exact Inscripţia de maĭ sus să spun şi eŭ ştiinţa mea culeasă din gura *rudelor* şi a *slugilor* luĭ Veniamin. Iată şi povestea mea pe scurt:

Vasile a învăţat carte începătoare bisericească şi greceşte în casa părintească, avea din fire talente bisericeştĭ şi tăria trupuluĭ. Moşul săŭ Ioniţă Canta era epitrop şcoaleĭ domneştĭ din Iaşĭ. Grigoraş şi Maria aŭ dat pe Vasile la şcoala gospod să se perfecţioneze în literatura Elină. Dascalul grec l-a pus la gramatica luĭ Lascar, toţĭ feciori̇ĭ de boĭerĭ învaţa atuncĭ Elineşte; într-o zi dascălul pune pe un fecior de boĭer să conjuge verbul *tipto*. Şcolarul greşeşte. Dascălul îl bate la tălpĭ la falangă. Vasile văzînd păţania şcolaruluĭ, şi temîndu-se ca să nu-ĭ vie rîndul mîne, la *tipto* orĭ la *Lio*, s-a sfătuit cu alt şcolar să fugă de la şcoală. Şi-aŭ luat banĭ şi haĭne de drum şi aŭ fugit pe furiş, până la jîtăria de la Volintireştĭ; aicĭ trudiţĭ s-aŭ culcat afară în dosul colibeĭ, peste noapte tovarăşul luĭ Vasile ĭ-a furat baniĭ şi haĭnele, şi s-a întors la Iaşĭ. Vasile, gol de haĭne, sarac de banĭ,-muşcat de ruşine şi de ambiţie, a rămas jîtar de ajutor la jîtarul satuluĭ. Omul ĭ-a dat nişte vechiturĭ de haĭne, opincĭ, suman şi o palărie. Toată ziua şi toată noaptea păzea ţarina

Toamna s-a disfăcut jîtăria, și Vasile s-a tocmit argat la popa Andricu din Volintireștĭ.

Pe la Crăciun Vasile s-a dus la popa Andricu la biserică să-ĭ ducă foc. Vasile face cadelniţa, toacă, trage clopotul, citeşte şi cîntă la strană, popa s-a zăpăcit văzînd că argatul a ĭeșit dascal și palimarĭ de biserică. Popa vine acasă se sfătuĭește cu preoteasa, să însoare pe băetanul Vasile (care era ca de 14 anĭ) cu fata luĭ Zancira (care nu era tocmaĭ soĭ) ca să-l facă dascal la biserică, preuteasa pune stărostoae și nu reușește. Zancira se leagă de Vasile fără ispravă. Peste 6—7 lunĭ în urmă Vasile se duce la ĭaz să pue cînepă la topit. Zancira se duce după dînsul, îĭ fură straĭele de pe mal şi zice luĭ Vasile: „Bădică Vasile, dacă te jurĭ că te-ĭ drăgosti cu mine îţĭ daŭ straĭele, ĭar dacă nu, să știĭ că-ţĭ ĭaŭ straĭele și te las cu pĭelea goală să te vadă oameniĭ“, Vasile n-a voit să se jure pe doŭă degete puse cruciș. Fata a fugit cu straĭele. Vasile șade în ĭaz pe cînepă, până a înserat, și sara tîrziŭ a fugit cu pĭelea pănă la satul Săbăoanĭ, sat de ungurĭ. Aicĭ aŭ sărit noaptea pe întunerec peste gard la casa unuĭ ungur s-a ascuns într-o șură cu vite. Cîiniĭ aŭ dat alarmă. Unguru s-a dus la șură, cu-n par cu gînd că tîlhariĭ aŭ venit să-ĭ fure boiĭ. Vasile a arătat că este gol cu pĭelea, că l-aŭ pradat niște oamenĭ răĭ, se roagă de ungur să-ĭ deĭe un suman, să ĭasă la el, să se recomande. Aŭ mers în casă și s-a tocmit argat la ungur. Pe cînd Vasile era argat, la ungur, nevasta și fata unguruluĭ, ĭaŭ pe Vasile la ochĭ, că e voĭnic, deștept și bun de dragoste. Vasile se roagă de ungur să-ĭ deĭe o cercheșcă, papucĭ, pantalonĭ și pălărie, cu zece leĭ, banĭ împrumut, cu făgăduinţa că i le-a plăti de va trăi, ĭar de va muri ĭ-a plăti Dumnezeŭ. Unguru bogat, se duce cu Vasile la Roman, îĭ cumpără straĭele pe ales, îĭ dă ceĭ zece leĭ și Vasile vine de la Săboanĭ, în M-rea Secu, și se dă frate de obște. Pe la anul 1780 și 1781, Vasile este frate în M-rea Secu, mulge vacile la văcărie la odaĭa M-riĭ.

Tocmaĭ pe acel timp 1780—1, Grigoraș cu Maria și cu fata lor, se aflaŭ și eĭ fugiţĭ în M-rea Secu din cauza unor ameninţărĭ Ruseștĭ. Eĭ căutară pe Vasile și nu-l găsesc nicăerĭ. Intr-o seară mama și fata s-a dus la văcărie, de primblare să vadă cum se mulg vacile. Un flăcăŭ voĭnic, mulge o vacă spre șură... fata îl zărește prin partea opusă, cum șade flecăul cinchit pe vine, cu doniţa dinainte. Trage pe măsa și-ĭ spune: mamă, e bădiţa Vasile care mulge vaca...[1]). Măsa, ce? Cum? Bădiţa Vasile! Bădiţa Vasile... Fata l-a cunoscut... vine la arhondaric, spune igumenuluĭ, cheamă din scurt pe Vasile, și l-aŭ cunoscut că el era... Vasile... La spălat, l-a priminit de haĭne, din argat s-a făcut boĭer, îl ĭaŭ cu dînșiĭ acasă, îl daŭ la Hușĭ de se face călu-

1. Cu degetul la gură şopti la ureche. Vasile avea pe mădularu luĭ un mare negel, pe care soră-sa-l ştie de cînd se juca ca copiĭ. Soră-sa zărise negelul, era bădiţa Vasile. (porecla Negel). Negel de neam.

găr, diacon și avansează repede cu protecţia neamuluĭ și cu meritele luĭ. Pe acele timpurĭ greŭ era până te vedeaĭ călugăr într'o Mănăstire, apoĭ averea o aveaĭ după voinţă. Călugărul boerit ca și boeru călugărit nu le prea sufla mulţĭ în borş.

Cînd Vasile zis Veniamin a ajuns Mitropolit în Moldova, ş-a adus aminte de popa Andricu, de preuteasă, de *Zancira*, de ungur, de unguroancă și de fata unguruluĭ care era maĭ frumoasă ca Zancira, ĭ-aŭ adus pe toţĭ la dînsul. I-a necăjit cu felurite glume, ĭ-a răsplătit, pe fie-care cu multe miĭ de galbenĭ şi a zis și el: Eĭ Zanciră, acum haĭ să ne drăgostim...

Să se maĭ știe că Veniamin a fost foarte puternic; rar găsea luptătorĭ, ca pe Ilarion Catîru, ca pe Vlas Crediceriŭ. Despre Veniamin sunt o sumedenie de anecdote carĭ de carĭ maĭ chisnoveţe... Avea glas de bariton, zbîrnîĭa geamurile cînd cetea la biserică, era barbat frumos, cărturar, drăgălaș, și mirosea a smirnă locul pe unde mergea.

Zancira și unguroancele aveaŭ dreptate ca și cucoanele cele marĭ...

36. Inscripţia de pe portretul Mitropotituluĭ Iacob Stamate din biserica Sf. Gheorghe din M-rea Neamţu:

† «Smeritul Iacob Stamate, cu mila luĭ Dumnezeŭ Arhie«piscop și Mitropolit Moldoveĭ și Ersarh plaĭurilor:

«La anul 1749, Iunie 24 s-a născut; la anul 1764 April a «primit cinul călugăresc; la anul 1782 Decemvrie 18, s-a hiro«tonisit Episcop al sfinteĭ Episcopiĭ Huşuluĭ; la anul 1792 Iu«nie 21, s-a suit în scaunul Sf. Mitropoliĭ Moldoveĭ».

Maĭ jos este scris:

«Această cadră precum se vede s-a zugrăvit şi s-a săvîrșit «acum la anul 1797, Fevruarie 11».

Vezĭ inscripţia No. 96. Iacob a făcut arhondaricul M-reĭ Neamţ cu două rînduri și cu becĭ dedesupt.

Casele Episcopieĭ din Huşĭ, Mitocu M-riĭ Neamţu din Iașĭ; Palatul Mitropolieĭ din Iașĭ la 1797; care palat s-a înoit, radical la 1905 de Mitropolitul Partenie. Iacob a murit la 10 Martie 1803. El este ctitor la M-rea Neamţu (vezĭ pomelnicu Mare fila 12).

37. Inscriptia de pe Icoana Sf. Varvara din biserica Sf. Gheorghe

† «Pisal monah Varlam 1814 Iunie 24, Neamţu Mănăstire». (Varlam e rus), (vezĭ și No. 74).

Acest Varlam a maĭ zugrăvit și alte sf. Icoane din biserica mare... în altar și pe aiurea. El a zugrăvit Minunea acaftisuluĭ M. D. pe biserica mare la 1813. Vezĭ nota la inscripţia No. I la acest an. Acesta a fost zugrav mare, vezĭ istoria M-reĭ t. I M. Servit. 423 și Icoana sf. Ioan Bogoslovu din trapeză, și Icoanele din sf. Gheorghe și altele în pridvor.

38. Inscripţia de pe icoana Mîntuitoruluĭ din bis. sf. Gheorghe:

† «Oferită această îmbrăcăminte de robu luĭ Dumnezeŭ *Ti-«moftei* Arhimandrit Sfinteĭ M-rĭ Neamţu şi de Erodiaconul Ga-«vriil Abageriu *a*) la anul 1880».

a) Gavriil Abageriŭ, este tot Ierodieaconul Gheorghe Abageriu dela Schitul Vovidenia care aŭ făcut cĭuşmeaua de la No. 30, Gheorghe Monah—Gavriil Schivnic. Acest venerabil bătrîn multă titorie aŭ dat la Manastirile Nemţene.

El din puţinul luĭ avut, făcut din abagerie aŭ făcut multe ctitoriĭ M-riĭ şi prin alte locurĭ—cu care aŭ ruşinat pe lăudăroşiĭ modernĭ, care se laudă maĭ mult de cît fac. Numele unuĭ asemi-nea bătrîn ca Gavriil Abageriŭ, Irimia Eni, Ghearasim Miron, Savati Jecu, Timofteĭ Ionescu, Eftafie Popescu, Iosaf Apostoliŭ, Teodosie Florescu şi alţĭ mulţĭ din ceĭ stinşĭ deja, merită ca nu-mele lor să fie scrise şi publicate cu slove de aur..... Iară nu ca pretenţioşiĭ care ridiculizază tot ce n'aŭ făcut eĭ.

Icoana Mîntuitoruluĭ este mare, artistic înbrăcată cu argint bun şi coroana aurită. Biserica sf. Gheorghe aŭ ars, după foc s-a înnoit, vezĭ şi N-r 17 cu actele eĭ. Pictura e veche; înbrăcămintea este nouă; Catapiteasma e preste tot pătrunsă.

39. Inscripţiea de pe Icaana M. D. de la Arhondaric:

† «Această sfîntă Icoană a M. D. din camara Arhondaricu-«luĭ de jos este înbrăcată de Dosofteĭ Monahu la anul 1852. «*August 1 de Alecu Argintariŭ*».

Un ţigan argat din M-re aŭ furat o icoană a Maicĭ Dom-nuluĭ ca să o bee la crîşmă. Maica Domnuluĭ *Aŭ Capchĭet* pe ţi-gan şi 3-zile şi 3-nopţĭ umbla capchĭŭ fără să poată eşĭ cu icoa-na pe poartă. Un călugăr cu numele Dosofteĭ ascultător la tipo-grafie se întîmplasă de ajutor la Arhondaric pe cîte-va zile, El a apucat pe ţigan că de ce umblă capchiŭ fără rost? ţiganu şĭ-a mărturist fapta furăturiĭ şi a căpchieriĭ. Dosofteĭ a constatat minunea şi el fiind sărac, Maica Domnuluĭ ĭ-a dat banĭ cu care Dosofteĭ aŭ înbrăcat icoana peste tot cu argint şi coroana aurită de Alecu Argintariu.—A făcut candelă mare de argint, a răscumpărat untu de lemn de la M-re casă-ĭ ardă candela ne stins..... De atuncĭ pănă acum Icoana este la bufetu de sus şi arde candela. Dosofteĭ Monahul a murit la vie la Băĭcenĭ la 4 ghenarie 1902. Iară noĭ lăudînd pe Dumnezeŭ cînd ne rîd necre-dincioşĭ, cu întrebarea: Cîte parale costă pe Dumnezŭ, să facă o minune mare saŭ mică?... Iată de ce necredincioşiĭ nu văd nicĭ odată minunĭ....

40. Inscripţiea de pe Icoana de la Bogoslovu a M. D. din mijlocul bisericiĭ:

† «Această sfîntă Icoană este a Ierochidieaconuluĭ Gavril «din acest sobor al sfinteĭ M-rĭ Neamţu, ce a fost logofăt acesteĭ «sf. M-rĭ şi la anul 1847 septemvrie 2, săvîrşindu-se din viaeţă

«a hotărît ca această sf. icoană să fie pastrată în strană în bise-«rica sf. Gheorge ce este în ograda M-riĭ Neamţu, care va fi ne-«strămutată din această strană. Iară îndrăznind cineva a o înstre-«ina să fie sub ne ertat canon. 1847 Noembrie 25.

«Monahul Cosma (Adam) arhondarul fiind cel maĭ de aproa-«pe peste (avutul) răposatuluĭ Gavriil, aŭ fost însărcinat de re-«posatu ca să aşeze această sfîntă Icoană, şi altele ce aŭ fost de «datorie pentru a luĭ îngropare:

«Iară Ieroschidieaconul Gavriil s'a născut la anul 1813 şi «aŭ venit la M-re la anul 1824, şi saŭ dus din vieaţă la anul 1847 *fiind în vîrstă de 34 anĭ.*»

Această înscripţie este scrisă tiparnic frumos pe dosul icoaneĭ. Monahul Cozma Adam boer mare arhondarul aŭ fost părintele meŭ spiritual. El a făcut Inscripţiea şi a pus Icoana în strana sf. Gheorghe.

Acest Ieroschidieacon (Dieacon Schivnic) Gavriil, poreclit Roşu (Hîrceag) este nepot Stareţuluĭ Neonil Buzilă, rudă cu Stariţul Ilarie şi cu Calfa Nicolae Cernoveschĭ, a umblat mult după stăriţiea Mănăstiriĭ lucrînd chiar contra moşuluĭ săŭ Neonil; s-a consumat prin intrigă şi a murit de tînăr.

Strana de lemn în care acum şede icoana arătată aicĭ maĭ sus este făcută de stareţul Naftanail Bandrabul Rus pentru biserica mare,—strană mare de lemn săpat, aurită, cu marca rusieĭ, pe dînsa,— cînd Ghiţescu aŭ făcut strana de fier aurit (vezĭ Nr. 31 Note) atuncĭ strana de lemn din biserica mare s-a mutat la Bogoslovu unde stă Icoana luĭ Gavriil. La 1900 Maĭ 7 s-a pus aicea în spatele icoaneĭ M. D. altă icoană a Sf Ioan Bogoslovu care era în altar şi acuma in strană. Sînt două icoane spete la spete; între ele este inscripţia luĭ Gavriil. (Vezĭ la Bogoslovu). Stariţul Veniamin le-aŭ pus, ĭar în bis. sf. Gheorghe este strana de fier cu altă icoană îmbrăcată. (vezĭ sf. Gheorghe Nr. 63).

41. La **Bogoslovu,** *în altar la scaunul cel de sus, Icoana cea principală din mijloc M. D. cu alte 6 praznice împrejur are înscripţia următoare lipită pe hîrtie :*

† «Această sf. Icoană a M. D. (cu Inscripţiĭ Greceştĭ la sfinţĭ) «este adusă de la Ierusalim de la mormîntul Domnuluĭ Nostru «Iisus Hristos de Duhovnicul *Isaiea* (Tipograf) la anul *1853* şi «în urmă aŭ dăraito spre pomenire Stareţuluĭ Gherasim (Miron) «la anul 1858».

42. Altă sf. Icoană tot M. D. sistem rusesc, are în dos peceţĭ cu ceară roşie şi o inscripţie rusească scrisă cu mîna, apoĭ iscăliţĭ Ieromonahiĭ Macarie, Ghervasie, Grigorie şi alţiĭ. Este făcătoare de minunĭ, adusă de la sfînta M-re Noul Neamţu din Basarabia la 1 Iunie 1859.

† M-rea Noul Neamţu din Basarabia de la Chiţcanĭ zisă şi Nemţenĭ este o fiică a M-riĭ Neamţu din Romînia... Intemeeată

acolo după secularizarea averilor mănăstireștĭ, prin Ieromonahiĭ Teofan Cristea și Andronic Popovicĭ Balanu călugărĭ Nemțenĭ: M-rea Intemeeată pe pămîntul moșieĭ Chițcanĭ a M-riĭ Neamțu: Are 4 bisericĭ anume:

1. Inălțarea.... biserică noŭă sfințită la 1878.
2. Adormirea, biserică noŭă sfințită la 1905.
3. Sf. Nicolae biserica cea veche reperată.
4. Sf. Gheorghe, paraclis la Trapeză, relativ noŭă.

La început avea călugărĭ Moldovenĭ, acum sunt călugărĭ Basarabenĭ. M-tire bogată, are toate așezemintele M-riĭ Neamțu din Moldova.

Vieața în detail a acesteĭ M-rĭ Noul Neamțu este scrisă pe larg de Narcis Crețulescu la t. V din istoria M-riĭ Neamțu. Noul Neamțu se începe la 1858, cu urmare până la present.

43. Tot la Bogoslovu este o icoană veche făcută anume pentru Bogoslovu a bisericeĭ cu chipul Patriarhuluĭ Constantin. Are inscripție rusească, pe fața icoaneĭ are pus de Zugravul eĭ anul *1654*. Acest an dovedește că atuncĭ exista biserica Bogoslovu. (vezĭ notele de la Nr. 8).

44. In Bogoslovu este o cruce foarte veche ramasă ca moaște sfinte de la biserica Bogslovu cel vechiŭ, care exista între aniĭ 1402—1834. Pe coada cruceĭ este un rest din inscripțiea roasă, care abia se maĭ poate citi însă ne complect. Coada este ruptă. Inscripțiea este slavonă, ĭară în romînește se traduce așa:

† «Pan Dumitrașu Vel logofăt (a făcut) pentru biserica un- «de este hram *A. G.* (Arhistratigul Gheorghe anul 7100.»(1592).

Pe această cruce argintată de sistem gros rusesc, toțĭ călulugăriĭ bătrînĭ o atribue după tradiție că este crucea Mitropolituluĭ Iosif I. Mușat Vodă, care ar fi rămas bisericiĭ Bogoslovu de la Mitropolitul Iosif, vremea a ros *data, argintu* și *abanosu*, ĭară logofătul Dumitrașcu aŭ ferecato a 2-ua oară la *7100*, pentru biserica cu hramul sf. Gavriil A (Arhistratigul) G. (Gheorghe orĭ Gavril). Este de știut că în M-rea Neamțu nu știm vre-o biserică cu hramul Sf. Gavriil, ĭar cu hramul Sf. Gheorghe, biserica e pe acest hram, numaĭ de la *1720* încoace (vezĭ nota la Nr. 17). (Vezĭ și Nr. 8). Istoria M-riĭ Neamțu. t. I 430.

45. Sfeșnicile cele marĭ de alamă, s-aŭ făcut cu cheltuiala Schimonahuluĭ *Tadeŭ* la 1851 pentru biserica sfîntu Ion Bogoslovu.

Această biserică veche s-a înoit de zid la 1835, dar obiectele eĭ cele ce fusese în biserică înainte de anul 1835, toate s-aŭ irosit, parte le-aŭ ars părintele Irofteĭ din ordinul stareţuluĭ Neonil, ca vechiturĭ netrebnice (vezĭ nota de la No. 109), parte s-aŭ

dăruit pe la alte bisericĭ, ĭar parte s-aŭ prefăcut în alte obiecte, înoindu-se cele vechĭ p. c. de exemplu sfeşnicele de sus.

46. *Despre ciuşmele:*

Să se ştie că în M-re a fost o ciuşme a căreia inscripţie are anul 1833, Martie 2. Cĭuşmeaua s-a stricat, ĭar inscripţia eĭ se poartă din loc în loc, (vezĭ şi No. 66). Despre ciuşmele vezĭ No. 11; Apoĭ şi No. 41 din tom 8; apoĭ p. 16 din tom. 9, inscripţia 41 din tom. 8 s-a copiat la No. 66.

47. *Inscripţia de pe sf. Icoană a Maĭceĭ Domnuluĭ cea mare din biserica mare, din strană, din mijlocul bisericeĭ, cu sf. Gheorghe în dos.*

† «Această sf. Icoană s-a îmbrăcat cu cheluiala persoanelor «însemnate; D. K. K. Elenuţa Sturza, a dat 100 galbenĭ; D. K. «K. Elenco Hrisovergi 100 galbenĭ. Iar pentru poleit a dat: 70 «galbenĭ D. K. K. Iancu Prăjescu spătariŭ spre pomenirea Dom«niilor-Sale şi a tot neamul lor, fiind stareţ sf. M-rĭ Sfinţia sa «părintele Arhimandritul Neonil 1844. Aur a dat sf-sa părintele «Ghenadie Ieromonah Cămăraş 53 galbenĭ».

(Vezĭ pomelnicu ctitoresc la Stăreţie pag. 55, 104, 152 şi altele). (Vezĭ şi No. 48.)

Maĭ înainte de anul 1844. sf. Icoană era îmbrăcată peste tot cu petliţĭ de aur săpate cu crengĭ de crinĭ; Iar strana eĭ cea veche era în formă de poloboc mare tăĭat în două (jumătate de cerc) apoĭ cu cîte treĭ rîndurĭ de sfinţĭ, pe fie-care lature, de-asupra pe coroană avea închipuită, snopĭ de grîŭ şi o secere deasupra.

Pe urma stareţuluĭ Naftanail face altă strană mare de lemn, săpată şi aurită, cu marca rusească deasupra (vezĭ nota de la No. 40) strană la bogoslovu,

Sfînta Icoană este zugrăvită în timpurile primitive ale bisericeĭ, arta pictureĭ stă la ochĭ, în colo chipul arată lupta păgînilor. In umărul drept are o stea, cu două rîndurĭ de slove vechĭ greceştĭ.

Aceste slove sunt puse cu mare simetrie înconjurate cu pĭetre scumpe. Nicĭ un învăţat n-a voit să traducă aceste genetivurĭ greceştĭ prescurtate. Ca să le daŭ de lucru, ĭată cum le traduc eŭ: «Milueşte-mă Maĭca luĭ Dumnezeŭ
«Grabnica ajutătoare Creştinilor».

Viaţa aceşteĭ sfinte Icoane, este publicată în multe cărţĭ vechĭ şi nouă. Citeşte-o la «Minunea 74», din cartea cu Minunile Maĭceĭ Domnuluĭ tipărită în M-rea Neamţu la 1847, de stareţul Neonil, pag. 141—148 şi prin alte cărţĭ (vezĭ No. 22.)

Această sf. Icoană este cea maĭ veche în ţara Romînească, podoaba romînismuluĭ şi cea maĭ venerată şi reputată; este adusă de la M-rea *Halcopratica* la 27 August 1400. Este dar scump

a M-rii Neamţu dată de Mitropolitul Iosif I Muşat Vodă la 1415. Aducerea în ţară s-a făcut prin Grigorie Ţamblac şi Emanoil Arconti, din ordinul Patriarhului Mateĭ şi Impăratul Manoil Paleologul pentru a stînge o sfadă veche, ce se urma între Grecĭ cu Moldovenĭ. (Detaliĭ Ist. M-reĭ Neamţ t. I M. S. S. pag. 206, şi următoarele pănă la fine.)

In inscripţie se arată: „Elenuţa Sturza, născută Catargiu (fata Visterniculuĭ Iordache Catargiu din Iaşĭ).

Proproprietara moşieĭ Păstrăvenĭ de pe Moldova.

Părintele Ghenadie Ieromonah, este Ghenadie Placa.

48. *Inscripţia de pe Icoana sf. Gheorghe de din dosul M. D. din biserica Mare:*

† «Această sfîntă Icoană s-a ferecat de isnoavă cu argintul «M-riĭ, în zilele sf. sale părintelui Neonil Arhimandrit şi stareţ «acestuĭ sf. locaş, la care aŭ aujutat Ieromonahul Ghenadie şi «Ierodiaconul Gheorghe, 1845».

Ieromonahul Ghenadie este Placa-Camaraşul. Ierodiaconul Gheorghe este Abageriŭ de la Vovidenia. In pomelnicul cel mare ctitoresc de la stăreţie pag. 95 şi 127, se arată că preotul Dimitrie din Iaşĭ, a dat pentru îmbrăcămintea sf. Gheorghe odată 2000 leĭ şi altă dată 2440, total a dat 4440 leĭ.

Sfîntul Gheorghe este zugrăvit în dosul Icoaneĭ M. D. de odată cu M. D. Icoană cu două feţe (nu două Icoane puse spete în spete). Amîndouă feţele sunt de o potrivă de vechĭ, pictura arată lupta păgînismuluĭ vechiŭ. Sf. Gheorghe are inscripţia pe lemn, roasă de vechime. Argintarul Ionică Grecu din Iaşĭ a îmbrăcat faţa cu argint şi voind a strămuta inscripţia veche de pe icoană pe argint, inscripţie greacă cu litere grece, n-a putut-o citi corect.

Arhiereul NARCIS CREŢULESCU

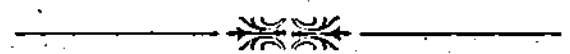

PE RIN

I.

Castelul sus pe stîncă, din ea crescut se pare,
Cu muntele tot una, de muşchiŭ acoperit.
De secolĭ se tot uită, măreţ în nemişcare,
La Rin, drumeţul mîndru, simbol sărbătorit.

Vechĭ amintirĭ adesea îl fac de maĭ tresare,
Şi-atuncĭ, în sîngeroase văpăĭ de asfinţit,
Iĭ trec pe dinainte, nălucĭ ce pier în zare,
Figurĭ mărețe, arme cu aspru zînghinit.

El însuşĭ se 'nroşeşte în clipele acele;
Luînd înfăţişare războĭnică şi el,
In faţa păceĭ fireĭ s'arată-a fi rebel.

Amurgu'l linişteşte, ĭar noaptea'n negurĭ grele
Adese orĭ l'ascunde. Măreţ, priviriĭ mele,
Se 'nfăţişă, sub seară, poeticul castel.

II.

Pe-albastrul Rin, de-a-lungul, în scînteerĭ de soare
Ţinîndu-se de mînă, la cuget înfrăţite,
Nenumărate «burgurĭ» se 'nşiră liniştite,
Duc harnică viaţă de obştiĭ muncitoare.

Se oglindesc în apa de veacurĭ călătoare
Şi poartă mîndre brîĭe de viĭ ce sunt vestite,
Respiră cu nesaţiu din văile 'nflorite
Apururĭ aer proaspăt, mirezme 'mbătătoare.

Şi curge, curge Rinul, cu cerul în privire,
Istorice momente şi urme de mărire
Căntîndu-le din unde ce trec, se pĭerd în zărĭ.

Posomorîta Mare de Nord îl ĭea, l'admiră,
Ial el, suflarea întregeĭ Germaniĭ o răsfiră
Pe valurile-ĭ, care, o trec în alte mărĭ.

Şi maĭestoasa catedrală
Incepe ĭat-a răsări
Din zărĭ pe care cu iuţeală
Bălaurul le va-nghiţi.

Greŭ gîfîind de osteneală,
In preajma eĭ a stat; d-aci
'I-admirĭ mîndreţea ideală
Ce-n vremĭ se poate vecĭnici.

Colonia! şopteşte Rinul,—
Şi pe sub pod i-auzĭ suspinul,
Şi-l vezĭ pĭerzîndu-se pe şes...

Balaurul ĭea aripĭ, zboară;—
In urmă «domul» se micşoară,
Ajunge punct de ne-nţeles.

IV

Intinsa cîmpie apare brăzdată
De vinete creste de munte, în zărĭ;
Privirea pluteşte pe dînsa'ntristată
Sub seara ce vine şi cerne'nnoptărĭ.

Balauru'nghite, în goana-ĭ turbată,
Distanţe şi ore trecute-n visărĭ,
Pătrunde în noapte, ĭar noaptea'nstelată
Nu'mpĭedecă drumu-ĭ pe'ntinderĭ de ţărĭ.

De-odată o roată de jar străluceşte
Ca'nfiptă în noaptea pe care-o răzbeşte:
Cuptor ce preface cărbune şi fier.

E Belgia. Rinul rămîne-amintire...
Curînd ĭat'o vagă şi lungă sclipire:
Bruxela!—Alt cuget, alt neam şi alt cer!

N. Rădulescu-Niger.

Căderea luĭ Cuza [1])

La 24 Fevruarie (st.n.) 1866, se răspîndeşte vestea în toate capitalele Europeĭ, că prinţul Romînieĭ, Cuza, fu răsturnat. In ziua de 23, la ora 7 seara, se prezintă un tînăr necunoscut Prinţuluĭ şi-ĭ zise: «Măria ta, în această noapte va isbucni o revoluţie». Cuza, nu ţinu de loc socoteală de această veste, întemeindu-se pe fidelitatea vînătorilor, trupa sa de încredere, fiind de gardă în acea zi, asigurat pe lîngă aceasta şi de informaţiile prefectuluĭ săŭ de poliţie. La 3 ore dimineaţa fu trezit de-o dată: nişte ofiţerĭ pătrund în camera unde se afla prinţul cu întreţinuta sa. Cu revolverul în mînă, eĭ îl silesc să iscălească abdicarea sa; ĭezită un moment, iscăleşte, apoĭ se îmbracă; este condus într-o casă particulară. De acolo el trimite pe camerierul săŭ să vestească pe consulul nostru general despre retragerea sa. Consulul îl găseşte foarte calm. N-am cedat, zice el, în urma uneĭ constrîngerĭ materiale, ci plăceriĭ de a pune capăt unuĭ rol ce-mĭ era de mult o greutate.

Il roagă să oprească pe un colonel Solomon ce avea de gînd să rîdice un regiment în favoarea luĭ şi în rapoartele sale către Impăratul să-ĭ ceară ca să respecte dorinţele ţăriĭ. Imediat fu declarat un guvern provizoriŭ, constituit în umbră. Prinţul de Samos Ioan Ghica, care în 1848 lucrase la răsturarea luĭ Bibescu, fu preşedinte; Rosetti reprezenta partea revoluţionară. In acelaş timp, camerile aclamară în unanimitate pe Contele de Flandra, fratele Regeluĭ Belgieĭ, sub numele de Filip I.

II

Această îndrăzneaţă lovitură, era rezultatul uneĭ lungĭ preparărĭ. Alegerea luĭ Cuza fusese subit improvizată în ultima oră şi impusă prin mulţime, ca să împedice disoluţia ce-ar fi produs pretenţiĭ inconciliabile a membrilor fam. istorice. Aceştĭ candidaţĭ eliminaţĭ nu puteaŭ să-ĭ ĭerte unuĭ necunoscut, care fără să se aştepte, îĭ înlocuise. El ar fi putut să înfrîngă reaua lor intenţie, dacă s-ar fi unit cu partidul luĭ Brăteanu şi Rosetti.

---

1). Capitol din scrierea „L'Empire libéral“ Paris, 1903.

Aceștia aŭ nădăjduit în acest fapt și Roșetti zicea a doua zi după suirea sa: «Prințul e sublim în toate».

El a încetat de a fi în ceea ce era, din moment ce nu consimți a deveni servul lor și se încrezuse (apropie) de Barbu Catargiu. Cîțĭ-va scelerațĭ subalternĭ din banda lor asasinară pe acest orator de primul rang, eminent prin cultură, curaj și onestitate, după cum la Roma alțĭ revoluționarĭ aŭ asasinat pe Rossi (1862 Iunie 23). Atuncĭ Cuza neputîndu-se încrede nicĭ în revoluționarĭ, nicĭ în conservatorĭ, chema la afacerĭ pe Cogălniceanu, liberal moderat și progresist. El îl însărcină să rezolve treĭ chestiunĭ, carĭ agitaŭ Romînia de atîțĭa anĭ, acea a mănăstirilor închinate, a împroprietăririĭ țăranilor și a instrucțiuniĭ publice.

Conservatoriĭ și revoluționariĭ se coalizară contra acestuĭ program de progres, neconsimțind uniĭ de a lăsa prințuluĭ onoarea de a le realiza, ĭar ceilalțĭ nu vroĭaŭ de loc aceste realizărĭ. Intre învingătoriĭ și învinșiĭ de la 1848, între aceĭa carĭ răsturnară pe Bibescu și nu încetaŭ de a-l calomnia și aceĭa care-l considerau ca un principe bun răsturnat pe nedrept, se formă o coaliție al căruĭ scop comun era o ură ambițioasă.

Cuza, cu toate acestea, izbuti a tranșa interminabila chestie a mănăstirilor închinate. Biserica greacă pĭerdu a cincea parte din pămînturile cele maĭ frumoase și fertile a Romînieĭ, cu un venit de 25 milioane, reprezentînd un capital de 6 sute milioane. Pămînturile fusese atribuite mănăstirilor în număr de 72, numite inchinate, fiind-că fondatoriĭ lor le consacrase prin acte numite *„crisobule“*, locurilor sfinte, adică celor 4 scaune patriarhale a bisericiĭ greceștĭ, comunităților din muntele Sinaia, din muntele Atos și din diverse provinciĭ ale Rumelieĭ. Aceste mănăstirĭ eraŭ administrate de *«Egumenĭ»* numițĭ de comunitățile patriarhuluĭ grec. Mult timp privilegiile lor nu fusese contestate, ba chiar fusese crescute de principiĭ fanarioțĭ. In 1821, *Egumeniĭ* întrebuințară veniturile lor a întreține bande libere în avantajul Grecieĭ răsculate. Guvernul turc ceru printr-un firman expulzarea lor și înlocuirea cu călugărĭ indigenĭ. In 1827 un Hattișerif de scuze șterse acest trecut. Prințiĭ romînĭ pretindeaŭ că aceste mănăstirĭ eraŭ supuse supraveghieriĭ lor, nu numaĭ ca toate celelalte de sub a lor stăpînire, ci într-un mod cu totul special. Mănăstirile, ziceaŭ eĭ, eraŭ fundate în virtutea unor anumite condițiĭ: obligația de a hrăni și înzestra un număr oare-care de fete sărace, de a ridica spitale de alienațĭ, de a da ospitalitate pelerinilor și voiajorilor, de a da mese săracilor, de a face milostenie, de a avea o tipografie pentru tipărirea operilor eclesiastice, etc.

Numaĭ după îndeplinirea acestor condițiĭ și după ce vor îngriji de întreținerea edificiilor religioase, de cheltuelele cultuluĭ, eĭ pot trimite excedentul veniturilor mănăstirilor locurilor sfinte. Era datoria puteriĭ teritoriale de a veghea la executarea crisobulilor de instituire. Insă aceste acte eraŭ violate pe

faţă: călugării trimeteaŭ întăĭ locurilor sfinte subsidiile lor şi lăsaŭ să se dărîme mănăstirile Romînieĭ, nesupunîndu-se nicĭ uneĭa din obligaţiile, la care eraŭ impuse. Prinţiĭ romînĭ aŭ vrut să facă să înceteze aceste abuzurĭ.

Părinţiĭ grecĭ opuseră dreptul lor de proprietate pănă atuncĭ incontestat asupra mănăstirilor închinate, drept de proprietate, asupra căruia statul n-avea nicĭ o supraveghere de exercitat, ca asupra orĭ-căreĭ proprietăţĭ romîne; eĭ contestară cu vehemenţă că s-ar fi abătut de la vre-o condiţie stipulată de donatorĭ. Şi de oare-ce principiĭ iĭ ameninţaŭ de a-şĭ impune prin forţă voinţa lor, eĭ (călugăriĭ) reclamară contra acesteĭ ameninţărĭ, protecţia puteriĭ suzerane, a Turcieĭ şi a Rusieĭ, care îşĭ însuşise protectoratul cultuluĭ grec. Dezbaterea, pur interioară pănă aici, devine internaţională: ea fu supusă congresuluĭ la Paris. Congresul invită părţile interesate a tranşa diferendul la început printr-un compromis, apoĭ printr-un arbitraj; în caz de neînţălegere a arbitrilor, prin sentimentul unuĭ super-arbitru.

Cuza adoptă o teză maĭ radicală de cît aceea a predecesorilor. Eĭ s-aŭ considerat ca supraveghetorĭ, ca tutorĭ aĭ fundaţiilor, el afirmă că ele aparţin în totul statuluĭ, care poate dispoza de ele, după voinţă. Călugăriĭ şi Turcia iĭ opuseră protocolul congresuluĭ de Paris.

— De ce se amestecă diplomaţiĭ europenĭ? replică Cuza; chestiunile interioare sunt afacerea noastră şi nu a lor; nu înţălegem a subordona legislaţia noastră bunuluĭ lor plac. Predecesoriĭ meĭ n-aŭ fost aşa de radicalĭ, pretinzînd de a nu fi de cît supraveghetorĭ şi tutorĭ; fundaţiile religioase sunt o proprietate a statuluĭ, care e stăpîn a dispune de ele după plac.

El nu admise nicĭ compromisul, nicĭ arbitrajul şi instituindu-se ca proprietar, dădu duble loviturĭ călugărilor, acuzîndu-ĭ de a-şĭ fi însuşit pe nedrept o posesiune ilegală a bunurilor lor şi de a urmări să facă un stat în stat. El refuză de a recunoaşte pe Egumeniĭ numiţĭ de şefiĭ comunităţilor, interzise uzul limbeĭ greceştĭ în oficiul divin în toate mănăstirile, ordonă ca toate veniturile să fie vărsate în casa statuluĭ, opri de a se intenta vr-un proces şi de a se face vr-un act judiciar fără asistenţa avocaţilor statuluĭ, puse vasele şi obiectele preţioase ale mănăstirilor sub paza protopopilor localĭ, în caz de trebuinţă sub aceea a autorităţiĭ civile; prescrise de a depune toate titlurile şi actele provizoriŭ într-o mănăstire singură, păzită de un post militar bine armat şi în sfîrşit le transportă în Arhiva Statuluĭ.

Părintele Ciril, epitropul mănăstirilor sf. Mormînt în Valahia, opunîndu-se de a depune cîşturile din pămînturile mănăstiriĭ sale în casa Tezauruluĭ, fu destituit şi adus înaintea justiţieĭ criminale. Aceiaşĭ soartă s-a hotărît să se deie acelora care vor refuza a oficia în limba greacă saŭ nu vor renunţa la gestiunea bunurilor mănăstiriĭ. Totul fu încoronat printr-o lege de secularizare din 24 Decemvrie 1863, carĭ declara bunurile mănăstirilor

din Romînia, închinate orĭ nu, ca bunurile statuluĭ. In schimbul celor luate, s-a oferit locurilor sfinte o sumă de 27 milioane odată plătibilĭ (80 milioane de piastri).

Europa, cum se zicea atuncĭ, adunată la Constantinopol în conferinţă declară de nule toate măsurile radicale ale acestuĭ mic principe, care o călcase; nu-ĭ aparţinea luĭ singur, de a rezolva, cu propria sa autoritate nişte dificultăţĭ cărora ea conferinţa o putea examina şi da soluţie; ea numi o comisie şi prescrise ca toate veniturile mănăstirilor să fie integral vărsate, într-un mod care ar asigura conservarea, într-o casă specială, sub supraveghere puterilor (9—14—28 Maĭ 1864). Şefiĭ locurilor sfinte, din partea lor daclară solemn că nicĭ într-un caz convingerea lor religioasă şi conştiinţa datorieĭ lor, nu le-ar permite să admită exproprierea bisericeĭ, nicĭ de a accepta vr-o îndemnitate (22 Septemv. 1864).

Protestările puterilor şi a patriahilor n'aŭ avut nicĭ un rezultat contra legilor romîne de secularizare, după cum n'aŭ avut în Italia, în Mexic contra măsurilor de aceiaş natură luate, aproape în acelaş timp. Micul principe înfrînse protestările puterilor care s'aŭ prefăcut în fum, dar Gortchacow nu-ĭ ĭertă această distrugere a monastirelor greceştĭ, pe care le considera ca avanposturile Rusieĭ.

Această campanie fusese condusă de Cuza cu aprobarea partidelor şi a camerilor, unde n'aŭ fost de cît 3 voturĭ contra secularizariĭ. Nu întîmpină acelaş concurs pentru săvîrşirea celor lalte proiecte de reformă. Nu izbuti să obţie votul coduluĭ rural, nicĭ reforma asupra instrucţieĭ publice, şi coaliţia, stăpînă adunăriĭ, pronunţă un vot de blam asupra ministeruluĭ. Cogălniceanu îşĭ dădu dimisia; prinţul n'o primi. După o scurtă amînare a şedinţelor el ceru printr'un mesaj deputaţilor de a vota de urgenţă o lege care stabilea sufragiu universal ca să poată supune poporuluĭ toată neînţelegerea. Camera refuză de a discuta proiectul, pînă ce se dădu satisfacţie votuluĭ de neîncredere în contra ministeruluĭ. După aceasta, la un semn al ministruluĭ un batalion de infanterie năvăli în sală şi expluză pe deputaţĭ (14 Maĭ 1864). Prinţul făcu apel la popor; el îĭ supuse un statut şi o lege electorală.

Statutul crea 2 camere una de deputaţĭ reînoibilă a 3-ia parte la fie-care 2 anĭ, şi un senat compus din membriĭ de drept, de membriĭ designaţĭ de principe saŭ de consiliile generale, unul din cele maĭ bune senate, care s'a instituit vr-odată. Legea electorală acordà sufragiul orĭ-căruĭ Romîn, chiar evreuluĭ.

Ceĭ ce nu ştiaŭ să scrie eraŭ autorizaţĭ să se înscrie prin alţiĭ.

Plebiscitul fu votat de 682261 vocĭ contra 1307 (27 Maĭ 1864).

Poarta şi puterile aprobă aceste schimbărĭ şi renunţă la orĭ ce amestec în aranjamentele interioare pentru viitor, ca să nu distrugă drepturile puteriĭ suzerane (28 Iunie 1864). Intărit în pu-

terea sa, Cuza decretă emancipaţia rurală a ţăranului şi-l face proprietar; stabileşte instrucţia gratuită pentru toate gradele şi obligatorie în gradul primar, întroduce codul civil a luĭ Napoleon, promulgă un cod penal şi de comerţ, adoptată sistemuluĭ zecimal.

Aceste reforme fac să crească rîndurile coalizaţilor, căcĭ ele popularizează pe principe. Eĭ îşĭ ascund planul şi ca să evite orĭ ce dezaprobărĭ personale, iaŭ angajamentul de a alege, cînd vor face tronul vacant, un principe strein aparţinînd uneĭ familiĭ domnitoare [1]).

Eĭ lucrară cu furie în prepararea acesteĭ vacanţe. Brîncovanu şi Brătianu influenţînd la Paris asupra două lumĭ diferite, încep în contra luĭ Cuza o campanie analoagă aceleia a insurgenţilor polonĭ contra luĭ Wielopolski: toate actele sînt calomniate, greşelele reale exagerate enorm, reformele multiple ce le-a îndeplinit sînt considerate ca ademenirĭ, legea electorală e o mistificare, codul rural o înşelătorie.

Ziarele noastre, duse de aceste falşe informaţiĭ, reprezintă pe Cuza ca pe un locotenent din Petersburg, ca pe un inimic al influenţiĭ noastre, pe un prinţ cu totul devotat Franţiĭ şi împăratuluĭ eĭ, a căruĭ soldaţĭ purtaŭ uniforma noastră, eraŭ instruiţĭ de ofiţeriĭ noştri şi cărora simpatiile lor franceze, nu maĭ puţin că secularizarea monastirilor închinate, le atrase ostilitatea luĭ Gortcheacow, maĭ ales aceia a ambasadoruluĭ de la Constantinopol, general Ignatiew.

Chiar Napoleon al III fusese influenţat şi nu consimţi a trimite marele cordon al legiuneĭ de onoare pe care Cuza îl dorea fără preget ca mărturie a unireĭ sale cu noĭ.

Aceste uneltirĭ nu turburară pe prinţ; el se baza pe ţaranul proprietar şi pe armată, se considera ca inexpugnabil.

Deja o mişcare a demagogieĭ din Bucureştĭ fu sever reprimată (3—15 August 1865). Conjuraţiĭ nu puteaŭ nimic asupra ţăranuluĭ, care de almintrelea acolo ca pretutindenea, nu intervenea de cît ca un cor în tragedia antică pentru a deplînge saŭ aplauda acţiunea la care rămăsese străin. Eĭ încearcă să conrupă armata. Se formă un comitet compus de la 7—800 membri care-şĭ impuseră o cotizaţie lunară de 2 ducate, eĭ îşĭ procuraŭ, nu ştiŭ însă cum şi alte resurse şi plăteaŭ un număr oare care de ofiţerĭ lovițĭ prin reformele financiare anunţate, şi graţie aceste conrupţiĭ, armata părăsise şeful şi conjuraţia nu întîlnise nicĭ un obstacol.

Cuza dus la palatul Cotrocenĭ, adresă unuia din membriĭ guvernuluĭ o adeziune la noul principe proclamat, fiind gata a părăsi teritoriul. I se permise. Insoţit de unul din aghiotanţiĭ

---

1) Actul era semnat: „Prinţul Gr. Brancovanu, prinţul G. Ştirbeĭ, prinţ Dim. Ghica, Ion Ghica, An. Pan, C. Brăiloĭ, Ion Brătianu. C. A. Rosetti“.

săĭ pînă la frontieră, el se duse la Wiena şi vizita incognito pe Gramond, ambasadorul nostru. Convorbirea iĭ fu fără amărăciune n'acuză pe nimenea şi părăsi fără regret un tron, pe care l'a ocupat fără satisfacţie. Singur convins că împăratul Napoleon al III era sprijinul cel maĭ eficace al Romînieĭ, cu toate că n'avea altă dorinţă de cît de a sta retras, se arătă gata a se duce la Paris, dacă împăratul ar găsi vr'un interes chestionîndu-l. Impăratul nu primĭ această ofertă. Cuza nu reveni în ţara sa de cît într'un strîmt cerc şi de astă dată în mijlocul ovaţiunilor. Fusese un inovator îndrăzneţ, un patriot devotat, dar s'a expus criticilor prin incorecţia moravurilor, trăind oare cum public cu o prinţese ***, în timp ce femeia sa era retrasă întrun colţ al palatuluĭ. Nu se poate scuza în totul de responsabilitate în dezordinele financiare a administraţieĭ sale; totuşĭ, e nedrept a nu recunoaşte aceasta, cum o fac oameniĭ de la 48 maĭ ales, care risipise frumoasele resurse lăsate de prinţul Bibescu, şi dacă nu s'a adus niciĭ un remediu acesteĭ deplorabile situaţiĭ, aceasta din cauza anarhieĭ, în care aduseră ţara partidele implacabile, ca să discreditere pe şef.

IV

In Turcia se ştia că domnul Cuza este săpat: căderea apropiată: nu se prevedea însă un desnodămînt aşa de brusc. Emoţĭa fu vie, ministrul afacerilor străine, Ali, convoca la dînsul pe reprezentanţiĭ puterilor garante. El le declară solemn că firmanul din 1861 limitînd unirea principatelor numaĭ sub domnia luĭ Cuza, această unire ar înceta pe dreptul de la răsturnarea sa. Le propuse de a însărcina pe unul din delegaţĭ, care în acord cu un comisar imperial să procedeze la o anchetă asupra revoluţieĭ cauzelor şi consecvenţelor. In fine anunţă că a trimis cartieruluĭ general din Şumla ordin de a apropia trupele de frontiera moldo-valahă şi de a păzi toată linia Dunăriĭ. Monstier, ambasadorul francez, era favorabil Romînilor, dar iĭ era ostil Ignatiew, care zicea tare:

«Dacă chestia orientuluĭ se ridică din noŭ, eĭ bine, noĭ vom începe războiul?» Cu toate acestea nicĭ unul din eĭ neavînd instrucţiĭ, referiră cazul fie-care guvernuluĭ lor.

Drouyn de Lhuys propuse puterilor de a se închide conferinţa de la Constantinopol şi a se transporta la Paris deliberarea. Prusia şi Austria fură de asemenea silite a declara dorinţa lor conformă politiceĭ Impăratuluĭ. După el conferinţele anterioare căzînd de acord formal în prevederea evenimentelor, ce se vor realiza, nu maĭ rămînea de cît de a şti dacă aceste convenţiĭ vor fi orĭ nu ezecutate. Dacă se vor ezecuta, acţiunea ambasadorilor acreditaţĭ la Constantinopol va fi suficientă; dacă nu, de ce să se maĭ adune o nouă conferinţă a căreĭ decrete nu vor fi respectate ca şi cele precedente? El nu cedă de cît insistenţelor cabinetuluĭ din Londra şi astfel, zice ambasadoruluĭ nostru «la convingerea că o afacere tratată sub chiar ochiĭ luĭ Napoleon al III,

nu poate fi lipsită de a înfăţişa vederile cele maĭ înalte şi cele maĭ propriĭ de a aduce o conciliare».

Franţa propuse menţinerea şi conservarea definitivă a unireĭ, şi alegerea unuĭ principe străin, fie prin o adunare de deputaţĭ din ambele principate. fie prin un plebiscit.

Rusia, presupunînd că Moldova ar fi dispusă a se separa, preferă convocarea celor două adunărĭ, una la Bucureştĭ, alta la Iaşĭ, cu numirea a doĭ gospodarĭ indigenĭ.

Drouyn de Lhuys ceru luĭ Bismark, de a sprijini propunerea sa, considerîndu-l hotărît ca aliat şi amic. S'a pretins că Bismark ar fi uneltit această revoluţie ca să profite. N'am găsit nicĭ o probă a acesteĭ aserţiuuĭ. Din contra, mi se pare stabilit, că el s'ar fi îngrijit la început. temîndu-se ca revoluţia din Bucureştĭ, să nu fie un succes al uneĭ uneltirĭ ruseştĭ orĭ austriace. Luminat asupra caracteruluĭ eĭ real, nu se gîndi de cît de a profita. Asupra menţineriĭ unireĭ şi consacrareĭ eĭ definitive, consimţi a adera la punctul de vedere francez, măsurîndu-şĭ însă insisteţa după interesul relativ secundar al Prusieĭ. In ce priveşte dorinţa poporuluĭ de a alege un principe din familiile domnitoare străine, nu-şĭ ascunse nedumerirea. Guvernul sultanuluĭ părea hotărît a înclina către această soluţie şi tot astfel părea a fi intenţia cabinetaluĭ din Petersburg. «In această stare de lucrurĭ zise el, sîntem dispuşĭ a ne abţine şi a lăsa altor curţĭ maĭ interesate grija de a fi de acord. Dacă cu toate acestea guvernul nostru judecă *indispensabil* de a asista, ca să se satisfacă dorinţele populaţieĭ, noĭ ne vom uni cu acele dorinţĭ» [1]. Şi el scrise luĭ Goltz de a se exprima în sensul luĭ Drouyn de Lhuys, cu intenţia de a stărui, avînd însă grijă, cu toate acestea de a menaja susceptibilităţile plenipotenţiaruluĭ din Rusia. Intr'un cuvînt consimţi a ne îndeplini plăcerea, în măsura de a nu displăcea altuĭ aliat maĭ scump şi maĭ preţios.

Nicĭ una din pretenţiile diametral opuse ale Franţeĭ şi Rusieĭ nefiind în măsără de a prevala, a trebuit să se hotărască la o transacţie. S's adoptat aceia a Austrieĭ. Să se supună chestia unireĭ uneĭ adunărĭ şi ambele principate, adunate la Bucureştĭ, cu facultatea pentru deputaţĭ de a vota separat: dacă s'ar vota unirea, adunarea să aleagă un gospodar indigen.

Trad, de B. V.

Emille Ollivier

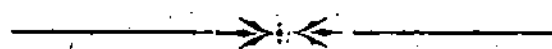

1) Benedetti a Drouyn de Lhuys, 20 et 27 Martie 1866.

DĂRI DE SAMA

Eugeniu N. Giurgea. Consideraţiunĭ generale asupra terenuluĭ arabil al Moldoveĭ. Botoşanĭ. Tip. «Reînvierea» 1908.

Această lucrare se prezintă cu caractere asămănătoare scriereĭ luĭ Alexis Yermoloff, «La Russie agricole et la crise agraire» fără a atinge dezvoltarea şi aprofundarea chestiilor ca 'n scrierea autoruluĭ rus.

Păstrează totuşĭ caracterele unuĭ studiŭ ştiinţific, cu aplicaţiune la agricultura ţăreĭ Moldoveĭ, arătînd, cum din cunoaşterea ştiinţifică a constituireĭ terenuluĭ şi a influenţelor atmosferice, se pot trage cît maĭ multe foloase pentru agricultură, pe care o constată că nu e nicĭ prea înapoĭată, nicĭ prea înaintată (pag. 143).

După cum însu-şĭ autorul spune, în prefaţă, lucrarea sa e o contribuire, cu observaţiĭ propriĭ de agro-geologie, la studiul început de institutul nostru geologic de sub conducerea d-lor D-rĭ Mrazec şi Munteanu-Murgocĭ.

Studĭul geologieĭ agricole a pămîntuluĭ se prezintă cu cacaracterele cele maĭ importante, căcĭ cunoscînd caracterele geologice, determinînd formaţiunea şi etajul căruia aparţine, putem cu uşurinţă vedea aptitudinele culturale ale pămîntuluĭ.

Atarĭ studiĭ ne arată că compunerea chimică a unuĭ pămînt ca şi proprietăţile luĭ fizice, n-aŭ nicĭ un raport cu împărţirea teritorială, administrativă. Sub acest raport opera consiliuluĭ superior de agricultură, care fixează preţurile pămîntuluĭ după regiunĭ e criticabilă şi lipsită de fundamentul ştiinţific absolut necesar. Intre formaţiunea pămîntuluĭ însă şi caracterele luĭ agricole, există un raport, aproape constant, determinat de compunerea luĭ chimică şi proprietăţile luĭ fizice, a căror cunoaştere ne arată ce trebue de adăugat pentru a-ĭ complecta substanţele necesare în vederea uneĭ maĭ marĭ producţiunĭ.

Arătînd importanţa studiuluĭ săŭ pe care o numeşte «considerabilă» (pag. 1), din cauză că agricultura a fost şi este ocu-

paţia de căpitenie a poporuluĭ, studiază ţara[1]) Moldoveĭ, din punctul de vedere geografic şi orografic, arătînd constituirea geologică a pămîntuluĭ (pag. 28—45) şi influenţa pe care o exercită clima asupra soluluĭ şi creştereĭ plantelor (pag. 45—83).

Constată că Moldova o găseşte într-o regiune cu temperatura extremă, cu variaţie între +40⁰—45⁰ C, între maximul de frig şi cel de căldură (pag. 30)—Intre cauzele determinante ale acesteĭ clime autorul citează despădurirea dealurilor şi munţilor şi împuţinarea întru cît-va a bălţilor. Laudă înfiinţarea regimuluĭ silvic, (pag. 35).

Pădurile aŭ o influenţă bine-făcătoare asupra agricultureĭ, menţinînd în stare higrometrică aerul ambiant, favorizînd umezeala şi ploile.

In această parte a studiuluĭ săŭ, autorul prezintă cele maĭ multe ale sale observaţiunĭ şi date statistice în ce priveşte climatul maxim, mijlociŭ şi minim în diferiţĭ anĭ şi diferite ţărĭ (Romînia, Basarabia, Provence şi Languedoc) pentru a stabili temperatura medie anuală care e de 10⁰6 în Romînia; 8⁰9 în Basarabia; 11⁰1 în Provence şi 14⁰1 în Languedoc. Asemenea dă date statistice în ce priveşte constatarea cantităţeĭ de ploae în diferite localităţĭ şi lunĭ ale anuluĭ (pag. 63—84).

Constată că pămîntul arabil al Moldoveĭ are aceleaşĭ straturĭ ca şi pămîntul Bucovineĭ şi Basarabieĭ, de unde şi identitatea fauneĭ acesteĭ regiunĭ (pag. 101—110) şi că humusul intră în mare parte în constituţia pămînturilor moldeveneştĭ (pag. 57).

Studiază influenţele ce sufere humusul din acţiunea vînturilor, crivăţul, băltăreţul şi austrul, (pag. 60), arătînd şi urmările pentru agriculturi din acţiunea fie-căruĭ vînt în parte, austrul aducînd apă, fiind totdeauna încărcat cu vaporĭ de apă, băltăreţul alungînd ploile.

Arată cu date statistice şi observaţiĭ propriĭ că în constituirea chimică a pămîntuluĭ se găseşte acidul carbonic sub formă de carbonat de calciu în mare cantitate. De şi climatul Romînieĭ e un climat de stepă, totuşĭ din cauza calităţiĭ pămîntuluĭ, vegetaţia e foarte întinsă (pag. 60).

In ce priveşte agricultura constată că s-aŭ realizat oare-carĭ progrese, prin întroducerea de maşinĭ, dar că progresul nu e vizibil din cauză că pămîntul nu e îngrăşat, dînd şi sfaturĭ cum trebue să se procedeze cu îngrăşarea şi arătînd că dacă cîte-odată îngrăşarea nu şĭ-a produs efectul bine-făcător e din cauza neştiinţeĭ proprietarilor, carĭ cred că orĭ-ce îngrăşăminte prieşte orĭ-căruĭ pămînt şi lipseĭ de laboratoriĭ pentru analizarea pămînturilor şi a îngrăşămintelor înainte de întrebuinţare. Unele pă-

1. Cuvîntul ţară e luat într-o accepţiune technică, cu insumarea de o întindere de pămînt, cu proprietăţĭ geologice particulare, datorite influenţeĭ pe care o primeşte faţa pămîntuluĭ din compunerea mineralogică a scoarţeĭ.

mînturĭ necomplecte aŭ nevoe de fosfațĭ, altele de sărurĭ de potasiŭ saŭ de calciŭ. Cunoscînd calitatea geologică a pămîntuluĭ și adăugîndu-ĭ aceĭa ce-ĭ este necesar pentru o bună producțiune favorizăm aptitudinele culturale ale soluluĭ, lucrînd contrar le combatem.

Se ocupă de cultura plantelor furagere, pe care o recomandă ca și pe acea a legumelor, ambele fiind folositoare agricultureĭ, fie pentru hrana animalelor, fie pentru îngrășarea pămîntuluĭ, în asolament etc.

Cultura animalelor o găsește în progres, afirmînd că-n multe părțĭ ale Moldoveĭ sunt crescătoriĭ sistematice de animale, în carĭ s-aŭ încercat chiar încrucișărĭ de rase, fără a vorbi de instalațiile agricole model, publice saŭ particulare, unde se experimentează științific în agricultură. Ne vorbește de asemenĭ de asolamente, irigațiunĭ, drenajurĭ etc.

Termină dînd sfaturĭ în ce privește sistematizarea și aranjarea lanurilor de cultură.

Lăsînd răspunderea științifică autoruluĭ, constatăm și noĭ, la rîndul nostru, că studĭul se prezintă cu importanța sa relativă pentru agricultură și știință și că n-ar fi stricat ca stilizarea să fie maĭ ingrijită, în senzul ca să se înlăture frazele lungĭ și decĭ greoaĭe de cîte 12—20 rîndurĭ, în carĭ punctuația se ilustrează fie prin lipsă, fie că nu e pusă unde trebue. Parantezele cu explicațiunĭ în loc de a lămuri, une-orĭ, încurcă, îngreoae înțălesul. N-ar fi stricat ca lucrarea să cuprindă și capitolole micĭ, explicative a variatelor materiĭ ce se tratează după cum se vede în toate cărțile timpuluĭ nostru.

Dimitrie G. Longinescu
avocat

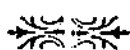

Asemenea a apărut în editura librăriei «Socec» Bucureştĭ, o nouă publicaţie: «*Biblioteca romînească enciclopedică*» a 30 banĭ volumul. Din aceasta s-a publicat:

No. 1. *Em. Gîrleanu.* «1877» schiţe din războĭ.

» 2. *Poeziile Văcăreştilor*, cu un studiŭ asupra poeţilor Văcăreştĭ, de Al. Odobescu.

» 3. *Alarcon.* Morăriţa, trad. de Nicolae I. Basilescu.

» 4. *Ioan Dragoslav.* Facerea lumeĭ.

» 5. *Corneliu Moldovan.* Poeziĭ.

» 6. *Sofocle.* Antigona, tragedie, traducere de Mihail Dragomirescu.

» 7. Halima, saŭ o mie şi una de nopţĭ, povestirĭ arabe, traducere de Barac (1836), revăzută şi întregită de Em. Gîrleanu.

» 8. *A. Cehov.* Nuvele alese, trad. din ruseşte de N. Dunăreanu.

» 9—10. *M. Eminescu.* Povestirĭ. Preţul 55 banĭ.

» 11—12. *Alphonse Daudet.* Nevestele artiştilor, trad. de Em. Gîrleanu.

» 13. *François Coppée.* Pentru sceptru, trad. de D. Nanu şi G. Orleanu.

Preotul Ioan Antonovicĭ. Fraţiĭ Gheorghe şi Neculaĭ Roşca-Codreanu, fondatoriĭ liceuluĭ şi şcoaleĭ secundare de fete din Bîrlad, 1908, 1 vol. 123 pag. cu ilustraţiĭ. Pr. 1 leŭ 50 b.

Reviste noue.

Arta Romînă, revistă (pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură, sub direcţiunea d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ, (abonamentul 6 leĭ pe an).

România Nouă, revistă lunară, sub direcţiunea d-luĭ *I. G. Calomeri*, abonament 10 leĭ anual, str. Episcopieĭ 3. Bucureştĭ.

Indrumarea, revistă pentru politică, literatură, ştiinţă, apare odată pe lună. Redacţia şi administraţia, Iaşĭ, str. Stefan cel Mare 9; abonamentul 5 leĭ pe an.

Frăţia românească, revistă culturală şi politică, naţionalist-democrată, sub direcţia unuĭ comitet, Iaşĭ, str. Alexandri; abonament 6 leĭ pe an.

Rumana esperantisto, organ al societăţiĭ esperantiste romîne. Bucureştĭ, str. I. C. Brătianu No. 5: abon. 4 leĭ pe an, ca membru în societate 6 leĭ pe an.

Familia Romînă, revistă săptămînală ilustrată. Proprietar-editor Lucian Bolcaş, Budapesta II, strada Csáky, 23. Abonament 10 coroane şi 12 leĭ pentru Romania.

Biblioteca Modernă. Director Vasile Alexandrescu, Bucureştĭ str. Biserica Eniĭ 7. Abonamentul 10 leĭ, ediţia de lux 20 leĭ.

Revista absolvenţilor şcoalelor comerciale, str. Palat No. 1, Iaşĭ, abonament 6 leĭ pe an.

Sportul, publicaţiune lunară a societăţiĭ sportive. Calea Victorieĭ 41 Bucureştĭ. Exemplarul 50 banĭ.

Revista societăţiĭ de arte, litere şi sport din Constanţa.

«*Noua Revistă Romînă*» politică, literatură, ştiinţă şi artă. Director: *C. Rădulescu-Motru* profesor universitar din Bucureştĭ.

Portugalia. Materiaes para o estudo do povo portuguez. Pola Grey. Director-Ricardo Severo; Redactor em chefe—Roca Peixoto; Secretarios: Fonseca Caradoso, José Fortes.

ANUNCIURI

Medalia comemorativă, bătută cu ocazia împlinireĭ a 30 de anĭ de la luarea Griviţeĭ şi eliberarea Bulgarieĭ, 30 August 1877—1907.

Comitetul de iniţiativă:

Preşedinte: A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Academieĭ; *membri:* General P. Botez, T. T. Burada, Lt. Col. G. Tereuzescu, Lt. Colonel Alex. I. Jippa, C. N. Paraschivescu, Lt. Col. în garda civică, Maior Al. Cujbă, Căp. K. P. Cernea, Căpitan Flexi, Căpitan Dumănescu, A. D. Atanasiu.

(Medaliile se găsesc la toate librăriile din ţară. Depozit general la Librăria „Autoriĭ Romînĭ" Iaşĭ).

IAŞI

Tipografia „Progresul" A. Grünberg Str. Stefan cel Mare 9.

1908

ANUL XIX. Noem.-Decem. 1908 No. 11—12

ARHIVA

ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ

DIN IAŞI

APARE ODATĂ PE LUNĂ

CUPRINSUL:

Pentru orĭce priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, Iaşĭ.

ABONAMENTUL 15 LEI PE AN

1908

ARHIVA

Organul Societăţiĭ Ştiinifice şi Literare din Iaşi

ABONAMENTUL:

Ediţia de extra lux: 20 lei.
Ediţia de lux 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ
Ediţie de popularizare 10 leĭ — 1 număr 85 banĭ.

Domniĭ abonaţĭ, spre a nu ne expune la corespondenţe şĭ cheltuelĭ, sînt cu stăruinţă rugaţĭ să bine-voĭască a trimite abonamentul la Revistă, pe adresa administraţieĭ, str. Hotin No, 2, Iaşĭ.

Toate ziarele şi revistele care reproduc diferite articole din „Arhiva" sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

Bibliografiĭ

Caton Theodorian. — Sîngele Solovenilor, Minerva, Bucureştĭ, 1908, 1 vol. 250 pag. Pr. 1 leu 50 b.

N. Rădulescu-Niger. Magistraţiĭ noştri, roman!

Caton Theodorian. Sîngele Solovenilor, roman, 1908, Minerva, Bucureştĭ, 1 vol. 250 pag. Pr. 1 l. 60 banĭ.

Mihail Eminescu. Poeziĭ, ediţie îngrijită după manuscripte de I. Scurtu. Minerva, Bucureştĭ 1909, 1 vol. 352 pag. Pr. 1 l. 50 banĭ. (Este volumul cel maĭ cu îngrijire tipărit şi cel maĭ ĭeftin).

Izabela Sadoveanu-Evan. Impresiĭ literare. Minerva, 1908 Bucureştĭ, 1 vol. 279 pag. Pr. 1 l. 50 banĭ.

Ion Ionescu-Botenĭ. Din satul nostru (nuvele şi schiţe), Minerva, 1908 Bucureştĭ, 1 vol. 275 pag. Pr. 1 l. 50 banĭ.

Ion Dragoslav. La han la treĭ ulcele. Minerva 1908, Bucureştĭ, 1 vol. 242 pag. Pr. 1 leŭ 50 banĭ.

Dr. Constantin Popescu. Traducerĭ din Byron şi Heine. Bucureştĭ, Socec. 1 vol. 111 pag. Pr. 1 leŭ.

Calendarul Minerveĭ pe 1909, cu multe ilustraţiĭ şi peste 300 pag. Pr. 1 l. 25 b. Institutul de arte grafice «Minerva» Bucureştĭ.

Tot în institutul «Minerva» a continuat însemnata publicaţie de popularizare «*Biblioteca Minerva*» a 30 banĭ volumul, din care aŭ maĭ apărut:

ARHIVA
ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ
DIN IAŞI

Anul XIX. Noem. — Decem. 1908 No. 11—12.

FERÎEA

Dl. M. Paşcanu, avocat şi suplinitorul d-luĭ T. Stelian la catedra de drept comercial la Universitatea din Bucureştĭ, a publicat nu de mult un studiu asupra instituţiilor de drept neguţstoresc în trecutul romînesc, între 1400—1650, ca lecţie de deschidere la Universitate[1].

In această lucrare, care face cinste tînăruluĭ avocat şi arată cîmpul noŭ de studiĭ în materia vechiuluĭ drept românesc pentru tineriĭ istoricĭ şi juriştĭ, autorul arată că a utilizat în largĭ măsurĭ documentele din îndoita mea colecţiune: *Surete şi izvoade* 6 vol.; *Ispisoace şi Zapise* 2 vol[2]. E a doua lucrare în care se utilizează în cercetările istorice colecţia mea de documente, după studiul d-luĭ Radu Roseti: *Pămîntul, săteniĭ şi stăpîniĭ.*

Intre alte chestiunĭ atinse de autor în studiul săŭ e şi *ferîea,* şi aduce în sprijin arătările din documentele publicate de mine.

După d-l Paşcanu ferîea nu era taxa de chizăşluire că un lucru odată judecat nu maĭ putea să se reînceapă (pag. 90), ci în «faţa atîtor contrazicerĭ şi maĭ cu samă în lipsă de informaţiunĭ documentare maĭ complecte, nu ne este cu putinţă a trage nicĭ o concluzie în privinţa acestuĭ aşezămînt juridic, credem însă că faţă cu cele relatate maĭ sus este cu totul exclusă posi-

1. Doŭă încercărĭ în studiul dreptuluĭ de M. Paşcanu, avocat. Bucureştĭ, Socec. 1908. 130. pag. Preţul 3 leĭ.

2. Surete şi izvoade de Gh. Ghibănescu Iaşĭ, Dacia. vol. I — VI: 1906—1908.

Ispisoace şi zapise de Gh. Ghibănescu Iaşĭ, Dacia vol. I—II; In volumele apărute până acum se cuprind la 1500 documente între aniĭ 1400—1711, din care foarte multe publicate în textul lor slavon cu traducerĭ, notiţe şi indice de nume şi lucrurĭ la fiecare volum.

bilitatea ca el să fi slujit de garanţie a lucruluĭ judecat» (pag. 92).

Pentru ca să ajungă la această concluzie, autorul arată atît părerea d-luĭ A. D. Xenopol, cît şi a mea.

Pentru d-l A. D. Xenopol *ferîea* erà un mijloc de a îngreuia, dacă nu de a împiedeca reînceperea judecăţilor. De altfel d-sale atît aşezămîntul cît şi numele de *ferîe*, se pare *straniŭ*, dar acest aşezămînt consistă în aceea că «cîştigătorul uneĭ pricinĭ depunea în vistieria domnească o sumă de banĭ, determinată de domn, care depunere avea de efect a împiedeca reînceperea judecăţii»[1].

In sprijinul teorieĭ sale, d-l Xenopol citează 7 documente, ce vorbesc de ferîe, atîtea cîte eraŭ cunoscute până la 1891.

1) 1461 De la Ştefan Vodă Arhiva Istorică III, 148.

2) 1574 De la Ioan Vodă cel Cumplit. (Uricarul XIV, 152).

3) 1581 De la Iancul Sasul. Arh. Ist. III, 198.

4) 1589 De la Petru Şchiopul. Uricar X, 93.

5) 1629 De la Miron Barnovsky Moghila Vodă. Melchisedec cr. Huşilor 126.

6) 1648 De la Vasile Lupul. Arh. st. şi lit.. Iaşĭ, I, 627.

7) 1663 De la Istrati Dabija Vodă. Miron Costin de V. A. Ureche I, 95.

Dar d-l Xenopol îşĭ face rezervele sale asupra ferîeĭ. Stabilind o legătură între taxa „*zavescă*=legătură“ de sub Ştefan cel Mare şi între ferîea de maĭ apoĭ, rămîne nedumerit asupra caracteruluĭ aceleĭ taxe. Sub Ştefan cel Mare partea care pĭerdea procesul trebuea să depună taxa zavescăĭ, plătită de partea cîştigătoare ca să poată reîncepe procesul. Maĭ tîrziŭ, zice d-l Xenopol, taxa ferîeĭ ar arăta că se excludea cu totul posibilitatea reîncepereĭ procesuluĭ. De unde dar sub Ştefan cel Mare *zavesca* era o pedeapsă pentru acel ce ar deschide din noŭ judecata, maĭ tîrziŭ fu o simplă depunere din partea celuĭ ce cîştigase procesul pentru a se garanta contra celuĭ ce voĭa să reînceapă judecata.

Dar natura de pedeapsă încetînd, căcĭ cum ar fi plătit-o partea cîştigătoare, ferîea nu avea valoare de cît în timpul cît domnul stătea în scaun, şi că îndată ce domnul se schimba, procesul putea să fie redeschis, de aceea şi vedem că ferîea decade cu secolul al XVIII-lea, ne putînd înlocui puterea lucruluĭ judecat (Xenopol op. c. IV, 120).

Iar asupra etimologieĭ cuvîntuluĭ *ferîe*, d-l Xenopol sprijinindu-se pe o etimologie făcută de d-l Ioan Bogdan (Arhiva din Iaşĭ I. 627) crede că e turcescul *vere, veresia*=garanţie.

Cu 17 anĭ în urmă şi pe baza a 7 documente nu se putea spune mai mult asupra *ferîeĭ*. Cu ferîea se împiedeca începerea judecăţilor; herîea nu era pedeapsă, ci o simplă depunere în visteria domnească de partea cîştigătoare.

---

1. A. D. Xenopol. Istoria Romînilor IV. 117.

In volumele mele de documente am avut prilejul să public la 45 cărţî de judecată, în care se vorbeşte de ferîe. Pentru elucidarea chestiuneî ferîeî cred nimerit a da în rezumat textul tuturor actelor în ordine cronologică spre a vedea toate cazurile până acum cunoscute asupra cărora s-a luat ferîea, ca din ele să scoatem vre-o nouă încheîere.

1) *6968 Dec. 5. Bîrlad (1459)* [1]. Ştefan Vodă cel Bun dă cîştig de cauză luî Ivaşcu comis, ginerele luî Ivan visternicul în procesul ce l'a avut cu Toma Dumitrescul şi Costea Turbure pentru satele Săseştî pe Bîrlad şi Româneştî pe Jiravăţ unde a fost Roman. Iar textual zice: «îar despre toate acestea şi noî înşine am pus *zavescă* 100 ruble de argint slugiî noastre dumisale luî Ivaşcu şi copiilor luî şi la tot neamul luî, ca orî şi cînd şi în orî şi ce zi şi ceasurî ar vroi Toma saŭ Coste, saŭ copiî lor, saŭ fraţiî lor, saŭ tot neamul lor să se maî pîrască saŭ să-şî întrebe pe Ivaşcu, saŭ pe copiî luî, saŭ pe fraţiî luî, saŭ pe neamul săŭ, acela să ne plătească noao (nam zaplatit), maî sus scris a *zavescă* 100 ruble de argint».

2) *7082. Dec. 21 Iaşî (1573)* [2]. Ion Vodă cel Cumplit dă cîştig de cauză luî Lazăr Comişel şi Toader al Cristineî, nepoţî Miculuî Bărbierul în pîra ce aŭ avut cu popa Drăghicî pentru satul Bărboşiî. Domnul le cere ca să-şî dovedească cu jurătorî, că aŭ şi eî ocină în Bărboşî. Eî aduc 24 oamenî jurătorî (martorî, bojilniţî) «şi saŭ îndreptat înaintea noastră şi şi-aŭ pus loruşî *feriiu* 12 zloţî în al nostru vistier... şi de-acum înainte să nu aîbă a se maî pîrî nicî a maî dobîndi vre odineoară în vecî».

3) *7090 Mart 10. Suceava (1582)* [3]. Iancul Vodă dă cîştig luî Başotă în pîra cu Drăgan Ciolpan pentru Bodeştî, pe Cracăŭ la Neamţ. Başotă cumpărase Bodeştiî de la Ghiorghiţă Ciolpan, fratele luî Drăgan, cu 700 zloţî, Drăgan afirmă că î-a fost întors baniî, dar la zi neputînd dovedi că î-a fost întors baniî, a fost dat rămas. «Iar Başotă s-a îndreptat şi şi-a pus *ferii* înaintea noastră, pentru aceea să nu maî aibă Drăgan Ciolpan a pîrî saŭ alte neamurî a luî Gheorghiţă a învălui pe Başotă pentru Bodeştî.

4) *7108 Mart 25. Suceava (1600)* [4]. Eremia Moghilă Vodă judecă pricina dintre Gh. Albotă parcalab şi Apostolache visternic ginerele luî Alexandru Vodă Lăpuşneanu (ţinea pe fata luî Cneajna) pentru satul Pătrăşcanî de la Soroca pe Căinarî. Apos-

---

1. Opt urice slavone. Iaşî. Dacia. 1904. pag. 8. De *zavescă* se maî aminteşte şi în uricul luî Iliaş şi Ştefan Vodă din 6944 (1436) Iunie 24, în întăritura ce fac eî luî Petre Ungureanul din Cîmpul luî Dragoş pe 4 sate Bolăceştiî, Blăgeştiî, Parcino şi casa Neteduluî, plătind zavescă 60 ruble de argint. (Ispisoace şi Zapise I. 1, 9).

2. Surete şi Izvoade II, 275. (cf. Uricar XIV, 152).

3. Ispisoace şi zapise. I. 1. 159.—arh. sf. Spiridon moşia Bodeştî, plic I. No. 56.

1. Ispisoace şi zapise II 222.

tolachi zicea că moşia Pătrăşcanĭ fusese a unchiuluĭ săŭ Pătraşco cămănar, danie de la Alexandru Vodă; ĭar Alboteştiĭ aŭ dovedit că moşia era a tatăluĭ lor Petre Albotă mare vornic danie de la Iancul Vodă şi Pătru Vodă. Pe lîngă altele se maĭ află că Patraşco cămănar n-a avut copiĭ *(bez ciaden)*, fiind hadăm (scopen on). In duhul legilor de atuncĭ era, că cine n'avea copiĭ din trupul săŭ, cum era cazul cu Pătraşco cămănar, fratele luĭ Apostolachi vistiernic, fraţiĭ saŭ nepoţiĭ din frate saŭ soră, nu puteaŭ moşteni daniile, făcute de un domn persoaneĭ date, drept care se cuvinea numaĭ copiilor legitimĭ, şi că dar cu moartea luĭ dania domnescă nu-şĭ maĭ avea fiinţă. Iancul Vodă miluind cu aceiaşĭ moşie pe Petre Albotă vel vornic, divanul luĭ Irimia Moghilă Vodă a luat de bună dania şi a dat cîştig luĭ Gheorghe Albotă parcalab şi fraţilor săĭ contra luĭ Apostolachi visternic. «ĭar Gheorghe Albotă şi fraţiĭ luĭ (Petre şi Ion) şi surorile luĭ (Odochia, Sofronia şi Marica) s'aŭ îndreptat şi şi-aŭ pus loruşĭ *feriiu* 24 talerĭ în vistierul nostru; pentru aceea dacă s'ar afla întru vre-o vreme niscaiva direse saŭ ispisoace pe acel sat Pătrăşcaniĭ să nu aibă a se crede, căcĭ acum n-aŭ arătat înaintea noastră nicĭ un uric, nicĭ ispisoc, ci numaĭ cu gura aŭ pîrît. Decĭ de acum să nu maĭ aibă a se pîrî pentru acel sat Patraşcanĭ».

5) *7111 Mart 18, Iaşi (1603)*[1]). Ieremia Moghilă Vodă dă cîştig de cauză Başoteştilor, feciorii luĭ Toader Başotă pivnicer în judecata ce aŭ avut-o cu Ciolpăneştiĭ Drăgan şi Patraşco pentru satul Bodeştĭ şi Dăneştĭ de pe Cracăŭ, Neamţ. Pricina a curs ast-fel. Cu 17 anĭ maĭ înainte — exact cu 21 anĭ înainte—Toader Başotă pivnicier a fost cumpărat satul Bodeştĭ de la Gheorghiţă Ciolpan cu 700 zloţi. Drăgan Ciolpan face pro ces la Iancul Sasul Vodă că pe baza protimisuluĭ a întors baniĭ—ceĭ 700 zloţĭ, luĭ Başotă Patraşco pivnicer şi cere moşia. Judecata dovedind că n-a întors baniĭ, dă rămas pe Ciolpan şi Başotă pune ferîe ca Drăgan Ciolpan să nu maĭ aibă a-l pîrî pentru Bodeştĭ nicĭ a-l maĭ învălui.

Merg lucrurile aşa 21 de anĭ. Tocmaĭ în 1603, bătrînnl Drăgan Ciolpan se scoală din noŭ şi deschide procesul asupra Bodeştilor la Eremia Vodă. In proces acum staŭ urmaşiĭ luĭ Toader Başotă: Miron, Gheorghe şi Juraşco Başotă, cum şi feciorul luĭ Gheorghiţâ Ciolpan diacul Pătraşco Ciolpan, Başoteştiĭ aduceaŭ ca dovadă că de 17 (recte 21) anĭ eĭ aŭ moşiile *uricite* şi cumpărate—acum zic cu 1000 zloţĭ (de ce?)—şi că tot timpul cît a trăit Başotă Toader pivnicerul eĭ nu i-aŭ întors baniĭ prin protimisis. In adevăr la procesul din 1582 tot Drăgăn Ciolpan n'a putut dovedi că a întors baniĭ, lucru care se readuce şi-n judecata din 1603. Eremia Vodă cu întreg divanul judecă şi află că de vreme ce eĭ singurĭ le-aŭ uricit, şi cît a fost viŭ T. Başotă nu i-aŭ întors baniĭ prin

1. Ispisoace şi zapise I. 2. 10.

protimisis, nu le poate strica uricile, nicĭ a le întoarce baniĭ acum după 21 anĭ. Drept aceea zice ispisocul: «iar slugile noastre Gheorghe, Miron şi Juraşco, dînşiĭ s-aŭ îndreptat şi şi-aŭ pus loruşĭ *ferăiu* 24 zloţĭ. Decĭ de-acum înainte să nu maĭ aibă a se judeca nicĭ odinioară în vecĭ, nicĭ a se pîrî nicĭ eĭ nicĭ altcineva din fiĭ saŭ din seminţia lor, căcĭ nu s-aŭ judecat numaĭ la un divan, ci în cîte-va rîndurĭ şi la 4 divanurĭ s-aŭ pîrît şi tot s-aŭ dat rămaşĭ».

Cuprinsul acesteĭ cărţĭ de judecată e foarte interesant. Cu toată ferîea depusă de Başotă în 1582, Ciolpăneştiĭ aŭ deschis de 4 orĭ procesul şi s-aŭ judecat la 4 divanurĭ în răstîmp de 21 anĭ sub domniĭ de la Iancul Sasul, Petru Şchiopul şi ceilalţĭ până la Eremia Vodă. Iar dacă Başotă a plătit ferîe şi la divanul intăĭ a luĭ Iancul Sasul şi la al 5-lea divan a luĭ Eremie Vodă, sigur că a plătit-o şi la celelalte 3 divanurĭ intermediare, căcĭ numaĭ aşa ne explicăm de ce Başotă afirmă la 1582 că a cumpărat moşia Bodeştiĭ cu 700 zloţĭ şi la 1603 zic urmaşiĭ că a fost cumpărată cu 1000 zloţĭ, bine înţăles că s-aŭ pus în sama moşieĭ toate cele 4 procese la 4 divanurĭ cu ferîele plătite şi cu alte cheltuelĭ ridicate în sumă de 300 zloţĭ.

Netăgăduit dar că cu toată siguranţa dată de domn că prin ferîe partea rămasă nu avea a maĭ pîrî nicĭ a dobîndi, ceĭ interesaţĭ redeschideaŭ procesul, maĭ ales că se schimba şi domnul şi nu era nicĭ o gloabă grea de plătit, ca să fie împĭedecaţĭ prea tare.

Pentru moşia Bodeştiĭ de pe Cracăŭ, cumpărătoriĭ Başoteştĭ aŭ plătit 5 *ferîĭ*.

6) *7112 Mart 10. Iaşĭ (1604)* [1]. Eremia Moghilă Vodă dă cîştig de cauză Măricăĭ Gănoaea visterniceasa în pîra ce-a avut-o cu rudele eĭ Săneştĭ pentru ocinile din 4 sate. Marica Gănoae pune ferîe 12 zloţĭ «şi Mărica s-a îndreptat şi a pus singură ferîe 22 zloţĭ; decĭ de acum înainte să nu aibă a se maĭ pîrî nicĭ odinioară în vecĭ înaintea acesteĭ cărţĭ a noastre».

Procesul iscat între neamurile Găneştĭ ne spune următoarele: în satele Mihăeştĭ, Miteştĭ, Ciuhorenĭ şi Leuteştĭ eraŭ părtaşĭ Găneştiĭ; dar voiaŭ să alunge de la părtăşie pe Marica soţia luĭ Gane visternicul. Pîrîtorĭ eraŭ: Nichifor Gane, fratele luĭ Gane, bărbatul Măricăĭ, şi un cumnat al săŭ Isac, ginerele Sofronieĭ. Mărica Gănoae arată că ea şi cu bărbatul eĭ aŭ cumpărat părţĭ în aceste 4 moşiĭ încă de pe vremea luĭ Petre Vodă Şchiopul şi are şi copiĭ cu el. Divanul luĭ Eremia Vodă hotărăşte că Mărica Gănoae să stăpînească toate părţile eĭ cumpărate, atît cît i-or trăi copiĭ; iar murindu-ĭ fiĭ să stăpînească pe jumătate cu fraţiĭ luĭ Ganea. Acelaş drept dă şi asupra bucatelor de pe moşie *(comati)*.

Partea interesantă a acestuĭ ispisoc e notiţa din josul actuluĭ prin care arată că s-a plătit 3 ughi *ferîe* în mîna luĭ Băseanul

1. Surete şi Isvoade. II. 67.

uricarul mareluĭ logofăt. Mărica Gănoae a pus în visterie 12 zloţĭ plata ferîeĭ, dar pentru scrisul actuluĭ a maĭ plătit o taxă de 3 ughi luĭ Băseanu uricarul mareluĭ logofăt, şi că în graiul de atuncĭ juridic taxa asta de scrisul actuluĭ se chema tot *ferîe.*

7) *7117 Noemvrie 5. Iaşĭ (1608)* [1]). Constantin Moghilă Vodă dă cîştig de cauză luĭ Simion şătrar şi neamurilor sale în judecata ce aŭ avut eĭ cu Groza din Lucoviţ pentru satul Gemenĭ la Cîrligătură «Decĭ Simion şătrar şi Maxim şi Ivaşco şi Toader şi Mărica eĭ aŭ venit la zi şi li s-a maĭ dat încă o săptămînă prespre zi şi s-aŭ îndreptat şi şi-aŭ pus *fărăe* înaintea domnieĭ mele... şi de acum înainte să nu aibă a maĭ pîrî Grozav pe Simion şătrar şi... de această pîră nicĭ a dobîndi lor nicĭ odinioară în vecĭ înaintea acesteĭ cărţĭ a domnieĭ mele».

Judecata se sprijinea pe aducerea a doĭ martorĭ, carĭ să spună că Grozea este neam cu ceilalalţĭ ; s'a aşteptat la divan preste zi o săptămînă şi n-au putut aduce, şi a fost dat rămas punîndu-se ferîe.

8) *7117 Iuni 11. Iaşĭ (1609)* [2]). Constantin Moghilă Vodă dă cîştig de cauză luĭ Petre spatar, Iachim comis, Efrim armaşul şi Ionaşco în pîra ce aŭ avut eĭ cu Borvină aprod pentru Maxineştĭ zis şi Martineştĭ. Pricina se învîrtea asupra uneĭ daniĭ ce Safta a dat nepotuluĭ săŭ Borvină aprod a patra parte din Martineştĭ, dar cum pe lîngă Martineştĭ eraŭ şi Suliţeştiĭ, pe locul vechiuluĭ sat Maxineştĭ, Borvină cere parte şi în Suliţeştĭ, ceea-ce divanul nu-ĭ admite. Ceĭ 4 stăpînĭ se îndreaptă «şi aŭ pus *ferii* 12 zloţĭ; drept aceea de acum înainte să n-aibă a trage Borvină... pentru această pricină nicĭ odinioară în vecĭ înaintea acesteĭ cărţĭ a noastre».

10) *7120. Maĭ 8. Iaşĭ. (1612)* [3]). Ştefan Vodă Tomşa dă cîştig de cauză luĭ Baciul jitar fiul luĭ Ioan Diacul în pîra ce-a avut cu Rugină pentru a treia parte din jumătate din satul Văscanĭ, cumpărată de Ion aprodul cu 300 zloţĭ încă de pe vremea luĭ Petru Vodă Şchiopul, «iar Baciul fiul luĭ Ion Diacul s-a îndreptat şi şi-a pus şieşĭ *feriiu* 12 zloţĭ şi de acum înainte să nu aibă a se maĭ pîrî Rugină şi... nici a dobîndi vre-odinioară în vecĭ înaintea acesteĭ cărţĭ a noastre. [4])

11) *7123. Ghenare 27. Iaşĭ (1615).*) Ştefan Vodă Tomşa dă cîştig luĭ Toader Boul visternicul în pîra ce a avut cu Gherman Uscatul jitarul pentru Nisporeştĭ, de pe Moldova, la Suceava. Inaintea divanuluĭ boeriĭ Beldiman vel logofăt şi Grigore Ciolpan mărturisesc că aŭ luat de la Toader Boul visternic 210 talerĭ şi i-aŭ dat în mînule luĭ Gherman pitarul şi femeiĭ luĭ Odochiţa dinaintea vel logofătuluĭ Stoica încă sub Eremia Vodă (7113

---

1. Ispisoace şi zapise I. 2. 68.
2. Surete şi Isvoade II. 309.
3. Surete şi Isvoade II. 248.
4. Surete şi Isvoade II. 28.

Mart 21=1605)[1]) «iar Boul visternic s-a îndreptat şi a pus singur *feriiu* 12 zloţi. Pentru aceea de acum înainte de ar vrea să se maĭ judece de această pricină în zilele domnieĭ mele saŭ în zilele altor domnĭ *să nu aibă a dobîndi, ci să fie de mare gloabă 24 de boĭ la poarta noastră*».

Cartea luĭ Ştefan Vodă Tomşa aduce un element noŭ: *gloaba*, ce trebuia să o plătească partea care perdea procesul, dacă ar fi voit să se maĭ judece. Iar determinarea feluluĭ gloabeĭ, că se plătea în boĭ şi arătarea scopuluĭ pentru care se impunea gloaba: îngreuerea deschideriĭ procesuluĭ şi satisfacerea nevoilor curţiĭ, ne vorbeşte că în Moldova, unde vitele albe eraŭ multe, curtea domnească pentru nevoile slugerieĭ trebuia să impună ţăriĭ gloabe în boĭ.

Acum gloaba era colosal de grea, căcĭ dacă preţeluim că întreaga moşie a costat 210 talerĭ, apoĭ ceĭ 24 boĭ — gloabă — costaŭ a 6 leĭ boul, la 150 leĭ.

Ferîea pusă de partea cîştigătoare era o asigurare din partea domnului că nu se va maĭ pîrî pentru acea pricină, şi că chiar de se va pîrî nu se va cîştiga nimic (—nicĭ nu va dobîndi—); gloaba din contra era o ameninţare categorică ce domnul dădea părţiĭ ce perdea, să nu maĭ încerce pîra, căcĭ va plăti domnieĭ amenzĭ marĭ, ca aceştĭ 24 boĭ, saŭ 150 leĭ la un lucru care preţăluia abia 210 talerĭ.

7125. Maĭ 3. Iaşĭ (1617)[2]). Radul Vodă dă cîştig călugărilor de la mănăstirea luĭ Toader Moghilă, cu hramul Inălţarea Domnuluĭ în pîra ce aŭ avut eĭ cu Mălaiu pentru satul Sîrbiĭ, Dorohoĭ. Mălaiu în ţăria luĭ a lepădat călugărilor 500 talerĭ preţul moşieĭ Sîrbiĭ, jumătate din sus, şi a vrut să-şĭ ia moşia pentru sine, deşi diresele eraŭ toate la călugărĭ. Mălaiu e dat rămas «iar pe rugătoriĭ noştri călugărĭ de la sfînta mănăstire i-am îndreptat şi am luat de la eĭ *feriiu* 12 zloţĭ. Decĭ dacă în niscaiva vreme s-ar maĭ arăta dînsul cu alte privilegiĭ saŭ direse, mai mult să nu se crează, şi încă să dobîndească vreodinioară în veciĭ vecilor înaintea acestĕĭ cărţĭ a noastre».

13) *7125. Iulie. Iaşĭ. (1617)*[3]). Radul Vodă între alte multe întăriturĭ ce face luĭ Băseanul dvornic, în sumă de 12 sate e şi satul Boteştiĭ, pentru care a avut pîră cu fiĭ Pătrăşcoaeĭ. Băseanul dvornic cheltuise cu moşia Boteştiĭ 300 zloţi, din carĭ 100 zloţĭ dăduse fraţilor luĭ Costil, altă sută a dat-o stolniculuĭ Toader; a treia sută de talerĭ a dat-o pentru biserică, clopotniţă, 2 iazurĭ, case, morĭ, stupĭ etc. Boteştiĭ fusese aĭ luĭ Costil; cum însă acest Costil fusese partizanul luĭ Răsvan Vodă, Irimia Vodă i-a fost luat-o în hitlenie şi a fost dat-o luĭ Toader Stolnicul. Băseanul dînd banĭ pentru moşie a pus termen la feciorii Pătraş-

1. Surete şi Isvoade II. 20.
2. Ispisoace şi Zapise I. 2. 103.
3. Surete şi Isvoade V. 121.

coaeĭ să vină la divan şi să dea baniĭ. Li s-aŭ pus patru vadele: cea dintăĭ de două săptămînĭ (29 April—13 Maĭ), cea de a doua tot de două săptămînĭ (13 Maĭ—27 Maĭ), a treia de 3 săptămînĭ (27 Maĭ — 16 Iunie); a patra de patru săptămînĭ (16 Iunie — 16 Iulie). Nevenind la divan la nicĭ un termen, Băseanul cîştigă procesul «şi a pus sieşĭ *feriiu* 12 zloţĭ, ast-fel de-acmu înainte maĭ mult să nu aibă a se maĭ pîrî nicĭ a dobîndi pentru această pîră nicĭ odinioară în veciĭ vecilor».

14) *7125. Maĭ 12. Iaşĭ. (1617)*[1]. In cartea luĭ Radul Vodă se aminteşte că sub Simeon Moghilă Vodă s-a fost pîrît pentru satul Găureniĭ, şi că li s-a dat atuncĭ ispisoc de pără şi de *fierie*, cătră 7114 (1608).

15) *7125. Maĭ 20. Iaşĭ. (1617)*[2]. Radul Vodă dă cîştig de cauză Mierleĭ fata luĭ Pisoschie în pîra ce a avut cu fraţiĭ săĭ pentru Litenĭ, întorcîndu-le 200 talerĭ «decĭ Mierla s-a îndreptat şi şi-a pus *ferăiu* 24 zloţĭ, iar fraţiĭ săĭ Simion şi Gligorce aŭ rămas din toată a noastră lege... şi de acum înainte să nu maĭ aibă a pîrî Simion şi Gligorcea pe sora lor Mierla pentru această pîră, dar nicĭ a stăpîni în Litenĭ».

16) *7127. Maĭ 14, Iaşĭ. (1619)*[3]. Gaşpar Vodă dă cîştig de cauză Neaniuluĭ diac, şi luĭ Drăguşan în pîra ce aŭ avut eĭ cu Simeon Capşa medelnicer pentru Roşiorĭ de la Cîrligătura. Şi Capşa şi Neaniul diac cumpărase părţĭ în Roşiorĭ de la Busca; Capşa a voit să întoarcă Neaniuluĭ 56 talerĭ, partea ce dăduse el. Divanul nu-ĭ dă dreptul de protimis, căcĭ amîndoĭ cumpărase în Roşiorĭ şi nu aveaŭ moşie de baştină «iar Neaniul diac şi Drăguşan s-aŭ îndreptat şi aŭ pus eĭ *ferăĭ* 3 ughi; decĭ de-acmu înainte să nu aĭbă a se maĭ pîrî de această pîră nicĭ odinioară».

17) *7127. Iunie 18, Iaşĭ. (1619)*[4]. Gaşpar Vodă dă cîştig luĭ Frimul şi luĭ Albul în pîra ce aŭ avut eĭ cu Creţul armăşelul pentru Susenĭ. Frimul şi Albul dăduse 50 talerĭ pentru Susenĭ luĭ Dumitru; la întimpinarea că moşia a fost numaĭ zălogită sub Constantin Vodă Moghilă, iar nu vîndută şi că decĭ aŭ dreptul de răscumpărare; Divanul judecă că nu se cade lor de atîta vreme a le maĭ întoarce baniĭ, şi că dar nu poate rade privilegiile domnilor anteriorĭ. «Decĭ Albul şi Frimul fratele săŭ s-aŭ îndreptat şi şi-aŭ pus loruşĭ *ferei* 12 zloţĭ în al nostru vistier şi de acmu înainte să nu aibă a maĭ pîrî Creţul armăşelul pe Albul şi pe Frimul pentru această pîră şi nicĭ să le dobîndească vreodinioară în vecĭ înaintea acesteĭ cărţĭ a nostre».

---

1. Surete şi isvoade V. 251.

2. Surete şi isvoade V. 253. In nota ce întovărăşeşte acest doc. spun că feriia era taxa ce se plătea visterieĭ domneştĭ ca să se închidă procesele.

3. Ispisoace şi zapise I. 2. 123.

4. Surete şi isvoade II. 305.

Motivele aduse de divan eraŭ hotărîtoare în specie.

18) *7128. Decemvrie 20, Iaşĭ. (1619)*[1]). Gaşpar Vodă dă cîştig de cauză Agahieĭ visterniceasa luĭ Toader Boul visternic, în pîra ce-aŭ avut cu feciorii luĭ Gherman pitărel pentru Nisporeştĭ. Pricina a curs aşa: Toader Boul vist. cumpărase încă din 1605 Mart 21 satul Nisporeştiĭ de la Gherman pitărel. La vînzare nu i s-aŭ fost predat toate actele moşieĭ şi s-a păstrat ispisocul luĭ Petru Vodă Şchiopul. Urmaşiĭ luĭ Gherman pitărel cereaŭ moşia pentru eĭ pe baza uriculuĭ luĭ Petru Vodă. Pentru această pricină răzeşiĭ se maĭ judecase şi sub Ştefan Tomşa în 1615 Ghenar, cînd iarăşĭ pierd. Toader Boul puse atuncĭ ferîe 12 zloţĭ, iar pe răzeşiĭ din Nisporeştĭ Tomşa Vodă iĭ ameninţase că vor da 24 boĭ gloabă la poarta domnească, dacă ar încerca să se maĭ judece. După 4 anĭ eĭ iarăşĭ deschid procesul şi Gaşpar Vodă iĭ judecă din noŭ, fără a se specifica dacă eĭ aŭ plătit gloaba de 24 boĭ. Ispisocul luĭ Gaşpar Vodă zice: «iar jupăneasa Agahia s-a îndreptat şi a pus *feruiu* 12 zloţĭ în vistierul domnieĭ mele şi de aceea să nu aibă a se maĭ pîrî pentru acastă parte de ocină...... iar de ar maĭ adăoga aceĭ oamenĭ vre-o pîră pentru acea parte de ocină din Nisporeştĭ *să fie de gloabă 24 boĭ la poarta gospod*».—Iar pentru a nu le maĭ da sămînţă de pîră Gaşpar Vodă le ia ispisocul de la Petru Vodă şi-l dă în mîna Agahieĭ[2]).

19) *7130. Iunie 28, Iaşĭ. (1622)*[3]). Ştefan Tomşa Vodă dă dreptate Dochiţeĭ fata luĭ Drăghicĭ Uscatul în pîra ce a avut cu Agafia Bouluĭ visternic şi cu ginerele eĭ Niculachi Stolnicul, pentru a treia parte din a treia parte din Nisporeştĭ. Dochiţa a putut aduce la termen 24 jurătorĭ oamenĭ bunĭ, slugĭ domneştĭ şi curtenĭ că n-aŭ fost vîndut acea a noua parte de moşie Bouluĭ visternic. Dochiţa se îndreptează în faţa legiĭ «şi am luat de la Dochiţa şi de la toţĭ fraţiĭ eĭ *ferîe* după cum este zaconul ţăreĭ.. şi altul nimenea din neamul Bouluĭ saŭ din feciorii luĭ să nu maĭ aibă a maĭ pîrî pentru această pîră nicĭ a maĭ dobîndi».

Asupra acestuĭ proces, avem ispisoacele aduse maĭ sus din 1605 Mart 21, şi din 1615 Ghenar 26 prin care cîştigase Toader Boul visternicul pentru partea vîndută de Dochiţa şi Gherman pitărel în Nisporeştĭ la 2 domnĭ: Ştefan Tomşa şi Gaşpar Vodă. Agafia Booaea adusese actele de vînzare, iar Gaşpar Vodă ia de la mîna Dochiţeĭ şi diresul luĭ Petru Şchiopul din 1583, şi-l dă la mîna Agafieĭ, iar ca să le tae pofta de a maĭ redeschide procesul le pune gloabă 24 boĭ.

Cu toate actele aduse în sprijin, cu toată mărturia celor 2 boerĭ Beldiman vel log. şi Grigore Ciolpan că eĭ aŭ şi numărat baniĭ, 210 talerĭ, dinaintea luĭ Stroicĭ logofătul, cu toată gloaba repetată de 24 boĭ pentru curtea domnească, această Dochiţă se

1. Surete şi isvoade II. 49.
2. Ispisocul cred că e cel din 7094 Dec. 15 (1583). Surete şi isvoade II 1
3. Surete şi Izvoade II. 60.

ţine de proces, şi isbuteşte să aducă 24 jurătorĭ, oamenĭ bunĭ, slugĭ domneştĭ şi curtenĭ.

Trebue să fi fost un beteşug în toată această afacere; trebue să fi fost acte simulate saŭ fără multă valoare, căcĭ alt-fel n-ar fi îndurat ea atîtea procese cu cheltuelĭ marĭ şi adus de martorĭ de samă, dacă ar fi ştiut că n-are dreptate, nicĭ aceĭ 24 de oamenĭ nu ş-ar fi încărcat sufletul cu minciunĭ.

20) *7131. Fevruar 14, Iaşĭ. (1623)*[1]. Ştefan Vodă Tomşa întăreşte mănăstireĭ de la Aron Vodă satul Rînzeştiĭ din ocolul tîrguluĭ Bîrladuluĭ. Satul fusese maĭ de mult a luĭ Mihalcea Melestan biv. postelnic, dăruit şi luĭ de Petru Vodă Şchiopul din locul domnesc al ocoluluĭ tîrguluĭ Bîrlad. Melestan venind cu Lobodă hatmanul contra luĭ Aron Vodă, a perdut satul ce i s-a luat în hainie de Aron Vodă şi l-a dăruit mănăstireĭ sale zidită în ţarina Iaşilor. Melestan a murit; iar jupăneasa luĭ după 30 anĭ aproape deschide proces mănăstireĭ Aroneanul, crezînd că va cîştiga procesul. Ştefan Vodă Tomşa o dă rămasă în judecată «iar călugăriĭ s-aŭ îndreptat şi aŭ pus eĭ *feriiu* 24 zloţĭ... şi să nu aibă maĭ mult a pîrî Mihălceoaea saŭ copiĭ eĭ pe călugărĭ pentru această pîră nicĭ odinioară în vecĭ de vecĭ».

21) *7135 Maĭ 3, Hărlăŭ. (1627).*[2] Radul Vodă judecă şi dă rămas pe Drăguşan diac în pîra ce a avut cu D. Fulger diac pentru o casă şi ocină din Todireştĭ, în Cîrligătură, partea luĭ Marco. Drăguşan pretindea că luĭ i se cuvine casa şi ocina luĭ Marco, căcĭ i-ar fi plătit el treĭ slugĭ îndoiţĭ. Marco însă a mărturisit că el şi-a vîndut casa luĭ D. Fulger cu 16 talerĭ care l-a fost plătit de multe dărĭ şi angăriĭ ce aŭ fost pe ţară de la Alexandru Vodă Iliaş în coace—adecă de la 1621 începînd. «Iar Dumitraşco diac s-a îndreptat şi şi-a pus luĭ *ferăiu;* decĭ de acum înainte să nu maĭ aibă eĭ a se pîrî».

Aicĭ fiind daravera mică, 16 talerĭ pentru o casă, nu se spune anume cîtă *ferăe* s-a plătit.

(Va urma) **Gh. Ghibănescu**

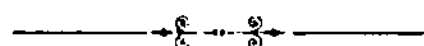

1. Surete şi isvoade II. 311.
2. Ispisoace şi zapise I. 2. 183.

BLESTEMUL

— Legendă —

E toamnă; aproape să dea în amurg
Şi cerul e roş ca de sînge,
Furtuna vueşte în codru'noptat
Iar frunza amarnic se plînge.

Pe drum se rîdică vîrtejurĭ de colb,—
Se'nvolbur şi frunzele moarte,
In danţurĭ funebre se joc şi se las,
Ca vîntul spre cer să le poarte.

Pe drumul acesta de treĭ lunĭ în şir
Cînd noaptea cu'ncetul se lasă,
Se vede cum vine grăbit dinspre sat
A prinţuluĭ Conrad mireasă.

Pe-o creastă de munte stă vechĭul castel,
Acolo, Maria se'ndreaptă,—
Dar vaĭ, ! E zădarnic.... la locul ştiut,
Iubitul eĭ n'o maĭ aşteaptă.

Iar astă-zĭ plecase cu gîndul la el,
I-e dor de sărutu-ĭ ferbinte,
Ş'aminte ş'aduce de-acuma un an.....
Şi cîte nu-ĭ trece prin minte.

In braţe ea ţine pe noul născut
Ce-ĭ rodul ĭubireĭ eĭ sfinte,
Şi'ar vrea ca să-ĭ spue luĭ Conrad, că el,
Acestuĭ copil ĭ-e părinte.

Să'l roage să ţie un sfînt jurămînt,
S'o ĭea maĭ curînd de soţie,
Că lumea o rîde, ş'acuma de ea
Părinţiĭ nu vor să maĭ ştie.

Deodată o prinde un tremur prelung
Şi miĭ de fiorĭ o săgeată,
Iar trupul şi'l simte că par'că'ĭ tăĭat
De miĭ de cuţite deodată.

Se luptă s'ajungă la locul știut,
Căcĭ noriĭ-s'aproape de ploae,
Durerile însă o țin într'un loc,
Genunchiĭ abia-ĭ maĭ îndoae.

Ș'acuma copaciĭ îĭ par că se'nvîrt
Și pĭetrele drumuluĭ joacă,
Iar mintea-ĭ se perde, și par'că'n urechĭ
Aude un zgomot de toacă.

Deodată ea cade în marginĭ de drum
De viață e-aproape lipsită,—
Căcĭ simte că Conrad s'ascunde de ea,
De-o mamă în vecĭ necinstită.

Intinsă pe spate, cu ochiĭ închișĭ,
Cu dințiĭ 'nclestațĭ de durere,
Ca moartă-ĭ Maria, din gură nimic
Nu spune, nicĭ milă nu cere.

Cu fața ca ceara, cu păr despletit,
Cu haĭna la pĭept descheĭată,
Nu simte nicĭ frigul și nicĭ că e'n drum
Șĭ nicĭ că de toțĭ e uitată.

Cu mîna eĭ stîngă la piept ține strîns
Pe prunc, și'l îndeasă să sugă,—
Atîta putere maĭ are, căcĭ mînĭ
Cu cînĭ vor lua-o pe fugă.

De sete, la drum ișĭ luase—un ulcior
Cu apă, dar toată-ĭ vărsată,
Și sufletu-ĭ arde grozav, ĭar în zărĭ
Măcar un drumeț nu s'arată.

Tîrziŭ ea aude, așa ca în vis
Un tropot grăbit de copite
Și-un zgomot de pietre călcate mereŭ
Și'n urmă apoĭ azvîrlite.

Venea într'o goană nebună de cal,
De pintenĭ mereŭ ațîțată,
Stăpînul aceluĭ castel înegrit
Și care luĭ Conrad ĭ-e tată.

Cu greŭ se rîdică Maria din loc
Abia se maĭ ţine'n picioare,
La pieptul eĭ veşted, e pruncu-ĭ slăbit
Şi'ncet ea rosteşte-o'ndurare.

Pe tatul luĭ Conrad, ea nu l'a văzut
Vreodată, şi nicĭ nu'l cunoaşte,—
O singură dată abĭa l'a zărit,...,..
Era chiar în ziua de Paşte.

Il ştie că'ntocmaĭ ca tigru-ĭ de răŭ,
Il ştie că-ĭ fără cruţare,
Că inimă n'are, că-ĭ veşnic ursuz
Şi-o vorbă maĭ bună el n'are.

Il ştie că ziua întreagă-ĭ ascuns
Ca fiarele cele de pradă,
Doar seara se plimbă, cu pas apăsat,
Cu biciul în mînĭ, prin ogradă.

Dar mila de scumpu-ĭ odor chinuit
O face să-ĭ ĭasă'nainte,
Crezînd că e altul, că nu-ĭ tocmaĭ el,
Să-ĭ creadă-a dureriĭ cuvinte.

Iar prinţul călare, purtat ca de vînt,
Văzînd-o pe ea de departe,
Cu mîna luĭ dreaptă îĭ face un semn
Din drum să se dea la o parte.

Cu greŭ stăpîneşte el calu'ntărtat
Şi frîul puternic îl strînge,—
Nu vede zăbala, nicĭ pinteniĭ luĭ
Că's roşiĭ ca focul, de sînge.

—«Femee, ce staĭ ca de piatră în drum
Orĭ vraĭ să te calc în picioare?
Acuşĭ îţĭ trăsnesc un bicĭu peste ochĭ
De n'aĭ să maĭ vezĭ că e soare».

—«Stăpîne, aĭ milă de-un prunc chinuit
Ce vorbă nu ştie să'nceapă,—
Trimete o slugă de mergĭ spre castel,
Să-mĭ stîmpere setea, cu apă,

«Stăpîne oprește o clipă, și staĭ,
Aĭ milă, nu trece'năinte,—
Durerea de mamă mă face să uĭt
Chĭar sfintele luĭ jurăminte.

«De-acasă m'alungă, părinţiĭ mă bat,
De ziuă eŭ fug ca și hoţiĭ,
Tot satul mă rîde, se strîng ca la urs,
Mă rîd și streiniĭ cu toţiĭ.

«Indură-te doamne, de-acest copilaș
Căcĭ prinţul cel tînăr ĭ-e tată
Ș'aice zădarnic îl aștept de treĭ lunĭ
Acum și de el sunt uĭtată ».

Şi multe maĭ are Maria de spus
Dar prinţul grozav se încruntă,
Şi-ĭ tremură pĭeptul, și-ĭ flutură'n vînt
Stufoasa luĭ barbă căruntă.

N'așteaptă să-ĭ spue maĭ mult un cuvînt,
Deodată în faţă-o lovește,—
S'aţîţă el singur și bicile cad
Nebune, cumplite, orbește.

Rupîndu-se biciul se simte-obosit
Ș'atuncĭ înainte s'avîntă.....
Sub fĭerul potcoaveĭ focosuluĭ cal,
El două fiinţe frămîntă.

Iar luna se saltă pe cer, tot maĭ sus,—
Ca ziua se face lumină ;
Cu greu își întoarce Maria spre prinţ
Privirea-ĭ, de lacrime, plină.

Deodată tresare; o.....da.....e chiar el.....
Chiar prinţul și spusu-ia totul:
Ș'acum se răzbună; de ură cuprins
Bunicu'șĭ omoară nepotul!

O clipă se uită și'l vede pe prunc
Că-ĭ orb și nu poate să plîngă,
Că plin e de sînge, și-ĭ rupt un picior
Şi'ĭ frîntă și mîna luĭ stîngă.

Se uită maĭ bine şi'l vede că-ĭ mort
Ş'o furie par'că o prinde,—
Iubirea de mamă îĭ dă noĭ puterĭ
Şi pruncul în braţe'l cuprinde.

In ceasul din urmă, cu ochiĭ la cer
Maria se roagă'ntr-una,
Căcĭ singurul martor ce-o vede pe ea
Ş'atîta cruzime, e luna.

—«O....Doamne, mă iartă că blestem şi plîng
Cînd drumul acuma mi-ĭ groapă,—
Dar dreaptă-ĭ atîta pedeapsă cînd ştiŭ
Că eŭ n'am cerut de cît apă?

«Orĭ spus-am cuvinte atîta de marĭ
Ce pentru un tată's prea grele?
O.....Doamne, tu care acuma mă vezĭ
Tu singur ştiĭ vorbele mele.

«De-ĭ dreaptă pedeapsa, tu Doamne să-l erţĭ
Pe prinţ, că şi el e părinte,—
De dragul luĭ Conrad, ş'acestuĭ copil
Se'ntunecă slaba mea minte.

«De nu însă Doamne, izvor tu să-ĭ facĭ
Din ochĭ şi să-mĭ umple ulciorul,
Cu lacră-mĭ să-mĭ stîmpăr şi setea pe vecĭ
Să-mĭ spăl şi de sînge odorul!.»

In ultima vorbă Maria şi-a pus
Intreaga-ĭ durere ce-o curmă;
Cu ultima vorbă, din piept i s'a stins
Suflarea eĭ cea de pe urmă.

E noapte şi prinţul îndeamnă pe cal
Din prietenĭ s'alerge maĭ iute,—
Iar frîul îl lasă în voĭe, uşor,
Ca goana-ĭ maĭ mult s'o ajute....

Deodată el simte un vas de pămînt
Că ritmic de pieptu-ĭ se bate,
C'o sfoară puternic de gît e legat....,.
Tovarăş de-acuma şi frate.

Cunoaște ulciorul femeeĭ din drum
Ș'o frică grozavă l'apucă,—
Iar calul îĭ pare că stă într'un loc
Și'n urma luĭ vine-o nălucă.

Cu groază se uită de jur împrejur.....
Năluca-ĭ alăturĭ cu dânsul,—
Se'ncearcă să-șĭ scoată ulciorul din gît....
Ș'atuncĭ îl înăbușă plînsul.

Se uită să vadă lumina'n castel,
Nu știe cît e, de departe,—
Și'n loc s'o ajungă el fuge mereŭ,
De casă pe vecĭ se desparte.

Și sforăe calul, se scutură'n loc
Căcĭ drumu-ĭ greșit și e noapte,—
Ca mort, el stă țeapăn pe șea, ascultînd
Mereŭ niște jalnice șoapte.

Deodată, tresare, de spaimă cuprins.
Cu'n gemăt îșĭ dă răsuflarea,—
Iar umbrele morțiĭ asupră-ĭ se'ntind:
Se'ncepe cumplit, răzbunarea.

Ș'acum îl așteaptă acasă pe prinț
Copiiĭ, căcĭ mama li-ĭ moartă,
Cu toțiĭ-s în turn să-l zărească pe drum
Iar slugile toate la poartă.

Nu știŭ c'a murit, că-ĭ strigoĭ, că e orb
De plîns, ca să-șĭ umple ulciorul
Să-ĭ stîmpere setea Marieĭ, ș'apoĭ
Să-ĭ spele de sînge odorul.

Că'n oricare noapte cînd sună în turn
Greoĭ, o batae de clopot,
Maria se scoală cu pruncu-ĭ din morțĭ
Ș'ascultă s'audă un tropot

Și cînd, răgușit, cucoșiĭ vestesc
Că morțiĭ se scoală din groape,—
Atunce apare și prințul pe cal
De locul osîndeĭ aproape.

Aicĭ, pe Maria o vede în drum
Cum ţine copilul în braţă,—
Ş'o spaimă'l cuprinde, simţind că pe el
Privirea femeeĭ 'l îngheaţă.

Atuncĭ se coboară grăbit de pe şea
Şi merge'n genunchĭ spre Maria,
O roagă cu lacrimĭ, să'l erte de-acum
Să-ĭ uite pe vecĭ nebunia.

Cu mîna luĭ dreaptă apucă sfios
Ulciorul, spre ea îl întinde,
Cu ochiĭ înjos, o'ndeamnă să bea,
Şi-un tremur puternic îl prinde.

Şi fără să vrea, ulciorul cel plin,
Pe mînă deodată îl varsă
Ş'atunce scăpîndu-l, răcneşte nebun,
Că mîna luĭ toată e arsă.

Maria se'ntoarce şi sare în şanţ
Se face curînd nevăzută,—
Iar prinţul rămîne'n genunchĭ pironit
Simţind că ertarea-ĭ pĭerdută.

Cînd cîntă cocoşiĭ se'ncalecă ĭar,
Porneşte plîngînd prin ogoare;
De zorĭ se fereşte, căcĭ par'că'l străpung
Cu miĭ de cuţite şi'l doare.

O.... prinţe, şi'n lume e atîta de greŭ
Să uiţĭ şi să erţĭ cîteodată,—
Dar blestemul spus în ceasul suprem
Peri-va cu omul odată?—

Constantin Doboş

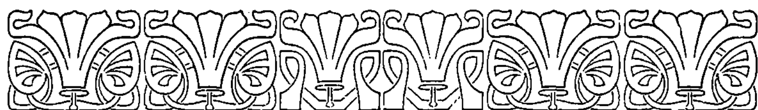

Răspuns D-luĭ Dr. L. Cosmovicĭ profesor la Facultatea de ştiinţĭ din Iaşĭ *).

Datoresc cititorilor acesteĭ reviste explicaţiunĭ asupra articoluluĭ d-luĭ Dr. L. Cosmovicĭ intitulat: „O plagiatură slujind de titlu academic pentru a fi numit profesor universitar".

In prima parte a acestuĭ articol, d-l Dr. L. Cosmovicĭ protestează contra numireĭ mele ca profesor de Fiziologie la Facultatea de Ştiinţĭ din Bucureştĭ, întru cît îmĭ lipsesc titlurile academice necesare.—Această chestiune s'a discutat în senatul universitar şi n'a fost un secret pentru nimene că îmĭ lipsiaŭ acele titlurĭ.—Ear d-l Dr. L. Cosmovicĭ zice: «In cazul nostru, candidatul absolut nicĭ un curs de ştiinţă n'a urmat afară de acel de veterinărie".—Mai întăi s'ar fi căzut ca eminentul critic să ia cunoştinţă de cuprinsul aceluĭ curs de veterinărie.—Ar fi aflat atuncĭ că în această Şcoală se învăţă pe lîngă ştiinţile de specialitate şi cele fizico-chimice şi naturale ca şi la Facultatea de medicină.

Se înţălege că ele nu aveaŭ şi unele nu aŭ nicĭ astăzĭ dezvoltările cursurilor predate la Facultatea de ştiinţĭ.—Totuşĭ cu aceste cunoştinţĭ am putut înţălege pe profesoriĭ meĭ Ch. Richet, E. Pflüger şi E. Marey, pe lîngă care am avut fericirea să lucrez timp de aproape 8 anĭ.

Să spună şi d-l Dr. L. Cosmovicĭ, în ce laboratoare de Fiziologie a lucrat, sub a cuĭ direcţiune şi ce a produs?

Maĭ există însă o cale în afară de cea oficială pentru ca cineva să-şĭ apropie cunoştinţile de care are nevoe. Timp de 12 anĭ (de la 1892 pănă la 1904) m'am ocupat cu studiul fiziologieĭ şi al ştiinţelor pe care ea se sprijină.—N'am trecut examene speciale asupra tuturor acestor ştiinţĭ, întru cît nu obţinerea de diplome m'a preocupat, ci îmbogăţirea capitoluluĭ meŭ de cunoştinţĭ folositoare pentru a înţălege fiziologia. Am căutat atuncĭ să aprofundez chestiunile care mă înteresaŭ maĭ de aproape în studiul acesteĭ ştiinţĭ şi am curajul să susţin că acest mod de instrucţiune merită să fie luat în consideraţie. Nu tot cuprinsul programelor oficiale este de o potrivă folositor cînd e vorba de specializare într'o anume ştiinţă (*1*).

---

*) Comitetul a suprimat din text cîteva din expresiunile injurioase şi aprecierile ne-dovedite.

1) Cifrele adăogite în parantese se rapoartă la respunsurile ce s'aŭ dat de d-l Dr. Leon C. Cosmovicĭ, preşedintele secţieĭ ştiinţifice a acesteĭ societăţĭ (Arhiva).

Trec la a doua parte a articoluluĭ d-luĭ Dr. L. Cosmovicĭ. Voiŭ cerceta punct cu punct această critică.

D-l Dr. L. Cosmovicĭ zice: „D-l Voinov *afirmă (p. 10078—10079) că d-l Athanasiu prin lucrările sale a dovedit transformarea substanțelor albuminoide în grăsime, cum se formează glicogenul, cum se fac schimburile respiratoriĭ, etc. etc.*" *(2)*.

Reproduc în întregime partea din raportul D-luĭ Voinov care priveşte acestă chestiune. «f) Referitor la problema importantă a nutriţiuneĭ şi a respiraţiuneĭ, candidatul prezintă patru lucrărĭ de o deosebită importaţă; *Die Erzeugung von Fett im thierischen Körper unter dem Einfluss von Phosphor*. Arch. f. d. ges. Physiol. 1899; *Ueber den Gehalt des Froschkörpers an glykogen in dem verschiedenen Jahreszeiten*. idem 1899, *L'éxcretion de l'azote pendant l'inanition chez les differentes espéces d'animaux*, La Roumanie medicale 1900; si *Ueber den Respirationswechsel der Frosches in dem verschiedenen Jahreszeiten*. — Arch. f. d. ges. Physiol. Bd. 79. 1900.

„In aceste lucrărĭ este vorba despre formarea grăsimeĭ în organizmul animal, despre cantitatea de glicogen cuprinsă în corpul broaşteĭ, în deosebitele anotimpurĭ, despre excreţiunea azotuluĭ în cursul inaniţiuneĭ la deosebite animale şi despre coeficientul respirator, adică despre raportul oxigenuluĭ absorbit şi al aciduluĭ carbonic eliminat în timpuluĭ respiraţieĭ, de broască, în deosebite epocĭ ale anuluĭ. Cu toate că subiectele atinse sunt diferite, rezultatele acestor cercetărĭ se leagă şi reprezintă o contribuţiune importantă adusă în cestiunea generală a nutriţiuneĭ.

„Grăsimele în organism reprezintă o formă de rezervă a substanţeĭ nutritive şi era necesar să se ştie dacă şi alimentele de natură albuminoidă pot servi la producerea grăsimeĭ cum servesc cele hydro-carbonate, acesta e subiectul primeĭ lucrărĭ (Erzeugung von Fett, etc.) Unul din Hydraţiĭ de carbon maĭ des întîlniţĭ în corpul animalelor este glicogenul; el este principalul substrat chimic, al energieĭ potenţiale, procurînd organelor energia de care aŭ trebuinţă în funcţienarea lor şi tot el înlesneşte formarea grăsimelor.—Animalele hibernante, ca broasca de pildă, adică acele care trăesc lunĭ de zile fără să se hrănească, sunt tocmaĭ acelea carĭ aŭ maĭ multă nevoe de substanţa de rezervă, de grăsimĭ.

De aicĭ nevoia de a se studia cantitatea de glicogen coprinsă în organism, în deosebitele epocĭ ale anuluĭ, la animalul hibernant, care maĭ mult de cît altul trece prin oscilaţiĭ vitale extreme, studiu care e cuprins în a doua lucrare (Ueber den Gehalt des Froschkörpers an Glykogen etc).—Dar perderile materiale suferite de deosebitele organe în cursul funcţionăreĭ lor, nu sunt înlocuite decît de substanţele albuminoide, a căror uzură continuă e manifestată prin azotul excretat de organism.—Cînd animalul e supus inaniţieĭ, adică cînd e silit să trăiască pe socotea-

la propriuluĭ săŭ corp, azotul eliminat ne va arăta mersul acestor perderĭ de albuminoide; acesta e subiectul de cercetare a lucrăreĭ a treia: «L'excretion de l'azote pendant l'inanition» etc. In sfîrşit variaţiunile în intensitatea proceselor nutritive se resfrîng asupra schimburilor respiratoare şi studiuluĭ acestor schimburĭ e destinată ultima lucrare din această despărţire: Ueber des Respirationswechsel des Frosches.

«Rezultatele la care a ajuns Athanasiu în această serie de lucrărĭ sunt interesante. Amintim numaĭ o parte din ele.

1) «Sub influenţa intoxicăreĭ cu fosfor cantitatea de grăsime se măreşte în ficat.

2) Această creştere a cantităţeĭ de grăsime din ficat *nu e datorită uneĭ transformărĭ a substanţelor albuminoide, căcĭ distrugerea substanţelor albuminoide nu este mărită.*—Aceasta se constată prin dozarea azotuluĭ eliminat şi prin lipsa în restul corpuluĭ a uneĭ cantităţĭ de grăsime echivalentă cu cantitatea găsită în plus în ficatul animalelor intoxicate.

«Prin urmare prin întoxicarea cu fosfor, cantitatea totală de grăsime din organism nu este mărită ci se produce numaĭ o migraţiune a grăsimeĭ, din deosebitele părţĭ ale corpuluĭ în ficat.

«Concluzia generală a acesteĭ lucrărĭ, lucrare îndeplinită cu toată rigurositatea ştiinţifică necesară, este importantă şi dintr'un punct de vedere maĭ general. In adevăr, fiziologiştiĭ carĭ susţineaŭ mărirea cantităţeĭ de grăsime în corpul animalelor intoxicate se serveaŭ de acest fapt pentru a susţine posibilitatea transformăreĭ în organism a substanţelor albuminoide în grăsime, căcĭ animalele intoxicate, ne mai hrănindu-se, erà evident că plusul de grăsime care se ivea, trebuia pus pe sama acesteĭ transformărĭ (părerea luĭ Virchow, Munk, Leyden, etc).

3) «Excreţiunea azotuluĭ e mărită la toate animalele în timpul inaniţieĭ şi proporţional este maĭ mare la mamifere decît la vertebratele inferioare (Amfibiene).

4) «Durata inaniţieĭ la mamifere este în raport invers cu talia.

5) «Cantitatea glicogenuluĭ în corpul broaşteĭ este invers proporţională cu temperatura inconjurătoare; Vara e cea mai mică şi toamna ajunge maximul (diagrama pag. 5), Consumarea mare de glicogen în timpul vereĭ este determinată de două cauze: 1) o intensitate maĭ mare în funcţiunea organelor şi 2) o întrebuinţare a glicogenuluĭ pentru formarea de rezerve grase pentru iarnă.

6) «Coeficientul respirator $\left(\frac{CO^2}{O^2}\right)$ la broaşte este maĭ mare toamna şi iarna de cît vara; dese-orĭ iarna întrece chiar unitatea (11 cazuri din 30). Acest fapt e curios şi contrar datelor clasice căcĭ, tot după rezultatele anterioare ale luĭ Athanasiu se constatase că vara animalul consumă cea maĭ mare cantitate de glicogen, pe cînd iarna trăeşte din rezervele de grăsime şi aceasta trebuia să inrăurească în mod invers coeficientul respirator. Ex-

plicarea o găseşte Athanasiu, în posibilitatea pe care o aŭ aceste animale să absoarbă vara maĭ mult oxigen decît aŭ trebuinţă şi plusul să-l inmagazioneze în ţăsăturĭ pentru somnul hibernal.—Aceste concluziĭ aŭ fost confirmate de fiziologiştĭ care aŭ lucrat în această direcţiune ca Max Bleibtren şi de unul din ceĭ maĭ iluştrĭ fiziologiştĭ aĭ germanieĭ Pflüger.

Bleibtren la pagina 353 a lucrăreĭ sale *Fett mast und respiratorische Quotient* (Arch. f. d. ges. Phiziol. 1901) spune: Animalul cu sînge rece trebue să aibă proprietatea să cuprindă o cantitate variabilă de oxigen în resturile sale. Acelaş lucru rezultă şi din cercetările foarte importante ale luĭ Athanasiu..., (Dasselbe geht auch aus den sehr bemerkenswerthen Versuchen von Athanasiu hervor).

«Pflüger în lucrarea sa intitulată *Kannbei volkommener Entziehung der Nahrung der Glykogen gehalt im Thierkörpor Zunehmen?* (Arch. f. d. ger. Phyziol. 1899) la pagina 2 şi 3 spune: D. I. Athanasiu a făcut cercetărĭ cu mare sirguinţă şi tot deauna la un mare număr de animale şi datele importante ale lucrăreĭ sale aŭ fost publicate. Faptul important găsit de I. Athanasiu că la broaşte conţinutul glicogenic al corpuluĭ, în anotimpul în care animalul are o hrană bogată, anume primavara şi vara e mult maĭ mic de cît iarna, cînd somnul în nămol împedică hrănirea pentru maĭ multe lunĭ, l'a explicat bine numitul autor, cînd arată că schimbul nutritiv, mărit prin temperatura înaltă a vereĭ împedică o mare îngrămădire de glicogen». (Herr I. Athanasiu hat mit grossem Fleisse und stetz an einer hinreichend grossen Zahl von Thieren die Unter suchung durch gefürht und die wichtigen Ergebnise seiner Arbeit bereits veroffentlich. Die von I. Athanasiu gefundene auffalende Thatsache, das bei den Froschen den glykogengehalt des körpers in der Jahreszeit welche den Thieren die reichlichste Ernährung bietet nämlich Früh jahr und Sommer, sehr viel geringer ist als im Winter, wo der Schlaf in Schlamme der tümpel die Zufuhr der Nahrung für viele Monate ausschliest; diese auffallende Thatsache hat der genannte Forscher gewiss richting erklärt, wenu er darauf hinweist, dass der durch die hohe temperatur der sommers gesteigerte stoffweöhsel eine grossere Anhäufung des glykogenes nichte zu Stande Kommen lässt»).

Se vede undeva, în citatul de maĭ sus, afirmaţiunĭ din partea D-luĭ Voinov, că eŭ am probat transformarea substanţelor albuminoide în grăsime? D. Voinov afirmă tocmaĭ contrariul şi nicĭ nu putea fi alt-fel căcĭ D-sa şi-a dat osteneala să citească lucrarea mea (*3*).

Ce face însă D. Dr. L. Cosmovici ? Ia din rezumatul dezbaterilor care aŭ avut loc în senatul universitar, un crămpeiŭ dintr'o frază a D-luĭ Voinov şi zice: „D-l Voinov afirmă (p. 10078-10079) că d-l Athanasiu prin lucrările sale a dovedit „transformarea substanţelor

albuminoide în grăsime, cum se formează glicogenul, cum se fac schimburile respiratorii etc etc. Dar să vedem maĭ întăĭ textul D-luĭ Voinv: „......iar pe cela alt, pe Athanasiu, dănd la lumină acea serie de lucrărĭ, *relativ la transformarea substanţelor albuminoide în grăsime la formarea glicogenuluĭ, la schimburile respiratorii etc.* lucrărĭ pe care fiziologiştĭ ca Bleibtren, Pflüger, Cyon şi alţiĭ le consideră ca foarte importante, ca remarcabile».

Chiar necunoscînd detaliile raportuluĭ asupra acesteĭ chestiunĭ, şi pe care le-am citat maĭ sus, nu poate nimenea să conchidă din această frază că D-l Voinov *afirmă* că eŭ am dovedit trasformarea substanţelor albuminoide în grăsime. Cînd să zice: «dînd la lumină acea serie de lucrărĭ *relative* la transformarea substanţelor albuminoide în grăsime, la formarea glicogenuluĭ, la schimburile respiratorii» nu se afirmă nimic asupra rezultatuluĭ lucrăreĭ.—Dar D. Dr. L. Cosmovicĭ a cunoscut însă tot cuprinsul raportuluĭ D-luĭ Voinov, pe care-l studiază de 4 anĭ, şi găsind această frază şi adăugînd de la D-sa cuvintele «*afirmă că a dovedit*» a reuşit să comită un falş care nu poate face onoare profesoruluĭ universitar.

Aceasta constitue întăia neexactitate a D-luĭ Dr. L. Cosmovicĭ.(4)

D. Dr. L. Cosmovicĭ analizează apoĭ şi critică articolul «Chien» pe care l'am scris în colaboraţiune cu Dr. I. Carvallo în Dicţionarul de Fiziologie. Cititorul trebue să ştie maĭ întăĭ că autorul unuĭ articol de Dicţionar nu este obligat a face descoperirĭ personale asupra subiectuluĭ ce tratează.—Un astfel de articol este menit a rezuma cele ce se cunosc asupra uneĭ chestiuni oarecare.—Aşa stînd lucrurile, unde trebuesc căutate aceste cunoştinţĭ dacă nu în scrierile autorilor carĭ s'aŭ ocupat cu ea? În descrierĭ de organe, de metode, de instrumente etc. trebue chiar a se transcrie pe cît e cu putinţă vorbele autoruluĭ pentru a se evita schimbarea sensuluĭ celor susţinute de el. (*5*). Cu atît maĭ mult aceasta e necesar cînd se reproduc figurĭ cum e cazul articoluluĭ „Chien“.—Autoriĭ trebuesc însă citaţĭ ceia ce s'a făcut cu multă exactitate în articolul nostru. De altfel chiar D. Dr. L. Cosmovicĭ, zice la pag. 302 din critica D-sale: «Cine are în mînă tratatele din care a copiat D. Athanasiu, *citate ce-ĭ drept de D-sa* . . . . . . Dacă e anomină iscăleşte şi Brînzovenescu (Vezĭ Caragiale scrisoarea perdută).—Şi apoĭ iată cum justificăm noĭ cuprinsul articoluluĭ în chestiune în introducerea luĭ (pag. 476.)

„Parmi les animaux destinés aux experiences de physiologie, le Chien, comme le lapin, le cobay, la grenouille doit etre placé en première ligne. Et même c'est le chien qui plus que tout autre animal peut-être, a servi a resoudre les principaux problemes de la physiologie. Ce serait donc faire presque toute la physiologie que de décrire, avec tous les details, chaque fonction, pour l'étude de laquelle le chien, a été employè comme sujet d' experience.—Or ce n'est pas, là notre but. Nous avons cherché, autant

que cela nous a été possible, a reunir dans cet article tout ce qui est spécial au chien. Et encore avons-nous été forcés, pour la portie anatomique, de ne donner qu'une très sommnaire déscription des différents organes et regions qui interessent de plus prés le physiologiste. De même pour la partie Zoologique. Quant à la physiologie nous nous sommes bornés à décrire à chaque fonction les points qui appartiennent spécialement au Chien».

Acestea zise să vedem ce este cu plagiatul în chestiune.

D. Dr. L. Cosmovicĭ mă învinueşte că am luat după Livon descrierea legăreĭ botuluĭ la cîine şi apoĭ adaugă: „Maĭ atrag luare aminte că Athanasiu ca să deruteze pe profanĭ citează pe Cl. Bernard şi nu pe Livon din care a copiat".

N'am citat pe Livon şi nicĭ nu trebuia să-l citez, întru cît şi el a împrumutat ca şi mine tot de la Cl. Bernard, descrierea acesteĭ chestiunĭ, cum se poate lesne vedea din cele ce urmează:

Cl. Bernard. *Leçons de Physiologie operatoire 1879 p. 107. „Musellement du chien.*

«On pourrait faire usage de muselières semblables à celle que l'on mettait jadis aux chiens pendant les grandes chaleurs de l'été; mais pour les usages physiologiques ces moyens sont souvent incommodes et trop compliqués, car il faudrait avoir des muselières à la taille de tous les chiens.

Le procédé de musellement physiologique le plus simple consiste a faire d'abord sur le museau un ou deux tours avec un ruban de fil, ou même une petite corde que l'on noue solidement sous la machoire et dont on vient ensuite (voy. fig. 2) attacher les deux chefs sur la nuque, en arrière des oreilles pour empêcher la ligature antérieure de glisser. Ou bien

Charles Livon, *Manuel de vivisections Paris 1882. pag. 16 „Musellement du chien.* On ne doit jamais operer une vivisection sur un chien, sans se mettre à l'abri de ses dents; sans le museler. A cet effet l'on pourrait bien avoir des muselières ordinaires, mais il faudrait en avoir un assortiment complet car l'on opère sur des animaux qui sont loin d'offrir toujours le même volume, etant tantôt gros, tantôt petits. Le procedé le plus simple le plus facile et en même temps le meilleur consiste à faire passer une petite corde solide dans la gueule de l'animal en arrière des canines, de faire un noeud simple un peu serré audessous du maxilaire inférieur, puis de revenir avec la corde sur le museau, au-dessus duquel on lie fortement par un noeud double, les deux chefs (fig. 37). On comprend facilement que la précaution que l'on a de passer en arrière des canines, empêche la ligature de venir en avant et de se defaire, ce qui arriverait inevitablement, à cause de la forme conique du museau de l'animal. On peut pourtant se passer, de cette precaution, en plaçant préalablement dans la gueule et en arrière des canines, qui, par la réunion des inféri-

l'on fait d'abord passer la corde dans la gueule de l'animal, puis on entoure le museau et on lie sur celui-ci ; les dents canines empêchent ainsi la ligature de glisser en avant.—Ou bien encore on place un morceau de bois derrière les dents canines et l'on empêche ainsi le glissement de la ficelle dont on entoure le museau comme precédement».

eures et des superieures, forment un point d'arrêt solide, un morceau de bois ou de fer ; il suffit alors de placer une corde autour du museau en arrière du baillon et de serrer fortement (Fig. 7). Un procedé bien plus simple et expéditif consiste a faire sur le museau un ou deux tours avec une petite corde que l'on noue d'abord avec solidite sous la machoire inférieure, et dont on ramène les deux chefs en haut et en arrière sur la nuque, pour les lier derrière les oreilles.—La ligature ainsi retenue ne peut glisser».

Orĭ ce om de bună credinţă va citi aceste doŭă descrierĭ, va vedea că Livon a împrumutat pe a sa de la Cl. Bernard. Pe icĭ pe colo sunt schimbărĭ de fraze ; ideile însă sunt aceleaşĭ. *Livon nu are nimic original in această chestiune.* El nu citează pe Cl. Bernard în acest loc de cît de desuptul figurilor 7 şi 8. Cine s'a gîndit însă să acuze pe Livon de plagiat ? Eŭ am plagiat fiindcă citez pe Cl. Bernard a căreĭ descriere este sursa comuna la care s'a adresat atît Livon cît şi autoriĭ articoluluĭ «Chien» ! ? In urma acestora fac şi eŭ apel la imparţialitatea cititoruluĭ pentru a vedea cine voeşte să deruteze pe profanĭ : eŭ saŭ D. Dr. L. Cosmovicĭ care cu bună ştiinţă a dat la o parte descrierea luĭ Cl. Bernard ?

Aceasta constitue a doŭa neexactitatc a D-lui Dr. L. Cosmovici (6).

Maĭ departe, D. Dr. L. Cosmovicĭ zice : „N'a luat sama că în cazul cînd aducĭ sfoara după urechĭ nu o maĭ vîrĭ în gură“. Unde se spune aceasta în descrierea din articolul «Chien» ?!.... Maĭ cetiţĭ odată D-le Dr. saŭ rugaţĭ pe un prieten să vă explice cum stă chestiunea, dacă singur nu o puteţĭ pricepe. (7).

Aceasta constitue a treia neexactitate a D-luĭ Dr. L. Cosmovicĭ (7).

Continuînd D. Dr. L. Cosmovicĭ zice : „Nu pot reproduce pe doŭă coloane descrierea botniţeĭ luĭ Roussy (loc. cit. p. 489) dar cine vede atîtea figurĭ poate crede că sunt ale luĭ Athanasiu. Nu-ĭ adevărat. Absolut nicĭ o figură originală“. Acĭ D. Dr. L. Cosmovicĭ spune doŭă neadevărurĭ :

1) Există o figură, care are ceva original şi anume figura 92 unde se reprezintă deschiderea canaluluĭ toracic în sistemul venos. Această figură a fost compusă de D-ra Dr. M. Pompilian după piese anatomice preparate de mine.

2) Despre celelalte figurĭ se arată, fie de desubtul lor fie în text, autorul de la care sunt împrumutate.

Iată şi dovada :

Fig. 84.—Age du chien d'aprés l'usure des dents incisives (Corneoin et Lesbre).

Fig. 85,—Muselière de Roussy.

Fig. 86.—Gouttière brisée de Cl. Bernard.

Fig. 87.—Chien attaché dans la gouttière (brisée. La tête est fixée au moyen du mors decrit à la figure 88.

Figurile 86, 87 şi 88 sunt după Cl. Bernard pe care-l citez la pagina 490. (Cl. Bernard, Leçons de physiologie operatoire pag. 133).

Fig. 89.—Table de Jolyet.

Fig. 90.—Table et mors de Malassez.

Fig. 91.—Le mors de Roussy.

Fig. 92.—Citată maĭ sus.

Fig. 93.—Reprezintînd cristale de hemoglobină, nu se spune după cine e luată întru cît ea se găseşte în toate tratatele fără a se şti cuĭ aparţine.

Fig. 94.—Coeur dans sa position naturelle (Ellenberger et Baum).

Fig. 95.—Le nerf vague et le sympatique du coté droit (d'après Lim-Boon-Keng).

Fig. 96.—Tracé de la pression arterielle chez le chien pris au moyen du Kymographion de Ludwig et montrant les oscillations respiratoires de cette pression (L. Frédéricq).

Fig. 97.—Lingual, corde du tympan et hypoglosse dans leurs rapports avec la glande saus-maxilaire (d'après Cl. Bernard).

Fig. 98.—Estomac et Pancréas (enlevés congelés de la cavité abdominale) vus du côté gauche. (d'après Ellenberger et Baum. Anatomie du chien).

Fig. 99.—Estomac vide dans sa position naturelle (vue laterale d'une préparation congelée d'après Ellenberger et Baum :

Fig. 100.—Estomac fortement rempli dans sa position naturelle (vue latérale d'une préparation congelée) d'après Elenberger et Baum.

Fig. 101.—L'oeuf de 23 jours d'après M. Duval (Journal de l'Anat. et de Physiol. 1893).

Fig. 102.—Contour de la face externe du cerveau avec l'indication des scissures. D'après Ellenberger et Baum.

Fig. 103.—Contour de la face interne du cerveau avec l'indication des circonvolutions et des scissures. D'après Ellenberger et Baum.

Fig. 104.—Contour de la face externe du cerveau avec l'indication des circonvolutions. D'après Ellenberger et Baum.

Fig. 105.—Base du cerveau. D'après Elenberger et Baum.

Fig. 106.—Cerveau dans sa position naturelle. D'après Ellenberger et Baum.

Fig. 107.—Centres moteurs de l'hemisphère gauche du cerveau, d'après Ferrier.

Cine ar putea crede că toate aceste figurĭ sunt ale mele cînd e spus de unde sunt luate ?

Aşa e că D-l Dr. L. Cosmovicĭ cunoaşte technica insinuaţiunilor ?

Aceasta constitue a patra neexactitate a D-luĭ Dr. L. Cosmovici (8).

Maĭ departe D. Dr. L. Cosmovicĭ zice : „Aşa după cum am spus maĭ sus descrie p. 489 botniţa luĭ Roussy şi o reprezintă (fig. 85); în acelaş timp înşiră 3 figurĭ (86, 87 şi 88 luate din tratatul lui Cl. Bernard) şi Athanasiu spune la finele descriereĭ: „fig. 88 arată în acelaş timp felul de întrebuinţare“ ceĭa ce uu este exact căcĭ figura 88 este reproducerea figureĭ 24 a luĭ Cl. Bernard şi nu reprezintă de loc botniţa luĭ Roussy ci pe aceĭa a luĭ Cl. Bernard“.

Aicĭ este lipsă de bună credinţă căcĭ cu puţină atenţiune se vede că e la mijloc o greşală de tipar ; s'a scris 88 în loc de 85 care reprezintă botniţa luĭ Roussy. Iar despre figura 88 se vorbeşte atît de desubtul figureĭ 87 cît şi la pagina 490 unde se spune : «pour ouvrir la bouche du chien on peut employer le mors de Cl. Bernard dont la manière de se servir est indiquée par la fig. 88».

Aceasta constitue a cincea neexactitate a D-luĭ Dr. L. Cosmovicĭ (9).

D. Dr. L. Cosmovicĭ numeşte plagiatură descrierea botniţeĭ pentru administrarea cloroformuluĭ cu propriile cuvinte ale autoruluĭ pe care-l citez (Cl. Bernard). Şi tot plagiatură numeşte reproducerea figurilor din tratatul de anatomie de Ellenberger şi Baum pe care-ĭ citez !?

A fi acuzat eŭ de plagiatură, cînd citez autoriĭ de la care am împrumutat, de D. Dr. L. Cosmovicĭ care în tratatele D-sale [1]) dă aproape 400 de figurĭ şi nu spune la nicĭ una de unde a luat'o, dovedeşte orĭ inconştienţă orĭ înşălăcĭune cu intenţiunea de a ascunde propiile sale incorectitudinĭ. *(10)*.

Vorbind de pneumogastric D. Dr. L. Cosmovicĭ mă învinueşte că am luat descrierea după Ellenberger şi Baum şi pune pe 2 colane citate din articolul «chien» şi din tratatul de anatomie a cîineluĭ, de aceştĭ autorĭ. Aicĭ însă D-sa dă dovadă şi de ignoranţă şi de rea credinţă, după cum se va vedea.

Chestiunea nervilor cardiacĭ a fost tratată după *Lim-Boon-Keng* al căruĭ memoriu este publicat în «The Journal of Physiology» 1893, vol. XIV p. 466 şi această lucrare este citată în articolul «Chien», întocmaĭ ca maĭ sus, la pagina 501. Iată textele:

Lim-Boon-Keng. On the nervous supply of the dog's heart. The Vagus. (pag. 469). (Pl. XXV. Fig. 1. vag. vajo. S.). Arising by about a dozen

In articolul «chien» se spune :

Le pneumogatrique, prend naissance par plusieurs filets

1) a) Cursul de Fiziologie generală. Digestiunea 1900.
b) Elemente de morfologie şi fiziologie animală 1903).

fine roots from the ventro-lateral aspect of the medulla the vagus passes outwards accompanied by the spinal accessory nerve to the jugular foramen.......

In the jugular canal, the vagus develops a swellin-the jugular ganglion (Pl. XXV Fig. 1. Y. G.). at which the spinal accessory Joins it. Immediately after emerging from the Skull, the vagus presents another ganglion which is fusiform in Shape and in a fairly large dog about 1 cm. in length (Fig. I. T. G).

radiculaires du sillon collateral du bulbe rachidien.— Dans son passage à travers le trou jugulaire il se renfle en un ganglion jugulaire avec lequel s'unit le spinal accessoire (Fig. 95 G. J.). Après la sortie du crâne le vague presente un autre ganglion fusiforme (plexiforme) qui peut atteindre sur les gros chiens jusqu'à 1 cm. de longueur.

Această descriere se aplică figureĭ 95 care este împrumutată tot din memoriul luĭ Lim-Boon-Keng.

D. Dr. L. Cosmovicĭ voeşte însă ca descrierea noastră să fie luată după Ellenberger şi Baum şi pentru că cele 2 descrierĭ nu se potrivesc, D-sa suprimă şi din una şi din cealaltă, ceĭa ce e diferit, le pune pe 2 coloane şi ni strigă plagiat.

Pentru a dovedi aceasta voĭŭ reproduce textul original din Ellenberger şi Baum şi citatul D-luĭ Dr. L. Cosmovicĭ.

Ellenberger et Baum. Anatomie du chien page 532.

«*Le pneumogastrique.* Ce nerf émerge *du côté aboral par rapport au glossopharyngien* naissant par plusieurs filets radiculaires du sillon collateral du bulbe rachidien; il sort de la cavité cranienne avec le glossopharyngien (fig. 184 a) et le spinal (fig 184 o) par le trou jugulaire et croise le nerf hypoglosse. (fig. 184 d.) „Il se renfle.. etc.

Iată acum acelaş paragraf citat de D. Dr. L. Cosmovicĭ în articolul D-sale pag. 305: «*Nerf pneumogastrique.* Ce nerf emerge.... naissant par plusieurs filets radiculaires du sillon collatéral du bulbe rachidien; ...... Il se renfle... etc.“ Liniile punctate reprezintă cuvintele şterse de D. Dr. L. Cosmovicĭ, şi subliniate de mine în textul luĭ Ellenberger fiind că aceste cuvinte lipsesc în descrierea din articolul «chien».Tot ast-feĭ citatul D-sale din acel articol prezintă o linie punctată care în original este ocupată de cuvintele: „s'unit le spinal accessoire» [1]) şi aceste cuvinte nu se găsesc în Ellenberger şi Baum. Trebuia cu orĭce preţ ca descrierea din articolul «Chien» să samene cu cea din Ellenberger şi Baum şi atuncĭ D. Dr. L. Cosmovicĭ suprimă cu bună ştiinţă din amîndouă parţile ceĭa ce e diferit 1?!.....

Calificînd cu adevăratul săŭ nume această operaţiune prevăzută în codul penal, are să mĭ să spună că scobor nivelul discuţiuneĭ, dacă cele ce am arătat pănă aicĭ maĭ pot îngăduĭ să discut cu D. Dr. L. Cosmovicĭ.

---

1) Vezĭ textul original cĭtat maĭ sus.

Aceasta constitue a şasea neexactitate a D-luĭ Dr. L. Cosmovicĭ (11).

Maĭ este oare nevoe să insist asupra sintezeĭ pe care vrea să o facă eminentul critic cu argumente de valoarea celor aratate maĭ sus?—Totuşĭ nu pot trece cu vederea că şi aicĭ D. Dr. L. Cosmovicĭ nu se poate stăpîni şi afirmă un al neadevăr. Unde a spus D. Voinov că articolul „chien“ este un *capo d'operă*?—Cîtez din raportul D-luĭ Voinov partea corespunzătoare acesteĭ chestiunĭ: «Ca lucrare de fiziologie comparată candidatul posedă articolele» chien et chat, publicate unul din ele în colaboraţiune cu I. Carvallo în marele dicţionar de Fiziologie a luĭ Ch. Richet. Ambele sunt studiĭ fiziologice complecte ale acestor 2 animale de laborator. Chien. Dictionaire de physiologie de Ch. Richet, 1898, pag. 476—562 în colab. cu I. Carwallo; chat, idem pag. 328—343)»

Aceasta constitue a şaptea neexactitate a D-luĭ Dr. L. Cosmovicĭ (12)

Cele ce preced arată cu prisosinţă felul opereĭ intreprinsă de D. Dr. L. Cosmovicĭ cu ajutorul destinseĭ D-sale instrucţiunĭ! Să fie oare cu putinţă ca D-a să nu cunoască înţălesul cuvîntuluĭ plagiat? Aceasta nu o pot crede. A ştiut foarte bine că titlul articoluluĭ ce a compus nu exprimă adevărul, totuşĭ l'a intrebuinţat fiindcă un astfel de titlu compromite maĭ repede.

Chiar dacă s'ar dovedi în urmă că nu e la mijloc de cît o ţesătură de neadevărurĭ meşteşugit prezentate, scopul este atins: pentru mulţĭ Athanasiu rămîne un plagiator. Am însă credinţa că cititoriĭ care vor dori să cunoască valoarea acuzaţiunilor aduse de D. Dr. L. Cosmovicĭ, vor cerceta de aproape cele de maĭ sus şi se vor convinge că nu D-sa este în drept să vorbească în numele moraleĭ. *Nu poate fi nicĭ moral nicĭ demn să falşificĭ cu bună ştiinţă textele şi să însinuezĭ neadevărurĭ pentru a susţine o cauză oare care.* D. Dr. L. Cosmovicĭ a căzut în acest păcat.—Şi să se observe că i-a trebuit 4 anĭ pentru a făuri falşurile menţionate maĭ sus!—Cît îĭ va trebui ca să facă o lucrare de fiziologie!?

Iată moralitatea omuluĭ.

I. Athanasiu

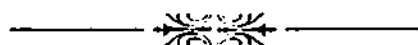

Răspuns învinuirilor d-luĭ Athanasiu[1]

Profesor la facultatea de științĭ din Bucureștĭ.

(A se vedea și articolul meŭ din „Arhiva“ No. 7 și 8 p. 299—307)

1°. Răspundem:

a) Rămîne dovedit, că s-a calcat legea, d-l Athanasiu ne-avînd diplomele respective. Rămîne dovedit, că membrul din consiliul permanent, ca să acopere această calcare, a interpretat legea, după bunul plac, așa că rămîĭ înmărmurit, la ce rezultate ne pot împinge asemenea oamenĭ.

Legile trebuesc respectate și decĭ ilegal a fost, nu numaĭ primit d-l I. Athanasiu, în corpul didactic, ci chear primit a candida.

Este o ilustrație științifică d-l I. Athanasiu? vom cerceta și vedea. Și dacă este, am susținut, că d-l Voinov, nu trebuĭa să ne înjosească pe noĭ (Cosmovicĭ, Călugăreanu, Florescu), cum a făcut înraportul săŭ oficial—fără a ne pute apăra—precum nicĭ d-l Bianu (consiliul permanent). Rămîne dară cele ce am afirmat, în primul meŭ articol.

b) Unde am învățat? Curioasă întrebare!

Din acuzat se ridică la rangul de acuzator, cînd știe că am prezentat atîtea titlurĭ înalte academice.

Ca să aĭ pretențiunea a ști *fisiologia*, trebue maĭ înainte de toate să învețĭ **anatomie** și *nu a lega instrumentele în Labaratoriĭ.* Ar fi prea destul—pentru d-l Athanasiu—acest răspuns.

Totușĭ să bine-voĭască a controla—dacă nu crede—*că treĭ anĭ consecutivĭ am făcut disecție umană* (afară de disecarea absolut a tuturor celorlalte tipurĭ animale) sub *Sappey* și cu *Faraboeuf.*

Cît privește **Fisiologia**: cu *Mathias Duval* și *Vulpian* la facultatea de medicină din Paris; sub *P. Bert* la Sorbona și sub ilustrul între iluștriĭ lumeĭ savante, *Claude Bernard* la Colège de France și-n urmă sub François-Franck.

Am maĭ avut ca profesor pe ilustrul *Broca.*

Și am trecut examene, decĭ a trebuit să-mĭ îmbogățesc — vorba d-luĭ Athanasiu—capitolul meŭ de cunoștințĭ, nu numaĭ folositoare, pentru a putea înțelege Fisiologia (după cum afirmă că a făcut d-sa), **ci să cunosc Fisiologia.**

Și mi se pare că am dreptul să susțin: că *modul acesta de instrucție, are mult maĭ multă însemnătate, temeĭnicie,* de cît a d-

---

1) La articolul precedent al d-luĭ I. Athanasiu.

luĭ Athanasiu pe care îndrăznește a mi'l arunca în faţă și maĭ ales cînd te hotărăștĭ a îmbrăţișa cariera didactică.

Și parcă la aceștia se mărginește numărul savanţilor, a căror cursurĭ și lucrărĭ am urmat? Ca să aĭ pretenţiunea a fi om de știinţă, maĭ ales de *Fisiologie umană și comparată*, trebue să capeţĭ cunoștinţĭ adîncĭ de fizică, chimie, zoologie, anatomie, istologie, embriologie, botanică, geologie, paleontologie și biologie generală. Asemenea cunoștinţĭ se capătă urmînd cursurile speciale. Le-am învăţat d-le Athanasiu și am trecut examenele respective, la oameniĭ ceĭ maĭ iluștri cu carĭ se fălea Franţa pe acele vremurĭ (1874—1880).

A reaminti în scris, *acele timpurĭ frumoase, înălţătoare*—de studiĭ și de examene—nu-mĭ este învoit; *buna creștere* și *demnitatea* îmĭ impune *a nu cere scrisorĭ de recomandare*, cum a făcut d-l Athanasiu și despre care d-l Voinov vorbește cu atîta... în raportul săŭ.

c) Ce am produs?

Nu se răspunde la o asemenea îndrăzneală. Am o *demnitate* și o *conștiinţă*, pe carĭ nu le voĭ supune aprecierilor orĭ cuĭ și maĭ ales în împrejurările de faţă.

Concluzie: rămîn în picioare afirmaţiunele mele; *ilegalitate pe toată linia* și *lipsă de scrupule*.

2º și 3º. Iarășĭ maĭ multe răspunsurĭ:

a) D-l Voinov **afirmă** (de astă dată afirmă) că d-l Athanasiu a przentat: 4 **(patru)** lucrărĭ!

S-a reprodus în articolul meŭ, *textual*, afirmaţiunea profesoruluĭ universitar Gr. Ștefănescu, că *nu numaĭ n-a prezentat nicĭ o lucrare*, dară *nicĭ macar jurnalele știinţifice streine* în care s-ar găsi relaţiĭ asupra acelor lucrărĭ, pe carĭ d-l Voinov, *le califică ca ceva fără samăn!*

D-l Athanasiu, dîndu-ne pasagĭul respectiv din raport cu litera f, are dară curajul să susţie că'n adevăr a prezentat lucrările.

Mare îndrăzneală! Saŭ poate va maĭ veni cu un contra răspuns, în care să ne spue, că și asupra acestuĭ punct, nu era un secret pentru nimene!

In tot cazul, d-l Voinov, pentru a răsturna și această ilegalitate, a fost silit să maĭ facă și de astă dată o interpretare, prin care-șĭ dă singur *blamul cuvenit*, afirmînd pe de o parte, că a prezentat lucrărĭ—asupra cărora face un raport amănunţit de 30 paginĭ—și strîns cu ușa spune «*că nu cere legea să le prezinte, ci să le anunţe numaĭ*».

Iată d-le Athanasiu un fapt foarte grav.

Lucrările mele, *bune-rele*, aŭ fost prezentate, pe cînd ilustrele d-voastre lucrărĭ, s'aŭ ilustrat tocmaĭ prin ne-prezentare.

b) In articolul meŭ, am vrut să arăt, cum, *absolut toate fenomenele fiziologice*, care după d-l Voinov, ar fi fost îndrumate de d-l Athanasiu pe căĭ noŭĭ și cu rezultate colosale, *sunt stu-*

diate și *răs-studiate* în toate amănunțimele. La mijloc nu sunt în realitate, de cît chestiunĭ secundare și raportul respectiv, o *adevarată reclamă de tarabă.*

Vra să le discutăm? Sunt la dispoziție.

Și ĭată una proaspătă: *absolut orĭ-ce fiziolog știe, că substanțele albuminoide, contribuesc la formarea de grăsime în organismele animale.*

Din articolul d-luĭ Athanasiu răsare, că ĭ-am făcut o gravă acuzare, punîndu-ĭ în spinare, o asemenea credință. Iată pasagĭul (3): «se vede unde-va, că d-l Voinov afirmă—după cum l-am în-«vinovățit—că eŭ am probat transformarea substanțelor albumino-«ide în grăsime? D-l Voinov afirmă tocmaĭ contrarul și nicĭ nu «putea fi alt-fel, căcĭ d-sa șĭ-a dat osteneala să citească lucrarea «mea (care vă rog? acea ne-prezentată?)»

Cum d-le Athanasiu, nu este adevărat transformarea albuminoidelor în grăsime?

4^0. Lămuririle date, dovidesc neexactitățĭ cu vîrf și îndesat la incriminațiunile d-luĭ Athanasiu și nu în desvăluirile ce am făcut prin articolul meŭ.

5^0. Cine mînuește o limbă străină, cine mînuește instrumente și cunoaște anatomia, fiziologia, etc. este dator să *scrie totul cu cuvintele sale proprii.* Lucrul acesta se poate și s-a făcut, maĭ ales cînd iscălind articolul, aĭ pretențiunea a te făli cu dînsul.

Bine-voĭască d-l Athanasiu să citească articolul meŭ publicat în Buletinul Soc. de Biologie din Paris, Aprile 1907 pag. 607, cînd arăt deosebirele între cele două marĭ fenomene fiziologice: *secrețiunea* și *excrețiunea* și cum aproape toțĭ anatomiștiĭ, fiziologiștiĭ, crezînd că *urina* este un produs de secrețiune și că prin urmare *rărunchiĭ* (nefridiele), sunt organe secretătoare. Și dacă citește cu atenție tot ce se publică în acel buletin științific, de sigur că a văzut, că de atuncea în coace, nu se maĭ face o asemenea greșală. Se spune *excreția urinară* și vă citez chear textul unor comunicărĭ „Action du bicarbonate de sode sur l'*excrètion* urique par P. Fauvel (loc. cit. 1908 Martie p. 557), pe cînd maĭ înainte se scriea: *sècretion urinaire* (loc. cit. 1907 Ianuarie 26, pag. 130).

Eată un articol de știință, vorbind de fenomene studiate—numaĭ greșit înțelese, și greșit descrise—pe carĭ le-am expus cu propriele mele cuvinte și nu cu fraze luate dintr-o carte saŭ dintr-alta. Și nu e singurul articol publicat în limba franceză.

Revenind la chestiune, voĭ adăogi, că în cazul cînd nu descriem cu propriile noastre cuvinte, ci copiem cuvînt de cuvînt, nu e destul a cita autorul, ci suntem obligațĭ a pune pasagĭul între semnele convenționale: („ “). Cine nu face așa, este *plagiator,* orĭ-cît s-ar încerca să se întortocheze chestiunea. Trebue să aĭbă în vedere, că nu toată lumea e fiziologă. Citind un asemenea articol iscălit și ne-găsind semnul convențional la pasagile copiate, este încredințat că aparțin autoruluĭ.

Decĭ nu însinuez nimica; ridic însă vălul ce acopere pretinsa valoare a pretinsuluĭ studiŭ complect de fiziologie comparată (Voinov) din articolul „chien".

Rog pe cetitorĭ să consulte maĭ de aproape, articolul în chestiune și autoriĭ citațĭ. Vor vedea că absolut de la un capăt la cel-alt, sunt fraze luate, din fie-care carte, acuma maĭ complecte, acuma maĭ restrînse pentru fie-care organ (*arteră, rînă, vas limfatic*), pentru fie-care *funcție, fenomen*.

Maĭ adaog, să se pue d-lor, chear dacă nu știu franțuzește, să compue articole științifice, procedînd ca d-l Athanasiu și le afirm, că vor ticlui exact aceĭașĭ compunere. In tot cazul, le pot da un absolvent de liceŭ, și să se facă experiență. Dacă nu va reuși a face chear ceva maĭ bun, *că voĭ rămînea de ocară*.

7⁰. Culmea culmelor. Așa că ar trebui să închid aicea orĭce discuțiune. Sunt silit să maĭ reproduc textul d-sale începînd cu descrierea legăreĭ botuluĭ. Zice: «le procédé consiste à faire «paser un ruban de fil, ou même une petite corde dans a gueu«le de l'animal en arierè des canines. Mi se pare că *la gueu«le*, însamnă gura animaluluĭ!; on fait un noeud simple au de«ssous du maxillaire inférieur, puis on entoure le museau une «ou deux fois et on revient de nouveau sous la machoire infé«rieure, pour faire un noeud, double bien servé. Les deux chefs «de la corde sont ramenés sur la nuque pour les lier derrierè «les oreilles». Nu sfîrșește dar prin a spune, că să se aducă capetele sfereĭ, după ceafă pentru a le lega după urechĭ? E ceva îngrozitor a nega că n-a scris așa ceva și că fac eu o a 3-a neexactitate!

Și sunt silit a repeți, că legarea capetelor sfereĭ, după urechĭ, se face numaĭ cînd vom vîrî sfara în gura animaluluĭ, indicare pe care o găsim în descrierea luĭ Livon, la un al 3-lea procedeŭ, din care—fără să se fi gîndit—a copiat d-l Athanasiu numaĭ rîndurile din urmă, cînd descriea procedeul dintăĭ.

Textele sunt față (Arhiva No. 7—8 pag. 303).

Nu numaĭ atîta. Tocmaĭ textele ce reproduce d-l Athanasiu îĭ daŭ lovitura de grație și-mĭ daŭ mie putere. Procedeurile de legare și maĭ general, de *fiziologie operatorie*, sunt cu toatele datorite luĭ Cl. Bernard. Livon nu putea să le ĭa de cît de la dînsul. Cu toate acestea, comparațĭ textele și vedețĭ: *ideĭa aceĭașĭ*, absolut *aceĭașĭ*, însă descrierile se deosebesc. Livon are expunerea sa, decĭ n'a plagiat și tocmaĭ acelaș lucru susțin. Noĭ carĭ facem cărțĭ didactice, nu am descoperit nimic din cele ce spunem; sunt rezultatul lucrărilor a multor savanțĭ. Originalitatea constă, în a ști ce să alegem, în a ști cum să le legăm, pentru un anumit scop.

D-l Athanasiu trebuea să expue cu propriile d-sale cuvinte, legarea botuluĭ, cloroformizarea, forma și așazarea inimeĭ, etc. etc., da rnu cu cuvintele ad literam din textele repective.

Procedura d-sale se numește *plagiatură*. Indrăzneala de a-mĭ

găsi neexactitățĭ, cînd arăt negru pe alb, are alt calificativ, însă pentru respectul revisteĭ noastre, mă abțin a-l spune.

8^{0}. Dacă articolul meŭ, ar fi avut în vedere numaĭ oamenĭ de bună credință, atuncea n-ar fi trebuit să atrag luarea aminte că figurile sunt luate—*după cum este obiceĭul și rațiunea* — din diferite texte. Și atuncea așĭ fi primit persiflagĭul de la No. 8 la care răspund. In joc însă, sînt oamenĭ de *rea credință*, pe carĭ îĭ întîlnesc în toate părțile și maĭ este un raport oficial în care d-l Voinov spune, despre acest articol „Chien" că este un studĭu de fiziologie complect, ca și cum până la d-sa nimenĭ n-a maĭ scris asupra Cîneluĭ. Și lumea în genere, citind acel raport și auzind că a scris un asemenea studĭu, trebue numaĭ de cît să creadă că d-l Athanasiu e o ilustrație. E de datoria noastră, să dăm fie-căruĭa ceĭa-ce i se cuvine. Articolul „Chien" e o înșirare de crîmpeĭe de ideĭ, descrierĭ, luate dintr-un nămol de lucrărĭ. Absolut de nicĭ un folos, pentru acela care, n-ar cumpăra cărțĭ și pentru studĭul cîneluĭ saŭ maĭ ales, călăuzit de experiențele făcute pe dînsul, ca să încerce experiențe fiziologice, s'ar mulțămi să cumpere fascicolul din Dicționar, cu articolul analizat.

Și nu pot aduce altă dovadă, de cît să rog să se citească articolul și maĭ ales de persoane competente. N-am obiceĭul a face nimăruĭ răŭ; din contra, lupt pentru triumful adevăruluĭ și dacă se poate, să daŭ de la mine, numaĭ să pot face un bine. Ceĭ carĭ mă înconjoară mă cunosc și declarația care o fac, nu e o *laudă*, ci un adevăr și un principiŭ.

9^{0}. De astă dată, fără cărțile în mînă, nu se poate vedea, din partea cuĭ e dreptatea. Totușĭ singur spune că fig. 88, arată felul de întrebuințare a botnițeĭ luĭ Cl. Bernard. D-sa însă descrie botnița luĭ Roussy și dacă este o greșală de tipar și s-a pus 88 în loc de 85, figura 85 *nu arată modul de întrebuințare* a botnițeĭ luĭ Roussy, ci aspectul acelei botnițe. Și botnița luĭ Cl. Bernard are un aspect și o întrebuințare și dacă cine-va, n-a văzut botnița luĭ Roussy, aplicată pe animal, uĭtîndu-se pe fig. 85 din articolul „Chien" al d-luĭ Athanasiu, nu va ști s-o aplice (și doară pentru acest scop se fac dicționarele științifice): ĭar dacă nu va fi văzut modul de așazare al botnițeĭ luĭ Cl. Bernard și se va uĭta pe fig. 88 din acel articol, va ști s-o puĭe în gura cîneluĭ.

Deci, nu este greșală de tipar, ci de *gîndire*. I-a lipsit de la îndămînă, o figură care să reprezinte botnița luĭ Roussy aplicată și avînd figura luĭ Cl. Bernard, a pus-o pe dînsa. Cînd colo, o foarte mare deosebire într'o botniță și alta; cu a luĭ Roussy nu țiĭ gura cascată a cîneluĭ, și o țiĭ, cu aceĭa a luĭ Cl. Bernard. Deosebire colosală!

Neexactitate și rea credință tot la d-l Athanasiu.

10^{0}. Cît privește *plagiatura*, am răspuns la No. 5 și 7 și nu maĭ revin, trec peste inconștiența și incorectitudinea cu care mă califică.

11⁰. Şi aicea o deturnare. Natural, cine nu va fi în cunoştinţă de cauză şi faţă cu reputaţia mare pe care o are d-l Athanasiu, citind pasagĭul acesta, fără a ceti şi tot ce am spus eŭ (Arhiva No. 7—8 p. 305), îĭ va da d-sale dreptate.

Am arătat că d-l Athanasiu descrie că nervul inimeĭ *„nerfs du coeur“* pe *Pneumogastricul*, pe care-l descrie — cu suprimărĭ — după cum este descris de Ellenberger, la locul unde trebuĭa să fie descris. Este un exemplu de *greşală mare anatomică*. Sub acel titlu «*nerfs du Coeur*» trebuĭa să descrie, adevărat nerviĭ inimeĭ.

Şi astă-zĭ spun maĭ mult. Cum aceĭ nervĭ, interesază fără samăn, pe fiziologiştĭ, căcĭ la cînĭ maĭ cu samă alergăm, pentru a studia *inervaţia cardiacă*, se impunea d-luĭ Athanasiu, dacă-şĭ dădea sama de rostul unuĭ asemenea articol, întitulat de d-l Voinov «studĭu *complect* de fiziologie comparată» să ne deĭe o descriere măeastră, de felul cum să procedeze cine-va, să descopere aceĭ nervĭ şi cum să se eĭe, să experimenteze cu folos. Făcea aşa ceva, cu toţiĭ spuneam *bravo*. Cînd colo, absolut nimica de folos. O descriere sărită şi dacă mărturiseşte că n-a luat-o de la Ellenberger, cu care samănă bucăţică ruptă (cu săriturĭ, bine înţăles), ci de la *Lim-Boon-King*, să-ĭ fie de bine. Susţin că e din Ellenberger.

Cît priveşte codul penal, aşĭ dori să-l invoace maĭ ales pentru d-l Voinov raportorul. Şi nu ştiŭ zăŭ, dacă d-l Athanasiu neprezentînd lucrările sale ştiinţifice şi profitînd de situaţiile falşe, decurgînd din raportul d-luĭ Voinov & C-ie, în paguba altora (Călugăreanu, Florescu), dacă nu cade cum-va tocmaĭ d-sa sub prevederile aceluĭ codice.

12⁰. L-am calificat capo d-operă şi d-l Athanasiu ţipă că spun neexactităţĭ. Dară maĭ capo d-operă, cînd d-l Voinov, afirmă, că e un studĭu complect de fiziologie comparată şi încă original! Poate că pe la Bucureştĭ se va fi numind alt-fel, de oarece d-l Voinov, găseşte că am expresiĭ triviale, punînd în cărţile mele didactice, *rărunchĭ*, *fertură* etc. etc.

Am răspuns la toate, dovedind cu prisosinţă, cu *texte*, că cele ce am înaintat sunt *adevărurĭ* şi nu fantasmagoriĭ, insinuaţiunĭ, ţăsăturĭ nedemne; adevărurĭ rămîn în picioare, nu numaĭ ne sfărămate prin respunsul d-luĭ Athanasiu, ci maĭ împovorătoare pentru d-sa şi ceĭ ce l-aŭ susţinut, confirmat.

Falşurile nu se găsesc la mine, ci la d-sa.

Il doare? O cred. Pe cîţĭ îĭ doare, nedreptăţile ce sufăr de la aceĭ sus puşĭ, carĭ uĭtă adesa cum aŭ fost şi prin ce împrejurărĭ aŭ ajuns acolo! Cîte mizeriĭ nu vedem zilnic petrecîndu-se; ceĭ fără protecţie, cinstiţĭ, destoĭnicĭ, *suferind*, ĭar gurguţaţii, îngînfaţiĭ şi... impilînd pe ceĭ dintăĭ, *aŭ onorurĭ!*

Nu e locul destăĭnuirilor acestor mizeriĭ, carĭ nu ne onorează ţara. Am fost şi voĭ fi *apărătorul legilor ţăriĭ mele; apă-*

rătorul celor asupriţi, cu riscul de a-mĭ atrage asupra capuluĭ meŭ, copiilor meĭ, familieĭ mele, *toate necazurile*, pe carĭ mi le-am atras deja şi le *suport cu mîndrie*.

Iaşĭ, Noembrie 1908.

Dr. Leon C. Cosmovicĭ
Profesor Universitar

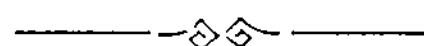

LA PRUT

Işĭ mînă tulburele valurĭ
Mîlosul Prut printre ogoare
Săpînd prin cele două malurĭ
Hotarele dispărţitoare,
Ce rump prin ne'ndurarea lor
Moşia-aceluĭaş popor.

Pe malul stîng, pe-o culme'n zare
Se zbate-un steag strein, în vînt,
Şi nu ştiĭ, simţĭ înduĭoşare,
Orĭ ură-ĭ viul simţămînt.
Dar ştiĭ că steagul ce se zbate
E-un semn, sub cer, de nedreptate...

E vînt, e vremea 'nfăşurată
Şi-ĭ cĭasul taĭnic de amurg;
Un mal spre celalalt mal cată
Şi lacrime pe sîn îşĭ scurg...
Şi ca un gemăt neştiut
Străbate 'nfioratul Prut —

Prin freamătul de crengĭ al lunceĭ
Se-aude-un cîntec trist, la ruşĭ...
O doĭnă e, un rob al munceĭ
Şĭ-o cîntă 'ncet, cu ochiĭ duşĭ...
Căcĭ doĭno, tu ca mamă eştĭ
Orĭ unde fireĭ romîneştĭ —

Incetişor cîntecul moare,
Pe cînd pe mal, în luminiş,
O bluză de cazac apare
Şi-o spadă pusă 'n curmeziş.
E un străjer imperial
Ce stă acum visînd, pe mal...

Albesc şi şapca luĭ şi bluza
Şi 'n ape se-oglindesc uşor,
Dar doĭna care ĭ-a ars buza
I-aprinde-acum un taĭnic dor,
Un dor să treacă Prutu 'n not
Cu haĭna-ĭ de cazac cu tot...

Se uĭtă lung înspre Moldova,
Spre ţara munţilor bătrînĭ,
Spre ţara unde-ĭ spune slova
In taĭnă, c'are fraţĭ romînĭ,
Şi 'n ochiĭ seĭ înduĭoşaţĭ
Işĭ vede neamu 'ntreg de fraţĭ.

Şi-oftînd imperiala strajă
Se perde după un tăpşan...
S'a strecurat însă o vrajă
In inima-ĭ de moldovan...
Iar Prutul cel bătrîn tresare,
Se 'nalţă 'n val, se uĭtă 'n zare...

Iaşĭ. 1908. **GORDON**

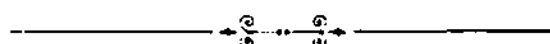

CÂNTEC

Tu aĭ în ochiĭ tăĭ splendoarea
Amurguluĭ de primăvară,
In vorbe dulcĭ melancolia
Din ropotitul de izvoară.

Şi nu e nime 'n lumea toată
Şoptitul lor să-l înţeleagă,
De cît acel ce 'n taĭnă-ţĭ cîntă
Că tu atît îĭ eştĭ de dragă.

EUGENIU REVENT

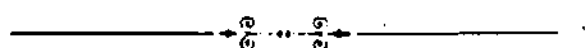

Teatru în Moldova

(Urmare)

Stagiunea 1848—1849

Numirea luĭ Victor Boireau-Delmary director teatruluĭ moldovenesc şi a celuĭ franţuzesc. — Trecerea direcţieĭ teatruluĭ moldovenesc către Mateĭ Millo. — Deschiderea stagiunilor teatrelor moldovenesc şi franţuzesc.—Reprezentaţia în onoarea Imparatuluĭ Rusieĭ.—Intăia reprezentaţie a opereteĭ Baba Hârca.— *Reprezentaţia în folosul emigranţilor revoluţionarĭ din Transilvania.*

Inainte de deschiderea stagiuneĭ teatrale din ĭarna anilor 1848—1849, ocîrmuirea Moldoveĭ, îngrijită de rezultate nu tocmaĭ îmbucurătoare date de organizarea ambelor trupe, franceză şi moldovenească, din ĭarna trecută, crezu de cuviinţă, să încredinţeze direcţia generală a acestor trupe unuĭa din actoriĭ francejĭ, carĭ s-aŭ fost deosebit maĭ mult dintre ceĭ ce aŭ jucat în Iaşĭ, până atuncĭ, şi anume luĭ Victor Boireau-Delmary, care juca rolurile de întăĭul amorez al trupeĭ franceze.

Talentul, gustul şi priceperea de care acest tînăr artist dăduse dovezĭ în reprezentaţiile urmate înainte în Iaşĭ, făcu atît pe guvern cît şi pe public a crede că el va face o nimerită alegere atît a personaluluĭ ce va compune trupele de sub direcţia sa, cît şi a repertoruluĭ şi a celor-lalte trebuinţĭ pentru buna reuşită a întreprindereĭ. In acest scop s-a convenit ca Delmary să plece la Paris, de unde să angajeze actorĭ noĭ şi să aducă bine înţeles şi un repertor noŭ, după gustul şi plăcerea publiculuĭ capitaleĭ Moldoviĭ[1]).

Cu toate acestea, vedem că nu mult după încheĭerea contractuluĭ între cîrmuire şi Delmary acest din urmă, din ce motive nu se ştie, trece direcţia trupeĭ moldoveneştĭ către Mateĭ Millo, după cum aceasta se vede dintr-o scrisoare pe care Delmary o publică în *Albina Românească* No. 78 din 30 Septemvrie 1848, prin care arată că: «a avut norocire a trata cu d-l de Millo, cu scop de a-ĭ încredinţa prin act formal direcţia şi cîştigul teatruluĭ moldovenesc.»—Talentul d-luĭ de Millo, continuă Delmary, cu dreptul preţuit de public ca autor şi artist dramatic,

1. *Albina Românească*, No. 77 din 22 Septemvrie 1848.

îl fac a nădăjdui că se va preţui sîrguinţa ce are în favorul viitorimeĭ şi a societăţiĭ teatruluĭ naţional.»

Cu data de 5 Octomvrie, acel an, Mateĭ Millo publică tot în *Albina Ronănească* (No. 81 din 10 Octomvrie 1849), o scrisoare ca complectare a celeĭ a luĭ Delmary, prin care anunţînd că a primit direcţia teatruluĭ naţional, va juca el însuşĭ cîte-va rolurĭ ce ĭ-ar conveni, şi îşĭ va da toată silinţa ca să ducă acestă întreprindere la rezultatele cele maĭ îmbucurătoare, făcînd în acelaş timp apel la public ca să-ĭ deĭe tot concursul de care are nevoĭe.

Stagiunea teatruluĭ francez se deschise sub direcţiunea luĭ Victor Delmary la 1 Decemvrie 1848, cu pĭesa *Le Démon de la nuit* şi cu *La Chercheuse d'ésprit*. Apoĭ în 2 Dec. acelaş an, se deschide stagiunea teatruluĭ naţional cu pĭesa *Nişcorescu* vodevil în 2 acte de M. Millo, muzica de A. Flechtenmacher, şi *Hangiul* comedie într-un act.

In ziua de 5 Decemvrie, cu prilejul serbărei onomastice a M. S. Impăratuluĭ Neculaĭ I «a toate Rossiilor» amîndoŭă trupele daŭ împreună un spectacol extra-ordinar fără abonament ; trupa franceză joacă pĭesa *Morăriţa de la Marly*, vodevil într-un act, ĭar trupa moldovenească joacă *Ramaşagul*, vodevil într-un act de Vasile Alexandri. La ridicarea cortineĭ un cor compus din cîntăreţĭ ruşĭ, împreună cu personalul ambelor trupe locale, aŭ cîntat *Imnul naţional rusesc*. (*Alb. Rom.* No. 97 din 5 Dec. 1848).

Apoĭ la 10 Decemvrie se dădu de trupa franceză întăĭa representaţie a pĭeseĭ *Le Phare de Brehat, ou Un, deux et trois*, vodevil într-un act, şi, după cererea generală s-a repetat pĭesa *Le Demon de la nuit*. (*Alb. Rom.*, No. 98 din 9 Dec. 1848).

La 13 Decemvrie aceĭaşĭ trupă găsim că joacă pĭesa *Roger Bontemps*, vodevil într-un act «mélé de chants», şi *Le Commis et la Grisette*, vodevil într-un act. (*Alb. Rom.*, No. 99 din Dec. 1848).

La 17 ale aceleĭaşĭ lunĭ, se joacă pĭesa *Mina ou La file du Bourgaemestre*, precum şi *La Chercheuse d'ésprit*, vodevil într-un act. (*Alb. Rom.*. No. 100 din 6 Dec. 1848).

Trupa moldovenească joacă în sara de 19 Decemvrie pĭesa *Samson şi Spiridon*, vodevil în doŭă acte, în care Mateĭ Millo joacă rolurile luĭ Samson şi Spiridon. Spectacolul s-a început cu pĭesa *Dracachi*, comedie într-un act.

La 20 Decemvrie, trupa franceză joacă *La Tutrice*, comedie în treĭ acte de Eugène Scribe, şi *Frisette* comedie într-un act de Labiche şi Lefranc. (*Alb. Rom.*, No. 101 din 19 Dec. 1848)

Apoĭ, la 26 ale aceleĭaşĭ lunĭ, trupa naţională joacă cea întăĭ operetă românească, scrisă de Mateĭ Millo, *Baba Hârca*, «operă-vrăjitoare naţională în doŭă acte şi treĭ tablourĭ,» a căreĭ muzică originală fu compusă de capelmaĭstrul Adolf Flechtenmacher, pe motive adevarat româneştĭ».

Cele treĭ tablourĭ representaŭ următoarele scene :

I tabloŭ, *Răpirea ; Carul druştelor*,

II » *Vrăjitorie; Trunchiul pocit,*
III » *Insoțirea: Dracul biruit.* (*Alb. Rom.*, No. 102 din 23 Dec. 1848).

Asupra acesteĭ pĭese, foaea timpuluĭ *Albina,* face o dare de seamă tocmaĭ în numărul eĭ din 27 Ianuar 1849, prin care după ce dă felurite amănunţimĭ asupra soarteĭ ţiganilor din antichitate și până în timpul de faţă, vorbește ast-fel despre reușita reprezentaţieĭ:

...«Cine nu știe că între îndeletnicirile favorite a ţiganilor, este arta ghăciturei, care află credit pe la amorezĭ și aceĭ disperaţĭ. Aceste însușirĭ a ţiganilor aŭ insuflat D. M. Millo, Directorul Teatruluĭ naţional, siujetul pĭeseĭ *Hârca,* ce cu mare aplauz s-au representat. Pĭesa nu se înseamnă prin ţesătura intregeĭ, ce prin tabloanele pitoresce, copiete după natură, prin costumurile naţionale chĭar ţigănescĭ. *Baba Hârca,* gĭucată de însușĭ D. Autoriul, aŭ fost *non plus ultra* acesteĭ pĭese, atît prin naturaleţa caracteruluĭ, cum și prin magica prefacere din un în alt personaj, atît de repede în cît nicĭ adevărata *Hirchina* nu putea face maĭ bine asemenea operaţiĭ, *Kiosa* (D. Teodorini) gĭoacă minunat și dănţuește bine ţigănește, *Viorica* (D. Gabriela) după numele eĭ păzea în rolul eĭ, modestie care și noĭ imităm în privirea laudeĭ sale. Dar *Hârca* nu numaĭ din doĭ dracĭ fĭerbîndu-ĭ în cazan, scotea un zin amor, ce dese orĭ prin aluziĭ, lovea în modele și deșertăcĭunele uneĭ clase care prin forme, ĭar nu prin sentiment voesc a se deosebi. Muzica de D. Flehtenmaher aranjată era naţională și bine aleasă, decoraţiile frumoase, în costĭumurĭ am fi dorit a se păzi tipul maĭ mult estetic, cĭubotele aŭ împresurat la setenĭ pe opincele, precum fustele și rochiile încep a înteri pe la fete, foatele și catrinţele cele clasice».

La 1 Fevruar următor 1849, găsim că trupa naţională dă o reprezentaţie în beneficĭul luĭ Teodor Teodorini, jucînd pentru întăĭașĭ dată în acea stagiune pĭesa *Familia de Moronval,* dramă în 5 acte de Charles Lafont, tradusă de Alecu Vasiliu.

Marţĭ, la 8 Fevruar se joacă pĭesa *Treĭ-zecĭ de anĭ, saŭ Viaţa unuĭ jucăcor de cărţĭ,* în care Millo joacă roluĭ luĭ Varner.

Duminică la 6 Martie se joacă din noŭ pĭesa *Baba Hârca,* anunţîndu-se că tabloul de la urmă va fi împodobit cu un templu de foc colorat (bengal). Această pĭesă o vedem repetîndu-se ĭar, la 13 Martie următor.

La 7 April, Joĭ, se joacă de trupa naţională *Joco, saŭ Momiţa americană,* pĭesă cu mare priveliște, în care se anunţă că un artist străin «foarte ghibacĭu», (probabil un saltinbanc) va juca rolul luĭ *Joco.*

In ziua de 7 Maĭ 1849, s-a dat în sala teatruluĭ naţional o reprezentaţie în folosul fugiţilor din Transilvania, în urma revoluţieĭ contra Ungurilor ce s-a întîmplat acolo. Produsul aceleĭ representaţiĭ a fost în sumă de 7002 leĭ. Cu împărţirea biletelor la această reprezentaţie fusese însărcinat Aga Evdochim Ianov, care

a încasat și banii și a trimis suma citată Excelenței sale d-luĭ de Kotzebue la Bucureștĭ, care ĭ-a primit la 16 Iunie acel an, după cum se vede din o scrisoare a sa.(*Alb.Rom.*, No.51 din 30 Iunie 1849).

Pentru Duminică în 8 Maĭ, se anunță *încheĭerea reprezentațiilor moldoveneștĭ* cînd se joacă atuncĭ, în beneficiul însușĭ a directoruluĭ teatruluĭ Mateĭ Millo, o pĭesă scrisă de el întitulată *Niscorescul*, vodevil în doŭă acte, a căruĭ cuplete fură puse în muzică de capelmaĭstrul Adolf Flechtenmacher. Intre persoanele ce jucaŭ în această reprezentație, găsim pe Neculaĭ Luchian, Mateĭ Millo, Teodor Teodorini, D-na Savastița, D-na Teodorini, și Damicela Gabriela Negroni. Tot atuncĭ se repeta ĭarășĭ opereta *Baba-Hârca*, în care joc actoriĭ Sandu Bonciu, Millo, Teodorini, Neculuĭ Teodoru, D-la Gabriela, D-la Nini Valery și D-l Luchian. In josul afișuluĭ se vede nota că: „Doritoriĭ carĭ vor bine-voi a lua lojiĭ, sînt poftițĭ a *trimete scaune*“. (Afișul la *Academia Romînă*, în pachetul întitulat „Foĭ răzlete“.)

Stagiunea 1849—1850.

Continuarea Direcțiilor luĭ Delmary și Millo.—Ofisul Domnesc către Beĭzade Niculaĭ Suțu în privința teatruluĭ francez și adresa acestuĭ către Directorul Delmary.—Reprezentația dată în folosul sătenilor din Țara de jos bântuițĭ de foamete. Beneficiul capelmaistruluĭ orchestreĭ Teatruluĭ cu piesa Scara Mâțeĭ, *operetă națională.—Beneficiul luĭ Mateĭ Millo, cu piesa* Cucoana Chirița saŭ Doŭă fete și-o Neneacă.

Pentru această stagiune puține note am putut culege din foile timpuluĭ, *Albina Romînească* care a încetat de a maĭ apărea la sfârșitul anuluĭ 1849 și din *Gazeta de Moldavia*, care a apărut în locul *Albineĭ* în anul 1850, negăsind până-n prezent alte izvoare din care să putem lua informațiĭ maĭ amănunțite.

Așa găsim numaĭ că Director al Teatruluĭ moldovenesc continua a fi tot Mateĭ Millo, ĭar a celuĭ franțuzesc deasemenea Victor B. Delmary.

E probabil că reprezentațiile aŭ urmat regulat în tot cursul stagiuneĭ. Așa găsim că deschiderea teatruluĭ Național se face la 10 Octombre 1849, reprezentîndu-se drama *Lapeirus*, prelucrată de Gheorghe Asaki, cu muzica de soția sa, Elena Asaki, cum și piesa *Pamfil*, prelucrată de Costachi Negrutz, (*Alb. rom.* No. 81 din 13 oct. 1849), ĭar deschiderea teatruluĭ francez are loc la 15 Oct. 1849, sub direcția tot a luĭ V. B. Delmary, cu piesa *Maurice ou le Médécin de la campagne*. (Alb. Rom. No. 81 din 13 Oct. 1849).

In 24 Noemvrie s'a jucat piesa *Noblesa cumparată* comedie vodevil în 2 acte, tradusă din limba franceză de A. Manolli[1]).

---

1) Această piesă a fost tipărită în Iașĭ la Litografia Romîno-franceză, în anul 1851.

Actorii carĭ aŭ jucat aŭ fost: Bonciu, Martino, Apostolu, Teodoru, Bălănescu, Canari, D-na Raliţa, D-zela Mariţa.

Apoĭ la 27 Noemvrie, vedem că să reprezentează din noŭ opereta *Baba-Hârca*, iar la 4 Decemvrie se joacă piesa *Nişcorescu* de Millo, şi *Doĭ Ţaranĭ şi cincĭ Cârlanĭ*, o comedie într'un act de Costachi Negruzzi, avînd muzica cupletelor făcută de A. Flehtenmacher. (*Alb. Rom.* No. 93 şi 96 din 1849).

După cît se pare reprezentaţiile trupeĭ fraţuzeştĭ nu prea mergeaŭ în condiţiile dorite spre a satisface publicul amator, atît în ce priveşte alegerea pieselor din repertoriŭ, cît şi a conduceretĭ trupeĭ, de aceia găsim că guvernul dă următorul Ofis Domnesc sub No. 64 cu data de 12 Dec. 1849:

Luminăriĭ sale Beĭzade Neculaĭ Suţu:

«Avînd în privire chizăşia dată de Luminarea Voastră pentru înaintirea întreprindereĭ Teatruluĭ de către D-luĭ Delmari până la terminul contractuluĭ, care chizăşie vă pune în nevoea de a priveghea maĭ de aproape marşa lucrărilor Teatruluĭ, precum nu maĭ puţin şi trebuinţa de o persoană înadins însărcinată de către Cîrmuire a stărui întru întocmaĭ îndeplinire a condiţiilor contractuluĭ, Noĭ am socotit de cuviinţă, a da Luminăriĭ Voastre înalta direcţie a teatruluĭ, după care ve-ţi avea însărcinarea a priveghe păzirea îndatoririlor, şi a sprijini dreptăţile întreprindereĭ, slujind de mijlocitoriŭ întru înlesnirea relaţiilor eĭ cu Cîrmuirea pe lîngă care ve'ţĭ primi şi sarcina censureĭ pieselor teatrale.

In urma acestuĭ Ofis, Beizade Suţu trimete Directoruluĭ Delmary, o adresa în cuprinderea următoare, cu data de 19 Decembrie 1849:

Cinstit D-sale Victor Delmari

«Inpărtăşindu-vă pe lîngă aceasta în copie Ofisul Prea Inălţatuluĭ Domn sub No. 64, spre a vă lămuri de însărcinarea pusă asupra iscălituluĭ în privirea împlinireĭ condiţiilor contractuluĭ ce aţĭ încheiet cu Guvernul, pentru înaintarea întreprindereĭ Teatruluĭ, cu cinste vă fac cunoscut că înainte de punerea în lucrare a adăogirilor prevăzute prin zisul contract, să bine voiţĭ a vă înţălege cu iscălitul spre chibzuirea măsurilor celor maĭ nimerite către împlinirea acestora; asemene veţĭ bine voi a supune iscălituluĭ spre cercetare şi piesele teatrale înainte de a anonsa reprezentaţia lor, păzindusă de astăzĭ această regulă atît pentru piesele neţensurate cît şi peutru acele ţensurate de maĭ nainte»[1]).

La 22 Decemvrie 1849, se joacă în afară de abonament, şi pentru beneficiul D-neĭ Teodorinĭ, piesa *Blestemul părintesc* dramă în treĭ acte cu spectacol de Alecu Vasiliu.

La 25 Ian. 1850, s'a dat o reprezentaţie extraordinară pentru ziua onomastică a M. S. Domnitoruluĭ, de către trupele mol-

1) Originalele acestor acte se află la librăria „Moldova din Iaşi.

dovenească și franțuzască, «propășită de cîntarea imnuluĭ național ce de public cu entusiasmu s'aŭ primit".

La 3 Martie 1850, găsim anunțată reprezentația pieseĭ *Neguțitorul înobilat*, (probabil Le Bourgeois gentilhomme de Molière). (*Gazeta de Moldavia* No. 14 din 2 Martie 1850).

La 19 ale aceleiașĭ lunĭ se reprezintă pentru beneficiul D-luĭ Teodorinĭ, piesa *Robert șeful Banditilor*, dramă în 5 acte, imitată din nemțește de Lamartilier, și tradusă din franțuzește de comisul Alecu Vasiliu. D-l Millo a jucat rolul de *Conte de Moldau*[2]). (*Gazeta de Moldavia*. 1850 No. 18).

Tot în cursul acesteĭ lunĭ, la 14 Mart, s'a dat o representație extra-ordinară de amîndouă trupele ĭeșene, franceză și romînă, *în folosul sătenilor nevoĭeșĭ aĭ Țăreĭ de jos*, unde bîntuise foamete în acel an. In acea sară s-a jucat pĭesele *Le Démon de la nuit*, care, zice *Gazeta de Moldavia*, în numărul său din 20 Martie acelaș an, aŭ plăcut prin «fineța representațieĭ», *Intriga de Bal Masche*, precum și comedia cu cîntece *Nunta țărănească*. de Alexandri, care «s-aŭ urat de publicul încîntat a revedea pe buniĭ sătenĭ în unul din minutele cele rare ale bucurieĭ lor». In scena dascaluluĭ Gaitanidis jucat de inimitabilul Millo, «s-aŭ proclamat aplaozurĭ înoite asupra luĭ, și asupra autoruluĭ pieseĭ D. V. Alexandri, carĭ aŭ copiat cu un talent umoristic sțenele unei educațiĭ pedantice și ridicule». Publicul aŭ fost mulțămit, încheĭe *Gazeta de Moldavia*; credem că și săteniĭ vor fi mulțămițĭ cu rezultatul *cutieĭ teatrale*»!

La 27 Martie 1850, găsim că se reprezintă din noŭ pĭesa *Iașiĭ în Carnaval*, comedie în 3 acte de V. Alexandri. (Gazeta de Moldavia 1850 No. 13).

La 2 Aprilie 1850, se reprezintă pentru beneficĭul D. Flehtenmaher *Scara Mâțeĭ*, operetă de V. Alexandri, muzica *orighinal compusă* de D. Flehtenmaher. D. M. Millo a jucat rolul luĭ Marin Grădinarul.

La 9 Aprilie 1850, se joacă pentru beneficiul d-luĭ Millo, *Cucoana Chirița, saŭ Două fete ș-o Neneacă*, vodevil în 3 acte de V. Alexandri. D. Millo a jucat rolul Cucoaneĭ Chirița.

(Va urma) **Teodor T. Burada**

2) Această piesă este tipărită în *Institutul Albineĭ* din Iașĭ, în 1847.

ISPITA

Firico, încotro grăbită, aşa de desde dimineaţă, —
Cu coromîsla pe spinare, cu rujiĭ ca de foc în faţă?
Pornit-aĭ să surprinzĭ izvorul în somnu'ĭ lin, legănător,
Şi să 'l întrebĭ, ca'n vis să-ţĭ spue dezlegul vechĭuluĭ tăŭ dor?

Să nu te'ncrezĭ în ce ţ'a spune, că azĭ în lume totul minte:
Tot ce doreştĭ şi aĭ nădejde, azĭ, mînĭ, cineva... se va dezminte;
Făgăduelele's de ceară, şi se topesc ca ea la soare;
Nădejdea-ĭ sora cu minciuna,—e pleavă'n vînt, şi'n Maĭ... ninsoare,

Ci las' pustiuluĭ cuvîntul ce ţi l'aĭ dat pe viaţa toată,
Aceluĭ ce s'a dus în lume; să'l maĭ aştepţĭ aĭ fi netoată;
Şi vin' cu mine, om aevea, ce braţele'ţĭ întind cu drag...
Vom duce-o viaţă ca'n poveste, păşind pe-al ĭubireĭ prag!

Firica merge tot nainte, cu suflet cald, dar trupu-ĭ rece;
De la izvor îşĭ smulge cofa şi îndărît apoĭ ĭar trece.
Cu apă ne'ncepută faţa îşĭ spală, ş'apoĭ se închină...
De inima eĭ sîngerată nu-ĭ dat ca să se prindă tină.

N. A. BOGDAN

Tuberculoza în închisori

Revue pénitentiaire et de Droit penal. No. 7—10 Iulie—Octomvrie 1908 semnalează cartea doctoruluĭ în medicină *Henri Meuvret,* medic al închisoreĭ Fresues, carte care are titlu de maĭ sus şi tratînd chestia aceasta din punct de vedere statistic, etiologic şi profilactic.

Ca vechĭu intern al infirmerieĭ centrale de la închisorile Seneĭ d-sa aminteşte lucrările congresuluĭ din Roma-Bruxelles şi Budapesta, cum şi diferitele circulărĭ ministeriale din carĭ cea din 1902 adresată prefecţilor şi care a luat naştere în urma sfaturilor date de comisiunea respectivă a ministeruluĭ de interne, circulară care cere a se afişa în interiorul închisorilor, anunţurĭ prin carĭ să se interzică a se scuĭpa pe jos, instalarea de scuĭpătorĭ higienice; interdicţia măturilor şi plumeaux-urilor; spalarea pardoselelor cu cîrpa udă; insistîndu-se asupra aerisireĭ dese a localurilor şi în fine desinfectarea lingerieĭ şi dejecţiuneĭ tuberculoşilor.

Tot aşa d-sa aminteşte pe cea din 1903, care ordonă ca măsurile acestea să se întinză şi la aresturile preventive, cum şi pe cea din 15 April acelaş an, care prescrie desinfectarea celulelor ocupate de deţinuţiĭ atinşĭ de boală, înainte ca ele să fie ocupate din noŭ de alţĭ deţinuţĭ.

Paralel cu măsurile din Franţa, d-sa face un tabloŭ comparativ cu cele luate în străinătate.

Iată un mic rezumat:

Intr'adevăr art. 487 al. 2 C. Pr. Pen. al Imperiulnĭ German zice că, e permis a suspenda executarea pedepseĭ atuncĭ cînd boala pune viaţa condamnatuluĭ în primejdie, în consecinţă, cel atins de tuberculoză, e trimis la domiciliul săŭ în libertate.

La acest art. 487 C. Pr. Pen. franţujiĭ şi în special A. Rivière, ridic tot soĭul de obiecţiĭ, din carĭ cea maĭ importantă e aceea că deliquenţiĭ contaminaţĭ sunt ceĭ maĭ bunĭ agenţĭ de molipsire. Ne rezervăm dreptul de a reveni la finele articoluluĭ asupra acesteĭ chestiĭ.

In Texas (America) sunt sanatoriĭ speciale pentru deţinuţĭ unde deliquenţiĭ îşĭ fac osînda.

După oare-carĭ date statistice, autorul citat, trece în analizarea cauzelor carĭ provoacă această nenorocită boală.

In primul rînd d-sa acuză după ce face analiza întregeĭ vieţĭ pe carĭ deţinutul o duce în penitenciar, acuză, zic: *neurastenia şi idiosincrasia,* datorite monotonieĭ din închisoare. In această privinţă, observaţia d-sale e din nenorocire prea exactă.

Intr-adevăr, tocmaĭ reglementarea excesivă a vieţeĭ prin

calcularea matematică de întrebuinţarea timpului provoacă teribila monotonie datorită acelorași ocupații, monotonie ce se repercutează destul de adînc asupra sistemului nervos și inteligenții deținutului. La aceiași oră se scoală, la aceiași oră mănîncă, la oră fixată începe a lucra și acelaș lucru și toate acestea așa cum aŭ fost erĭ vor fi și astă-zĭ și așa vor fi și mîine, și totdeauna aceleași îndeletniciri la aceleași ore!

Bine înţăles vorbesc de închisorile celulare, unde orĭ-ce iniţiativă e ucisă. Din nefericire, această reglementare e absolut necesară și în special închisorilor cu regim comun, atît din punct de vedere moral cît și al disciplineĭ, căcĭ lăsîndu-le libertatea individuală, am ajunge la anarhie, lucru ce nu se poate admite în închisoare unde trebue să existe o disciplină cît se poate de severă.

Intre cele-lalte cauze pe care autorul sus citateĭ lucrărĭ le pomenește găsim incă:

1. Constituţia deţinutuluĭ debilitată de sifilis, alcoolizm, onanism și pederastie.

2. Contagiunea datorită sistemuluĭ comun, care se propagă prin scuipat etc.

La acestea noĭ am maĭ avea de adăugat încă următoarele cauze, pe care le observăm în închisorile noastre.

In primul rînd e mîncarea în comun, și prin aceasta trebue să se înţăleagă atuncĭ cînd deţinuţiĭ mînîncă dintr'aceĭași strachină. Intr-adevăr acesta este unul din cele maĭ triste obiceĭurĭ și se datorește legăturilor de prietenie ce se stabilesc între deliquenţĭ, fie în timpul deţinereĭ, fie anterioară eĭ și ca o manifestare evidentă de reciprocitatea prieteniei e hrănirea din acelaș blid. O a doua cauză care determină aceasta maĭ e încă și art. 59 Regl. Inchisorilor noastre care dă voĭe de îndulcirea traĭuluĭ, și sub acest motiv de „indulcire“ un condamnat care are ceva banĭ îșĭ cumpără din tîrg prin intermediul gardianuluĭ alimente cu care cinstește pe camaradul orĭ prietinul săŭ și „Cinstirea“ se găsește resturnată într-o singură strachină, din care cinstiţiĭ și cinstitorul se îndoapă servindu-se de furculiţa luĭ Adam. Acest obiceiŭ e atît de înfiltrat în moravurile închisorilor încît, cu toate ordinile date e foarte greŭ a-l împedica.

O altă cauză e încă regimul alimentar, care în treacăt fie ziz, e foarte monoton. De la borșul cu carne se trece la cel cu fasole, orĭ cartofĭ pentru a se varia cu varză acrită din postul Paștelnĭ, orĭ prajul (praz) cu unt-de-lemn și orez. O fi bun acest regim, un an, doĭ, treĭ, dar maĭ mult evident că nu. Trebue să recunoaștem că Statul face tot ce poate și că de multe orĭ mîncarea soldaţilor din gardă, comparativ, e oribilă atît ca chestie de calitate cît și cantitate faţă de acea a deţinuţilor.

O a treĭa cauză, ar maĭ fi după noĭ încă și faptul că, hainele nu se pot dezinfecta radical. Intr-adevăr, un condamnat la încarcerarea luĭ e dus la magazie și acolo i se dă muniţia res-

pectivă, moştenire de la unul ce s-a liberat. Evident că, odată cu ea i se transmite şi contigentul de microbĭ depozitat din vreme. Din motive de economie, negreşit nu se poate face cea maĭ raţională dezinfectare; fĭerberea, căcĭ stropitul cu sublimat orĭ acid-fenic e prea superficială, neputînd străbate faţa pentru a ajunge la căptuşală orĭ prin cusuturĭ.

O a patra cauză maĭ este încă contagiunea ce se întîmplă în timpul transferărilor cu duba penitenciară, unde clae peste grămadă staŭ arestanţiĭ şi unde, rar, ce-ĭ dreptul, decedează cîte unul, cum şi însuşĭ dubile fie, ele vagoane de calea-ferată, orĭ trăsurile propriŭ zise maĭ toate sunt micĭ localurĭ unde microbiĭ înfloresc răsfăţîndu-se.

Ca mijloace profilaxice, medicul Meuvret, se declară pentru dezin,ectarea radicală, incluziv a celulilor, atît la părăsirea eĭ de deţinut cît şi la instalarea nouluĭ venit. Acelaş lucru pentru vagoanele de transferare, trăsurĭ (dube), haĭne etc.

In închisorile centrale, tuberculoşiĭ trebue să lucreze în ateliere speciale şi să se culce în celule. Ferestrele atelierilor şi dormitoarelor trebuesc deschise toată ziŭa.

La venirea deţinuţilor în penitenciar, eĭ să fie supuşĭ viziteĭ medicale. Ceĭ atinşĭ vor fi internaţĭ într-un local special unde vor fi supus unuĭ regim propriŭ ca: alimentarea maĭ bogată în materiĭ grase şi cărnurĭ, lungĭ preumblărĭ, orĭ cel puţin şederea în aer liber. In fie-care săptămînă va fi cîntărit pentru a se constata greutatea corpuluĭ.

In orĭ-ce caz, medicul Meuvret, se declară contra Sanatoriilor penitenciare.

Acestea sunt în rezumat ideile zisuluĭ autor şi cum d-sa nu aduce ceva noŭ în discuţie, nu l-am fi semnalat dacă n-ar fi pomenit şi de art. 487 al. 2 din C. de Procedură Penală a Imperiuluĭ German, cum şi cauzele care provoacă contagiunea.

Am semnalat maĭ sus, paralel cu cele arătate de medicul francez, cauzele multiple cari provoacă lăţirea acesteĭ bolĭ.

Pe lîngă cele spuse deja, am maĭ avea de adăugat încă şi următoarele observaţiĭ.

Tuberculoza în închisorile noastre, face cele maĭ marĭ ravagiĭ printre minorĭ. Acest lucru, nu mi-l pot explica decît din următoarele două motive:

I-iul şi cel maĭ puternic e abandonul în care cresc aceştĭ micĭ copiĭ. Intr-adevăr, rod al unuĭ substrat social din cele maĭ de jos, copiiĭ de vagabonzĭ, salahorĭ, cerşetorĭ, pungaşĭ etc. moştenitorĭ a diferitelor tare hereditare dintre care nu cele maĭ puţin importante sunt: sifilisul, alcoolizmul şi alte bolĭ, trăind într-o promiscuitate extra-ordinară, în mod fatal aceştĭ nenorociţĭ, sunt lăsaţĭ de capul lor, expuşĭ contactelor de tot soĭul. Evident că pe un asemenea teren viciurile nu pot decît înflori şi ajunşĭ la vîrsta de 15-16 anĭ, eĭ sunt destinaţĭ închisoreĭ, după ce pînă la acea epocă, nu în puţine rîndurĭ aŭ fost oaspeţiĭ poliţieĭ.

Răul în sine însuşĭ e de ordine maĭ mult socială şi nu e aicĭ locul a ne ocupa de cauzalităţĭ, orĭ a propune remediĭ, ci a constata rezultatele organizaţieĭ noastre sociale în raport direct cu titlu acestuĭ articol.

Deprinşĭ cu viaţă vagabondă în care principiile de morală nu-şĭ poate avea locul, trăind clae peste gramadă, fetele cu băeţĭ, pervertiţĭ sufleteşte din cauza mediuluĭ în care trăesc, şi pe de a supra cu o dezvoltare precoce a pubertăţiĭ, aceştĭ copiĭ, pentru care furturile sunt ceva obişnuit, iar crima un corolar care se impune întru definitiva lor clasare, printre semeniĭ şi colegiĭ lor, aceştĭ copiĭ zic, se pomenesc închişĭ într'o bună zi pe un termin ce nu poate trece de 15 anĭ închisoare corecţională.

Din viaţa lor de haĭmana, fără nicĭ un Dumnezeŭ, obişnuiţĭ a fi liberĭ, să văd în mod neaşteptat, supuşĭ unuĭ regim, ce diferă fundamental cu modul lor anterior de a fi. Ne greşit, trecerea aceasta bruscă, nu le poate fi pe plac. De la independenţa absolută la reglementarea matematică, e o diferenţă enormă şi consecinţele se resimt imediat, după cum copilul e maĭ mult saŭ maĭ puţin robust.

Al doĭlea motiv, nostalgia vieţeĭ din trecut, care roade încet inima fostuluĭ micuţ de erĭ, adoloscentuluĭ de azĭ.

A sta mereŭ închis, păzit de baĭonete, ascultînd veşnic aceleaşĭ ordine şi vorbele de sigur, o monotonie prea grozavă pentru inima fostuluĭ vagabond.

Ş'apoĭ viţiile teribile ce bîntue prin închisorĭ şi maĭ ales acolo unde sunt oamenĭ tinerĭ, contribue în mod determinat la dezvoltarea tuberculozeĭ. Onania, pederastia, care aduc după sine excitările nocturne provocate şi de contactul somnuluĭ în comun, nu sunt puţin lucru la o natură minată în mod lent de bolĭ moştenite de la părinţĭ.

Maĭ adăugaţĭ încă regimul alimentar, mîncarea in comun din acelaş blid, contactul zilnic, scuĭpatul prin curţĭ şi dormitoare şi veţĭ vedea ce teren priincios găseşte tuberculoza.

Regret foarte mult că n'am o statistică la îndămînă, sunt convins că aşĭ găsi cifre respectabile.

Nu pot să acuz pe nimenĭ. Statul îşĭ face datoria şi poate maĭ mult de cît poate, dar nu maĭ rămîne nicĭ o îndoială că trebuesc luate măsurĭ de indreptare.

* * *

Măsurile propuse de autorul francez sunt deja cunoscute, aş putea zice banale chear. D-sa n'a venit cu ceva noŭ hotărîtor, care se poată salva, orĭ îndrepta fundamental această stare de lucrurĭ.

In orĭ ce caz, socot că nu e răŭ a înzista un moment asupra dezinfectăreĭ camerilor, scuipătorilor din dormitoare, ateliere şi curţĭ, cum şi a haĭnilor ce se trec de la deţinut la deţinut. Da-

că acest sistem, nu e determinant în stîrpirea răuluï, e ne îndoios un mijloc de combatere.

Acestea zise, revin la singurul mijloc eficace după mine şi anume la introducerea art. 478 al. 2 C. Pr. Pen. German.

Inr'adevăr medicul Meuvret, inzistă asupra vizitărei deliquentuluï la intrarea sa în penitenciar. In principiŭ acest mijloc n'ar fi răŭ întru cît ar ajuta la selecţionarea bolnavilor de ceï sănătoşï. Din nenorocire însă, el e de multe orï irealizabil şi iată pentru ce: 1-iŭ Condamnaţiï nu sosesc la un penitenciar numaï ziŭa orï seara, eï sosesc şi noaptea şi sunt puşï într'o odaïe oarecare, la un loc uniï cu alţiï.

II-lea Transferaţï dintr'o închisoare în alta, călătorind cu vagoanele penitenciare şi trăsurile comune, aŭ toată şansa a se molipsi unul pe altul.

Din ambele aceste motive rezultă că chiar dacă un condamnat n'a fost bolnav, dar pînă la vizita medicală a avŭt toată vremea a o cîştiga, fieîn vagon, fie în trăsură, fieîn camera comună, căcï nu se poate avea un serviciŭ medical în permanenţă. Ş'apoï chear dacă l'am avea, cel maï dibacï medic, ar putea el oare recunoaşte prima cïocnire a baccilului? Condamnatul s'a infectat azï, va putea medicnl să constate contagiunea mîne? Evident că nu şi decï, avînd cele maï bune intenţiï, totuşï deţinutul atins va fi lasat în preună cu colegiï săï de puşcărie pentru că la rîndul săŭ, să molipsească alţï deliquenţï.

După cum se vede, vizitarea medicală, în sensul cerinţeï medicului Meuvret, nu e aşa de eficace de cît numaï în cazul de ftizie veche, declarată şi atuncï....

Rămîne decï, după cum spuseï maï sus, art. 487 al. 2 din Codul imperial German cod. pr. crim. care admite liberarea celuï atins, de această boală.

Insuşï medicul Meuvret zice că : Experïenţa a dovedit că deţinuţiï tuberculoşï se restabilesc dese orï în puţin timp după liberarea lor.

Rivière, unul dintre ceï maï aprigï duşmanï al acestuï articol de lege, în combaterea luï, invoacă între altele, argumentul următor, din care face calul săŭ de bătae.

Intr'adevăr zice el, «ne miră această afirmare: Condiţiile foarte higienice şi maï ales lipsa de alcool, nu sunt ele superioare vieţiï pe care deliquentul o duce în libertate şi unde bolnavul slăbit de boală, incapabil de orï-ce lucru, e în neputinţă de a'şï procura supra-alimentaţia necesară şi excitat de lipsurï, nu-şï va căuta el în băutură un supliment de forţă?

După cum vedem, Rivière afirmă maï ales două lucrurï, pe care le dă ca axiom matimatic : I-iŭ Condiţiile de higienă din penitenciar, al II-lea alcolul, pe care orï-ce deliquent bolnav liberat, îl va absorbi în iluzia de aşï căpăta forţele : 1

Noï personal şi maï cu seamă ţinînd socoteală în specia de închisorile noastre, ne permitem a ne îndoï de adevărul ce-

lor două argumente, invocate, de şi ele emanĭ de la o autoritate în materie penitencologică.

Intr'adevăr în rîndurile de maĭ sus, am schiţat că higiena închisoreĭ, chiar admiţînd că pe hîrtie e fără greş, decĭ absolut eficace în rezultatele eĭ, totuşĭ în realitatea reală a lucrurilor, ea e neputincioasă; în consequenţă nu va trebui «monter sur les grands cheveaux», pe tema aceasta. In sprijinul afirmăreĭ noastre maĭ intervine şi un factor pe care nicĭ d-l Revière şi nimenĭ nu-l poate împedeca cu toate legiferările, anume: răutatea omenească, ura pe care cel condamnat de neputinţa ştiinţeĭ la moarte, o nutreşte contra celuĭ menit a se bucura încă multă vreme de lumina şi căldura soareluĭ. Cu toate observările, sfaturile, pedepsile chiar pentru ca cel tuberculos să nu scuipe decît în locurile indicate, el îşĭ va face însă o bucurie, o imensă plăcere în a expectora peste tot: pe preş ca şi pe scîndură, pe podea ca şi în curte. Şi aceasta cu atît maĭ mult cu cît i s'a spus şi o ştie şi el că, contravenirea la aceste regule poate să atragă contaminarea celor sănătoşĭ din jurul său.

Faptul de maĭ sus nu poate fi negat de nimenĭ care trăeşte prin închisorĭ. Noĭ l'am observat şi în penitenciarele din străinătate şi în cele din ţara noastră.

Dacă decĭ prima parte din axiomul d-luĭ Rivière nu se poate susţine contra realeĭ stărĭ de lucrurĭ, vom vedea că nicĭ cea de a doua nu e maĭ straşnică.

Pentru ce această afirmare gratuită, că cel bolnav lasat în libertate, va căuta alinarea şi cîştigarea forţelor în alcool?

De ce această siguranţă? Pe ce se bazează ea? oare să nu maĭ admită replică? Numaĭ poate dînsa suferi o contrazicere?

Iarăşĭ ne îndoim şi ne-am putea declara mulţumiţĭ, din moment ce pretenţioasa afirmare e pusă în dubiŭ şi ne sprijinindu-se pe fapte, căcĭ întrucît una din premise se clatină, întregul silogism, întreaga teorie se dărîmă. Totuşĭ noĭ nu voim acesta.

Ar părea sofistic şi s'ar putea invoca drept slăbiciune; de aceĭa o vom discuta.

Intr'adevăr, ideĭa că toţĭ tuberculoşiĭ liberaţĭ, vor deveni alcoolicĭ, şi a cere bazat pe această ideĭe respingerea orĭ condemnarea art. 487 al. 2, e nu se poate maĭ..... extraordinară. Pe ce se reazămă această afirmare? Pe nimic. E o prezumţie ca orĭ care alta. Maĭ mult, noĭ credem că, afară de nenorocite cazurĭ, e neadmisibilă, dat fiind faptul că, cel minat de boală e trimis în familia luĭ şi unde evident—va găsi toată solucitudinea şi buna îngrijire din partea celor ce-l vor înconjura. Intr'adevăr cine va fi acela care va da alcool nenorocituluĭ supt de zidul închisoreĭ asupra căruĭa apasă condemnarea oamenilor şi a luĭ D-zeŭ?

Cine va lua pĭatra pentru a lovi pe cel atît de greŭ şi poate definitiv lovit? Noĭ n'o credem. Nevastaĭ copilul, mama orĭ tata, nicĭ unul din eĭ nu vor comite o crimă maĭ mult, întrucît a da alcool unuĭ tuberculos e equivalentul otrăvire, maĭ cu seamă

că acest lucru le e pus în cunoştinţă. Dar oare legăturile de rudenie nu vor ajuta la privegherea acesteĭ observaţiĭ? Evident că da.

Dar chiar dacă am admite că subiectul bolnav e alcoolic şi încă putem fi siguri că ceĭ ce l iubesc, orĭ l'aŭ iubit odată vor resimţi o adîncă milă pentru el şi'l vor împedica de la intoxicare.

Iată pentru ce zicem noĭ că, argumentarea d-luĭ Rivière nu poate rezista şi combaterea ce d-sa o face zisuluĭ articol, ni se pare o greşală.

Maĭ mult noĭ credem că art. 487 al. 2 e admisibil şi am fi fericiţĭ dacă s'ar introduce şi la noĭ, în cazul uneĭ eventuale modificărĭ a C. criminal cu următoarele modalităţĭ:

1) Familieĭ condamnatuluĭ, se va face cunoscut fie direct de Direcţia penitenciaruluĭ, fie prin intermediul primaruluĭ din comuna respectivă, boala liberatuluĭ şi instrucţiile ce trebuesc păzite.

2) In caz de lipsă de mijloace şi avizul medical opinînd că vindecarea e posibilă, primăria va ajuta pe cel bolnav, din fondul special destinat combatereĭ tuberculoziĭ, orĭ îl va interna într'un sanatorium.

3) In cazul însă cînd avizul medical va fi contrar, primăria nu va maĭ contribui, nicĭ nu'l va maĭ trimite în sanatorium, mulţumindu-se a preveghea prin agentul sanitar la observarea condiţiilor de higienă, procurînd gratuit dezinfectantele.

Iată acum şi motivile care ne călăuzesc pe noĭ în susţinerea acestuĭ articol din lege:

In primul rînd, mărturisim că, nu vom căuta a inzista prea mult asupra lor şi aceasta din două pricini: 1) ar însemna să repetăm lucrurĭ cunoscute deja şi asupra cărora s'a vorbit şi scris foarte mult: 2) proporţiile pe care le-a luat acest articol.

Ne vom opri numaĭ un minut asupra unor considerente de ordin pur moral.

Intr-adevăr, a fi închis, a-şĭ avea cugetul apasat de rămuşcarea faptuluĭ comis, a te vedea bolnav, bolnav fără scapare pe un pat de spital în puşcărie, menit a închide pe vecĭ ochiĭ departe, departe de tot ce ţĭ-a fost şi ţĭ-e drag în lumea asta, e oare ceva maĭ grozav, maĭ jalnic, maĭ demn de milă? In jurul tăŭ vezĭ ziŭa director, medic, gardienĭ, infirmier care te priveşte rece căutînd a-şĭ face datoriile lor, iar noaptea înfrigurat de nesomn şi tuse, auzĭ ritmicul pas al santineleĭ şi monotonul «No. 3 bineeee...» pe cînd pe fereastră, la lumina felinaruluĭ, vezĭ lucirea baĭoneteĭ!

Asta-ĭ consolarea ochilor, asta-ĭ mîngîerea văzuluĭ tăŭ de bolnav, destinat a muri departe de dulcea şi duĭoasa îngrijire, a mameĭ, a tateĭ, orĭ a nevesteĭ şi copiilor tăĭ!

Oare asta-ĭ scopul deţinereĭ? Negreşit că nu. Cînd societatea e convinsă că pentru tine scapare nu maĭ este, orĭ dacă există ea e problematică, de ce să maĭ persiste în a te ţine în închisoare? cel puţin să'ţĭ dea drumul în familia ta, unde ceĭ ce drag te aŭ, vor face toate jertfile pentru a te scapa de e cu

putinţă, iar de nu, să'ţĭ dea suprema consolare, de a muri pe braţele părinţilor, pe cînd la căpătăĭ, îndurerată nevasta te va plînge. Şi cel puţin ochiĭ tăĭ stinşĭ şi prăpădiţĭ de boală se vor închide privind pentru cea din urmă oară, pe ceĭ ce s'aŭ bucurat şi pătimit cu tine în viaţă!

I. Naum-Inan
Doctor în drept din Liège
Directorul Inchisoreĭ Centrale Focşanĭ.

Asupra defileuluĭ Porţilor de fer

Teresele Dunăriĭ aŭ făcut obiectul a numeroase studiĭ în aniĭ din urmă şi s-a discutat mult chĭar cu un punct de întrebare, concordanţa înălţimilor relative ale teraselor de la Viena cu cele ale Siretuluĭ,

Fiindcă **am fost cel dintăiŭ care a arătat această corespondenţă** şi care a paralelizat terasele Siretuluĭ cu cele ale Ronuluĭ, de multe orĭ am fost contrazis, în special de către d. de Martonne şi într-un mod puţin obişnuit.

Voiŭ observa, ca dacă am fost îndrăzneţ, preopinentul meŭ a fost şi maĭ mult, numaĭ deosebirea este, că eŭ am dreptate şi că d-sa nu o are de loc. Curajul meŭ provenia din încrederea, ce aveam în puterea argumentelor mele şi care a fost probată acum în chip vădit.

Faptele s-aŭ succedat maĭ repede chiar decît le prevăzusem şi demonstraţiunea definitivă a ajuns maĭ curînd decît o credeam. **Studiul d-luĭ Cvijié asupra defileuluĭ a confirmat absolut ideile mele**. Voiŭ expune aci pe scurt fazele chestiuneĭ punînd-o în plină lumină, pentru ca lămurirea să se facă desăvîrşit. Un sentiment de dreptate ne impune a spune adevărul cu totul gol, spre a arăta, că cel ce a îndurat bănuelĭ nedrepte, trebue să se bucure de asemene şi de izbîndă.

In 1902 am scris şi am trimis manuscrisul: *Les terrasses de la vallée du Séreth*, care a fost cetit la societatea geologică a Franţeĭ în şedinţa din 19 Ianuar 1903. Atuncĭ am comparat terasele unuĭ tributar al Măriĭ Negre cu cele ale Ronuluĭ. In concluzie am afirmat, că comunicarea Măriĭ Negre cu Mediterana a avut loc în Pliocenul superior, am atribuit decĭ acestuĭ fenomen o dată anterioară celeĭ admise pînă atuncĭ.

Cu această ocaziune d-l General de Lamothe, care studiase terasele Ronuluĭ, prin cuvinte elogioase a pus în evidenţă însemnătatea studiuluĭ meŭ, pe cînd d-l de Martonne, a contestat în

chip categóric observaţiunile mele, cu toate că ele eraŭ bazate pe nivelemente.

In acelaş an (1903) în luna August a avut loc congresul geologic internaţional de la Viena, cînd domnul Schaffer, care făcuse cercetări asupra teraselor Dunăriĭ, în împrejurimile acestuĭ oraş, a condus pe dd. General de Lamothe şi Depéret în punctele cele maĭ însemnate ale cîmpuluĭ săŭ de studiŭ, arătîndu-le fiinţa a treĭ terase aşezate ca trepte succesive şi despărţite prin argila cu Congeriĭ (miocenă).

Prima terasă de 15—20 metri deasupra Dunăriĭ.

A doŭa de 60 m., ce o numeşte terasa Arsenaluluĭ.

A treĭa de 109 m., terasa de Laaerberg.

Despre acest studiŭ al d-luĭ Schaffer am luat cunoştinţă prin darea de samă sumară a şedinţelor societăţeĭ geologice a Franţeĭ din 9 Noembrie 1903 şi în şedinţa din 21 Decembre 1903 a fost publicată nota mea: *Les terrasses du Danube et du Séreth. L'âge du défilé des Portes de Fer.* In care am paralelizat pentru prima oară terasele Siretuluĭ cu cele ale Dunăriĭ, studiate de d. Schaffer la Viena, arătînd concordanţa lor şi adăugînd cote noŭă luate din împrejurimile Craĭoveĭ, şi am conchis:

«O terasă pliocenă lîngă Viena corespunzînd cu cea a Siretuluĭ arată o înclinare continuă a fluviuluĭ, liberă de orĭ-ce obstacol, o albie minoră deschisă pînă la Marea Neagră. Deci totul ne face, să credem, că defileul Porţilor de Fer trebuĭa să fie format în Pliocenul superior» înaintînd în acelaş timp ideĭa că el poate să fie de vrîstă pontiană: peut-être conviendrait-il de le placer après le Sarmatien. (B. S. G. Fr. p. 670. 1903).

Aceleaşĭ ideĭ aŭ fost susţinute în lucrarea mea: *Observations sur le défilé des Portes de Fer et le cours inférieur du Danube.* (B. S. G. Fr. 1904 p. 666).

Această afirmaţiune a părut stranie d-luĭ de Martonne, care de curînd studiase regiunea şi din noŭ mi-a adresat observaţiunĭ în care răul unor se zăreşte la fie-ce rînd. Aceste observaţiunĭ aŭ fost primite cu mare liberalitate de către redacţiunea Buletinuluĭ, pe cînd o parte bună din răspunsul meŭ a fost suprimat.

D. de Martonne credea, bine înţeles după d. Schafarzik, că defileul este de vrîstă pleistocenă.

De atuncĭ am respectat opiniunea d-luĭ de Martonne, pe care şĭ-o poate păstra încă şi pentru mult timp.

D. Schaffer, în urma mea, de maĭ multe orĭ a comparat terasele Dunăriĭ cu cele ale Siretuluĭ.

In sfîrşit anul trecut (1907) d. Cvijić de la Belgrad a arătat că defileul Porţilor de Fer exista chĭar de la începutul Pontianuluĭ sub forma unuĭ canal fluvial lung de 130 km. Prezenţa teraselor paralele la acelaş nivel pe ambele laturĭ ale văeĭ ni oferă un argument definitiv. Acest canal făcea legătura între lacurile pontiane Pannonic şi Valach.

Defileul a fost săpat pe măsură, ce nivelul lacurilor pontiene şi levantine se scobora, nivel ce era în legătură cu acela al Măriĭ Negre şi prin urmare cu al Mediteraneĭ. Fasele succesive ale acestor nivele sînt probate prin terasele de prund, ce a rămas ca martor pe ambele coaste ale defileuluĭ.

In Ungaria occidentală după d. Lóczy faptele materiale concordă cu cele descrise de către Cvijić.

Fără a avea încă cunoştinţă despre studiul d-luĭ Lóczy, atrag luarea aminte a geologilor Ungurĭ, de a controla, dacă al doilea platoŭ (numit ast-fel de Treitz. A. Duna-Tisza Közenek agrogeologiai leirasà 1903) de 110—140 m., care se întinde la poalele munţilor audenticĭ Cserhàt, nu reprezintă o mîlire de 60 metri deasupra Dunăriĭ, corespunzînd cu terasa *Riss*.

Platoul Telecska, cu toate că e acoperit de o manta de loes, nu va putea fi interpretat ca o teresă de 20 m.? deci corespunzătoare cu Würm.

Cea din urmă terasă de loes aluvial nu poate să fie considerată ca Bühlstadium ?

Din cele ce preced, rezultă, că din toate părţile lucrările bazate pe fapte materiale concordă într-un mod vădit şi lămurit, pentru a confirma şi a întări din ce în ce maĭ mult soluţiunea, care am dat-o in 1903 însemnateĭ probleme: vrîsta Porţilor de Fer.

Dacă ne gîndim, cum am zis altă dată, că pe ambele ţărmurĭ ale Dunăriĭ cît ţine defileul (adică spre apus pînă la Moldova) găsim populaţie romînă şi numele localităţilor celor maĭ multe sînt tot romîne, nu va fi o surprindere pentru nimenĭ, că un Romîn caută să afle tainele acesteĭ părţĭ ale fluviuluĭ rege şi să înainteze şi pe terenul geologieĭ maĭ departe icoana luminoasă a *Patrieĭ*, în acele ţinuturĭ, unde ţăranul băştinaş păstrează încă tradiţia, că e urmaşul luĭ Traian şi că e viţă împărătească.

Romulus Sevastoa

Inscripţiile Sfinteĭ Mănăstirĭ Neamţu[1]

Iată inscripţia de pe aceste icoane:

49. Icoana Inalţarea Domnuluĭ, îmbrăcată cu argint este îmbrăcăminte foarte veche, ceea ce dovedeşte că *luxul* este intrat de demult aicea în biserică; mare *inscripţie*. Este la partea dreaptă în ungher.

1) Vezĭ numerile anterioare ale „Arhiveĭ“.

Inalţarea este hramul comun a M-rei Neamţŭ.

50. Icoana D. Hristos, îmbrăcată cu argint pe dînsa se citeşte:

† «Această sfîntă icoană s-a prefăcut cu ajutorul celor ce «iubesc podoaba caseĭ Domnuluĭ, prin osîrdia sfinţieĭ sale pă«rinteluĭ Dometian Arhimandrit şi Stareţ Sfintelor M-rĭ Neamţul «şi Secul în vremea Stăreţieĭ Sale; 1832 Maĭ 7».

«Această Icoană saŭ lucrat de mine Ioan Anastasiu din Iaşi».

51. Icoana M. D. din catapiteazmă îmbrăcată cu argint pe care se citeşte aşa:

† «Această icoană s-a ferecat cu ajutorul patrioţilor şi prin «osîrdia Sfinţieĭ Sale părinteluĭ Dometian Arhimandrit şi stareţ «Sfintelor Mănăstirĭ Neamţul şi Secul în vremea stăreţieĭ Sale 1831 Decembrie 22».

52. Icoana sfîntuluĭ Ioan Evanghelistu (Bogoslovu) din catapiteazmă:

Această icoană este pusă aicea (zic părinţiĭ ceĭ bătrînĭ) în memoria sfîntuluĭ Ion Bogoslovu, hramul bisericeĭ vechĭ titoreştĭ, de la care zic eĭ că se trage hramul Bogoslovu cel vechĭ de alăturea. Aceasta încă este o probă puternică de existenţa şi însemnătatea Bogoslovuluĭ vechĭu. Ast-fel această icoană nu s-ar fi pus aicea.

Iată şi inscripţia eĭ:

† «Această sfîntă icoană s-a făcut în zilele cuvioşieĭ Sale «părinteluĭ Stareţuluĭ Neonil la anul *1839* Septemvrie, la care aŭ «dat ajutor Ieroschimonahul Gavril Rusu, una sută galbenĭ». (Vezĭ No. 107). (Vezĭ pomelnicu pag. 33).

Pictura chipuluĭ de pe această icoană este foarte bine exetată în cît vezĭ tipul jidanuluĭ antic în perfecţie... Ceea ce probează că părintele Chesarie Zugravu a fost un artist de valoare în zilele luĭ şi la meşteşugul luĭ. Toate coroanele sunt aurite.

53. *Inscripţia de la Spitalu din Tîrgu Neamţu a M-riĭ Neamţu:*

† «Intru slava sfinteĭ ceĭ de o fiinţă făcătoareĭ şi nedes«părţiteĭ Treimĭ, şi întru cinstea sfîntuluĭ sfinţit Mucenic *Dimi«trie*, s-a zidit acest paraclis împreună cu casele ospitaliceştĭ, şi «cu toate celelalte încăperĭ din temeliĭ, de către sfînta Mănăstire «Neamţu, cu toată a sa cheltuĭală, în zilele prea Blagoslovituluĭ «Mareluĭ Domn şi Impărat al tuturor Rosiilor etc... etc... şi bine«credinciosuluĭ nostru Domn Grigore Alexandru Ghica Voevod, «prin rîvna şi cheltuĭala prea cuviosuluĭ Arhimandrit şi Stareţ «Sfintelor M-rĭ Neamţu şi Secu chir Neonil la anul 1850».

Această inscripţie este reprodusă în doŭă limbĭ pe doŭă părţĭ: una românească copiată aicĭ maĭ sus; şi alta rusească cu aceeaşĭ cuprindere cu numele Impăratuluĭ tuturor Rosiilor, Nico-

colaĭ Pavloviciĭ întăĭ. Sunt multe inscripţiĭ cu numele Împăratuluĭ Rusesc (vezĭ inscripţia No. 66. cu anul 1830; No. 111 cu anul 1832; şi No. 53, aicea maĭ sus cu anul 1850; vezĭ şi nota de la No. 111.—Spitalu s-a făcut cu şcoala şi cu spiţăria prin îndemnul ruşilor făcute prin regulamentul organic şi prin generalul Liders. (un jubileŭ Pĭatra-N. 1904, pag. 63).

Afară de acestea M-rea Neamţu şi Secu avea multe moşiĭ în Basarabia, sub stăpînirea Împăratuluĭ Rusesc, avea acolo vechil general, mitoace, călugărĭ şi gospodorărie cu diferite daravelurĭ.—De aceea ca chestie de politeţă şi de interes, călugăriĭ ruşĭ, pun numele Împăratuluĭ pe inscripţiĭ şi familia imperială, o trece la partea cărţilor ce se tipărea în tipografia M-reĭ şi la pomelnice ca ctitorĭ, pentru că şi împăraţiĭ dăruĭa darurĭ la bisericĭ şi la sobor. De la anul 1630, încoace, Împăraţiĭ Rusieĭ, sunt trecuţĭ ctitorĭ la amîndouă pomelnicele ctitoreştĭ a M-reĭ Neamţu şi a M-reĭ Secu, Stareţiĭ ca şi Egumeniĭ aŭ fost de la 1779 în coace în majoritate dintre Ruşĭ precum aŭ fost şi părinţiĭ din sobor. De. Ex. vezĭ Stareţiĭ aice de la No. 106 înainte. Biserica noastră primeşte pe creştiniĭ ortodoxĭ şi se roagă pentru eĭ orĭ de unde ar fi eĭ, şi mulţĭ dintre noĭ romîniĭ încă suntem pomeniţĭ de Ruşĭ în Rusia lor.

Slujba în biserică la strana stîngă se face ruseşte cu autorizaţia stăpînireĭ, Eŭ scriitorul am slujit ruseşte din ordin. De la anul 1859 încoace nu maĭ pomenim pe Împăraţĭ în biserică, cel din urmă a fost: Alexandru Nicolaevicĭ al II-lea.

54. *Inscripţia de la ciuşmeaŭa cea din ogradă de la fundul altarelor (bis. mare şi sf. Gheorghe).*

† «Această ciuşme s-a făcut cu cheltueala Doamneĭ Ana «Botez din Fălticenĭ 1891».

Pe locul unde este acum această ciuşmea cu bazenul eĭ, din vechime a fost *cimitir* pentru că eŭ Narcis am stat la săpatul gropiĭ şi am constatat două seriĭ de fapte, şi anume: 1) În patratul cetăţeĭ s-aŭ îngropat morţiĭ din timpurĭ prea vechĭ; probă oasele găsite aicea în pămînt la o adîncime relativ mare. 2) Oase felurite micĭ şi marĭ. În mulţimea oaselor, am observat un lucru straniŭ de tot, anume, cap mic lîngă oase marĭ, şi cap mare lîngă oase prea micĭ. Oasele s-aŭ strămutat la Bogoslovu în gropniţă, în catacombe (vezĭ notele despre Bogoslovu şi gropniţa No. 8 şi 109, la locul respectiv). Iar pe locul lor s-a făcut bazenul ciuşmeleĭ. (Călugăriĭ carĭ aŭ văzut oasele nu beaŭ apă de la această ciuşmea fiindu-le desgust. Eĭ întrebuinţează apa la spălăturĭ ordinare. (Vezi No. 67).

(Va urma)

Arhiereul NARCIS CREŢULESCU

Biserica mare „Inălțarea“ din M-rea Neamțu, zidită între aniĭ 1486—1497. Aceasta o reprezintă după restaurația din 1873 sub Starelul Timofti (arsă fiind în 1862). A se vedea Inscripțiile Mănăstireĭ Neamțu sub No. 1, de *Arhiereul Narcis Crețulescu*, „Arhiva“ 1908, p. 178.

Biserica «S-tu Gheorghe» din ograda M-reĭ Neamțu,

zidită la 1826 de Starețul Dometian.

A se vedea Inscripțiile M-reĭ Neamțu (No. 17), de *Arhiereul Narcis Crețulescu*, «Arhiva», 1908, p. 274.

APEL

Membrilor Asociaţiunii Romîne pentru înaintarea şi răspîndirea ştiinţelor, societăţilor romîne cu caracter cultural saŭ economic, membrilor corpuluĭ didactic, preseĭ romîne, şi oamenilor cu dor de mersul înainte al ţăriĭ şi neamuluĭ.

Acest apel se adresează romînilor de orĭ şi unde, Asociaţiunea fiind o instituţie a neamuluĭ şi nu numaĭ a ţeriĭ romîneştĭ.

Asociaţiunea romînă pentru înaintarea şi răspîndirea ştiinţelor, este o instituţie cu caracter cultural, economic şi naţional. Ea a fost creată în 1902 şi a inaugurat activitatea sa, prin congresul de la Iaşĭ, din acelaş an. S'a ales atuncĭ Iaşul, deoarece, în acest oraş se crease, la 1833, cea maĭ veche Societate culturală romînă:

Societatea medicilor şi naturaliştilor din Moldova care există şi astăzĭ.

De la acea dată Asociaţiunea a maĭ ţinut întrunirile sale în Bucureştĭ, la 1903, cînd sub auspiciile eĭ a avut loc şi Expoziţiunea de pe Splaiul General Magheru No. 2. In urmă, la 1904, ea s'a întrunit la Craiova; în 1905, s'a ţinut congresul la Constanţa, iar la 1906, congresul a avut loc din nou, în Bucureştĭ, cu ocaziunea marei manifestaţiuni culturale, economice şi naţionale, care a fost, Expoziţiunea Generală Română din 1906, întocmită cu prilejul serbăreĭ de 40 anĭ a domnieĭ M. S. Regeluĭ Carol I.

La anul, în toamna anuluĭ 1909, se va ţine viitorul congres, în oraşu Focşanĭ, între 20—25 Septemvrie.

De astă dată oraşul Focşanĭ era locul indicat pentru întrunirea eĭ şi acest congres va avea o însemnătate specială deoare ce, în 1909 se împlinesc 50 anĭ de la unirea ţărilor surorĭ: Moldova şi Muntenia,

Copiiĭ din 1859, sunt astăzĭ bătrînii ţeriĭ; micile principate de la acea dată aŭ dat naştere Regatuluĭ Romîn, mulţĭ din vredniciĭ patrioţĭ de la 1856—1859, din fericire, maĭ trăesc încă; poporul puţin cult, aflat atuncea sub suzeranitatea Turcieĭ, este incontestabil mult maĭ cult, maĭ liber, maĭ fericit, de sine stătător şi conştient de misiunea sa.

Unireĭ a două ţerĭ surorĭ, urmează în prezent, unirea sufletească a neamuluĭ întreg. El nu poate, decĭ, la această dată, să nu cate un moment înapoĭ.

De acolo va putea el căpăta experienţa trecutuluĭ şi din faptele inimoase de la 1821, 1848 şi cu deosebire din cele petrecute între 1856 şi 1859, Romînii vor putea să-şĭ croiască maĭ sigur o cale hotărîtă şi demnă, prielnică unităţiĭ culturale a neamuluĭ şi întăritoare Regatuluĭ Romîn.

Ştiinţele sunt la baza fericiriĭ şi puteriĭ popoarelor. Ele, nu-

maĭ le asigură viitorul și rostul, în lume, în mod neîndoelnic.

Armata, poporul armat chiar, în prezent și viitor, numaĭ atît vor preţui cît vor valora starea lor culturală și puterea lor economică.

Iată de ce la orĭ ce năzuinţă făcută la noĭ pe căile culturale și economice, inimile caţă să se încălzească și orĭ ce judecată romînească să se înalţe, de oare ce am ajuns timpul, cînd maĭ mult ca orĭ în ce altă împrejurare, trebue să ne încredinţăm odată, că numaĭ într'acolo ne este scăparea și izbînda.

Congresul Asociaţiuniĭ Romîne pentru înaintarea și răspîndirea știinţelor urmărește în prima linie acest scop și iată dece ducîndu-ne la Focșanĭ și dîndu-ne:

. . . . . . mînă cu mînă,
Ceĭ cu inimă romînă! . .

Vom contribui și de astă dată la o lucrare sănătoasă.

Iată ce urmărește Asociaţiunea!

Pe acest tărîm nimenĭ în lume nu poate a ne opri de a lucra pentru înălţarea, neamuluĭ, uniţĭ în cuget și voinţă.

La Focșanĭ dar, și pentru a răspunde scopuluĭ ce urmărim facem cunoscut prin aceasta tuturor celor ce voesc și pot, precum și multora ce trebue să poată și să voiască, să se pregătească de cu vreme cu studiĭ și memoriĭ, să pregătească cercetărĭ noĭ saŭ să rezume pe cele ce le aŭ în curs, și toţĭ să aducă acolo lucrăriie ce aŭ dat la lumină.

Un congres de această natură și care se ţine maĭ ales după 50 de anĭ, de la un fapt istoric, atît de hotărîtor pentru neamul romînesc, trebue să fie un fel de examen public, dovada ce trebue să facem despre bunul nostru mers și despre cele ce trebue să urmeze pe viitor, faţă și de noĭ înșine și faţă de alte neamuri, din jurul nostru, pe care trebue să le convingem despre a noastră vrednicie.

Comitetul Asociaţiuniĭ, conform statutelor acestia, a hotărât prin un proces-verbal următoarele:

«Se decide ca, cu această ocaziune, să se facă o expoziţiune locală și pe lîngă alte chestiunĭ generale și speciale ce se vor trata cu această ocaziune, să se însărcineze anumite persoane cu ţinerea a cîtorva conferinţe publice relative la chestiunĭ ce interesează maĭ direct localitatea.

«Cu ocaziunea deschideriĭ congresuluĭ se vor maĭ ţinea încă treĭ conferinţe, cu următoarele subiecte:

1) Unirea ţărilor.

2) Domnia luĭ Cuza-Vodă.

3) Progresele făcute în acești 50 de anĭ, din punctul de vedere cultural, naţional și economic.

S'a decis de asemenea următoarele, prevăzute în adresa către autorităţile locale:

«Avînd însă în vedere și caracterul special al acesteĭ serbărĭ și ţinînd să se reamintească tot odată și cele petrecute în

preajma anuluĭ 1859 și să se cinstească, și cu această ocaziune, memoria marilor patrioţĭ care aŭ contribuit la acel important act, ţinem a vă ruga ca în construcţiunea ce urmează să destinaţĭ expoziţiuneĭ, să rezervaţĭ un loc cam de 100 m. p., în partea centrală a construcţieĭ, în care va expune, orĭ cine va voĭ și orĭ de unde va fi, obiecte relative la acea memorabilă dată, ca: documente, fotografiĭ, autografe saŭ alte obiecte care vor putea pune în vedere actul unireĭ saŭ comemorarea patrioţilor ce l'aŭ săvîrșit».

Romîniĭ trebuesc să se afirme pe calea științelor și să ĭe parte în mod neîndoios în avîntul mișcăriĭ pe toate direcţiunile altor neamurĭ. Aceasta e o datorie da onoare, nu numaĭ către omenirea din care facem parte, dar maĭ mult încă e o sfîntă datorie de îndeplinit, faţă cu neamul nostru chiar și pentru asigurarea existenţeĭ sale în viitor.

Muncind numaĭ cu rost, adică cu pricepere, graţie mijloacelor pe cari știinţa modernă ni le pune la dispoziţiune, lucrînd fără preget, în orice direcţiune prielnică nouă, vom putea să ne emancipăm și economicește, fără care, emanciparea politică e iluzorie.

Numaĭ punînd în valoarea lor absolută, calităţile marĭ ale neamuluĭ nostru și avuţiile pămîntuluĭ bine cuvîntat de Dumnezeu pe care trăim, vom putea să devenim maĭ tarĭ, iar România maĭ sigură de ziua de mîĭne și cu rost în ale mersuluĭ celoralte popoare cu care ne învecinăm.

Sunt fericit a face cunoscut, că Prefectura de Putna și Primăria orașuluĭ Focșanĭ s'aŭ grăbit a ne răspunde, în modul cel maĭ favorabil, propuneriĭ noastre și că delegatul nostru în localitate, d-nul N. Săveanu e însufleţit de dorul de a face ast-fel ca pregătirea locală să fie cît maĭ desăvîrșită.

Cu începerea anuluĭ 1909 se va publica programul general al congresuluĭ, ĭar ordinea de zi, se va face cunoscută ca și alte detaliĭ, cel maĭ tîrziŭ la 15 Maĭŭ, a. v., pînă cînd așteptăm sosirea adeziunilor (1) și anunţarea lucrărilor ce urmează a se comunica.

Romînĭ! Daţĭ sprijinul vostru uneĭ fapte romîneștĭ.

Președinte, **P. PONI**

Secretar General, **Dr. C. I. ISTRATI**

Bucureștĭ—25 Noembrie 1908.

---

(1) Orĭ cine se poate înscrie ca Membru al Asociaţiuniĭ.

Plata cotizaţiuniĭ e de 20 leĭ anual, pentru care se primesc volumele congresuluĭ. Ultimul volum are 1709 paginĭ. Inscrierea și plata se vor trimite la sediul asociaţiuniĭ, d-luĭ Casier I. Michăescu, splaiul General Magheru 2. Bucureștĭ

Pentru orice privește revista a se adresa d-luĭ **A. D. Atanasiu**, *profesor, Iași.*

ARHIVA
Ştiinţifică şi Literară
DIN IAŞI
ANUL AL XIX-lea (1908)

TABLA DE MATERII

Literatură

Istorie şi critică literară

Istorie

Sociologie

Știință

Biografiĭ

Filologie

Diverse

Pag.

Documente

Dări de samă

Cronicĭ-Notițĭ

Ilustrațiĭ

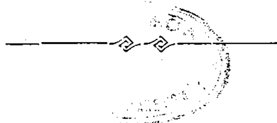

No. 10. I. Rossignon. In livadă.— No. 11, 12. I. N. Potapenco. In slujba adevărată.—No. 13. N. N. Beldiceanu. Cea dintăĭ ĭubire.—No. 14. Karl Emil Franzos. Vrăjitoarea.—No. 15. C. Negruzzi. Traducerĭ în proză.

In «Biblioteca românească» enciclopedică de popularizare Socec, a 30 banĭ volumul, aŭ apărut: No. 26—27 Teatru pentru copiĭ de I. C. Luncan și G. D. Mugur. No. 28 Iluziĭ perdute (schițe) de Mihail Kogălniceanu. No. 29—30 Parmeno, comedie în 5 acte, de Publiu Terentiu Africanul. Traducerè de George Coșbuc.—No. 31 Idile spulberate de Antonio Fogazzarro. No. 32-34 Vlaicu Vodă, dramă in 5 acte, în versurĭ de Alex. Davila.

A apărut: **Dictionar general al limbeĭ romîne** din trecut și de astăzĭ, de *I. Aureliu Candrea* și *Ovid Densușianu*, librăria Socec, Bucureștĭ. Intreaga lucrare va forma un volum de aproa-100 coale și apare în fascicule de câte 8-10 coale la intervale de 2-3 lunĭ. Prețul pentru subscriitorĭ 14 leĭ.

Reviste noue.

Arta Romînă, revistă (pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură, sub direcţiunea d-luĭ *A. D. Atanasiu*, pictor şi profesor Iaşĭ, (abonamentul 6 leĭ pe an).

Indrumarea, revistă pentru politică, literatură, ştiinţă, apare odată pe lună. Redacţia şi administraţia, Iaşĭ, str. Stefan cel Mare 9 ; abonamentul 5 leĭ pe an.

«Neamul românesc» literar, Anul 1 No. 1, din 25 Dec. 1908, a apărut la *Văleniĭ de Munte*, tipografia «Neamul Românesc», apare lunar.

Rumana esperantisto, organ al societăţiĭ esperantiste romîne. Bucureştĭ, str. I. C. Brătianu No. 5: abon. 4 leĭ pe an, ca membru în societate 6 leĭ pe an.

Familia Romînă, revistă săptămînală ilustrată. Proprietar-editor Lucian Bolcaş, Budapesta. II,. strada Csáky, 23. Abonament 10 coroane şi 12 leĭ pentru Romania.

Biblioteca Modernă. Director Vasile Alexandrescu, Bucureştĭ str. Biserica Eniĭ 7. Abonamentul 10 leĭ, ediţia de lux 20 leĭ,

Revista absolvenţilor şcoalelor comerciale, str. Palat No. 1, Iaşĭ, abonament 6 leĭ pe an.

Sportul, publicaţiune lunară a societăţiĭ sportive. Calea Victorieĭ 41 Bucureştĭ. Exemplarul 50 banĭ.

Revista societăţiĭ de arte, litere şi sport din Constanţa.

«*Noua Revistă Romînă*» politică, literatură, ştiinţă şi artă. Director: *C. Rădulescu-Motru* profesor universitar din Bucureştĭ.

Portugalia. Materiaes para o estudo do povo portuguez. Pola Grey. Director-Ricardo Severo; Redactor em chefe—Roca Peixoto; Secretarios: Fonseca Caradoso, José Fortes.

ANUNCIURI

Medalia comemorativă, bătută cu ocazia împlinireĭ a 30 de anĭ de la luarea Griviţeĭ şi eliberarea Bulgarieĭ, 30 August 1877—1907.

Comitetul de iniţiativă:

Preşedinte: A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Academieĭ; *membri:* General P. Botez, T. T. Burada, Lt. Col. G. Tereuzescu, Lt. Colonel Alex. I. Jippa, C. N. Paraschivescu, Lt. Col. în garda civică, Maior Al. Cujbă, Căp. K. P. Cernea, Căpitan Flexi, Căpitan Dumănescu, A. D. Atanasiu.

(Medaliile se găsesc la toate librăriile din ţară. Depozit general la Librăria „Autoriĭ Romînĭ" Iaşĭ).

IAŞI

Tipografia „Progresul" A. Grünberg Str. Stefan cel Mare 9.

1908